ÖZET

TEZİN BAŞLIĞI : UKRAYNA'NIN KOMŞU DEVLETLERLE İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE – UKRAYNA STRATEJİK YAKLAŞIMLARI

YAZAR ADI : Kemal OLÇAR

1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin tarihi ömrünü tamamlayıp, bünyesinde barındırdığı on beş ülkenin bağımsız hale gelmesiyle Avrasya ve Doğu Avrupa coğrafyası yeni bir jeostratejik ve jeopolitik durumla karşı karşıya kalmıştır. Soğuk Savaş döneminde ABD, Avrupa ve Türkiye başta olmak üzere dünya devletleri benimsedikleri tek ve düzenli bir dış politika ile bu geniş coğrafyada çok çeşitli kültürlere sahip milletlerle ilişkilerini düzenleyebilmekteydiler. Ancak dağılmayı müteakip ortaya çıkan yeni durum karşısında farklı stratejiler üretemeyen devletler yeterince hazırlıklı olmayı beceremedi.

Yaşanan bu süreçte, Sovyetlerden kopan, Doğu Avrupa'nın en geniş toprak ve nüfusuna sahip Ukrayna'nın ; komşu devletler, AB, ABD ve Türkiye ile ilişkileri, enerji nakliyatı, Karadeniz Havzası, Kırım Özerk Cumhuriyeti ve bölge güvenliği bağlamında, oluşturulacak yeni Avrasya düzenine yapıcı katkıları olacaktır.

Ukrayna Karadeniz'den Türkiye'ye sadece 350 km. mesafededir. Aynı denizi ortak kullanan, ekonomik ilişkileri oldukça sağlam temellere oturmuş ve geçmişte eski Sovyet yöneticileri tarafından her türlü yaşam ve siyasi varlık olma hakkı elinden alınmış kendi soydaşı olan Kırım Türklerine hamilik yapma durumunda olması açısından Türkiye – Ukrayna ilişkilerinin önemi günümüzde iyice artmıştır.

İki ülkenin küresel, bölgesel ve ulusal güvenlik stratejileri oluşturma konusunda uygun platformlarda yeterli işbirliği yaptıkları söylenemez. Özellikle ABD'nin yeni güvenlik konsepti dahilinde Rusya Federasyonu'na karşı Karadeniz'de kurmaya çalıştığı hakimiyet çalışmaları içinde her iki ülkenin ulusal güvenlik pencerelerinden ne gördükleri henüz tam bir netlik kazanmamıştır.

SUMMARY

TITLE OF THE THESIS : RELATIONS OF UKRAINE WITH NEIGHBOURING COUNTRIES AND TURKEY-UKRAINE STRATEGIC APPROACH

AUTHOR : Kemal OLÇAR

With the official end of USSR in 1991, fifteen former Soviet Union countries became independent and thus caused a new geostrategic and geo-politic situation for Eurasia and East Europe peninsula. During cold war period, USA, Europe and Turkey and other countries have been able to establish a single and steady approach to continue their relations with the countries coming from different cultures in the region. However, after the collapse, countries which could not develop different strategies according to the new situation have failed.

During this stage, Ukraine, won independence in 1991 , the largest country in East Europe, will definitely contribute to new Eurasia settlement regarding E.U-Turkey relations, USA- Turkey ties, transportation of energy, Black Sea region, Autonomous Republic of Crimea and security of the region.

Ukraine is only 350 kilometers away from Turkey through Black Sea. The importance of ties between Turkey and Ukraine- both countries bordering Black Sea have grown because of good economic relations and Turkey's mentoring role for Crimean Turks whose social and political rights were taken with merciless campaigns by former Soviet administration.

However, it is hard to say that both countries have grown to a level of strategic partnership in terms of establishing global, regional and national security strategies in appropriate platforms. Particularly, considering the new U.S security concept against Russian Federation aiming dominance in Black Sea, it is not clear to estimate the homeland security views of both countries.

TEŞEKKÜR

Uzun bir araştırma dönemi sonunda engin bilgi ve tecrübesini bizden esirgemeyen ve her zaman bu yorucu yolculukta yanımızda olduğunu hissettiren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Abdülkadir AKÇİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Sahip olduğu vatan sevgisini ve çalışma azmini bizlere de aşılamış ve dünyada yaşanan olaylara tarihin perspektifi ile bakabilmemizi sağlamıştır. Ufkumuzda açtığı bu pencereler geleceğimizi şekillendirmede en önemli rehberimiz olacaktır. Ayrıca Ufuk Ötesi Dergisi'nin sahibi ve başyazarı Sayın Kemal Çapraz'a, Batı Avrupa Kırım Türkleri Derneği Genel Başkanı Sayın Rafet Karanlık'a değerli katkılarından dolayı teşekkürlerimi arz ederim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET iii

SUMMARY iv

TEŞEKKÜR v

İÇİNDEKİLER DİZİNİ vi

EKLER xii

ŞEKİLLER DİZİNİ xiii

TABLOLAR DİZİNİ xvi

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ xvii

1. GİRİŞ 1

2. UKRAYNA'NIN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ 4

1.1. Coğrafi Özellikleri 4

1.2. Demografik Yapısı 7

1.3. Dil ve Din Yapısı 11

2.3.1. Dil Yapısı 11

2.3.2. Din Yapısı 12

2.4. Ekonomik Yapı 12

2.4.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 14

2.4.2. Enflasyon 18

2.4.3. Liberalizasyon İndeksi 19

2.4.4. İhracat ve İthalat 20

2.4.5. Para Birimi 25

2.4.6. DTÖ ve Sovyetlerden Miras Kalan Tabular 25

2.4.7. Özel Ekonomik Bölgelerin Kurulması 29

2.4.8. Ukrayna Ekonomisinde Yakın Geleceğe Bakış 34
2.5. Siyasi Yapı 40
2.5.1. Politik Hayat 43
2.5.2. Uluslararası Siyasi İlişkiler 48
2.5.3. Siyasi Bağımsızlığa Giden Kısa Yol 49
2.5.4. 2004 ve 2006 Seçimleri 51
2.5.5. Devlet Organları Arasındaki Yetki Paylaşımı Sorunu 57
2.6. Askeri Yapısı 62
2.6.1. Ukrayna Kara Kuvvetleri Komutanlığı 66
2.6.1.1. Ukrayna K.K.K.'lığında Bulunan Bazı Top Çeşitleri 68
2.6.1.2. Ukrayna Hava Savunma Füze Sistemleri 70
2.6.1.3. Ukrayna Ordusunda Bulunan Tanklar 74
2.6.2. Ukrayna Deniz Kuvvetleri Komutanlığı 76
2.6.3. Ukrayna Hava Kuvvetleri Komutanlığı 78
3. UKRAYNA'NIN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ 92
3.1. Ukrayna'da Görülen İdeolojik Doktrin ve Akımlar 93
3.2. IX – XIX. yy. Arası Yapılan Bağımsızlık Mücadelesi 97
3.3. Ukrayna Milli Kültür ve Eğitiminin Bağımsızlık Mücadelesindeki Etkileri 102
3.4. Ukrayna Meselesinin Avrupa'daki Tarihi Gelişimi 106
3.5. Bolşevik İktidarın Ukrayna Politikası 108
3.6. 1917-1920 Arası Yapılan Bağımsızlık Mücadelesi 112
3.7. Ukrayna'da Sovyet Hakimiyeti 118
3.7.1. SSCB Döneminde Siyasi Hak ve Özgürlükler 120
3.7.2. SSCB Döneminde Ukrayna Ordusunun Durumu 124
3.7.3. SSCB Döneminde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri 127

3.8. Ukrayna'da Yaşayan Yahudilerin Siyasi Hayattaki Rolleri (1918-1929) 130
3.9. Sovyet Ukraynası'ndaki Sosyo-Ekonomik Sistem ve Kolektif Çiftlikler 131
3.10. Rus İşgalinin İlk Yıllarında Ukrayna' da Yapılan Yasadışı Faaliyetler (1918-1924) 136
3.11. Yurt Dışında Bulunan Ukrayna Vatandaşlarının Bağımsızlık Mücadelesine Katkıları 139
3.12. Ukrayna Bağımsızlık Mücadelesinde Mahnovist Hareketin (Mahnovşçina) Yeri ve Önemi 141
3.12.1. Rus Devriminden Sonra Ukrayna'daki Genel Durum 142
3.12.2. Yerel Güçlerin Silahlı İsyan Hareketleri 144
3.12.2.1. Petlurizm 146
3.12.2.2. Bolşevizm 146
3.12.2.3. Mahnovizm 147
3.13. İki Dünya Harbi Arası Bağımsızlık Mücadelesi 152
3.14. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Ukrayna 154
4. UKRAYNA'NIN JEOPOLİTİK ÖNEMİ 158
4.1. Ukrayna'nın Jeopolitik Durumu 158
4.2. Tarihsel Süreç 162
4.2.1. "Ukrayna" İsminin Tarihi Kökeni 162
4.2.2. Ukrayna Tarihi 162
4.3. Ukrayna'nın Mevcut Sorunları 167
4.3.1. Etnik Yapı İle İlgili Sorunlar 167
4.3.2. Dinsel Farklılıklardan Doğan Sorunlar 170
4.3.3. Turuncu Devrim'de Dış Aktörler Sorunu 172
4.3.4. Bölgesel Farklılıklar İle İlgili Sorunlar 173

4.3.5.Geçiş Ekonomisi İle İlgili Sorunlar 174
4.3.6. Karadeniz Filosunun Paylaşım Sorunu 182
4.4. Ukrayna'nın Dış Politikası 186
4.5. Ukrayna'nın AB Entegrasyonu 189
4.6. Karadeniz'in Artan Önemi 192
4.6.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü 193
4.6.2. Karadeniz İşbirliği Görev Grubu 196
4.6.3. Karadeniz'de Diğer Barışı Tesis Çalışmaları 200
4.6.4. Karadeniz'de Etkin Olan Küresel Güçler 201
4.6.5. ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejileri Işığında Karadeniz Havzası ve Ukrayna 202
5. UKRAYNA' NIN DİĞER ÜLKELERLE İLİŞKİSİ 205
5.1. Avrupa Birliği ile Olan İlişkileri 205
5.2. Amerika Birleşik Devletleri ile Olan İlişkileri 207
5.2.1. Küreselleşmenin Ukrayna Devleti ' ne Etkileri 210
5.2.2. Açık Toplum Enstitüsü-George Soros 214
5.2.3. ABD'nin Doğu Blokunu Yıkma Çalışmaları ve Ukrayna'ya Yansımaları – Sivil Toplum Kuruluşları 219
5.2.3.1. STK larının Çalışma Yöntem ve Amaçları 219
5.2.3.2. Sivil Darbelerin Yaşanan Son Örneği ; Kırgızistan 230
5.2.4. ABD – Ukrayna İlişkilerinde Güvenlik ve Enerjinin Rolü 236
5.3. Rusya – Ukrayna İlişkileri 239
5.4. Türkiye – Ukrayna İlişkileri 248
5.4.1. Atatürk Döneminde Türkiye-Ukrayna İlişkileri 248
5.4.2. Siyasi Açıdan Ukrayna'nın Önemi 252

5.4.3. Ekonomik Açıdan Ukrayna'nın Önemi 257
5.4.3.1. Türkiye – Ukrayna Arasındaki Ekonomik İlişkilerin Hukuki Temelleri 258
5.4.3.2. Ekonomik İlişkilere Temel Teşkil Eden Konular 259
5.4.4. Eğitim ve Kültürel Açıdan Önemi 271
6. TÜRK DÜNYASINDA KIRIM GERÇEĞİ 274
6.1. Kırım'ın Coğrafi Özellikleri 274
6.2. Kırım'da Etnik Tartışmalar 277
6.3. Kırım Tarihi 283
6.3.1. Osmanlı Dönemi 285
6.3.1.1. Kırım – Osmanlı Yakınlaşması 286
6.3.1.2. Köprülüler Sonrası Kırım Hanlığı 288
6.3.2. Rusya Dönemi 290
6.3.3. Ukrayna Dönemi 294
6.4. Kırım Türklerinin Göçleri 298
6.4.1. Birinci Büyük Göç 298
6.4.2. 1854 Tarihli Sürgün 300
6.4.3. 1856-1857 Tarihli Sürgünler 301
6.4.4. İkinci Büyük Göç 302
6.4.5. 1944 Katliamı ve Topyekün Sürgün 304
6.5. 1944'den Sonraki Sürgün Hayatı 309
6.6. Sürgünden Sonra Kırım Türklerinin Sorunları Ve Kırım 313
6.7. Kırım'a Dönüş Mücadelesi 316
6.8. Türkiye Açısından Kırım 333
7. KONUYA YÖNELİK SENARYOLAR 337

7.1. İyimser Senaryolar 339

7.1.1. Kısa Vadede İyimser Senaryolar(2007-2015) 339

7.1.2. Orta Vadede İyimser Senaryolar(2015-2030) 343

7.1.3. Uzun Vadede İyimser Senaryolar (2030-2050) 345

7.2. Kötümser Senaryolar 347

7.2.1. Kısa Vadede Kötümser Senaryolar(2007-2015) 348

7.2.2. Orta Vadede Kötümser Senaryolar(2015-2030) 351

7.2.3. Uzun Vadede Kötümser Senaryolar(2030-2050) 353

7.3. Senaryoların Değerlendirilmesi 355

8. SONUÇ VE TEKLİFLER 359

8.1. Sonuç 359

8.2. Teklifler 361

8.2.1. Tarihi Yaklaşıma Yönelik Teklifler 362

8.2.2. Stratejik Teklifler 366

8.2.3. Ekonomik Teklifler 372

8.2.4. Türkiye-Ukrayna-Kırım Ö. C. İle İlgili Teklifler 376

EKLER:

Ek-A : Kronolojik Olaylar Dizini

Ek-B : Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Teşkiline Dair Anlaşma

Ek-C : Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Ukrayna Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarından Sorumlu Yetkili Makamların İşbirliğine Dair Anlaşma

Ek-Ç : Türkiye İle Ukrayna Arasında İmzalanan Anlaşmalar

Ek-D : Stalin'in Onayladığı 1944 Tarihli Sürgün Talimatı Belgesi (Türkçe Tercümesi)

Ek-E : Çalışmada Adı Geçen Kırımlı ve Ukraynalı Siyasi Kişiler

ŞEKİLLER :

Şekil 2.1. Ukrayna ve Komşuları 5

Şekil 2.2. Ukrayna Siyasi Haritası 42

Şekil 2.3. Ukrayna‘ da Seçimler 51

Şekil 2.4. Turuncu Devrimin Lideri Viktor Yuşçenko 58

Şekil 2.5. Ukrayna Silahlı Kuvvetleri Amblemi 62

Şekil 2.6. Ukrayna Askeri Birlikleri 63

Şekil 2.7. Ukrayna Savunma Bakanlığı Teşkilatı 63

Şekil 2.8. Ukrayna Ordusunda Kadın Askerler 64

Şekil 2.9. Ukrayna‘ daki Askeri Üsler 67

Şekil 2.10. Ukrayna Kara Kuvvetlerinin Kuruluşu 67

Şekil 2.11. 152 mm K/M (Paletli) Top 255 68

Şekil 2.12. 152 mm.lik K/M(Paletli) TOP/OBÜS 253 AKATSİYA(m1973) 69

Şekil 2.13. 203 mm.lik K/M(Paletli) TOP 257 50-203(M1975) 69

Şekil 2.14. 122 mm.lik K/M(Paletli) OBÜS 251 GVOZDİKA(M1973) 70

Şekil 2.15. 152 mm.lik K/M(Paletli) TOP 2514 70

Şekil 2.16. TU – 143 – 243 REIS Füze 71

Şekil 2.17. SA – 13/Gopher (Strela – 10m3) Füze 71

Şekil 2.18. SA – 86/GECKO(9K33 m3, Osa-AK) 72

Şekil 2.19. SA – 6/GAINFUL (2 K12 Kmb) Füze 72

Şekil 2.20. SA – 156/GRUMBLE(S-300) Füze 73

Şekil 2.21. SA – 156/GAUNTLET (TorM1) Füze 73

Şekil 2.22. FROG - 7– Füze 74

Şekil 2.23. T- 84 Tankı 75

Şekil 2.24. T – 72 Tankı 76

Şekil 2.25. Ukrayna Deniz Kuvvetlerinin Kuruluşu 77

Şekil 2.26. Ukrayna'daki Deniz Üsleri 77

Şekil 2.27. Ukrayna Hava Kuvvetleri 78

Şekil 2.28. Olexandr Mogaiskiy ve İcat Ettiği İlk Uçak 79

Şekil 2.29. Mykola Kybalahyeh' in geliştirdiği ilk füze teorisi ve ilk muharebe füze sistemini geliştiren Olexandr Zasiadko 80

Şekil 2.30. Ihor Sicorskiy Helikopter projesi geliştirmiştir 80

Şekil 2.31. Ukrayna Halk Cumhuriyeti Zaporizyka Hava Filosu'nun Fransız Modeli Uçakları 80

Şekil 2.32. 2. Dünya Savaşı Kahramanı Ukraynalı pilot Bnb. İvan KOTEDUB ve Yb. Sergiy GRITSEVETS 81

Şekil 2.33. TUPOLEV TU-22M - Bombardıman Uçağı 82

Şekil 2.34. SU – 24 Bombardıman Uçağı 83

Şekil 2.35. SU – 25 Taarruz Muharebe Uçağı 83

Şekil 2.36. SU – 27 Avcı Uçağı 84

Şekil 2.37. Mikoyan- Gurevich MİG-29A (9-12A) Avcı Uçağı 84

Şekil 2.38. Mikoyan – Gurevich MİG-29UB (9-51) 85

Şekil 2.39. SUKHOİ SU – 24 MR Keşif Uçağı 85

Şekil 2.40. AN – 24 Nakliye Uçağı 86

Şekil 2.41. IL – 76 Nakliye Uçağı 86

Şekil 2.42. AN – 26 Nakliye Uçağı 87

Şekil 2.43. Ukrayna Hava Kuvvetlerinin Kuruluşu 87

Şekil 2.44. Mİ – 6 Genel Maksat Helikopteri 89

Şekil 2.45. Mİ – 8T Genel Maksat Helikopteri 89

Şekil 2.46. Mİ – 24 Taarruz Helikopteri 90

Şekil 2.47. Mİ – 24A Taarruz Helikopteri 90

Şekil 2.48. Mİ – 24D Taarruz Helikopteri 91

Şekil 3.1. Bolşeviklere Karşı Savaşan Çarlık Rusya Yanlısı General Denikin 115

Şekil 3.2. Mahnovist Hareketin Lideri Nestor İvanov Mahno 141

Şekil 3.3. Mahnovistlerin Kontrol Ettikleri Bölgeler 145

Şekil 3.4. Ukrayna'daki burjuvazinin temsilcisi General Simon Petlura 146

Şekil 4.1. XI. Yüzyılda Kiev Ruslarının Yaşadığı Bölgeler 164

Şekil 4.2. Polonya – Litvanya Birliği Toprakları(1630) 165

Şekil 4.3. Karadeniz ve Çevre Ülkeler 192

Şekil 5.1. Kırgızistan ve Komşuları 232

Şekil 5.2. Kerç Boğazı 246

Şekil 5.4. Kırım Haritası 276

TABLOLAR:

Tablo 2.1. Ukrayna Coğrafi Bilgileri 6

Tablo 2.2. Ukrayna'nın Demografik Yapısı 8

Tablo 2.3. Ukrayna'daki Bazı Etnik Grupların 12 Yıllık Artma/Azalma Oranları 9

Tablo 2.4. GSYİH'nın 2005-2006 Yıllarındaki Sektörel Dağılımı 16

Tablo 2.5. Ekonomik Yapı : 2002 ile 2006 Yıllık Göstergeler 17

Tablo 2.6. Yıllara Göre İthalat ve İhracat Karşılaştırmalı Oranları 21

Tablo 2.7. 2004 – 2005 Yıllarında Ukrayna'nın Ülkeler ile Yaptığı İthalat/İhracat Oranları 21

Tablo 2.8. Ukrayna'nın Ana İhracat ve İthalat Sektörleri 24

Tablo 2.9. 2007 – 2008 Yılları Tahmini Ekonomi Göstergeleri 35

Tablo 2.10. 2007 – 2008 Yıllarında Tahmini GSYİH (gider yönünden) 37

Tablo 2.11. Ukrayna Siyasi Yapısı 41

Tablo 2.12. 2002 – 2006 Seçimleri Parlamento Siyasi Parti Dağılımları 44

Tablo 2.13. 4 Eylül 2006 Tarihinde Göreve Başlayan Ukrayna Hükümeti 53

Tablo 2.14. Ukrayna K.K.K lığı Envanterinde Bulunan Bazı Silah ve Araçlar 68

Tablo 5.1. 2005 – 2006 Yıllarında Türkiye'nin Ukrayna'ya İhraç Ettiği Bazı Mallar 260

Tablo 5.2. 2005 – 2006 Yıllarına Ait Verilere Göre Ukrayna'dan İthal Edilen Bazı Mallar 264

Tablo 5.3. Türkiye – Ukrayna Dış Ticareti 267

Tablo 6.1. 2. Dünya Savaşı Esnasında Rusya'da Yaşanan Sürgün Bilançosu 311

Tablo 6.2. Sürgün Bölgeleri ve Sürülen İnsan Sayıları 312

Tablo 6.3. Kırım Türklerinin Sürgünden Sonra Geride Bıraktıkları Mallar 313

KISALTMALAR :

AB	: Avrupa Birliği
ADP	: Avrasya Dönüşüm Projesi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKKA	: Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
ÇNRA	: Çok Namlulu Roketatar Sistemi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DZKK	: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
GKO	: Devlet Güvenlik Komitesi
G/M	: Güdümlü Mermili
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GUUAM	: **G**eorgia **U**kraine **U**zbekistan **A**zerbaijan **M**oldova
HVKK	: Hava Kuvvetleri Komutanlığı
İ. Ö.	: İsa'dan Önce
KDV	: Katma Değer Vergisi
KEİ	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
KGB	: Komitet Gosudarstvennoy Bezopasbosti
KKK	: Kara Kuvvetleri Komutanlığı
KP	: Komünist Parti
KTMH	: Kırım Türk Milli Hareketi
MSSC	: Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyet
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NKVD	: Narodnyi Komissariat Vnutrennikh Del
ÖSSC	: Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
RF	: Rusya Federasyonu
RSFSC	: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TV	: Televizyon
UAH	: Grivna

UMSK	: Ukrayna Merkez Seçim Kurulu
USD	: United States Dolar
USK	: Ukrayna Silahlı Kuvvetleri
UYSM	: Ukrayna Yüksek Seçim Merkezi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
YSP	: Yüksek Sovyet Prezidyumu
ZPT	: Zırhlı Personel Taşıyıcı
ZMA	: Zırhlı Muharebe Aracı
Çev.	: Çeviri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
m.	: Madde
n.	: Numara
s.	: Sayfa

1. GİRİŞ :

1991 yılında demir perde bloğundaki dağılma sürecinden 15 ülke (*Ukrayna*, Rusya, Belarus, Litvanya, Letonya, Estonya, Moldova, Azerbaycan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan, Ermenistan) bağımsız olarak çıkmıştır. Böylece küresel arenada yeni ve tecrübesiz birçok aktör bağımsız devletler ailesi içindeki yerini almıştır. Bu yeni devletler yıllarca Sovyet Rusyası'nın hamiliğinde belki de bir gün uluslararası platformda ekonomik, güvenlik, siyasi, kültürel ve diğer egemenlik haklarının kullanılması meselelerinde tek başlarına kalacakları ihtimalini düşünmemişlerdi. Birkaçı dışında çoğu bağımsızlık olgusuyla ilk defa karşılaşan bu devletler bölgesel ve küresel karar alma sürecinde, eski Sovyet tutum ve davranışının etkilerini henüz üzerlerinden atamamakla birlikte, batılılaşma ve demokratikleşme istek ve arzularını da hiçbir zaman göz ardı edememişlerdir.[1] Bu anlamda Ukrayna da politika sahnesine yeni katılan bir devlet olarak, Rusya ile Avrupa arasında bir tampon ülke olma, geçiş bölgesi özelliği taşıma ve stratejik bir engel konumuyla önemli bir ülke durumundadır.[2]

Ukrayna için, tıpkı Türkiye gibi, doğu ve batı kültürleri arasında sıkışmış ve iki taraftan esen rüzgarların da etkisiyle kimlik arayışına mahkum bir ülke şeklinde bir ön tanımlama yapılabilir. Türkiye'nin hemen Karadeniz kuzeyinde bulunan komşusu Ukrayna hakkında, eski Sovyet halklarına Türk insanının duyduğu önyargı, bağımsızlık döneminde bu konuda Türkiye'nin ulusal bir politikası olmaması, Sovyetlerin dağılmasıyla yeni bağımsız ülkelerin ortaya çıkacağı ihtimalinin (Atatürk tarafından tahmin edilmiş olsa da) siyasi liderler tarafından doğru değerlendirilememesi ve etnik kaygılar gibi sebeplerden dolayı yeterli çalışma yapılamamış ve Türkiye bu kuzey komşusu hakkında milli bir siyaset belirleyememiştir.[3]

İki binli yılların başlarından itibaren artan ekonomik ve askeri işbirliği iki halkı karşı karşıya getirerek iletişim imkanını arttırmış ve ön yargıların azalmasına yol

---

[1] ARIKAN, H. ve KAR, M. Merkezi ve Doğu Avrupa ile Baltık Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Ekonomik ve Politik Entegrasyonu, İçinde DEDEOĞLU, S. ve SUBAŞAT, T. "Kalkınma ve Küreselleşme", Bağlam Yayınlar, İstanbul, 2004.
[2] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, (içinde) BİLENER, Tolga, Ulus Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, Giriş, s. 311
[3] A.g.e. , s. vii

açmıştır. Ancak resmi makamların temaslarında yeterli gelişme kaydedilememiştir. Oysa Ukrayna ve diğer Sovyetler'den ayrılan bağımsız ülkeler Türkiye'den çok şey beklemektedir. Örneğin Ukrayna, batı ile bütünleşme ve modernleşme sürecinde Türkiye'yi bir model ve geçiş ekonomileri döneminde izolasyondan ve coğrafi yalnızlıktan kurtulma partneri olarak görmek istemektedir.[4]

Bu gün Ukrayna'nın yaşadığı en büyük paradoksun kimlik ve ortak tarih bilincinin eksikliği olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Ancak bazı batılı çevreler Ukrayna'nın Rusya'dan ayrı bir ulus olmadığını düşünmekte ve ayrılmayı müteakip mutlaka bir gün Rusya ile bütünleşeceği inancını taşımaktadır. Bu konuda eski Fransa Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing Ukrayna'nın bağımsızlığının ancak Fransa'nın Rhone-Alpes bölgesinin bağımsızlığı kadar olabileceğini söylemiştir.[5]

Tarih boyunca sahip olduğu büyük nüfusu, geniş toprakları, ekonomik potansiyeli ile önemli ve büyük ülke olma özelliğini sürdüren Ukrayna, XVII. yüzyıldan sonra Rus hakimiyetine geçmiş ve Slav özelliği tüm ülkeye tam anlamıyla yerleşmiştir. Bu yüzden sürekli Rusya'nın bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Ancak her geçen gün ülkede milliyetçilik duyguları artmakta ve Ukrayna kendi kimliğini daha fazla hissederek yeni dünya düzeninde yerini alma çabası içerisine girmektedir.[6]

Yapılan bu çalışmada, Ukrayna konusunda Türkiye'de zaten yeterli olmayan kaynaklara ve arşivlere ulaşmada bazı zorluklar yaşanmakla birlikte, bu ülkenin bilinmeyen yönleri, Türkiye açısından ne ifade ettiği, Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinin ne düzeyde olduğu, Türkiye'nin kuzey Karadeniz politikalarını oluştururken hangi parametreleri ve tarihsel vakaları dikkate alması gerektiği, Kırım'ın tarihi, etnik ve sosyal gerçekleri ile Ukrayna'nın Kırım politikası, askeri yapılanması, AB süreci içindeki gelişmeler, ABD ve komşu ülkeler ile olan ilişkileri özet olarak diğer bilgilerle birlikte ortaya konulmaya çalışılmıştır.

---

[4] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, (içinde) BİLENER, Tolga, Ulus Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, Giriş, s. vii.
[5] A.g.e. s. 313
[6] BELOV, O. (ve O.Honcharenko, N.Marchenko, B. Parakhonsky, M. Rubanets, O.Yanishevsky), Ukraine 2000 and Beyond:Geopolitical Piorities and Scenarious of Development, Scientific Council of the National Institute for Strategic Studies, Kiev, 1999.

Çalışma öncesi hazırlık safhasında konuyu güncel tutabilmek ve Türkiye'nin bölge ile ilgili hedeflerine reel-politik yaklaşım sergileyebilmek için Ukrayna Büyükelçiliği, son yılların politika ve strateji üretimi açısından gelişmiş ülkelerdeki dengi kuruluşları geride bırakmış uzman kuruluşlar olan Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) ve Türkiye Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analiz Merkezi (TÜRKSAM) yetkilileri, Ufuk Ötesi Dergisi'nin sahibi ve başyazarı Sayın Kemal ÇAPRAZ ve Batı Avrupa Kırım Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği Genel Başkanı Sayın Rafet KARANLIK ile son derece faydalı görüşmeler yapılmıştır.

2. UKRAYNA'NIN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Coğrafi Özellikleri :

Ukrayna ile Türkiye aynı saat dilimine sahip, Karadeniz'in kuzeyi ve güneyinde olmak üzere karşılıklı kıyılardan komşudurlar. Rusya ile Avrupa arasında yer alan Ukrayna, birçok açıdan Türkiye'ye benzemektedir.[7]

Yüzölçümü 603.700 km^2, nüfusu 46,7 milyon civarındadır. Türkiye ile aynı meridyende olduğu için saat farkı yoktur. Ukrayna'nın iklimi, ılıman-kara iklimidir ve güneyinde, Kırım civarında alt tropik iklim görülür. Ülkenin kuzeyde olması nedeniyle Türkiye'den daha soğuk bir iklime sahiptir. Hava sıcaklığı kışın kuzey doğuda -8, güney batıda -2, Kırım'ın güney kıyılarında +4 derecedir. Temmuz ayında ise kuzey batıda +18, Kırım'ın güney kıyılarında +24 derecedir. En yüksek hava sıcaklığı +36 ile +42 derece arasında olup, en düşük -30 ile -40 derece arasında değişmektedir.

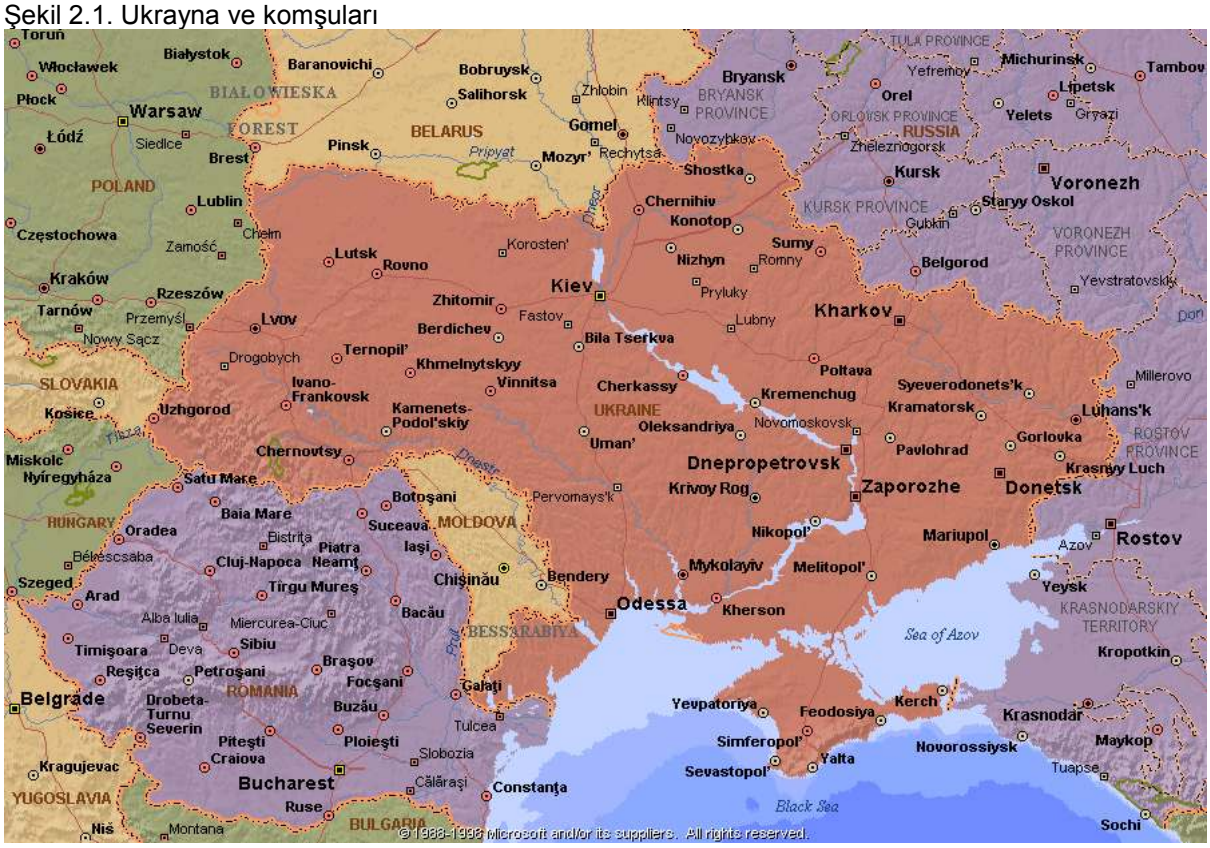
Ukrayna, daha çok bir Doğu Avrupa ülkesidir ve kuzeyinde Belarus, doğusunda Rusya Federasyonu, batısında Polonya, Slovakya ve Macaristan, güneydoğusunda Romanya ve Moldova, güneyinde ise Karadeniz ve Azak Denizleri vardır.[8] Fransa'nın 551.000 km^2, İngiltere'nin 244.000 km^2, Almanya'nın 356.000 km^2, İtalya'nın 301.000 km^2 ve İspanya'nın da 505.000 km^2 yüzölçümü olduğu düşünülürse Ukrayna 603.700 km^2 lik yüzölçümüyle oldukça geniş topraklara sahip olduğu söylenebilir. Ülkenin en kuzeyinden en güneyine 893 km., en doğusundan en batısına ise 1316 km. mesafe vardır.

Ukrayna coğrafyası güneyde Karpatlar, Kafkasya ve Karadeniz; kuzeyde Polonya orman ve bataklıklarından meydana gelmektedir. Ukrayna batıda emniyetli ve doğal sınırlara sahip değildir. Ukrayna sınırları önemli güzergahları içeren doğal sınırlardan mahrumdur ve bu durum istikrarsız ve tamamlanmamış bir politik sınır karakteri arz etmektedir.

---

[7] MAGOCSİ , Paul Robert. A History of Ukraine, University of Toronto Press, Toronto, 1995, s.51-66.
[8] ÖZEY, Ramazan. Dünya ve Ülkeler Coğrafyası, Aktif Yayınları, s.45.

Şekil 2.1. Ukrayna ve komşuları

Ukrayna'nın en uzun nehri 2201 km uzunluğu ile Dinyeper nehridir ve bunun 981 km'lik kısmı ülkeyi bir baştan bir başa kat eder. Ukrayna'daki en büyük dağ silsilesi 270 km. uzunluğu ve 110 km genişliği ile Karpat Dağları'dır. En yüksek tepesi 2061 metre yüksekliği ile Hoverla tepesidir.[9]

277.415 km. uzunluğunda karayolu ve 21.950 km uzunluğunda demiryolu ağı bulunmaktadır. 159 hava alanından, 70 tanesi kullanılmaktadır. Bunlardan; Kiev-Borispol, Krivoy – Rog, Lvov, Odessa ve Simferopol uluslararası standartlardadır. [10]

Ukrayna'nın Karadeniz'de ve Azak Denizi'nde toplam 17 limanı bulunmaktadır. Odessa ve Ilichevsk limanları en büyük ticari limanlarıdır. Diğer önemli bazı liman ve üsleri ise Kherson, Yuzhunny, Nikolayev, Sivastopol, Kerç olarak sayılabilir. Nikolayev bölgedeki en önemli gemi inşa merkezidir. Balaklava /

[9] ÖZEY, Ramazan. Dünya ve Ülkeler Coğrafyası, Aktif Yayınları, s.76.
[10] ERSUN, Cengiz. PALASCIOĞLU, Taner. Ukrayna: Ülke Profili Mevzuat ve Ülke Girişimcileri, İTO yayınları, İstanbul.

Sivastopol Deniz Üssü, gemi yenileme ve destek üniteleriyle Karadeniz'deki en önemli askeri limandır.[11]

Ülke genelinde yayın yapan bölgesel ve genel olmak üzere 322 TV, 417 radyo ve 44 adet televizyon ve radyo istasyonu vardır. Mevcut üç devlet televizyon kanalının ülke genelinde yayınlarını ulaştırma oranları; UT-1 % 98, UT-2 % 88,5 ve UT-3 % 62'dir. Diğer önemli kanallar da Kanalinter, Kanal1+1, Noviy Kanal, Kanal ICTVve Kanal STV'dir.[12]

Genel bir tabloda Ukrayna coğrafyasının özellikleri aşağıdadır[13] ;

Tablo 2.1. Ukrayna coğrafi bilgileri

Koordinatlar	:	49 00 K, 32 00 D
Yüzölçümü	:	603,700 km ^{2}
Kara Sınırları	:	5615 km.
Sınır komşuları	:	Belarus 975 km.
		Macaristan 135 km.
		Moldova 1194 km.
		Polonya 542 km.
		Romanya 608 km.
		Rusya 2063 km.
		Slovakya 98 km.
Deniz Sınırları	:	1959 km
İklim	:	İklim ılımandır, yağmur düşüş miktarı bölgeden bölgeye farklılık gösterirken, kuzeyde ve batıda yüksek, doğuda ve güney doğuda daha azdır. Kışın sıcaklık Karadeniz kıyıları ile iç kesimler

[11] KİBAR, A. Karadeniz'e Sahildar Ülkelerin Halihazır İmkan ve Kabiliyetleri, Harp Ak. K.lığı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.
[12] SAYGIOĞLU, Asil. "Hedef Pazar: Ukrayna", Ekonometri, Eylül-Ekim 2004, Yıl 2, Sayı 7, s.103.
[13] BUTTANRI, Bilge. Karadeniz'e Kıyıdaş ÜlkelerArasındaki Kültürel, Ekonomik, Siyasi, Askeri İlişkiler Işığında Türkiye İçin Geleceğe Yönelik Stratejilerin Belirlenmesi, GYTE, Y.Lisans Tezi, s. 91.

arasında farklılık gösterir, yaz mevsiminde ülkenin büyük bir kesiminde görülen sıcaklık güneyde iyice artar.

Yeryüzü Şekilleri: Ukrayna'nın büyük bir bölümü ovalar ve platolarla kaplıyken, batı ve güney kesimler dağlarla kaplıdır.

Rakım : En yüksek nokta, Hora Hoverla Dağı; yükseklik 2.061 m. dir.

Doğal Kaynaklar : Demir cevheri, manganez, sülfür, grafit, titanyum, magnezyum, nikel yaygın bulunan elementlerdendir. Bol miktarda kereste kaynağı ormanlar ile ekilebilir arazi mevcuttur. Enerji kaynakları açısından kömür ve doğal gaz bölgesi konumundadır.

Arazi Yapısı : Tarıma uygun : % 57
Kalıcı ekinler : % 2
Diğer : % 41

2.2. Demografik Yapısı :

1926 yılında yapılan nüfus sayımına göre Sovyet topraklarında yaşayan Ukraynalıların mevcudu 31,194,760 kişiydi. Bu nüfusun 23,281,860'ı Ukrayna topraklarında yaşarken geri kalan nüfus Moskova, Sibirya, Türkistan ve uzak doğu ülkelerinde yaşamaktaydılar. O tarihlerde on milyon kadar Ukraynalı da Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Kanada ve Amerika gibi ülkelerde yaşamlarını sürdürmekteydiler.[14]

Bugün Ukrayna, dağılan Sovyet Cumhuriyetleri içinde Rusya Federasyonu ve Kazakistan'dan sonra yüzölçümü en büyük üçüncü ülkedir.[15] 47 milyona yaklaşan nüfusu, doğal kaynakları, teknolojik donanımı ve Avrupa coğrafya ailesine mensup olması ile büyük bir potansiyele sahip ülke konumundadır.[16]

[14] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, Cumhuriyet Matbaası.İstanbul, 1930, s. 30.
[15] CAFERSOY, Nazım, SOMUNCUOĞLU, Anar. "Ukrayna : Avrasya'nın Stratejik Kaderinin Belirlendiği Ülke" , Stratejik Analiz, Cilt 2, No.15, Temmuz 2001, s.23-24.
[16] UKRAYNA Konjonktür İzleme ve Analiz Dairesi Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü.

Demografik genel tablo aşağıdaki gibidir [17];

Tablo 2.2. Ukrayna'nın demografik yapısı

Nüfus	: 46,710,816 (2006) - 48,396,470 (2002)	
Yaş Dağılımı	: 0-14 yaş (2002)	: 16.8% (erkek 4,147,344 ; kadın 3,970,343)
	15-64 yaş (2002)	: 68.7% (erkek 15,881,821 ; kadın 17,366,172)
	65 yaş ve üstü (2002)	: 14.5% (erkek 2,341,885 ; kadın 4,688,905)
Nüfus Büyüme Hızı	: %-0.6 (2006) - %-0.72 (2002)	
Ölüm Oranı	: 16.4 ölüm/1.000 nüfus (2002)	
Net Göç Oranı	: -0.42 göçmen/1.000 nüfus (2002)	
Yaşam Ortalaması	: Toplam nüfus ; 69.98 (2006) - 66.33 yıl (2002)	
	Kadın ; 75.59 (2006) - 72.06 yıl (2002)	
	Erkek ; 64.71 (2006) - 60.86 yıl (2002)	
Etnik Gruplar [18] :	Ukraynalı %77.8, Rus %17.3, Beyaz Rus %0.6, Moldovalı %0.5, Kırım Tatarları %0.5, Bulgaristanlı %0.4, Macar %0.3, Romen %0.3, Polonyalı %0.3, Yahudi %0.2, diğer %1.8 (2001)	
Dinler	: Ortodoks, Katolik, Protestan, Yahudi, Müslüman	
Okur-Yazarlık	: Erkek	: % 100 (1989)
	Kadın	: % 97 (1989)
	Toplam	: % 98 (1989)

[17] Ukraine Review, Country Overview, Key Data 2005, s. 2.
[18] SHARON, L., WOLCHIK ve VOLODYMYR Zviglyanich (Der). Ukraine: The Search for a National Identity, USA, Maryland, Rowman and Littlefield Publishers, s. 121.

Sosyal ve ekonomik koşulların kötüleşmesiyle meydana gelen dış göç yüzünden 1995 yılında 52 milyon olan nüfus bugün 46,7 milyon civarına inmiştir. Nüfusun % 77.8'ini Ukraynalılar, %17.3'ünü Ruslar, %0.2'sini Yahudiler ve %4.2'sini de diğer uluslar (%0,6 Beyaz Rus, %0,5 Moldovalı, %0,4 Bulgar, %0,3 Macar, %0,3 Romen, %0,5 Kırım Türkleri, %1.8'ini diğer) oluşturmaktadır. Nüfusun % 68'i kentlerde, %32'si kırsal kesimde yaşamaktadır. Bazı eğitim sorunlarına rağmen nüfusun %98'u okur yazardır. Erkeklerde okur yazarlık oranı %100 iken kadınlarda bu oran %97 civarındadır, üniversiteyi bitirenlerin sayısı ise %13,9 oranındadır.

Diğer taraftan, Ukrayna'dan diğer ülkelere göç önceki yıllarda olduğu gibi devam etmektedir. Ancak özellikle son iki yıldır, önceden diğer ülkelere göç eden insanların bazıları Ukrayna'ya geri dönmeye başlamışlardır.[19]

2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre, doğan her bir kız çocuğa karşılık 1,05 erkek çocuk doğmuştur. Erkek nüfusun kadın nüfusa oranı, 15 yaşın altı için 1,04 erkek/kadın, 15-64 yaş arası için 0,91 erkek/kadın, 65 yaşın üstü için ise 0,86 erkek/kadındır. Toplam nüfusun %47'si erkek, %53'ü kadındır. Nüfusun ortalama yaşam süresi 69,98 yıl ve erkeklerin ortalama yaşam süresi 64,71 yıl, kadınların ortalama yaşam süresi ise 74,59 yıldır. Ukrayna'da yaşayan insanların %68'i şehirlerde ve diğer büyük yerleşim yerlerinde, %32'si ise köylerde yaşamaktadır.[20]

Ukrayna'da 130'dan fazla etnik grup yaşamaktadır. Aşağıdaki tabloda bu etnik topluluklardan bazıları bulunmaktadır [21];

Tablo 2.3. Ukrayna'daki bazı etnik grupların 12 yıllık artma/azalma oranları

	Toplam (1000 kişi)	% olarak		Artma/Azalma Oranı (%)
		1989	2001	
Ukraynalı	37541.7	72.7	77.8	7
Rus	8334.1	22.1	17.3	22
Belaruslu	275.8	0.9	0.6	33

[19] WILSON, Andrew."Elements of a Theory of Ukrainian Ethno-National Identities" Nations and Nationalism 8(1), 2002, ASEN, s. 31-54, 2002.
[20] A.g.e. s. 31
[21] Ukraine Review, Country Overviev, Key Data, 2005.

Moldavyalı	258.6	0.6	0.5	17
Kırım Tatarı	248.2	0.0	0.5	5 kat artma
Bulgar	204.6	0.5	0.4	20
Macar	156.6	0.4	0.3	25
Romanyalı	151.0	0.3	0.3	0
Polonyalı	144.1	0.4	0.3	25
Yahudi	103.6	0.9	0.2	78
Ermeni	99.9	0.1	0.2	2 kat artma
Yunan	91.5	0.2	0.2	0
Tatar	73.3	0.2	0.2	0
Çingene	47.6	0.1	0.1	0
Azeri	45.2	0.0	0.1	1 kat artma
Gürcü	34.2	0.0	0.1	1 kat artma
Alman	33.3	0.1	0.1	0
Gagavuz	31.9	0.1	0.1	0
Diğer	177.1	0.4	0.4	0

Buna göre Ukrayna'da yaşayan halklardan en fazla nüfusa sahip olan Ukraynalılar toplam nüfusun 1989'da % 72.7'sine sahipken, 2001'de % 7'lik bir artışla % 77.8'ine ulaşmıştır. İkinci çoğunluk Rus nüfusa aittir ve 1989'da toplam nüfusun % 22.1'ine sahipken, bu oran 2001'de % 17.3'e düşmüştür.

Bugün Ukrayna'da yaşayan Ukraynalıların sayısı 2006 verilerine göre 36,300,000 kişidir. Bunun dışında 1991 ile 1999 yılları arasında yaklaşık 500,000 kişi daha iyi şartlarda yaşayabilmek için Ukrayna'yı terk etmiştir. Ayrıca büyük oranda Rusya'da olmak üzere, Kanada'da, ABD'de, Brezilya'da, Kazakistan'da, Moldova'da, Arjantin'de, Beyaz Rusya'da, Almanya'da, Letonya'da, Romanya'da, Slovakya'da, Kırgızistan'da, Polonya'da, Azerbaycan'da ve diğer ülkelerde pek çok Ukraynalı vatandaş bulunmaktadır. Resmi rakamlara göre bu sayı 28,2 bindir.(KEİ Raporu).

Ukrayna sınırları içinde yaşayan halk etnik[22] olarak değerlendirildiğinde ülkeyi Doğu, Batı Ukrayna ve Kırım Yarımadası şeklinde üç bölgeye ayırmak mümkündür. Bu ayrım fiili olarak siyasi ve ekonomik açıdan bazı keskin farklılıklar arz etmektedir. Sorunları da beraberinde getiren bu farklılıklar ülkenin coğrafi olarak iki veya üç bölge için ayrı politikalar üretme zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir.[23]

2.3. Dil ve Din Yapısı :

2.3.1. Dil Yapısı :

Ukrayna dili diğer Slav dilleri arasında ayrı bir dildir. Ayrıca Ukrayna dilinin zenginliği Avrupalı dil bilimciler tarafından da fark edilmiştir. 1905 yılında Petersburg Fen Akademisi, Rus Hükümetine vermiş olduğu bir bildiride, Ukrayna dilinin yaygın bir şekilde kullanılmasına yönelik her türlü tedbirin alınması ve bu konuda varsa engellerin kaldırılması yönünde çeşitli taleplerde bulunmuşlardır. Böylece Rus bilim adamlarının bu talebi, Ukrayna'nın milli ve siyasi varlığının bulunmadığını ve ayrı bir ulusal dilinin olmadığını ispata çalışan Rus politikacılarına bir cevap niteliği taşımaktaydı.[24]

Ukrayna'nın bugün konuştuğu resmi dil Doğu Slav dillerinden olan Ukraynaca'dır. Rusça, doğu ve merkezi Ukrayna'da çok yaygın olarak konuşulmaktadır. Ayrıca, Kırım'da Türkçe ve ülkenin batısında Romence, Lehçe ve Macarca dilleri de konuşulmaktadır.

Ukrayna dili ile Rus dilini birbirinden tam anlamıyla ayırmak pek mümkün değildir. Ancak, halkın, özellikle resmi kurum ve kuruluşlar ile eğitim müesseselerinin yükselen milliyetçilik akımları ile birlikte, Rusça'dan ayrılma eğiliminde oldukları

---

[22] HELBLİNG, Jurg. "The Nationalist Game:State Dominance and Ethnic Nationalism" in Hans-Rulf Wicker (ed.), Rethinking Nationalism and Ethnicity. The Struggle for Meaning and Order in Europe, Oxford Berg., 1997, pp. 225–250.
[23] KUZİO, Taras. "Nationalism in Ukraine:Towards A New Framework, Politics, University College London, Political Studies Association 2000, s. 80
[24] BUGAJSKİ, Janusz. Ethnic Relations and regional Problems in İndependent Ukraine, Ukraine : The Search For a National Identity, (der.) S. L. Wolchik – V. Zviglyanich, Rowman & Little Field Publishers, Oxford 2000, s.172.

söylenebilir. Günlük hayatta Rusça ve Ukraynaca, aynı dil ailesine ait olan iki farklı dialektik gibidir. O yüzden ülke genelinde çoğu zaman her ikisi de kullanılmaktadır.[25]

Taras Shevchenko gibi çok önemli bazı üniversiteler sadece Ukrayna dilinde eğitim vermeye başladılar. Bu üniversitelere kısa bir süre sonra Kiev Devlet Üniversitesi'nin ve diğer üniversitelerin de katılacağı değerlendirilmektedir.

2.3.2. Din Yapısı :

Nüfusun % 85'i Ortodoks Hıristiyan, % 10'u Grek-Katolik, % 3'ü Protestan (Baptist), % 1,3'ü Yahudi ve % 0,7'si Müslüman'dır.[26] Katolik mezhebi ülkenin batısında hakimdir. Kırım Türkleri ise Müslüman nüfusu oluşturmaktadır.

Ukrayna'da Hıristiyanlık, Yahudilik ve Müslümanlık yaygın dinlerdendir. Ancak başkent Kiev'de 2 cami bulunurken 3 Sinagog, 11 Protestan kilisesi, 5 Roman Katolik kilisesi, 4 Yunan Katolik kilisesi ve 57 adet Ortodoks Kilisesi vardır.[27]

2.4. Ekonomik Yapı :

Ukrayna ekonomisi, GSYİH'nın yüzde 70'ini oluşturan sanayi ve tarıma dayanmaktadır. Ülke başta kömür ve demir olmak üzere çok çeşitli maden kaynaklarına sahiptir. Ukrayna dünyada manganezin yüzde 40'nı çıkarırken, kükürt, titanyum ve berilyum da ise hemen hemen tekel durumundadır. Bundan başka nikel, krom, cıva, alüminyum cevheri gibi maddeler de mevcuttur.

Ukrayna çok zengin ve yer altı ve yerüstü kaynaklarına sahiptir. Mineral kaynaklar açısından dünyada mevcut miktarın %5'ine sahiptir. Bu konuda en fazla

[25] JAWORSKY, John. "Nationalities Policy and Potential for Inter-ethnic Conflict in Ukraine", içinde Magda Opalski, Managing Diversityin Plural Societies. Minorities, Migration and Nation-building in Post-Communist Europe, Ottawa, Forum, Eastern Europe, s. 104–127.
[26] Ancak son yapılan anketlerde nüfusun %38'i kendisini dinsiz olarak ifade etmiştir.
[27] Ukraine Review, Social Overview, People, 2005, s. 78.

miktar 47 milyar tonluk kömür rezervi ile ilk sırayı alırken 28 milyar ton demir cevheri ve 1,5 milyar tonluk kireç rezervi dünyada önemli bir pay tutmaktadır.[28]

Ukrayna sanayi üretimi (milyon ton)[29] ;		Tarımsal üretim (milyon ton)[30] ;	
Demir	23	Tahıl	22,4
Çelik	27,4	Şekerpancarı	13,9
Yuvarlak Demir	19,3	Süt	13,4
Yassı Ürünler	7,2	Patates	12,8
Soğuk Ürünler	1,5	Yumurta (milyon)	8,7
Çelik Boru	1,2	Sebze	5,3
Çimento	5,8	Ayçiçeği	2,7
		Meyve	0,8
		Et	0,3

Ukrayna maden rezervleri (dünyada bulunan toplam miktara % olarak oranı)[31];

Granit	70
Porselen	40
Civa	25
Bromid	25
Cerium	20
Manganez	18
Kayatuzu	14
Titanyum	14
İnşaat malzemeleri	12
Çinko	11

Ukrayna SSCB'den miras kalan güçlü bir sanayiye, akademisyen ve araştırmacı kadrolarına, iyi eğitilmiş işgücüne ve yaklaşık 50 milyonluk nüfusunun oluşturduğu yüksek bir ekonomik potansiyele sahiptir. Ancak bu ülke, bağımsızlığını

[28] Ukrayna Büyükelçiliği Resmi Bülteni, Ukrayna'nın Ekonomik Potansiyelleri, Ukrayna Cumhuriyeti 10 Yaşında,2001, s.11.
[29] A.g.m., s. 11.
[30] A.g.m., s. 9.
[31] A.g.m., s. 9.

kazandıktan sonraki dönem içerisinde sosyalist ekonomiden piyasa ekonomisine geçişin sancılarını yaşamış ve ekonomik reformlarını istenilen süratte gerçekleştirememiştir.[32]

1999'dan sonraki dönemde ise reformlara hız verilmiş ve sonuçta ülke ekonomisi istikrar kazanmaya başlamıştır. Ukrayna, demir-çelik, kimyasal ürünler, gemi yapımı, kömür, makine ve savunma sanayi ürünleri gibi gelenekselleşmiş ve devlet tarafından sübvansiyonlarla desteklenen sektörlerini çeşitlendirerek ekonomik yapısını geliştirmek istemiş, ancak bu yeniden yapılanma süreci, çıkar çevrelerinin etkileri ve siyaset ile iş dünyası arasındaki görüş farklılıkları nedeniyle çok yavaş ilerlemiştir. Bu nedenle Ukrayna GSYİH'sının bütün BDT ülkelerinin toplam GSYİH'leri içindeki oranı 1991'de %14.5 iken bu oran 1990'lı yılların sonunda %10'lara gerilemiştir.[33]

23 Ocak 2005'te göreve başlayan Devlet Başkanı Viktor Yuşçenko Ukrayna'nın uzun yıllar sıkıntısını çektiği yolsuzluk sorununun üzerine gitmeye başlamış ve ekonomide öncelikli hedef olarak ülkenin son yıllarda yaşadığı yüksek ekonomik büyümeyi halkın refah seviyesine yansıtmaya çalışmıştır.

Ukrayna ekonomisinin son dönemlerde yaşadığı en olumlu gelişme, 23 Aralık 2005 tarihinde Avrupa Birliği'nin ve ardından 17 Şubat 2006 tarihinde ABD'nin Ukrayna'nın pazar ekonomisi statüsünü tanımış olmalarıdır. Bu, Ukrayna'nın 2007 yılı içerisinde gerçekleşmesi beklenen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği yolunda önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

2.4.1. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla :

1913 yılında yapılan hesaplamalarda toplam üretim miktarı 2,650,000,000 ruble civarındaydı[34]. Bu toplam gelir miktarı aşağıdaki gibiydi[35] ;

---

[32]d'ANIERI, Paul. Economic İnterdependence in Ukrainian-Russian Relations, State University of New York Press, 1999, s.6.
[33] TODARO, M. Economic Development in the Third World, Fourth Edition", New York", Longman, 1989, s.56.
[34] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, Cumhuriyet Matbaası.İstanbul, 1930, s.167.
[35] A.g.e., s. 168.

- Tarım ürünlerinden elde edilen gelirler : 1,580,000,000 ruble
- Hayvan ticaretinden elde edilen gelirler : 264,000,000 ruble
- Maden üretiminden elde edilen gelirler : 230,000,000 ruble
- Tüketim malları satışından gelen gelirler : 575,000,000 ruble,

Ukrayna 1909-1913 yıllarında tarım sektörü en fazla gelir elde ettiği alandı. Ülkenin tarıma elverişli arazi miktarı Birinci Dünya Savaşı'ndan önce 48,267,000 hektar idi. Bu araziye buğday, çavdar, arpa, yulaf, karabuğday gibi ürünler ekilmiş ve yine o dönem şeker için pancar üretimi, tütüncülük, arıcılık, sebzecilik, bağcılık, çiçekçilik ve şarap üretimi en fazla gelir getiren üretim çeşitleri haline gelmişti. Bu veriler Ukrayna topraklarının o yıllarda ne kadar verimli olduğunun kanıtlarıdır.[36]

Ukrayna ekonomisinde ilk olarak 2000 yılında gerçekleşen büyüme, 2001 yılında da devam etmiştir. 2001 yılında Ukrayna GSYİH'sındaki artış oranı, hükümetin beklentilerinin de üzerinde %9,2 gibi çok yüksek sayılabilecek bir seviyeye ulaşmıştır. Bu büyüme dünya ekonomisinde durgunluk yaşanmasına ve ihracatta yaşanan sıkıntılara rağmen, esas itibarı ile iç talepteki artıştan kaynaklanmıştır. 2002'deki büyüme oranı ise %5,2 olarak gerçekleşmiştir. İç talepteki artışların devam ettiği bu dönemde tarım, taşımacılık ve ticaret ön plana çıkmış ve yıl boyunca sınai üretimde %7'lik artış kaydedilmiştir.[37]

2003 yılında Ukrayna ekonomisi beklenenin üzerinde bir performans sergileyerek %9.6'lık bir GSYİH büyümesi ve %15.8'lik bir sınai üretim artışı gerçekleştirmiştir. Bu yüksek orandaki büyümenin sebepleri, dış pazarlardaki olumlu gelişmeler, halkın reel gelirlerindeki artış ve yatırım ortamının içinde bulunduğu iyileşme süreci olarak özetlenebilir. 2004 yılında Ukrayna ekonomisi yüksek performansını artırarak devam ettirmiş ve %12 ile tarihinin en yüksek oranına ulaşmıştır. Bu yüksek performansın başlıca sebebi iç talebin artması ile genel olarak dünya ekonomilerinde yaşanan iyileşmedir.[38]

---

[36] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, Cumhuriyet Matbaası.İstanbul, 1930, s.175.
[37] MITRA, P. K. ve SELOWSKY, M. "Lessons From a Decade of Transition in Eastern Europe and the Former Soviet Union" , Finance and Development, 39(2), 2002.
[38] BERG, Van Den."Economic Growth and Development" , Boston, McGraw-Hill, 2001. s.55.

2005 yılında ise büyümenin hız kestiği gözlemlenmiş ve bu dönem GSYİH, bir önceki yıla göre sadece %2.1 oranında artmıştır. Dış faktörlerin olumlu etkisinin azalması ve ülke içindeki yatırımların istenen seviyeye henüz ulaşmamış olması bu duruma sebep olurken, yeni hükümetin özelleştirme kapsamında satılmış olan işletmelerin durumlarını yeniden inceleyeceği ve usulsüz uygulamaların tespit edilmesiyle bu işletmelerin kontrolünü devlete iade edebileceklerini açıklaması iş çevreleri arasında tedirginliğe yol açarak büyümeye olumsuz etkide bulunmuştur.

Tablo 2.4. GSYİH'nın 2005-2006 yıllarındaki sektörel dağılımı[39]

Toplam Katma Değer	**2005**			**2006**		
Yüzde olarak değişim (%)	**Oca-Nis**	**Oca-Tem**	**Oca-Kas**	**Oca-Nis**	**Oca-Tem**	**Oca-Kas**
Toptan ve perakende satışlar	0.8	-2.4	-8.5	4.2	11.0	15.6
Tarım ve hayvancılık	5.7	7.8	2.3	4.6	-.4	-0.6
İmalat	7.1	3.9	2.7	-0.4	4.6	5.6
Eğitim	5.4	5.3	4.8	0.6	2.8	3.8
İnşaat	-5.8	-8.1	-6.9	6.7	7.1	8.8
Ulaştırma	6.8	6.6	7.9	6.0	9.1	9.8
Madencilik endüstrisi	3.7	2.9	4.1	3.3	5.8	5.8
Elektrik, gaz ve su	4.1	3.1	2.5	5.5	6.8	7.0

Buna göre GSYİH miktarı 2005 yılında inşaat, toptan ve parakende eşya satış sektörlerinde düşme eğilimi gösterirken, ulaştırma, madencilik endüstrisi sektörlerinde artış meydana gelmiştir. Tarım ve hayvancılık sektörünün toplam üretime katkısı mevsimsel nedenlerden dolayı en fazla 2005 yılının Ocak – Temmuz ayları arasında meydana gelmiştir.

[39] ECONOMIST Intelligence Unit, "The domestic economy: Real GDP growth reaches 6.7% in January-November 2006" , The Economist, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü.

2006'da ise yılın her dönemi yurt içi toplam hasılaya tarım ve hayvancılık hariç tüm sektörlerin katılımları yüksek oranlarda gerçekleşmiştir. En fazla katkı toptan ve parakende satış sektörü tarafından %15,6 ile Ocak-Kasım döneminde gerçekleştirilmiştir.[40]

Tablo 2.5. Ekonomik yapı : 2002 ile 2006 arası yıllık göstergeler[41] :

	2002	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**
Piyasa fiyatlarına göre GSYİH (HRN milyar)	225.8	267.3	345.1	424.7	493.8
GSYİH (ABD $ milyar)	42.4	50.1	64.9	82.9	97.8
Reel GSYİH gelişimi (%)	5.2	9.6	12.1	2.6	6.8
Tüketici fiyat enflasyonu (ort. %)	0.7	5.2	9.0	13.5	9.1
Nüfus (milyon)	47.8	47.4	47.1	46.7	46.5
Kişi başına milli gelir (HRN)	883	1041	1369	1732	1916
Ortalama Aylık Maaş (ABD Doları)	70,5	86,7	111	157	206
Resmi işsizlik oranı (ort.%)	3,8	3,6	3,6	3,2	2,9
Mal ihracatı (ABD $ milyon)	18,669	23,739	33,432	35,024	40,229
Mal ithalatı (ABD $ milyon)	-17,959	-23,221	-29,691	-36,159	-45,490
Cari hesap dengesi (ABD $ milyon)	3,174	2,891	6,909	2,531	-1,082
Toplam dış borç (ABD $ milyar)	13.5	16.2	21.7	25.9	30.6
Dış Borcun GSYİH'daki Payı (ort.%)	19,1	17,1	13,6	10,5	-

Ukrayna'nın büyüme konusunda yaşadığı temel sıkıntıları, piyasa ekonomisi koşullarını öğrenmede yaşanan zorluklar, deneme-yanılma yöntemlerinin

[40] A.g.m. s. 6.
[41] ECONOMIST Intelligence Unit, "Foreign Trade And Payments : Trade Deficit Reached US $ 4.1 bn in January-September" , The Economist, 2006.

kullanılması, bireylerin yeni iktisat ilkelerine duyduğu güvensizlik, eski Sovyet ekonomisinin izlerinin silinememesi, başta enerji olmak üzere hammade temininde Rusya Federasyonu'na olan bağımlılık şeklinde özetlenebilir.

Ukrayna son dönemdeki pozitif büyüme oranlarıyla ekonomide görülen büyük daralmayı ancak dengeleyebilmiş ve önce çok büyük bir daralma ve ardından büyüme ile 10 yıl önceki seviyeye gelebilmiştir. Kayıp olarak değerlendirilmemesi gereken sancılı bu on yılın ardından, planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçmeye çalışan ülkede yapısal değişim ve dönüşüm bu daralmayı ve ardından tekrar büyümeyi beraberinde getirmiştir. Buna rağmen Ukrayna AB'ye coğrafi ve siyasi yakınlığı olmasına rağmen kendisini toparlaması Baltık ülkelerine oranla daha uzun zaman almıştır.[42]

2.4.2. Enflasyon :

Ukrayna'nın geçiş ekonomileri stratejisinde diğer bir önemli nokta da ülkenin enflasyonla yaptığı mücadeledir. Enflasyon, ekonomik birimler için istikrarsızlık beklentileri oluştururken diğer taraftan bir belirsizlik unsuru haline gelmektedir. Bu durum yatırımlar üzerinde olumsuz bir etki yapabilecek ve dolayısıyla ekonomik büyüme engellenmiş olacaktır. Bazı ekonomi uzmanları kontrol edilebilir enflasyonun ekonomik büyüme için olumlu olabileceğini ileri sürse de, enflasyon oranının gelişmekte olan ülkeler için ne kadar olması gerektiği konusu belirsizliğini korumaktadır. Dolayısıyla Ukrayna ekonomisinde görülen enflasyonu kontrollü bir enflasyon olarak değerlendirmek oldukça zordur.[43]

Bu bağlamda Ukrayna'da görülen son on yedi yılın enflasyon oranlarına bakıldığında 1990 yılında %5,4 olan oran 1993 yılında %4734,9 gibi hiper seviyelere yükselmiş, aynı hızla 2001 yılını %12'lik enflasyonla kapayan Ukrayna ekonomisinde, 2002 yılında özellikle gıda ürünleri fiyatlarındaki büyük düşüşler ve fiyat kontrolleri

[42] CAMPOS, N. F. ve CORICELLI, F. , "Growth in Transition : What We Know, What We Don't and What We Should" , Journal of Economic Literature, XL, s.793-836, 2002.
[43] FIDRMUC, J. "Economic Reform, Democracy and Growth During Post-Communist Transition" , European Journal of Political Economy,2003, s.19.

nedeniyle ortalama olarak sadece %0.8 oranında bir enflasyon oranı oluşmuştur.[44] Dolayısıyla enflasyon Ukrayna'da 1997 yılından itibaren kontrol altına alınabilmiştir.

2003 yılında ise enflasyon oranı tekrar artmaya başlamış ve özellikle yılın son aylarındaki yüksek fiyat artışları nedeniyle %5,2 olarak gerçekleşmiştir. 2004'ün seçim yılı olması nedeniyle popülist harcamalar artmış ve seçimler öncesinde uygulanan gevşek mali politikalar enflasyonun artmasına yol açmış ve ortalama enflasyon oranı %9, yıl sonu enflasyonu ise %12,3 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında da söz konusu uygulamaların etkisinin devam etmekte olduğu gözlemlenmekle birlikte, üretici fiyatlarındaki artışların da tüketiciye yansımasıyla enflasyon yüksek seviyelerde seyretmeye devam etmiş ve ortalama enflasyon oranı %13.5 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılı enflasyon oranı %10 seviyesinde kalmıştır.

2.4.3. Liberalizasyon İndeksi :

Ukrayna ekonomi kurum ve politikalarının piyasa ekonomisi koşul ve ilkelerine uygunluğunun ölçülmesi Liberalizasyon İndeksi ile yapılabilmektedir. Buna göre raporların yayımlandığı 1989 yılında Ukrayna'nın indeksi 0,25, 1994 yılında 0,58, 2000 yılında ise 0,50 idi.[45] İndeksin en yüksek değerde olduğu 1994 yılında enflasyon ilk defa düşüşe geçmiş, toplam istihdam değişim oranı artı değer kazanmış ve ekonomik göstergeler olumlu sinyaller vermeye başlamıştır.

Liberalizasyon ile büyüme arasındaki yakın ve güçlü bir ilişkinin varlığı küresel örgütlerin raporlarında açıkça belirtilmektedir.[46] Raporun yayımlandığı yıla kadar Ukrayna ekonomisinin gösterdiği performansın kötülüğü, ekonomik büyümeye geçişin sağlanamaması liberalizasyon ile büyüme arasında var olduğu ileri sürülen ilişkiye kuşkuyla bakılmasına neden olmuştur. Ancak Ukrayna'nın bağımsızlığını elde ettiği 1991 yılından itibaren geçen 17 yıllık süreye bakıldığında, liberalizasyon ile ekonomik büyüme arasında yakın bir ilişki olduğu görülecektir. Özellikle

---

[44] GARY, C. W. "Reforming Legal Systems in Developing and Transition Countries" , Finance and Development, September, 14-16, 1997.
[45] "0" rakamı liberalizasyonun olmadığını, "1" rakamı ise tam liberalizasyonu göstermektedir.
[46] WORLD, Bank. "From Plan to Market" , World Development Report, 1996, New York, Oxford University Pres, 1996.

liberalizasyon politikalarını kararlı bir şekilde hızla gerçekleştiren Ukrayna ekonomik büyümeye diğer BDT ülkelerine oranla daha hızlı geçtiği görülmektedir.[47]

Sovyetler Birliği'nden ayrılan ve Avrupa Birliği üyesi olan Batlık ülkeleri ile BDT ülkeleri Liberalizasyon İndeksi açısından karşılaştırıldığında Avrupa'ya uyum sağlayan ülkelerin kapalı ekonomi modeli aşamasını geçememiş ülkelerden daha hızlı liberalleştiği ve büyümeye daha erken başladığı görülmektedir.[48] Bu, Ukrayna açısından batı yanlısı politikalar ile ekonomi yönetiminin isabetini ortaya koymaktadır.

2.4.4. İhracat ve İthalat :

1914 yılında Ukrayna'nın ihracatı 527 milyon ruble iken ithalatı 380 milyon ruble idi. Ukrayna bu ithalat ve ihracatının büyük bir bölümünü Karadeniz yoluyla yapmaktaydı. Rusya ise dış ticaretinin ancak yüzde altısını Karadeniz yoluyla gerçekleştirmekteydi. Çeşitli neden ve kaygılardan dolayı o yıllarda, seçme hakkı oluştuğunda, Ukrayna dış ticaretinde tercihini sürekli Rus malları dışında kalan diğer yabancı mallardan yana yapmak istemekteydi. Bu gün benzer bir şekilde bazen isteksiz davransa da Ukrayna'nın Rusya ile olan ticareti diğer ülkelerden çok daha fazla durumdadır.

Son on yıldır Ukrayna'nın dış ticareti sürekli artmaktadır. 2000-2002 yılları arasında ithalat ve ihracattaki artışlar %10-12 seviyesinde iken 2002 yılından itibaren bu eşiği aşmış durumdadır. 2001-2002 arasında ihracat %11,1, ithalat ise %5 artmıştır. 2002-2003 döneminde ise ihracat %24,1 artarken, ithalattaki artış %28,3 olarak gerçekleşmiştir. Ukrayna ihracatta en büyük artışı %41,6 ile 2004 yılında gerçekleştirmiştir. 2005 yılında bu artış %6,4 gibi oldukça düşük bir orana inmiştir. İthalatta ise en fazla artış %26 ile 2004 yılında meydana gelmiştir. 2006 yılında ihracatta %11,4 oranında, ithalatta %22,4 oranında artma meydana gelmiştir. İthalatta dengeli bir artış yaşanırken, ihracatta dalgalı bir seyir izlendiği görülmektedir.

---

[47] LAVIGNE, M. "Ten Years of Transition : A Review Article" , Communist and Post-Communist Studies, 33, 2000, s. 481.
[48] ARIKAN, H. Ve KAR, M. Merkezi ve Doğu Avrupa ile BaltIk Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Ekonomik ve Politik Entegrasyonu, içinde DEDEOĞLU, S. ve SUBAŞAT, T. Kalk nma ve Küreselleşme, Bağlam Yay nlar, İstanbul, 2004.

Piyasa ekonomisine daha yakın siyasi tercihler Ukrayna'ya dış ticaret dengesini sağlamada kolaylık sağlayacaktır.[49]

Tablo 2.6. Yıllara göre ithalat–ihracat karşılaştırmalı oranları :[50]

	2002	2003	2004	2005	2006
İhracat (ABD Doları milyon)	23.351	28.953	37.980	40.422	45.030
İhracat Artış Oranı (%)	%11,1	%24,1	%41,6	%6,4	%11,4
İhracatın GSYİH'daki Payı (%)	%55,1	%58,4	%58,5	%48,8	%44
İthalat (ABD Doları milyon)	21.494	27.665	31.055	39.052	47.780
İthalat Artış Oranı (%)	%5,0	%28,3	%26,0	%25,7	%22,4
İthalatın GSYİH'daki Payı (%)	%50	%59	%49	%47	%50

Tablo 2.7. 2004-2005 yıllarında Ukrayna'nın ülkeler ile yaptığı ithalat/ihracat oranları[51]

İhracat/İthalat	**2004**			**2005**		
Ülkeler	**Miktar(Milyon$)**	**Değişim (%)**	**Toplamdaki payı (%)**	**Miktar(Milyon$)**	**Değişim (%)**	**Toplamdaki payı (%)**
Rusya	4,779	38.0	18.0	6,099	27.6	21.6
Türkiye	1,467	110.0	5.5	1,684	14.8	6.0
İtalya	1,290	26.0	4.9	1,551	20.2	5.5
Almanya	1,674	49.3	6.3	1,108	-33.8	3.9
Polonya	768	18.9	2.9	816	6.2	2.9
ABD	1,354	140.0	5.1	799	-41.0	2.8
Çin	763	-6.0	2.9	628	-17.6	2.2

[49] DEMİR, Faruk. "Ukrayna Pazarına Dikkat", Ekonometri-Türkiye Ekonomi ve İş Dünyası Dergisi, Eylül-Ekim 2004, yıl 2, sayı 7, s. 107-111.
[50] Ukrayna Devlet İstatistikler Komitesi'nin resmi rakamları.
[51] ECONOMIST Intelligence Unit, "Foreign Trade And Payments : Trade Deficit Reached US $ 4.1 bn in January-September" , The Economist, 2006.

Top. İhracat	**26,537**	**43.3**	**100.0**	**28,202**	**6.3**	**100.0**
Rusya	9,617	37.0	41.2	10,682	8.5	36.6
Almanya	275	22.0	1.2	2,677	21.1	9.2
Türkmenistan	1,730	23.5	7.4	2,211	27.9	7.6
Çin	563	41.8	2.4	1,414	151.2	4.8
Polonya	768	118.9	3.3	1,078	32.6	3.7
İtalya	636	25.2	2.7	795	13.8	2.7
Top. İthalat	**23,331**	**28.0**	**100.0**	**29,224**	**25.3**	**100.0**

2004-2005 yıllarında Ukrayna'nın ihracat ve ithalat yaptığı bazı ülkelerin toplam dış ticaret oranları yukarıdaki tabloda belirtilmiştir. Ukrayna'nın en büyük ticari ortakları Rusya, Almanya, Türkmenistan, İtalya, Çin, Türkiye, Polonya ve ABD'dir. Görüldüğü gibi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün bazı üyeleri Ukrayna'nın en büyük ticari ortakları arasındadır. Bu durum Ukrayna'nın Karadeniz bölgesi ülkeleriyle ticari ilişkilerinin geliştirilmesine özel bir dikkat gösterdiğini kanıtlamaktadır.[52]

Ukrayna'nın dış ticareti ülkeler itibariyle incelendiğinde, ithalatında ve ihracatında ilk sırayı Rusya Federasyonu'nun aldığı görülmektedir. Bu kural 2005 yılında da bozulmamıştır. Rusya Federasyonu ile Ukrayna'nın dış ticaret hacmi 16,781 milyar ABD Doları'na ulaşmıştır. Bu Ukrayna'nın dış ticaret hacminin %26,8'ini oluşturmaktadır.[53]

Rusya'nın Ukrayna toplam dış ticareti içinde %18 ihracat payı ve %41,2 ithalat payı bulunmaktadır. Bunu sırasıyla ihracatta %6,3 ile Almanya, %5,5 ile Türkiye, %5,1 ile ABD; ithalatta ise %7,4 ile Türkmenistan, %3,3 ile Polonya, %2,7 ile İtalya takip etmektedir. Bu rakamlar Türkiye'nin Ukrayna ile dış ticaretinin istenilen

[52] HAVRYLYSHYN, O. , IZORSKI, I. ve RODEON, R. Van. "Recovery and Growth in Transition Economies 1990-97 : A Stylized Regression Analysis", IMF Working Paper, WP/98/141, Washington D. C. , IMF, 1998.
[53] ECONOMIST Intelligence Unit, "Foreign Trade And Payments : Trade Deficit Reached US $ 4.1 bn in January-September" , The Economist.

düzeyde olmadığını göstermektedir. Ukrayna küresel güçlerin ve komşu ülkelerin kendi coğrafyası ile ilgili aldıkları kararlarda yönlendirici ve daha etkin olabilmesi için bölge ile ilgili çok yönlü politikalar üretmesi gerekmektedir. Bunu da ancak uluslararası aktörler ve komşu ülkelerle kuracağı ekonomik ve ticari ilişkiler yoluyla sağlayabilecektir. Bu anlamda kendisine en yakın coğrafi konumda bulunan ülkelerden biri olan ve Akdeniz'e hakim lider ülke durumundaki Türkiye ile stratejik ortaklık kurması Ukrayna için hayati önemi haiz bir konudur. Meydana getirilecek ortak komisyonlar vasıtasıyla ekonomik ve ticari temaslar stratejik ortaklığın birinci basamağını teşkil edecektir.[54]

Ukrayna'nın dış ticareti ülke grupları çerçevesinde incelendiğinde, ithalatında en fazla payın %44 ile BDT ülkelerine ait olduğu görülmektedir. BDT ülkelerini sırasıyla %35,7 ile Avrupa, %9,2 ile Asya ve %8,5 Amerika izlemektedir. İhracatta ise, ithalattan biraz farklı olarak ilk sırayı %35,9 ile Avrupa almakta, Avrupa'yı %26,3 BDT ülkeleri, %23,6 Asya ve %5,4 ile Afrika izlemektedir.[55]

Son 3 yıldır kaydedilen olumlu gelişmelere rağmen yoksulluk Ukrayna'da önemli bir oranda yaşanmaktadır. Ortalama ücretler 2006 verilerine göre ayda 206 dolar seviyesine yükselmiştir. Resmi kaynaklarca %2,9 olarak açıklanan işsizlik oranının ise gerçekte % 20'yi bulduğu tahmin edilmektedir.

2006 yılında Ukrayna ekonomisi beklenenin üzerinde bir performans sergileyerek yüzde 7'lik bir GSYİH büyümesi ve yüzde 6,2'lik bir sınai üretim artışı göstermiştir. 2007 yılında da Ukrayna ekonomisi yüksek performansını devam ettirmektedir. Bunun sebebi iç talebin artması ile genel olarak dünya ekonomilerinde görülen iyileşmedir.

Ukrayna'nın 2006 yılında ihracatında % 11,4'lük bir artış meydana gelirken, aynı yıl ithalatında %22,4'lük bir artma gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığı ise 5,22 milyar dolar olarak 2004 yılından sonra son beş yıl içindeki en yüksek rakama ulaşmıştır.

---

[54] "UKRAINIAN Economy", Blacksea & Caspian Business, Volume I, Issue 3, year 2006, s. 22.
[55] Ukraine Review, Economic Overview, Economic Conditions, 2005, s. 39.

Tablo 2.8. Ukrayna'nın ana ihracat ve ithalat sektörleri (2005)[56]

Ana ihracat sektörleri	**%**	**Ana ithalat sektörleri**	**%**
Değerli olmayan metaller	41.0	Akaryakıt ve enerji kaynakları	31.4
Makine ve teçhizat	13.6	Makine ve teçhizat	27.9
Akaryakıt ve enerji kaynakları	12.8	Kimyasallar	8.6
Gıda, içecek ve tarımsal ürünler	12.6	Gıda, içecek ve tarımsal ürünler	7.4
Kimyasallar	8.7	Metaller	6.8

Ukrayna demir ve kömür açısından zengindir. Ayrıca sanayi, tarım, bilim ve kültür açısından da gelişmiş bir ülkedir. Metalürji, makine mühendisliği, alet imalatı, kimya, eczacılık, teknoloji, kimyevi mamuller ve ilaç sanayiinde ülke iyi noktaya doğru gitmektedir. Buğday, şeker pancarı ve ayçiçeği üretimi konusunda da gelişme olduğu söylenebilir.[57]

Ukrayna ekonomisinde ihracatta lokomotif rol metal sektörüne aittir. 2005 yılında %41'lik bir ihracat payı sadece metal ürünlerinin olmuştur. Bu sektörü %13,6 ile makine ve teçhizat ürünleri izlemiştir. İthalatta ise en büyük pay akaryakıt ve enerji sektörünün olmuştur. Görüldüğü gibi Ukrayna ekonomisinin ayakta kalabilmesi sınai ürünleri yani değerli olmayan metal mamulleri ihraç etmesine bağlıdır. Sanayisinin sürdürülebilir olması da toplam ithalatında en büyük paya sahip olan enerjiyi kesintisiz ve ucuza ülkesine getirebilmesi ile doğru orantılıdır.[58]

Bugün Ukrayna'nın özellikle akaryakıt ve enerji kaynakları ile ilgili dış ticaretinin büyük bir bölümü Rusya Federasyonu ile gerçekleşmektedir. Bu, Ukrayna'nın tüm uluslararası ilişkilerinde dış politika üretirken ve daha demokratik açılımlar yapabilmek için batı yanlısı ideoloji benimserken asla göz ardı edemeyeceği

[56] ECONOMIST Intelligence Unit, "The Domestic Economy : Real GDP Growth Reaches % 6,7 İn January-November 2006" , The Economist, 2006.
[57] SAYGIOĞLU, Asil. "Hedef Pazar: Ukrayna", Ekonometri, Eylül-Ekim 2004, Yıl 2, Sayı 7, s. 101.
[58] Ukrayna Büyükelçiliği Resmi Bülteni, Ukrayna'nın Ekonomik Potansiyelleri, Ukrayna Cumhuriyeti 10 Yaşında, 2001, s.11.

bir realite olarak karşısında her zaman duracaktır. Bu yüzden ülke yöneticileri önümüzdeki dönemlerde çok fazla gecikmeden bu bağımlılığı önleyebilecek alternatif planlar yapmalıdırlar. Aksi halde Ukrayna her batıya açıldığında veya liberal bir uygulamayı toplum ve devlet hayatına geçirme kararı aldığında önce Rusya'nın onayını almak durumunda kalacaktır.

2.4.5. Para Birimi :

Ukrayna'nın para birimi Grivnadır ve 100 Kapik 1 Grivna etmektedir. Bu para yıllardır dolar kuru değişmeyen bir paradır, dolar diğer ülkelerde ve özellikle Türkiye'de artış gösterirken, Ukrayna parası dolar karşısında yaklaşık on yıldır sabit kalmayı başarabilmiştir. Genellikle 1 dolar 5.05 (2006 yılı) ile 5.42 Grivna arasında değişmektedir.[59]

Ukrayna Merkez Bankası, 2001 yılından bu yana düzenli olarak piyasalara müdahale etmiş ve Grivnanın değerini 5.33 Grivna/Dolar seviyesinde tutmaya gayret etmiştir. Bankanın Nisan 2005'te almış olduğu bir karar ise para politikasında değişiklikler olduğu sinyalini vermektedir. Bu tarihte Ukrayna Merkez Bankası, Grivnanın değer kazanmasına izin vermiş ve Dolar paritesi 5.05 Grivna/Dolar seviyesine çekilmiştir. Söz konusu revalüasyonun sebebi, ülkeye giren döviz miktarının son dönemlerde hızla artmış olmasıdır.[60] Ülkenin ihracatının artmasının yanısıra yabancı yatırımcılar da hazine bonolarına yatırımlarını artırmışlardır. Merkez Bankası'nın Grivnanın değerini korumak için piyasadan Dolar alımını artırması, enflasyonist bir etki yaratsa da döviz kurunda ciddi dalgalanmalara yol açmamıştır.

2.4.6. DTÖ ve Sovyetlerden Miras Kalan Ekonomik Tabular :

Ukrayna 2004 yılında Çin'in ardından %10'un üzerinde bir büyüme hızıyla dünyanın ikinci büyüyen ülkesi olmuştur[61] ve bir çok ülke için önemli bir pazar haline gelmektedir. Ukrayna'nın ticaret ve yatırım potansiyeli büyük ölçüde piyasa

[59] Embassy of Ukraine, Ukrainian Economy and its Investment Climate, September 2005.
[60] Report, "Ukrainian Economy, Blacksea & Caspian Business, Volume 1, Issue 3, 2006, s. 20.
[61] ÖZATA, Şeref. "Avrasya ve Avrupa Arasındaki Köprü Ukrayna", Ekovitrin, Kasım 2005, Yıl 6, sayı 2005/11, s. 40.

ekonomisine geçiş sürecindeki hızına ve elverişli bir ticari hayat oluşturabilmesine bağlıdır.

Ticaret rejimini Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik şartlarına uydurabilmek için önemli adımlar atılsa da bu konudaki reformlar oldukça ağır bir hızla gerçekleştirilmektedir. 2001'de Çin'in bu örgüte üye olması ve yakın bir gelecekte Rusya'nın da girecek olması Ukrayna hükümetini de harekete geçirmiş ve 30 Kasım 1993 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üyelik başvurusu yapılmıştır.[62]

Avrupa Birliği ile entegrasyon açısından da önemli bir adım olan DTÖ üyeliği Ukraynalı üreticilere de son derece önemli faydalar sağlayacaktır. Dünya pazarlarına daha rahat açılabilecek olan üreticiler, ihracat yapmak istedikleri ülkelerde ayrımcılıkla karşılaşmayacaklardır. Ukrayna ayrıca kendi pazarlarını da daha iyi koruyabilecek ve GATT anlaşmasının öngördüğü önlemlerden faydalanabilecektir. Sonuç olarak Ukrayna firmalarının rekabet gücü artacak ve ekonominin tüm birimleri bundan faydalanacaktır.[63]

Bunun yanında DTÖ üyeliğinin Ukrayna'ya olumsuz etkileri de muhtemeldir. Ticaret liberalizasyonu, Ukrayna'nın küresel ekonominin risklerine daha fazla maruz kalmasına yol açacaktır. Ayrıca birçok Ukraynalı üreticinin şu an için küresel rekabete hazır olmadıkları da bir gerçektir. Ancak bütun bu olumsuzluklara rağmen iç piyasanın DTÖ üyeliğinden büyük bir zarar görmesi beklenmemektedir.[64]

Ukrayna'da yeni hükümet, DTÖ üyeliği ile ilgili olarak girişimlerini hızlandırmış durumdadır. Parlamentodan DTÖ üyeliği için gerekli yasalar hızla geçirilmektedir.[65] Önceki hükümet zamanında Mayıs 2005'in son haftasında sadece bu yönde parlamentodan geçen kanunların sayısı 24'tür. Yine geçen dönem Ekonomi Bakanlığı bünyesinde bir DTÖ koordinasyon birimi oluşturulmuş ve bu birim 2 Haziran 2005 itibariyle faaliyete geçmiştir. Ukrayna, diğer yandan DTÖ üyeliği için

---

[62] DURAN, Meltem. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasında Ticaretin Gelişememesinin Nedenleri ve Çözüm Önerileri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No 2004-61, İstanbul, 2004, s. 13, 25.
[63] TODARO, M. Economic Development in the Third World, Fourth Edition", New York", Longman, 1989.
[64] "Ukrayna'nın Dış Ticaret Politikası", T.C.Kiev Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Resmi Bülteni, 2006.
[65] "UKRAINE's WTO Prospects of Accession", Report, Blacksea & Caspian Business, Volume I, Issue 3, year 2006, s.16-18.

gerekli olan ikili müzakereleri de gerçekleştirmektedir. Eylül 2006 tarihinde Kırgızistan ve Çin Halk Cumhuriyeti dışında müzakereler tamamlanıp protokoller imzalanmıştır.[66]

Ukrayna'nın son zamanlarda karşılaştığı en acil ekonomik sorunlar yapısal özelliktedir. Bu sorunlar şöyle özetlenebilir ;[67]

1. Ağır ilerleyen özelleştirme,

2. Sanayi sektöründe yetersiz yeniden yapılanma,

3. Hantal devlet yapısı,

4. Sınırlı vergi tabanı,

5. Kamusal alanda aşırı düzenleme ve bürokratik engeller,

6. Rüşvetin ekonomik hayata önemli ölçüde girmiş olması,

7. Reforma ihtiyaç duyan tarım sektörü,

8. Ekonomik faaliyetlerin yarısının kayıt dışı kalması .

Ukrayna geniş tarımsal kaynakları, hava ve deniz yolu ulaşım imkanları, karayolu ulaşım ağı ve tecrübeli işgücü ile olumlu bir ticari görünüm çizmektedir. Ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra ekonomisinde yaşanan sıkıntılar yavaş da olsa düzelme göstermiştir.[68]

Ekonomideki genel büyüme büyük ölçüde vergi reformu, özelleştirme, bütçe kısıtları, dış ticarete daha fazla açıklık gibi konularda yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Ekonomik durumdaki küçük bir iyileşme bireylerin satın

[66] CAMPOS, N. F. ve CORICELLI, F. , "Growth in Transition : What We Know, What We Don't and What We Should" , Journal of Economic Literature, XL, s.543, 2002.
[67] DEMİR, Faruk. "Ukrayna Pazarına Dikkat", Ekonometri-Türkiye Ekonomi ve İş Dünyası Dergisi, Eylül-Ekim 2004, yıl 2, sayı 7, s. 109.
[68] FIDRMUC, J. "Economic Reform, Democracy and Growth During Post-Communist Transition" , European Journal of Political Economy, s.34, 2003.

alma güçlerinin büyümesine yol açmakta ve bireylerin harcanabilir gelirlerindeki artış, tüketime yönelerek ekonominin canlanmasını sağlamaktadır.[69]

Tarımsal ürünlerin ticareti, gıda, paketleme sektörleri, enerji, telekominikasyon, inşaat gibi sektörler büyüme potansiyeli olan alanlardır ancak, bu potansiyel devletin özelleştirme politikasına gereken ciddiyeti göstermesine ve özelleştirmenin hızla gerçekleşmesine bağlıdır.

Ukrayna'nın ticari altyapısı, bağımsızlığın kazanıldığı 1991 yılından itibaren hızla gelişmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği dönemi boyunca ülkede batıda bilinen anlamıyla dağıtım ağı bulunmamaktaydı. Üreticiler, firmalar ve son kullanıcılar arasındaki ilişki kopmuştu. Sovyetler Birliği'nin yıkılması varolan üretim ve dağıtım ağını da alt üst etmiş ve pek çok Ukraynalı tüketici boş raflarla ve temel malların yokluğuyla karşılaşmıştır. Bu durum piyasa mantığına göre çalışan üretim ve dağıtım sisteminin oluşmasına neden olmuştur.

Yüksek gümrük vergisi oranları, katma değer vergisinin varlığı ve batı yapımı ürünlerin satıldığı mağazaların az sayıda olması nedeniyle, Ukrayna pazarında fiyatlar yüksek seviyede bulunmaktadır. Piyasaya Çin, Ortadoğu ve eski Doğu Bloku ülkelerinden düşük kaliteli ucuz mallar akın etmektedir. Ancak yüksek fiyatlara rağmen toplumda kaliteli malları almak için büyüyen bir eğilim vardır. Batı yapımı, kaliteli malların satışını yapan firmaların çoğunluğu fiyatları yüksek tutabilmektedir. Çünkü, bu firmalar seçkin tüketicilere, ülkedeki yabancılara ve yeni ortaya çıkan zenginlere yönelik satış yapmaktadır. Bu yüksek karlılık, kaliteli malları pazarlayabilme imkanını artırmaktadır.[70]

Ukrayna'nın ihracat potansiyeli olan başlıca sektörleri tarım kimyasalları, tarımsal makine, araç ve gereçler, inşaat araç ve gereçleri, bilgisayar sektörü, ilaç ve eczacılık sektörü, elektrik enerjisi sektörü, güvenlik araç ve gereçleri ve telekominikasyon olarak özetlenebilir. Tarım kimyasalları üretimi ülkenin yıllık ihtiyacının sadece % 20'sini karşılayabilmekte ve bu üretim de ham maddelerin ithal edilmesine bağlı bulunmaktadırlar. Ukrayna'daki tarımsal makine, araç ve gereçleri

[69] "UKRAINIAN Economy", Blacksea & Caspian Business, Volume I, Issue 3, year 2006, s. 22.
[70] Investment Overview, Investment Climate, Ukraine Review, 2005.

üreten fabrikalarda kapasite kullanımının %10 ile 20 civarında oluşunun yanı sıra ülkede kullanımda bulunan yerli makinelerin %60'ı tamamen yıpranmış durumdadır.

İnşaat araç gereçleri ihtiyacını karşılayan Sovyet sistemi çöktüğü zaman, Ukrayna'nın gelişmekte olan inşaat sektörü bu ihtiyacı karşılayabilecek yeni kaynaklar aramıştır.1991 yılından itibaren yerli üretimin toplam pazar içerisindeki payı yaklaşık %30'a düşmüş ve yaşanan son enerji krizi neticesinde de yerli ürünlerin fiyatı oldukça yükselmiştir. Yerli üretimin düşük kaliteli olması kaliteli ithal mallara yönelik talebi artırmaktadır. Ukrayna bilgisayar sektörü, serbest pazar ilkelerine göre gelişmiş olup, ülkenin ilk belki de tek dinamik sanayi sektörü özelliğini taşımaktadır. Yerel eczacılık ürünleri üretimi yaygın özel dağıtım ağıyla talebin sadece % 30'unu karşılamaktadır.[71]

1994 yılında başlatılan ekonomik reformlar ile birlikte Ukrayna, devlet kontrolü altında eski ve modern olmayan bir sistemle yapılan elektrik üretimini yeniden yapılandırma çalışmalarına başlamıştır. Ukrayna'da suç oranlarının artışı, yasaların yaptırım gücünün yetersizliği, birçok Ukraynalıyı önlem almaya zorladığından, ev ve araba alarmları, ileri teknolojili kilitler, kapalı devre televizyonlar vb. güvenlik araç ve gereçlerine talep giderek büyümekte, yerli üretimin yeterli olmayışı ve niteliksizliği nedeniyle bu teçhizat Ukrayna'ya ihraç edilebilecek mal grupları arasında yer almaktadır. Ukrayna'da telekomünikasyon, bilhassa kablolu ve kablosuz iletişim alanında Avrupa standartlarına ulaşma amaçlandığı için, devletin bu sektörü geliştirmeye yönelik planlarının da mevcut olmasıyla beraber gelişme yolundadır.[72]

2.4.7. Özel Ekonomik Bölgelerin Kurulması :

Ukrayna, ekonomik gelişmelerin bölgeler arasında dengeli dağılımını sağlayabilmek maksadıyla, 13 Ekim 1992 tarihli ve 2673-XII sayılı "Özel (serbest) Ekonomik Bölgelerin Kurulması ve Faaliyetlerinin Genel Esasları Hakkında Ukrayna

[71] d'ANIERI, Paul. Economic İnterdependence in Ukrainian-Russian Relations, State University of New York Press, 1999.
[72] Ülke Raporu, UKRAYNA Konjonktür İzleme ve Analiz Dairesi Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2000.

Kanunu" ile serbest ekonomik bölgelerin Ukrayna toprakları üzerinde kurulması kararını vermiştir.[73]

Söz konusu kanuna uygun olarak, Ukrayna'da, ekonomik ve hukuki şartları haiz dış ticaret bölgeleri, kapsamlı üretim, bilim ve teknik, turizm ve eğlence, bankacılık, sigortacılık ve sınır ticaret bölgeleri kurulacaktır. Bunların dışında değişik tip bölgelere özgü özellik ve unsurları içeren kapsamlı özel ekonomik bölgeler de kurulması yönünde karar alınmıştır.[74]

Ukrayna'da kurulan serbest ekonomik bölgelerde özel vergilendirme rejimi ve oranı, özel döviz ve finans şartları, elverişli banka, kredi ve sigorta sistemi, bazı özel ödeme şekilleri, devlet yatırım rejimi, elverişli gümrük şartları ve gümrük vergilendirme rejimi uygulanmaktadır.

Serbest Ekonomik Bölgeler Hakkındaki Kanuna göre, Ukrayna'da üç tip özel ekonomik bölge bulunmaktadır.

- Özel (Serbest) Ekonomik Bölgeler,
- Özel Yatırım Rejimine Tabi Bölgeler,
- Kalkınmada Öncelikli Bölgeler

Bu üç çeşit serbest ekonomik bölgelerde farklı vergi ayrıcalıkları bulunmasına rağmen, genelde başlıca kurallar aşağıda belirtilenlerden oluşmaktadır[75] ;

- Yatırım faaliyetleri ve yabancı yatırımlar ile ilgili devlet garantisi serbest ekonomik bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunan bütün konu ve kişilere uygulanır.

[73] TODARO, M. Economic Development in the Third World, Fourth Edition", New York", Longman, 1989.
[74] Ukrayna Ülke Bülteni, T.C. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Ocak 2007.
[75] KOLODKO, G. W. Ten Years of Postsocialist Transition: The Lessons for Policy Reform, Development Economics Research Group, Washington D. C. , World Bank, 1998, s.55.

- Devlet, serbest ekonomik bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunan kişilerin gelirleri ve serbest ekonomik bölgeye yatırdıkları sermayeyi serbest ekonomik bölgenin dışına götürme haklarını garanti eder.

- Serbest ekonomik bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunan kişiler, kendi akit tarafları ile imzaladıkları sözleşmeler gereğince tek başlarına tesbit ettikleri şekil ve şartlar çerçevesinde maddi ve teknik malzemeleri getirir, ürünlerini satar, hizmet alır veya sunar.[76]

- Serbest ekonomik bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunan kuruluşlar, Ukrayna devlet kuruluşlarınca düzenlenen devlet alım ihalelerine katılabilirler.

- Ukrayna mevzuatı ve sözkonusu bölgenin kurulması hakkındaki kanun uyarınca, bütün kişiler serbest ekonomik bölgede ekonomik faaliyetlerde bulunabilirler.[77]

- Serbest ekonomik bölgede, ilgili mevzuat ve Ukrayna kanunlarına aykırı olmayan faaliyetlerin çeşit, şekil ve yöntemleri, bölgede faaliyette bulunacak ilgili kişilerce müstakil olarak seçebilirler.

- Serbest ekonomik bölgede, Ukrayna'nın katıldığı uluslararası antlaşmalara aykırı olan faaliyetler yasaktır.

- Serbest ekonomik bölgedeki ekonomik faaliyetler, serbest ekonomik bölgenin kurulması hakkındaki ilgili kanunlarda yer alan hükümlerinin ihlal edildiği durumlarda, serbest ekonomik bölgedeki mahkeme kuruluşları veya hakem mahkemesi kararıyla geçici olarak durdurulabilir.

- İnsan kaynaklarının bölgeye gelişi ile ilgili bilgilerin zorunlu olarak serbest ekonomik bölge ticari ve ekonomik geliştirme organına sunulması şartı ile,

[76] A.g.e. s. 56.
[77] A.g.e. s. 57.

serbest ekonomik bölgede personel istihdamı, sözleşme çerçevesinde işveren tarafından sağlanır.

- Serbest ekonomik bölgede personel ücreti, herhangi bir sınırlama getirilmeksizin ilgili sözleşmeye göre tespit edilir. Ancak ödenecek ücret miktarı, yürürlükteki Ukrayna mevzuatı ile tespit edilen asgari ücretten aşağı olamaz.

- Yabancı işçiler serbest ekonomik bölgenin kredi ve finans kuruluşlarındaki tasarruf ve ilgili faizleri dahil olmak üzere serbest ekonomik bölgede elde ettikleri gelirleri, Ukrayna dışına transfer etme hakkına sahiptir.

- Serbest ekonomik bölgede çalışan Ukrayna vatandaşları, serbest ekonomik bölgenin içinde veya dışındaki kredi ve finans kuruluşlarında, aldıkları ücret cinsinden döviz hesapları açtırabilirler.

- Serbest ekonomik bölgede çalışan Ukrayna'lı ve yabancı kişiler, paralarını gerek serbest ekonomik bölgenin içinde gerekse dışında (Ukrayna sınırları içinde), Ukrayna kanunları ile yasaklanmayan girişimcilik alanlarına yatırabilirler.

Serbest Ekonomik Bölgede Uluslararası Çalışma Kurumu (ILO)'nun Ukrayna tarafından kabul edilen anlaşmaların hükümleri uygulanır. Serbest Ekonomik Bölgede faaliyet gösteren şirketler, ILO'nun Uluslararası Tesisler ve Sosyal Politika Hakkındaki üç taraflı deklarasyonunda belirtilen presiplere uymalıdır. Her serbest ekonomik bölgenin kurulmasına ilişkin yasal belgede, yukarıda belirtilen anlaşmaların hükümlerinden ve deklarasyonda yer alan prensiplerine dayanan somut talepler yer alacaktır.[78]

Ukrayna Hükümeti yabancı ve yerli yatırımcıların ülkeye girişlerini kolaylaştırabilmek için serbest ekonomik bölgede sendikal faaliyetleri serbest bırakmış ve yabancıların bu bölgelerden Ukrayna'ya geçişlerine herhangi bir

[78] EIU, Ukrayna Devlet Gümrük Servisi, T. C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Resmi Bülteni.

sınırlama getirmemiştir.[79] Ayrıca serbest ekonomik bölgenin faaliyet süresi Ukrayna Parlamentosu tarafından uzatılmadığı taktirde, sürenin sona ermiş olduğu andan itibaren faaliyetleri bitmiş sayılır.

Ukrayna'da serbest ekonomik bölgelerin kurulması ile ilgili 14 Mart 1994 tarihli ve 167 sayılı Ukrayna Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulacak özel ekonomik bölgelerin türleri ve bu bölgeleri geliştirme stratejileri belirlenmiştir.

Buna göre ilk aşamada organizasyon, finansman ve üretim mekanizmalarının uygulamaya konulması amacı ile, küçük arazilerde bulunan yerel veya noktasal özel ekonomik bölgeler başta olmak üzere değişik tip serbest ekonomik bölgelerin kurulması uygun görülmektedir. İkinci aşamada, ülkenin ayrı bölgelerinde kurulabilecek çok yönlü özel ekonomik bölgelerin yanı sıra, birkaç devletin komşu toprakları üzerinde bulunacak uluslararası tipteki özel ekonomik bölgelerin kurulabileceği de öngörülmektedir.

Ukrayna'da özel ekonomik bölge veya kalkınmada öncelikli yöre statüsü verilen bölgeler aşağıda belirtilmiştir ;[80]

- Azov Özel Ekonomik Bölgesi (Donetsk Bölgesinde)
- Donetsk Özel Ekonomik Bölgesi (Donetsk Bölgesindeki 18 şehir)
- Slavutiç Özel Ekonomik Bölgesi
- Mykolayiv Özel Ekonomik Bölgesi (Ukrayna'nın en büyük gemi üretim fabrikası da bu alanda bulunmaktadır.)
- Zakarpatye Özel Ekonomik Bölgesi
- Reni Liman Özel Ekonomik Bölgesi (Odesa Bölgesinde)
- Yavoriv Özel Ekonomik Bölgesi (Polonya sınırında Lvıv Bölgesinde)
- Kurortopolis Truskavets Özel Ekonomik Bölgesi (Lviv Bölgesinde)
- Porto-Franco Özel Ekonomik Bölgesi (Odesa limanında)
- Kırım Limanı Özel Ekonomik Bölgesi
- İnterport Kovel Özel Ekonomik Bölgesi
- Donetsk Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi

[79] Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Ukrayna Ülke Bülteni, Ocak 2007.
[80] Ukrayna Devlet İstatistik Enstitüsü Ekonomi Raporları, 2006.

- Sivaş Kuzey Kırım Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Lugansk Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Zakarpatya Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Sumy Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Jitomir Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Kharkov Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Chernigov Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi
- Volyn Kalkınmada Öncelikli Özel Yatırım Bölgesi

1 Ocak 2004 itibariyle 212 adedi serbest ekonomik bölgede, 552 adedi ise kalkınmada öncelikli yörede olmak üzere toplam 764 proje onaylanmıştır. Bu projelerin toplam maliyeti 5 milyar ABD Doları tutarındadır. Yine aynı dönem itibariyle toplam 1,4 milyar ABD Doları tutarında yatırım yapılmış olup, bunun 188 milyon ABD Doları serbest ekonomik bölgede, 1,2 milyar ABD Doları ise kalkınmada öncelikli yörede gerçekleşmiştir. Bu sürede toplam 103 bin istihdam yaratılmış olup, bunun 26 bini serbest ekonomik bölgede, 77 bini ise kalkınmada öncelikli yörede gerçekleşmiştir.

Belirtilen dönemde, serbest ekonomik bölgelerden 301 milyon Grivna, kalkınmada öncelikli yörelerden ise 3,4 milyar Grivna olmak üzere toplam 3,8 milyar Grivna bütçeye kaynak elde edilmiştir.[81]

2.4.8. Ukrayna Ekonomisinde Yakın Geleceğe Bakış :

Ukrayna ekonomisi sürekli bir gelişme göstermektedir. Bu durum önemli sorunlar çıkmaması halinde 2007 ve 2008 yılları boyunca da devam edeceği değerlendirilmektedir.

[81] IMF, "World Economic Outlook : Focus on Transition Economies" , Washington D. C. , IMF, 10.08.2003, 84-137IMF, s.8.

Tablo 2.9. 2007-2008 yılları tahmini ekonomi göstergeleri[82] :

Göstergeler[83]	**2005**[a]	**2006**[a]	**2007**[b]	**2008**[b]
Reel GSYİH gelişimi (%)	2.6	7.0	6.0	5.7
Endüstriyel üretim gelişimi (%)	3.1	6.2[c]	6.0	6.5
Toplam Sabit Yatırım gelişimi (%)	8.9	11.4[c]	11.5	10.2
İşsizlik oranı (% ort.)	3.1	2.7	2.7	2.9
Tüketici Fiyat Enflasyonu (% ort.)	13.5	9.1	11.0	8.5
Tüketici Fiyat Enflasyonu (% yıl sonu)	10.3	11.6	9.0	8.0
Ticari Banka kredi oranı (%)	16.2	15.0[c]	14.0	12.5
Devlet Sübvansiyon Oranı (% GSYİH)	-1.8	-0.7	-2.5	-2.3
Mal İhracatı (ABD $ milyar)	35.0	39.2[c]	41.3	43.5
Mal İthalatı (ABD $ milyar)	36.2	44.8[c]	51.8	55.9
Cari Hesap Dengesi (ABD $ milyar)	2.5	-1.6[c]	-5.5	-7.7
Cari Hesap Dengesi (% GSYİH)	3.1	-1.6[c]	-4.8	-6.0
Dış Borç (yıl sonu ABD $ milyar)	25.9[c]	30.5[c]	35.1	40.2
Döviz kuru HRN:ABD $ (ort.)	5.12	5.05	5.10	5.18
Döviz Kuru HRN:Rb (ort.)	0.18	0.19	0.19	0.19
Döviz Kuru HRN:€ (yıl sonu)	5.96	6.66	7.06	6.84
Döviz Kuru HRN:SDR (yıl sonu)	7.22	7.60	7.97	8.00

[82] ECONOMIST Intelligence Unit, "Foreign Trade And Payments: Trade Deficit Reached US $ 4.1 bn in January-September" , The Economist.

[83] [a] Gerçek. [b] Ekonomi İstihbarat Birimi tahminleri. [c] Ekonomi İstihbarat Birimi değerlendirmeleri.

Ukrayna'nın dış ticaret açığı, 2007 yılında Rusya'dan ithal edilen gaza ödenen fiyatın artması ve ihracatının en önemli kalemini meydana getiren çelik fiyatlarının düşmesi sonucu daha da artacaktır. Ekonomi tahmincileri aynı durumun 2008 yılında da meydana gelebileceğini belirtmektedirler. Aynı zamanda gelirlerdeki yükselme ve yapılan yatırımlara bağlı ithalattaki büyük artışlar dış ticaretteki açığın büyümesine katkı sağlayacaktır.

Ukrayna'nın ticari açığı 900 milyon ABD Dolarından, Ocak-Eylül 2006 tarihleri arasında 4,1 milyar ABD Dolarına yükselmiştir. 2005 yılındaki değerinden ise şu anda iki katına çıkmıştır. Bunun en önemli sebebi, enerji fiyatlarındaki yükseliş ve iç tüketim ve yatırım taleplerindeki artışlara bağlı olarak ithalatın ihracattan iki kat fazla artması olarak ifade edilebilir. Artan bu açık, şu anda ihracatın gittikçe 2006 yılının birinci ayından daha iyi seviyelere ulaştığı gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bunun yanında bazı firmalar katma değer vergisi iadesi alabilmek için yapılan ihracat miktarlarını olduğundan daha fazla göstermektedirler. Bu da ihracatın ana sektörlerde gerçekten bir artış olmasına rağmen, toplam ihracat değerinde suni bir artışa yol açmaktadır.[84]

İhracattaki en önemli gelişme toplam ihracatın neredeyse %40'ını oluşturan metalurji sektöründe meydana geldi. 2006 yılının ortalarındaki fiyat artışlarının sebep olduğu metal ihracatı Ağustos ve Eylül aylarında toplam gelirlerin %45'ini meydana getirmiştir. Metal ürünlerin yüksek miktarlarda Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine satılması Avrupa ve Kuzey Amerika'nın uyguladığı kotalar dolayısıyla ortaya çıkan açıkları telafi etmektedir.

Ukrayna ekonomisinde 2006 yılının ikinci yarısı, gümrük vergileri ve tarım ürünlerindeki fiyat artışlarına bağlı olarak tüketici fiyatları enflasyonu hızlı bir şekilde yükselmiştir. Gaz fiyatlarındaki artışın sebep olduğu 2007 yılının beklenen ortalama enflasyon oranı yükseldikçe gümrük tarifeleri de beklentilere uygun olarak yükselecek ve mali istikrar bozulma riski ile karşı karşıya kalacaktır. Ayrıca yabancı yatırımların artmasıyla ülkeye sermaye akışı hızlanacak ve döviz gelirlerinde yükselme yaşanabilecektir. Bu, ticari açıklar sebebiyle ortaya çıkan para akışındaki azalmayı

[84]Economist Intelligence Unit, "Foreign Trade And Payments : Trade Deficit Reached US $ 4.1 bn in January-September" , The Economist.

dengeleyecek ve böylece para piyasalarındaki daralmaları engelleyecektir. 2008 yılında ise tüketici fiyatları enflasyonunda ithal gaz fiyatlarındaki ve resmi gümrük vergilerindeki kontrollü artışlardan dolayı daha kabul edilebilir bir yükselme yaşanacağı tahmin edilmektedir.[85]

Tablo 2.10. 2007-2008 yıllarında tahmini GSYİH (gider yönünden)[86]

GSYİH[87] (Gider Yönünden)	**2005[a]**	**2006[b]**	**2007[c]**	**2008[c]**
Özel Tüketim (milyon HVN)	207,713	242,609	264,281	286,096
Değişim (%)	11.9	16.8	8.9	8.3
Kamu Tüketimi	17,636	17,971	18,636	19,363
Değişim (%)	1.7	1.9	3.7	3.9
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	61,190	68,166	76,005	83,757
Değişim (%)	8.9	11.4	11.5	10.2
Son İç Talep	**286,539**	**328,746**	**358,921**	**389,216**
Değişim (%)	10.6	14.7	9.2	8.4
Stok oluşumu	-3,447	100	2,500	3,000
Değişim (%)	-0.2	1.3	0.8	0.2
Toplam İç Talep	**283,092**	**328,846**	**361,421**	**392,216**
Değişim (%)	10.4	16.2	9.9	8.5
Mal ve hizmet ihracatı	144,876	134,590	138,493	143,063
Değişim (%)	-5.2	-7.1	2.9	3.3

[85] Economist Intelligence Unit, "Outlook for 2007-08: Inflation" , The Economist, 2007, s.5.
[86] A.g.m. s.8.
[87] [a] Gerçek. [b] Ekonomi İstihbarat Birimi Hesaplamaları. [c] Ekonomi İstihbarat Biriminin Tahminleri. [d] Reel GSYİH gelişimine katkı (Bir önceki yıla oranla meydana gelen değişim).

Mal ve hizmet ithalatı	-143,785	-158,647	-173,133	-187,459
Değişim (%)	-0.3	10.3	9.1	8.3
GSYİH	**270,906**	**289,869**	**307,261**	**324,775**
Değişim (%)	2.6	7.0[a]	6.0	5.7

2005 yılında %2,5 büyüyen Ukrayna ekonomisi 2006'da %7 büyüme gerçekleştirerek başarılı bir dönem geçirmiştir. Ekonomi uzmanlarının tahmini 2007 yılında büyümenin bir önceki yıla göre biraz daha yavaş olacağı yani %6'lar seviyesinde kalacağı yönündedir. 2008 yılında bunun biraz daha aşağısında beklentiler mevcuttur. Gaz fiyatlarında görülen artışlar ve çelik fiyatlarındaki kötümser tahminler nedeniyle metal sektörünün Ukrayna ekonomisine beklenen katkıyı sağlayamayacağı değerlendirilmektedir. Maaş artışları 2005-2006 yılındaki kadar artması beklenmemektedir. Ayrıca seçimlerin yol açtığı belirsizlik ve enerji fiyatlarındaki artışlara rağmen yatırımların artacağı beklentisi piyasalara hakimdir.

Ukrayna borsası 2006 yılının ikinci yarısında yaşanan durgunluktan sonra Aralık ve Ocak aylarının başında hızlı bir şekilde artmış ve en yüksek değerini Ocak sonunda yapmıştır.[88]

2007 döneminde tahmini ekonomi göstergelerinin istenen yönde olmamasının temel nedeni, 2004 yılında gerçekleşen Turuncu Devrim'in sebep olduğu aşırı iyimserlik ve yüksek beklentidir. Ukraynalı seçmenler batı yanlısı politikacıları iş başına getirdikten sonra Rusya ile olan siyasi ve ekonomik ilişkiler gittikçe kötüleşti. 2005 yılında ekonomide sadece %2,6'lık bir büyüme gerçekleşerek büyük bir düşüş yaşanmıştır. Rusya ile yaşanan enerji krizinin ardından, Rusya gaz fiyatlarını piyasa fiyatlarının üzerine çıkarttı. Bu ve diğer sebeplerden dolayı Yuşçenko ve partisi ülkede itibar kaybetti ve Rusya yanlısı Yanukoviç Başbakanlığa getirildi.

[88] BOLGOV, V. V. Dostluk Köprüleri, Ukrayna-Türkiye, Ukrayna Yayın Birliği, Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliği, Ankara, 2006, s.54.

Yanukoviç'in Başbakan olmasının ardından Ukrayna-Rusya ilişkilerinde gözle görülür bir iyileşme meydana gelmiştir. Daha önce yapay olarak durdurulan Rusya'nın Ukrayna ile olan ticari ilişkileri yeniden canlandı ve Ukrayna malları gelişen Rus pazarlarında yerini aldı. Son beş ay içinde Ukrayna GSYİH'sı yaklaşık %8 oranında arttı ve toplamda 2006 yılı içinde %7 oranında bir artış meydana geldi. Sanayide de bir önceki yıla oranla iki kat gelişme yani %6,2'lik bir büyüme kaydedildi. Bütün bu gelişmeleri rayına oturan Ukrayna-Rusya ilişkilerine bağlamak yanlış olmayacaktır.[89]

İhracat kaynaklı bu gelişme ülkeye döviz girişini arttırmıştır. Bu istikrarlı politika ve ekonomik gelişmeler karşısında Ukraynalı yatırımcılar, ulusal veya uluslararası para piyasalarından rahatlıkla kredi alabilecek ve batıdan gelen yatırımcılar karşısında avantajlı konuma gelebileceklerdir. Özellikle sanayide görülen ihracat artışı, gelirlerin, yatırımların ve kredi kulanma olanaklarının artmasıyla meydana gelen iç talebin bu gelişmede büyük katkısı olmuştur. İç talep piyasanın canlanmasına ve ülke içi ticaretin gelişmesine sebep olmaktadır. Örneğin ekonomide görülen bu talep artışı zayıflayan inşaat sektöründe yaklaşık %9 oranında bir iyileşmeye yol açmıştır.[90]

2007 yılında uygulanan mali politika, harcamalarda görülen bir miktar artış nedeniyle esnek bir özellik arzetmiştir. Ancak buna rağmen, hükümet bu yıl yaptığı bütçede 15,7 milyar HVN'lik (3,1 milyar ABD Doları) bir açık hedeflemiştir. Hedeflenen rakam hükümetin ön gördüğü GSYİH'nın % 2,5'i demektir ki, bu da başarılı bir ekonomi politikası uygulandığı anlamına gelmektedir. Ukrayna'nın 2007 bütçesi, nominal gelirlerde beklenen aşırı iyimser artış öngörüleri ve büyümenin %6'nın üzerinde beklenmesinden dolayı enflasyon rakamlarının düşük olarak tahmin edildiği bir kabullenme ile yapılmıştır. Bunun yanında hükümet bu yıl özelleştirme gelirlerinden bütçe açıklarını kapatmak üzere 2006 yılına oranla tam beş kat, yaklaşık 10,1 milyar HVN beklemektedir. Ancak bu beklenti iç ve dış borçların artması beklentisi ile beraber düşünüldüğünde pek de makul gözükmemektedir.[91]

---

[89] IMF, "Transition Economies: An IMF Perspective on Progress and Prospects", IMF Working Paper, No:00/08, 06.10.2003.
[90] MITRA, P. K. ve SELOWSKY, M. "Lessons From a Decade of Transition in Eastern Europe and the Former Soviet Union" , Finance and Development, 39(2), 2002, 17.04.2004.
[91] Economist Intelligence Unit, "Outlook for 2007-2008 : Fiscal Policy" , The Economist, 2007, s.22.

2006 yılında yapılan yeni parlamento seçimlerinden sonra 2007 yılında ücretler ve ödeneklerin harcama artış oranları oldukça düşmüştür. Bu durumun 2008 yılında da devam edeceği değerlendirilmektedir. Bütün bunlara rağmen hükümetin belirttiği sosyal taahhütler GSYİH içinde önemli bir oran olarak durmaktadır. Hatta ileriki dönemlerde bizzat Devlet Başkanı tarafından halka verilen çeşitli sözler bile hükümetin önemli harcama kalemleri arasına girebilecek seviyelere ulaşmıştır. Mevcut hükümet vergi tabanının genişletilmesi ve sektörel ihtiyaçların karşılanması konusundaki baskılara direnme konularında önceki hükümet kadar gayretli ve istekli gözükmemektedir. Bunun yanında 2008 yılına kadar kurumlar ve katma değer vergilerinde indirimi ön gören bir planlarının olduğunu da ifade etmektedir.[92]

Ukrayna Devlet Başkanlığı ile koalisyon hükümeti arasında, ki çoğunluk hem kabinede hem de parlamentoda POR Partisi (Bölgeler Partisi)'ndedir, ekonomi politikası konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. En temel farklılık 2007 yılına ait bütçenin oluşturulması sırasında ortaya çıkmıştır. Devlet Başkanı Viktor Yuşçenko Aralık ayının ortalarında önüne getirilen bütçeyi veto etmiştir. Veto sebepleri arasında en önemli olanları, bütçenin asgari ücretlerin arttırılması, en düşük geçim seviyesi miktarının daha yukarıya çekilmesi konularını içermemesi ve milletvekillerinin kendi emeklilikleri hususunda yapmış oldukları özel artışları kapsaması şeklinde ifade edilebilir.

2006'nın Ocak ve Kasım aylarında reel GSYİH % 6,7 oranında, sanayi ise aynı dönem %5,6 oranında artmıştır. Enflasyon Kasım ayında %11,67 şeklinde gerçekleşmiştir. Ortalama ücretler yaklaşık % 20 oranında artmıştır. Parlamento Dünya Ticaret Örgütü üyeliği için gerekli yasal düzenlemeleri yapmış ve cari hesaplar 2006'nın üçüncü üç aylık döneminde 461 milyon ABD Doları fazla vermiştir.

2.5. Siyasi Yapı :

Yönetim biçimi Cumhuriyet olan Ukrayna, 24 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır.[93] 1991 yılı Aralık ayında yapılan Başkanlık seçimlerinde Kravçuk başarılı olmuş, aynı ay içinde bağımsızlık kararının onaylandığı referandum

[92] UKRAYNA, "Reformlar" , Kod adımedya, Haber, 03.05.2005, Brüksel.
[93] DERGACHOV, Oleksandr (Editör). Ukrainian Statehood In The Twentieth Century, Political Thought, Kyiv, 1996, s. 118.

ile birlikte, Gorbaçov'un Sovyet Cumhuriyetleri için düşündüğü federatif yapı görüşü terk edilerek, ülke için yeni bağımsızlık anlayışı benimsenmiştir.[94] Ukrayna, bağımsızlığını 1991 yılında ilan etmesine rağmen, yeni Anayasa 28 Haziran 1996 tarihinde kabul edilebilmiştir.[95]

1918 yılında Ukraynalılar toplam 1.008.000 km^2 lik arazi üzerine dağılıp yerleşmişler ve Sovyet Sosyalist Ukrayna Cumhuriyeti Rus yöneticiler tarafından idari olarak; Volhini, Doneç, Kiev, Katerinoslav, Zapızije, Kremençuk, Nikolaiv, Odesa, Podolya, Harkiv, Çernihiv ve Çerkas, olmak üzere 12 bölgeye bölünmüştü. Harkiv şehri de Sovyet Ukrayna'sının başkenti idi. Bugün ise Ukrayna yönetim tarzı itibariyle 24 bölge, bir otonom bölge (Kırım) ve bölge statüsündeki iki kentten (Kiev ve Sivastopol) oluşmaktadır. Başkenti de Kiev'dir.[96]

Tablo 2.11. Ukrayna siyasi yapısı[97]

Başkenti	: Kiev
Yönetim Şekli	: Cumhuriyet
Yerel Bölünme	: 24 bölge, 1 özerk bölge, ve 2 kent Cherkas'ka (Cherkasy), Chernihivs'ka (Chernihiv), Chernivets'ka (Chernivtsi), Dnipropetrovs'ka (Dnipropetrovs'k), Donets'ka (Donets'k), Ivano-Frankivs'ka (Ivano-Frankivs'k), Kharkivs'ka (Kharkiv), Khersons'ka (Kherson), Khmel'nyts'ka (Khmel'nyts'kyy), Kirovohrads'ka (Kirovohrad), Kyyiv, Kyyivs'ka (Kiev), Luhans'ka (Luhans'k), L'vivs'ka (L'viv), Mykolayivs'ka (Mykolayiv), Odes'ka (Odesa), Poltavs'ka (Poltava), Avtonomna Respublika Krym (Simferopol), Rivnens'ka (Rivne), Sevastopol, Sums'ka (Sumy), Ternopil's'ka (Ternopil'), Vinnyts'ka (Vinnytsya), Volyns'ka (Luts'k), Zakarpats'ka (Uzhhorod), Zaporiz'ka (Zaporizhzhya), Zhytomyrs'ka (Zhytomyr);

[94] d'ANIERI, Paul. KRAVCHUK, Robert ve KUZIO, Taras. Politics and Society in Ukraine, Westiew Press, Colorado, 1999, s.41-71.
[95] KOLODKO, G. W. Ten Years of Postsocialist Transition: The Lessons for Policy Reform, Development Economics Research Group, Washington D. C. , World Bank, 1998, s.9.
[96] MAGOCSİ, Paul Robert. A History of Ukraine, University of Toronto Press, Toronto, 1995, s.56.
[97] GUDZYK, Klara. "Historiography And Ukrainian Identity", The Day, 25 January 2005, s.76.

Bağımsızlıktan sonra Ukrayna yeni arayışlar içine girmiş ve başlangıçta kendi ekonomik, güvenlik veya üniter yapısının muhafaza edilmesi gibi hayati sorunlar ile ilgili politikalarını uygulamakla meşgul olduğundan etkili bir dış politika izleyememiştir. Daha ziyade ekonomik olarak vazgeçilmesi imkansız bağlarla sıkıca bağlı olduğu Rusya yanlısı tutum izlemeye devam ederken, bir taraftan da nükleer silahlardan vazgeçme, demokratikleşme, ekonomide özelleştirme ve liberalleşme, NATO'ya ve AB'ye girme çabaları gibi batının hoşuna gidebilecek uygulamaları Ukrayna'nın batı ile Rusya arasında bir denge siyaseti tatbik etmeye çalıştığı ve tarafsız kaldığı anlamına gelmektedir.[98]

Şekil 2.2. Ukrayna siyasi haritası

Ukrayna Anayasası'nın hazırlanması yetki paylaşımı, ekonomik sebepler ve gerçek demokrasi ile ilk defa tanışmış olmanın verdiği kararsızlıklar gibi çeşitli nedenlerden dolayı oldukça uzun bir zaman almıştır. Bu yüzden Anayasa, ülke bağımsızlığını 1991 yılında ilan etmiş olmasına rağmen ancak beş yıl sonra Parlamento tarafından, 28 Haziran 1996 yılında kabul edilebilmiştir.[99]

[98] TURAN, İlter. "Ukraine, Russia and Turkey: Rivalry or Co-operation?", Insight Turkey, Vol. 2, Nu. 2, April-June 2000, s. 155.
[99] DEMİR, Faruk. "Ukrayna Pazarına Dikkat", Ekonometri-Türkiye Ekonomi ve İş Dünyası Dergisi, Eylül-Ekim 2004, yıl 2, sayı 7, s. 107.

Ukrayna Cumhuriyeti Devleti'nin ilk anayasasına göre Devlet Başkanı'na Başbakanı atama görevi, Meclis'e bütçeyi onaylama ve değişiklik yapma yetkisi, Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin kendi anayasasını yapma imkanı ve ana dilde eğitim garantisi verilmiştir.[100]

Ülkede kanun yapma yetkisine sahip olan tek merci Ukrayna Yüksek Meclisi-Rada genel, eşit ve doğrudan oy hakkı esasına göre, gizli oy ile dört yıllık bir süre için seçilen 450 milletvekilinden oluşmaktadır ve seçme yaşı 21'dir.

Başbakan, Başbakan Birinci Yardımcısı, üç Başbakan Yardımcısı ve Bakanlardan meydana gelen Bakanlar Kurulu yürütme organının en yetkili kurumu olup Cumhurbaşkanına ve Meclis'e karşı sorumludur. Başbakan, Meclis üye sayısının yarısından fazlasının rızası ve Devlet Başkanı'nın onayı ile atanır.

Ukrayna'da yargı ile ilgili işlemler bağımsız mahkemeler tarafından yapılır ve halk, bilirkişiler ve jüri üyeleri davalara doğrudan katılır. Anayasa Mahkemesi de bir çok ülkede olduğu gibi ülkede yasaların Anayasa'ya uygunluğunu denetler.

2.5.1. Politik Hayat :

Ukrayna anayasası yarı başkanlık sistemi öngörmektedir. Devleti temsil eden Cumhurbaşkanı 5 yıllık bir süre için halk tarafından seçilir. Bakanlar Kurulu, Genel Kurmay Başkanı, Başbakan, Ulusal Soruşturma Bürosu Cumhurbaşkanı tarafından atanır.[101] Cumhurbaşkanlığı, Bakanlar Kurulu ve Parlamento, ülke yönetiminde söz sahibi olan üç temel organdır.[102] Ancak hali hazırda devletin yetkilerinin bu organlar arasında paylaşımı kesinlik kazanmamıştır. En son Parlamento seçimleri Mart 2006 tarihinde yapılmıştır.

31 Mart 2002 tarihindeki Ukrayna genel seçimlerinde siyasi partiler Kuçma taraftarı olması veya olmamasına göre siyasi tutumlarını belirlemiş ve ülke adeta iki

---

[100] ÇERVONNAYA S. "Kırım Tatar Halkının Mukadderatı: Devlet ve Kültürün Geçmişi, Bugünkü Problemleri ve Geleceği" (Çev.) İ. YILDIRAN ve A. MERTOL, Emel Dergisi, Sayı. 191, Temmuz-Ağustos 1992.
[101] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s.322
[102] d'ANIERI, Paul. KRAVCHUK, Robert ve KUZIO, Taras. Politics and Society in Ukraine, Westiew Press, Colorado, 1999, s.49.

blok halinde siyasi hayatına başlamıştır. Seçim sonrasında reform yanlısı, Batı eğilimli ve Kuçma'ya karşı, fakat açık bir tutum almaktan kaçınan eski Başbakan Yuşçenko'nun liderliğindeki "Bizim Ukrayna" bloğu, oyların %24'nü alarak seçimlerden birinci parti olarak çıkmış ve 111 milletvekili kazanmıştır.

Kuçma taraftarı partiler ise genelde beklenenin aksine daha az oy almışlardır. 31 Mart 2002 tarihinde yapılan seçimde Parlamentoya giren siyasi partiler ve çıkardıkları milletvekili sayısı aşağıdadır ;

Tablo 2.12. 2002-2006 seçimleri parlamento siyasi parti dağılımları

Parti Veya Blok Adı	**Milletvekili Say. (2002)**	**Milletvekili Say. (2006)**
Bizim Ukrayna Bloğu	111	81
Ukrayna'nın Bölgeleri Partisi	101	186
Komünist Parti	65	21
Birleşik Sosyal Demokrat Parti	24	-
Sosyalist Parti	22	33
Timoşenko Bloğu	22	129
Bağımsızlar	102	-
Boş	3	-
Toplam	450	450

Ukrayna'da siyasi partilerin politik hayatlarında istikrarlı bir durum olmadığı ve başarı için kendi aralarında bloklar oluşturmak suretiyle oy oranlarını arttırarak parlamentoya girebildikleri görülmektedir. Ukrayna anayasasına göre bir siyasi partinin parlamentoya girebilmesi için toplam oyların en az %4'ünü alması gerekmektedir. Parti içi demokrasi tam olarak yerleşmediği için lider karşıtı hareketler ve parti içi muhalefet genellikle partilerin bölünmesi ile sonuçlanmaktadır. Oligarklar olarak bilinen bazı büyük sermaye temsilcileri de aynı zamanda siyaset ile de ilgilenmekte ve ekonomik güçleri oranında parlamentoda etkili olmaktadır.[103]

2002 yılında Parlamentoda meydana gelen bu tabloda, Ukraynalı seçmenlerin eski kapalı ve baskıcı Sovyet sistemini onaylamadığı, bunun yerine Batı yanlısı ideoloji ve liberal ekonomi düzenini benimseyen lider ve siyasi kişiliklere şans

[103] SOCOR, Vladimir. Frozen Conflicts : A Challenge To Euro-Atlantic Interests, ASMUS, Ronald D. (Der), A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region , Washington, The German Marshall Fund of the U. S. , 2004, s.128.

vermesinin uygun olacağını değerlendirdiği sonucuna varmak mümkündür. Bu genç kuşak politikacıların, Sovyet döneminde kendi jeopolitik avantajlarının farkında olan ve küresel emperyalist aktörlere karşı kendi toprak ve siyasi düzenlerini korumayı çok iyi bilen eski tecrübeli siyasi liderlerin eksikliğini hemen doldurabileği şüphelidir. Nitekim 2006 parlamento seçimleri bu şüphelerde hiç de haksız olunmadığını fazlasıyla kanıtlamıştır.

Yeni Anayasa göre, Kırım, Kırım Parlamentosu tarafından da onaylanmış kendi Anayasasına sahip özerk bir Cumhuriyet olarak ilan edilmiş[104] ve Ukrayna Devleti'nin başı Cumhurbaşkanı olarak belirlenmiştir.

Leonid Kuçma Temmuz 1994'den 2004 yılına kadar Cumhurbaşkanlığı yapmış, 2004'den itibaren yeni Cumhurbaşkanı olarak Viktor Yuşenko seçilmiştir. Turuncu devrim sırasında Yuşçenko'yu destekleyen Yuliya Timoşenko ise 24 Ocak – 8 Eylül 2005 tarihleri arasında Başbakanlık görevini yürütmüş ve yolsuzluk iddialarının artması sonucu yine Cumhurbaşkanı Yuşçenko tarafından görevden alınmıştır. Şu anda Ukrayna'nın başbakanlık görevini Viktor Yanukoviç yürütmektedir.[105]

21 Kasım 2004 tarihinde gerçekleştirilen başkanlık seçimleri, sadece bu ülkenin tarihinde bir dönüm noktası teşkil etmekle kalmayıp, uluslararası kamuoyunu da ciddi biçimde meşgul etmiştir.[106] Leonid Kuçma'nın halefini belirlemek amacıyla yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimleri, büyük ölçüde Viktor Yanukoviç ile Viktor Yuşçenko arasındaki mücadele halinde geçmiştir. Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma'nın ve Ukraynalı oligarkların da desteklediği Viktor Yanukoviç, Ukrayna'nın Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerini sürdürmesi, hatta daha da kuvvetlendirmesi gerektiğini ileri sürerken, Yanukoviç'in en büyük rakibi olan Viktor Yuşçenko ise daha reformist bir çizgi izlemiş ve Ukrayna'nın NATO ve Avrupa Birliği ile yakınlaşması ve bu kurumlara üyelik için yeni politikalar yapılması gerektiğini savunmuştur.[107]

---

[104] KIRIMOĞLU, Mustafa Abdülcemil. "Kırım Tatar Milli Kurtuluş Hareketinin Kısa Tarihi", Sürgün.
[105] SELİM, Servet. "Ukrayna'da Güller Turuncu Açıyor…", USAK Ukrayna Masası, Araştırmacı, 1 Aralık 2004, Turkish Weekly, s. 34.
[106] AKYOL, Mustafa."Türkiye, Ukrayna'da Yuşenko'yu Desteklemeli" , Referans Gazetesi, 30 Kasım 2004.
[107] Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Ukrayna Ülke Bülteni, Ocak 2007.

Seçimler, her iki aday arasında başa baş bir çekişme içinde geçmiş, seçim sonuçlarına hile karıştırıldığı iddiaları ülkede gerginliğe yol açmıştır. Nihayet 26 Aralık 2004 tarihinde tekrarlanan 2. Tur (toplam 3 tur) sonunda Batı yanlısı aday Yuşçenko 2005 yılına yeni bir siyasi anlayışı temsil eden yeni bir hükümetle girmiştir. Bu seçimin sonuçları sadece Ukrayna açısından değil, küresel ve bölgesel güç dengeleri, AB'nin orta vadeli genişleme stratejisi ve Türkiye'nin bunlar arasındaki durumu bakımından da büyük önem taşımaktadır. Nitekim, yeni Başkan V. Yuşçenko ilk resmi ziyaretini Haziran 2005'in başında Türkiye'ye yaparak Ukrayna açısından Türkiye'nin önemine vurgu yapmıştır.[108]

Ukrayna'nın jeostratejik konumu nedeniyle, iki farklı politik kutupta yer alan adayın mücadelesi, bölgede söz sahibi olmak isteyen büyük güçlerin ilgisini çekmiştir. 31 Ekim 2004 tarihinde gerçekleştirilen ilk tur seçimlerini her iki aday başa baş bir sonuçla tamamlamış (Yuşçenko %39.87, Yanukoviç %39.32) ve hiçbir aday %50'yi geçemediği için kanun gereği ikinci tura gidilmiştir. 21 Kasım 2005 tarihinde gerçekleştirilen ikinci tur seçimine %75'lik bir katılım olmasına rağmen başta Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) olmak üzere uluslararası gözlemciler tarafından ciddi kural ihlalleri tespit edilmiştir. Ukrayna Seçim Komisyonu, sonuçları Yanukoviç %49.42, Yuşçenko %46.69 olarak açıklamıştır.

Bu sonuçların açıklanmasından sonra Kiev'de ve özellikle Yuşçenko'ya desteğin kuvvetli olduğu bölgelerde protesto gösterileri yapılırken, uluslararası çevrelerden de konuyla ilgili olarak değişik tepkiler gelmiştir. Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan ve Özbekistan, Yanukoviç'e tebrik mesajı gönderip Cumhurbaşkanı seçilmesini kutlarken, Gürcistan Yuşçenko'ya destek vermiştir. ABD ve Avrupa Birliği seçim sonuçlarını tanımayacağını açıklamıştır.[109]

Bu arada Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma, sadece ikinci turun değil tüm seçimlerin tekrarlanması fikrini öne sürmüş ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'den de destek alınca Anayasa Mahkemesi seçimlerin tekrarına karar vermiştir. 26 Aralık 2004 tarihinde yapılan seçimlerde Yuşçenko oyların %51.99'unu, Yanukoviç ise %44.19'unu almıştır. Yanukoviç'in temyiz başvurusu reddedilmiş ve 10

[108] KAMALOV, İlyas, "Yanukoviç'in Türkiye Ziyareti", ASAM, 17 Ocak 2007.
[109] KAMALOV, İlyas. "Küresel Aktörlerin Ukrayna Çarpışması" , Zaman Gazetesi, 25 Kasım 2004.

Ocak 2005 tarihinde Ukrayna Seçim Komisyonu resmi olarak Viktor Yuşçenko'nun Cumhurbaşkanlığını kazandığını açıklamıştır. Yuşçenko, 23 Ocak 2005 tarihinde yemin ederek Cumhurbaşkanlığı görevine başlamıştır.[110]

Ukrayna'nın Rusya'ya yakın olan ve ağırlıklı olarak Rusça konuşan doğu kesimleri Yanukoviç'i desteklerken, batı bölgeleri Yuşçenko'nun yanında yer almıştır. Tekrarlanan seçimlerden önce ve hemen sonra başta Donetsk bölgesi olmak üzere ülkenin güneyinde ve doğusunda yer alan bölgeler özerklik talep etmişler, ancak bu talepler herhangi bir sonuç vermemiştir. Yuşçenko, bölgesel gerginliklerin oluşmasına izin vermemek için özen göstermekte ve tüm kesimlere hitap etmeye çalışmaktadır. Ancak Yuşçenko seçimlerden galip çıkmasına rağmen, ülkenin doğu ve güney bölgelerinden tam destek alamamıştır.

Ukrayna'nın siyasi anlamda 1991 yılında bağımsızlığını elde etmesi uzun süren mücadeleler sonunda olmamıştır. Ukrayna'yı yöneten devlet adamları ulusal egemenlik kaide ve kurallarını, demokrasinin tüm kurum ve kuruluşlarını ülke idaresine yerleştirmede ve halka kabul ettirmede zorlanmışlardır. Bunun en önemli sebebi yüzlerce yıldır Ukrayna'nın başka devletlerin boyunduruğunda yaşamış olması ve dolayısıyla kendi kendini yönetme kültür ve becerilerinden yoksun kalmış olmaları olarak gösterilebilir. Üstelik Ukrayna halkında bağımsızlıktan sonra oluşan refah seviyesi ve gelirlerde olacak artış beklentilerinin gerçekleşmemiş olması bu bağımsız ülke olma istek ve iradesinde, Rus propagandasının da eklenmesiyle, kırılgan hassasiyetler ortaya çıkmıştır. Ülkede yapılan seçimlerde işbaşına Rus yanlısı kişilerin gelmesi ve milliyetçi söylemlerle yola çıkan kadrolardaki başarısızlık milli duyguların da tam olgunlaşmadığı manasına gelmektedir.[111]

Ukrayna hükümeti ile ilgili olarak meydana çıkan bazı yolsuzluk iddiaları nedeniyle Cumhurbaşkanı Yuşçenko, 8 Eylül 2005 tarihi itibariyle Timoşenko kabinesinin görevine son vermiş ve yeni hükümet Yuriy Yekhanurov tarafından kurulmuştur. Hükümet Rusya ile Ukrayna arasında meydana gelen doğal gaz krizinde istifa noktasına kadar gelmesine rağmen 26 Mart 2006 tarihinde yapılan

---

[110] KUZİO, Taras."From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 Presidential, Elections and the Orange Revolution" , Problems of Post-Communism, Vol. 52, No. 2, March/April 2005, s. 40, 2005.

[111] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s.322

parlamento seçimlerine kadar görevde kalmıştır. En son hükümet ise Ağustos 2006 tarihinde Verkhovna Rada tarafından onaylanmıştır. Viktor Fedoroviç Yanukoviç 4 Ağustos 2006 tarihinde Başbakan olarak atanmıştır.[112]

2.5.2. Uluslararası Siyasi İlişkiler :

Şu anda bölgedeki en stratejik ülkelerden birisi Ukrayna'dır. Rusya tarihi ideallerine ulaşabilmesi için Slav kökenli ve Rusya yanlısı bir Ukrayna istemekte, ancak Ukrayna halkı ise Avrupa ile bütünleşme arzusu taşımaktadır. Aynı zamanda Avrupa ile Asya arasında bulunan Ukrayna Avrasya'da hakimiyet kurmak isteyen küresel güçlerin de (ABD, Almanya vb.) mücadele alanı durumundadır.[113] Bu reel durum karşısında Ukrayna siyasi kadroları doğu-batı arasında durum ve güç dengelerine bağlı olarak bazen Rus yanlısı bazen de batı yanlısı politika uygulamak zorunda kalmaktadır. Leonid Kuçma'nın "ikili siyaset" olarak nitelediği bu siyasi gerçek Ukrayna'nın bir çok açıdan bölünmüşlüğünün de bir işareti olarak görülmektedir.[114] Bu süre içinde Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile yaptığı Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması 1 Mart 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Aralık 1999'daki AB Zirvesi'nde benimsenen AB'nin Ukrayna Stratejisi ve AB'nin 2004 yılının sonlarında açıklamış olduğu Ukrayna Eylem Planı uzun vadeli işbirliğini öngörmekte, ancak tam üyelik konusunu ele almamaktadır.

1654-1686 yılları arasında Polonya ile Rusya'nın yaptığı savaş sonucunda Ukrayna'nın batısı Lehistan'ın, doğusu ise Rusya'nın hakimiyetine girmiştir. Ukrayna'nın iki ayrı işgalci güç tarafından ilhak edilmesi ülkenin ekonomik, siyasi, kültürel tarihi ve dini hayatında derin farklar ortaya çıkarmıştır. Özellikle Ukrayna siyasi hayatında kilisenin etkisini arttırmak için Katolik ve Ortodoks misyonerler ülke genelinde yoğun çabalar sarf etmektedirler. Bu, Vatikan merkezli Katolik Avrupa'nın Moskova merkezli Ortodoks Rusya'nın bu topraklardaki hegemonya araçlarının din merkezine de sıçradığının en önemli göstergesidir.[115]

---

[112] SASSE, Gwendolyn, "Where did it all go wrong in Ukraine?" , 4 August 2006, The Guardian.
[113] YILDIZOĞLU, Engin. "Ukrayna'da Büyük Oyun" , Stratejik Analiz, Ocak 2005. S.96-99.
[114] Bağımsızlıktan Özgürlüğe Ukrayna, KAMALOV, İlyas, ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, Stratejik Analiz, Mart 2005 s.44-51.
[115] MAGOCSİ , Paul Robert. A History of Ukraine, University of Toronto Press, Toronto, 1995, s.56.

Sovyetler Birliğinde 1953 tarihinde Stalin döneminin sona ermesiyle başlayan değişim Ukrayna üzerindeki her türlü baskıyı önemli ölçüde azaltmıştır. Sovyet yöneticileri bu tarihten itibaren Ukrayna'yı ülke idaresinde büyük ortak olarak kabul etmişler ve bunun bir göstergesi olarak 1954 yılında Kırım Özerk Cumhuriyetini Ukrayna'ya bağlamışlardır.[116]

Ukrayna 1970 ve 1980'li yıllarda yoğun bir şekilde Ruslaştırma politikalarına maruz kalmıştır. Bu baskılardan en çok etkilenen kesim de aydınlar olmuştur. Bu dönem kurulan bazı tepkisel hareketler bugün oluşan muhalefetin de çekirdek kadrosunu meydana getirmiştir.

1985 yılında Mihail Gorbaçov tarafından yürürlüğe konan Glasnost ve Perestroyka (Açıklık ve Yeniden Yapılanma) programı sebebiyle Ukrayna muhalefet hareketi serbestçe Rusya'nın ülkenin milli kaynaklarını sömürdüğü propagandasını yaparak kamuoyu oluşturma şansını elde edebilmiştir.[117] 1986 yılında ülkede meydana gelen Çernobil faciası da halkın Sovyet Devleti'ne karşı güveninin sarsılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bunun üzerine ülkede, 1989 yılında Rukh adlı bir örgüt kurulmuş ve bu örgüt başlangıçta sadece kültürel bir yapılanma iken daha sonra Ukrayna muhalif hareketinin öncülüğünü yapmıştır. 1990 Ukrayna Yüksek Sovyet seçimlerinde Rukh 450 sandalyeden 117 sini alarak büyük bir başarı elde etmiştir.

2.5.3. Siyasi Bağımsızlığa Giden Kısa Yol :

Egemenliğini 16 Temmuz 1990 tarihinde ilan eden Ukrayna yönetimi, yayınladığı bildiride bağımsızlık kelimesini kullanmamıştır. Bunun yerine tarafsızlık ve özerk bir ordudan söz ederek konuyu geçiştirmiştir. Hatta bazı ileri gelenler Ukrayna'nın egemen bir devlet olarak varlığını sürdürebilecek siyasi ve sosyal olgunluğa erişmediği konusunda iddialarda bile bulunmuşlardır.

---

[116] ERKAN, Süleyman. Kırım ve Kafkas Göçleri, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993.
[117] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s.318

Egemenlik ve tam bağımsızlık konusunda toplumun her kesimini içine alan bir halk hareketi Ekim 1990 yılında başlamış ve 28 Ekim 1990'da ikinci kongresini yapan Rukh hareketi yayınladığı bildiride bağımsız Ukrayna ile ilgili temel felsefeyi tanımlarken ; "*Ukrayna'yı Ruslar için Rusya'dan daha iyi; Lehler için Polonya'dan daha iyi; Yahudiler için İsrail'den daha iyi bir ülke haline getirmektir*"[118] ifadesini kullanmıştır.

24 Ağustos 1991 tarihinde Ukrayna Parlamentosu 321 oyla bağımsızlığını ilan etmiştir. Oylama esnasında 2 karşı, 6 çekimser oy kullanılmış, 31 milletvekili oy kullanmamıştır. Aynı yılın sonunda yapılan referandumda bağımsızlığı destekleyenlerin oranı % 90,3 olmuştur ve altı aday arasından Leonid Kravçuk % 61 oyla bağımsız Ukrayna'nın ilk Cumhurbaşkanı seçilmiştir.[119]

Ukrayna yöneticilerinin önünde sivil bir topluma, serbest bir pazara, ulusal bir kimliğe ulaşmak için izlenen yolda aşılması gereken bir çok engel beklemekteydi. Kısaca Ukrayna halkının her açıdan yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yapılması gereken çok şey vardır.

30 Ağustos 1991 tarihinde kapatılan Kominist Partisi 1993 yılında tekrar açılmış ve 1994 yılı genel seçimlerinde Ulusal Meclis'te çoğunluğu elde etmiştir. Rusya ile yakın ilişkiler içinde olan Leonid Kuçma % 52 oyla 1994 yılı seçimlerinde Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 161 maddeden oluşmuş Ukrayna Anayasası 28 Haziran 1996 yılında Kuçma döneminde kabul edilmiş ve yürürlüğe konmuştur.[120]

Ukrayna siyasi hayatında eski Sovyet yanlısı tutum sergileyen ve o dönemi arzulayan idarecilerin etkileri azalmadan devam etmektedir. Bunun en büyük göstergesi 29 Mart 1998 Parlemento seçimlerinde kominist lerin 450 sandalyeden 123'ünü almış olmalarıdır. Kuçma 1999 seçimlerinde bir kez daha Cumhurbaşkanı seçilerek beş yıl daha iktidarda kalmayı başarmıştır. Bu dönem içinde Kuçma sık sık başbakan değiştirerek, parlamentodaki sandalye miktarını 300 ile sınırlandırarak, meclis dokunulmazlığını kaldırarak, ikinci bir meclis oluşturarak, meclisi feshetme

[118] BÜYÜKAKINCI Erhan, Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s.320
[119] A.g.e. s.320.
[120] A.g.e. s.322.

hakkının cumhurbaşkanlığına verilmesi kararı alarak yarı otoriter bir yönetim tarzı benimsediğini göstermiştir. Ayrıca cumhurbaşkanına hakaret suçunu düzenleyen yeni yasanın yürürlüğe girmesiyle Cumhurbaşkanı Kuçma'yı eleştirmek hemen hemen imkansız hale gelmiştir. Bu durum basın üzerinde büyük bir baskı oluşturmakta ve ülke idaresindeki yanlışlar kamuoyuna aktarılamamaktadır.[121]

2.5.4. 2004 ve 2006 Seçimleri :

Şekil 2.3. Ukrayna'da seçimler

31 Ekim 2004 tarihinde Ukrayna'da devlet başkanlığı seçimleri yapılmıştır. Bu seçimlerde Leonid Kuçma kendi yerine halef olarak arkasına Rusya Federasyonu'nun da desteğini alarak Başbakan Viktor Yanukoviç'i desteklemiş ve Ukrayna'daki siyasi tablonun Rusya lehine dönmesini sağlamıştır.[122] Ancak seçimlerin sonunda aday olan 24 kişiden hiç biri seçilmek için gerekli olan 50+1 oranına ulaşamamıştır. İkinci tura kalan seçimler 21 Kasım 2004 tarihinde Yanukoviç ile Yuşçenko arasında geçmiş ve bu kez zafer az farkla[123] Rusya'nın desteklediği Yanukoviç'in olmuştur. Ancak Yuşçenko oyların %54'ünü aldığını iddia ederek seçimleri kazandığını açıklamış ve UMSK'nun ilan ettiği sonuçları kabul etmediğini ifade etmiştir. Böylece Ukrayna siyasal bir çalkantının içine daha girmiştir.

Yuşçenko taraftarları meydanları doldurmuş ve seçimlerde hile yapıldığı yönünde kamuoyu baskısı oluşturmaya başlamıştır. Küresel güçlerin de seçim sürecine yaptıkları müdahale ile oluşan yoğun tepki sonucu Ukrayna Yüksek Mahkemesi ve Devlet Başkanı Kuçma ikinci tur seçimlerde hile yapıldığı yönünde açıklama yapmak zorunda kalmışlardır. Bunun üzerine devlet başkanlığı seçimleri 26 Aralık 2004 yılında yeniden yapılmış ve bu defa da muhalif Viktor Yuşçenko ABD ve AB'nin desteğiyle %51,99 oranında oy alarak küçük bir oy farkıyla galip gelmesini

---

[121] A.g.e. s.326.

[122] KAMALOV, İlyas. Bağımsızlıktan Özgürlüğe Ukrayna, ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, Stratejik Analiz, Mart 2005 s.45. Bununla ilgili olarak Yanukoviç Rusya – Ukrayna arasında çifte vatandaşlık, Rus dilinin ikinci dil olarak kabul edilmesi, NATO ve AB sürecinden ayrılması gibi bir dizi tavizi seçim vaadi olarak ön plana çıkarmıştır.

[123] Bu turda UMSK kullanılan oyların % 99,38'ine dayanarak yaptığı açıklamada Yanukoviç'in %49,46 ve Yuşçenko'nun %46,61 oranında oy aldıklarını ilan etmiştir.

bilmiştir.[124] Muhalif hareketin merkezine diğer ülkelerde (Gürcistan) olduğu gibi Ukrayna'da da Pora adlı bir gençlik örgütü yerleşmiştir. Bu gençlik örgütünün finans desteğini Soros vakfı sağlamaktadır.[125] Yapılan itirazlar işe yaramamış ve batı yanlısı Yuşçenko cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanmıştır.

Bu seçimlerden sonra ABD ve AB'nin Ukrayna'ya yaklaşımları oldukça farklı olmuş ve Rusya ile aralarında jeopolitik rekabet alanı haline gelmiştir. Bunun en önemli sebebi Hazar'dan gelecek olan enerji ve doğal kaynakların geçeceği geniş koridorun üzerinde olması olarak özetlenebilir. Ancak Yuşçenko ile zafer ilan eden Batının işi doğu ile batı Ukrayna'lar arasındaki siyasi tercih, kültürel, ekonomi ve hayat tarzları ile ilgili derin farklardan dolayı pek de kolay gözükmemektedir.

31 Ekim ve 26 Aralık 2004 tarihlerinde devlet başkanlığı ve 26 Mart 2006 tarihinde parlamento seçimleri yapılan Ukrayna'da bir sonraki başkanlık seçimleri 2009, parlamento seçimleri ise Eylül 2007 yılında yapılacaktır. 2006 seçimlerinde Rusya ile batılı devletlerin Ukrayna coğrafyasında ve Doğu Avrupa'da hegemonya mücadelesinin ikinci raundu olacağı değerlendirilmekteydi. Mevcut hükümet ve Başkanlık halka vaat ettiği sözleri o güne kadar tatminkar seviyede yerine getirememiş olmasından dolayı doğal yıpranma süreci yaşamış ve yapılan anketlerde muhalefetin gerisinde olduğu şeklinde sonuçlar alınmaya başlanmıştı. İktidarın yıpranma sebebi olarak; eski Başbakan Timoşenko'nun görevden alınması sonucunda Yuşenko'nun zirvede yalnız kalması, hükümetin NATO ve AB üyeliği politikalarından dolayı Rusya ile yollarını en baştan ayırması ve ardından gelen doğal gaz krizi sayılabilir.[126]

[124] Bu seçimlerde Yanukoviç %44,19 oranında oy alabilmiştir.
[125] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, İçinde Oğan, Sinan. "Gençlik Örgütlerinin Sivil Devrimlerdeki Rolü: 'Baby-boom', Birharf Yayınları, s.19.
[126] KUZİO, Taras."From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 Presidential, Elections and the Orange Revolution" , Problems of Post-Communism, Vol. 52, No. 2, March/April 2005, s. 44.

Tablo 2.13. 4 Eylül 2006 tarihinde göreve başlayan Ukrayna Hükümeti

Başbakan	Viktor Yanukoviç
1. Başbakan Yardımcısı ve Maliye Bakanı	Mykola Azarov
Başbakan Yardımcısı	Andriy Klyuyev
Başbakan Yardımcısı	Dmytro Tabachnyk
Başbakan Yardımcısı	Volodymyr Radchenko
Bakanlar Kurulu Bakanı	Tolstoukhov Anatoliy
Tarım Politikası Bakanı	Yuriy Melnyk
Ekonomi Bakanı	Volodymyr Makukha
Dışişleri Bakanı	Boris Tarasyuk
Çevre Bakanı	Vasyl Dzharty
İçişleri Bakanı	Vasyl Tsushko
Kömür Sanayii Bakanı	Serhiy Tulub
Kültür ve Turizm Bakanı	Yuriy Bohutsky
Savunma Bakanı	Anatoliy Hrytsenko
Eğitim ve Bilim Bakanı	Stanislav Nikolayenko
Sağlık Koruma Bakanı	Yuriy Polyachenko
Çalışma ve Sosyal Politikası Bakanı	Mykhaylo Papiyev
Sanayi Politikası Bakanı	Anatoliy Holovko
Ulaştırma ve Telekomunikasyon Bakanı	Mykola Rudkovsky
Aile, Gençlik ve Spor Bakanı	Viktor Korzh
Adalet Bakanı	Oleksandr Lavrynovych
Yakıt ve Enerji Bakanı	Yuriy Boyko
Parlamento Başkanı	Oleksandr Moroz

Merkez Bankası Başkanı	Volodymyr Stelmakh
Başbakan Yrd., İnş., Mimar, Konut ve Komünal İşletmecilik Bakanı ve Ukrayna-Türkiye Karma Ekonomik Komisyonu Eşbaşkanı	Volodymyr Rybak
Olağanüstü Hal ve Çernobıl Faciasının Sonuçlarından Halkı Koruma İşleri Bakanı	Nestor Shufrych
Ukrayna Yüce Meclisi ve diğer Devlet Organları ile Temaslardan sorumlu Bakan	Ivan Tkalenko

Mart 2006'da gerçekleştirilmiş olan parlamento seçimlerinde Ukrayna'nın Bölgeleri Partisi %32,14, Yulia Timoşenko Bloğu %22,29, Bizim Ukraynamız Partisi %13,95, Sosyalist Parti %5,96, Komünist Parti ise %3,66 oy almıştır. Parlamentodaki sandalyelerin dağılımlarına bakıldığında Ukrayna'nın Bölgeleri Partisi'nin 186 sandalyesi olduğu, bu bloğu 129 sandalye ile Yulia Timoşenko'nun Bloğu, 81 sandalye ile Bizim Ukraynamız Partisi, 33 sandalye ile Sosyalist Parti ve 21 sandalye ile Komünist Parti'nin takip ettiği görülmektedir. Meclisteki bu aritmetik Ukrayna halkının batı politikaları ile işbaşına gelen siyasetçilerden vazgeçtiği ve Rusya'ya rağmen ülkede ABD ve AB yanlısı siyaset yaparak refah seviyelerinin artmayacağını değerlendirdiği sonucunu doğurmaktadır.[127] Ayrıca Mart 2006 parlamento seçimleri meclisteki muhalif grupların sayını da azaltmıştır.

Kurulan Yanukoviç Hükümeti tehlikeli bir şekilde milletvekili transferlerine başlamış ve yaklaşık bir yıllık süre içinde Yuşçenko'nun liderliğini yaptığı politik bloktan 11 milletvekili Yanukoviç'in partisine geçmiştir. Bu transfer hareketlerinden Yanukoviç'in elde etmek istediği gerçek hedef 450 sandalyeli mecliste 300 milletvekiline ulaşmak ve böylece Cumhurbaşkanı Yuşçenko'nun veto ettiği kararları uygulatma ve anayasayı değiştirme imkanına sahip olabilmektir. Cumhurbaşkanı Yuşçenko da, kendi partisinden daha fazla milletvekilinin Yanukoviç'in partisine katılmasını engellemek için 2 Nisan 2007 tarihinde parlamentoyu feshettiğini

[127] SASSE, Gwendolyn, "Where did it all go wrong in Ukraine?" , 4 August 2006, The Guardian.

açıklamış ve önce Mayıs 2007'de, ardından Eylül 2007'de erken seçim kararı alınmıştır.[128]

Milletvekillerinin birçoğu, Yuşçenko'nun verdiği bu kararı anti-demokratik olarak değerlendirmiş ve adeta bir "darbe" şeklinde nitelendirmişlerdir. Bazı milletvekilleri Anayasa Mahkemesi'nden Yuşçenko'nun kararının anayasaya aykırı olup olmadığını incelemesini istemiş, ancak Cumhurbaşkanı verdiği kararı geri çekmeyeceğini ve uymayanlara da yasal işlem yapılacağını söyleyerek kararlılığını ifade etmiştir.[129]

Parlamentonun feshedilmesi siyasi açıdan en fazla Yuliya Timoşenko'nun Partisine avantaj sağlamıştır. Seçimlerin yenilenmesini isteyen Timoşenko Yuşçenko'nun kararını desteklemek için meydanlara çıkarak gösteriler yapmaya başlamış, ancak Turuncu Devrim'in aksine bu kez karşılarında Yanukoviç yanlısı Ukrayna vatandaşları da aynı meydanlarda yerini almıştır. Hatta bazen aynı meydanda hem Yuşçenko hem de Yanukoviç taraftarları aralarında 200 m. kadar bir mesafede liderlerini desteklemek için gösteriler yapmak ve konserler düzenlemek durumunda kalmışlardır.

Ukrayna'da yaşanan bu ilginç süreç Yuşçenko'nun aldığı bu karardan zararlı çıkacağını göstermektedir. Eylül 2007'de yapılacak seçimlerde Yuşçenko'nun partisinin oy kaybedeceğine kesin gözüyle bakılmaktadır. Ancak hiçbir partinin tek başına iktidar olamayacağı varsayıldığında koalisyon hükümetinin kurulma ihtimalinin de olmadığı değerlendirilmektedir. Bu yeni bir kriz anlamına gelmektedir ki Ukrayna'da şiddet derecesi tam kestirilemeyen yeni bir çatışma süreci başlayacak demektir.

Bu şekilde bir çatışma ihtimali gerçeğe dönüştüğünde akıllara güvenlik güçlerinin ve Silahlı Kuvvetlerin hareket tarzlarının ne olacağı sorusu gelmektedir. Bu günkü durumda kendi belirlediği kadroların işbaşında olduğu İçişleri Bakanlığı'nın dolayısıyla polis gücünün Başbakan Viktor Yanukoviç'e bağlı olabileceği değerlendirilebilir. Ancak Turuncu Devrim esnasında meydanlardaki protestolara

[128] OGAN, Sinan. "Ukrayna Yeniden Meydanlarda", Millet Haber, 04.04.2007.
[129] OGAN, A.g.m.

karşı tepkisiz kalarak destek verdiği söylenen ordunun yine batı yanlısı Cumhurbaşkanı Viktor Yuşenko'nun yanında olacağı da neredeyse muhakkaktır.

Bu arada ülkede Kiev, Kırım ve Sivastopol hariç görevli valiler imzaladıkları deklarasyonla Devlet Başkanı Viktor Yuşçenko'yu destekleme kararı almıştır.[130] Bu tehlikeli bölünme ülkenin polis, ordu, mülki idare ve seçilmiş siyasi liderlerinden oluşan temel kurumlarını karşı karşıya gelebileceğini göstermektedir.

Ülke içinde yaşanan bu kriz hukuki veya siyasi dialog yöntemleriyle çözülemez ise sorun büyük ihimalle halka arz edilerek onun kararına bırakılacaktır. Şu anda Ukraynalı vatandaşlar bu konuda ikiye bölünmüş durumda meydanlara inmeye başlamıştır. Ancak nihai çözüm için gerekli olan kalabalıklar bu kez Turuncu Devrimde olduğunun tam tersi Yanukoviç'ten yana gibi gözükmektedir.

Küresel aktörler ise Ukrayna'daki bu gelişmelere tepkisiz kalmamakla birlikte başta Rusya olmak üzere ABD ve AB daha dikkatli davranmaktadırlar. Beklendiği gibi her iki taraf da Turuncu Devrim'in aktörlerinden aynı isimlere sıcak bakmaya devam etmektedir. Ancak bu cepheleşme Ukrayna'nın siyasi, etnik, tarihi ve kültürel olarak ikiye bölünmüşlüğünü daha da belirginleştirecektir. Ayrıca Rusya'dan gelen doğalgaz boru hatlarının bir çoğunun Ukrayna arazisinden geçtiği düşünülürse AB, Rusya ve Türkiye'nin bu ülkede istikrarsızlık istemeyeceği aşikardır.

Yaşananlar Ukrayna demokrasi hayatının tam olarak olgunlaşmadığını göstermektedir. Siyasi liderler ülkenin geleceği ile ilgili kararlarda birlikte hareket etmek konusunda zafiyet göstermektedirler. Ülke Yuşçenko ve Yanukoviç'in şahsında temel olarak batı ve Rusya yanlısı şeklinde iki kesime ayrılmakta ve bu ayırım coğrafi olarak da, benimsenen siyasi ideoloji anlamında oldukça riskli bir şekilde belirginlik arzetmektedir. Yani Ukrayna, Dinyeper Nehri'nin böldüğü iki ayrı coğrafya ve güneydeki Kırım Yarımadası içinde etnik, dini, siyasi ideoloji ve ekonomik faaliyetler şeklinde temel farklılıkları bir arada yaşamaktadır. Bu durum, aradaki farklılıklar dış güçler ve içteki muhalif dinamikler tarafından kasıtlı olarak netleştirildikçe ulusal zenginlik olmaktan çıkıp ayrılıkları körükleyen "ötekiler"

[130] OĞAN, Sinan. "Ukrayna Yeniden Meydanlarda", Millet Haber, 04.04.2007. (30 Eylül'de erken seçim kararı alınmıştır.)

tanımlamasına zemin hazırlayacaktır. Bu da Ukrayna'nın Irak'taki duruma benzer şekilde iç savaş ve ardından etnik merkezli bölünme sürecinin yaşanması anlamına gelecektir.

2.5.5. Devlet Organları Arasındaki Yetki Paylaşımı Sorunu :

Devletin hukuki temelleri ve esasları belirlenirken başkanlık ile hükümet arasında yetki paylaşımı tam olarak tanımlanmadığı için ülke yönetiminde ve ana politik konularda ihtilaflar meydana gelmektedir. Muhalefet bu karışıklık ve istikrarsızlığı istismar ederek hükümete karşı siyasi koz olarak kullanmakta ve parlamentonun işleyişini sekteye uğratmaktadır. Yine muhalif gruplar başkanlık ile kabine arasındaki yetki çatışmasını kamuoyuna taşıyarak siyasi rant elde etmeye çalışmaktadır.[131]

Bu durum Ukrayna'nın hem uluslararası alanlarda güvenilirliğini azaltmakta hem de önemli kararların alınmasını kişiselleştirerek beklenen fayda veya zarar göz ardı edilmektedir. Bu husus en çok kendini ekonomi ve ticaret ile ilgili meselelerde göstermektedir. Başkan Yuşçenko ile Parlamento ve kabine arasındaki güç ve yetki mücadelesinin 2007-2008 yıllarında politik tansiyonu yükselteceği değerlendirilmektedir.[132]

Ukrayna, ülke yönetiminde daha çağdaş ve demokratik düzenlemeler yapmak için öncelikle, meclisin yetkilerini arttırıp parlamenter sistemi politik hayatta hakim kılma çabaları içindedir. Bölgeler Partisi 2006 yılında seçimlerden zaferle çıktıktan sonra ilk iş olarak hükümet ve parlamentonun anayasal yetkilerini genişletme kararı almıştır. Bunun için Viktor Yuşçenko'dan devlet başkanlarının politik alana gereğinden fazla müdahale etmesini engelleyecek bir anayasa değişikliği için destek talep etmiştir.[133]

---

[131] KAMALOV, İlyas. "Ukrayna'da Rövanşa Doğru" , ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, Stratejik Analiz, Mart 2006 s.16-17.
[132] Ukraine Country Report - Main report, "The political scene: President and prime minister struggle for power", January 1st 2007.
[133] A.g.m. Ukraine Country Report, 2007.

2004 yılı başkanlık seçimlerinde Yuşçenko'ya yenilen Bölgeler Partisi'nin lideri ve Başbakan Yanukoviç seçimlere hile karıştırdığı suçlamalarına rağmen şu anda hükümet gücünü elinde bulundurmaktadır. Ukrayna'da politik güç dengesi batıdan doğuya doğru bir kayma eğilimi göstermiş ve uzun bir süre daha doğu merkezli siyasi tercihlerin ülkeye hakim olacağı değerlendirilmektedir.[134]

Şekil 2.4. Turuncu Devrimin lideri Viktor Yuşçenko

Seçildiği günden beri tüm politik mücadeleleri kaybeden batı yanlısı Yuşçenko ile liberal ekonomi karşıtı Yanukoviç arasındaki siyasi mücadele uzun süre devam edeceğe benzemektedir. Bundan sonra üzerinde düşünülmesi gereken en önemli sorun anayasal reformlardan sonra Ukrayna'nın ne çeşit bir hükümet ile yönetileceği olmalıdır. Yanukoviç şu anda Ukrayna'nın adeta bir krallık rejimi ile idare edildiğini ve gerçek yönetim güç unsurlarının parlamentonun elinde olmasını ve başkanın sembolik yetkilerle donatılmasının yeterli olacağını iddia etmektedir. Asıl çelişen nokta batı demokrasisini ülkesine ihrac edeceği sözünü vererek iktidara gelen Yuşçenko'nun başkanlık yetkilerinin devri konusunda, eski sistemin temsilcisi konumunda olan Yanukoviç'e göre daha az istekli olmasıdır.

[134] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni: 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s.19.

Siyasi açıdan Rusya'dan bağımsız politika üretemeyen Ukrayna'nın en büyük endişesi, Rusya'nın Çarlık Rusya zamanında başlayıp İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızlanan ve 1991 yılında sona erdiği sanılan yayılmacılık siyasetidir. Ukrayna BDT'nu eski Rus İmparatorluğu'nun yeniden canlanması için bir araç olarak gördüğünden bu zeminde meydana getirilen askeri, siyasi ve diğer hiçbir oluşuma katılmamıştır. Tam bağımsızlığı her zaman ilk şart olarak ön planda tutmuş ve bu ön kabulde anlaşmaya varılan her türlü ekonomik ve ticari işbirliğine açık olduğu mesajını vermiştir.

Ukrayna'nın ulusal egemenlik konusundaki bu kararlı tutumunda Rusya ile olan ilişkilerinin özellikle ekonomi ile ilgili konularda bir yumuşama gözlemlenmiştir. Ancak Ukrayna, ekonomisinde kilometre taşı durumunda olan bazı dev yatırımları özelleştirme kapsamında Rusya'ya kaptırması iktisadi yarı bağımlılığı kaçınılmaz kılacağı değerlendirilmektedir.[135]

2007 ve 2008 yıllarında Bölgeler Partisi içinde bulunan seçkinler hem kabineyi hem de parlamentoyu kontrol altında tutmaya devam edeceği değerlendirilmektedir. En son yapılan anayasa değişiklikleri ile yetkileri kısıtlanan Viktor Yuşçenko'nun bu konuda yapacağı mücadeleler ileriki dönemlerde politik gündemi işgal edecek ve Yanukoviç'in partisinin politikaları Yuşçenko'nunkilerden ayrıldıkça ortaya çıkan kurumsal ihtilaf iyice belirginleşecektir.

Bölgeler Partisi, Hükümet ile Başkanlık arasındaki yetki mücadelesi nedeniyle, Yuşçenko taraftarı üyelerin kabineden çıkmasına yönelik yoğun bir baskı uygulamıştır. Aralık ayı sonunda Parlamento Başkan'ın yetkilerini sınırlayan bir yasayı meclisten geçirdi, ancak Viktor Yuşçenko bu yasayı 11 Ocak 2007'de veto etti. Yanukoviç Başkanın vetosundan kurtulabilmek için meclisin 300 oyuna ihtiyaç duymaktadır. Yapılan oylamalarda eskiden Yuşçenko'nun en sadık müttefiki olan Timoşenko bu meselede tercihini Yanukoviç tarafında kullanmıştır. Böylece Ukrayna idaresinde batı yanlısı politikalar rafa kaldırılarak yerini Rusya'nın enerji eksenli politikalarına bırakmıştır.

---

[135] Mesela Rusya Alfa Kievinvestbank'ın %76'sını, Alfa grubuna ait Tumen Petrol Şirketi de Linos petrol rafinerilerinin %67'sini satın almıştır.

Yeni hazırlanan yasa bakanları görevden alma yetkisini Başkan'dan alıp parlamentoya vermektedir. Bunun yanında parlamentoda çoğunluğu elde etmiş bir başbakanın atamasının yapılmasına dair başkanlık vetosuna önemli sınırlamalar getirmiştir. Son olarak yasa, Devlet Başkanı'nın kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisini sınırlamakta ve eğer başbakan ve kabine üyeleri kanun hükmünde kararname konusunda Devlet Başkanı ile aynı görüşü paylaşmıyorlar ise bunu imzalamama konusunda tasarruf yetkisi vermektedir. [136]

Ülke yönetiminde söz sahibi olan politikacılar, gerek kendi kısa vadeli hedefleri, gerekse geleneksel Sovyet tarzı idare anlayışları dolayısıyla, Ukrayna'nın Yuşçenko ile yakalamış olduğu tarihi batılılaşma ve demokratikleşme fırsatını kaçırmak üzeredirler. Ülkenin, yönetim gücünün parlamento ve kabinede toplandığı yeni bir sürece girdiği görülmektedir. Bu süreçte yöneticilerin yasama ve yürütme gücünün kimde olması gerektiği konusu için mücadele etmeleri yerine ülkenin ekonomik, siyasi çıkarları ve demokratikleşme çabalarına yönelik çalışmalar yapmaları daha faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Hükümetteki bu iktidar mücadelesi ülkenin acil çözüm bekleyen meselelerinin çözülmesini engellemektedir.

Bütün partiler ülkenin çıkarlarını korumak için ortak bir noktaya gelmeli ve anlaşma sağlamalıdır. Devlet Başkanı Yuşçenko'nun liderliğinde toplanarak yetki paylaşımı konusunu siyasi polemik haline getirmeden müşterek yetkilendirme yöntemiyle problemi çözmelidirler. Aksi halde milli güç unsurlarını optimal kullanamayan Ukrayna demokratikleşme ve ekonomik refahı arttırma meselesinde gecikecektir. Bu kurumlararası istikrarsızlık Ukrayna'yı Rusya Federasyonu'nun politik ve ekonomik kıskacına itebileceği değerlendirilmektedir. Konu ile ilgili olarak 12 Şubat 2007 tarihinde Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yuşçenko'nun Ukrayna'daki diplomatik misyon başkanları ile yıllık toplantısında yaptığı konuşmada, 2007 yılının son derece dinamik ve aktif bir yıl olacağını, Ukrayna'nın önünde yapması gereken en önemli faaliyetin bir Anayasa Komisyonu oluşturması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı konuşmada Yuşçenko, devlet kurumları arasında yetki ve sorumlulukların

[136] Ukraine Country Report - Main report, "The political scene: President and prime minister struggle for power" and "Domestic politics", January 1st 2007.

dağılımı ve insan hak ve özgürlükleri konusunda etkin bir denge kurulmasının faydasını belirtmiştir.[137]

Yine Yuşçenko'ya göre Verkhovna Rada Başkanlığı ve Ukrayna Başbakanlığı ile Devlet Başkanlığı kurumları arasında stratejik hedefler konusunda herhangi bir fikir ayrılığı bulunmadığı ve ulusal bir mutabakatla mevcut sorunların kolayca aşılabileceği değerlendirilmesi yapılmıştır.

Daha önce muhalefette olan gruplar Ağustos 2006 yılından itibaren iktidarda yer almakta ve hem sol kanadın politik gereklerini yerine getirirken diğer taraftan da sebest piyasanın ve özel teşebbüsün kazanılmış haklarını savunmak durumunda kalmıştır. Aynı zamanda bir önceki hükümetin liberal politikalarını ortadan kaldırmadığı gibi, batı yanlısı uygulamaları daha da genişletme isteği içindedirler.

Mart 2006 seçimlerinde iktidara gelen Koalisyon Hükümeti, Avrupa Birliği'ne ve Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik yolunda yapması gereken yapısal reformları, siyasi düzenlemeleri ve liberalleşme çalışmalarını garanti etmektedir. Öte yandan hükümet, Ukrayna bağımsızlığını elde ettikten sonra, önceki başkan Leonid Kuçma zamanında ortaya çıkan "oligark"ların ekonomik çıkarlarını koruması yönünde de siyasi baskı altında bulunmaktadır. Bu durum, enerji sektöründe yapılması gereken düzenlemeler, vergi reformu, özelleştirme gibi bazı hassas reformların gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır. Bu çıkar grupları bazı popülist politikaları desteklerken diğer taraftan da akaryakıt ve gıda fiyatlarının belirlenmesi gibi bazı konularda da kendi lehlerinde müdahaleci davranmaktadır.[138]

Ukrayna'nın siyasi öncelikleri, coğulcu ve katılımcı bir demokrasi, gelişmiş ve örgütlü sivil toplum, Avrupa Birliği standartlarını amaç edinmiş yenilikçi bir ekonomi politikası, evrensel yapıya uyumlu politik ve güvenlik ile ilgili teşkilatlanmayı dış politikanın merkezine yerleştirmek olmalıdır. Dünya ekonomisi ile entegrasyonun Dünya Ticaret Örgütüne üyelik ve komşu ülkelerle ticareti kısıtlayan engellerin

[137] Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yushchenko'nun Ukrayna'daki diplomatik misyon başkanları ile yıllık toplantısında yaptığı konuşma, 12 Şubat 2007.
[138] Ukraine Country Report - Main report, "The political scene: President and prime minister struggle for power" and Domestic Politics", January 1st 2007.

ortadan kaldırılması ile, küresel güvenlik anlayışı içinde ulusal sınırlarının korunmasının da NATO'ya dahil olmak ve BM, AGİT, Avrupa Konseyi ile müşterek temaslar ve Karadeniz ekseninde başta Türkiye olmak üzere kıyıdaş ülkeler nezrinde diyalogları arttırmak çabaları ile gerçekleşeceğinin idraki içinde olan siyasi kadrolar Ukrayna'yı geleceğe emin adımlarla taşıyabilecektir.

Özetle, Ukrayna'nın iç ve dış politikada temel görevleri, ülke insanının zenginliğini arttırmak, komşu ülkeler ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile karşılıklı çıkar birliği ve güven anlayışı içinde ilişkileri sürdürmek, uluslararası her türlü olumlu girişime yapıcı katkılarda bulunmak şeklinde ifade edilebilir.

2.6. Askeri Yapısı :

Şekil 2.5. Ukrayna Silahlı Kuvvetleri Amblemi

Ukrayna Anayasası'na göre, Devlet Başkanı Silahlı Kuvvetlerin Başkomutanıdır ve Silahlı Kuvvetlerin tüm unsurları, Başkomutan Yardımcısı durumundaki Savunma Bakanı vasıtasıyla ona bağlıdır.[139] Savunma Bakanlığı, Silahlı Kuvvetler üzerinde tam komuta ve kontrol yetkisine sahiptir. Savunma Bakanı, kendisine bağlı olan Kara, Deniz ve Hava K. K. lıkları ile doğrudan bağlı muharebe destek ve muharebe hizmet destek birliklerini sevk ve idare etmektedir. Bu birlikler barış zamanında harekat yönünden Genelkurmay Başkanlığı tarafından sevk ve idare edilmektedir.

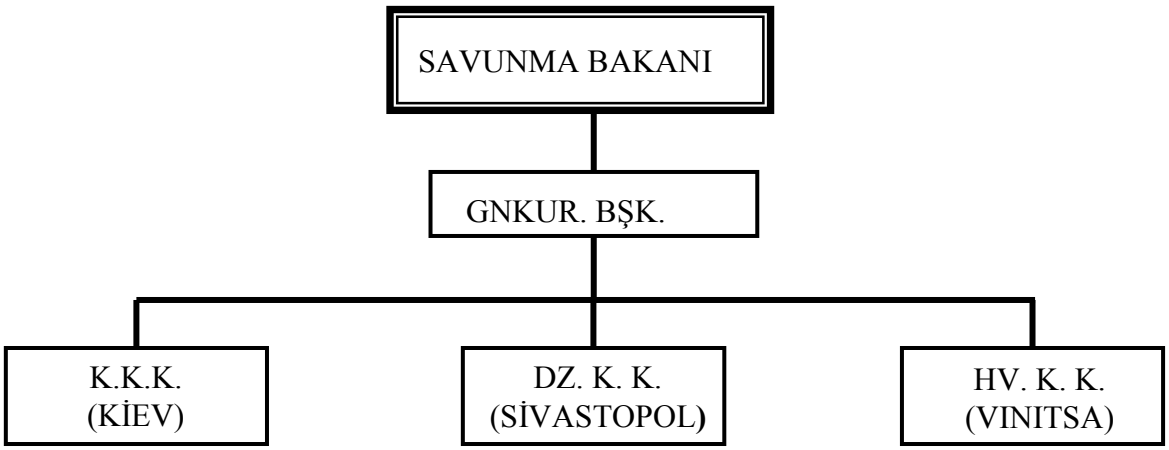
[139] YATSENKO, Vadim. "Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nde 2015 Yılına Kadar Yapılması Düşünülen Reformların İncelenmesi", HHA.

Şekil 2.6. Ukrayna askeri birlikleri.

Ukrayna, Doğu Avrupa'da, Rusya Federasyonu'ndan sonra en iyi teçhiz edilmiş Silahlı Kuvvetlere sahiptir. Ancak bakım büyük bir sorun olmaya devam etmektedir.

Şekil 2.7. Ukrayna Savunma Bakanlığı Teşkilatı.

17 Mart 2005 tarihinde kabul edilen "2005 Yılı İçin Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinin Personel Mevcuduna İlişkin Kanun" gereğince 30 Aralık 2005 tarihinden itibaren Ukrayna Silahlı Kuvvetleri 416.000'den 171.000'e indirilmiştir. Bunun yanında ilave olarak yaklaşık 100.000 kişilik iç güvenlik birlikleri, milli muhafız birlikleri ve hudut birliklerini içeren bir yarı askeri gücü bulunmaktadır. Personel kadrosu 138 general, 29.300 subay, 27.100 yedek subay, 69.100 erbaş-er, 8.800 askeri okul öğrencisi ve 36.500 sivil memur kadrolarından oluşmaktadır. Ayrıca Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nde toplam 70 bin kadın görev yapıyor. Bunların 18,5 bini asker olarak hizmet ediyor (bunlardan da dördü albay olmak üzere 1143'ü subay statüsünde askerlerdir).[140]

[140] YATSENKO, Vadim. "Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nde 2015 Yılına Kadar Yapılması Düşünülen Reformların İncelenmesi", HHA.

Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nde askerlik süresi 12 aydır, bu süre üniversite mezunları için 9 ay, Deniz Kuvvetleri'nde ise 18 aydır. Mevcut personel oranları[141];

Kara Kuvvetleri : %40
Hava Kuvvetleri : %24
Deniz Kuvvetleri : %8
Diğer : %28'dir. Bu oranlar esas alınmak üzere 2011 yılına kadar insan gücünün 177.000'den 102.000'ne indirilmesi hedeflenmiştir.

Şekil 2.8. Ukrayna ordusunda kadın askerler

Ukrayna, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ordusunu ilk kuran ülkedir. Ayrıca BDT'nun kendine ait bir silahlı kuvvetlere sahip olması fikrine ilk karşı çıkan ülke olmuştur. Ukrayna Silahlı Kuvvetleri aldığı miras gereği iyi donatılmış olmasına rağmen bütçeden ayrılan payın yeterli olmamasından ötürü modern ordular seviyesine çıkarılamamış, bakımsız ve eski nesil silahlara sahip bir yapıya dönüşmüştür. Hatta envanterinde bulunan mevcut silah, teçhizat, araç ve gerecin bakım ve ikmalinde dahi güçlükler yaşamaktadır. 2005 yılında yaklaşık 870 tank, 380 zırhlı personel taşıyıcı, 289'dan fazla top sistemi, 299 savaş uçağı, 58 helikopter, 28 savaş gemisi, 56 300 parça mühimmat ve teçhizat ile 97 800 ton füze mühimmatı olmak üzere 2000 parça silah, araç ve malzeme modernize edilmesi çok yüksek bir maliyet gerektirdiğinden imha edilmiştir. Hala imha edilmeyi bekleyen çok miktarda mühimmat ve cephane bulunmaktadır.

[141] "Beyaz Kitap 2006", Ukrayna Savunma Politikası Bülteni, Ukrayna'nın Savunma Bakanlığı, 2007, Kiev.

Personel açısından da durum pek farklı değildir; eğitim durumu yetersiz ve kötü şartlar altında görev yapan personelin morali düşük, subayların yarıya yakın kısmı etnik Ruslardan meydana gelmiş ve ücretler düşük seviyede olduğundan geçim konusunda sorunlar yaşatmaktadır.

Ukrayna Silahlı Kuvvetleri büyük bir oranda eski Sovyet mirasıdır. Ülke bağımsızlığını elde ettikten sonra milli ordu teşekkülü konusunda on yıldan fazla bir süredir etkili birşey yapamamıştır. Ancak uzun uğraşlardan sonra Devlet Başkanı seçilmeyi başarabilen Viktor Yuşçenko'nun 2005 yılından itibaren en temel hedefi ordunun modernize edilmesi ve ulusallaştırılması olmuştur. Böylece modern, ülkenin iç ve dış savunma ihtiyaçlarına cevap verebilen, komşu ülkeler ve NATO orduları ile entegre olan, gelecekteki her türlü gelişmeyi vakit kaybetmeden takip edebilen ve milli bir ordu yaratma süreci başlamış oldu.

Silahlı kuvvetlerin yapılandırılmasıyla ilgili yasal boşlukların giderilebilmesi için 2001-2005 yılları arasında çıkarılan 37 adet kanun gereği Ukrayna Ordusunun üç ayrı kuvvetten oluşması ve personel temininde ana unsurun sözleşmeli personelin olması, kadro fazlalıklarının kaldırılması ve yeni bir savunma planının yapılması, personel özlük haklarının iyileştirilmesi gibi bir dizi iyileştirme ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır.[142]

Ukrayna güvenlik sistemini yeniden yapılandırırken hem ulusal güvenliğini hem de Avrupa güvenlik yapılarına entegrasyonu göz önünde bulundurmak durumundadır. Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yuşçenko'nun 10 Şubat 2007 tarihinde Münih Konferansı'nda yaptığı konuşmada, Ukrayna'nın Avrupa güvenlik sistemine oldukça yapıcı katkılarda bulunduğunu, nükleer silahlardan (43. Füze Ordusu) vazgeçerek ve Turuncu Devrimi hayata geçirerek bu konuda oldukça somut iki icraatla da bunu kanıtladıklarını ifade etmiştir.[143]

Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nde yapılan bazı iyileştirme faaliyetleri aşağıdaki gibidir[144];

---

[142] "Beyaz Kitap 2006", Ukrayna Savunma Politikası Bülteni, Ukrayna'nın Savunma Bakanlığı, 2007, Kiev.
[143] Ukrayna Büyük Elçiliği resmi İnternet sayfası, 10 Şubat 2007, President speaks at Munich Conference,
[144] YATSENKO, Vadim. "Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nde 2015 Yılına Kadar Yapılması Düşünülen Reformların İncelenmesi", HHA.

- 2005 Nisan'ından sonra Ukrayna Askeri Doktrini yeniden ele alınmış ve hedef olarak NATO ve Avrupa Savunma ve Güvenlik Sistemi belirlenmiştir.
- Silahlı Kuvvetlerin temel yapısını Müşterek Reaksiyon Kuvvetleri (JRRF), Ana Savunma Kuvvetleri (MDF) ve Stratejik İhtiyatlar (SR) meydana getirmektedir.
- Silahlı Kuvvetlerin personel politikası yenilenmiş ve istihdamda öncelik sözleşmeli personele verilmiştir.
- 43. Füze Ordusu 2002 yılında lağvedilmişdir.
- Daha önce dört ayrı kuvvet olarak teşkilatlanan USK, 2005 yılından itibaren yeniden teşkilatlanarak Hava Kuvvetleri Komutanlığı ile Hava Savunma Kuvvetleri Komutanlığı birleştirilerek tek komutanlığa dönüştürülmüş ve üç kuvvete düşürülmüştür.
- Hava Kuvvetlerinin teknik kapasitesi arttırılmış ve mevcut yapı geliştirilerek kuvvet sayısal olarak azaltılmıştır.
- Hizmetler tek komutanlık çatısı altında birleştirilerek koordinasyon kabiliyeti kazandırılmıştır.
- Batı ve güney komutanlıkları %35 oranında azaltılarak varlıklarını korumuş, kuzey komutanlık bölgesel komutanlığa dönüştürülmüştür.
- Lojistik ikmal sistemi yeniden düzenlenerek daha fonksiyonel hale getirilmiştir.

2.6.1. Ukrayna Kara Kuvvetleri Komutanlığı :

Personel mevcudu 99.000 kişi olan Kara Kuvvetleri Komutanlığı ;

- Batı Hrk. K. Lığı (Lvov),
- Güney Hrk. K. Lığı (Odessa),
- Kuzey Hrk. K. Lığı (Çernigov),
- 8 nci Kolordu birliklerinden meydana gelmektedir.

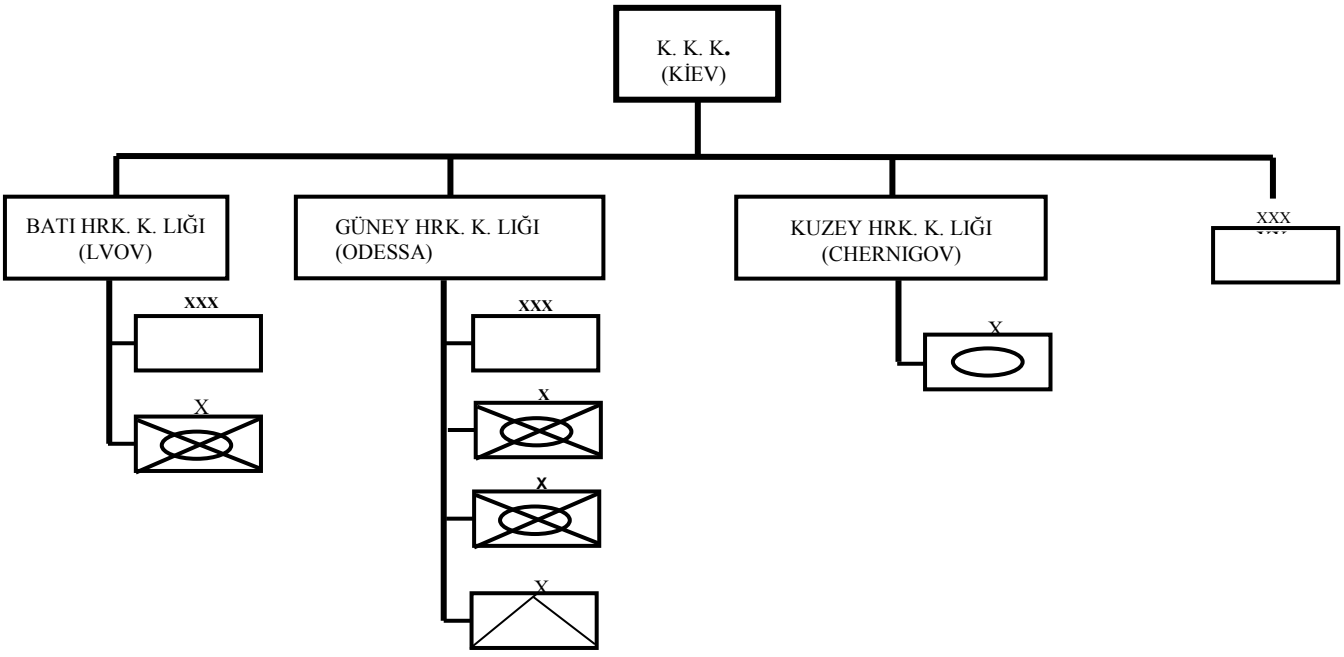
Ukrayna KKK.lığı konuş ve kuruluş faaliyetleri devam etmektedir. Ancak bilinen Batı Hrk. K. Lığı; 1 Kor., 2 bağımsız Mknz. Tug. ve 1 top. Tug,ndan, Güney

Hrk. K. Lığı ; 1 Kor., 5 bağımsız Tug. ve 1 Hv İnd. Tug. ile 1 Tanksavar Tug.ndan, Kuzey Hrk. K. Lığı; 1 Tank Tugayı ve bağlı birliklerden oluşmaktadır.

Şekil 2.9. Ukrayna'daki askeri üsler

Şekil 2.10. Ukrayna Kara Kuvvetlerinin Kuruluşu

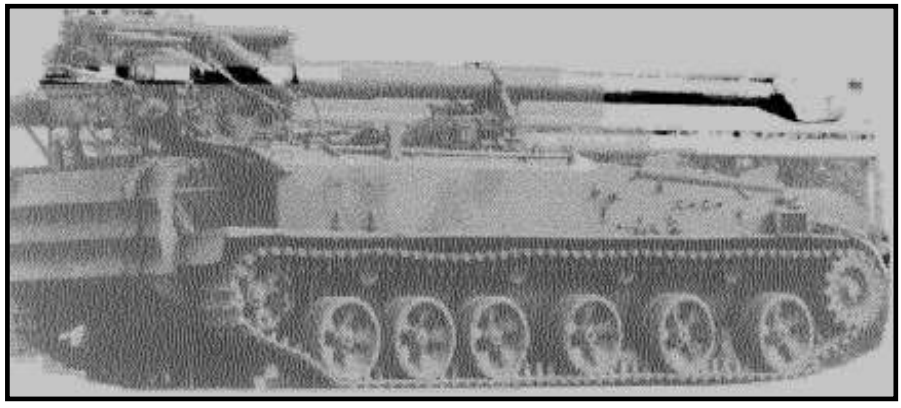
Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın envanterinde bulunan bazı silah, araç ve gereçler aşağıdaki gibidir ;

Tablo 2.14. Ukrayna K. K. K. Iığı envanterinde bulunan bazı silah ve araçlar

K. K. K.'nın Envanterinde Bulunan Bazı Silah ve Araç Miktarları	
Tank	3.254 adet
ZPT/ZMA	4.413 adet
Top/Obüs/Havan	3.584 adet
Taarruz Helikopteri	186 adet
Muharebe Destek Helikopteri	171 adet
Taktik Füze	272 adet
Sam Füze Sistemi	874 adet
ÇNRA	625 adet
Personel Mevcudu	99000 kişi

2.6.1.1. Ukrayna K.K.K.'lığında bulunan bazı top çeşitleri :

Şekil 2.11. 152 mm K/M (PALETLİ) TOP 2S5

1968 yılı sonlarından itibaren silah sistemi Machinery Construction Factory tesislerinde, şasisi Sverdlovsk Transport Machinery Plant tesislerinde imal edilen 2S5 topunu Ukrayna dışında Beyaz Rusya, Finlandiya ve Rus silahlı kuvvetleri de kullanmaktadır.

Şekil 2.12. 152 mm.lik K/M (PALETLİ) TOP/OBÜS 2S3 AKATSİYA (M1973)

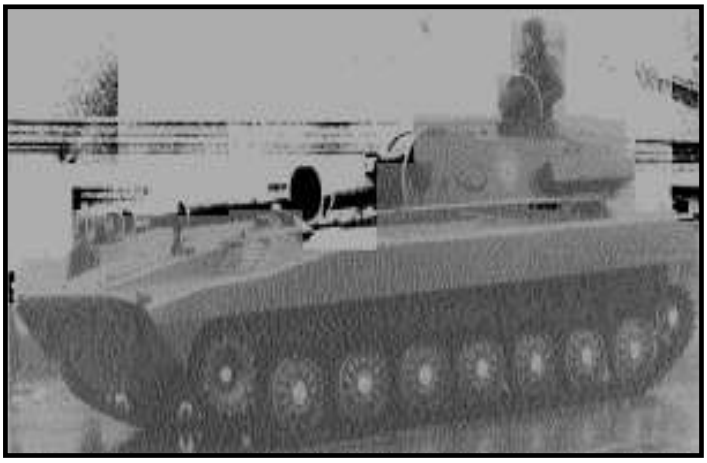
Şekil 2.13. 203 mm.lik K/M (PALETLİ) TOP 2S7 SO-203 (M1975)

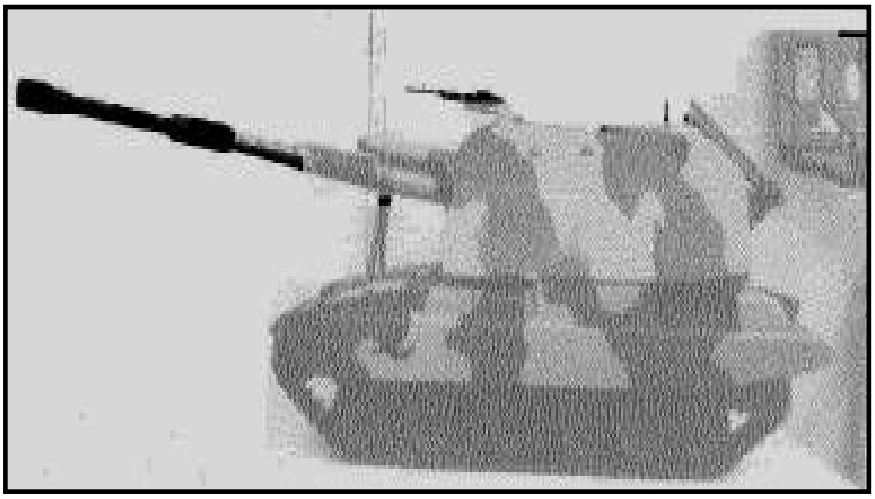
1967 yılı Aralık ayında üretimine başlanmış ve ilk olarak Rus birlikleri tarafından kullanılmıştır. Şu anda Ukrayna ve Rus ordusunun dışında Beyaz Rusya, Polonya ve Özbekistan silahlı kuvvetlerinde kullanılmaktadır.

Ukrayna ordusunda kullanılan diğer bir obüs cinsi de 2S1 GVOZDİKA obüsüdür. 1973 yıllarında üretildiği değerlendirilen obüs 22 km.ye kadar etkili olabilmektedir.

Şekil 2.14. 122 mm.lik K/M (PALETLİ) OBÜS 2S1 GVOZDİKA (M1973)

Şekil 2.15. 152 mm.lik K/M (PALETLİ) TOP 2S19

1989 yılından itibaren kullanılmaya başlayan topun üretimi Rusya tarafından yapılmış ve Ukrayna ile Belarus haricinde başka ülkelerin envanterinde görülmediği değerlendirilmektedir.

2.6.1.2. Ukrayna Hava Savunma Füze Sistemleri :

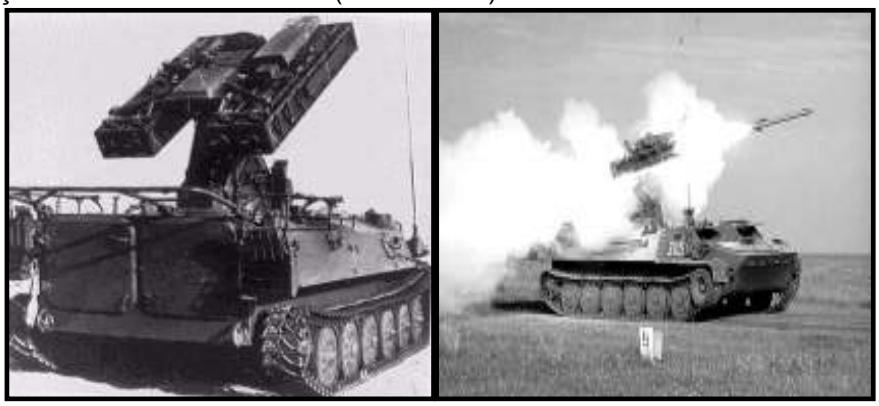
Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nin envanterinde bulunan hava savunma füze sistemleri genel olarak eski Rus ordusundan miras kalmış ve eski nesil sistemlerdir. Bazı füze sistemlerinin örnekleri aşağıdaki gibidir.

Şekil 2.16. TU-143-243 REİS Füze

ANTU (AN Tupolev Moskova-RUSYA) firması tarafından 1970'li yıllarda üretilen TU-143 füzesini aynı zamanda Çekoslovakya, Romanya, Suriye, Irak, Rusya ve Slovakya da envanterinde bulundurmaktadır.

Şekil 2.17. SA-13/GOPHER (Strela-10M3) Füze

Tam amfibi özellikte ve NBC korumasına sahip olan alçak irtifa yerden havaya füze sistemi SA-13/GOPHER 1975 yılında üretilmiştir. K/M fırlatma aracının TELAR-1 ve TELAR-2 (Transporter-Erector-Launcher and Radar) olmak üzere iki modeli bulunmaktadır. Füze sisteminin ayrıca 100-5000 m. yükseklikler arasında 12 km'ye kadar, 25 m yükseklikte ise 10 km'ye kadar Dost-Düşman Ayırma (IFF) imkan ve kabiliyeti bulunmaktadır.

Şekil 2.18. SA-8b/GECKO (9K33 M3, Osa-AK) Füze

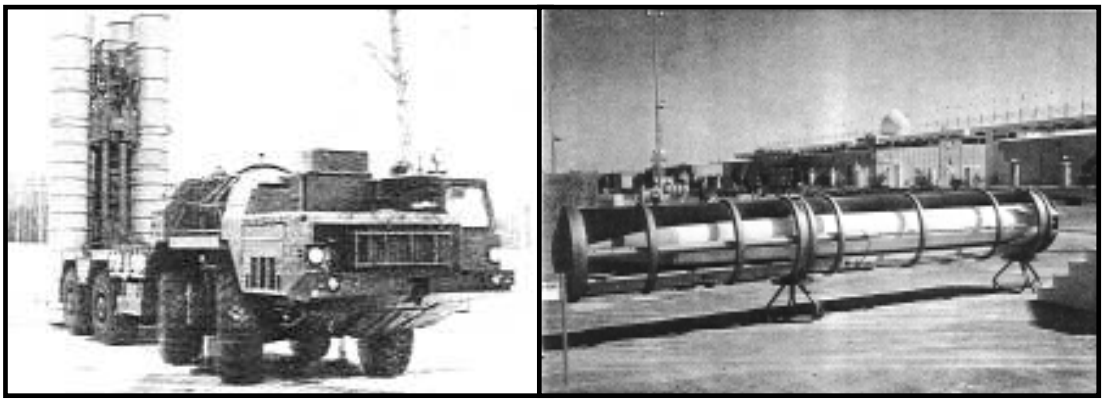
SA-8/GECKO, her hava şartında kullanılabilen, alçak irtifa yerden havaya füze sistemidir. Füzenin, SA-8a ve SA-8b olmak üzere iki modeli mevcuttur ve SA-8b/GECKO, 1980 yılında hizmete girmiştir. Rus ANTEY Scientific Industrial Organisation firması tarafından üretilmiştir.

Şekil 2.19. SA-6/GAINFUL (2K12 Kub) Füze

SA-6/GAINFUL alçak-orta irtifa ve güdümlü hava savunma füze sistemidir. 1965 yılında Rusya ve Çin tarafından ortaklaşa imal edilen füze sistemi bugüne kadar uçaklara karşı yüksek derecede etkinlik sağlamıştır.

Şekil 2.20. SA-10/GRUMBLE (S-300) Füze

Rusya tarafından 1980 yılında üretilen alçak-yüksek irtifa yerden havaya füze sistemi olan SA-10 30 km.ye kadar yüksekliklerde 150 km. mesafeye kadar etkili olabilmektedir.

Şekil 2.21. SA-15b/GAUNTLET (Tor M1) Füze

1988 yılında Rusya tarafından üretilmiş olan SA-15b/GAUNTLET füzesi, amfibi özellikte olmayan, NBC korumasına sahip, uçak ve helikopterlerden başka uzaktan komutalı hava araçları ile çeşitli güdümlü füzeleri ateş altına alma imkan ve kabiliyetine sahip alçak-orta irtifa K/M hava savunma füze sistemidir.

Şekil 2.22. FROG – 7 Füze

Eski Sovyet fabrikalarında üretilen füze 15 ile 70 km. menzile sahiptir. NBC koruması bulunmamaktadır.

2.6.1.3. Ukrayna Ordusunda Bulunan Tanklar :

Ukrayna Kara Kuvvetlerinin ana muharebe unsurunu tanklar meydana getirmektedir. Muharebenin en önemli elemanlarından biri olan tanklar, savaş meydanlarında görüldüğü andan beri sürekli bir gelişme göstermektedir. 21. yüzyılın kara savaşlarında daha hızlı hareket eden, isabet oranı yüksek ve beka kabiliyeti yüksek sistemlerle teçhiz edilmiş tanklara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ukrayna geliştirdiği Rus T-84 tankında kuleyi güçlendirmek için T-90 tankları için planlanan ERA'dan (Explosive Reactive Armour-Patlayıcı Reaktif Zırh) farklı olarak APFSDS (Armour Piercing Fin Stabilized Discarding Sabot - Zırh Delici Kanat Dengeli Sabotlu Mermi) ve HEAT (High Explosive Anti-Tank - Yüksek İnfilaklı Tanksavar Mermisi) mermilerine karşı koyacak şekilde tasarlanmış çok katlı zırh sistemini kullanmıştır.

Şekil 2.23. T-84 Tankı

T-84 tankı Rusya'nın T-80UD tankının Ukrayna tarafından modernize edilmiş şeklidir. Bu tankda Elers-Electron tarafından geliştirilmiş TShU-1 (ya da Shtora-1) optro-elektronik karşı önlem sistemi vardır. Sistem, dört lazer uyarıcı, bir mikroprosesörlü kontrol sistemi, ana silahın yanında iki infrared karıştırıcı ve 0.4-1.4 mm bandında çalışan sis havanlarından oluşmaktadır. Shtora-1 sistemini taşıyan bir tanka isabet olasılığı, TOW, Dragon, Hellfire, Maverick ve Copperhead gibi silahlarda %80, HOT ve Milan'da %66 ve lazer menzil bulucuyla atılan top ya da tank mermilerinden %33 oranında azaldığı belirtilmiştir.

Şekil 2.24. T-72 Tankı

1977 yılında Sovyetler Birliği, Çekoslavakya, Hindistan, Polonya ve Yugoslavya'da üretilen T-72 tankı oldukça yüksek vuruş oranına, radyasyon tespit sistemine, antiradyasyon koruma sistemi ve basınçlı NBC sistemine sahiptir.

2.6.2. Ukrayna Deniz Kuvvetleri Komutanlığı :

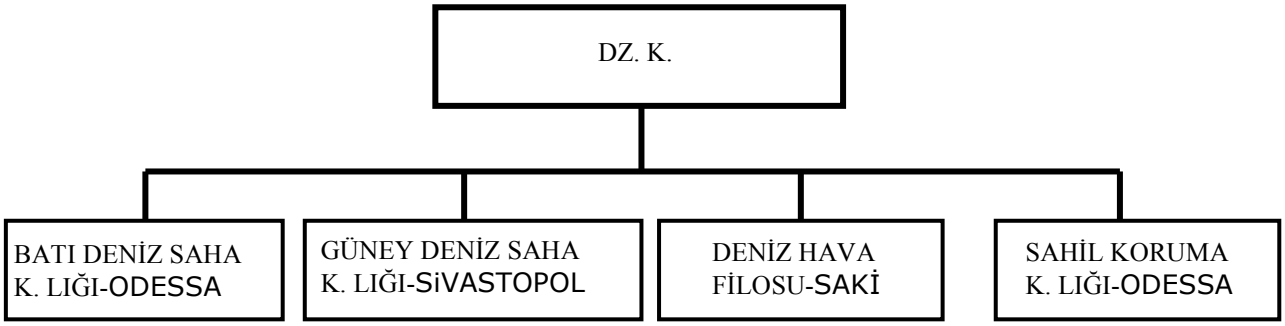
Ukrayna Deniz Kuvvetleri'nin temel vazifesi, düşman deniz gücünü etkisiz hale getirmek, sahil koruması yaparak kara birliklerine destek sağlamaktır. Buna göre Ukrayna Dz.K. beş ana kısımda teşkilatlanmıştır; Suüstü Kuvvetleri, Denizaltı Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri Havacılığı, Kıyı Topçu ve Füze Kuvvetleri, Deniz Piyade Birlikleri. Bunun yanında yine Dz.K.ne bağlı özel kurum ve kuruluşlar, ikmal üniteleri, eğitim, tıbbi ve bilimsel teşkilatlar bulunmaktadır.

Ukrayna Donanması ülke savunması ile ilgili görevlerini icra ederken aynı zamanda NATO ile birlikte müşterek barışı koruma operasyonları gerçekleştirmektedir.

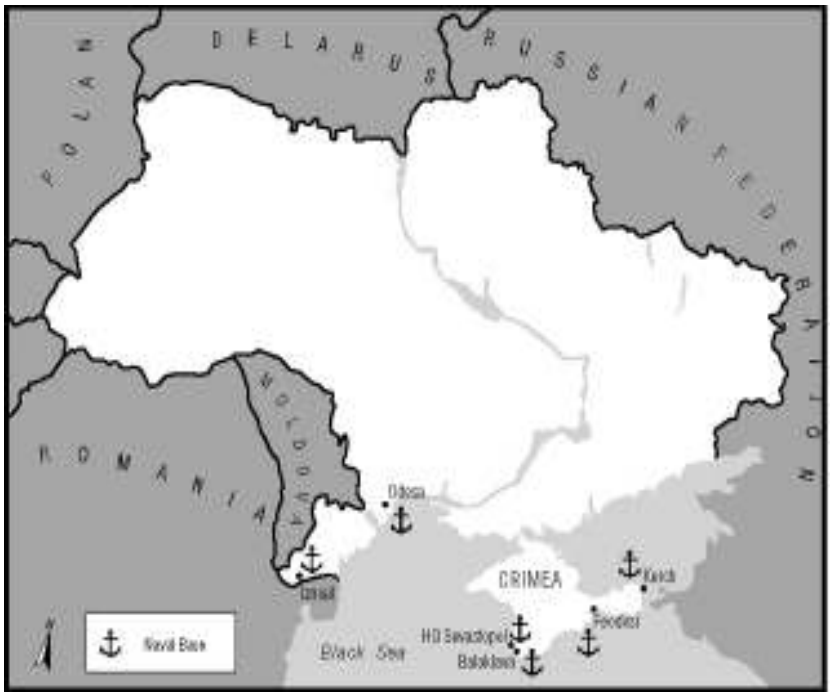
Karadeniz Donanması, 9 Haziran 1995 tarihinde imzalanan Soçi Anlaşmasıyla, %82 Rusya Federasyonu ve %18 Ukrayna'da kalacak şekilde paylaşılmıştır. Ukrayna ve Rusya Federasyonu arasında, 28 Mayıs 1997'de yapılan başka bir anlaşma ile, Karadeniz Donanması'nın Kırım Yarımadası ve Sevastopol'daki deniz üsleri 20 yıl için Rusya Federasyonu'na kiralanmıştır.

Personel mevcudu yaklaşık 15.540 kişi olan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın kuruluşu aşağıda belirtilmiştir ;

Şekil 2.25. Ukrayna Deniz Kuvvetlerinin kuruluşu.

Şekil 2.26. Ukrayna'daki deniz üsleri

Ukrayna Donanması'nın ana üssü Sevastopol'da bulunmaktadır ve halen 1 adet denizaltı, 4 adet firkateyn, 4 adet korvet, 6 adet G/M'li (Güdümlü Mermili)

Hücumbot, 8 adet karakol botu, 6 adet mayın gemisi, 8 adet çıkarma gemisi ve aracı, 53 adet yardımcı sınıf gemi olmak üzere toplam 90 adet gemiden meydana gelmektedir.

Ukrayna Deniz Kuvvetleri, envanterindeki gemilerin bakım ve idamesini tam olarak yerine getirememektedir ve ayrıca, eğitim noksanlıkları mevcuttur. Bu nedenle, daha çok kıyı savunma gücü niteliğindedir.

Ukrayna Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ile Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı arasında, "Karadeniz Uyumu Harekatı Bağlamında Bilgi Değişimine Yönelik İşbirliği Protokolü", Ukrayna Başbakanı Yanukoviç'in Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında, iki ülke Deniz Kuvvetleri Komutanları tarafından 17 Ocak 2007 tarihinde imzalandı.

Ukrayna, Türk Deniz Kuvvetleri tarafından, 1 Mart 2004 tarihinden bu yana Karadeniz'de olası asimetrik risklerin caydırılması ve önlenmesi amacıyla yürütülmekte olan Karadeniz Uyumu Harekatı'na katıldı. İmzalanan protokol, her iki ülkedeki iç hukuk süreçlerinin tamamlanmasını müteakip yürürlüğe girecektir. Karadeniz Uyumu Harekatı, NATO'yla tam bir eşgüdüm içerisinde yürütülmekte ve harekatın etkinliği, NATO organları tarafından da tanınmaktadır. Bununla birlikte Karadeniz'in güvenlik seviyesinde gözle görülen bir artış meydana gelecektir. Ayrıca bölgenin kontrolünün kıyıdaş ülkelerin kendi hür iradeleri ile ortaya koydukları ittifak ve anlaşmalarla sağlandığına dair önemli bir işaret olan bu protokol ABD ve AB için endişe verici olarak kabul edilebilir.

2.6.3. Ukrayna Hava Kuvvetleri Komutanlığı :

Şekil 2.27. Ukrayna Hava Kuvvetleri Amblemi

Ukrayna Hava Kuvvetleri'nin temel vazifesi, *sahip olduğu üstün sürat ve tahrip güçlü silah ve vasıtaları ile düşmanın saldırgan niyetinden caydırılması, ülkeye saldırı söz konusu olduğunda Ukrayna hava sahası ihlal edilir edilmez süratle düşman uçaklarının önlenmesi, düşman ülkenin hayati önemdeki*

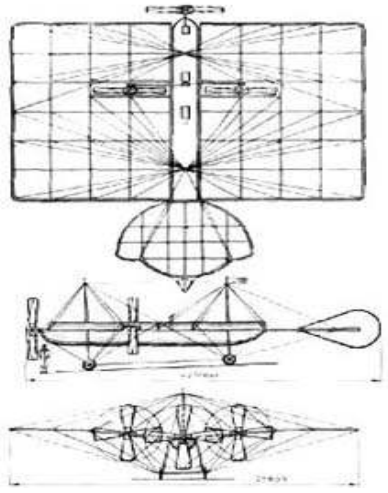
askeri hedeflerinin tahrip edilerek harbe devam etme azim ve gücünün kırılması ve harbin en kısa zamanda ve en az zayiatla kazanılmasının sağlanmasıdır.[145] Ukrayna Hava Kuvvetleri bu ana görevini yapabilmesi için kısa süre içinde modernizasyon çalışmalarını tamamlaması gerekmektedir. Bu maksatla konunun önemi Ukraynalı siyasi liderlere acı tecrübeler yaşanmadan anlatılması gerekmektedir. UHKK'nın icra edeceği görevler aşağıdaki gibidir;

- İnsanı Yardım Harekatı,
- Krizlere Karşı Koyma,
- Barışı Tesis ve Koruma Harekatı,
- Düşük Yoğunluklu Çatışma,
- Klasik Muharebe Görevleri.

Ukrayna'nın havacılık tarihi hemen hemen dünya havacılık tarihi kadar eskidir. Ukraynalı havacılar bu konuda bilimsel çalışmalar ve icatlar yaparak dünya tarihine geçmeyi başarmışlardır. Örneğin Olexandr Mogaiskiy ilk uçak modelini yaparak havada uçmayı başaran, Mykola Kybalchych ilk füze teorisini geliştiren, Olexandr Zasiadko ilk muharebe füze sistemini geliştiren Ukraynalı bilim adamlarıdır.

Şekil 2.28. Olexandr Mogaiskiy ve icat ettiği ilk uçak

[145] YATSENKO, Vadim. "Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nde 2015 Yılına Kadar Yapılması Düşünülen Reformların İncelenmesi", HHA.

Şekil 2.29. Mykola Kybalchych'in geliştirdiği ilk füze teorisi ve ilk muharebe füze sistemini geliştiren Olexandr Zasiadko

Şekil 2.30. Ihor Sicorskiy helikopter projesi geliştirmiştir

Kievli Ihor Sicorskiy ilk helikopter projesi ve Dmytro Grygorovych ilk uçak icat eden kişiler olarak tarihe geçmeyi başarmışlardır. Yine Ukraynalı havacılardan Kostiantyn Arceulov and Volodymyr Dybovsky pilotların en büyük korkusu olan "spin" (viril) adı verilen durum ile baş edebilecekleri teknikler geliştirmişlerdir. Evgraf Kruten de savaş pilotluğu ile ilgili modern muharebe tekniklerini ortaya koyarak havacılık tarihine katkılarda bulunmuştur. İmalatçı Artur Anatra Sovyetler Birliği vatandaşı iken Odesa'da ilk uçak fabrikasını kurmuştur.

Ukrayna Hava Kuvvetleri'nin tarihi 1918 yılında Ukrayna Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına dayanmaktadır. O tarihte Zaporozhye'de kurulan hava filosu ilk hava birliğidir. Bu filo Zaporozhye'de bulunan ve Harkov'dan getirilen tümenden oluşturulmuş kolordunun bir parçasıdır. Aralık 1918 yılında ise ilk hava birliği Ukrayna Galiçya Ordusu'na bağlandı ve 40 parça çeşitli cins uçaktan meydana glen alay seviyesine yükseltilmiştir.

Şekil 2.31.Ukrayna Halk Cumhuriyeti Zaporizyka Hava Filosunun Fransız modeli uçakları.

1924-1925 yıllarında Hava Savunma sistemlerinin gelişmesiyle ilk taarruz İ-1 uçakları geliştirilmiş ve bu dönemde Ukrayna'da büyük sanayi merkezleri dört Hava Tugayı ve Hava Harp Okulu'nun bulunduğu Lugansyk, Sevastopol, Harkiv şehirlerine kurulmuştur.

1929 yılında Kiev'e hava savunma sistemi yerleştirilmiş ve 2. Dünya Harbi sırasında şehrin hava savunması başarıyla sağlanmıştır. Aynı yıllarda eski gözetleme, erken ikaz ve ihbar sistemleri, yeni radar sistemleriyle değiştirilmiş ve 1954 yılında bu unsurlar Hava Savunma Radyoteknik Kuvvetleri olarak yeniden teşkilatlanmıştır. 1960'larda da gelişen düşman hava savunma füze sistemlerine karşı bazı tedbirler almışlar ve hava hakimiyeti devam ettirilmiştir.

Ukraynalı pilotlar Sovyet Ordusunda iken 2. Dünya Harbi yıllarında çok çeşitli operasyonlara katılarak başarılar elde etmişler ve kahramanca savaşmışlardır. Yine Afgan-Sovyet Savaşı'nda bu gün bile Ukrayna Hava Kuvvetlerinde aktif görevde olan bir çok pilot başarılı görevlerde bulunmuşlardır.

Şekil 2.32. 2. Dünya Savaşı kahramanı Ukraynalı pilot Bnb. İvan KOJEDUB ve Yb. Sergiy GRİTSEVETS

Bugünkü Ukrayna Hava Kuvvetleri 17 Mart 1992 tarihinde kurulmuştur. Buna göre Hava Kuvvetleri komutanlığı Karargahı 24. Hava Kolordusu ile birlikte Vinnitsa'da bulunmaktadır. 4 Hava Kolordusu, 10 Hava Tümeni, 49 Hava Alayı, 11

müstakil Hava Filosu, eğitim ve diğer destek üniteleri Ukrayna Hava Kuvvetleri unsurları olarak ülkenin değişik bölgelerinde bulunmaktadır.

Ukrayna Hava Kuvvetleri K. Lığının personel mevcudu yaklaşık 60.637 kişidir ve karargahı Vinitsa'da bulunmaktadır. Envanterinde; 591 adet savaş uçağı, 354 adet eğitim uçağı, 39 adet taarruz helikopteri, 280 adet genel maksat ve ulaştırma helikopteri vardır.

Ukrayna havacılık günü 10 Haziran 1996 tarih ve 119/96 sayılı yasa ile her Ağustosun son Cumartesi günü olarak kabul edilmiştir. Yine 27 Temmuz 2000 tarih ve gün 927/2000 sayılı yasa ile de Ukrayna Hava Kuvvetleri'nin 2005 yılına kadar modernize edilmesi ve geliştirilmesi kararlaştırılmıştı. Konu ile ilgili çalışmalar bugün de devam etmektedir.

Ukrayna Hava Kuvvetleri toplam beş ana bölüme ayrılmıştır;

1. Ağır Bombardıman Birlikleri: Bu birlikler Hava Kuvvetlerinin temel destek unsurlarıdır. Stratejik ve operatif derinliklerde düşman birliklerini, yerde bulunan hava unsurlarını, askeri veya sivil ekonomik ağırlık merkezlerini imha etmek üzere görevlendirilmişlerdir. Başlıca hava araçları TU-22M3, SU-24M tipi uçaklardır.

Şekil 2.33. TUPOLEV TU-22M-3 Bombardıman uçağı

Şekil 2.34. SU-24 Bombardıman uçağı

2. Taarruz Uçakları: Bu filolar yerde muharebe eden Ukrayna kara birliklerine yakın hava desteği vermek maksadıyla kurulmuş ve SU-25 model uçaklardır. Birinci hatta bulunan birliklerin taktik seviyede ateş desteğini sağlayan taarruz muharebe uçakları denizde ve karada bulunan düşman unsurlarını etkisiz hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Şekil 2.35. SU-25 Taarruz muharebe uçağı

3. Avcı uçakları: Doğrudan tehdit oluşturan düşman uçaklarının havada imha edilmesine yönelik görev icra eden hava unsurlarıdır. Kara veya deniz hedefleri, hava seyir füzeleri, helikopterler ve uçakların imha edilmesi amaçlarını gerçekleştiren uçaklar SU-27 ve MİG-29 modellerini kapsar.

Şekil 2.36. SU-27 Avcı uçağı

Şekil 2.37. Mikoyan-Gurevich MiG-29A (9-12A) Avcı uçağı

Şekil 2.38. Mikoyan-Gurevich MiG-29UB (9-51)

4. Keşif Uçakları: Düşman, arazi ve hava keşfi yapan SU-24MR, SU-17M4R tipi uçakları kapsar.

Şekil 2.39. SUKHOİ SU-24MR Keşif uçağı

5. Nakliye Uçakları : Hava indirme harekatı, silah, araç ve malzeme nakli için kullanılan IL-76 ve An-24 tipi uçaklardır.

Şekil 2.40. AN-24 Nakliye uçağı

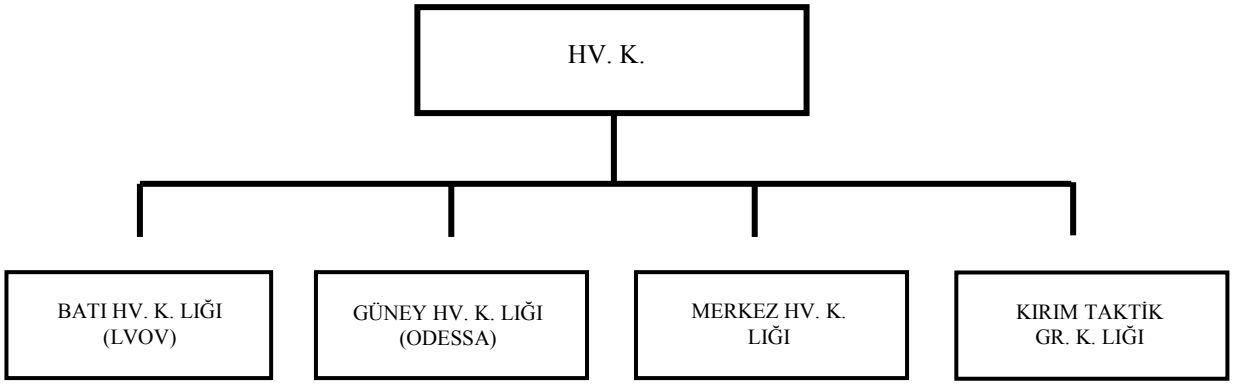
Şekil 2.41. IL-76 Nakliye uçağı

Şekil 2.42. AN-26 Nakliye uçağı

Şekil 2.43. Ukrayna Hava Kuvvetlerinin kuruluşu

Ukrayna Hava Kuvvetleri'nin teşkilatında Hava ve Hava Savunma unsurları bulunmaktadır;

- Hava Unsurları (av, bombardıman, hücum, keşif, ulaştırma ve özel birlikler),

- Hava Savunma Unsurları (uçak savar, füze ve radyo-teknik kuvvetleri),

- Özel Kuvvetler (keşif, mühendislik, radyo-aktif ve kimya savunma, muhabere, otomatik yönetim sistemi, radyo-elektronik muhabere, meteoroloji),

- Lojistik ve sağlık birlikleri,

- Eğitim ve Öğretim kurumları.

Hava kuvvetlerinin harbe hazırlık seviyesi düşüktür. Pilotların ortalama uçuş saati yılda 20 saat kadardır. 2004 yılının Haziran ayında Ukrayna Meclisi'nce onaylanan "Ukrayna Silahlı Kuvvetleri Kanununun Üçüncü Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" gereğince, Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinde, üç kuvvet (Kara, Deniz ve Hava) yapısına geçişin gerçekleştirilmesi maksadıyla; Ukrayna Hava Kuvvetleri ile Ukrayna Hava Savunma Kuvvetlerinin tek çatı altında birleştirilerek Ukrayna Hava Kuvvetleri'nin oluşturulması sağlanmıştır.

Bu maksatla; 08 Kasım 2004 tarihli bir kararname ile, Hava Savunma Kuvvetleri Komutanı olarak görev yapan Tümgeneral Anatoliy Toropçin, Hava Kuvvetleri Komutanı olarak atanmıştır.

Hava Kuvvetlerinin kurulması kapsamında, 31 Aralık 2004 tarihine kadar devam eden birinci safha esnasında, Kuvvet Komutanlığı ile Batı (Lvov), Güney (Odessa), Merkez (Vasılkiv) Hava Komutanlıkları ve Kırım Taktik Grup Komutanlığı oluşturulduğu ve yapılanma çalışmaları devam etmektedir.

Ukrayna hava savunmasını, Hava Kuvvetleri unsurları ve Hava Savunma Birlikleri ile müşterek icra etmektedirler. Ukrayna Hava Kuvvetleri içinde gerçekleştirilen modernleşme faaliyetleri sonucu Hava Kuvvetlerinin daha küçük ancak operasyonel yetenekleri daha artmış bir kuvveti öngörmektedir. Bunu yeniden teşkilatlanarak, pilotların eğitimlerini arttırarak, hava araçlarının teknolojilerini dünya standartlarına ulaştırarak gerçekleştirmek istenmektedir.

Ukrayna Hava Kuvvetlerinin envanterinde bulunan bazı helikopter örnekleri aşağıdaki gibidir;

Şekil 2.44. Mİ-6 Genel maksat helikopteri

Altı kişilik bir mürettebatı bulunan Mİ-6 genel maksat helikopteri, 70 personel veya 41 sedye ve 11,340 kg.lık kargo kapasitesi ile 8 tonluk bir sarkıtarak taşıma yeteneği bulunmaktadır. Ayrıca hava araçlarının dost mu düşman mı olduklarını ayırt edebilen (IFF) sistemi, 12.7 mm.lik makineli tüfek ve 620 km.lik bir hareket sığası diğer özelliklerindendir.

Bugün Mİ-6, birlik ve malzeme nakli, yangınla mücadele, birinci hatta bulunan muharebe araçlarının yakıt ikmali gibi çok çeşitli maksatlarla kullanılmaktadır. Ancak 2002 Temmuzunda meydana gelen bir Mİ-6 kazasında 21 kişinin ölmesi Mİ-6'nın uçuşlarına kısıtlama getirilmesine sebep olmuştur.

Şekil 2.45. Mİ-8T Genel maksat helikopteri

Mİ-8T Heliopteri kara birliklerinin muharebe alanında havadan naklini ve bazı araç ve malzemelerin taşınmasını sağlar. 22 yolcu kapasitesi bulunan Mİ-8T 4000 kg. içinde, 3000 kg. asılı olarak yük taşıyabilme ve 4500 m. yüksekliğe çıkabilme özelliğine sahiptir.

Şekil 2.46. Mİ-24 Taarruz helikopteri

3 kişilik bir mürettebata sahip olan Mİ-24 Taarruz helikopteri 450 km.lik bir hareket sığasına sahiptir. Tam teçhizatlı sekiz kişilik bir mangayı taşıyabilme özelliğinin yanında, 12.7 mm.lik bir makinelı tüfek, Shturm anti-tank füzesi, 23 ve 30 mm.lik top, diğer hafif piyade silahları ve bombalar helikopterin ateş gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Rusya'nın Mİ-24'ü 2015 ve 2020 yıllarına uzanan bir modernizasyon programı bulunmaktadır.

Şekil 2.47. Mi-24A Taaruz helikopteri

Mİ-24D'nin aksine 12.7 mm.lik bir silahı bulunmayan Mİ-24A 9M17M Falanga-M (NATO AT-2 Swatter)" anti-tank füzesi bulundurmakta ve mürettebat haricinde toplam 8 personel de taşıyabilmektedir. Bu, muharebede bir manga kadar kuvveti taşıyan Mİ-24A'nın indirmeyi müteakip ateş desteği de sağlayabilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca dört adet sedye taşıma kapasitesinin bulunması helikopterin muharebe koşullarında yaralı tahliyesini mümkün kılmaktadır.

Şekil 2.48. Mİ-24D Taarruz helikopteri

Yakın hava desteği, tank birliklerinin imhasına yönelik harekat, hava muharebeleri gibi son derece hassas operasyonlarda görevlendirilen Mİ-24D'in pilot bölmesi NBC taarruzlarına karşı ilave koruma sağlanmış ve 12.7 mm.lik uçaksavar atışlarına karşı rotor bölümü dayanıklı hale getirilmiştir. Helikopterin burun altına dört namlulu 12.7 mm.lik bir silah yerleştirilmiş ve 57 mm.lik roketatar, dört adet 9M17 Falanga (AT-2 Swatter) anti-tank füzesi ve ihtiyaç duyulan diğer silah ve mühimmatı taşıyabilmektedir. Dolu depo ile 750 km. uçuş yapabilmektedir.

3.UKRAYNA'NIN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ

1917 Rus ihtilalinden sonra 9 Ocak 1918'de Ukrayna Milli Meclisi (Rada)'nin Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan etmesi, Ukrayna milli şairi Şevçenko'nun "milletler hapishanesi"[146] olarak nitelendirdiği Rus İmparatorluğu'nun çökeceğine olan inancı arttırmıştır. Böylece Azerbaycan, Kuzey Kafkasya, Gürcistan, Kazan ve Sibirya, Beyaz Rusya, Kuban, Don Kazakları ve Kırım Türkleri'nin bağımsızlık ışıklarının yanacağı umutları ortaya çıkmıştır. Özellikle Kırım Türkleri Ukrayna'nın bağımsız bir ülke olmasının Rusya'nın Karadeniz'den çekilmesi anlamına geldiğinden bu durumu büyük bir içtenlikle desteklemekteydiler. Aynı yıl Kiev'de toplanan "mahkum milletler kongresi"nde Ukraynalı delegelerin Kırım'ın bağımsızlığı konusunda müspet bir tavır sergilemeleri bu yoldaki iyimser düşünceleri güçlendirmiştir.

Ancak başlangıçta, tüm ulusların kendi geleceklerini tayinde hür olduğunu ilan eden ve hatta Rusya'dan ayrılma arzusunda olan bağlı milletlerin bu hakka şartsız sahip olduklarını kabullenen Bolşevikler, daha sonra dünya devleti olma ve işçi partisi diktatörlüğü adına eski Rus siyasetini benimseyerek esir milletleri yeniden kendilerine bağlamak için baskı politikaları geliştirmişlerdir. Ardından bu ülkeler merkezi Moskova'da bulunan Komünist Partisi tarafından yönetilmeye başlanmıştır.[147]

Uzun yıllar boyu zayıf ekonomisi ve tarıma dayalı üretim kapasitesi bulunan Ukrayna'nın da komünizm ile idare edilmesi konusunda istekli davranılması milli benliklerinin ortadan kaldırılacağı anlamı taşımaktaydı. Nitekim daha sonra kurulan Sovyetlere bağlı olan Ukrayna'nın yeniden milli devlet ve millet olabilmeleri için doksan yıldan daha fazla bir sürenin geçmesi gerekecektir.

Rusya'da komünizm ilan edilince bir çok bağlı ülke yeni ideoloji ve rejime karşı olduğunu beyan etmişti. Komünizmin içinde şiddet barındıran ve yönetici durumunda olanların hiçbir kurala tabi olmadıkları kapalı bir ideolojidir.[148] Sovyet Komünist Parti liderleri başlangıçta yeni rejimin kendilerine sağladığı baskı ve sınırsız yetki avantajlarının tüm peykleri tek toplum olma konusunda ikna etmeye yeterli

[146] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.7
[147] AĞAOĞLU, Samet. Sovyet Rusya İmparatorluğu, Baha Matbaası, İstanbul, 1967, s.130.
[148] Lenin Külliyatı, Moskova, 1924, c.17, s.361

olacağını düşünmekteydiler. Fakat bu durum beklenenin aksine esir milletler içinde korku ve bağlılık duygularını arttırmamış, bilakis bir çok milletin milli birlik ve beraberlik hislerini güçlendirmiştir.

Ukrayna halkının da özgür milletler cemiyetinde yerini alması ve topraklarının komünizm tarafından sömürüsünün engellenmesi aynı coğrafyada yaşayan diğer mahkum milletlerin Rus hegemonyasından kurtulma imkan ve ihtimalini gerçeğe dönüştüreceğine inanılmaktaydı.[149]

3.1. Ukrayna'da Görülen İdeolojik Doktrin ve Akımlar:

Ukrayna'nın bağımsızlık mücadele tarihinde, siyasi hayata hakim kişi ve grupların ideolojik fikir ve düşüncelerine göre şekillenen toplum ve devlet yönetim tarzı hakim olmuştur. Bu siyasi akımlar bazen ülkenin etnik unsurları ön planda tutularak, bazen sınıfsal farklılıklar belirginleştirilerek, bir dönem de dışarıdan rejim ithal edilerek ülkede etkin sağlamıştır.

a. Sosyalizm :

20. yüzyılda sosyalizm Ukrayna'nın en geçerli yönetim ideolojilerinden biriydi ve yüzyılın başlangıcında siyasi partilerin ortaya çıkmasından, 1917-1921 yıllarındaki ulusal liberalizm dönemine kadar gelen tüm Ukrayna hükümetleri sosyalist idi.

Sosyalizm hiçbir zaman devlet yönetimi için tek başına yeterli bir model olmamıştır. Bu akım sadece toplumu devlet eliyle yeniden şekillendirme vasıtası olarak görülmüştür. Bu anlamda devlete, eski düzeni yıkıp yerine sosyalist doktrinin ilke ve kaidelerini yerleştirmek gibi bir rol verilmiştir. Yaygın olarak bilinen klasik sosyalizm devlet ve toplum yaşamıyla ilgili sosyal sorunların çözümüne yönelik çabaların merkezine ordu ve güvenlik güçlerini yerleştirmiş ve en temel enstrüman olarak şiddet unsurlarını kullanmayı tercih etmiştir.

[149] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.8

19. yüzyılın son çeyreğinde Ukrayna milli okul ve dilinden yoksun bir hayat sürmekte ve Rus baskın çoğunluğu altında milli kimliklerini meydana getirmekte zorlanmaktaydı. Bu fiili durum, 1900'lü yılların başına gelindiğinde bir gerçeği ve sonucu Ukrayna politik hayatının karşısına getirmiştir. En yalın ifade ile Ukrayna, kendi toplumunu fikir ve davranışları ile yönlendirecek entelektüel burjuvazisinden yoksun kalmıştı. Milli birlik, beraberlik ve sosyal adalet için oldukça önemli olan burjuva sınıfının olmayışı Ukrayna'da bağımsızlık fikrinin oluşmasını engellemekteydi.

Marksizmin en önemli temsilcilerinden olan Mykhailo Drahomanov da, kendine ait okulu olmayan ve eğitim sistemi millilik özelliği arzetmeyen Ukrayna'nın bağımsızlığı söz konusu olamayacağı için sosyalizmin uygulanmasının imkansız olduğunu ifade etmiştir. Ancak Ukrayna'daki sosyalizm kendine has bazı özellikleri olan farklı bir boyutu ile tatbik imkanı bulmuştur. Burada Ukraynalı sosyalistler sosyalizmi daha ziyade demokrasinin yaygınlaşması için ve ekonomik refahın artması gereken bir sistem olarak algılamışlardır.

Daha sonra eski bir tez olan Federasyon fikri ortaya atılmış ve bütün Slav halkları ABD benzeri bir yapılanmaya doğru götürülmek istenmiştir. Bu yapı daha ziyade tarıma dayalı bir hayat süren halkların sosyalizmi olacak ve halkın tamamı silahlanarak orduyu meydana getirmesi hedeflenmişti.

1917 Devrimi'nin ardından Ukrayna, Dmytro Dontsov'un ortaya attığı "Aktif Nasyonalizm" doktrinine göre yeniden yapılandırılacak ve Rusya'da görülen devrimin getirdiği yeniliklerden uzak durulacaktı. Buna mukabil Rusya'nın karşısında bulunan Avusturya ve Almanya ile ittifak kurup Rusya karşısında bağımsızlık kazanılmalı ve Rusya'nın her türlü dayatması karşısında direnilmesi gerekmekteydi.

1917 yılında kurulan Ukrayna Halk Cumhuriyeti'nin ilk Devlet Başkanı olan Mykhailo Hrushevsky Ukrayna halkını köylülükle özdeşleştirerek, Ukrayna'da yapılacak devrimin Rusya'dakinden çok farklı olacağını ifade etmiştir. Ukrayna'da devrimden beklenen esas hedef köylü nüfusun sorunlarını çözebilmektir.

b. Etnokratik Doktrin :

1900'lü yılların başında Harkiv'de bir avukat olan Mykola Mikhnovsky etnik yapının sosyal yapılanmada ve devlet yönetiminde ön planda tutulması gerektiğini ifade etmiş ve etnik temele dayalı İtalyan örneğine benzer faşist bir devlet ideolojisini benimsemiştir. Bu doktrine göre sosyal örgütlenmenin en iyi yolu sendikalizm ve etnokratik hiyerarşidir. Etnokrasi siyasi partilerin kamu idarelerinde görev almalarını ve müdahale etmelerini engelleyen bir sistem ön görmüştür.[150]

c. Klasokratik Görüş :

Politikacı Vyacheslav Lypynsky'ın öncülüğünü yaptığı bu görüş toplumun hiyerarşik bir düzen içinde olması gerektiğini iddia etmektedir. Toplum içinde nasyonel aristokratlar ve elitler devleti şekillendiren ve yöneten küçük gruplardır. Yine Lypynsky'ye göre millet ve devleti aktif bir azınlık yaratmış ve toplum nasyonal aristokrasi, elitler ve köylü sınıfı olarak üç bölüme ayrılmakta ve yönetim klasokrasi, oligarkların idaresi ve demokrasi olarak bölümlere ayrılarak tanımlanmıştır.[151]

Bu ideolojik fikirler, Ukrayna'da henüz ulus devlet, bağımsızlık ve milli kimlik gibi tanımların görülmediği yıllarda yeşermiş ve devletin sadece bir baskı aracı olarak nitelendiği dönemlerde tatbik imkanı bulmuştur.

d. Liberal Doktrin :

Liberal Doktrine göre üç temel değer ön plana çıkmaktadır; özgürlük, demokrasi ve insan hakları. Ukrayna'da liberal düşünceler 19. yüz yılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanmıştır.

Liberal Doktrinin Ukrayna'da en önemli temsilcisi olan Mykhailo Drahomanov Ukrayna'ya liberal düşünceyi, Batı Avrupa Liberal Doktrininden ve Rusya'nın liberal eğilimli temsilcilerinden olmak üzere iki yoldan getirmiştir. Birinci yoldan gelen yöntem Bolşeviklerin yoğun baskısı ile başarısız olmuştur.

---

[150] DERGACHOV, Oleksandr (Editör). Ukrainian Statehood In The Twentieth Century, Political Thought, Kyiv, 1996, s.40.
[151] A.g.e. s. 54.

Drahomanov İngiliz liberalizmden etkilenerek ülkenin şartlarına uygun bir liberal doktrin geliştirmiştir. Bu sistem yerel yönetimleri güçlendirerek merkezin yetkilerini kısıtlamış ve 1917-1921 yıllarında kısmen uygulama imkanı bulmuştur.

Bugün Ukrayna'nın toplum ve devlet hayatına yerleştirmek istediği liberal sistem daha modern ve batı şartlarına uygun olan yönetim tarzını ifade etmektedir. Buna göre temel felsefe olarak, devletin bireylerin hizmetinde olması benimsenmiş ve devletin her alanda minimize edilmesi siyasi hayata hakim kılınmıştır. Bunda amaç sivil kurumların güçlendirilmesi ve daha örgütlü bir toplum yaratmaktır.

Ukrayna devlet hayatına hakim olan liberal doktrinin özelliklerini ana başlıklarıyla özetlemek gerekirse aşağıdaki listeye ulaşmak mümkündür;

Bireysel hakların önceliği; liberalizmin en temel öğretisi merkezine bireyi koymasıdır[152]. Ukrayna'nın bu temel konuda başarılı olduğu söylenemez.

İnsan hak ve özgürlükleri; liberal doktrinin Ukrayna'da yeterince uygulanamayan önemli bir özelliği de özgürlükler meselesidir. Liberalizm, toplumsal yaşamda birinci önceliğe sahip aktör olarak bireyi aldığı için onun hiçbir grup, zümre veya örgütlü kurumlar vasıtası ile zorlanmasını kabul etmemektedir. Bireyin sahip olduğu bu hak insanın kendi doğasında saklıdır. En temeli de yaşama hakkıdır ve hiçbir kısıtlama olmadan bütün insanları kapsar.

Kendiliğinden düzen; öğretisi dışarıdan herhangi bir müdaheleye gerek kalmadan, toplumun kendi dinamikleri içinde geliştiği, insanların kendi doğal görüntülerini rahatlıkla sergileyebildiği ve toplumun kendiliğinden bir değişim yaşadığı toplum düzenidir. Ukrayna toplumun içinde bulunan iç dinamikleri liberalleştirdiği ölçüde kalıcı ve kendiliğinden gelişme yaşanabilecektir.

Piyasa ekonomisi; en temel unsurlar, özgür bireyler ve birey topluluklar , özel mülkiyet, mübadele serbestisi, sözleşme serbestisi, haksız ve suç teşkil eden fiilleri cezaya bağlayan gelişmiş bir hukuk sistemidir. Daha önceki bölümlerde

[152] DERGACHOV, Oleksandr (Editör). Ukrainian Statehood In The Twentieth Century, Political Thought, Kyiv, 1996, s.40.

bahsedildiği gibi Ukrayna ekonomisinin liberalizasyon indeksi yükselme eğilimi göstermekte ve piyasa ekonomisi AB ve ABD tarafından kabul edilmiştir.

Hoşgörü; toplumun tüm kesimlerini içine alan bir yönetim tarzını ifade etmektedir. Farklılıkları kabul etmek ve kendi yaşam felsefesini başkalarının üzerinde baskı aracı olarak kullanmamak liberal düşüncenin gereklerindendir. Ukrayna üniter devlet yapısı ile halkının bütününü kapsayan bir yapı içinde olması varlığının en temel garantisi olacaktır.

Hukukun hakimiyeti ve sınırlı devlet; ile kastedilen görev alanı sınırlanmış ve küçültülmüş devlettir. Klasik liberal anlayışta devletin görev alan "hukuk ve düzen"in sağlanmasıyla sınırlıdır. Bunun somut karşılığı ulusal savunma, iç güvenlik ve kamu düzeni ile adaletin sağlanmasıdır. Hukuk devleti demek hukukun egemen olduğu devlet demektir ve kuvvetler ayrılığının tam uygulanması liberal sistemin öngördüğü temel unsurlardandır.

3.2. IX-XIX. yy. Arası Yapılan Bağımsızlık Mücadelesi :

Ukrayna toprakları tarih boyunca başka ülkeler için bir cazibe merkezi olmuştur. Bu yüzden Ukrayna halkı yıllarca kendi öz topraklarını bir savaş meydanına çeviren düşmanlara karşı bağımsızlık mücadelesi vermek zorunda kalmıştır. Bu süre içinde Ukrayna üç defa bağımsızlık savaşlarından zaferle çıkmayı başarabilmiştir.

IX. yüzyılda Ukrayna oldukça güçlü bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmıştır. O dönem Bizanslılar ve Araplarla bazen savaşarak bazen de barış içerisinde karşılıklı ilişkilerin kurulduğu bir dönemdir. Bu yüzyılda, Kiev, Kyivan Rusları için önemli bir politik, dini, ve ticaret merkezi idi. Onuncu yüzyılda Ukrayna'da, Kiev Prensi Vladimir ve oğlu Yaroslav oldukça etkin hükümdarlar idi.[153] Bu prensler öyle kudretli idiler ki, Bizans İmparatoru kendi kız kardeşini Grandük Vladimir ile evlendirmekte bir an bile tereddüt etmemiş ve Yaroslav'ın kızı da daha sonra Fransa kraliçesi olmuştur. Ancak bu güçlü dönem pek uzun sürmemiştir. Arka arkaya gelen özellikle Peçenek, Polovtis (Kıpçaklar) ve Tatar gibi aşiretlerin saldırı ve tecavüzleri

[153] ATAK, Sadık. Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1964, s.28.

sonucu Ukrayna adeta bir harabe ülke görünümüne dönüşmüştür.1240 yılında Moğolların Kiev'i ele geçirmesiyle birlikte Ukrayna'nın siyasi bağımsızlığı da sona ermiştir.[154]

Ukrayna Devleti yıllar boyunca, batıda Polonyalılar, kuzey batıda Litvanyalılar, kuzeyde Sousdal, Moskova Dükleri ve Tatarlar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. XIV. yüzyılda da Ukrayna topraklarının hemen hemen tamamı Litvanya prenslerinin eline geçmişti. Bu süre zarfında Litvanyalılar Ukrayna halkının gelenek, görenek ve devlet hayatlarında herhangi bir değişiklik yapamamışlar, bilakis mağlup ettikleri milletin adetlerinden bir kısmını benimsemişlerdir.

Bu yüzyılın sonunda Litvanya Prensi Ladislas Zagellon ile Polonya Kraliçesi Hedvig evlenmiş ve Polonyalılar bu andan itibaren Litvanya ile Ukrayna'nın arasını açmak için çaba harcamışlardır. Kısmen başarı kaydetmelerine rağmen ortaya çıkan yeni bir rakip, Rusya, Ukrayna toprakları üzerinde kendi emelleri olduğunu açıkça ifade etmiştir. Öte yandan Ukrayna'nın tüm komşuları bu topraklara, yıkılan bir ülkenin sahipsiz kalan mirası muamelesi yapıyor ve paylaşma gayretleri içine girerek kendilerine düşecek payın peşinde koşuyorlardı. Bu arada Ukrayna idarecileri kuvvetli bir devletin himayesine sığınarak kendi can ve mallarını kurtarma sevdasına düşerek ülkeyi çoktan terk etmişlerdi.[155]

Ukrayna halkı, kendi aydın ve yöneticileri ülkeyi terk ettikten sonra topraklarını bizzat kendilerinin kurtarmak zorunda kalacakları gerçeğini anlamakta gecikmemişlerdi. Yavaş da olsa Ukrayna yerel milli güçleri, bazen Tatarlara bazen de ülkenin güneyini işgal eden düşman kuvvetlerine düzensiz taarruzlar düzenleyerek en azından esirlerini kurtarmaya çalışmışlardır. Bu yerel güçler sonradan Ukrayna'nın ilk düzenli birliklerinin temelini teşkil etmiş ve XVI. yüzyılın başlarında da bu "Kozak"[156] adı verilen düzenli güçler oldukça etkili ordular haline gelmiştir.

---

[154] AĞAOĞLU, Samet. Sovyet Rusya İmparatorluğu, Baha Matbaası, İstanbul, 1967, s.135.
[155] KURAT, Nimet Akdes. IV – XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, A.Ü.D.T.C.F. Yay., Ankara, 1972.
[156] Her kavmin askerliğe, akın ve çapula ayrılmış efradı. Çarlık Rusya'sında ayrıca bir sınıf teşkil eden sipahiye benzer süvari askeri.

Polonya hükümeti Ukrayna topraklarında başlayan bu isyan hareketlerine gereken cevabı vermek istemiş ancak yeterince başarılı olamamıştır. Polonyalılar Ukrayna halkının bağımsızlık girişimlerinin bertarafı için Rusya ile siyasi ilişkiler kurmaktan çekinmemişlerdir. Polonya, bir taraftan Ukrayna aydınlarını çeşitli yollarla elde etmeye çalışırken, diğer taraftan Rusya da Ortodoks mezhebini öne sürerek Kozak birliklerine çeşitli entrikalarla yaklaşmaya ve onları milli mücadele fikrinden vazgeçirmeye çalışmaktaydı.

Hem Polonya hem de Rusya kaynaklı bu siyasi baskı, sonunda Ukrayna genelinde bir çok isyan ve başkaldırılara yol açmıştı ve bu isyanların en önemlisi Buğdan-Çinelniytski muharebeleriydi. Ukrayna 1654 yılında Polonya'ya karşı siyasi varlığını koruyabilmek için Rusya ile bir himaye anlaşması yapmıştır. Tarihe "Peretislav Anlaşması"[157] olarak geçen bu anlaşmada, Rusya Ukrayna'ya herhangi bir saldırıya maruz kaldığında meşru müdafaa hakkını tanıyordu.

Bu yıllarda Polonya oldukça güç kaybetmiş ve kendi topraklarının dahi güvenliğini sağlayamaz hale gelmişti. Bu yüzden Ukrayna toprakları da dış istilacılara karşı hassas duruma gelmişti. Rus Çarları ise Ukrayna'nın toprak bütünlüğü konusunda vermiş oldukları taahhütleri unutmuş gözükmekte ve yapılan anlaşmaları ihlale başlamışlardı. Bu andan itibaren Ukrayna halkı gerçek bağımsızlık mücadelelerini Rus hükümetlerine karşı yürütmek zorunda kalmışlardı. Artık Ruslar Ukrayna'nın varlığını ve milli birliğini yok etmek için ellerinden gelen her yola başvurmuş ve tarihin kendilerine tanıdığı hiçbir fırsatı kaçırmamışlardı. Hatta öyle ileri gitmişlerdi ki, yüzyıllar önce düşmanlarının yapmış oldukları yağma ve zalimlikten daha da ötesini Ruslar Ukrayna halkına tatbik etmişlerdi.

Ukrayna, siyasi ve askeri nüfuzunu yitiren Polonya ile 1658 yılında yapılan anlaşmalarla, Rusya ile eşit olmayan şartlar altında yapılan bağımsızlık mücadelesi karşısında iyi bir destek olacağı değerlendiriliyordu, ancak tüm bu girişimler sonuçsuz kalmıştı. Hatta bu süreçte Hatman, Tatarlar ve Osmanlı Devleti[158] ile de çeşitli ittifak

[157] Bu anlaşmaya göre Ukrayna'nın bağımsızlığı onaylanıyordu. Ukrayna ordusu 60 bin askerden oluşacaktı, Ukrayna devlet başkanı Hatman yabancı ülkelere elçi göndermek ve yabancı ülkelerin elçilerini kabul etmek hakkına sahip olcaktır.
[158] Ukrayna kralı Hatman Petro Dorochenko ile IV. Sultan Mehmet arasında yapılan bir anlaşmadır.

anlaşmaları yapmış ve kendi topraklarını ittifaklar yoluyla emniyete almaya çalışmıştır.

Osmanlı Devleti'nin on dokuzuncu padişahlarından Sultan IV. Mehmet asi Erdel[159] prensi üzerine sefere çıkarak 1 Eylül 1658'de Yanova Kalesini[160] ele geçirmiştir. Erdel Prensi Osmanlı Devleti'nin savaştan doğan zararını karşılamayı ve on beş bin altınlık vergiyi üç katı arttırmayı kabul etmiştir. Kırım Hanı Mehmet Giray, Rusları 12 Temmuz 1659'da Konotop'ta mağlup ederek, elli bin esir alıp, yüz yirmi bin Rus'u yok etmiştir.

Lehistan Kralının, Osmanlı himayesini kabul eden Ukrayna Kozakları'na saldırması üzerine, Lehistan'a savaş ilan edildi. 4 Haziran 1672'de birinci Lehistan seferine çıkan IV. Mehmet Han, 27 Ağustos'ta Kamaniçe'nin teslim alınması neticesinde Osmanlı ordusuyla birlikte süratle Podolya'ya girdi. Teslim olmayı kabul eden Lehistan Kralı Osmanlı Devleti'ne anlaşma teklif etti. 18 Ekim 1672'de Osmanlı Devleti ile Lehistan arasında yapılan Bucaş Antlaşmasına göre ; Osmanlı Devleti Lehlilerden aldığı yerleri yani Podolya eyaletini, Kamaniçe ve Ukrayna'yı terk etmiş, bunun karşılığında Lehlilerin Boğdan'dan ele geçirdikleri kaleleri geri almıştı.

Osmanlı hükümeti tarafından Ukrayna Kozak Hatmanlığı'na tayin edilip Boğdan'da oturmakta olan Hatmanın vazifesine son verilirken, Lehistan, yıllık 220.000 altın haraç vermeyi kabul etti. Fakat Papa ve Almanya'nın yardım teklifine güvenen Lehistan, Bucaş Antlaşmasını ihlal etmekte gecikmedi. Bunun üzerine 7 Ağustos 1673'te ikinci Lehistan Seferine çıkan IV. Mehmet Han'ın Ukrayna'ya girmesiyle Lehliler, tekrar anlaşma istediler ve 27 Ekim 1676 Zorawno Antlaşmasıyla Podolya ve Ukrayna, Osmanlı Devletine bırakıldı.

Yapılan anlaşmadan bir yıl sonra, 1677 tarihinde Ukrayna'nın Rus istilasına uğramasıyla, Lehistan fatihi İbrahim Paşa ile Kırım Hanı Selim Giray, Kozakların merkezi olan Çehrin Kalesini kuşattılar ve Osmanlı orduları yardımıyla kaleyi geri aldılar.[161] Bunun üzerine Ukrayna işgalden korunmak için ittifak arayışlarına girmiş ve

[159] Bugünkü Romanya'nın orta ve batısını kapsayan bölge, diğer adı Transilvanya 'dır.
[160] Kosova'nın başkenti Priştina yakınlarında bulunan Lipyan Belediyesine bağlı bir köydür.
[161] 1678 baharında Rusya Seferine çıkan IV. Mehmet Han, yol üzerindeki Silistre'den sonra yerine sadrazam Mustafa Paşayı gönderdi. İki yüz bin Rus, Alman, Kazak ve diğer milletlerden meydana gelen müttefik düşman kuvvetlerinin müdafaa ettiği

İsveç ve Polonya ile bir ittifak anlaşması imzalayarak Rusya'ya karşı geniş bir cephe oluşturabilmişti.[162] Fakat bu ittifak da Rusya'ya karşı Ukrayna halkının bağımsızlığını koruyamamış ve 1709'da Poltava savaşında İsveç'in yenilmesi üzerine İsveç Kralı ve Ukrayna Hatmanı ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır.[163]

Büyük Hatman Mazeppa'nın ölümünden sonra da Ukrayna'nın bağımsızlık mücadelesi devam etmiştir. Bu kez Hatman Philippe Orlik bu uğurda elinden gelen tüm çabayı gösteriyordu. Osmanlı Sultanı ve Kırım Hanı ile ittifaklar kuran Orlik 1711 Prut Savaşı'nda Rusya'nın Osmanlı Devleti karşısında yenilmesi üzerine yeniden bağımsızlık meselesinde ümitlenmeye başlamıştı. Ancak yeni güçlenmeye ve dünya siyasetinde etkinlik kazanmaya başlayan Rusya ile aralarında bir sorun çıkmamasına özen gösteren Avrupalı devletler Ukrayna'yı bağımsızlık mücadelesinde yalnız bırakmışlardı.

Rusya o tarihlerde Ukrayna'nın siyasi olarak varlığını tanımamış ve Ukrayna adında müstakil bir devlet olmadığını beyan etmiştir. Bu maksatla Kozakların "Siç" dedikleri teşkilatlarını ve Ukrayna hatmanlığını kaldırmıştır. Bu projenin asıl mimarlığını ise II. Katerina yapmıştır. Sonunda II. Katerina'nın da büyük katkılarıyla o dönem Ukrayna'nın bağımsızlık hayallerine en önemli darbe vurulmuş oldu. Ayrıca Ukrayna aydınları[164] Rusya tarafından çok uzak bölgelere sürgüne gönderilmek suretiyle bağımsızlığın fikri altyapısı ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Aynı akıbete Kozaklar da maruz kalmış ve yedi bin kadar Kozak Osmanlı Devleti'ne ve Tuna boylarındaki yerlere sürülmüştür.

Ukrayna bu kez 1791 yılında bağımsızlık yolunda Prusya nezdinde destek girişimlerinde bulunmasına rağmen bir sonuç alamamıştır.[165] Bu girişim de Ukrayna halkının müstakil bir devlet ve bağımsız bir millet olma yolunda yaptıkları son teşebbüs oldu. Bu tarihten itibaren uzun bir süre (yaklaşık 125 yıl kadar) Ukrayna

---

Çehrin Kalesi, Osmanlı ordusunun yaptığı şiddetli taarruzlara dayanamayarak, 1677 yılı Ağustos ayının 20/21 gecesi düştü. Şiddetli topçu ateşi sebebiyle kalede çıkan yangında düşman ordusu, yanarak veya can havliyle atıldıkları, nehirde boğularak yok oldu.

[162] Ukrayna Büyük Hatmanı İvan Mazeppa İsveç Kralı On İkinci Şarl ve Polonya Kralı Stanislas Leszezinski ile yaptığı ittifak.

[163] İvan Mazeppa On İkinci Şarl ile Osmanlı topraklarına en yakın yer olan Bender kalesine kaçmış, Rus Çarı Birinci Petro'nun Mazeppa'nın kendisine teslimi için rüşvet teklif etmesi üzerine yakalanma korkusu gibi sıkıntılara daha fazla dayanamayarak vefat etmiştir.

[164] Holovatij, Hloba, Kalnycheviski gibi vatansever aydınlar Sibirya'ya gönderilmişlerdir.

[165] Ukraynalı Vasyl Kapnist Prusya bakanlarından Hertzbery ile bu konuda temaslarda bulunmuştur.

özgür bir devlet olma yolunda en ufak bir ilerleme gösterememiştir. Ukrayna aydınları, sadece barışı hedefleyen bazı gizli faaliyetlerde bulunarak, milli eğitimini ve ana dilini muhafaza etmenin dışında herhangi bir girişim gerçekleştirememiştir. Bunun en önemli sebebi Rus hükümetlerinin bu ülke halkına bağımsızlık konularında hiçbir hak tanımamasıdır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Rusya'da kurulan meclislerde Ukrayna özel olarak ele alınmış, ancak yapılan görüşmelerden hiçbir olumlu sonuç alınamamıştır. Savaşın ilanı ile birlikte merkezi Viyana'da bulunan bir teşkilat daha kurulmuş ve bu örgüt sadece Ukrayna halkının Rus ordusu ile birlikte savaşa katılıp katılmayacağı konusunu ele alabilmişti.[166]

3.3. Ukrayna Milli Kültür ve Eğitiminin Bağımsızlık Mücadelesindeki Etkileri :

VII. y.y. dan bu yana Ukrayna'da eğitim-öğretim birliğinden söz edilmektedir. O dönem Arap ve İranlı tüccar ve seyyahların yazdıklarından Ukrayna coğrafyasının önemli bir ticaret merkezi olduğu ve kuzey-güney ticaret yollarının buradan geçtiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Ukraynalıların bu yüzyılda Arap ve İran kültüründen etkilendikleri görülmektedir. IX. ve X. y.y. da ise daha ziyade Bizans kültürünün hakimiyeti ortaya çıkmaktadır.

Ukrayna prenslerinden Büyük Vladimir ve Akıllı Yaroslav dönemlerinde ülkede okul, kütüphane sayılarında büyük artışlar meydana gelmiş ve Ukrayna edebiyatı önemli aşamalar kaydetmiştir. Taassup ortadan kalkmış, şiir ve manzumeler yazılarak ülkenin her tarafına yayılmıştır. 988 yılında Büyük Vladimir Hıristiyanlığı ülkenin resmi dini olarak kabul etmiştir. Bu dönemin en önemli eserleri arasında, 989–996 yıllarında baş piskoposun kilisesi olan Desytinnaya Kilisesi sayılabilir. Yine aynı şekilde 1019 yılında Prens Akıllı Yaroslav eğitim ve kültürel konularda oldukça yoğun çabalar harcamıştır. 1037'de onun döneminde Saint Sofia Katedrali'nin yapımına başlanmıştır.[167]

---

[166] Alınan bu karar ile Ağustos 1914'de Ukrayna ordusunun bir alayı Sitchovis Stritzis Rusya'nın yanında savaşa girmiştir.
[167] Bu dönemin en önemli ünlü şiirlerinden biri de İhor Alayı'nın Sözleri (Slovo o polku İhoria) adlı vatanseverlik şiiridir.

Bir milleti millet yapan en önemli özelliklerden sayılan kültür, sanat ve bilimde görülen ilerleme ve çağdaşlaşma Ukrayna'nın milli mücadelesine oldukça büyük katkılarda bulunmuştur. Özellikle halkın batıya olan ilgisi o dönem artmış ve Bizans etkileri yerini Latin medeniyetine bırakmaya başlamıştı. Batıdan elde edilen çağdaş uygulamalar ülkenin ulusal değerleri ile birleşerek ve milli hisleri zedelemeden ilerleme sağlanmaya çalışılmaktaydı.

Daha sonra yaşanan olaylar Ukrayna'nın gelişmesine engel olmuş ve milli değerlerin korunmasında sıkıntılar yaşanmıştır. Özellikle Moğolların sürekli gerçekleşen akınları Ukrayna'nın her alanda tahribatına yol açmış ve bu, Rusya ve Litvanya'nın genişleme politikalarının uygulanmasına uygun zemin hazırlamıştır. Yine de Ukrayna–Litvanya hükümetinin kurulduğu dönemde Ukrayna dili bilim ve edebiyat dili olarak varlığını devam ettirmiş, devlet başkanlığı seviyesinde ve siyasi alanda resmi dil olarak kullanılmıştır.

Genel olarak Ukrayna'da siyasi bağımsızlık mücadelelerine başlama zamanı XVI. yüzyıla tekabül eder. Bu dönemde Leopol, Ostrih, Zabloudiv, Luch, Poltave, Harkiv, Kiev gibi büyük şehirlerde okullar açılmaya başlanmış, matbaalar kurulmuş, böylece bilimsel ve kültürel çalışmalar tüm ülke geneline yayılma imkanı bulmuştur.

Daha önce bir çok Ukraynalı öğrenci tahsillerini Paris, Padon, Florence, Cracovie gibi yabancı şehirlerde bulunan okullarda yapmaya çalışıyor ve buradan aldıkları talim ve terbiye gereği batı kültür ve medeniyetini kendi ülkelerinde tatbik etmek durumunda kalıyorlardı. Bu eksiklik 1694 yılında Kiev'de açılan bir üniversite sayesinde giderilmiştir. Buradan bir çok şair, edip, ressam ve sanatkar yetişmiş ve çok önemli eserler meydana getirilmiştir.[168] Hatta Rusya'nın o dönemde Ukrayna'dan medeni kurum ve kuruluşlar açısından geri kalmış olduğu bile söylenebilir. Bunun için Ukrayna'da oluşan eğitim ve kültür reformları Rusya'yı da etkilemiş ve Ukrayna dili Rus eğitiminde öğretilen diller arasında yerini almıştır.[169]

[168] Özellikle Chmelnytzhyj ve Mazeppa zamanlarında ressamlık oldukça rağbet görmüştür.
[169] MAGOCSİ , Paul Robert. A History of Ukraine, University of Toronto Press, Toronto, 1995, s.66.

Poltava Savaşı'ndan sonra Ruslar Ukrayna'nın milli bağımsızlığına yönelik herşeyi kökünden yok etmeye başlamış ve bu tür tahripler Ukrayna'nın her alandaki milli kalkınmasını sekteye uğratmıştır. Bu tahribat XVIII. yüzyıla kadar, yani Kotlarevskyj isimli bir Ukraynalı yazarın "La'Eneida" adlı eserini yayınlamasına kadar devam etmiştir.

Aynı yüzyıl içinde Metlynski, Hrebinke, Kvitka, Artemovski, Kostomariv gibi bir çok yazar ve düşünürler Ukrayna'nın geçmiş tarihi ile ilgili yazılar yazarak halkın milli duygularını ortaya çıkarmak için gayret göstermişlerdir.

1840 yılında "Koybar–At Zırhı" adlı eserini yazan Şevçenko Ukrayna'nın istiklal mücadelesini en iyi tasvir eden yazar olmuştur. Şevçenko Ukrayna halkının milli hislerine tercüman olmuş ve ülke çapında büyük heyacanlar yaratmıştır. Onun kurduğu "Metot ve Sen Kiril Örgütü" [170] adlı yarı edebi yarı siyasi örgüt ülke çapında bütün Ukraynalı milliyetperverlerin toplandığı yer haline gelmiştir.

Rus hükümeti böyle bir teşekkülden haberdar olunca başta Şevçenko olmak üzere teşkilatın tüm ileri gelenlerini tutuklamış ve Ukrayna'dan sürmüştür. Bundan sonra Ukrayna milliyetçiliğini destekleyen her türlü tutum ve davranış şiddetle cezalandırılmıştır. Böylece 1840'lı yıllarda yanan Ukrayna topraklarındaki milliyetçilik ateşi Rusya'nın katı tutumu yüzünden parlayamadan sönmüştür.

Ukrayna'da Rusya'nın sert tutumundan dolayı bir türlü uygun zemin bulamayan milliyetçilik faaliyetleri, Avusturya'nın Galiçya ve Bukovina şehirlerinde, 1830 yılında Chavhkevytch, Golovatzhyj gibi genç yazarların yayınladıkları eserler sayesinde yeniden yeşermeye başlamıştır. Ukrayna'da halkın özgürlük duygularına karşı Rusların sergilediği baskıcı siyaset Galiçya'daki bağımsızlık faaliyetlerini gittikçe ateşliyordu.

1800'lü yılların ortalarına doğru Rus hükümetinin baskıları kısmen azalmış olmasından dolayı başkent Kiev adeta bağımsızlığın fikri savaşının yapıldığı bir mücadele merkezi haline gelmişti. Burada ortaya çıkan başlıca aydın ve yazarlar

[170] Kyrolo-Methodüvske Bractvo adlı teşkilat.

şunlardı; edebiyat alanında Roundanskyj, Levytzkij, Marko, Myrnyj, Konyskyj, Vochok, ulusal tiyatro öncüleri Starytzhyj, Karponkokaryj, Sadovskyj, bilim adamları Kuliche, Drahomaniv, Antonovytch, tarih ve felsefe alanında Mychaltchuk, Jytetzkyj, ilmi yazılar yazan Rudehenko ve Tchonbinskyj.[171]

Ukrayna'nın bağımsızlığını elde edebilmek için gösterdiği bu çaba ve ortaya çıkan fırsatları derhal kullanma istek ve kararlılığı, 1876 yılında Rus hükümetini yeniden tedbir almaya zorlamış ve geçmişte uyguladığı baskıcı politikalarını yeniden daha da şiddetli olarak yürürlüğe koymuştur. Rusya önce Ukraynalı aydın ve yazarların faaliyetlerine kota uyguladı, ardından 1905 yılına kadar Ukrayna dili ile yapılan tüm yayınlara bir yasa ile engel oldu.

Ancak Ukrayna halkının Rus esaretinden kurtulma fikir ve kararlılığı hiçbir zaman tamamen yok olmamıştır. Baskıcı yıllarda dahi ülke genelinde bazı aydınlar bağımsızlık meşalesini canlı tutumaya söz ve yazıları ile sürdürmüşlerdir.[172] Bunun en güzel örneklerinden biri Şevçenko'nun kurduğu cemiyet vasıtasıyla öğrencilerine sürekli Ukrayna'nın müstakil ve hür bir ülke olarak devletler camiasında yer almasının hakkı olduğunu vurgulaması ve aynı cemiyette yer alan Ukrayna aydınları[173] ile yayınladıkları eserlerle tüm ülke geneline milli duyguları yaymaya çalışmasıdır.

Ukrayna halkı, aydın kesimi, bilim adamları, kültür sanat camiası ile top yekün bağımsızlık için ortaya çıkan tüm fırsatlardan istifade etmeye çalışıyor[174], ancak sürekli Rus engellemesi karşısında umut ve azmini yitirmeye başlıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın ilanıyla beraber Ukrayna'nın özgürlük fikri yerini derin bir karamsarlığa bırakmıştı. Rusya savaş şartlarını bahane ederek milli oluşumları derhal ortadan kaldırmış ve yasaklamıştı. Ne sebeple olusa olsun Ukrayna dili ile gazete, kitap ve dergi gibi yayın hakkı tamamen ortadan kalkmış ve 1914'de Rusya'nın Galiçya'yı işgal etmesinden sonra burada da aynı yasaklar getirilmişti.

---

[171] Aynı tarihlerde Zeria, l'Onsnova, Kryivskaja, Starina adlı dergilerde ulusal kurtuluş ile ilgili yayınlar yoğun olarak bağımsızlık mücadelesinin bayraktarlığını yapmaktaydılar.

[172] Bu yazarlardan en önemlileri ; Kotziubinskyj, Hrintchenko, Vynnytchenko Voronyj, Oles, Lesia, Ukrainka ; Galiçya'da faaliyet gösterenler arasında Franko, Martovytch, Stefanky, Patchi Kovskyj ; Bukovina'da Kobylanskiv sayılabilir.

[173] Bu yazarlar ; Vasylenko, Effimenko, Lazarevskyj, Pav, Domanitzkyj, Hrouchevskyj, Loutzkyj, tarihçilerden Ayonovskyj, Krymskyj, Tymchenko, felsefecilerden, Smal-Statzhpo, Petriv, Jefremoy, Peretz olarak sayılabilir.

[174] İlk siyasi gazete Synytzio, Stetzenko, Lyssenko, Leontovytch ve Ludkevytch tarafından "Kochytz" adıyla çıkarılmaya başlanmıştır.

Birinci Dünya Harbi esnasında Ukrayna'nın müstakil bir devlet olarak ortaya çıkma umutları tükenmek üzereyken, 1917 yılında Bolşevikler bir halk ihtilali ile iktidarı ele geçirmiş ve Çarlık müessesini ortadan kaldırmıştır. İhtilalin ardından Ukrayna halkı, yeniden bağımsızlık mücadelesi için uygun bir zemin bulabilmiş ve bu tarihten itibaren tüm kurum ve kuruluşları ile çalışmalara başlamıştır. Bunun üzerine okullar yeniden açılmış, bağımsızlık ile ilgili özgürce kitaplar, dergi ve gazeteler basılarak büyük bir kampanya başlatılmıştır. 1918 yılında Kiev'de fen akademisi, Podolya'da ve Kaianetz'de üniversiteler, Poltova'da bir hukuk fakültesi kurulmuştur. Ulusal bağımsızlığın en önemli simgelerinden sayılan tiyatrolar, kütüphaneler kurulmuş ve milli bir musiki cemiyeti oluşturularak halk hareketini anlatan milli marş ve şarkılar ülkenin her yanına yayılmaya çalışılmıştır.

3.4. Ukrayna Meselesinin Avrupa'daki Tarihi Gelişimi :

Avrupalı devletler tarih boyunca bağımsız bir Ukrayna'nın varlığına gereken önemi göstermemişlerdir. Ukrayna'nın sadece Türkiye, Polonya, Rusya gibi sınır komşusu olduğu bazı ülkeler ile karşılıklı çıkarlara dayalı ve sınırlı seviyede temasları olabilmiştir. Avrupalılar Ukrayna'yı Rus İmparatorluğu'ndan ayrı düşünmediklerinden, bağımsızlık talep ve mücadelesini iç çatışma veya ayrılıkçı hareketler olarak nitelendirmişlerdir .[175]

1709 Poltava Savaşı ile birlikte Ukrayna Rusya'nın egemenliğine girmiş ve milli ordusu dağıtılmıştır. Bunun üzerine vatansever bazı Ukraynalılar ülkelerini terk etmiş veya Rusya'nın en uzak bölgesi olan Sibirya'daki kalelere gitmişlerdi. Böylece yaklaşık iki yüzyıl süren Rus egemenliği milli benliği oldukça zayıflatmış ancak tamamen yok edememiştir. Her türlü siyasi, ekonomik ve kültürel yapıları Ruslaştırılmış ise de hiçbir zaman tam teslimiyet gerçekleştirilememiştir.

Ukrayna halkının milli duyguları yavaş yavaş canlanırken, Rus idareciler bunu fark etmiş, ancak herhangi bir tedbir alamamışlardı. Bu durum Ukrayna vatanseverlerini cesaretlendirmiş ve Moskova merkezli rejime karşı başkaldırıyı

[175] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.77

hızlandırarak milli hislerin güçlenmesini sağlamıştı.[176] 1905-1917 ihtilal yıllarında Ukrayna halkında meydana gelen bu heyecan dalgası, toplumda yer yer ayaklanmalara yol açarken, Avrupa'ya, Ukrayna halkının bağımsız bir millet olma taleplerinin Doğu Avrupa'daki en önemli siyasi mesele olduğunu hatırlatmıştır.

Birinci Dünya Harbi, tüm milletlere kendi kaderlerini kendilerinin tayin edebileceği yönünde yeni bir fikir akımı getirmiştir. Avrupa kıtasını yöneten büyük devletlerin politikacıları Ukrayna meselesine hak ettiği değeri vermemiş ve onun sahip olduğu zenginlik ve gücü fark edememişlerdi. Avrupalı devletler Ukrayna'yı sadece Rus yayılmacılığına karşı tampon bir ülke olarak değerlendirdiğinden bu meselede kalıcı bir politika belirleyip değişmez bir strateji uygulama ihtiyacı hissetmemişlerdi.[177]

1917 tarihinde Birinci Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkan devletler içinde özellikle İngiltere ve Fransa, başlangıçta Ukrayna'nın siyasi varlığını kabul etmişlerdir. Ancak aynı devletler, Rusya'nın sınırlarını ihtilal sonrası batıda Polonya ve Finlandiya'ya kadar uzatmasına, doğuda mevcut sınırlarını daha da genişleterek büyütmesine göz yummuştur. Böylece hem Avrupalı devletlerin Ukrayna konusunda iki yüzlü davrandıkları ve politika değiştirdikleri ortaya çıkmış hem de Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya atılan ve Rusya'nın batı hududunu belirleyen Wilson Prensipleri önemini yitirmiştir.[178]

Birinci Dünya Savaşı esnasında, Avrupalı politikacılar 1917 Rus ihtilalinin ortaya çıkardığı yeni oluşumları ve dünyayı nasıl etkileyeceği meselesini tam kavrayabilmiş değillerdi. Oysa Rusya'da milliyet esasına dayalı bağımsız devletler teşekkül ettirileceği fikri başta Ukrayna halkı olmak üzere tüm Rus halklarını heyecanlandırmaya yetiyordu. Bütün dikkatler Paris'te yapılan barış görüşmelerinde karar varılan anlaşma sonuçları ile savaşın sonunda ortaya çıkan *de facto* sonuçlar arasında keskin farklılıklar olmasına rağmen Avrupalı politikacılar bu durumu görmezden geliyordu.

---

[176] A.g.e., s. 79.
[177] ATAK, Sadık. Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara 1964, s.28-40.
[178] AĞAOĞLU, Samet. Sovyet Rusya İmparatorluğu, Baha Matbaası, İstanbul, 1967, s.133.

Avrupalı Devletler Rusya'da yaşanan gelişmelere yeterli ilgi göstermediği için Bolşevik yönetimi, eski Çarlık Rusya'sının kapladığı coğrafyayı yeniden kontrol altına almış ve eski toprakları ele geçirmiştir. Belki de Avrupa'nın bu dolaylı desteği olmasaydı Bolşevikler başarılı olamayacak ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kurulmamış olacaktı.

Ukrayna da çeşitli tehdit ve entrikalar yoluyla Rus İmparatorluğu'na bağlanmış ve eski konumuna dönmüştü. O dönem Ukrayna halkı ve Avrupalı siyaset adamları artık Ukrayna meselesinin ne anlam ifade ettiğini kavramaya başlamışlar ve meselenin sadece bir Sovyet sorunu olmadığını ancak bir Avrupa davası olduğunu tasdik etmişlerdir. Bu sayede Ukrayna davasına o ana kadar kayıtsız kalan Türkiye, Romanya, Polonya gibi bir çok ülke de gereken önemi verecekti.

3.5. Bolşevik İktidarın Ukrayna Politikası :

Bolşevikler ve Çarlık yönetimi taraftarları, Rusya'nın bünyesinde ayrı bir devlet olarak Ukrayna'nın varlığını kabul etmekle birlikte, Ukrayna, Kafkasya, Türkistan ve diğer milletlerin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden ayrılmaları halinde siyasi ve ekonomik açıdan bir gerileme yaşanacağını ve Türk Boğazları vasıtasıyla Akdeniz'i hedefleyen Rus yayılmacılığının sona ereceğini değerlendirmekteydiler. Her şeye rağmen Rusya, bütün coğrafyası ile beraber kendi varlığının devamını en öncelikli konu olarak ilan etmiş ve 1918-1920 yıllarında yapılan savaşlarda kendilerini yok olmaktan Bolşevikliğin özünde saklı olan milli birlik ve ulusal beraberlik duygularının kurtardığını ifade etmiştir. Buna mukabil Rusya, topraklarına dahil ettiği Ukrayna ve diğer milli hükümetlerin tam bağımsızlık talepleri olmadan Bolşevikliğin tüm ideoloji ve iktidarını kabul etmesi şartı ile ihtiyaç duydukları her türlü desteği sağlama sözünü de vermiştir.[179]

Dönemin Rus Demokrat Sosyalist Parti Lideri A. Pieşehonov'un aşağıdaki sözleri aslında Rusya'nın tarihi emellerini açıkca ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. A. Pieşehonov, "*Yapılan ihtilalde Bolşeviklerin sağladığı başarı beni çok memnun etmiştir. Bolşevikler Polonyalıları Kiev'den kovdukları zaman sevinmiştim,*

[179] KURAT, Nimet Akdes. Rusya Tarihi, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1999.

aynı şekilde Rusya Besarabya bölgesini (bugünkü Moldova) ele geçirecek, Japonlar Sahalin Adasının yarısını iade edecekler ve Çanakkale'deki Rus çıkarları garanti altına alınacak ben o vakit yine sevineceğim."[180] demiştir. Buna benzer sözler Rusya'ya dışarıdan gelmiş bazı siyasi mülteci ve göçmenlerden de duymak mümkündü. Yine Rus Demokrat Parti Lideri P. Milioukov Paris'te şu sözleri sarf etmiştir, "*Bir Sovyet-İngiliz anlaşmazlığı karşısında bizim izleyeceğimiz yol Kafkasyalılardan, Ukraynalılardan ve diğer düşmanlarımızdan farklı olacaktır. Oysa bizim vatanseverliğimiz bunları birbirinden ayrı tutmaz ve Komünistler gibi değerlendirir.*" Bu kanaat Sovyet-Çin anlaşmazlıkları için de geçerli olmuştur.

Ukrayna tarihte uzun yıllar boyunca bağımsız bir ülke olarak varlığını sürdürmüştür. Bu durum Bolşeviklerin Ukrayna'yı istila etmesiyle ortadan kalkmıştır. Rus işgali ile beraber ülke içindeki vatansever ve diğer ülkelere göç etmiş Ukraynalılar bağımsızlıklarını tekrar elde edebilmek için bulundukları yerlerde kamuoyu oluşturma ve haklı davalarını anlatma çabalarına girişmişlerdir.[181]

Aslında Rusya'nın geleceği Ukrayna meselesinin çözümüne bağlı olduğu değerlendirilebilir. Bağımsız bir Ukrayna sadece Rusya'nın zengin ve verimli bir parçasının kaybı veya Karadeniz'de kıyısının kalmaması demek değildir, bu aynı zamanda Rus kontrolü altında bulunan diğer ulusların da birgün Rusya'dan ayrılma isteklerine örnek olma riski taşımaktaydı.

Rusya'dan ayrılmış bazı Rus politikacılar Ukrayna'ya imtiyazlar tanıyarak Alman Birliği'nde (Bavyera) olduğu gibi muhtariyet vermeyi teklif ettiler. Fakat buna benzer bir teklif daha önce 1918 yılında yapılmış ve Ukrayna tarafından kabul edilmemiştir. Rus politikacılara göre bu teklif Ukrayna'ya verilecek en son ve en iyi teklif idi. Ukrayna ile Rusya arasındaki güç mücadelesi Rusya lehinde sonuçlanınca Ukrayna'nın Rusya tarafından işgal ve istilası kolaylaşmıştır.[182] Ancak Rusya'dan Ukrayna'ya göçen ve baskın toplumu temsil eden Ruslar ve devlet adamları Ukrayna üzerinde gerçek anlamda hakimiyet kuramamışlardı. Özellikle iktidarlarının

[180] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.17
[181] MAGOCSİ , Paul Robert. A History of Ukraine, University of Toronto Press, Toronto, 1995, s.58.
[182] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.43.

başlangıcında oldukça kudretli bir görünüm sergileyen Bolşevikler, Ukrayna konusunda yeterince güçlü politikalar uygulayamamışlardır.

Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olma konusuna Rusya'ya bağlı, Türkistan, Kafkasya, Azerbaycan, Kırım gibi bölgeler de birgün sıranın kendilerine de gelebileceği umuduyla, oldukça yakın ilgi göstermişlerdir. Rusya da bu coğrafya ile ilgili politika ve strateji belirlerken, Ukrayna'nın dağılmanın tetikleyicisi olma özelliğini dikkate almak zorunda kalmıştır.

Avrupalı politikacılar, Doğu Avrupa'da statükocu bir siyaseti benimsemişler ve Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın en önemli müttefiklerinden biri olduğunu ve Avrupa'nın menfaatleri uğruna çok fedakarlıklar yaptığını hafızalarından silememişlerdi. O yüzden batılı devletlerin desteğini almadan milli devlet, bağımsız ve üniter devlet fikrinin hayata geçirilmesi o dönem pek kolay gözükmüyordu. Milletlerin egemenlikleri gerçekleşse bile Avrupa'da güçler dengesini sağlayan birliklerin yanında bağımsızlıkların sürdürülebilmesi son derece zordu. Avrupa'nın tecrübeli politikacıları bu konuda oldukça dikkatli hareket ediyor ve Rusya'dan yana tavır almaktan vazgeçmiyorlardı.

Ancak Avrupa, Rusya'da meydana gelen oluşumları ve karşılıklı çıkarların tam olarak örtüşmediğini göremiyordu. Bolşeviklerin Rusya'daki dokuz yıllık idaresi Avrupa'yı Rusya'dan uzaklaştırmıştı. Avrupalı devletler kendi müttefikleri listesinden Rusya'nın adını çıkartarak dışlamışlar ve Rusya'nın stratejik ortaklığını tamamen ortadan kaldırmışlardı.[183]

Avrupa Devletleri ile Rusya arasında daha önce imzalanmış askeri veya sivil her türlü anlaşma ve ittifakın bundan böyle herhangi bir hükmü kalmamıştı. Geçmişte dünya siyasetinde söz sahibi olan Rusya, Milletler Cemiyeti'nin etkisiyle bu özelliğini yitirmiştir. Ancak Almanya Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na kabul edildikten ve Birinci Dünya Savaşı'nı müteakip tazminat ve toprak gibi meseleler konusunda anlaşmaya

[183] SHARON, L. , WOLCHIK ve VOLODYMYR Zviglyanich (Der). Ukraine : The Search for a National Identity, USA, Maryland, Rowman and Littlefield Publishers, s. 123.

varıldıktan sonra Alman-Bolşevik ittifakının da bir önemi kalmamış ve şeklen varlığı bir süre daha devam edebilmiştir.[184]

Rusya, o dönem güçler dengesi içerisinde tekrar eski durumuna kavuşabilmek için çaba göstermiş ve bu konudaki engelleri ortadan kaldırmaya çalışmış, ancak herhangi bir ilerleme kaydedememiştir. Çünkü Avrupa'lı devletler arasındaki ilişki ve anlaşmaların gerçekleşmesinde Rusya'nın taraftarlığına ve desteğine olan ihtiyaç ortadan kalkmıştı.

Bolşevik rejim yıkıldıktan sonra Rusya yeniden eski topraklarına kavuşmanın yollarını aramaktaydı. Litvanya, Letonya, Estonya gibi bazı devletlerin itirazlarına rağmen Rusya sınırlarını genişletmeyi başarmıştı. Bu devletler daha sonra Rusya'nın siyasi ve hatta ekonomik çıkarlarına boyun eğmeye ve kendilerine verilecek bir muhtariyete bile razı olmaya mecbur bırakılmışlardı. Hatta o dönem Rusya Karadeniz'deki çıkarlarını elde edebilmek için Türkiye'yi Avrupa'dan uzaklaştırıp Asya topraklarına hapsedip boğazların kontrolünü ele geçirmeyi planlamaktaydı.[185]

Rus politikacılar bu fikirlerini uygulayabilmek ve Rus varlığını sürdürebilmek için, özellikle Doğu Avrupa'da karışıklık çıkarmanın ve Avrupa'yı bir savaş felaketine sürüklemenin gerekliliğine inanmaktaydılar. Avrupa devletleri Rusya'nın bu niyetini anladığında, Rusya yanlısı olanların büyük bir kısmı da dahil, bu konudaki politikalarını yeniden gözden geçirmek zorunda kalmışlardı. Bunun yanında Avrupalı politikacılar Rusya'nın içinde yakın dönemde yeni bir takım oluşumların meydana geleceğine inanıyor ve bu yeni oluşacak müstakil devletlerle şimdiden ilişkiler kurmak istiyorlardı.[186]

Bütün bu hadiseler, Ukrayna Devleti'nin bağımsız ve müstakil bir devlet olma ihtimalinin çok yüksek olduğunu göstermekteydi. Başta Avrupa devletleri olmak üzere dünyanın hiçbir yerinden buna itirazın gelmeyeceği açıktı ve artık Avrupa ne Çarlık Rusya'sını yeniden canlandırmanın, ne üçüncü Rusya'nın hedeflerinin

---

[184] SERMAN, W. Garnett. Ukraine and Russia, in Collected Papers: Ukraine in Europe, Center for Strategic and International Studies,1999, s.43.
[185] ATAK, Sadık. Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1964, s.98.
[186] KURAT, Nimet Akdes. Rusya Tarihi, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1999.

gerçekleşmesine hizmet etmenin, ne de Bolşevik Rusya'yı önceki haliyle bırakmanın yararlı bir iş olduğuna inanmıyordu.[187]

Bolşevik rejim esnasında ve sonrasında Ukrayna Devleti'nin bağımsızlık yolunda kararlılıkla ilerlediği ve müstakil bir devlet kurabilecek güç ve siyasi iradeye sahip olduğu değerlendirilmekteydi. Eksik olan bunun hayata geçirilmesi için gereken eylem kadrolarının oluşturulması ve öz kaynaklarının koordine edilebilmesiydi. Yapılacak bir ihtilal Ukrayna topraklarını sadece Bolşeviklerden kurtarmaya değil, belki de Sovyet boyunduruğunu tamamen kırmaya yarayacaktı.

3.6. 1917-1920 Arası Yapılan Bağımsızlık Mücadelesi :

1917 yılında Rusya'da başlayan isyan Ukrayna halkında bir heyecan meydana getirmekte gecikmemişti. Rus milli bayrakları her tarafta kalkmış yerini Ukrayna bayrakları almış, geniş bir serbestlik gelmiş ve halk kendi ulusal kurumlarını kurmaya başlamıştı.

1917 yılının ilk günlerinde "Merkezi Rada" adında bir meclis dahi kurulmuş ve tüm bürokrat ve politika erkanının onayı alınmıştı. Bu arada ordunun oluşturulmasının önemi anlaşılmış ve Rus ordusunda görevli Ukraynalı subay ve askerler Ukrayna'ya çağrılarak ordunun teşekkülünde görev almışlardır. Bu faaliyet içinde en önemli icraat Karadeniz Donanmasının Ukrayna'ya ait olduğunun ilan edilmesi olmuştur denilebilir. 20 Kasım 1917 tarihinde Karadeniz'de bulunan bütün harp ve ticari gemilere Ukrayna bayrağı çekilmiştir.

Rada, başlangıçta Rusya'dan tam bağımsızlık talebinde bulunmaktan çekinmiş, bunun yerine bir muhtariyetle yetinmenin o günün şartlarına daha uygun olacağını değerlendirmiştir. Ancak Ukrayna halkı meclis ile aynı fikirde değildi ve zaman zaman oluşturdukları örgütler marifetiyle "Rada'ya baskı" toplantıları ve gösterileri yaparak bağımsızlık ilanı konusundaki istek ve arzusunu yoğun olarak dile getiriyorlardı.

[187] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.23.

Sonunda Ukrayna Rada Meclisi 20 Kasım 1917 yılında Ukrayna'nın Bağımsız Demokratik Cumhuriyet olduğunu ilan etmiştir. Ülkenin bağımsızlığı Fransa, İngiltere, Romanya ve daha sonra da Sovyetler Birliği tarafından tanınmıştır.[188]

Don Kozakları Ukrayna Devleti'nden önce bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Sovyet Rusya bunun üzerine Kozaklara müdahale etmek maksadıyla Ukrayna topraklarını kullanmak istemiş ve bağımsız Ukrayna Devleti'nden izin istemiştir.[189] Ukrayna hükümeti bu talebe ret cevabı verince bir ültimatom göndermiş, ardından da savaş ilan etmiştir. Bunun üzerine Rus ordusu Ukrayna'yı işgale başlamış ve Harkiv'i[190] işgal ederek orada Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Ardından derhal Yahudi ve Ruslardan meydana gelen bir hükümet oluşturulmuştur.

İşgal sonrası Rusya ve Ukrayna heyetleri Brest'te barış anlaşması yapmak üzere toplanmış, başlangıçta Rus heyeti Ukrayna'nın bir Sovyet toprağı olduğu gerekçesiyle bağımsız bir heyeti tanımamıştır. Ancak Ukrayna temsilcilerinin kararlı tutumları sonucu müstakil bir devletin hükümet heyeti olarak kabul edilmişlerdir.

Ardından Ukrayna 9 Şubat 1918 tarihinde Almanya, Avusturya, Türkiye ve Bulgaristan ile barış anlaşmaları imzalamıştır. Rusya ise Ukrayna topraklarındaki ileri harekatına devam etmiş ve sonunda Bolşeviklerin Kiev'i ele geçirmesiyle Ukrayna hükümeti yönetim merkezini Zitomir kasabasına taşımak zorunda kalmıştır. Ukrayna hükümetinin tekrar başkente taşınması ancak Alman ve Avusturya ordularının yardımları ile olmuştur.

İşgal sırasında ise başkent Kiev'de bulunan Alman Komutanlığı, Rada Meclisinin bazı faaliyetlerini sosyalist sisteme yakın olarak algıladığı için, Rada'nın muhalifleri ile işbirliği yaparak bir hükümet darbesi ile meclisi feshetmiştir. Bunun yerine 29 Nisan 1918'de General P. Skoropadski'yi Hatman olarak ilan etmiş ve kabinenin tamamı istifa etmek zorunda kalmıştır.

---

[188] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.67.
[189] A.g.e. s. 68.
[190] Rusya sınırına uzaklığı 40 km'dir.1659 yılında kurulan ve o zamanlar bir sınır ileri karakolu olan Harkiv, 17. yüzyıl sonlarına doğru bir ticaret merkezi halini almıştır. Ayrıca 1919-1934 yılları arasında Sovyet Ukrayna'sının başkenti olmuştur. 1920-1930 yılları arasında ise Ukrayna kültürel gelişiminin öncülüğünü yapmıştır.

Ancak yeni kurulan Hatmanlığın ömrü oldukça kısa sürmüştür. Eski Rusya taraftarı olan bazı politikacılar Rusya'dan Ukrayna'ya kaçmış ve burada eski rejimin yeniden canlanması ile ilgili çalışmalara başlamıştır. Hatman da bu arada Odesa'ya ilerlemekte olan Alman ve Avusturya ordularına kendi topraklarına girmesi için davet ederken, diğer taraftan da hükümetin üyelerini istifa ettirip yerine Rusları yerleştirmiş ve 14 Kasım 1918 tarihinde Rusya ile birleştiğini ilan etmiştir.

Bunun üzerine Hatmanın tek başına yaptıklarının ülkeyi götürebileceği noktayı iyi değerlendiren bir grup Ukrayna milliyetçisi "Milli Birlik" adında siyasi bir parti kurmuşlardır. Ruslarla birleşmenin ilan edildiği gün bu parti Demokrat Ukrayna Cumhuriyeti Direktuvar[191] Meclisine[192] bağlılığını bildirmiş ve mevcut Rus yanlısı hükümete karşı yapılacak isyanın teşkilatlanması görevini bu meclise vermiştir.

Direktuvar heyeti Bilaçerkva kasabasında Hatmana karşı isyan emrini vererek ülke çapında silahlı mücadeleyi başlatmıştır. Bir ay kadar kısa bir süre sonra Hatman hükümeti bırakmış ve Almanya'ya sığınmıştır. Böylece Kiev yeniden 4 Ekim 1918 tarihinde Ukrayna milli kuvvetlerinin eline geçmiştir. 28 Ekim 1919 tarihinde toplanan siyasi partiler Direktuvar Meclisini onaylayarak hükümet yetkisinin ona ait olduğunu ilan etmiştir. Ancak Alman orduları Ukrayna topraklarını terk eder etmez Ruslar yeniden Kiev'i işgal etmiş ve meclis bir kez daha başkentten ayrılmak zorunda kalmıştır.

Odesa'nın itilaf orduları tarafından işgalini müteakip Direktuvar meclisi bir heyet teşkil ederek işgal kuvvetleri ile anlaşma cihetine gitmek istemiş, ancak bu talebi kabul edilmemiştir. Odesa Rus general Denikin'e teslim edildikten sonra M. Sidorenko başkanlığında bir heyet Ukrayna halkının haklarını savunmak için Paris'e gitmiştir.

Bu arada, S. Petlura komutasında Ukrayna milli kuvvetleri kuzeyden taarruz eden Bolşevik ordularına ve güneyden ilerleyen General Denikin komutasındaki Beyaz Rus ordularına karşı ülkenin savunması için mücadele etmekteydiler. Ancak

---

[191] Fransız ihtilâlinin üçüncü yılında Konvansiyon'un yerine geçen idare şekli.
[192] Direktuvar meclisi Petlura, Vini, Çenko, Şiveç, Makarenko, Andriyevski'den meydana gelmiş bir meclis idi. MURSKY Volodimir, ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.67.

yapılan bu muharebelerde Ukrayna ordusunun teçhizat, malzeme, silah, mühimmat, kıyafet gibi lojistik konularda düşman birliklerine nazaran oldukça zayıf durumda olması zafer ihtimalini oldukça azaltmaktaydı. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Kiev ele geçirildi. Ancak iyi teçhiz edilmiş Denikin birlikleri beklenenin aksine Moskova'ya yürüyecekleri yerde rotasını Ukrayna'ya çevirmiş ve Ukrayna topraklarını işgale başlamıştı. Bu durumdan istifade eden Bolşevik (Rus) kuvvetleri önce düzenli birlikleriyle Denikin'in üzerine yürümüş ve geri çekilmeye mecbur etmiştir. Ardından Ukrayna'ya taarruz ederek Kiev'i bir kez daha zorlu muharebelerin sonunda ele geçirmişlerdir.

Şekil 3.1. Bolşeviklere karşı savaşan Çarlık Rusya yanlısı General Denikin

Bu savaşlar sırasında halkın ve ordunun ekonomik, teçhizat ve araç-gereç durumu oldukça kötü idi. Ayrıca bir de halk arasında salgın durumda olan tifo hastalığı ülkenin genel sağlık durumunu tehdit eder hale gelmişti. O dönem tıbbın getirdiği imkan ve yöntemlerle tedavi edilemeyen hastalık Ukrayna'da 1919 yılında yüz binden fazla insanın ölümüne sebep olmuştu.

Bir taraftan hastalıklarla boğuşan, diğer taraftan Rus ordularının işgali altında ülke topraklarını parça parça kaybeden, gün geçtikçe milli hislerini yitiren ve dayanma azim ve kararlılığı azalan Ukrayna halkının Avrupa Devletlerinden talep ettiği yardım ve destek hiçbir zaman gelmemişti.

Ukrayna ordusu son derece olumsuz şartlarda muharebe ederek geri çekiliyor ve çekildiği toprakları Bolşevik ordularına terk ediyordu. Sonunda Ukrayna hükümeti Polonya'ya iltica etmek zorunda kalmış ve Polonya ile 22 Kasım 1919 tarihinde bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre Polonya Ukrayna hükümetinin S. Petlura başkanlığında bağımsızlığını tanımıştır. Bunun üzerine S. Petlura

komutasında Ukrayna ordusu Mareşal Pilsudski komutasındaki Polonya ordusunun yardım ve desteği ile 8 Mayıs 1920 tarihinde Kiev'e taarruz etmiştir. Başlangıçta geri çekilen Rus birlikleri yeniden yaptıkları karşı taarruzlarla üstünlük sağlamışlar ve Polonya, 18 Mart 1921'de Riga Anlaşmasını imzalayarak Ukrayna'yı Rusya karşısında kendi kaderine terk etmiştir.

Bu anlaşma ile Ukrayna'nın batı sınırları da Polonya'nın taraf değiştirmesinden dolayı hassas duruma gelmiş ve ülke Rus nüfuzu altına sürüklenmiştir. Hükümet üyeleri başka bir ülkeye kaçmış, ordunun silahları da Polonya'da toplatılarak askerler terhis edilmiştir.

Yaklaşık dört yıl kadar süren bağımsızlık dönemi sırasında Ukrayna bir çok talihsiz durum ile karşı karşıya kalmış olmasına rağmen önemli bazı gelişmelere de imza atmıştır. Merkezi Rada Meclisi yasama dönemlerinde bir çok kanun çıkarmış ve bu kanunların en önemlisi de Ukrayna'nın bağımsızlığının ilan edilmesi olmuştur. Bunun haricinde yaptığı inkılaplar ile ekonomisini yoluna koymuş, mali yapısında reformlar yapmış, çalışanların özlük haklarını iyileştiren düzenlemeleri yasalaştırmış, tarım ve toprak reformunu yapmış ve Ukraynalı olmayan milletlere karşı saygılı olacak kadar demokratik atılımlar gerçekleştirmiştir. Rada bu ıslahat faaliyetlerini icra ederken, Rus boyunduruğunda bulunan diğer milletlerin bağımsızlığı için de çaba harcayarak Kiev'de esir milletler kongresi düzenlemiştir. Fakat bu kongre Rusya'nın yoğun muhalefeti nedeniyle beklenen nihai hedefi gerçekleştirememiştir.

Ukrayna bağımsızlığını ilan ettiği dönemde bir tanesi başkent Kiev'de, diğeri Kamiyaneç'de olmak üzere iki üniversite (Fen ve Sanayi Akademisi) kurmuştur. Almanya ve Avusturya ile karşılıklı serbest ticaret anlaşmaları imzalamış ve Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nin kurulmasına yönelik kanun hazırlanmış ve daha sonra mecliste kabul edilerek yayınlanmıştır.

Ukrayna'da devlet ve toplum hayatı normalleşmeye başladığı dönemde, iktidarda bulunan Hatman Rusya Federasyonu'na bağlandıklarını ilan ederek, az zamanda yapılan tüm faydalı icraatların bir kez daha tahrip edilmesine neden olmuştur. Hükümet üyeleri ise ülke toprakları işgal altında olduğundan, tüm kaynakların düşmanlara karşı ülkenin savunmasına harcanmasına karar vermiş, bu

yüzden iç siyasette istikrarsızlıklar meydana gelmiştir. Buna rağmen 1919'da "Ukrayna Hükümeti Yüce Teşkilatı" hakkındaki yasayı meclisten geçirmeyi başarabilmiştir. Hükümet devlet yönetiminde siyasi hayatı yeniden düzenleyebilmek için başka kanunlar[193] da çıkarmış, fakat çıkan savaş bunların sağlıklı olarak devlet hayatında uygulamasına mani olmuştur. Devlet yönetiminde iyice güçlenen Direktuvar Meclisi yaşanan savaş yüzünden görevini devam ettiremediği için dağılmak zorunda kalmıştır.

Ukrayna'nın bağımsızlık mücadelesi meselesi karşısında Avrupalı Devletler ilgisiz bir tavır takınmışlar, adeta bu ülkeyi yok kabul etmişlerdi. Ukrayna uluslararası anlaşmazlıkların yaygın olarak savaşlar yoluyla çözülmeye çalışıldığı en zor dönemde dünya siyaset arenasına girmek zorunda kalmıştır.[194] Ukrayna meselesini can sıkıcı ve gereksiz olarak gören Avrupalıların bu politikaları Ukrayna'nın Rusya ile ilişkileri askıya alındığı dönemde değişiklik göstermiş ve özellikle Fransa ve İngiltere resmi temsilcilerini Ukrayna'ya göndermekte gecikmemişlerdir.[195]

İtilaf Devletleri, Ukrayna'dan bağımsızlığının tanınması karşılığında Avrupa'nın güneybatı ve Romanya hududunun Alman ve Avusturya ordularına karşı emniyetinin sağlanmasını talep etmişti. Ancak Ukrayna ordusunun o andaki imkan ve kabiliyeti bu isteği yerine getirmeye yeterli değildi. Ayrıca Rusya her fırsatta yaptığı propagandada ordunun silahlarını bırakarak derhal teslim olması ve dağılması gerektiğini belirtip barış anlaşması yapmak isteğini dile getiriyordu.

9 Şubat 1918 tarihinde Brest'te Ukrayna ile Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Türkiye arasında imzalanan barış anlaşması sonucunda taraf olan devletler ve bazı Avrupalı Devletler Ukrayna ile ilişkilerini resmileştirmiş ve karşılıklı temsilci göndererek sağlamlaştırmıştır.

Türkiye, en seçkin diplomatlarından Ahmet Muhtar Bey'i büyükelçi, Ferit Bey'i başkonsolos, Kaymakam Edip Bey'i askeri ataşe olarak seçip Ukrayna'ya

---

[193] Bu kanunlardan en önemlileri şunlar idi ; "Geçici Hükümet Yasası" , "Ukrayna Cumhuriyeti Anayasası" , "Ukrayna Devleti Danıştay Kanunu".
[194] Bu zor dönemde Ukrayna'nın dış ilişkileri Dış İşleri Bakanı A. Şulgin tarafından yönetilmiştir.
[195] Fransa hükümeti tarafından General Tabius, İngiltere hükümeti tarafından Sir Pikton Beg, Romanya hükümeti tarafından ise General Koanda başkent Kyiv'e temsilci olarak gönderilmiştir.

göndermiştir. Almanya Hükümeti Baron Mum'u, Avusturya Hükümeti Kont Forgaç'ı, Bulgaristan ise Prof. Şişmanof'u Ukrayna büyükelçisi olarak atamıştır.[196]

Siyasi ilişkilerin artması Ukrayna'ya dünya siyasetinde daha kalıcı yer edinmesine ve gittikçe genişleyen bir siyasi nüfus alanı elde etmesine sebep olmuştu. Barış anlaşmasının ardından Finlandiya Ukrayna'nın bağımsızlığını tanımış ve elçi olarak Dr. Herman Gummerus'ü göndermiş, müteakiben de İsveç, İskandinavya, Danimarka ve Flemenk Hükümetleri tanımayı kabul etmişlerdir.

Ayrıca Ukrayna 1917 Rus İhtilalinden sonra Rusya'dan ayrılarak bağımsız olan küçük devletlerle[197] bile ilişkilerini geliştirmiş ve temaslar kurmuştur. Moskova ile barış görüşmeleri tamamlanınca Petrograt ve Moskova gibi şehirlere derhal konsoloslar göndermiştir.

1918 yılının Ekim ayında Fransa orduları Odesa şehrine girmiş ve ardından Ukrayna hükümeti M. Sidrenko başkanlığında bir heyeti Paris'teki barış görüşmelerine göndermiştir.[198] Görüşmelerde, Ukrayna'nın anlaşmaya taraf başka ülkelerce desteklenmemesinden dolayı başarı elde edilememiştir. Sadece Vatikan Ukrayna'nın bağımsızlığını tanıyarak elçi göndermeyi kabul edebilmiştir.[199] Ayrıca Ukrayna'nın 1920 yılında Milletler Cemiyeti'ne yaptığı üyelik başvurusu da reddedilmiştir.

3.7. Ukrayna'da Sovyet Hakimiyeti :

General Simon Petlura tarafından kurulan Ukrayna hükümeti Rus ordusu Ukrayna topraklarına girdikten sonra başka bir ülkeye iltica etmiş ve Harkiv'de bulunan Sovyet Hükümeti[200] tüm Ukrayna'nın kontrolünü ele aldığını ilan etmiştir. Bundan sonra Ukrayna artık bağımsız bir devlet olmayıp Rusya'nın bir parçası

---

[196] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.67.
[197] Litonya, Estonya, Beyaz Rusya, Letonya, Gürcistan, Azerbaycan, Don ve Kuban Hükümetleri ile karşılıklı temsilciler göndermişlerdir.
[198] Aynı dönem Ukrayna hükümeti İngiltere, Belçika, İtalya, Macaristan, Yunanistan ve Çekoslavakya'ya birer heyet göndermiştir.
[199] Papa XV. Benuva Mgr. Cenoççi'yi elçi olarak Ukrayna'ya göndermiştir. MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.79
[200] Sosyalist Hükümetin başında Romen-Bulgar menşeine mensup Rahovesky adında biri vardı ve Bolşevik hükümetinin sadık bir hizmetkarı konumundan öteye gidememişti.

durumundadır. Rus yöneticiler dünya kamuoyuna Ukrayna halkının ayrı bir devlet olmak istemediğini, Rusya'ya bağlı ona sadık bir eyalet konumunda iken daha zengin ve refah içinde yaşayabileceklerini düşündüğünü anlatmaya çalışmaktaydılar. Özellikle Ukrayna halkının çoğunluğunu teşkil eden işçi ve köylülerin isteğinin bu yönde olduğu, Rusya'dan ayrı bir devlet olmak isteyenlerin sadece ihtilalci ve ayrılıkçı küçük bir azınlık olduğu, Rusların bu dönemde ısrarla savunduğu tezlerden biriydi. Hatta Ukrayna vatandaşlarının kendi içinde yaptıkları kongre ve toplantılarda aldıkları kararların da bu yönde olduğunu iddia ederek bu tezlerine meşruiyet aramışlardır.

Ukrayna halkı tarafından gerçeği yansıtmadığı düşünülen bu fikirlerin dışında üretilen herhangi bir muhalif söz, yazı veya eylemler Sovyet yöneticiler tarafından yasaklanmış ve Rus ajanları tarafından da sıkı takibe alınmıştı. Artık Ukrayna'da Moskova yönetimi hakkında herhangi bir eleştiri yapmak Sibirya sürgünleri ve zindanları korkusu dolayısıyla mümkün olmadığı düşünülmekteydi.

Ukrayna'nın Sovyetler Birliği'ne bağlandığı ilk yıllarda yabancı ülkelere temsilciler göndermesine izin verilmiş, ancak herhangi bir anlaşma ve işbirliği yapma konusunda tüm yetkiler Moskova Hükümeti'ne ait idi. Sadece Almanya bir süre daha Ukrayna'yı bağımsız bir ülke olarak kabul etmiş ve Harkiv'de ikili bir anlaşma imzalamışlardı. Bu dönem Türkiye ile de bir anlaşma yapılmış ve Ukrayna'nın bağımsızlığı Türkiye tarafından da kabul edilmiştir. Rusya bu anlaşmaların getirdiği hiçbir hükmü kabul etmemiştir.

1921 yılında bir çok insanın ölümüne yol açan kıtlık ve komünist yönetiminin Sovyetlere dahil olan tüm milletlerin siyasi hukuklarında tasarruf sahibi kabul edilmesi sonucu Ukrayna'nın bağımsızlık hayalleri tamamen ortadan kalkmıştır. Moskova hükümeti bunu öyle büyük bir ustalıkla yapmıştır ki, tüm devletlerin yönetim ve halkları Sovyet idaresini kendi istekleri ile kabul etmiş olarak tüm dünya kamuoyu inandırılabilmişti. Ukrayna da tıpkı diğer devletler gibi Moskova Hükümeti'nin yönetimindeki federasyonun üyesi olma arzusunu Çekaların[201] iktidar döneminde

[201] 19 Aralık 1919 yılında Rusya'da kurulan "Devlet Emniyet Teşkilatı"dır. Halk arasında gaddarca yapmış olduğu uygulamalardan sonra oluşan kötü izlenimi silmek için Sovyet Rus yöneticiler bu örgütün adını "Devlet Politik Direktörlüğü" GRU olarak değiştirilmiştir.

kendi iradesi ile ortaya koymuş ve 6 Temmuz 1923 yılında Sovyet Ukrayna'sı olduğu tasdik edilmişti.

3.7.1. SSCB Döneminde Siyasi Hak ve Özgürlükler :

Ukrayna, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği üyesi olduktan sonra, 17 Ekim 1929 yılında yapılan nüfus sayımında toplam nüfusu 29.020.000 olarak belirlenmişti. Bu nüfusun 23.219.000'i Ukraynalı, 2.677.000'i Rus, 1.570.000'i Yahudi, geri kalan 1.554.000'i de Polonyalı, Alman, Moldovalı, Rum vs. idi. Ukraynalılar ülkenin her tarafında dağınık bir halde tarımla uğraşmakta, Rus ve Yahudi nüfus ise çoğunlukla şehir merkezlerinde yaşam sürmekteydiler. Ancak Rusya ile Ukrayna arasındaki siyasi olmaktan çok idari bir sınır olan bölgede toplam 5.803.000 Ukraynalı yaşamaktaydı.[202] :

Rus komünist partisinin kuruluş ideolojisini köylü ve şehirli halkın varlığı meydana getirirken, Ukrayna topraklarında yaşayan ve nüfusun %87'sini oluşturan Ukraynalı köylülerin siyasi ve ekonomik hayatta önemli bir rol alamamasını o dönemde açıklayan hiçbir gerekçe yoktu. Ayrıca Sovyet hükümeti Ukrayna'nın eğitim, sağlık ve bazı adli işler dışında tüm yetki ve yönetim haklarını elinden almıştı. Sovyetler Birliğine bağlı hiçbir Sovyet Cumhuriyeti kendi nam ve hesabına iş yapma yetkisi bulunmamakta idi.

Seçme ve seçilme hakkı sadece aydın kesime, din adamlarına, bir kısım işadamı ve onun emrinde çalışan işçi kesimine tanınmış idi. Dolayısıyla nüfusunun büyük bir çoğunluğu köylü olan Ukrayna halkının en temel hakkı daha en baştan elinden alınmış durumdaydı. Mesela kongrelere köylüler 125.000 nüfus için bir temsilci gönderirlerken, şehirli işçiler 25.000 nüfus için bir temsilci göndermekteydiler.[203] Yine şehir ve köy icra heyetlerine Sovyet yönetim ve hayat tarzına muhalif kişilerin seçme ve seçilme haklarını ellerinden alma yetkisi verilmişti

[202] Koursk ve Voronij şehirlerinde 1.770.000, Volga'nın aşağı bölgesinde 440.200, Kuban ve Dun şehirlerinde 3.107.000, Uzak doğu bölgesinde, 2.172.000 kişi yaşamaktaydı. MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.91
[203] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.94

ki, bu yetkinin ne kadar yorum ve istismara açık olduğu ilk bakışta hemen anlaşılmaktadır.[204]

Ukrayna'nın iç siyasi hayatına yön veren tüm kurumlarında ve Sovyet hükümetleri ile temaslarda en yetkili ve etkili isimler genellikle Ruslar olduğundan ulusal yönetim birimleri etkisiz hale getirilmişti. Hatta yapılan seçimlerde Rus işçi, köylü ve diğer milletlerin meclisteki oranları nüfusları ile dengeli iken Ukrayna'nın %87'sinin köylü olduğu düşünüldüğünde temsil hakkı oranı son derece dengesiz idi. Ayrıca Sovyet Ukrayna'sının siyasi hayatına yön veren kongrede görevli üyelerin toplam sayısı 1517 idi ve bunun 1132'si Rusya hükümeti tarafından gönderilmiş, sadece 312'si Ukrayna halkından seçilmişti.[205] Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin idari yapısı içerisinde görev yapan yaklaşık 400.000 kadar memur içinde Ukraynalıların sayısı yok denecek kadar azdı. Bu göstergeler Ukrayna'nın iç ve dış siyasi hayatının tamamen Rus boyunduruğunda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1920'lerin sonunda Ukrayna milli idari yapısı tamamen tahrip olmuştu. Ukraynalı vatandaşların ne yerel yönetimlerde, ne merkezi idarede ve ne de devlet teşkilatı içinde ne yeri ne de söz hakkı bulunmaktaydı.[206] Halk kendi seçtiği temsilciler vasıtasıyla yönetilmekten oldukça uzak, hatta birkaç söz sahibi kişinin liderliğindeki tek parti rejiminin dikta yönetimi altındaydı.

Ukrayna'daki Komünist Parti ülkedeki ordu dahil tüm devlet teşkilatının yöneticisidir. Bu parti de Moskova'daki Rus Komünist Partisi'nin emrine tabidir ve yerel bazı faaliyetler hariç tamamıyla uygulamalarından merkez partisine karşı sorumludur. Partinin genel sekreteri Moskova tarafından atanır. O zamana kadar atanan genel sekreterlerden hiç biri Ukraynalı değildi.[207] Partinin değişmeyen tek özelliği milli unsurlarının sürekli olarak azınlıkta kalması ve bunun da gittikçe azalmasıydı.

---

[204] Bu bahaneyi öne sürerek 1929 seçimlerinde 546 kişi bu haktan mahrum kalmışlardır. A.g.e. s. 94

[205] 1928 yılındaki kongrede 1160 Rus ve 62 Ukraynalı ve diğer milletlerden bulunmaktaydı. MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.95, İzvrestia, Moskova 1928 No.53

[206] Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'nde memur dağılımı şöyle idi ; şehirlerde yüzde 34 Rus, yüzde 30 Yahudi, yüzde 30 da Ukraynalı, köylerde ise nispet biraz daha Ukraynalıların lehinde idi. Bunun sebebi ise köylerdeki küçük ve daha az maaşlı memuriyetliğin çoğunluk tarafından istenmemesi ve bu kadroların yerli halktan olması zorunluluğuydu. Kısaca köylerde yüzde 17 Rus, yüzde 23Yahudi, yüzde 54 Ukraynalı memur bulunmaktaydı.

[207] Kaganovrytch Yahudi, Kossior Polonyalı, Kartvechvilly ise Gürcü idi.

1 Ocak 1929 tarihinde yapılan seçimlerde Ukrayna Komünist Partisi'nde 114.743'ü asil, 66.483'ü yedek olmak üzere toplam 181.226 üye bulunmaktaydı. Bunun %46'sını Ukraynalılar oluşturmaktaydı. Bu sayının da %25'i her türlü yetki ve hakka sahip olan üyelerdi, diğerleri tamamen Rus ve Yahudilerden meydana gelmekteydi.[208] Bu tablo yine Moskova yönetiminin hakimiyeti altındaki milletlere egemenlik haklarından hiç birini vermeye veya devretmeye niyeti olmadığını göstermekteydi. Ukrayna halkının kendi kendini yönetim hakkından yoksun olması milli ve kendine özgü eserlerin gelişmesini engellemekteydi.

Moskova'daki Komünist Parti'de yaşanan parti içi muhalefet, siyasi, idari buhranlar ve ihtilaflar yüzünden merkez parti oldukça yıpranmış durumdaydı. Bu tahribat Ukrayna'da milliyetçilik akımlarının güçlenmesine sebep olmuş ve özellikle köylerde yapılan kongrelerde komünist partinin bazı üyeleri ile birlikte büyük bir çoğunluk Ukrayna'nın Moskova'dan bağımsız bir devlet olmasının daha fazla yararına olacağını değerlendirmeye başlamıştı. Ekonomik açıdan da Moskova bağımlılığı Ukrayna'nın iktisadi gelişiminin önündeki en büyük engel olarak görülmekteydi.

Ukrayna'daki milliyetçiliği güçlendirme çalışmalarına aydın kesim de destek vermiş ve Ukrayna'nın sorunlarının çözümünün Rusya ile birleşmekten değil, ayrı bir devlet olmaktan geçtiğini ifade etmişlerdir. Bu grup Ukrayna halkının milli kimliğinin imhasını ve milli kültürünün yok edilmesini engellemek için açıktan protestolar yapmış ve milli eğitiminin idaresine Ukraynalı aydınların gelmesini talep etmişlerdir. Bu istek Rusya'da batı ile bütünleşme olarak değerlendirilmiş ve bu faaliyetin liderliğinde yer alanlar Rusya tarafından ya tutuklanmış ya da diğer ülkelere sürgüne gönderilmiştir.[209]

Ukrayna ve Moskova'da yaşanan bu gelişmeler neticesinde Komünist Parti içinde gerek liderlerden gerekse partinin ilkelerinin halkın ihtiyaçlarını tam olarak karşılamamasından kaynaklanan krizler meydana gelmişti. Ukrayna Komünist Partisi'ndeki düzen ve disiplinin bozulma sebepleri kısaca şöyleydi ;

---

[208] A.g.e. s. 98. Komünist No.26, Harkiv, 1929.
[209] MURSKY Volodimir, ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.100. Proletarska Pravda No.110 Kyiv 1929

- Ukrayna'daki işçi sınıfının durumu Rusya'daki işçilerden oldukça farklıydı ve %89'u Komünist Parti mensubu değildi.

- İşçi sınıfının %50'si köylü kesimden olduğu için parti söylemlerinden çok uzak bir noktada idiler.[210]

- Parti üyelerinin yeni ve tecrübesiz olmaları.

- Parti üyelerinin ülke ve parti çıkarlarından daha çok şahsi menfaat ve ün peşinde koşmaları,

- Parti fikir ve ilkelerinin eski güven ve inandırıcılıklarını yitirmesi.

- Bazı azınlık üyelerinin partinin içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için bir sağ bir sol kesimlere doğru yer değiştirmeleri.[211]

- Komünizm karşıtı fikir sahiplerinin yaptıkları yoğun muhalefet, olarak özetlenebilir.

Ukraynalıların komünizm konusunda fikirlerinin değişmediğini gören Parti liderleri yeni gelen neslin düşüncelerine müdahalede bulunabilmek için ülke çapında gençlik örgütleri kurmaya başladılar. On üç yaşın altındakiler için "Pioniere", üstü yaş için ise "Komsomol" adı verilen gençlik teşkilatları komünizm öğretilerini gençlere anlatmak üzere eğitimlerine başladılar. Özellikle şehirlerde yaşayan gençler çok kısa sürede komünizmin ön gördüğü esaslara uygun kalıplara girebiliyorken, köylerde yaşayanlar ise köy yapısının muhafazakarlığından dolayı milli davranışlarından pek sapma göstermiyorlardı.

Ukrayna şehirlerinde kurulan bu gençlik örgütlerinde çoğunluk ve üstünlük her dönem Rus ve Yahudi gençlerde olmuştur. Buna rağmen Komsullar Bolşeviklik

---

[210] Bu kesim 1917 Rus İhtilali sırasında küçük ev sahiplerinin taşıdığı mücadeleci ruhu taşıdıklarından aynı ülküye inanmaktaydılar ve partiye dahil olmaları oldukça tehlikeli olabileceği değerlendirilmekteydi. A.g.e. s.100. Proletarska Pravda No.110 Kyiv 1929. Krasnaya Gazete No.210 Moskova 1929

[211] Çeka bu kişileri tespit ettiği anda Sibirya'ya sürmekteydi.

ve komünizmi hiçbir zaman tam anlamı ile anlayamamış, böylece Bolşeviklerin bunlardan beklediği yarar sağlanamamıştır.[212]

Komsul teşkilatı köylü gençlerin ahlak ve geleneksel yaşam yapılarında çok fazla bir tahribat meydana getirmemişti. Bu yüzden bu gençler bütün kışkırtma ve tahriklere rağmen ailelerinin hayat tarzlarını sürdürmekte, Bolşeviklerin kültürel hayata dair açtığı yaraları sarmakta ve kendi milli gelenek ve göreneklerini korumaktaydılar.

3.7.2. SSCB Döneminde Ukrayna Ordusunun Durumu :

Ukrayna halkının bağımsızlık mücadelesinde ordu baş rolü oynamıştır. Ukrayna ordusu, çevresinde bulunan tüm komşu ülkelerin birbirleriyle savaştığı ve topraklarının adeta bir savaş alanı olduğu olağanüstü bir dönemde kurulmaya başlanmıştı.Bu çetin yıllar, dağınık Ukrayna birliklerinin bir yandan savaş tecrübelerini arttırırken diğer yandan da teşkilatlanmalarını, yeniden teçhizatlandırılmalarını, profesyonel kıtalar gibi eğitilmelerini ve uygun stratejik yığınaklanmalarının yapılmasını engellemekteydi.[213]

Bu arada Rusya ihtilalin ilk aylarında savaş halinde olduğu cephelerde moral ve disiplin açısından iyi durumda değildi. Rus askerleri muharebe sahasında olanlardan daha çok siyasi meselelerle meşgul olduğundan iktidarı elde tutmaya çalışan Bolşeviklerin yaptığı her türlü menfi propogandaya karşı hassasiyet arzetmekteydiler. Bu durumda cephede bulunan Rus birliklerinin disiplinsiz bir vaziyette dağılıp topluluklar halinde firar edebilecekleri değerlendirilmekteydi. Bu ihtimal Rusya'nın bölge ülkelerinin bağımsızlıklarının önünde bir engel olmaktan çıkması anlamına gelmekteydi. Sonunda Rusya dağılıp toprakları parçalanabilirdi. Ancak beklenen olmadı, çünkü Bolşevik yönetimi Rus ordusundaki başıbozukluğu ortadan kaldırmayı başardı.[214]

---

[212]1 Kasım 1929 tarihi itibariyle Ukrayna'da dört yüz bin Komsul üyesi bulunmaktaydı. Bu miktarın yüzde 42'si işçi sınıfından idi ; köylü Komsulların yüzde 28,7'si yoksul köylülerden, yüzde 52'si orta halli (Serednіaky) köylülerden, geri kalanlar da zengin köylülerin çocuklarından meydana gelmekteydi. MURSKY Volodimir, ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.100. Komünist No.134, Harkiv, 1929.

[213] ARŞİNOV. Peter. Mohnovist Hareket (Mohnovşçina), 1918-1921, s.56.

[214] ANWEİLER, Oscar. Rusya'da Sovyetler, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,1990.

Ukrayna yöneticileri bu durum karşısında kendi ordusunun teşekkülünün ne kadar önemli olduğunu anlayabilmişler ve önce Generel Simon Petlura'nın daha sonra da bizzat Hatman'ın komutasında derhal bir ordu teşkil etmişlerdir. Ancak XX. yüzyılın ilk yarısındaki siyasi olayların ve savaşların yoğunluğundan dolayı ordu bir türlü eğitim yapmak ve teçhiz edilmek için gerekli olan zamanı bulamıyor, adeta bir savaştan diğerine hızlı adımlarla koşuyordu.

Birinci Dünya Savaşı esnasında Alman ordusu Ukrayna'ya girdikten sonra ordunun silahları toplatıldı. Ancak barış dönemleri için ihtiyaç duyulan emniyet ve asayiş ihtiyacını karşılayabilecek sözde bir ordunun teşkiline izin verilmişti. Almanlar Ukrayna ordusunun kurulmasını engellemek için ellerinden gelen gayretleri sarfediyorlardı.

Alman orduları Almanya'daki siyasi çalkantılar nedeniyle aniden Ukrayna topraklarını terk edince, Ukrayna bir anda ordusundan mahrum ve savunmasız bir şekilde ortada kalmıştır. Bunun üzerine 1919 yılında Bolşevik ve eski Çarlık yanlısı General Denikin orduları iki taraftan Ukrayna üzerine yürümekte olduğundan, birliklere emir-komuta edecek subayların dahi olmadığı, silah, mühimmat, elbise ve teçhizattan yoksun, alelacele bir ordu meydana getirilmişti. Bütün bunlara rağmen Ukrayna orduları fedakarca kendi ülkesini düşman birliklerinden korumaya çalışırken diğer yandan da hastalık gibi idari konulardan dolayı zayiat vermekteydi.[215]

Ukrayna ordusu ülkesinin bağımsızlığı uğruna özellikle 1918-1922 yılları arasında çok cepheli ve çok düşmanlı bir savaşa tutuşmuştu. Tam olarak hedefi ve cephesi tanımlanamayan bu savaş zaman ve mekan olgusundan uzak idi. Ülkenin tamamı düşman işgali altında olduğundan tüm ülke topraklarının korunması ve düşmandan temizlenmesi gerekmekteydi. Ukraynalı askerler bütün bu olumsuz şartlara rağmen canlarını esirgemeden kahramanca mücadele etmekteydiler.[216] Yapılan bu fedakarlıklara rağmen Ukrayna ordusu, ülkesinin Rus hakimiyetine girmesini engelleyememiştir, ancak gelecekte bu görevi yapabilecek güç ve kararlılığı olduğunu ispat etmiştir.

---

[215] Hatta askerlerin teçhizatı o kadar eksikti ki hücuma kalkacak olanların bot ve ayakkabıları (nasıl olsa ölecekler diye) alınır ve geride kalanlar için ayrılırdı. A.g.e. s.82

[216] Ukrayna ordusunda görevli General Omeliyanoiç Pavlenko komutasında bir birlik Bolşevik cephesini yararak düşman arazisine girmiş ve altı ay kadar gerideki dost unsurlarla irtibat kuramamıştır.

Komünizmin Sovyet topraklarında güvenle yayılmasını sağlayabilmek için kültürel yapılanmanın yanında partinin teminatı olarak bir de güçlü bir ordu meydana getirilmesi kararlaştırılmıştı. Bunun için hiçbir fedakarlıktan kaçınılmamış ve bu meseleye özel önem verilmişti. Öncelikle mevcut ulusal milis kuvvetlerini genişleterek, yeniden teşkilatlandırarak ve modern silah ve teçhizat ile donatarak oldukça güçlü bir ordu meydana getirilmişti. Bu güçte bir ordu Avrupa'da önemli bir caydırıcı güç durumundaydı. Sovyetlerin ilk ordusu Ruslar, Letonyalılar, Asyalı milletler ve çok sayıda Çinlilerden meydana gelmişti.

Moskova Hükümeti her milletin kendi milli unsurlarından oluşan birlik kuruluşunu tamamen yasaklamıştı. Ancak 1923-1924 yıllarında güç duruma düşen Moskova Hükümeti Ukraynalılardan meydana gelen bir milli alay oluşturmak zorunda kalmıştı. Aynı yıllarda Askeri İhtilal Komitesi milli birlikler konusunda bir düzenleme yapmış, ancak birliklere emir komuta edecek komuta heyetinin olmaması ve maddi olanaksızlıklar dolayısıyla bu fikri hayata geçirememişti. Daha sonra kurulan bazı milli alaylar komünizmin aleyhinde fikirler taşıdığı anlaşıldığından 1926 yılında tamamen yasaklanmıştı.

Ukrayna 1928 yılında yeniden milli birlik teşkil edebilmişti. Ukrayna ile birlikte Moldova Cumhuriyeti ve Kırım, merkezi Harkiv şehri olan bir askeri coğrafya alanı meydana getirmişlerdir. Ukrayna birlikleri dört süvari ve on sekiz piyade bölüğü ile bir Moldova bölüğünden oluşmuştu. Bu birliklerden iki süvari ve dokuz piyade bölüğü tamamen Ukraynalıydı. Ukrayna'da konuşlu olan Sovyet ordusunun %54'ü Ukraynalılardan, %34'ü ise Ruslardan meydana gelmişti. Kalan Ukraynalı vatandaşlar askerlik hizmetlerini Ukrayna toprakları dışında yapmaktaydılar. Ukraynalı subayların yetiştirilmesi için ülkede toplam sekiz askeri okul mevcuttu. Burada öğrenim gören öğrencilerin %14.2'si Ukraynalı iken, %60.4'ü Rus'du ve eğitim dili de Rusçaydı.[217]

Ukrayna ordusuna %14'ü Ukraynalı, %68'i Rus, %18'i diğer milletlerden olan subaylar emir komuta etmekteydiler. Ukrayna birliklerinde bulunan subayların

[217] Sadece Elisavet süvari okulu Ukraynalılara aitti. Piyade okullarında bazı dersler Ukraynaca iken topçu okulu, personel ve fenni dersler kesinlikle Rusça idi.

oranının bu kadar düşük olmasının en önemli sebebi Ukraynalı gençlerin askeri okullara girişini zorlaştıran yasal engellemelerdi.

Bir ülkenin bağımsızlığının ve varlığının en önemli teminatı olan ordusunun emir komutasının, ikmalinin, eğitiminin ve lojistik desteğinin başka ülkelerce yapılması başına gelebilecek en büyük felakettir. Sovyet döneminde, Ukraynalıların komutan ve üst düzey askeri personel olarak İmparatorluk ordusuna bile alınmamaları, Rusların Ukrayna milli ordusunun kurulmasına kesinlikle müsaade etmeyeceklerinin en büyük ispatıydı. Bütün bunlara rağmen Ukrayna bağımsız bir devlet olma azim ve kararlılıklarını muhafaza etmeyi başarabilmiştir.

3.7.3. SSCB Döneminde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri :

Sovyet döneminin ilk yıllarından itibaren Ukrayna aydınlarının üzerinde en çok durdukları konulardan biri de milli kültür, milli ahlak ve milli eğitim ile ilgili meselelerdi. Ukraynalı gençlerin seçtikleri meslekleriyle ilgili alacakları bilimsel eğitim gelecekteki zor hayatlarını kazanmalarının en kısa yoluydu. Merkezi Sovyet hükümetleri, ülkede komünist ideolojiyi benimsetebilmek için bu yönde Ukrayna'da yapılan milli çalışmalara, çok etkili olmasa da, engel olmak için çaba göstermişlerdir. Hatta eğitim-öğretim ve bilimsel faaliyetlerde ortaya çıkan başarılar ve eserler Ukraynalı aydın, eğitimci ve yazarlara ait olmasına rağmen, Ruslar bu çalışmaları kendilerine mal etmeye çalışmışlardır.

Komünizm öğretisi Rusya'da her şeyden önce gelmiş, hatta ilerleme, gelişme ve bilimsel çalışmalar bile bu uğurda göz ardı edilebilmiştir. Ukrayna'nın ulusal hedeflerinin gerçekleşmesine dair herhangi bir girişimi derhal bastırmak ve bu sayede ilerlemenin önüne çeşitli engeller getirmek Rus hükümetlerinin bölgeye yönelik politikalarından biriydi. Bunun için ülkede bulunan eğitim-öğretim kurumlarının faaliyetlerinde devamlılık sağlayamaması için bütçe kısıtlamasına giderek eğitimde kesintilere sebep oluyordu.[218]

[218] 1918 yılında kurulan Kyiv Akademisi Ukrayna'da bilimsel faaliyetler yapan öncü kurumlardan biriydi. Ancak Harkiv Hükümeti (Komünist Partisi) bu eğitim kurumunun bütçesini 1927-1928 yıllarında 625 bin Ruble iken 1928-1929 yıllarında ön görülen 1,200,000 Ruble olduğu halde sadece 829 bin Ruble olarak belirlemişti. Proletara Pravda No.8, 264 Kyiv, 1928, 1929. MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.112.

Oysa bu kurumlar Ukrayna bilim hayatına sayısız eserler kazandırmaktaydı. Kiev Devlet Üniversitesi sadece 1918 ile 1928 yılları arasında 2497 bölümden meydana gelen 252 adet eser yayınlanmıştı.[219] Bir çok eser de maddi yetersizliklerden dolayı yayınlanamamıştı. Özellikle Üniversitenin Tarih bölümünde yapılan kalkınma planları Rusların çeşitli bahaneleri ile ortaya çıkarılmamış ve tarihi gerçekleri gün ışığına çıkaracak olan milli tarih kitapları maddi imkansızlıklar dolayısıyla basılamamıştı.

Rusya Ukrayna'daki bilimsel ve teknik oluşumlara başta üniversiteler olmak üzere, milliyetçilerin amaçlarına hizmet eden ayrılıkçı siyasi odaklar oldukları gerekçesiyle desteklememiş ve hatta düşmanca bir tutum takınmaktan çekinmemiştir. Bazı üniversitelerde nüfuzlarını arttırmak için Ukraynalı ünlü akademisyenleri[220] görevlerinden uzaklaştırarak, yerlerine Rus, konularında uzman olmayan ve tanınmamış kişileri[221] atamıştır. Ayrıca 1929 yılında Sovyet resmi görevlileri Ukraynalı ünlü, sevilen ve başarılı akademisyenleri tutuklamış ve bir kısmını da görevden uzaklaştırarak sürgüne göndermiştir. Böylece bu kişilerin faaliyetleri tamamen durdurulmuştu. Örneğin Ukrayna dilini dahi bilmeyen, Ukrayna kültürüne oldukça uzak, hiçbir akademik kariyeri olmayan ziraat komiseri Şlihter'in üniversite rektörlüğüne atanmasıyla Kiev Akademisi tamamen komünizm esaslarının öğretildiği bir yer haline gelmişti.[222]

1920'li yıllarda Ukrayna okullarında okutulan müfredat programı Marksist usul ile belirlenmişti. En başta öğretilmesi zorunlu olan dersler Ekonominin Temelleri, İhtilal Tarihi ve Marksist Felsefesi idi. Bu okullara kayıt olmak isteyen adaylarda bilimsel altyapı ve kişisel yeteneklerden çok siyasi ideolojisinin komünizm ve kaynağının proleter nesilden olması aranmaktaydı.

Ukrayna'da o yıllarda toplam 180 adet yüksek okul vardı. Bu okulların 47 tanesi tamamen Ukraynalı, 55 tanesi hem Ukraynaca hem de Rusça eğitim veren okullar, 78 tanesi de tamamen Rus idi. Tabii bu okulların eğitim seviyesi Avrupa'daki okullarla kıyaslanamayacak kadar düşük idi. Bu okullarda okuyan Ukraynalı

[219] A.g.e. s.112.
[220] Doğu kültürünü inceleyen bilim adamı A. Krymskiy ve edebiyat eleştirmeni S. Yefremof bunlar arasında sayılabilir.
[221] Skrpnyk, Zatonskiy, Şlihter gibi kişiler...
[222] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.112.

öğrencilerin sayıları nüfus oranına göre oldukça düşüktü.[223] Hatta Bolşevikler ilkokuldan sonra üniversitelere Rus öğrencilerin çoğunlukta gidebilmesi için bir İşçi Fakültesi kurmuş ve burada öğrencilerin sınavı kazanabilmeleri için iki yıl kadar eğitim verilmiştir.[224]

1927-1928 yıllarında Ukrayna'da eğitim gören öğrencilerin durumuna bakıldığında eğitim çağında en fazla Ukraynalı öğrenci var iken diğer milletlerden olanlara oranla en az Ukraynalı çocuklar okula devam edebilmekte idiler.[225] Yine aynı yıllarda Ukrayna okullarında görevli öğretmenlerin yarısı eğitmenlik vasfına haiz değillerdi. Sovyetler'in kurucu halkı Ruslar Ukrayna milli eğitimini temellerinden sarsıcı tedbirler alıyor ve böylece kültürel bütünlük ortadan kalkıyordu. Eğitimin nitelikli olarak devam etmemesinin bir çok sebebi olmasına rağmen asıl neden Sovyet Hükümetlerinin eğitim konusunda izledikleri ideolojik siyaset olmuştur. Ayrıca yayınlanan ders kitaplarının lisanı 1917-1918 yıllarında daha ziyade Ukrayna dili iken bu 1924 yılından sonra Rusça olarak değiştirilmiş, dolayısıyla eğitim anlaşılmaz hale getirilmiştir.[226]

Ukrayna'da oluşan bu kültürel erozyona karşı Avrupa medeniyetini benimseyen bir grup genç yazar[227] tarafından somut bazı tepkiler gösterilmiştir. Ancak bu tepkiler Moskova hükümeti tarafından şiddetli bir şekilde cezalandırılmış ve bastırılmıştır.

Bunun yanında aynı dönemlerde Ukrayna'da eğitim alanında gösterilen çabalar neticesinde ilköğretim okullarının sayısının artması ülkedeki okuma yazma oranını arttırıcı bir etkisi olmuştu.[228] Yine Ukrayna'da yayınlanan ilk öğretim ile ilgili kitapların %95'i, siyasi propaganda ile ilgili kitapların %80'i, edebiyat eserlerinin %65'i ve ülkede çıkan günlük gazete Ukrayna dilinde yazılmıştı.[229]

---

[223] Her on bin nüfusa düşen öğrenci miktarı 15 Ukraynalı, 42 Rus, 91 Yahudi, 13 Polonyalı idi.
[224] Ukrayna'da eğitim mecburi değildi, o yüzden her yıl 8-15 yaşında bir milyondan fazla çocuk okulsuz kalırdı.
[225] 1,675,000 Ukraynalı eğitim çağındaki cocuğun %36'ı, 223,000 Rus'un %54'ü, 171,000 Yahudi'nin %78'i, 45,000 Polonyalının %59'u, 3,600 Almanın %63'ü okula gidebilmekteydi.
[226] 1918 yılında Ukrayna dili ile yazılan kitapların oranı %70 iken, 1924 yılına gelindiğinde bu oran %30 civarına inmiştir. MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.118.
[227] Waplite-Proleter Edebiyatı Serbest Akademisi adı ile toplanmış Çilovif ve arkadaşları.
[228] 1927 yılında Ukrayna'da 15,999,428 okuma yazma bilmeyen insan içindeki oran Ukraynalılarda %57, Ruslarda %43, Yahudilerde %29 idi.
[229] 1 Mayıs 1929'da çıkarılan günlük 86 gazeteden 55'i Ukraynaca, 20'si Rusça, 11'i diğer dillerdendi.

3.8. Ukrayna'da Yaşayan Yahudilerin Siyasi Hayattaki Rolleri (1918-1929) :

Yahudiler Ukrayna ve Rusya'da her alanda oldukça etkin rol oynamışlardır. Özellikle Moskova hükümetlerinin destek ve hamiliklerinde Yahudiler Ukrayna'da devlet yönetiminden eğitime kadar bir çok meselede söz sahibi olmayı başarabilmişlerdir.

Yahudiler Rusya–Ukrayna mücadelesinde silah altına alınmışlar ve ihtiyat birlikleri olarak yaklaşık sekiz yıl kadar Rus ordusunda görev yapmışlardır. Yahudilerin çalışkan, düzenli ve disiplinli olma özellikleri ve Rus ordusunun aksayan yönlerini düzeltmeleri, yaptıkları en büyük hizmetlerden biri olarak değerlendirilmiştir.

Rus devriminden hemen sonra kurulan Bolşevik kurum ve kuruluşları büyük ölçüde Yahudiler tarafından kurulmuştu. Aynı zamanda Yahudiler Moskova hükümetleri tarafından verilen tüm emir ve talimatlara harfiyen riayet ettiklerinden Rus yayılmacılığının en emin vasıtalarından biri olarak görülmekteydi.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ve sonra Yahudilerin büyük bir çoğunluğu ticaret ve sanat ile uğraştığından, Sovyet yönetimlerinin ticareti yasaklamasıyla zor duruma düşmüşlerdi. Fakat bunun yanında merkezi hükümetin en önemli makam ve mevkilerini de Yahudiler işgal etmekteydi.

Yine parti merkezlerinde görevlendirilen kişiler daha ziyade genç nesil içinden seçiliyordu. Bu yüzden buralarda çalışan bir çok yaşlı Yahudi geçim sıkıntısına düşmüştü. Moskova hükümeti alınan bu kararlar neticesinde Yahudi vatandaşları zor durumda bırakmamak için çeşitli çareler aramaya başlamıştı. Moskova hükümetinin Yahudiler ile ilgili aldığı yardım kararının, aynı zorlukları çeken başka milletlerin fertleri için de geçerli olmaması düşündürücüydü.

Amerika ve İngiltere'de bulunan diğer Yahudiler Sovyet Yahudilerinin başına gelen bu problemlerle ilgilenmeye başlamış ve maddi her türlü yardıma muhtaç olan Sovyetler Birliği hükümeti, Yahudi sermaye sahiplerinin yapacakları yardım karşılığı

bu halkın maddi manevi yaşam seviyesinin yükseltilmesini ön şart olarak kabul etmek zorunda kalmıştı. [230]

Yine açıkta kalan Yahudi vatandaşlara Ukrayna ve Kırım'dan en verimli olan bölgelerden toprak, Ukrayna SSC Harkiv Hükümeti tarafından da kredi verilerek yardımlar yapılmıştı. Bundan dolayı Ukraynalılar kendi tarımsal ihtiyaçlarını dahi karşılayabilecek verimli arazilerden mahrum kalmışlardı.

Ukrayna'da yeterli boş arazi olmasına rağmen, sadece Yahudi halkına toprak tahsis edebilmek için 1926 yılında elli bin Ukraynalı (yaklaşık dokuz bin aile) yerlerinden edilip Sibirya'ya gönderilmişti. Yahudilerin yaptığı tarımsal faaliyetlere herhangi bir sınırlama getirilmediği için kısa zamanda kalkınan Yahudi vatandaşlar, Kolhoz ismi verilen çiftlikler kumuş ve buralarda daha çok işveren konumda olduklarından bizzat tarlalarda çalışan Ukraynalı yerli halktan çok daha fazla gelir elde etmeye başlamışlardı.

Ukrayna halkının öz malı olan bu verimli toprakların yabancıların eline geçmesi tepkiler doğurmuş ve Yahudi halk Ukraynalıların bağımsızlık mücadelesinin önünde bir engel veya komünizmin bir vasıtası olarak görülmeye başlanmıştı. Bu düşünceler Ukrayna'da bir Yahudi düşmanlığının oluşmasına sebep olmuş ve şiddet yanlısı bazı grupların meydana gelmesine yol açmıştı. Sovyet Hükümetleri de bu düşmanlığı gizlice destekleyerek her iki toplumu birbirine düşürmeye çalışmıştır.

3.9. Sovyet Ukraynası'ndaki Sosyo-Ekonomik Sistem ve Kolektif Çiftlikler :

Ukrayna halkının yüzde seksen yedisi köylülerden meydana gelmişti ve her zaman ister toprak sahibi olsun isterse topraksız olsun komünist sisteme karşı gelebilmişti. Bu yüzden kolektif çiftlik sahipleri ile sürekli karşı karşıya gelmiş ve Sovyet yöneticilerinin bir numaralı hedefi olmuştu. Sovyet hükümetleri köylüyü

[230] Bolşevik hükümetleri Ukrayna halkından bir vatandaşın bir akrabasına her hangi bir yardım yaptığı taktirde yapılan yardımın kaynağı gibi bir çok konuda sorgulamadan geçirirken, Yahudilerin kendi milletinin büyük sermaye sahiplerinden aldığı maddi desteği asla sorgulamadığı gibi her türlü desteği sağlamıştır. MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.132.

fakirleştirerek işçi sınıfı karşısında zayıf ve mevcut düzene muhtaç hale getirmek esasına dayalı bir politika yürütmekteydiler. Hatta bazen şehirlerde daha çok görülen sınıflaşma eğilimini köylere taşımaya çalışmışlar ve köylüyü bile sınıflara ayırmak için çaba harcamışlardı.

1917 Rus devriminden sonra Ukrayna köylüsü iyice fakirleşmiş ve imtiyazlı sınıfa daha bağımlı hale gelmiştir.[231] Fakirleşen köylülere özel bir teşkilat kurulması kararlaştırılmış ve 1928 yılında 1150 üyeli "Nesamojuvkiv" ismi ile hayata geçirilmiştir. Ancak bu komitelerde görev alan kişiler zamanla teşkilatın gerçek maksadını unutarak köylüler arasında ayrımcılığa yol açmış ve ahlaki bozulmalara sebep olmuştu.

Bunun üzerine hükümet başka çareler aramış ve fakir köylüler ile orta halli olanları birleştirip zengin köylülere karşı "Kurkul" adında yeni bir oluşum gerçekleştirmek suretiyle gelir dengesizliğini engellemeye çalışmıştır. Fakat orta halli köylüler fakir köylülerin kendi servetlerini azaltacağını düşündükleri için bu projeye şiddetle karşı çıkmış ve böylece bu çözüm de işe yaramamıştı. [232]

Ardından fakir köylülerle ortaklık kurması istenilen orta sınıf köylüler beklenmedik bir şekilde zengin köylülerle ilişkilerini sağlamlaştırdılar. Birleşen iki kesim birlikte şehirlerde tarım ürünleri konusunda Sovyet yönetimine karşı boykot ilan ettiler. Hükümet boykot karşısında halka gıda temin edebilmek için kolektif çiftlikler kurmuş ve bu çiftliklerin idaresini komünistlere, toprağı olmayan köylülere ve şehirlerde iş bulamayan işçilere bırakmıştı.

1929 yılında devlet başkanı Stalin'in çıkardığı bir yasa ile kolektif çiftliklerin hemen kurulmasına karar verilmişti. Bunun üzerine yasa uygulanmaya başlanmış ve bütün köylerde yerli halk ile Sovyet memurları arasında şiddetli ve amansız bir mücadele başlamıştı. Köylünün tüm arazisi "Kolhoz" adı verilen kolektif çiftliklere dahil edilmiş ve aileler de Ukrayna sınırları dışına uzaklaştırılmış, yerlerine Ruslardan oluşan alaylar yerleştirilmişti.[233]

---

[231] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.138. Prof. Kvobsıy, Ukrayna üretim gücü 'Kyiv milli ekonomi enstitüsünün ilmi notları' Nu.4-5 Kyiv 1924.
[232] AĞAOĞLU, Samet. Sovyet Rusya İmparatorluğu, Baha Matbaası, İstanbul, 1967, s.134.
[233] ATAK, Sadık. Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1964, s.30.

Devletin elinde 1930'lu yılların başında toplam 22,242 adet kolektif çiftlik vardı ve toplam arazinin %44,2'sini, hayvan miktarının da %62,6'sını elinde bulundurmaktaydı. Bu çiftliklerde çalışan Ukraynalı köylüler çalışmalarının karşılığını alamıyor ve zor şartlarda baskı altında yaşam sürmeye çalışıyorlardı. Köylüler bu durum karşısında köylerini veya ülkeyi terk etmekten başka çarelerinin olmadığı kanaatine vardıklarında Moskova hükümeti çeşitli tehdit ve teşvikler ile engel olmaya çalışmaktaydı. Köylerden şehirlere göç eden köylüler şehirlerde kıt olan iş olanaklarını daha da zorlamış ve işsizlik çığ gibi büyümüştü. Köylerini terk eden halk ya Sibirya'ya sürgüne gönderiliyor ya da, ülkenin batısında yaşıyor ise, Polonya veya Romanya'ya iltica ediyordu. Geride kalan çiftlikler ya satılmakta ya da yakılarak tahrip edilmekte idi.[234]

Sovyet resmi görevlilerinin bu şekilde ele geçirdiği arazi miktarı yaklaşık 6 milyon hektarı bulmuştu. 1930 yılının ilkbaharında Moskova hükümeti 3,5 milyon hektarlık tahıl tohumu tedarik edebilmiş ve geri kalan 2,5 milyon hektarlık toprak ekilememişti. Bu hesapsızlık Ukrayna halkının büyük bir kıtlık ile karşı karşıya kalmasına sebep olmuştu.

Bazı kaynaklar, "Holodomor" adı verilen Ukrayna kıtlığını Sovyet hükümetinin kolhozlara karşı köylünün yaptığı muhalefeti bastırmak ve intikam almak için uyguladığı kasıtlı ve programlı bir politikanın sonucu yapıldığını iddia etmektedir. Hatta açlığın en fazla hissedildiği 1932 yılında 1,7 milyon ton, 1933'de 1,84 milyon ton tahılın ihraç edildiği söylenmektedir. Açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalan aileler bölgeyi terk etmek istemesine karşı Sovyet memurları onları engellemiş ve açlıktan ölmeleri için adeta zemin hazırlamışlardı. Açlık sonucunda yaklaşık on milyon insanın hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Gazetecilerin de kıtlık alanlarına girmesi yasaklandığı için durumun vahameti tam olarak dünyaya duyurulamamıştı.[235]

Ukrayna'da komünist partiyi destekleyen işçi kesimin Ukrayna nüfusuna oranı yüzde beş civarındaydı. Bu yüzde beşin de yüzde kırkı Ukraynalı, yüzde otuz sekizi

---

[234] Aynı yıl Mart ayına kadar toplam 6000'den fazla köylü Polonya ve Romanya topraklarına geçiş yapmıştı.
[131] 28 Kasım 2006 tarihinde Ukrayna Parlamentosu, Ukrayna'da 1932-33 yılları arasında ortaya çıkan açlık yıllarını "soykırım" olarak tanıdı. KAMANOV, İlyas. "Ukrayna Soykırım Dedi", 1 Aralık 2006.

Rus, yüzde on ikisi Yahudi ve yüzde onu da diğer milletlerdendi. Nüfusunun büyük çoğunluğu köylü olan Ukraynalılar Sovyet baskılarından bıktığı için özellikle kış aylarında kalabalık gruplar halinde şehirlere göç ederek işçi sınıfına dahil olmaktaydılar. Bu göç Moskova yönetiminin adeta korkulu rüyası haline gelmişti. Bunun sebebi de bu insanların köylü kökenli olmaları ve komünistlere karşı büyük bir nefret beslemeleri nedeniyle şehirlerdeki diğer daimi işçi sınıfın üzerinde menfi etki yaratabilme ihtimaliydi. Bunu engellemek için şehirde çalışan köylüler üzerinde etkin baskılar oluşturan hükümet, çalışma esnasında hata yapanları, mecburi askerlik hizmeti yaptırarak cezalandırıyor ve işten uzaklaştırıyordu.

Ukrayna'daki ekonomik hayat bazı doğal kaynakların çıkarılıp işletilmesine ve tarımsal üretime bağlıydı. Bu açıdan ekonominin en ağır yükü köylü kesime aitti. Bunun yanında Sovyet hükümetleri ürün fiyatlarını kendi belirliyor ve ürünün satışını kendi tayin ettiği müteahhitlere yapılmasını şart koşuyordu. Ürün fiyatlarına istenilen miktarın verilmemesi sonucu köylünün elde ettiği gelir bazen maliyetleri dahi karşılayamaz seviyelere indiğinden, köylü tohum alacak parayı tedarik etmekte zorlanmaktaydı. Bu yüzden ekili arazi miktarı asgari seviyeye inmişti.[236]

Oysa Ukrayna, daha önce Sovyetlerin tahıl ambarı konumunda idi. Rusya Ukrayna'dan her yıl yaklaşık bir buçuk milyon ton tahıl ürünü almaktaydı. Ancak 1928 kıtlık yılında sadece 320 bin ton tahıl alabildi. Genellikle bu ürünlerin yüzde otuzu kadarı Ukrayna halkının ihtiyaçları için ülkede bırakılırdı. Ayrıca Moskova hükümeti tarafından belirlenen ürün fiyatları ile piyasa fiyatları arasındaki fiyat farkı yüzünden Ukrayna köylüsü her yıl ortalama asgari otuz üç milyon ruble kaybetmekteydi.

Hasat zamanı ürünleri toplama faaliyeti adeta askerlerin nezaretinde bir zor alım şeklinde gerçekleşmekte ve bazen köylünün kendi ihtiyacı dahi bırakılmamaktaydı. Satın aldıkları bu ürünlerin fiyatları piyasanın oldukça altında olduğu gibi bir de ödemeler ya geç ya da tahvil şeklinde yapılmak sureti ile köylü iki kez zor durumda bırakılmaktaydı.

[236] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, Cumhuriyet Matbaası.İstanbul, 1930, s. 88.

Bazen köylüler bu haksızlıklar karşısında şiddete başvuruyor, bazen de bilinçli olarak üretimi azaltıyordu. Ukrayna köylüsünün üretimi azaltma girişimleri Sovyetlerin büyük sanayi şehirlerinde karne ile dağıtım yapılmasına rağmen oldukça yoğun bir gıda sıkıntısına sebep olmuştu.[237] O dönem ortaya çıkan yetersiz üretimden ve çeşitli hastalıklardan ötürü yaklaşık 2,5 milyon hayatını kaybetmiştir.

Bu kıtlık sırasında ölümlerin önüne geçebilmek için bazı sivil teşebbüsler olmuştu[238]. Ancak devlet görevlileri Ukrayna'ya yapılan gıda yardımlarını başka yerlere özellikle Moskova'ya aktarmak için çaba harcamaktaydılar. Moskova yönetiminin zaten son derece kısıtlı olan Kiev ve Poltova'da üretilen tahıl ürünlerini hemen yanı başındaki Odesa, Nikolayef gibi şehirlere göndermek yerine binlerce kilometre uzakta bulunan Moskova ve Volga Havzalarına göndermeyi tercih etmesi Ukrayna halkına yapılan büyük bir haksızlık olarak değerlendiriliyordu.[239]

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin 1929 yılı GSMH'sı yaklaşık 11,400,000,000 ruble idi ve bunun sadece 507 milyonu Ukrayna'ya tahsis edilmişti. Kişi başına düşen milli gelir ise Ukrayna'da 17, Belarus'da 28, Moskova'da 20, Özbekistan'da 31 Ruble idi. Bu rakamlar Ukrayna halkının ekonomik olarak ne kadar zor bir hayat sürdürmek zorunda olduğunun göstergesiydi. Ayrıca devlet tarafından yapılması gereken okul, yol, köprü inşası gibi temel kamu hizmetlerinin hiç biri yapılamaz durumdaydı. Moskova hükümetleri Ukrayna topraklarından elde ettiği yer altı ve yer üstü doğal kaynakları kendi sanayisinin gelişmesi için kullanmakta ve bu ülkeyi hammadde deposu olarak görmekteydi. Ancak sanayi ve alt yapı yatırımları söz konusu olduğunda Sovyet yönetiminin Ukrayna'ya aynı ilgiyi gösterdiği söylenemez.

---

[237] Kişi başına aylık 200 gr. yağ, 200 gr. makarna, 250 gr. nişasta, 500 gr. bulgur ve 500 gr. ekmek veriliyordu.

[238] Huver ve Nansen adlı sivil organizasyonlar bu konuda büyük çabalar sarf etmiş ve yüz binlerce Ukraynalıyı ölümden kurtarmıştı. MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.138.

[239] 1921 kıtlığında açlık sınırını çoktan aşmış olan insanların yaşadığı yerlerden 65 vagon buğday Moskova'ya, Nikolayiv ve Kersun şehirlerinde tahıl ihtiyacı çok yüksek iken ve ihtiyaçlarının ancak yüzde dördünü alabilmiş iken 8 vagon buğday Volga'ya gönderilmişti.

3.10. Rus İşgalinin İlk Yıllarında Ukrayna'da Yapılan Yasadışı Faaliyetler (1918-1924) :

Ruslar, Ukrayna topraklarını işgal ettiği zaman halk üzerinde şiddet ve baskı yoluyla otorite oluşturabilmek için yasadışı bir takım faaliyetlere katılmış kişilerden meydana gelen bazı örgütler kurmuşlardı. Bu örgütler Ukrayna halkına resmi devlet görevlilerinin izni ile yıldırma ve teslimiyete yönelik sistemli psikolojik saldırılar düzenliyorlardı.[240] Rus ordularının[241] geçtiği yerlerde onların bıraktığı işgal ve istila görevini bu teşekküller devralmaktaydı. Bazı yerlerde ÇEKA'ların[242] bile Ukrayna halkına eziyet eden örgütlerin planlayıcısı olarak hareket ettiği iddia edilmekteydi. Bu, Rus milletinin kendinden olmayan diğer bir millete duyduğu kin sebebiyle onu yok etmeye yönelik bir planlı sindirme hareketiydi.

1 Ocak 1920 yılında Moskova hükümeti idam cezasını kaldırdığı halde, bu hüküm Ukrayna halkı için asla uygulanmamıştı. Ukrayna ÇEKA'ları öncülüğünde ihtilal mahkemelerinin yargıladığı Ukraynalılardan yüzlercesi bu mahkemelerin verdiği ceza kararlarıyla idam edilmişti.[243] Bu uygulamaları Moskova hükümeti bile gizleyememiş ve kendi basın organlarında yayınlanmasına engel olamamıştır.

Sadece 1918 yılında Kiev'de aralarında 8-9 yaşlarında çocukların da bulunduğu 5,000'den fazla insan idam edilmiş, 1919 yılına gelindiğinde ise idam sayısı 12,000'e çıkmıştı. Odesa'da ise 1918 yılının Ocak ve Şubat aylarında 400 kişi, 1919 yılının Temmuz-Eylül ayları arsında 2,200 kişi, 1920-1921 yıllarında 1418 kişi olmak üzere toplam 4018 kişi sadece yargı kararlarıyla idam edilmiştir. Sivastopol'de 1634 kişi, 1920 yılının Ağustos ayından 1921 Şubatına kadar Kuban'daki Katerynodar hapishanelerinde tahminen 3000 kişi hayatını kaybetti. Kırım'da 1929-1931 yıllarında 56,000 kişi Bolşevikler tarafından idam edilmişti.[244] 1921 Haziran ayında Harkiv'de 418 kişi, Katerinoslav'da 51 kişi, Elizavet'de 55 kişi, Katerinodar'da

---

[240] Bu kişiler genellikle Ruslar, Yahudiler, Macarlar bazen de Çinlilerden seçilmekteydiler.
[241] Özellikle general Wrangel ve Denikin ordularının geçtiği yerlerde halka türlü işkenceler yapılmaktaydı.
[242] Rusça olarak 'Chrezuyehainaya Komissiya po Borbe s Kontrrevolutisnei i Sabbottazhem' şeklinde ifade edilen Çeka Türkçe 'Bolşevik Haber Alma Teşkilatı' demektir.
[243] Siarolea 1917 ile 1923 yılları arasında Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinde toplam 1,608,000 idam vakası tespit etmiş ve bunun da yarısından fazlasının Ukraynalılara ait olduğunu belirtmişti.
[244] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.186. Beyaz Kitap İnterim rapport of the Comuniste to collect information Rssica 1920. Tiheka d'Odesa : Auerbach Kişnef Kişiniev 1920.

27 kişi, 27 Eylül'de 104 Kozak, Volhini'de 400 kişi, Bazar hapishanesinde 359 kişi idam edilerek öldürülmüştü. Prokuriv'de köylülerin gerçekleştirdiği isyan neticesinde 2000 kişi kurşuna dizilmişti.[245]

İdamlardan kurtulan binlerce Ukraynalı ve Kırım Türkü bu kez de General Wrangel'in ordusunda zorla askere alınmış ve silah altına girmişti. Rus ordusuna teslim olduktan sonra da Sovyet ÇEKA'sı ve ihtilal mahkemeleri tarafından yargısız ve sorgusuz toplu olarak idam edilmişlerdi. Bu konuda Sovyet Çeka üyesi Goldin 1924 yılında şöyle söylemişti; ''*İdam için delil aramaya, detaylı sorgulamalara gerek yoktur. Yapmak istediğimiz şeyin bizim için faydalı olduğuna inanmamız yeterlidir.*''[246]

Ukrayna milli ordusu Kiev'i yeniden ele geçirdiğinde Bolşevikler yine ÇEKA vasıtasıyla yüzlerce Ukraynalı mahkumu hapishanelerde kurşuna dizerek idam etmişti[247]. Ukrayna ile Bolşevikler arasındaki savaş sona erdiğinde dahi bu tür yargısız infazlar devam ettirilmişti. Rus aydınlar bu idamları, yine genel asayiş ve iç düzenin sağlanması için yapılan rutin tedbirler olarak tanımlamaya devam etmekteydiler. Ukrayna halkı Sovyet yönetiminin keyfi uygulamalarına katlanmak zorunda kalırken, bütün bu olanlar karşısında sadece küçük bir kısım milliyetçi vatandaşın dağa çıkıp isyan etmesi haricinde bir şey yapılamamaktaydı.

1924 yılından sonra bu milliyetçi muhalif gruplar silahlanarak iyice kuvvetlenmişler ve Bolşevik askerlerine ciddi zayiatlar vermeye başlamışlardı.[248] Moskova hükümeti isyanlar karşısında daha ciddi ve sert önlemler alarak, birliklere köy köy Ukrayna'yı işgal edip görülen en küçük muhalif hareketi bastırmaları talimatını vermişti. Kızıl ordu birlikleri silah ve isyancı kişileri arama bahanesiyle girdikleri evlerde baskı yaparak, önemsiz sebeplerle insanları tutuklayıp idam ediyorlardı.

---

[245] A.g.e. s. 187.

[246] Sergei Petrovich Melgunov: Rusya'da Kızıl Dehşet, Berlin, 1924. MURSKY Volodimir, Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.188.

[247] 28 Ağustos 1919 gecesi Sadova sokağında Çeka üyeleri 170 kişi, Elizavet sokağında şehir Çeka'sı 70 kişi, Çin Çekası 65 kişi ve diğer Çekalar tarafından adı ve sayıları dahi tam olarak bilinemeyen miktarda insanlar katledilmişti.1918 yılında bir Ukrayna subayı ele geçirilemediği için yaşlı annesi ve dört çocuğu Bolşevikler tarafından öldürülmüştü. Poltova ve Kremençuk'ta Ukraynalı din adamları kazığa oturtularak katledilmişti. A.g.e. s.188.

[248] Hatta bu isyancıların reislerinden Zeleni, Anhel, Sepel gibi isimler Ukrayna'da oldukça ün yapmıştı.

Ukrayna halkı, özellikle köylü kesimi bu zulümden kurtulmanın çaresini doğdukları, büyüdükleri ve atalarının hatıralarıyla dolu olan ana vatanlarını terk etmekte bulmuş ve Polonya, Romanya gibi ülkelere büyük gruplar halinde göç etmeye başlamıştı. Bu kaçışı bile engellemeye çalışan Bolşevikler kurdukları pusularda kaçan Ukraynalı köylülerin binlercesinin ölümüne yol açmıştı. Kaçamayan köylüler de yoğun baskı karşısında kendi içinde direniş grupları ve milli teşekküller kurmaya başlamıştı. Bu teşekküller kısa zamanda ülke geneline yayılmış ve toplumun her kesiminden geniş tabanlı bir destek bulmuştu.[249]

Ukrayna'da başlayan bu direniş faaliyetlerini öğrenen Moskova hükümeti Ukrayna'daki varlığının tehlikeye düştüğünü görmüş ve tedbirlerini biraz daha sertleştirmiştir. Kızıl orduda görevli Ukraynalı askerler Sibirya gibi uzak yerlere gönderilirken, Ukrayna'daki Kızıl Orduyu da Rus askerleri ile takviye edildi. Ardından hareketin içinde yer alan bütün din adamları ve akademisyenler görevlerinden uzaklaştırılarak hapishanelere gönderildi.[250]

Tutuklanan Ukraynalılar Harkiv merkezinde bulunan bir opera salonunun mahkeme salonuna dönüştürülmesiyle meydana getirilen bir yerde yargılanmışlardır. Bu mahkemede yargılananların büyük çoğunluğu Ukrayna'nın bağımsızlığına inanmış ve bu yolda fedakarca mücadele etmiş akademisyenler, eski siyasiler, öğretmenler, yazar ve din adamlarından meydana gelmekteydi. Ukrayna halkının, Rus ve Yahudilerden oluşan Sovyet yanlısı vatandaşların çok yakından takip ettikleri davadan şaşırtıcı bir şekilde idam kararı çıkmamıştı.

Bu durum Sovyet yönetiminin Ukrayna'nın bağımsızlık mücadelesinde kaybettiği ilk mevzi olması açısından özel bir önem arz etmekteydi. Ayrıca Moskova hükümetinin de Ukrayna karşısında tahmin edildiği kadar güçlü olmadığı ve bazı zayıf taraflarının var olduğu açığa çıkmıştı.

---

[249] Bazı yüksek seviyeli memurlar, entelektüel kesim, komünist partisinin içindeki bir kısım görevliler, din adamları bu hareketi desteklemekte gecikmemişlerdir. A.g.e. s.194.

[250] Autokefal Ukrayna Kilisesi üyeleri tutuklandı, Metropolit Lipkivskiy ve altı din adamı tutuklanarak Solovky adalarına sürgün edildi. Akademisyenlerden Yefremov, eski bakanlardan V. Çehivskiy, pedagog Durdukivskiy, L. Staristka ve ünlü yazarlardan Çernyahivskiy gibi kişiler tutuklanarak hapishaneye gönderildi. A.g.e. s.196.

3.11. Yurt Dışında Bulunan Ukrayna Vatandaşlarının Bağımsızlık Mücadelesine Katkıları :

Ukrayna milli ordusu uzun yıllar savaş halinde olduğundan oldukça yorgun durumdaydı ve silah, teçhizat, malzeme ve erzak yönünden tükenmek üzereydi. Bu eksikliklerin kısa sürede tamamlanma imkanı yoktu. Muharebe imkan ve kabiliyetini tamamen kaybeden milli ordusunu ve öz kaynaklarını savaşlara ayırma azim ve kararlılığı ortadan kalkan Ukrayna halkının önünde iki seçenek vardı; ya tüm milli unsurları ile Sovyet ordularına teslim olacak, ya da başka bir ülkeye geçerek bağımsızlık mücadelelerine oradan devam edecekti. Ukrayna ulusal hükümeti ikinci seçeneği tercih etti. Bunun üzerine hükümet üyeleri, Simon Petlura dahil tüm ordu komutanları Polonya'ya sığındılar. Ancak Rus ordusu 1920 yılında ülkeyi işgal ettikten sonra Sovyet Devleti Polonya ile bir anlaşma imzaladı ve bu anlaşma ile Polonya'da bulunan Ukrayna milli hükümeti oldukça zor duruma düştü.

Ukraynalı hükümet üyeleri ve askeri unsurların Polonya'daki ilk yılları oldukça zor geçmişti. Gittikleri ülkenin her şeyine yabancı olmalarının yanında tüm maddi kaynaklarını da Ukrayna'da bırakmış olmaları, işlerini yürütmekte kendilerine en büyük engeli teşkil ediyordu. Ancak bütün bu zorluklara rağmen birkaç yıl içinde kendi varlıklarını sürdürebilmek için gerekli olan maddi alt yapıyı[251] hazırlamayı başarabilen yurt dışındaki Ukraynalı hükümet üyeleri seslerini duyurabilecek ve hedeflerine ulaşabilecek için gerekli olan kamu oyunu oluşturabilmişlerdi. Bunun yanı sıra Avrupa'nın farklı ülkelerinde de ülkelerini işgalden kurtarmak için gerekli olan bir çok örgüt kurmayı başardılar.[252]

Polonya'da sürgünde bulunan Ukrayna siyasi ve askeri kişilerin yaşadıkları sorunlar uluslararası bir nitelik kazanmış ve Milletler Cemiyeti Danışma Konseyi Polonya'daki Ukraynalı göçmenlerin hak ve hukukunu korumak için görevlendirilmişti. Ancak aynı konsey, Rus ve Ermeni üyelerin sıkı muhalefetleri yüzünden görevini tam

[251]Ukraynalılar Polonya topraklarında ihtiyaç duydukları okul, kilise, idare teşkilatı gibi her türlü teşekkülü oluşturmuşlardı.
[252]Fransa'da Paris'teki Ukrayna Muhacirleri Genel Meclisi, Polonya'da Varşova Merkez Komitesi, Romanya'da Bükreş Yardım Komitesi, Çekoslavakya'da Ukrayna Birliği, Türkiye'de Ukrayna Hromadaları adlı kuruluşların yanı sıra Bulgaristan, Almanya, Belçika ve diğer Avrupa ülkelerinde değişik isimde teşkilat kurmuşlardır.

olarak yapamamıştır. Bu durum, 1929 yılında Ukraynalıların da konseyde kendi üyeleri[253] tarafından temsil edilebilme imkanına kavuşuncaya kadar devam etmişti.

Yurt dışındaki Ukraynalılar bağımsızlık mücadelesini ve haklı davalarını her fırsatta ve yerde yazılı ya da sözlü olarak ifade etmekteydi. Ayrıca Sovyet ordu ve parti mensuplarının Ukrayna'daki işgalini ve ulusal yapılarını nasıl tahrip ettiğini çeşitli bildirilerle tüm dünyaya anlatmak için çaba harcamaktaydılar. Ukraynalı yazarlar Avrupa'nın en önemli başkentlerinde süreli yayınlar ve küçük gazeteler çıkararak Ukrayna davasını hem Ukrayna halkına hem de tüm dünyaya anlatıyorlardı. Bu çabalar sürerken mülteci Ukrayna hükümetinde bulunan eski dış işleri bakanı sayesinde bağımsızlık mücadelesi Amerika Birleşik Devletleri senatosunda da görüşülmüştü.

Ukrayna halkı bu esnada Moskova hükümetinin memurları tarafından uygulanan baskının altında ve esaret halinde yaşam mücadelesi veriyordu. Mülteci milli hükümet üyeleri Ukrayna halkı ile temaslarını sürdürüyor ve vatansever vatandaşları cesaretlendiriyordu.

1929 yılı Haziran ayında Prag'da, sürgün Ukrayna hükümeti, Fransa, Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan ve Türkiye'nin katılımları ile bir konferans düzenlenmişti. Bu konferansta Ukrayna hükümet üyeleri ülkelerinin bağımsızlığı için ve topraklarının işgalden kurtulması için mücadeleye devam edeceklerine ve Harkiv hükümetine karşı şiddetle karşı çıkacaklarına dair karar almışlardır.[254]

Sovyet hükümeti, sürgündeki Ukrayna milli hükümetinin uluslararası arenada ve kendi halkı içinde sahip olduğu itibar ve güvenden oldukça rahatsız olmuş ve bazı memurlarını gizli ve aleni bir şekilde, yabancı ülkelerde kurulan Ukrayna bağımsızlığı fikrini benimsemiş ve desteklemiş her türlü fikri, ilmi ve siyasi oluşumlara sokarak haklı davayı baltalamak istemişti. Bunda da oldukça başarılı olabilmiştir.

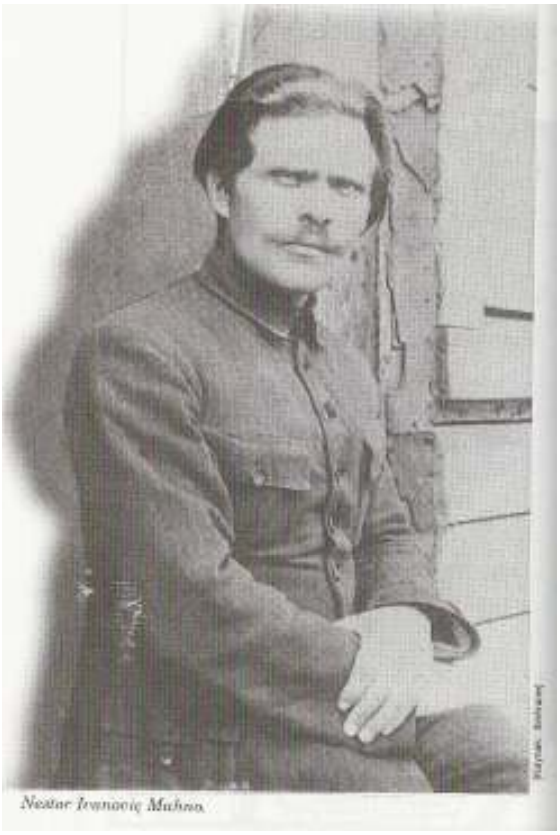
---

[253] Bu konseye seçilen ilk Ukraynalı üyeler Prof. A. Şulgine, R. Smal, Staykz, K. Matziyevt ve mühendis M. Şumytzkiy olmuştu.
[254] MURSKY Volodimir, Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, 1918-1921, s.23.

3.12. Ukrayna Bağımsızlık Mücadelesinde Mahnovist Hareketin (Mahnovşçina) Yeri ve Önemi :

27 Ekim 1889'da Yekaterinoslav eyaletinin Aleksandrovsk bölgesindeki Gulya-Polye köyünde doğan Nestor İsvanoviç Mahno yoksul bir ailenin çocuğu olarak 12 yaşında iş bulmak için okulundan ve ailesinden ayrılmak zorunda kaldı ve bir süre zengin Alman çiftlik sahiplerinin[255] yanında çalışmaya başladı. 19 yaşında muhalif gruplara katılmak ve şiddet eylemlerine iştirak etmek suçundan ömür boyu hapse mahkum olmuş ancak 9 yıl sonra salıverilmiştir.

Şekil 3.2. Mahnovist hareketin lideri Nestor İvanoviç Mahno

Mahno ve arkadaşları çok cepheli bir savaş yürütmek zorunda olduklarından, gelecek nesillere amaçlarını doğru bir şekilde aktarabilecek, birinci ağızdan yazılmış tarafsız bir belge oluşturmak için yeterli zaman ve imkan bulamamışlardı. Mevcut çalışmalar, tamamlanamadan savaş meydanlarında ya da geçici ordugah bölgelerinde ortadan kaybolmuştu. Zaten bu mücadele yıllarında Mahno hareketi üyelerinin yüzde doksanı hayatlarını kaybetmişlerdi. Bu yüzden araştırmacılar Ukrayna'daki bu başkaldırının özüne ulaşmada oldukça zorlanmışlardı. Sadece isyanın içinde yer alan ve bir tesadüf eseri sağ kalabilmiş birkaç kişinin anlattıkları bazı gerçeklerin gün ışığına çıkmasına sebep olmuştu.[256]

[255] 'Kulak' adı verilen zengin toprak sahipleri.
[256] ARŞİNOV, Peter. Mahnovist Hareket (Mohnovşçina), 1918-1921, s. 35.

Mahnovist Hareketin ortaya çıkmasında etkili olan hususlar; devletin işçi ve köylüler üzerinde uygulamış olduğu baskı, üreten konumunda olanların yönetim içinde doğrudan yer alma istek ve arzuları, büyük toprak sahiplerinin devlet içindeki tek taraflı hakimiyetlerini yok etme amaçları, eşitlikçi ve devletsiz köylü ve işçi toplulukları yaratma hayalleri olarak sıralanabilir. Başlangıçta Alman ve Avusturya ordularına karşı başarılı mücadeleler yürüten Mahno ve arkadaşları, bu tehdit ortadan kalktıktan sonra, hem tüm Ukrayna topraklarında beyaz ordunun generallerinden Wrangel, Denikin ve Petlura'ya karşı savaşmış hem de Bolşevik ordularına karşı bağımsızlık mücadelesi vermiştir.

3.12.1. Rus Devriminden Sonra Ukrayna'daki Genel Durum :

1917 Ekim İhtilali, Komünist Partinin yeterince tanınmaması sebebiyle Ukrayna'da etkisini ancak birkaç ay sonra göstermeye başlamıştı.[257] O döneme kadar ülke ulusal burjuvazinin destekçileri, yani general Petlura'nın yandaşları tarafından yönetilmişti. Ayrıca Ukraynalı aydınlara göre Ukrayna halkını kontrol altına almak ve bağımsızlığından vazgeçirmek, işgalci milletlere karşı vermiş olduğu geleneksel mücadele ve direnç özelliğinden dolayı mümkün değildi.[258] Bolşevikler Ukrayna'da devrimci bir ruhla ve halkın iradesine saygılı bir şekilde kontrolü sağlamak yerine, komünist ideolojiyi, kendilerine uygun ekonomik, siyasi ve sosyal tedbirleri askeri yöntemler kullanmak suretiyle hayata geçirmeye çalışmışlardır. Mahnovşçina hareketinin asıl amacının, milliyet farkı gözetmeksizin işçi ve köylülerin özgürleşmesini sağlamak olduğu iddia edilmekteydi. Harekete katılanların büyük çoğunluğu Ukraynalı işçi ve köylüler olmakla beraber isyancıların % 8'i Rus vatandaşıydı ve geri kalanlar içinde Grek, Yahudi, Kafkas vb. milletlerden de destekçiler vardı.

Rusya'da gerçekleştirilen devrim sonucu ülke kolaylıkla ihtilalci güçlerin kontrolüne girerken, aynı durum Ukrayna'da mümkün olamamıştı. Bu yüzden Bolşevik otoriteler Ukrayna'da devrimi silahlı güç kullanarak tatbik etmek istemiş ve direnişin meşru sebebi kendiliğinden meydana gelmişti. Öncelikle toplumsal itirazlar

---

[257] ARŞİNOV, Peter. Ukrayna Anarşist Hareketi, MAHNOVŞÇİNA, 1918-1921, s.37.

[258] Ukraynalı milliyetçiler Vol'nitsa geleneklerini ve Zaporoje Kazaklarının 14 ve 16. yüzyıllardaki kahramanca yaptıkları özgürlük mücadelelerini Ukrayna halkının asla unutmadığını ve bu günkü bağımsızlık özlemlerinin o günlerden kalan mirasları olduğunu iddia etmekteydiler. A.g.e. s.37.

Simon Petlura'nın "Demokratik Hükümeti" zamanında başlamış; ekonomik, sosyal ve kültürel talepler ile toprak ve üretim araçlarının işçi ve köylülere şartsız iadesi öncelikli istekler haline gelmişti. Bu istekler doğrultusunda Ukrayna halkı fabrika sahiplerini devre dışı bırakmış, sendikaları ve fabrika yönetim organlarını kurmuştu. Üretimin fiili olarak idaresini bu seçilmiş organlar marifetiyle yapmaya başlamıştı. Köylerde ise toprak, zenginlerin[259] elinden alınmış ve elde edilen ürüne doğrudan el konulmuştu. 1917 Rus devriminden sonra yönetime el koyan Bolşevikler Ukrayna'daki bu değişikliklere bir süre müdahale edememişti.

Bu olaylar ülkenin büyük bir bölümüne yayılmış, temel hak ve özgürlük mücadelesine geniş katılım sağlanarak, halk tarafından işgalci güçlerin kontrolündeki hükümete ve Almanlara karşı bir isyan hareketi başlatılmıştı. Bunun sebebi genel olarak Hükümete ve Almanlara karşıymış gibi gözükse de, asıl isyanın kaynağı Bolşeviklerin Rus Devrimini Ukrayna'da zorla uygulama girişimleri olduğu söylenmekteydi. Köylü Ukraynalılar her yerde büyük toprak sahipleri[260] ve Almanlara direnmeye çalışırken, resmi hükümet organları ve yabancı askerler halka şiddetli baskılar uygulamaya başlamıştı.

1918 yılının Haziran ayından itibaren köylüler eylemlerinde sertleşerek küçük müfrezeler[261] halinde özellikle meskun mahallerin dışında dağlık ve ormanlık arazilerde askeri yöntemleri de kapsayan bir takım faaliyetler yapmaya başladılar.

Yapılan bu mücadele tamamen Ukrayna halkının kendi inisiyatifi olduğundan isyan hareketi milli bir hava kazanmış ve geniş halk kesimleri tarafından desteklenmişti. Başka ülke ve milletlerden destek almamaları mücadelenin manevi gücünü arttırmış ve tüm halkı destansı bir başarı umudu sarmıştı. Rus devriminin temsilcileri, yerel hükümet ve işgalci Almanların halka yaptıkları baskılar mücadeleyi uluslararası arenada da meşrulaştırmaktaydı.

Küçük birimler halinde savaşan unsurlar Bolşeviklerin amansız baskılarına rağmen dağılıp parçalanma yerine birleşip güçlendiler. Bu birleşmenin öncülüğünü de

---

[259] Kulak.
[260] Pomeşçikler.
[261] Genellikle 20, 50, 100 kişilik gruplar teşkil ederek konvoylara ve ikmal unsurlarına ani baskınlar şeklinde zaiyat verici küçük çaplı operasyonlar icra etmekteydiler.

Ukrayna'nın güneyinde bulunan Gulya-Polye bölgesinde, liderliğini Nestor Mahno'nun yaptığı köylüler yapmaktaydı. İsyan önce, Alman-Avusturya birliklerine karşı yapılırken daha sonra, Rus Devrimcilerinin kurduğu Hatman Hükümetine doğru kaymıştır. Örgütlü isyanın başladığı güney Ukrayna kararlı bir şekilde faaliyetlerine devam ederken, ülkenin kuzey batı ve batı bölgeleri işgalcilerin ve Bolşeviklerin desteğiyle oluşturulmuş yapay milliyetçi akımın[262] etkisine kapılarak General Petlura'nın kontrolüne girmişti.

3.12.2. Yerel Güçlerin Silahlı İsyan Hareketleri :

Nestor Mahno ömrünün dokuz yılını hapishanelerde geçirmişti. Bu süre zarfında hapishanedeki zor şartlara rağmen orayı bir okul gibi değerlendirmeyi bilmiş ve daha sonraki yıllarda ülke idaresindeki baskıcı unsurları temizlemek için giriştiği mücadelenin alt yapısını ve fikirsel zeminini hazırlamakla uğraşmıştı. Hapisten çıktıktan sonra kendi köyüne geri dönerek çevre köylerle birlikte örgütleme faaliyetlerine başlamıştı. Öncelikle toprağın köylünün eline geçmesini sağladı ve toprak sahibi zenginleri yönetimin dışında bıraktı.[263] Yaptığı konuşmalar, bastırdığı broşürlerle amacını daha geniş halk kitlelerine açıkça duyurmaya başladı. Başlangıç noktası olarak tüm Ukrayna halkına onların emeklerini sömürerek zenginleşen büyük toprak sahiplerine ve hükümet üyelerine başkaldırının kendileri ve gelecek nesiller için bir zorunluluk olduğu bilincini aşılayarak askeri bir teşkilatlanma gerçekleştirmeye çalıştı.

Yayınladığı bildirilerde[264] sadece Ukrayna halkına değil aynı zamanda Alman ve Avusturya askerleri ile Don ve Kuban Kazaklarına da hitap etmeyi ihmal etmiyordu. Kısa bir süre içinde Lozovaya, Berdyansk, Mariupol, Taganrov, Logansk, Grişino, Yekaterinoslav, Aleksandrovsk ve Melitopol bölgelerini de içine alan geniş bir

---

[262] Petlurovtski denen milliyetçi demokratların etkisine giren Kiev, Volin, Podolsk ve Portova'daki bu köylüler burjuvaziye hizmet etmekten geri kalmamıştı. ARŞİNOV, Peter, Ukrayna Anarşist Hareketi, Mahnovşçina, 1918-1921, s.43.

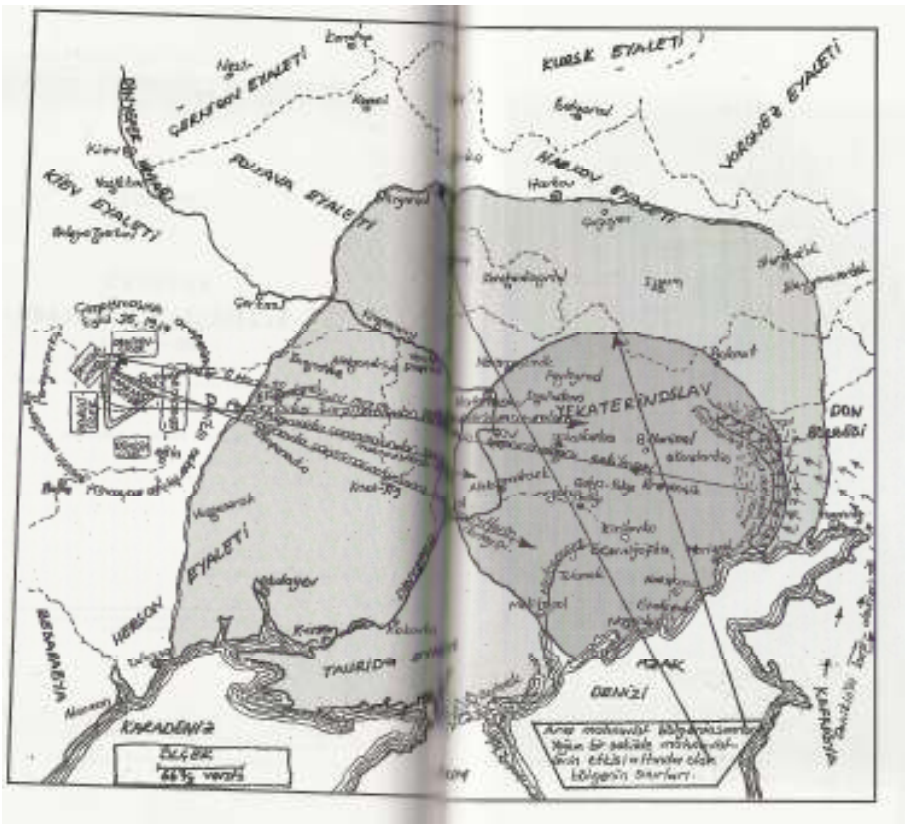
[263] Toprak reformu Gulya-Polye bölgesini müteakip Yekaternoslav, Tauride, Poltava, Harkov ve yakın diğer bölgelerde yapıldı.

[264] Mahno ilk bildirilerinden birinde şöyle sesleniyordu ; "Kazanmak ya da ölmek ; işte bu tarihsel anda Ukraynalı işçi ve köylülerin yüz yüze oldukları ikilem budur. Ancak, öldürmekle bitirilemeyecek kadar çokuz, biz halkız!Bu nedenle kazanacağız. Ama, geçmiş yılların hatalarını, kaderimizi yeni bir efendinin eline bırakma hatasını tekrarlamak için değil, geleceğimizi kendi ellerimize almak, irademiz doğrultusunda ve gerçeği kendi kavrayış biçimimize göre yaşamak için kazanacağız." ARŞİNOV, Peter, Ukrayna Anarşist Hareketi, Mahnovşçina, 1918-1921, s.43.

coğrafyada askeri bir eylem sahası oluşturmayı ve Bolşevik unsurların ve yabancıların faaliyetlerini tahdit etmeyi başardı.[265]

Aldığı kesin istihbaratlar sonucu, büyük birliklere küçük unsurlarla beklemediği yer ve zamanda ani baskınlar yapmak suretiyle düşmanlarında zaiyata yol açan Nestor Mahno ve yandaşlarının başarıları ülke genelinde ses getirdi ve açık, gizli bir çok örgüt Mahno'yu desteklemeye başladı.[266] Mahno gerek halktan gerekse örgütlü küçük direnişçi gruplardan aldığı destekle ve kendi ülkelerindeki politik karışıklıkların da etkisiyle Alman ve Avusturya birliklerinin Ukrayna topraklarından ayrılmalarını sağlamıştır. Böylece işgalci güçlerin kurduğu Hatman hükümeti de düşmüş ve Ukrayna topraklarında egemen üç güç odağı ortaya çıkmıştır; Petlurizm, Bolşevizm ve Mahnovşçina.[267]

Şekil 3.3. Mahnovistlerin kontrol ettikleri bölgeler[268]

[265] A.g.e. s.47.
[266] Bunlardan en etkili olanlar Berdyansk bölgesinden Krilenko birlikleri, Dibrivki bölgesinden Şıuz birlikler, Grişino bölgesinden de Petrenko-Platonov birleri idi. A.g.e. s.43.
[267] ARŞİNOV, Peter, Ukrayna Anarşist Hareketi, Mahnovşçina, 1918-1921, s. 67.
[268] A.g.e. Resimlerin bulunduğu en son kısım.

3.12.2.1. Petlurizm :

Bu güç odaklarından birincisi yani Petlurizm milliyetçi burjuvazi hareketini temsil etmekteydi. Adını bu hareketin liderlerinden biri olan Simon Petlura'dan alan akım Rada'yı (Ulusal Meclis) kurarak bağımsız Ukrayna Demokratik Cumhuriyeti'ni ilan etmişti. Yeni bir askeri komite oluşturarak başlangıçta Rus Bolşevizmi karşısında önemli bir set görünümü sergileyen Simon Petlura 11-25 Ocak 1918 tarihleri arasında Kiev'de Bolşevik orduları karşısında ağır bir yenilgiye uğradı ve ülkenin batısına çekilerek Rus devriminin Ukrayna'yı işgal etme protestolarına devam etti.

Şekil 3.4. Ukrayna'daki burjuvazinin temsilcisi General Simon Petlura

Mart 1918'de Bolşevikler geri çekildikten sonra yeniden Kiev'e gelerek hükümet kuran Petlura taraftarları bu kez Ukrayna Halk Cumhuriyeti'ni ilan ettiler. Almanların ülkeyi işgal etmelerini müteakip Simon Petlura hükümeti yerini Hetman Skoropadski'ye bırakarak kısa bir süre sonra bir kez daha dönmek üzere politik arenadan çekildi. Sonraki iktidarlarında tam anlamıyla ülkeye hakim olamayan Petlura yerini bu defa Bolşevik yönetime bırakmak zorunda kaldı. Bütün bu gelişmeler 1918 yılı içinde olup bitmişti.

3.12.2.2. Bolşevizm :

Bolşevizm de Ukrayna topraklarının büyük bir bölümünde hakim olmuş akımlardan ikincisiydi. Liderliğini Lenin'in yaptığı Bolşevizm Ukrayna köylüsüne ve işçisine zengin toprak ve fabrika sahiplerinden kurtarmayı vaat ederek daha adil ve özgür bir hayatı işaret etmekteydi. Sermayeyi ve toprağı tamamen devlet kontrolüne alarak eşitlik ve adaleti ön gören bir sistemi en temel amaçları arasında göstermekteydiler.

Bolşevizmin ideolojisinin altında yatan psikolojiyi kendi dışında kalan tüm fikir ve akımların baskı ile ortadan kaldırılması isteği olarak özetlenebilmektedir. Bireyselliği ret etmekte ve her ferdin hayatının sonuna kadar sadece ait olduğu toplum için var gücü ile çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Bu öğretiye uygun olarak Bolşevik işgali ile birlikte Ukrayna'da var olan tüm kaynaklar işçi ve köylüler dahil kamulaştırıldı, sendikalar etkisizleştirildi ve muhalefet yok edilerek komünist parti tarafından dikta yönetimi işbaşına getirildi.

Bolşevizm iktidarı Ukrayna'da hemen kök salmamış ve yerleşmesi için belli bir sürenin geçmesi gerekmişti. Bunun asıl sebebi Ukrayna halkının o dönem yabancı işgalcilere, zengin toprak sahipleri ve Hatman iktidarına karşı bağımsızlık ve özgürlük mücadelesi vermesiydi. O yüzden komünizmin Ukrayna'ya girişi ülke içindeki etkili bazı gruplar tarafından da ustaca gizlenmiş ve sessiz devrim halka rağmen gerçekleşmişti.

Bolşevikler Hatman halen iktidarda iken kendi rejimlerini kurabilmek için Pavlograd bölgesinde "Kolosov" adında müfreze teşkil etmişler, ancak Ukraynalı isyancı birlikler tarafından kısa sürede etkisiz hale getirilmişlerdir. Hatman iktidarı düştüğünde, Kursk şehrinde bulunan Bolşevikler hızlı hareket edememişler ve bu fırsatı Petlura taraftarlarına kaptırmışlardı. Bu olaylar ve çıkan birkaç isyan hareketinden dolayı, Ukrayna hükümetini Kursk şehrinden Harkov'a taşıyarak bir yönetim merkezi oluşturan Bolşevikler, Petluristlerle Kiev'de savaşa tutuşarak yönetimi ele geçirmeyi başarmışlardır.

3.12.2.3. Mahnovizm :

Bu bölümdeki asıl konuyu oluşturan Mahnovist hareket ise, işçi ve köylüler tarafından toprak ve fabrika sahiplerine karşı başlatılan ancak koordinesiz isyan hareketinin örgütlü ve tek merkezden yönetilmesini sağlamıştı. İsyan artık tamamen haklarını arayan ezilmiş halk kitlelerinin mücadelesinden çıkarak talan ve yıkım özelliği arz etmeye başlamışken Mahno direniş hareketine bir sistem ve bilinç aşılamaya çalışmıştır.

Mahnovist hareketin temel özellikleri şöyle açıklanmaktadır;[269]

- İmtiyazlı toplumsal sınıflara güvensizlik,
- Siyasi teşekküllere karşı duyulan şüphe,
- Ülkede dikta yönetimi kurmaya çalışan her türlü oluşumun reddi,
- Devlet yönetiminin kabul edilmemesi,
- Ülke idaresinde halkın tam yetkilendirilmesi,
- Öz yönetimin kurulması.

Nestor Mahno'nun kurduğu isyan ordusu büyük halk kitlelerinden tam destek almıştı. Ordu halkın direniş simgesi haline gelmiş ve bazı ekonomik veya siyasi olaylarda dahi ordunun onayını almak köylülerin vazgeçilmez uygulamalarından biri haline gelmişti. Bunun yanında Mahno ordusunun ve teşkilatının amaçları ile köylününkiler tam olarak örtüştüğünden isyan hareketi bütün ülkede toplumsal bir mutabakat halini almıştı.

Mahno'nun ordusu şu ilkelere uygun olarak teşkilatlanmıştı ;

- Halkın kendi isteği ile katıldığı bir ordu anlamına gelen *gönüllü katılım* ilkesi,
- Birlik komutanlarının ancak ilgili birlik veya birim tarafından seçilmesi ile görevlendirilebileceği demek olan *seçim* ilkesi,
- Orduda uygulanacak disiplin kuralları bağımsız komisyonlar tarafından belirlenip tüm komisyonlar tarafından da onaylanması ile yürürlüğe gireceği anlamına gelen *öz disiplin* ilkesi.[270]

Mahnovistler ülkenin kuzeyine, yani Kiev'e doğru Ukrayna'nın Sovyet yönetimi tarafından atanan resmi hükümetin başı olan Hatman kuvvetlerine karşı genel bir yürüyüşe geçtiler. Geçtikleri yerlerde zaman zaman Petlura güçleri ile karşılaşıyor ve ittifak taleplerini kesin bir dille ret ediyorlardı. Petlurist kuvvetler en

[269]ARŞİNOV, Peter, Ukrayna Anarşist Hareketi, Mahnovşçina, 1918-1921, s.68.
[270]ARŞİNOV, Peter. Ukrayna Anarşist Hareketi, Mahnovşçina, 1918-1921, s. 80.

güçlü oldukları Yekaterinoslav ve Sinelnikovo şehirlerinde iki defa Mahno'nun kuvvetleriyle karşılaşmış ve her ikisinde de etkisiz hale getirilmişti.[271]

İşçi ve köylülerin sorunlarını çözebilmek ve işgalci güçlere karşı örgütlü bir takım tedbirler alabilmek için çeşitli kongreler düzenlenmiş ve mücadele kurumsallaşmaya başlamıştı. Kurulan öz denetim organları kongrelerde alınan kararların uygulanmasına yönelik icra kurulları gibi hareket ediyor ve hiçbir yaptırım ön görmeyerek tamamen işçi ve köylülerin vicdani sorumluluklarına bağlı bir gönüllülük esasına dayanıyordu. Alınan kararlar gereği Gulya-Polye bölgesi teçhizat, malzeme, mühimmat ve yiyecek yığınaklanması için depo ve dağıtım noktası olarak belirlenmişti.

Mahnovist ordularının karşısında diğer bir tehlike de General Denikin'in birlikleri idi. Denikin Bolşevikler'in başlattığı Rus Devrimine karşı top yekün bir savaş başlatmış ve düşürülen monarşi veya Çarlık yönetimini yeniden tahta çıkarma mücadelesi vermekteydi.[272] Denikin'in ordusu, eski Çarlık Rusyası'ndan kalan subaylar ve Kozaklardan meydana gelmekteydi. Mahno'nun ordusunda ise yapılan savaşlardan dolayı yorgun 20.000 gönüllü savaşçı bulunmaktaydı. Sayıca ve teçhizat olarak Denikin kuvvetlerinden oldukça zayıf olan Mahnovistler bunun kötü neticelerini 1919 yılının Haziran ayında görmüşlerdi.

Denikin ordusunun güney doğudan saldırılarına maruz kalan Mahnovistler bu kez iyi hazırlandığı için, Denikin birliklerini Don Irmağı ve Azak Denizi istikametinde geri çekilmek zorunda bırakmışlardır. Bolşevik birlikleri ise Denikin'den çok sonra aynı bölgeye kuzeyden ulaştı. Başlangıçta Bolşevikler Mahno'nun, aynı cephede ve aynı düşmana karşı mücadele verdikleri için, kendilerine katılacağını düşünmekteydiler. Nestor Mahno da Sovyet Ordusu ile bir ittifakın direniş ruhuna doğrudan bir zarar verebileceğini düşünmüyordu. Ancak Bolşevikler kendi amaçlarını ve ideolojilerini, Mahnovistler tarafından kurtarılmış olarak değerlendirdikleri bölgelerde açık bir şekilde tatbik etmeye başlayınca, fikirsel ayrılığın ne kadar derin olduğu ortaya çıktı.

---

[271] Ag.e. s. 83.

[272] Rusya'da Çarlığın yıkılması ile ortaya çıkan monarşi taraftarlarının liderliğini general Denikin ile birlikte Kornilov, Kaledin, Krasnov, Alekseyev, Kolçak adlı generaller yapmıştı.

Bundan sonra Bolşevikler Mahnovist Hareketi yasa dışı ilan ederek bazı liderlerini tutukladı ve basın yoluyla tehdit etmeye başladılar. Bazı tarihlerde de Bolşevikler Mahno ile anlaşma girişimlerinde bulunmuş ancak onun taviz vermediği ilkeler nedeniyle başarı sağlanamamıştı.

Aynı tarihlerde Grigoryev isimli eski bir Çarlık subayı Bolşeviklere karşı isyan etmiş ve bazı bölgeleri ele geçirmeyi başarmıştı. Bolşevikler Mahno ile bu isyancıya karşı ittifak önermiş ancak Mahno'dan olumsuz cevap almışlardı.[273] Ancak Grigoryev ile de birleşmeyen Mahno bu isyanın büyümeden yok edilmesine sebep olduğundan Bolşevikler rahat bir nefes aldılar ve Mahno'ya sahte övgüler düzdüler. Bu tehlike ortadan kalktıktan sonra Bolşevikler gerçek amaçlarını göstererek Mahno'yu karalama kampanyalarına devam etmişlerdir.

Mayıs 1919 tarihinde, Denikin kuvvetleri Kuban'dan gelen Kozaklarla ve Kafkasya'da oluşturulan askeri birliklerle takviye edilmesinden sonra Mahnovist ordusu için büyük bir tehlike olmaya başlamıştı. Bu tehlikeye bir de Bolşeviklerin ablukası eklenince isyan ordusu çok zor bir duruma düştü. Bunun için Mahnovistler dördüncü olağan üstü kongre için 31 Mayıs 1919 tarihinde bir telgrafla köylü ve işçilere toplanma çağrısında bulundu. Bu çağrı dağıtıldıktan sonra Bolşevikler Gulya-Polye bölgesine saldırma kararı aldı. Mahnovist birlikleri Denikin kuvvetleri ile Bolşevikler arasında kalınca yenilgi kaçınılmaz oldu. Silah ve teçhizattan yoksun Gulye-Polye köylüleri özellikle Denikin ordusuna mensup Kozak kuvvetlerinin ardı arkası kesilmeyen taarruzları karşısında bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Bunun üzerine Mahno isyan orduları liderliğinden ayrılarak küçük bir müfreze ile ortadan kayboldu ve geride kalan savaşçılarına Denikin ordusuna karşı Bolşeviklerle işbirliği yapma tavsiyesinde bulundu.

Mahnovistlerle birleşen Bolşevikler Denikin ordularına karşı yaptıkları savaşı kaybettiler ve önce Yekaterinoslav daha sonra da Harkiv'i Beyaz Orduya teslim ederek Ukrayna'yı boşaltmak zorunda kaldılar. Bolşeviklerin Ukrayna topraklarından ayrılmasından sonra Nestor Mahno yeniden ortaya çıktı ve Grigoryev'in adamlarını ve bazı Bolşevik askerlerini de yanına alarak yeniden isyan ordusunu toplamaya

[273] Batko Mahno Tümeni Kurmay Konseyi Üyelerinin yayınladığı ortak bildiri. ARŞİNOV, Peter, Ukrayna Anarşist Hareketi, Mahnovşçina, 1918-1921, s.93.

çalıştı. Topladığı ve yeniden teşkilatladığı yeni isyancılarla Dinyeper Irmağının batısında Uman yakınlarında Denikin ordusunu bozguna uğrattı.

Bu başarının ardından Mahnovistler Bolşeviklerin kendilerine yeni bir saldırı yapmaya cesaret edemeyeceği yönünde bir değerlendirme yaparak yeni bir cephe açmanın gereksiz olduğuna karar vermişlerdi. Bu karar her ne kadar Mahnovistlerin mücadele ruhuna uygun ise de o dönem Bolşeviklerin felsefe ve düşüncelerine, ayrıca Ukrayna'da olup bitenlere pek uymamaktaydı. Zaten Bolşevikler de Denikin ve Don Kozaklarının Ukrayna'da bıraktıkları güç boşluğunu doldurmak için fırsat beklemekteydiler. Bu fırsat Mahnovistlerin zafer sarhoşluğu içinde Ukrayna'nın tamamını savunabilecek milli güçler oluşturmada kararsız kaldıklarında ortaya çıktı ve Bolşevik orduları da bu fırsatı çok iyi değerlendirdi. Böylece Mahnovist hareketin çöküş süreci başlamış oldu.

Bolşevik birlikleri Mahnovist orduya planlı bir biçimde saldırıyor ve yakaladığı esirlere akıl almaz eziyetler uygulayarak kendi saflarında ajanlık yapmaya zorluyordu. Mahno kuvvetlerini imha etmek için her yola başvuruyor ve bazen ortak düşmanlara karşı müttefik görüntüsü veriyor ve tehlike ortadan kalkınca yeniden düşmanca tavrını sergiliyordu. Bu şartlar altında Mahno, beyaz ordunun Denikin ile beraber diğer temsilcisi olan Wrangel ile yapılan mücadelede Bolşevikler ile anlaşmış ve ardından Wrangel orduları dağıtılınca yeniden Sovyet ordularının saldırılarına maruz kalmıştı. Bu saldırılarının üçüncüsünde Mahno 70 atlı adamı ile birlikte Romanya topraklarına sürülmüş ve isyancı hareket eylem safhasının sonuna gelmişti.[274]

Bundan sonra Nestor Mahno ailesi ile birlikte sırasıyla Romanya, Polonya, Almanya ve Fransa olmak üzere dört ayrı ülkede sürgün hayatı yaşamıştır. Özellikle Paris'te çok zor günler yaşayan Mahno bazı küçük çapta politik girişimlerde bulundu idiyse de yeterli olamamış ve 25 Temmuz 1934 tarihinde 44 yaşında hayata veda etmiştir.[275]

---

[274]ŞAHİNER, Kerime. "Bolşevik İhtilâlinden Sonra Türkiye'ye Gelen Wrangel Ordusu Ve Faaliyetleri",
[275] ARŞİNOV, Peter, Ukrayna Anarşist Hareketi, Mahnovşçina, 1918-1921, s.189.

3.13. İki Dünya Harbi Arası Bağımsızlık Mücadelesi:

Ukrayna'nın bağımsızlık ateşi dünyanın yaşadığı iki büyük savaş yıllarında da hiç sönmeden yanmaya devam etmiştir. Bu ateş Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti topraklarının tamamını kapsayan doğu ve batı bölgelerini de içine almaktaydı. Sovyetlerin ilk kuruluş yıllarında Ukrayna'nın kendi kültürü, dili, dini ve ulusal değerlerinin Bolşeviklerin "Yerelleştirme" (Korenization) politikasından azami şekilde etkilendiği görülmektedir. 1930'lu yılların başına tekabül eden yerelleştirme döneminde yoğun bir şekilde Ukraynalılaştırma faaliyeti icra edilmiştir. Örneğin eğitim dili olarak Ukraynacanın kullanılması özellikle kırsal bölgelerde okur yazarlık oranlarını yükseltmiştir. Eğitim seviyesi yükselen Ukraynalı vatandaşlar şehirlere göç etmeye ve Ukraynalı kimliğini kullanarak kentsel dönüşümün bir parçası olmaya başlamışlardır. Bunun yanında bağımsızlığın ilk temel adımlarından sayılan ana dilde gazete, dergi ve eserler yazılmaya ve Ukrayna kültürel hayat kent merkezlerinde özgürce yaşanmaya başlanmıştır. Yine toplum ve devlet hayatında Ukrayna kimliği ön plana çıkmış ve iş dünyası içinde kullanılması avantaj haline gelmişti.

Daha önceki yıllarda Komünist Parti ve hükümet nezrinde Rusça hakim dil iken 1920'li yılların sonundan itibaren, Partinin yarıya yakın bir kısmının Ukraynalılardan oluşmasından ötürü Ukrayna dili Rusçanın yerini almaya başlamıştı. Bunda bağımsızlık yanlısı ve Bolşevik olmayan eski Ukrayna Borotbists[276] Partisi'nin yönetimde etkili olmasının rolü büyük olmuştur.

Yine Sovyetlerin yoğun bir şekilde yaptığı din karşıtı propagandaya rağmen Ukrayna ulusal Ortodoks kiliseleri Ukrayna Autocephalous[277] Ortodoks Kilisesi (UAOC) olarak kurulabilmiştir. Bolşevik Hükümeti başlangıçta ulusal kiliseleri, Çarlık döneminde siyasi hayatta oldukça etkili olan Rus Ortodoks Kilisesi'ne baskı yapmak amacıyla kullanmak istemiş ve bundan dolayı, yeni Ukrayna Kilisesini bir süre desteklemiştir. Bu destek neticesinde özellikle Ukrayna köylü sınıfının bu kiliseye olan ilgisi artmıştır.

---

[276] Ukrayna Sosyalist Devrimci Parti (The Ukrainian Party of Socialist Revolutionaries), Lenin Collected Works, Volume 42, October 1917-March 1923, 2nd English Printing, Progress Publishers, 1971, Moscow, pages 174-175. Çev. Bernard Isaacs.

[277] Bağımsız Ukrayna Ortodoks Kilisesi, kendi piskoposunu kendi içinde kurduğu konsey tarafından seçen ve hiçbir kiliseye bağlı olmayan kiliseyi ifade eder. Britanika Ansiklopedisi.

1928 yılında Stalin tarafından ilan edilen beş yıllık kalkınma planları neticesinde Sovyet Cumhuriyetleri genelinde hızla bir sanayileşme yaşanmaya başlanmıştır. Sanayileşme ülkenin bazı yerlerinde kalkınmayı sağlarken Ukrayna gibi ekonomisi büyük oranda tarıma dayalı bölgelerde de sosyal ve siyasi çalkantılara yol açacak değişimlere sebep olmuştur. Bu süreçte köyden kent merkezlerine büyük göçler meydana gelmiş ve köylü halk üzerinde derin izler meydana gemiştir.

Sanayileşmenin getirdiği tarımsal üretim açığını kapatabilmek için Sovyet idarecileri, köylünün elinde bulunan tüm arazi ve çiftlikleri kamulaştırmaya başladı. 1930 yılına kadar tüm toprak ve hayvan çiftlikleri kolektif çiftlikler haline getirildi. Bunun için resmi yetkililer gerektiğinde zor kullanmaktan kaçınmamışlardır. Bu baskılar karşısında direniş gösterenler umutsuz bir şekilde mücadeleden vazgeçerek boyun eğmek zorunda bırakıldı. Sovyet yetkilileri bu kişilere karşı oldukça acımasız davranmakta ve hayvanları ile çiftliklerini tahrip ederek bağımsız yaşam şansı tanımamışlardı. Daha zengin durumda olan köylüleri de "kulak" olarak nitelendirmekte ve devlet düşmanı olarak değerlendirildiğinden on binlercesi tutuklanmış ve aileleriyle birlikte Kazakistan ve Sibirya topraklarına sürgün edilmiştir.[278]

1930'lu yıllarda Ukrayna'nın bağımsızlık mücadelesi daha ziyade bireysel anlamda ekonomik faaliyetlerin serbestleşmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Ancak azalan tarımsal üretimi Ukrayna'nın tarım ürünlerinden %44 daha fazla pay alarak kapatmak isteyen Sovyet yönetimi Ukrayna halkını açlığa mahkum etmiştir. Moskova ve civarındaki kent merkezlerinde kıtlığı hissetmeyen kentli burjuva, toprağına ekecek tohum dahi bırakılmayan Ukrayna halkından 10 milyon insanın açlıktan öldüğünü de uzun bir zaman bilmeyecekti. Sovyet idarecilerin yıllarca kendi halkından ve dünya kamuoyundan sakladığı bu kitlesel ölümler bugün artık soykırım olarak nitelendirilebiliyor.[279]

Sovyet Cumhuriyetlerinde yaşanan sanayileşme ve kolektivizm Ukrayna'nın milli davasında ciddi sapmalara yol açmış ve ulusal kültürü acımasız bir saldırıya maruz kalmıştır. Bunun ilk dalgası 1929 ve 1934 yılları arasında Ukraynalı

[278] AĞAOĞLU, Samet. Sovyet Rusya İmparatorluğu, Baha Matbaası, İstanbul, 1967, s.134.
[279] KARABİBER, Osman. Kırımlı Bir Türkün Rusya'daki Maceraları, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1954, s.98.

milliyetçileri ve devrimci nesli hedef alan faaliyetler olmuştur. Diğer politik tasfiye dalgası 1936-1938 yıllarını kapsayan ve daha önce siyasi hayattan uzaklaştırılan kişilerin yerine getirilen yeni nesil politikacıları hedef almıştır. O dönem ülkedeki tek yetkili organ olan Ukrayna Komünist Partisi'ndeki Ukraynalı üyeler Rusyalı olanlarla yarı yarıya yer değiştirmişlerdir. Bu, zaten zorlukla sürdürülebilen Ukrayna bağımsızlık hareketlerine ve millileştirme davasına çok ağır darbeler indirmiştir.[280]

Ukrayna milli davasının önü Ruslaştırma ile kesilmiş ve Ukrayna kültür elitleri, aydınları, yazar, şair, sanatçı ve din adamları ya ülkeden sürgün edilmiş ya da hapishanelere gönderilmiştir. Ukrayna'da ne zaman milliyetçilik yükselmeye başlasa Sovyet yönetimi bunun önünü kesebilmek için işe mutlaka ülkenin entelektüel kadrolarını susturmakla başlamıştır. Bu kez de beklenen olmuş ve Ukrayna derin bir sessizliğe bürünmüştür.

3.14. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Ukrayna:

İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Dış İşleri Bakanları Ribbentrop (Almanya) ve Molotov (Rusya) aralarında bir anlaşma yapmışlar ve bu anlaşma gereğince Alman ve Sovyet orduları Polonya topraklarını paylaşmışlardı. Ardından Fransa Almanya'ya teslim olduktan sonra Romanya, Besarabya ve kuzey Bukovina topraklarını Sovyetlere terk etmek zorunda kalmıştı. Buna göre Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Besarabya'nın kuzey ve güneyi ile Bukovina'nın kuzeyi bölgeleriyle birleşti ve bu toprak kayıpları veya kazanımları 1947 Paris Barış Antlaşması ile tanınmıştı.[281]

Almanya 1941 yılında Sovyetler Birliği topraklarını işgal ettiğinde, Sovyet idaresini tanıyalı henüz iki yıl olan ve Ukrayna'nın batısında yaşayan Ukraynalılar işgalci Almanları özgürlük savaşçısı olarak görmüşler ve bağımsız Ukrayna Cumhuriyeti'nin kurulması için umutlanmışlardır. Başlangıçta da Almanlar milliyetçi Ukrayna halkını cesaretlendirecek şekilde hareket ederek boş hayaller peşinde koşmalarını sağlamışlardır. Ancak işgalcilerin gerçek maksadı Ukrayna topraklarını

[280] POHL, J. Otto. "The Stalinist Penal System : A Statistical History Of Soviet Repression And Terror 1930-1953" , North Carolina, Mc Farland & Company Inc.
[281] ATAK, Sadık. Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1964, s.28.

ve milletini Polonyalılar, Yahudiler ve Ruslara karşı bir tampon bölge ve millet olarak kullanmaktı.[282]

İşgalin başında bu amaçlarını iyi gizleyen Almanlar savaşın ilerleyen dönemlerinde bu ihtiyacı hissetmemişler ve sert bir şekilde Ukrayna milli hareketini acımasızca ezmeye başlamışlardı.[283] Bunun yanında bir çok Ukraynalı da işgalin ilk günlerinden itibaren Alman ordularına karşı direnmiş ve Sovyet ordularıyla birlikte hareket etmişti. Hatta bazı bölgelerde Ukrayna milliyetçileri yer altı teşkilatları kurmuş ve Ukrayna İsyan Ordusu ismi altında hem Alman hem de Sovyet birliklerine karşı direniş geliştirmişlerdir.

Batı Ukrayna'nın bazı bölgelerinde Ukrayna İsyan Ordusu 1950'li yıllara kadar Sovyet ordusuna karşı ülkenin bağımsızlığı için direnişe devam etmiştir. Bu mücadele yıllarında her iki taraftan da bir çok insan hayatını kaybetmiştir. Almanlar işgal ettikleri Sovyet topraklarında kaldıkları süre içinde Sovyetlerin yerli halk üzerinde kurduğu sömürge düzeninin yıkılışı ile ilgili hiç bir şey yapmamış ve hatta mevcut düzeni sürdürürken aynı zamanda Yahudilerin katledilmesine ve Ukraynalı işçilerin Almanya'ya ucuz işgücü olarak gönderilmesine devam etmişlerdir. Bu durum savaş döneminde zaman zaman Ukrayna direniş örgütleri ile Sovyet birliklerini aynı saflarda mücadeleye mecbur etmiştir.[284]

İkinci Dünya Savaşı ve Alman işgali boyunca Ukrayna'da bir milyonu soykırımda öldürülen Yahudi vatandaşlar olmak üzere toplam yedi milyon insanın öldüğü tahmin edilmektedir. Yine savaşta ölen yedi milyon Sovyet askerinin 2,7 milyonu Ukraynalılardan meydana gelmekteydi .

Bu dönemde Alman işgalcilerin insafına bırakılan Ukrayna bağımsızlık hareketi ağır bir darbe almıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından iyice güçlenmiş ve topraklarını genişletmiş olan Sovyet yönetimi karşısında tam bağımsız bir Ukrayna pek mümkün gözükmüyordu. Bu yüzden yeniden bu alevin canlanması uzun yıllar almıştır. [285]

---

[282] DALLIN, A. German Rule In Russıa 1941-1945 a Study of Occupatıon Polıcıes, New York; St. Martin's Press, 1957.
[283] Ag.e. s. 57.
[284] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, Cumhuriyet Matbaası.İstanbul, 1930, s.156.
[285] ARŞİNOV, Peter. Mohnovist Hareket (Mohnovşçina) 1918-1921, s. 77.

İlerleyen yıllarda Ukrayna sanayileşme ve üretim düzeyi açısından savaş öncesi seviyeyi geçmekle kalmamış aynı zamanda Sovyet gücünün ana unsuru konumunda olmuştur. Yine Ukrayna Sovyet savaş sanayisinin ve ileri teknoloji yatırımlarının merkezi durumuna gelmeyi başarabilmiştir. Soğuk Savaş döneminde Ukrayna topraklarına en modern silahlarla donatılmış olan Sovyet askeri üsleri konuşlandırılmış ve adeta ileri karakol görevi verilmiştir.

Böylesine önemli stratejik rol Ukrayna aydınları üzerinde büyük bir etki bırakmış ve bazı ünlü Sovyet liderleri, başarılı sporcular, bilim adamları ve sanatçılar Ukraynalı vatandaşlar arasından çıkabilmiştir. Ukrayna arazisi Sovyetlerin enerji üretim merkezi, askeri ihtiyaçları karşılamak için ağır sanayi üretim tesisleri, kömür ve demir çıkartma kaynağı olarak Sovyet ekonomisinde vazgeçilmez bir yer almıştır. Ülkenin bu özellikleri Ukrayna entelektüel takımını bağımsızlık fikrinden uzaklaştırmış ve adeta Sovyetlerin doğal bir uzantısı olduğu fikrini benimsemelerine sebep olmuştur.

1980'li yıllara gelince dünyada yaşanan liberalleşme hareketleri ve Sovyetlerin kendi içinde Gorbaçov'un başlattığı "Açıklık" politikaları ve Ukrayna içinde 1986 yılında meydana gelen Çernobil kazasının ortaya çıkardığı ortak kader anlayışı Ukrayna içinde bazı bağımsızlık hareketlerini yeniden canlandırmıştır.[286] Bu bağımsızlık isteği süreci Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte hayat bulmuş ve 24 Ağustos 1991 yılında Ukrayna Radası bağımsız bir ülke olduklarını ilan etmiştir. 1 Aralık 1991 yılında yapılan halk oylamasında da bağımsızlık onuru resmileştirilmiş ve 25 Aralık 1991 tarihinde Sovyetler resmen dağıldığını ilan ettikten sonra diğer ülkeler Ukrayna'nın bağımsızlığını tanımaya başlamışlardır.[287]

Ukrayna'nın yüzlerce yıllık bağımsızlık macerası bu tarihte sona ermiş olmasına rağmen iç dinamikleri ile yaşadığı demokrasi mücadelesi, katetmesi gereken daha çok mesafenin olduğunu göstermektedir. Bu kavga eski düzen yanlıları ile yeni tanıştıkları batı demokrasisi taraftarları arasında meydana gelmiştir. Ukrayna

---

[286] WALLANDER, Celeste A. Lost and Found: Gorbachev's New Thinking, The Washington Quartely, Winter 2002.
[287] CAFERSOY, Nazım, SOMUNCUOĞLU, Anar. "Ukrayna : Avrasya'nın Stratejik Kaderinin Belirlendiği Ülke" , Stratejik Analiz, Cilt 2, No.15, Temmuz 2001, s.23.

demokrasi hayatı 1991 ile 2007 yılları arasında yapılan seçim yarışlarıyla ülkeye yerleşmeye çalışmakta ve her şey yeniden düzenlenmektedir. Ancak eski Sovyet üyesi ülkelerin başta yasal mirasçı Rusya Federasyonu olmak üzere birbirleriyle olan ekonomik ve siyasi bağımlılık eski düzen yanlılarının güç aldıkları en güçlü tezlerden birisidir.

4. UKRAYNA'NIN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

4.1. Ukrayna'nın Jeopolitik Durumu :

Son on beş yıl göz önüne alındığında eski SSCB ülkelerinin en istikrarlı ülkelerinden biri durumunda olan Ukrayna, SSCB'nin dağılmasında etkin rol alan kilit ülkelerin başında yer alır. Rusya'nın emperyalist politikalarına karşı en kararlı tutumlardan birini sergileyen Ukrayna, jeopolitik konumu itibariyle ABD, Rusya Federasyonu ve AB gibi küresel aktörlerin göz ardı edemeyeceği ve batı Avrasya coğrafyasında yeni çıkar çatışmalarının kaderinin belirleneceği egemen bir güç olma yolunda hızla ilerlemektedir.

Ukrayna, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bulunduğu coğrafyadaki jeopolitik değeri, yer altı kaynakları, askeri ve teknolojik potansiyeli, büyük ve yetişmiş nüfusu ile oldukça önemli bir ülke olarak uluslararası arenada bağımsız bir devlet olarak küresel sahneye çıkmıştır. Brzezinski'nin "*Avrasya satranç tahtasında Rusya'nın demokratikleşmesine yardımcı olacak jeopolitik mihver*" olarak tanımladığı bu ülkenin uluslararası tercihleri Avrasya coğrafyasının stratejik geleceğini belirleyebilecek boyuttadır.[288]

Ukrayna, geçmişte bir yandan Batıya dönük, Batıyla bütünleşmek ve kimliğini güçlendirmek isteyen, öte yandan Rusya'ya dönük, Rusya ile bütünleşmek isteyen bir ülke konumundadır. Bir çok ülke Ukrayna'nın ne kadar önemli bir ülke olduğunu son dönemlerde özellikle Rusya ile yaşadığı krizler dolayısıyla anlamaya başlamıştır.[289] Ukrayna Rusya'nın canlandırmaya çalıştığı büyük Rus İmparatorluğu çabalarını kendi halkının yapacağı siyasi tercihlerle ya önleyecek ya da yeşil ışık yakacaktır. Zira Sovyetlerden dağılan diğer uluslar da Ukrayna'da olup bitenlerin kendi geleceklerini de etki altına alacağını iyi bilmektedirler. Muhtemel bir Moskova merkezli birleşme yeniden her şeyi geriye götürecek ve tüm çabalar boşa gitmiş olacaktır.

---

[288] BRZEZİNSKİ, Zbigniev. Büyük Satranç Tahtası, Çev. Ertuğrul Dikbaş ve Ergun Kocabıyık, İstanbul, 1998, Sabah yayınları, s. 45.

[289] ARIKAN, H. ve KAR, M. Merkezi ve Doğu Avrupa ile Baltık Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Ekonomik ve Politik Entegrasyonu, İçinde DEDEOĞLU, S. ve SUBAŞAT, T. "Kalkınma ve Küreselleşme", Bağlam Yayınlar, İstanbul, 2004.

Toprakları asırlarca bölünmüş, işgale uğramış, sınırları sürekli değişmiş ve adı 'sınır ülkesi' anlamına gelen Ukrayna, tarihinin en önemli dönemecini yaşamış ve şimdilik tercihini batıdan yana yapmış gözükmektedir.[290] Bunun en önemli sebebi yıllardır ülkede kültürel, ekonomik, siyasi ve diğer konularda hüküm süren Rus baskısının yerini batı yanlısı ve Avrupa siyasi kurum ve demokrasisine uyum sağlama düşüncesinde olan bir yönetime bırakma kararlılığı olmuştur.

Ukrayna jeopolitik bakımdan Türkiye'ye çok benzeyen bir ülkedir. Ülkeyi çepeçevre saran çok sayıda değişik komşusu bulunmaktadır. 50 milyona varan nüfusuyla ve geniş topraklarıyla Ukrayna Avrupa'nın en büyük ülkelerinden biridir. Tarım bakımından Avrupa'nın devlerinden sayılmakta ve çok verimli topraklarda üretilen buğday, arpa, patates, mısır ve şeker pancarı, Ukrayna'ya adeta Avrupa ve Rusya'nın tahıl ambarı olma özelliği kazandırmıştır.[291]

Tarım, sanayi ve teknoloji alanında önemli özelliklere sahip Ukrayna ayrıca Rus ve Orta Asya petrol ve doğalgazının toprakları üzerinden Avrupa'ya ulaşmasını sağlayan çok stratejik bir geçiş ülkesi olarak değerlendirilmektedir. Bu özellik Ukrayna'yı Rusya açısından vazgeçilmesi, göz ardı edilmesi imkansız bir ülke yapmakta; enerji, petrol ve doğalgaz bakımından Rusya'ya olan bağımlılığını dengeleyebilmektedir. Ülkenin diğer önemli yönleri ihmal edilse bile sadece bu yönden Rusya'nın Ukrayna'ya ne kadar ihtiyacı olduğu ve Ukrayna'yı kimin yöneteceğinin Rusya için ne kadar hayati önemi olduğu kolaylıkla anlaşılabilmektedir.[292]

Ukrayna'nın jeopolitiği deyince ilk akla gelen ülke Rusya olmaktadır. Ülkenin jeopolitiğine verilen önemin Rusya Federasyonu gibi büyük bir ülke ile doğrudan sınırdaş olması ve onunla her alanda bağlılık derecesinde ilişkilerin üst seviyede bulunmasından kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu yüzden

---

[290] BELOV, O. (ve O.Honcharenko, N.Marchenko, B. Parakhonsky, M. Rubanets, O.Yanishevsky), Ukraine 2000 and Beyond:Geopolitical Piorities and Scenarious of Development, Scientific Council of the National Institute for Strategic Studies, Kiev, 1999.

[291] d'ANIERI, Paul. Economic İnterdependence in Ukrainian-Russian Relations, State University of New York Press, 1999.

[292] d'ANIERI, Paul. KRAVCHUK, Robert ve KUZIO, Taras. Politics and Society in Ukraine, Westiew Press, Colorado, 1999, s. 65.

Ukrayna'nın Rusya açısından ne anlam ifade ettiği onun jeopolitik durumunu da ortaya çıkaracaktır.

Rusya Ukrayna'nın Batı'ya yönelerek batı tarzı demokratik kurum ve kuruluşların sınırlarına kadar gelmesini istememektedir ve bu yüzden Ukrayna'nın özellikle NATO'ya girmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Diğer eski Sovyet ülkelerinin NATO'ya girmelerini önleyemeyen Rusya, Ukrayna'da kendisine göre bir kırmızı hat çekerek batının ilerleyişini durdurmaya çalışmıştır. Ekonomik bakımdan da Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile değil kendi kurduğu 'Ortak Ekonomik Alan' dediği Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Kazakistan'dan meydana gelen ekonomik birliğe katılmasını ve böylece son yıllarda iyice gelişen Ukrayna ekonomisinin Rus ekonomisi ile bütünleşmesini sağlamaya çalışmaktadır.[293]

Esasen Ukrayna ekonomisinin önemli bir kısmını teşkil eden Donetsk bölgesi de stratejik açıdan önemli bir yerdir ve Rus ekonomisiyle bütünleşmiş durumdadır. Bu bölge çelik ve boru üretimi bakımından Rusya için son derece önemli, hatta vazgeçilmez bir özel bölge konumundadır. Rusya'nın 2020 yılına kadar 27 bin kilometrelik yeni boru hatları inşa etmesi gerektiği göz önüne alındığında Donetsk'teki boru üretiminin Rusya bakımından ne kadar önemli olduğu son derece açıktır. Ayrıca, bu bölge Ukrayna ekonomisine ve de siyasetine büyük ölçüde yön veren ve Rusya ile yakın ilişkilere sahip büyük işadamlarının etkili olduğu, bu suretle Ukrayna'nın geleceğine hükmeden bir bölge olma özelliği taşımaktadır.[294]

Rusya Ukrayna halkını kendi milleti ile aynı etnik kaynaktan meydana geldiğini iddia etmektedir. Bu yaklaşım Rusya'yı Avrupa karşısında Ukrayna ile ilgili olarak daha hassas ve duygusal bir tutum sergilemeye itmektedir. Ukrayna'nın batı ile bütünleşmesi Rusya'nın canlandırmayı arzuladığı Rus İmparatorluğunun çöküşü anlamına gelmektedir. Hatta Rusya en büyük projelerinden biri olan Avrasya Ortak Ekonomik Alan planı Ukrayna'nın katılımı olmaksızın hiçbir işe yaramayacağını düşünmektedir.[295]

---

[293] SERMAN, W. Garnett. Ukraine and Russia, in Collected Papers : Ukraine in Europe, Center for Strategic and International Studies,1999, s. 43.

[294] TORBAKOV, Igor. Rusya'dan Ayrı Ya Da Rusya'nın Bir Parçası : Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı, s. 309.

[295] KAMALOV, İlyas. "Bağımsızlıktan Özgürlüğe Ukrayna", ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, Stratejik Analiz, Mart 2005 s.46.

Ukrayna'nın Kırım vasıtası ile Karadeniz'e kıyısının olması Rusya açısından bu ülkeyi bir kat daha önemli yapmaktadır. Tarihi Rus ideali olan sıcak denizler özleminin giderilmesi bugün için sadece Ukrayna'nın Karadeniz kıyılarından olabilecektir.

Her iki kıta açısından bakıldığında ise Ukrayna toprakları hem Avrupa'nın hem de Rusya'nın her iki ülkeler topluluğu için bir duvar niteliğindedir.[296] Bu duvar Rusya'yı NATO ve ABD'ye karşı, Avrupa'yı da Rus yayılmacılığına karşı koruyacaktır. Ukrayna belki de doğu-batı blokları arasında Birinci Dünya Savaşı'ndan beri süregelen mücadelenin simgesel ortak mekanı durumundadır. Soğuk Savaş'ın, her iki ideolojinin de ele geçirdiğinde sayısız avantajlar elde edebileceği kritik arazi konumunda olan en değerli hedeflerinden biri olduğu düşünülebilir. Bu mücadele, ekonomi alanında liberal (serbest piyasa)-kapalı sistem, siyasi rejim açısından demokratik cumhuriyet-halk cumhuriyeti, dini açıdan Ortodoks-Katolik-Müslüman, etnik olarak Rus-Ukraynalı, coğrafi açıdan ise Dinyeper doğusu ve batısı, siyasi liderler açısından da Yuşçenko-Yanukoviç şeklinde somutlaşmıştır.

Geçmişte yaşanan doğu-batı mücadelesinin adı olan "Soğuk Savaş"'ın kendine has ve gizli kuralları Ukrayna coğrafyasında bugün de geçerliliğini koruduğu söylenebilir. Ancak bu ismin dünya kamuoyunun belleklerinde meydana getireceği ruhsal çöküntü kavgaya başka bir isim verilmesini zorunlu kılmaktadır. Belki de adına "Geçiş Savaşları" (Transition War) denilebilecek bu mücadele, Sovyetlerin içinde kapalı kalan birlik üyelerinin serbest kalarak dış (gerçek) dünya ile buluşması sonucunda, Ukrayna'nın hangi bloğun çekim gücü fazla ise oraya doğru sürüklenmesi olarak tanımlanabilir. Bazen Rusya bazen batı arasında gidip gelen Ukrayna, tercihleri konusunda açık bir devlet politikası oluşturup diğer tarafın çekim gücü ne kadar büyük olursa olsun kendi imkanları ile o hedef bloğa doğru gidebilmelidir. Bunun için kendi iç dinamiklerini bu politika yönünde entegre ederek iç kavgayı minimize etmelidir.[297]

---

[296] KAMALOV, İlyas. "Bağımsızlıktan Özgürlüğe Ukrayna", ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, Stratejik Analiz, Mart 2005 s.46.

[297] CAFERSOY, Nazım, SOMUNCUOĞLU, Anar. "Ukrayna : Avrasya'nın Stratejik Kaderinin Belirlendiği Ülke" , Stratejik Analiz, Cilt 2, No.15, Temmuz 2001, s.24.

4.2. Tarihsel Süreç :

4.2.1. "Ukrayna" İsminin Tarihi Kökeni :

Ukraynalıların yaşadıkları topraklara Ukrayna isminin verilmesi oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Özellikle IX. yüzyıla ait halk şiirlerinde "Ukrayna" ismine rastlanılmıştır.[298] Ukrayna ismine tarihin derinliklerinde bakıldığında siyasi ve milli açıdan herhangi bir anlamı bulunmamaktadır. Varyaklar şiddetli bir saldırı sonucu Ukrayna topraklarında kendi krallıklarını ilan etmişler ve o dönem zorla Ukraynalılara Rus olduklarını kabul ettirmeye çalışmışlardır. Varyaklar'dan sonra Ukrayna ismi daha sık kullanılır olmuştur. 1187 yılından beri Ukrayna tarihine ait tüm belge ve bilgilerde Ukrayna isminin söylenmekte olduğu ve bu ismin sadece o coğrafyayı ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. Ardından Varyaklar bu araziyi terk ettikten sonra Ukrayna ismi Rus isminin yerini almıştır.[299]

Aynı dönemlerde Rus Çarları Ukrayna ismini kabul etmişler ve Moskova'nın merkez olduğu ülkelerine de Büyük Rusya adını vermişlerdir. Ukrayna ismi daha çok yabancılar tarafından kullanılmıştır ve dünyaca ünlü coğrafya alimleri kitaplarında "Okrayna" ismini tercih etmişlerdir. 1580 yılında Motielle, 1641 yılında Sanson, 1650 yılında Bouplan, 1657 ve 1660 yıllarında Cornelius tarafından yapılan haritalarda Ukrayna ismi kullanılmış ve Rusları anlatmak için daha ziyade "Moskovi" ismi kullanılmıştır.

Ukrayna Çarlık Rusya tarafından istila edildikten sonra bu araziye Küçük Rusya adı verilmiş Ukraynalılara da Küçük Rus denmiş veya sadece "Haholi" diye hitap edilmiştir. Ukrayna'ya bu şekilde isim verilmesinin ardında yatan sebebin millet olarak varlıklarını yok saymak, milli kimliklerini Rus milletinin çatısı altına yerleştirmek ve onları millet yapan değerlerini tamamen imha etmek olduğu değerlendirilmektedir.

---

[298] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s. 27.
[299] BUGAJSKİ, Janusz. Ethnic Relations and regional Problems in İndependent Ukraine, Ukraine : The Search For a National Identity, (der.) S. L. Wolchik – V. Zviglyanich, Rowman & Little Field Publishers, Oxford 2000, s.178.

16. ve 18. yüzyıllar arasındaki bağımsızlık mücadelelerinde Ukraynalılar iddia ettikleri milli toprakları Ukrayna olarak isimlendirdikleri gibi, 19. yüzyılda da aydınlanma devrinde Ukrayna bu kıtanın ve halkın resmi ismi olmuştur. 1917'deki Bolşevik ihtilalinde Rusya ile kurulan temaslarda Ukrayna isminin kullanılması bu adı köklü biçimde uluslararası literatüre yerleştirmiştir.

4.2.2. Ukrayna Tarihi :

Ukraynalılar, bin yıldır şu anki topraklarda yaşamışlardır. Ukrayna milletinin kökleri orta Dinyeper bölgesinde İ. Ö. III. milenyumda yaşamış olan Chernynakhiv kültürünün mirasçısı olan Scythian kabilelerinden Tyrill kültürüne kadar gider. Ukrayna topraklarında yaşayan en eski insan toplulukları Kimmerler, İskitler, Sakalar, Gotlar ve diğer göçebe kavimler olduğu söylenebilir. Bu insan toplulukları koloni halinde burada yaşar ve ticaret ile uğraşırlardı.[300]

VII. yüzyıla doğru Musevilik dinini benimsemiş, Orta Asya kökenli yarı göçebe Türk topluluklardan olan Hazarlar Ukrayna topraklarını ele geçirmiş ve burada bağımsız Hazar İmparatorluğu'nu kurmuşlardır. Hazar İmparatorluğu'nun toprakları bugünkü güneydoğu Avrupa'dan başlar, Kafkaslar ve Hazar Denizi'ne kadar uzanırdı. IX. Yüzyılda Ukrayna Varangian Oleg tarafından Hazarlardan alınmış ve Rurikid Prensliği dönemi başlamıştı. Bu dönem Ukrayna topraklarında Polans, Drevlyans, Severians, Ulichs, Tiverians, ve Dulebes gibi toplulukları kapsayan yerli Slav gruplar yaşamaktaydı.[301]

Aslında bu yerli Slav kabileleri VIII. yüzyılda merkez ve doğu Ukrayna'yı ele geçirerek Kiev şehrinin kurulmasını sağlamışlardır. Oldukça verimli topraklara ve karlı ticari güzergahlara yerleşen bu kavimler kısa sürede Avrupa'nın en büyük devleti olan Kiev-Rus İmparatorluğu'nu kurmuştur.[302]

Hristiyanlık çağının başladığı ilk dönemlerde, bu din Karadeniz'in kuzeyine tacirler, seyyahlar gibi çeşitli vasıtalar yoluyla hakim olmaya başlamıştı. Hristiyanlığın

---

[300] MAGOCSİ , Paul Robert. A History of Ukraine, University of Toronto Press, Toronto, 1995, s.51.
[301] A.g.e. s. 58.
[302] HAYDA, L. Ukraine In The World, Cambridge, Harvard University Pres, 1998, s. 114

Ukrayna topraklarında bu kadar hızlı benimsenmesinde Kiev-Rus Devleti'nin etkisi büyük olmuştur. Özellikle Yunan Ortodoks misyonerler bölgeye gelip bir çok insanın Hristiyan olmasını temin etmeyi başarmıştır.

Şekil 4.1. XI. yüzyılda Kiev Ruslarının yaşadığı bölge

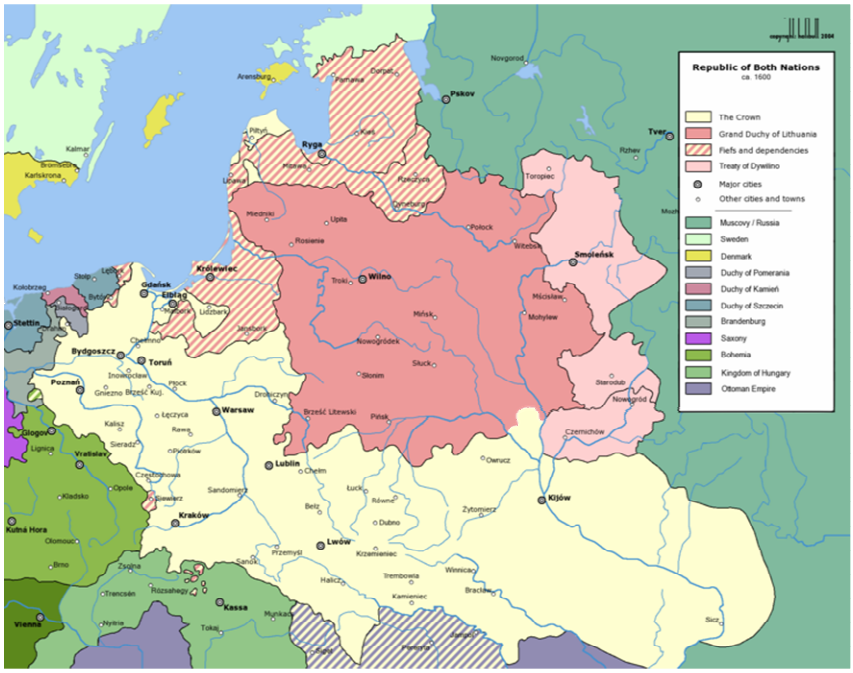

Bu İmparatorluğun sınırları Finlandiya körfezinden ve Kareliya'nın en büyük gölünden,Volga'nın doğudaki en üst kollarına ve Syan ile batı Buh nehirlerine kadar uzanıyordu. İkinci milenyumun başlarında Kiev-Rus İmparatorluğu en güçlü olduğu dönemlerdi. Ancak İmparatorluğun varisleri arasında başlayan taht kavgaları devleti oldukça zayıflatmış ve Kıpçaklar, Moğollar ve kuzeydeki Suzdal Prensi tarafından gerçekleştirilen saldırılar sonucu devlet çökme noktasına gelmiştir. 1169 yılındaki saldırılardan birinde Ukrayna Prensleri arasındaki karışıklıktan istifade eden Prens Andrei tarfından Kievli Rusların ülkesi parçalandı ve bir kısmı Moskova ve Belarus egemenliğine girdi.[303]

12 ve 13. yüzyıllarda Kuman ve Moğol hakimiyetine giren Ukrayna topraklarında bulunan bütün prenslikler Moğollara bağlanarak vergi ödemek zorunda bırakılmışlardır. Kiev Rus-Ukrayna Devletinin halefi, 13. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar hüküm süren ve Danilo Halytsky tarafından kurulan Galiçya – Volynian Prensliğiydi. Yeni devlet önce Akıllı Yaroslav sülalesinden gelen prensler tarafından, kısa bir süre için de Macar soylular tarafından yönetilmişlerdir. Ülke, bu dönem bütün Karadeniz kıyılarına hakim olmayı başararak Beserabya topraklarına kadar uzanabilmiştir. Ancak XIV. yüzyılın sonunda Galiçya-Volinya Devleti Moğol İmparatorluğu'nun hakimiyetine girerek varlığına son verilmiştir. Ardından Kiev-Rus Devleti tamamen parçalanarak Ukrayna topraklarında bağımsız Rus Prenslikleri kurulmuştur.[304]

[303] MAGOCSİ , Paul Robert. A History of Ukraine, University of Toronto Press, Toronto, 1995, s. 63.
[304] A.g.e. s. 64

4.2. Polonya-Litvanya Birliği toprakları (1630)

XIV. yüzyıl boyunca Polonya ve Litvanyalılar Moğol işgalcilerle savaşmak zorunda kalmıştır. Bu savaş yılları boyunca Ukrayna topraklarının büyük bir bölümü Polonya ve Litvanya'nın eline geçmiştir. Tam olarak ifade etmek gerekirse, Kiev'i de içine alan Volinya'nın kuzey ve kuzey batı toprakları Litvanya'ya katılırken, ülkenin güney batı bölümü Polonya ve Macaristan'ın eline geçmiştir. Litvanya ve Polonya arasında imzalanan birlik anlaşmasını müteakip pek çok Polonyalı, Alman, Ermeni ve Yahudi vatandaş bu ülkeye göç etmiştir. 1569 yılında kurulan Polonya-Litvanya Birliği 3 Mayıs 1791 yılına kadar varlığını sürdürebilmiş ve Polonya, Litvanya topraklarının yanı sıra Belarus, Letonya, Estonya, Ukrayna'nın büyük bir bölümü, Rus Kaliningrad ve Smolensk bölgelerini de kapsamaktadır.

Uzun bir süre Litvanya ve Polonya'ya karşı bağımsızlık savaşı veren Ukrayna, 1648–1654 yılları arasında Zaporozhyan Kozak Sich'in önderliğinde ve Hatman Bogdan Khmelnytsky komutasındaki orduların mücadelesi sayesinde bağımsızlığını kazanıp Avrupa politik haritasında tekrar yerini aldı.[305]

Kısaca Ukrayna'nın tarihi, Kiev Ruslarının IX. yüzyılda kurdukları kent devletine kadar uzanmaktadır denilebilir. Ülke, XIII. yüzyılda önce Tatarlar, ardından Polonya ve Litvanya tarafından işgal edilmiştir. XIV. yüzyıldaki işgalden sonra Ukraynalılar kendi kimliklerini yeniden sorgulamışlar ve farklı olduklarını iddia ederek gelecek yüzyıllara ayrı etnik kimlikle girmişlerdir. Polonya ve Litvanya'nın önünden

[305] MAGOCSİ , Paul Robert. A History of Ukraine, University of Toronto Press, Toronto, 1995, s. 215.

kaçan ve köleliğe zorlanan Ukraynalı köylüler daha sonra yaman bir savaşçı haline gelecek ve tarihte Kozak olarak anılacaklardır.

XVI. yüzyıldan itibaren Ukrayna'da Kozak dönemi başlamıştır. 1648 yılından itibaren ülkeye hakim olan Ukrayna Kozaklarının başlattığı 1657 yılında Hetman Bohdan Khmelnitsky'in ölümünden Hetman Ivan Mazepa'nın tahta çıkışına kadar geçen süreyi kapsayan bu döneme "Yıkım" (Ruin) adı verilmiştir. Kozaklar 1600'lü yılların ikinci yarısından itibaren güneyde Kırım Yarımadası'nda yaşayan Türklerin üzerinde hakimiyet kuran Osmanlı Devleti'ne, Birliğin ana üyesi olan Litvanya ve Polonya'ya ve Moskova merkezli Rus İmparatorluğu'ndan meydana gelen üç yönlü tehdite karşı mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

Bu dönemde Ukrayna'nın başında bulunan Hatman ülkesini Ruslardan, Polonyalılardan ve Asyalı işgalcilerden korumaya ve bağımsızlığını muhafaza etmeye çalışmıştır. Bu mücadele içinde en büyük savaş 1709 yılında Rus Ordusu ile Kozak Ordusunun Komutanı ve Hatman Ivan Mazepa arasında Poltava'da meydana gelmiş ve Hatman bu savaşı kaybetmiştir.[306] Böylece Ruslarla bir anlaşma yapmak zorunda kalan Ukrayna, topraklarının tamamen Rus İmparatorluğu'nun kontrolüne geçmesine engel olamamıştır.[307]

1772 yılında ülkenin doğusu Rusya kontrolünde kalmaya devam ederken batı Ukrayna bu kez Avusturya egemenliği altına girmiştir. Osmanlı-Rus Savaşlarından sonra Osmanlı Devleti güney Ukrayna'daki egemenliğini kaybedince Macaristan da Transkarpatlar'ı kontrol etmeye devam etmiştir. Ukrayna Avusturya ve Rusya arasındaki mücdelede adeta bir piyon gibi görülmekteydi. Bazı tarihçiler Avusturya'nın Ukraynayı Ruslardan ayırarak ayrı bir millet ve ülke olma özelliği kazandırmaya çalıştığını ifade etmektedir.

1917'deki Şubat ve Ekim devrimlerinin bir sonucu olarak, Rus Çarlığı çökmüş ve imparatorluk dağılmıştı. 22 Ocak 1918 tarihinde, Ukrayna Ulusal Cumhuriyeti (UNR) ilan edilmiş ve ardından Ukrayna tarihi için trajik bir dönem başlamıştı. Stalin,

---

[306] HAGGMAN, Bertil. Poltava'nın Neticesi: Rusya'yı Yenmeye Yönelik İsveç-Ukrayna-Osmanlı-Kırım Tatar Stratejileri, 1709-1714, Emel 2002.
[307] KURAT, Nimet Akdes. Rusya Tarihi, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1999.

Kaganovych, Molotov ve Postyshev'in uyumlu ve istikrarlı politikaları sonucunda, Ukrayna'nın sosyal kurumlarını hedef alarak zarar vermek amaçlı tarımsal bir kriz yaratılmış ve yapay bir kıtlık yaşatılmıştır.[308] Büyük oranda köylü nüfusa sahip Ukrayna'da, Stalin'in 1932-1933 yıllarındaki yönetimi sonucunda 7 milyon kişi ölmüştür.

Modern Ukrayna'daki ilk bağımsızlık hareketleri, 1917-1921 yıllarında Rus İmparatorluğu'nun çökmesi ile ortaya çıkmış, çok kısa bir süre bağımsız olarak kalan ülke, Bolşevik İhtilali'ne karşı koyamamış ve 1922 yılında SSCB'ne dahil olmuştur. Ancak, ülkenin batısı 1939 yılına kadar Polonya'nın idaresinde kalmıştır.[309]

Stalin'in devlet başkanlığı döneminde hızla sanayileşen ülke, büyük kömür ve demir rezervleri sayesinde Sovyet sanayileşmesinde lokomotif rolü üstlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında, milliyetçi akımlar önem kazanmıştır. Sovyet döneminde, milliyetçilik akımının güçlü olduğu Ukrayna, 1980'li yılların sonuna kadar Komünist Parti tarafından sıkı bir kontrol altında tutulmuştur.[310]

1944 yılında, S.S.C.B. Yüce Konseyi kararına bağlı olarak, içinde Ukrayna'nın da olduğu Sovyet ülkelerine kendi dış ilişkilerinde serbestlik verildi. Bir yıl sonra da Ukrayna S.S.C. Birleşmiş Milletler'e kurucu üyelerden biri olarak katıldı.24 Ağustos 1991 tarihinde, Yüce Rada, kendi kendine bağımsız karar verme hakkını kullanarak Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan etti.[311]

4.3. Ukrayna'nın Mevcut Sorunları :

4.3.1. Etnik Yapı İle İlgili Sorunları :

Ukrayna halkının etnik kimliği ile ilgili olarak çeşitli fikirler mevcuttur. Bazıları Ukraynalıların Slavların doğu kolu olduğunu ifade etmektedir. Antropolojik açıdan

[308] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1930, s. 142.
[309] ATAK, Sadık. Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1964, s. 40.
[310] BREMMER, I. TARAS, G. New States New Politics: Building the Post-Soviet Nations, Cambridge, CPU, 1997, s. 242.
[311] BÜYÜKAKINCI, Erhan (Der.), Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, İçinde BİLENER, Tolga. "Ulus Devlet Olma Sürecinde Ukrayna", Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004, s. 320.

incelendiğinde ise Ukrayna milletinin Slav milletlerinden tamamen farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir kısım görüşler de, Slav ırkına yakın olan Ukrayna halkının aynı dil, aynı gelenek ve göreneklere sahip bir takım kabilelerin birleşmesi ile meydana geldiği yönündedir. Bir çok Avrupalı yazar kitaplarında Ukrayna milletini kesin olarak Rus milletinden ayrı tutmuştur.[312]

Ukrayna ulusu 130 farklı etnik gruptan meydana gelmiştir. Nüfusun çoğunluğunu % 77 ile Ukraynalılar ve % 17 ile Ruslar oluşturmaktadır. Nüfusun bu heterojen yapısı, Ukrayna yöneticilerini ileride doğabilecek bölünme sorunu veya hami konumundaki ülkelere Ukrayna'nın iç işlerine müdahelede meşru zemin yaratması açısından endişelendirmektedir.[313] Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yaklaşık 11 milyon Rus nüfus kendini birdenbire yabancı bir ülkenin topraklarında azınlık statüsünde yaşar durumda bulmuştur. Sovyetler Birliğinin önceki yıllarda diğer birlik üyesi ülkeleri Ruslaştırma politikaları gereği yerleştirdiği Rus vatandaşları azınlık durumuna düşmeleri sonucu ortaya çıkan psikolojik travma Rus siyasetinin hassas noktalarından birini oluşturmaktadır.[314] Rusya bağımsız bir ülke olan Ukrayna'da yaşayan soydaşlarının siyasi, sosyal, dini ve kültürel haklarını korumak bahaneleriyle sık sık müdahale etme hakkını kendinde bulma endişesi pek de yersiz sayılmamalıdır. Ayrıca Rus nüfus Rusya'nın doğal müttefiki konumundadır ve iç politikaya karışmak için bir diasporadır.

Ukrayna'da Rus ve Ukrayna kökenliler haricinde Türkler, Macarlar, Romenler, Yahudiler, Lehler, Beyaz Ruslar da ayrı birer etnik grup olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bu topluluklardan bazıları örgütlenmiş ve kendilerine ait kültürel ve çeşitli eğitim kurumları bulunmaktadır. Örneğin Macarlar 'Toplumsal Kültür Derneği' çatısı altında toplumsal yaşantılarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca 1991 yılında yapılan referandumda çoğunlukla yaşadıkları bölge olan Berehovo kentine özerklik verilmesi talebi % 81 oranında destek bulmuştur. Macaristan bu topluluğun kültürel faaliyetlerini desteklemektedir. Yine sayıları 500 bini bulan Yahudi topluluğu kendilerine ait kültürel ve dini kurumları bulunmaktadır.

---

[312] MURSKY, Volodimir. Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri, s.31, Prof. Robert "İslav Alemi ve Mazisi" , 1851 Paris. Alfret Föyye "Avrupa Akvamı Hakkında Psikolojik Tetkikat" . Dr. Hans Gönther "Almanlar ve Komşuları" , 1920 Münih.

[313] BÜYÜKAKINCI Erhan, Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna ; İçinde BİLENER, Tolga. Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s.326

[314] A.g.e. İçinde TURAN, Günhan. Bağımsız Ukrayna'nın Dış Politika Seçenekleri s. 377.

Üç yüzyıldan fazla bir zaman Rusya'nın hakimiyetinde yaşamış olan Ukrayna Rusya'nın Ruslaştırma politikalarının da etkisiyle kendi ulusal bilinçlerini ifade etme, milli benliklerini tarihi süzgeçten geçirerek ortaya koyma ve tarihlerini yeniden hiçbir egemen gücün baskısında kalmaksızın yazma konularında bazı sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunların içinde şüphesiz en önemlisi Rusların yıllardır Ukrayna halkının Rus ırkından ayrı bir ırk olmadığı ve tarihlerinin ortak olduğu savıdır. Ukrayna batı ve doğu kesimleriyle bir tarih ve kültür karmaşası yaşamaktadır. Batı Ukrayna daha ziyade Avrupa kültürüyle yakınlaşmış ve Avrupa'nın doğal uzantısı görünümü sergilemeyi başarmıştır. Doğu Ukrayna ise daha ziyade Slavcılık tezleriyle ön plana çıkmaya çalışmıştır. Bunda, ayrı tarihi kökenlere sahip olunsa da, geçmişte Rusya ile paylaşılan tasada ve sevinçte ortaklık konusu ve dini birliktelik etkili olmuştur. Ancak Ukrayna Rusya ile eşit olma ilkesinden de vazgeçmiş görünmemektedirler.[315]

Ulus olmanın gerek şartlarından birisi de dilde birlik sağlanabilmesidir. Bu konuda da Ukrayna'nın doğu ve batı kesimlerinde bazı görüş farklılıkları bulunmaktadır. Ukrayna dili diğer kültürel meselelerde olduğu gibi Rusya'nın baskı politikalarına maruz kalmış ve Ukrayna topraklarında yaşayıp kendi öz dilini bilmeyen vatandaşların oranı Doğu kesimde %38'ler civarındadır; Batıda ise bu oran ihmal edilebilecek kadar azdır. Ukraynaca eğitim dili olarak da doksanlı yılların başında %49.8 iken bugün %60'lara ulaşmıştır.[316]

Bu durumu fark eden Ukrayna liderleri, çözümü etnik soy ayırımına bakmaksızın ülkeye ve devlete bağlı yurttaşlar oluşturmakta bulmuşlar ve farklılıkları ortadan kaldırıcı bir güçlü merkezi yapıyı hedeflemişlerdir. Bu konuda "*Türkiye Devleti'ni kuran Türk Halkına Türk Milleti denir*" , diyen Atatürk Ukraynalı liderlere de yol gösterici olabilecektir. Mustafa Kemal Atatürk milleti şöyle tarif etmiştir; "*Millet, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve toplumsal heyettir*". Türk milletini meydana getiren unsurları da, siyasi varlıkta birlik, dil birliği, yurt birliği, ırk ve menşe birliği, tarihi ve ahlaki yakınlık olarak tespit etmektedir.

---

[315] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s.339.
[316] A.g.e. s. 339.

Buradan hareketle Ukrayna, vatandaşlarını etnik bir ayrıma tabi tutmaksızın kendi topraklarında yaşayan herkese kucak açmalı ve her türlü vatandaşlık haklarını eşit olarak tüm insanlara sağlamalıdır. Kanunlar karşısında eşit olan, bütün haklara aynı şekilde sahip ve serbest piyasa ekonomisi kuralları dahilinde fırsat eşitliği olan vatandaşlar eninde sonunda ülkesine etnik kökeni ne olursa olsun vatandaşlık bağı ile bağlanacak ve ülkesinin menfaatleri için çalışmayı görev sayacaktır.

Çarlık Rusyası'nın yıkılışından kısa bir süre sonra bağımsız bir devlet olan ancak, bağımsızlığını koruyamayan Ukrayna, bugün Sovyetlerin dağılmasının ardından yeniden bağımsız bir ülke olmuştur. Bu konuda bütün vatandaşları ile birlikte tam bağımsız ülkeler ailesinin bir üyesi olup olmayacağı yönünde kararlılık sergilemesi hayati önemi haizdir. Bu da ancak Ukrayna yöneticilerinin halkın ülkesine karşı güvenini kazanabilmeleri için ekonomik durumun iyileşmesi yönünde, en azından Sovyetler öncesi durumdan daha iyi bir düzeye çıkartılması için, ciddi tedbirler alması ile gerçekleşebilecektir.

4.3.2. Dinsel Farklılıklarından Doğan Sorunlar :

Nüfusun %85'i Ortodoks Hıristiyan, %10'u Grek-Katolik, %3'ü Protestan (Baptist), %1,3'ü Yahudi ve %0,7'si Müslüman olması şeklinde çizilen dini harita gerçek durumu ortaya çıkarmada yetersiz kalacaktır. Müslüman nüfusun büyük oranda Kırım'da yaşayan Türkler olduğu ve Yahudi nüfusun da belirgin olduğu kabul edilse bile, kalan nüfus içinde yaşayan Hıristiyan toplulukların kendi içlerinde kesin tanımlanmasının ve gruplandırılmasının yapılabilmesi nispeten daha zor olacaktır. Ancak ükede Ortodoks Hristiyanlığın hakimiyeti oldukça kesindir.[317]

Ukrayna'daki Ortodoks Kilisesi dağınık bir yapı sergilemektedir.[318] Ukrayna Ortodoks Kilisesi merkezi temsil etmekte ve ruhani önder olarak Moskova Patriğini tanımaktadır. 1989 yılında Ukrayna Otosefal Ortodoks Kilisesi adında yeni bir kilise kurulmuş ve Moskova Patrikliğini kabul etmeyerek merkez olarak Kiev Patrikliğini

[317] ORTAYLI, İlber. "Ukrayna Kilisesi'ndeki Gelişmeler" , Avrasya Edütleri, No.3, Sonbahar 1996, s.48.
[318] SOMUNCUOĞLU, A. "Roma Katolik Kilisesi ve Fener Rum Patrikhanesi'nin Eski Sovyet Alanındaki Faaliyetleri" , Stratejik Analiz, Cilt 3, No. 28, Ağustos 2002, s.64.

tanımıştır.[319] Kiev'de 1992 yılında üçüncü bir kilise daha ortaya çıkmıştır; bu kilise ne Moskova ne de Kiev Patrikliklerini kabul etmeyerek kendilerini patriklik olarak ilan etmiştir. Fener Patrikhanesi de yeni kurulan son iki kilisenin varlığını kabul etmemektedir. Ancak Ukrayna resmi olarak tek bir kilise üzerinde anlaşabilirse bu kiliseyi tanıyacağını belirtmiştir.[320]

SSCB zamanında Ukrayna Ortodoks Kilisesi, Rus muadiline oranla daha az darbe yemiş ve hep daha özgür olmuştu ve Sovyetler Birliği içindeki Ortodoks din adamlarının %70'ini yetiştirmekteydi. SSCB'nin dağılması ile birlikte Ukrayna Kilisesi'nin, üç gruba ayrılmış olması ve Fener Patrikliği'nden özerklik talep etmesi Rusya karşıtı bir eylem olarak değerlendirilmiştir.[321]

Ukrayna'daki kiliselerin bölünmüş bir yapı sergilemesinin gerçek sebebi kiliseler arası hiyerarşik düzen içindeki kişisel mücadeleler olarak söylemek yanlış olmayacaktır. Kuçma yönetimi Ukrayna Ortodoks Kilisesi'ni doğrudan desteklemiş ve hazineden bazı kilise ve tarihi katedrallerin restorasyonu için pay ayırarak dine verdiği önemi göstermiştir.[322]

Ukrayna'nın doğu-batı farkını yaratan en önemli etkenlerden biri de dindir. Ülkenin doğusunda yaşayan Rus kökenli vatandaşların bulunduğu bölgelerde Moskova Patrikliği'ne bağlı olan Ortodoks kiliseler egemen durumdadır. Ülkenin batı ve orta kesimlerinde ise, Kiev Patrikhanesi'ne bağlı olan, yani bir tür ulusal kilise niteliğindeki Ukrayna Ortodoks Kilisesi hakimdir. Bunun yanında Vatikan'daki Papa'nın liderliğini kabul eden Ukrayna Katolik Kilisesi de giderek egemenliğini arttırmaktadır. 4,5 milyon Ukraynalı'nın bağlı olduğu tahmin edilen Katolik akım da, yine ülkenin batısında ve orta kesimlerinde gittikçe varlığını kabul ettirmektedir.[323]

Hıristiyan kesim içindeki bu karışık durum halkın da dini kurumlara olan güven ve inancının azalmasına sebep olmuştur. Bu durum, halkın %38'inin kendisini

---

[319] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s. 331.
[320] A.g.e. s. 331.
[321] PRIZEL, I. "Ukraine Between Proto-Demokracy and 'soft' authoritarianism", içinde K. Dawisha, B. Parrott (derleyen), Demokratic Changes and AuthoritarianReactions in Russia, Ukraine, Belarus and Moldova, Cambridge, Cambridge University Pres, 1997, s. 350.
[322] A.g.e. s. 332.
[323] AKYOL, Mustafa."Türkiye, Ukrayna'da Yuşenko'yu Desteklemeli" , Referans Gazetesi, 30 Kasım 2004.

ateist olarak tanımlamasına, farklı dinlere geçilmesine ve yeni birtakım inanç sistemlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Mesela tarihinde Protestan kültürü olmayan Ukrayna halkının % 3.6'sı kendisini Protestan olarak ifade etmektedir.[324]

Ülkede yaşayan en büyük dini azınlık Katoliklerdir. 1596 yılında Brest-Litovsk Antlaşması'yla kurulan ve Bizans-Katolik veya Uniat Kilisesi olarak da bilinen Ukrayna Katolik Kilisesi tarihte, Polonya ve Avusturya hakimiyetinde yaşayan Ukraynalıların Katolik hükümdarlarına olan bağlılıklarının bir göstergesi olarak kullanılmıştır. 1946 yılında Sovyet yöneticilerinin ağır baskısına maruz kalan bu kilise sonunda Ortodoks Kilisesi'ne katıldığını açıklamak zorunda kalmıştır. Fakat gizlice Katolik inançlarını sürdürmeye devam etmiştir ve aynı zamanda Ukrayna milliyetçiliğinin bayraktarlığını da yapmıştır. Bu durum Ukrayna'da milliyetçiliğin yükselmesine sebep olmuş ve kilise ulusal bir kurum haline gelmiştir. Glasnost ve Perestroyka döneminde, 1989'da, Ukrayna Katolik Kilisesi tekrar kurulmuştur. Diğer ve daha küçük bir Katolik Kilisesi de doğrudan Vatikan'a bağlı Latin Katolik Kilisesi içinde Leh ve Macar etnik azınlık gruplarını barındırmaktadır.[325]

4.3.3. Turuncu Devrim'de Dış Aktörler Sorunu :

Ukrayna'da Ekim 2004 başkanlık seçimleri, Rusya ile Batı arasındaki rekabetin günümüzde somutlaşmış bir hali durumundadır. Rusya bu seçim krizinden zararlı çıkan ülke olmuştur ve bu başarısızlık karşısında, bölgeden ve gelişmelerden dışlanma tehlikesine karşı Ukrayna'nın bölünmesine bile destek verebileceğini ima etmektedir. Başlangıçta Ukrayna halkının seçeceği liderlerle çalışacağını söyleyen ve ülkenin AB üyeliğini destekleyen Rusya yönetimi, gelişmeler karşısında artık kendi bölgesinde bulunan ülkeleri kapsayan coğrafyada net bir politika belirlemesi gerektiğini anlamıştır. Rusya bağımsızlığını kazanmış eski Sovyet ülkelerinin egemenliklerini ihlal eden tutum ve davranışlarından vazgeçerek ilişkilerini uluslararası normlara uygun olarak normalleştirmesi gerekmektedir. Aksi halde bu ülkelerle arasındaki mesafe giderek artacak ve batının politikaları ön plana çıkarak üstünlük sağlayabilecektir.

---

[324] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna ; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s. 332.
[325] A.g.e. s. 333.

Halk desteğini kaybeden liderlerin yanında yer alınması ve halkların da zaten kuşkuyla baktığı Rus politikalarının daha da güvensiz hale gelmesine yol açacaktır.[326] Bu gerçekten yola çıkarak Rusya Ukrayna seçimlerinde önce eski peyklerine uyguladığı politikaları tatbik etme alışkanlığı sergilemiş ve ortaya çıkan tablodan sonra diğer bağımsız devletleri de etkileyen yeni politikalar üretmek durumunda kalmıştır.

Avrupa Birliği Ukrayna krizinde Polonya vasıtasıyla etkin ve belirleyici bir rol üstlenerek Rusya ile arada arabuluculuk yapmıştır. Sonunda Viktor Yuşçenko'nun seçilmesi AB'nin Rusya karşısında başarısı olarak değerlendirilmektedir.[327]

Bölgedeki politik gelişmeleri yakından takip eden diğer bir aktör de ABD, batı yanlısı lider Viktor Yuşçenko'nun seçimleri kazanmasında perde gerisinden destek vermiştir. ABD yönetimi bu seçimlere 65 milyon dolar harcayarak ve seçimlerin tanınmayacağını açıklayarak tekrar gözden geçirilmesini sağlamıştır. Ancak ABD Ukrayna konusunu Rusya ile bir gerginlik odağı yapmaktan kaçınmış ve politik bir tavırla amacına ulaşmaya çalışmıştır. ABD ile Rusya arasındaki ilişkiler Ukrayna'nın NATO üyeliği konusundaki gelişmelere bağlı olarak gergin bir seyir izleyebilecektir.[328]

4.3.4. Bölgesel Farklılıklar İle İlgili Sorunlar :

Ukrayna'yı Doğu ve Batı şeklinde iki parça olarak incelemek mümkündür. Bölgeler arası farklılıklar tarihsel deneyimler, ekonomik yapılar, komşularıyla olan ilişkiler, etnik ve dini yapılardan kaynaklanmaktadır. Batı Ukrayna kendisini daha çok Avrupa kültürüne yakın hissederken, Doğu Ukrayna Rusya'nın etkisindeki kültür ile özdeşleşmiştir. Batıda daha ziyade Katolik nüfus yaşarken, Doğuda Ortodoks nüfus yoğunlukta yaşamaktadır. Batıda ekonomik faaliyetler tarım alanında yoğunlaşırken, doğuda ağır sanayi çevresinde gelişme göstermiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında ise Ukrayna'nın batı bölümünün yüzlerce yıl Avusturya'nın idaresinde kalması, doğu

---

[326] SERMAN, W. Garnett. Ukraine and Russia, in Collected Papers : Ukraine in Europe, Center for Strategic and International Studies,1999, s.43.
[327] BROWNE, Anthony. "EU Rules Out Ukraine Entry" , The Times, 10 Aralık 2004.
[328] KUZİO, Taras."From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 Presidential, Elections and the Orange Revolution" , Problems of Post-Communism, Vol. 52, No. 2, March/April 2005, s. 32, 2005.

bölümünün ise Rusya'nın yönetiminde yer alması tarihi farklılıkların temel nedenlerini meydana getirmiştir.[329]

Bu iki bölgede yaşayan insanlardan tek bir ulus meydana getirme hedefi, devlet olma sürecinde Ukrayna için önemli sorunlardan bir tanesidir.[330] Tarihi açıdan kendisine ait olmayan bazı bölgelere sahip olan Ukrayna etnik ve coğrafi bakımdan karışık bir bölgedir.[331] Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Ukrayna tamamen Polonya hakimiyetine girmiş ve böylece bu bölgede asimilasyon ve kolonileştirme faaliyetleri yoğun bir biçimde başlamıştır. Bölgeye üç yüz bin civarında Polonyalı yerleştirilmiş ve Leh üstünlüğü sağlanmaya çalışılmış, Ukraynaca eğitim yasaklanmış ve Ukrayna okulları kapatılmıştır. Milliyetçilik duyguları doğudakilere oranla daha gelişmiş olan Batı Ukraynalılar bunun üzerine Milliyetçiler Birliği kurarak kaybettikleri kültürel ve sosyal hakları tekrar elde etmeye çalışmışlardır.[332]

4.3.5. Geçiş Ekonomisi ile İlgili Sorunlar :

Dünyanın ekonomik yapısı 20. Yüzyıl sonlarında büyük değişimlere uğramış ve Sovyetler Birliğinin tarih sahnesinden çekilmesiyle yeni iktisadi aktörler yeni dünya düzeninde başat roller almaya başlamıştır. Kapalı ekonomi sistemleri yerini bu aktörler sayesinde daha liberal oluşumlara bırakmak zorunda kalmıştır.

Hem kapalı hem de açık ekonomik yapılanmanın temel gayesi ülke vatandaşlarının yaşam seviyelerini yükseltmek olduğu çok açıktır. Her iki sistemin arasındaki esas fark uyguladıkları ekonomi politikalarında yatmaktadır. Başlangıçta başarılı uygulamaları görülen sosyalist ekonomik sistem kendi içinde yaşadığı sorunları çözmek yerine baskıcı yönetim tarzlarıyla yok kabul etmiş ve ancak siyasal düzenin dağılmasıyla ortaya çıkabilmiştir. Bu tarihi dönüşüm merkezi ekonomik yapılanmanın sakıncalarını tüm çıplaklığı ile ortaya çıkarmış ve son derece sancılı bir

---

[329] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna ; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s. 333.
[330] A.g.e., s. 334.
[331] KAMALOV, İlyas, KANBOLAT, H. "Doğu ile Batı Arasındaki Ukrayna : Parçalnmaya Doğru İlk Adım Atıldı mı ? ", Stratejik Analiz, No.53, Eylül 2004, s.59-65.
[332] KUBICEK, P. "Regional Polarisation in Ukraine: Public Opinion, Voting and Legislative Behavior", Europe-Asia Studies, Volume 52, No. 2, 2000, s. 273.

süreç başta Doğu Avrupa ülkeleri olmak üzere Avrasya coğrafyasının büyük bir bölümünde hissedilmiştir.

İçinde bulunulan çağın kaçınılmaz olgusu olan küreselleşme, dağılan eski Sovyet hegemonyasının hüküm sürdüğü topraklarda büyük bir hızla kendini göstermeye başlamıştır. Global siyasi ve ekonomik örgütler yani pazar arayışları içinde yeni bağımsızlığını elde eden ülkeleri batının kar amaçlı sistemiyle bir an önce tanıştırabilmek ve entegre edebilmek için yoğun bir yarışa girmişlerdir. Kapalı ekonomik sistemden istediklerini elde edemeyen BDT ülkeleri hiç düşünmeden arkalarına kamuoyu desteklerini de alarak liberal iktisadi örgütlenmeye başlamışlardır. İşte Orta ve Doğu Avrupa, Kafkasya, Baltık ve Orta Asya'da 1991 yılında bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin yaşadığı bu sürece dünya ekonomi literatüründe "geçiş ekonomileri" yapılanma faaliyeti denmektedir.[333]

Bu ülkeler genel olarak az gelişmişlik, ekonomilerinde gittikçe büyüyen devlet katkısı, halkının yoksulluğu, alt yapı eksiklikleri, katı bir merkeziyetçilik, yabancı sermaye ve yatırım eksiklikleri gibi temel bazı ortak sorunları bulunmaktadır. Geçiş ekonomileri ile, ülke içindeki mevcut ekonomi kurumlarının liberal ekonomi kurumları ile uyumlaştırılması, serbest piyasa kurallarının yasalaştırılarak devlet garantisi altına alınması, devletin ekonomideki payının minimize edilmesi, özel yatırımların yine devlet eliyle cesaretlendirilmesi ve desteklenmesi gibi esas reformlar hedeflenmektedir.

Yapılacak değişiklik ve yeniliklerin hayata geçirilme hızı veya süresi, dünyanın hızlı, kontrolsüz ve acımasız ekonomik döngüsü dikkate alındığında, BDT ülkelerinin kalkınma seviyelerinin tespit edilmesini ve bunun kurumsallaşmasını sağlayacaktır. Aksi halde eski Sovyet ekonomik yapının şimdiki Rusya Federasyonu ile iktisadi ilişkileri zorunlu kılması serbest piyasa ekonomisinden geriye dönüşü kaçınılmaz hale getirebilecektir. Bu tehlikenin en önemli sebebi bağımsızlığa geçişin ani oluşu ve yeterli hazırlıkların bulunmayışıdır.

---

[333] KAR, Muhsin, AĞIR, Hüseyin ve GÖK, Ejder. "Merkezi ve Doğu Avrupa İle Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerinin Makroekonomik Performanslarının Bir Karşılaştırılması" , Stratejik Araştırmalar Dergisi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Eylül 2006, Sayı 8, s. 69.

Ekonomistlerin karşı karşıya kaldıkları en önemli sorun planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçişin teknik ve taktik boyutudur. Bunun için gelişmiş ülkelerin tabi oldukları uluslararası ekonomi teşkilat ve kurumlarına üyelik girişimleri sürecin birinci basamağını oluşturmaktadır.[334] Gelişmiş ülkelerin kendilerine pazar yaratmak, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeleri mali olarak bağımlı kılmak, kendi topraklarında doğal çevreye zararı olabilecek sanayi üretim merkezlerini başka topraklarda kurup işletebilmek, emperyalist politikalarını uygulayabilmek ve ihtiyaç duydukları hammaddeleri karşılayabilmek şeklinde özetlenebilecek amaçları olan Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından kurulan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) ve İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) gibi uluslararası kuruluşların bu ülkelerin isteklerini gerçekleştiremeyecekleri anlaşılmıştır.[335]

Bunun yanında küresel ekonomik sisteme entegrasyonun ön koşulu olarak kabul edilen ve adeta liberal ekonominin anayasası gibi görülen "Washington Anlaşması" da genel refahın artışı için gerekli gibi gözükmesine rağmen ülkelerin iç dinamiklerini ve kendilerine özgü iktisadi hassasiyetlerini göz önünde bulundurmadığı için tatbik fikri son derece gerçeklerden uzak kalmıştır.[336]

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Ukrayna da birliğin diğer üyeleri gibi ekonomisinde benzer sıkıntıları yoğun olarak yaşamıştır. Bunlardan en önemlisi Sovyetlere endeksli ve kapalı ekonomik yapı ortadan kalkınca meydana gelen boşlukların yarattığı belirsizlikler ve hazırlıksız yakalanma durumudur. Bunun yanında sanayisinin Rusya enerji kaynaklarına bağımlı olması hassasiyeti daha da arttırmıştır.[337]

Ukrayna'nın ekonomide yaşadığı sorunların asıl kaynağı olan Sovyet planlamacı ekonomi yapısının bugüne taşıdığı ve piyasa sisteminin çıkmaza girdiği meseleleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

---

[334] NEDJALKOVA, Anna, Kim Korkar Küreselleşmeden, Çev. Ahmet Hüseyin, 2003, s. 21.
[335] VASQUEZ, Ian. Kapitalizm ve Küresel Refah , Kapitalizm Kendini Savunuyor, Liberte Yayınları, Ocak 2003, Ankara, s. 227.
[336] SAVAŞ, Vural Fuat. Dünya Ekonomi Sistemi, Yedi Tepe Üniversitesi yayınları, Şubat 2004, s. 26.
[337] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna ; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s. 334.

- Sektörler arasındaki dengesiz dağılım; savunma harcamalarının bütçe giderlerindeki yüksek oranı, sanayi ve tarım sektörlerinin hizmet sektörüne göre normal olmayan ağırlığı.[338]
- Ekonominin çeşitlendirme yerine uzmanlaşmış yapısı.
- Üretim faktörlerinin tamamının devletin elinde olması ve kamu ihtiyaçlarının karşılanması için dev üretim merkezlerinin kurulması.
- Üretim araçlarının teknolojik açıdan yetersiz kalması.
- İstihdamın piyasanın ihtiyaçlarına göre değil merkezin önceliklerine göre yaratılması.
- Toprak reformunun yapılamaması ve devletin belirlediği merkezi önceliklere göre kullanılan toprağın üretim esnasında bilinçsiz kullanılması.
- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğini meydana getiren ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin karşılıklı aşırı bağımlılığı zorunlu kılması.[339]
- Ekonominin içe dönük bir model özelliği sergilemesinden dolayı üretim faktörlerinin dış rekabetten uzak tutulması sonucu yenilenememesi ve kalitenin artmaması.
- İnsan kaynakları potansiyeli olumlu bir birikim gibi algılanmasına rağmen piyasa ekonomisi kuralları işlemeye başladığında özellikle sosyal güvenlik anlayışlarındaki farklılıklar bireylerin belirsizlik ve güvensizlik ortamında kalmalarına sebep olacaktır.

Bu eksikliklerin giderilmesi için alınması gereken tedbirler konusunda bir çok ekonomi uzmanı çalışmalar yapmıştır. En önemli çalışma Ukrayna ekonomisindeki yeniden yapılanma faaliyetlerine 1989 Washington Uzlaşması da denilen ilkelerin tatbik edilmesi olmuştur. Buna göre Washington Uzlaşması aşağıdaki kuralları kapsamaktadır[340] ;

1. Mali disiplin: Devlet bütçesi denk olmalı veya açık varsa hızla kapatılmalıdır.

[338] d'ANIERI, Paul. Economic İnterdependence in Ukrainian-Russian Relations, State University of New York Press, 1999, s. 57.
[339] DURAN, Meltem. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasında Ticaretin Gelişememesinin Nedenleri ve Çözüm Önerileri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No 2004-61, İstanbul, 2004, s. 13.
[340] SAVAŞ, Vural Fuat. Dünya Ekonomi Sistemi, Yedi Tepe Üniversitesi yayınları, Şubat 2004, s. 26.

2. Kamu harcamaları öncelikleri: Mali yardımlar kaldırılmalı, devlet harcamalarında öncelik eğitim, sağlık ve altyapı yatırımlarına verilmelidir.
3. Finansal Liberalizasyon: Faiz oranları reel faiz oranının pozitif olmasını sağlayacak şekilde belirlenmelidir.
4. Döviz kurları: Döviz kurlarının belirlenmesi, dalgalı döviz kuru uygulamasına geçilerek piyasasının işleyişine bırakılmalıdır.
5. Vergi Reformu: Gümrük vergileri en aza indirilmeli, vergi tabanı genişletilmeli ve yatırımlar teşvik edici bir nitelikte olmalıdır.
6. Ticaret Liberalizasyonu: Yabancı sermaye teşvik edilmelidir. Ticari engeller kaldırılmalı ve tarifeler de aşamalı olarak %10'lar düzeyine çekilmelidir.
7. Özelleştirme: Devletin sahip olduğu şirketler özelleştirilmelidir.
8. Yabancı doğrudan yatırımlar: Devlet yönetimi yolsuzluktan arındırılmalı ve bürokratik engeller kaldırılmalıdır. Yerli ve yabancı yatırımcılar aynı kurallara tabi olmalıdır.
9. Mülkiyet hakları: Özel mülkiyet hakkı korunmalı ve yasal olarak garanti altına alınmalıdır.

Ekonomiden sorumlu resmi ve özel kurumlar uygulamalar neticesinde bizzat yaparak öğrenme tekniğiyle reformları gerçekleştirebileceklerdir.[341] Bu çerçevede yapılan düzenlemeler Ukrayna ekonomisini rayına oturtmayı planlamaktaydı. Reformlar esnasında meydana gelebilecek sorunlar da yeni oluşturulacak piyasa ekonomisinin aktörleri tarafından kendiliğinden çözüleceği değerlendiriliyordu.[342]

Bu kapsamda yaşanan sorunları şu şekilde sıralamak mümkündür ;

- Kapalı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş yapan Ukrayna değişen iktisadi şartlar, yeni ekonomi politikaları ve aktörleri, küresel üretim faktörleri ile rekabet gibi dönüşüm araçları karşısında gerek resmi otoriteler gerekse bireyler nezrinde derin etkiler yaşayabilir. Bu etkiler en

[341] CAMPOS, N. F. ve CORICELLI, F. , "Growth in Transition : What We Know, What We Don't and What We Should" , Journal of Economic Literature, XL, s.793-836, 2002.
[342] KOLODKO, G. W. Ten Years of Postsocialist Transition: The Lessons for Policy Reform, Development Economics Research Group, Washington D. C. , World Bank, 1998, s.54.

çok kendisini eski sistemde devlet tarafından sübvanse edilen işsizliğin kitleler halinde açığa çıkmasıyla gösterecektir.

- Oldukça eski durumda olan üretim araçlarının küresel rekabete uyum sağlaması için yenileriyle değiştirilmesi sonucu ortaya çıkacak olan maliyetlerin ve mal ve hizmetlerin fiyatlandırılmasındaki serbestliğin yol açacağı enflasyon büyük miktarlarda bütçe açıklarına yol açabilecektir.
- Makro seviyede yapılacak reformların müspet etkileri halka doğrudan yansıtılamazsa kamuoyu desteğinden yoksun kalacak ve ekonomik devrim amacına ulaşmakta oldukça zorlanacaktır.[343]
- Fiyat politikaları piyasadaki arz ve talep dengesine uygun olarak belirlenmemesi durumunda yeni yatırımcıların cesareti kırılacağından ülke içinde yeterli sermaye stoku oluşturulamayacaktır.
- Özelleştirme faaliyetleri, Ukrayna tarafından yapısal ve kurumsal altyapısının da hazırlanarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.[344] Aksi halde özel mülkiyetin kamu malı statüsü devam ettiği sürece liberal ekonomik dengeler piyasa ortamının taleplerine uygun şekillenmeyecektir.
- Eski ekonomik yapıdan beslenen bürokratik ve oligark kesimler rant kaybına uğrayacağından piyasa ekonomisinin temel gösterge ve kavramlarını toplumun her katına sağlıklı ve kalıcı bir şekilde yerleştirmek gerekmektedir.[345] Serbest iktisadi ilke ve kuralların uzmanlar tarafından çok iyi bir şekilde öğrenilmesi ve sağlam kurumsal alt yapı, piyasa ekonomisinin yol açacağı boşluktan istifade edecek olan haksız kazanç sahipleri ile mücadelede kilit rol oynayacaktır.[346] Diğer polisiye yöntemler reformların kalıcılığını ve güven duyulmasını geciktirecektir.
- Ekonomik alanda yapılacak değişikler siyasal düzenleme ve reformlarla birlikte paralel yürütülmesi gereken bir faaliyettir. Siyasi kararlılık olmaz ise iktisadi disiplin sağlanamaz.[347] Ukrayna hükümeti başlangıçta sergilediği

[343] HAVRYLYSHYN, O. , IZORSKI, I. ve RODEON, R. Van. "Recovery and Growth in Transition Economies 1990-97 : A Stylized Regression Analysis", IMF Working Paper, WP/98/141, Washington D. C. , IMF, 1998.
[344] GARY, C. W. "Reforming Legal Systems in Developing and Transition Countries" , Finance and Development, September, 14-16, 1997.
[345] MITRA, P. K. ve SELOWSKY, M. "Lessons From a Decade of Transition in Eastern Europe and the Former Soviet Union" , Finance and Development, 39(2), 2002.
[346]GARY, C. W. "Reforming Legal Systems in Developing and Transition Countries" , Finance and Development, September, 14-16, 1997.
[347] KIM, B. ve PIRTTILA, J. "The Political Economy of Reforms : Empirical Evidence from Post-Communist Transition in the 1990s", bOFIT (Bank of Finland, Institute for Economies inTransition) Discussion Papers, Nu.4, 2003.

piyasa ekonomisi programını batı yanlısı siyasi demokratik açılımlarla birlikte yürütmelidir.

- Ukrayna Hükümetinin piyasa ekonomisinin gereği olan küresel rekabet ortamına uyum sağlayabilmesi için uluslararası ekonomi kurumlarına iç politik düzenlemelerini de yaparak katılımı gerçekleştirmesi kurumsallaşmayı hızlandıracaktır. Gerekli yasal alt yapıyı hazırlayarak ekonomisine hem millilik özelliği kazandıracak hem de yabancı yatırımcılarla rekabet imkanı elde edecektir.

Ukrayna ekonomisi daha önce piyasa koşullarını uygulamadığı için getirilen yeni düzenlemelerin sonuçlarını tahmin etmek mümkün olmamaktadır. Bunun için deneme-yanılma yöntemiyle kendisine en uygun modeli tespit edebilecektir. Teorik yapılanmanın beklenen neticeleri verememesi piyasaların vereceği tepkilerin önceden doğru olarak değerlendirilememesi ile açıklanabilir.[348]

Ukrayna'da yaşanan geçiş ekonomisi sürecindeki yapısal dönüşüm ile birlikte ortaya çıkan cari açıkların nasıl kapatıldığı meselesi hükümetin öncelikleri haline gelmiştir. Cari hesap dengesi[349] 1994 yılında -1163 iken sırasıyla 1995'de -1152, 1996'da -1185, 1997'de -1335, 1998'de -1296, 1999'da 1658, 2000'de 1481, 2001'de 1402, 2002'de 3173, 2003'de 2891, 2004'de 6804 olarak belirlenmiştir.[350] Ülkeye yönelen doğrudan yabancı sermayenin miktarı cari açıkların kapanmasında oldukça büyük bir paya sahiptir. Ukrayna Hükümetlerinin ülkeye çektiği son dönem yabancı yatırım miktarları incelendiğinde (1994 yılında doğrudan yabancı sermaye yatırımı 159 milyon ABD Doları iken 2004 yılında bu rakam 1715 milyon ABD Dolarına çıkmıştır) bu konuda başarılı oldukları görülmektedir.

Doğrudan yabancı sermayenin, ülke ekonomisinin bütün sektörlerine eşit olarak yönelme yerine çok kar getiren alanlarında yoğunlaşması yabancı yatırımdan beklenen, istihdam yaratma, teknoloji transferi ve yönetim bilgisi getirme gibi etkileri

---

[348] TODARO, M."Economic Development in the Third World" , Fourth Edition", New York", Longman, 1989. BERG, Van Den."Economic Growth and Development" , Boston, McGraw-Hill, 2001.
[349] Milyon ABD Doları.
[350] UNITED Nations Secretariat of the Economic Commission for Europe, 2005, "Economic Survey of Europe" , Nu. 2, Geneva.

yeterince sağlamamasına yol açacaktır. O yüzden ülkeye kontrollü sermaye akışını sağlamak ve sektörler arası dengeyi kurmak hükümetlerin öncelikli görevi olmalıdır.

Başlangıçta 1992 yılında kabul edilen para birimi Karbovanetsin, Dolar ve Ruble karşısında beklenen değeri gösterememesi ve enflasyonun aşırı yükselişi 1993 ekonomik krizini getirmiştir. Ukrayna ekonomi yöneticileri çareyi yeni bir para birimini yürürlüğe koymakta bulmuşlar ve Grivna ilan edilmiştir.[351]

Nispeten yeni para birimi döviz karşısında eskisine nazaran daha istikrarlı olmuştur. Ancak Kuçma'nın Başkanlığı döneminde öngörülen ekonomik tedbirler hayata geçirilememiş ve enflasyon artarak kişi başına düşen milli gelir 1995'teki 1350 dolardan 1999'da 800 dolar civarına düşmüştür.[352] Dış borçların 13 milyar dolara ulaşması, işsizliğin %7 olması ve ülkenin %1.7 küçülmesine bir de Rusya ile olan ekonomik ilişkilerin bozulması da eklendiğinde, (özellikle doğalgaz fiyatlarındaki Rusya'nın tek taraflı yapmış olduğu keyfi artışlar vs.) halkın geleceğe umutla bakmasını engellemiştir.

Bu gösterge ve psikolojiye rağmen ekonomiden sorumlu yetkililer tarafından 2006 yılının başında çizilen tabloda; Ukrayna'da 178 ülkeden toplam 9 milyar dolarlık yatırım yapılmakta olduğu ifade edilerek değişen ve gelişen ticari yapı ispat edilmeye çalışılmaktadır. Bu dönem Ukrayna ekonomisinde en yüksek büyümenin ulaştırma, tarım ve ormancılık sektörlerinde gerçekleşmiş olmasında dünyanın en verimli topraklarının dörtte birinin Ukrayna'da bulunmasının payı büyüktür.[353]

Ukrayna'nın bu gün yaşadığı temel ekonomi göstergelerindeki olumsuzluklar esasen eski plancı Sovyet ekonomi sistemine Birliğin kuruluşundan beri dahil olmasından kaynaklanmaktadır. Bu kadar uzun süre kapalı ekonomi politikası sürdürmesine rağmen Ukrayna, geçiş ekonomisi sancılarını, gerek Avrupa entegrasyonu gerekse her alanda batı tarzı kurumsallaşma gibi temel siyasi reformlar sayesinde kısa zamanda dindirebilmiştir.[354]

---

[351] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna ; BİLENER Tolga, Ulus-Devlet Olma Sürecinde Ukrayna, s. 335.
[352] A.g.e. s. 336.
[353] Ukrayna İstanbul Başkonsolosluğu Ticari ve Ekonomik Misyon Başkan Yardımcısı Yuriy Torlak'ın konuşmaları.
[354] DABROWSKI, M. "Different Strategies of Transition to a Market Economy : How Do They Work in Practice?" , Policy Research Working Paper, Nu. 1579, Washington D. C., World Bank, 1995.

Geçiş ekonomisi süreci özellikle ekonomik ve politik anlamda Ukrayna'da çözülmesi gereken birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Piyasa ekonomisi, özel mülkiyet, düşünce özgürlüğü, temel hak ve hürriyetler, özel teşebbüs, küresel ekonomiye entegrasyon, ekonomik istikrar, kurmsal yapı değişikliği, fiyat istikrarı gibi temel konularda planlı ekonomik sistemden kaynaklanan sorunları çözmesi gerekmektedir. Aksi durum Ukrayna'nın milli hedeflerini geciktirecektir.

4.3.6. Karadeniz Filosunun Paylaşım Sorunu :

21. yüzyılın başından itibaren Karadeniz, Orta Doğu ve Avrasya coğrafyasında egemen güç olma stratejisi uygulayan gelişmiş devletler için bir ilgi odağı haline gelmiştir. Bu ilginin tek sebebi tabii ki sadece hegemonya değil, aynı zamanda zengin enerji ve doğal kaynaklara sahip Kafkasya ve Hazar topraklarından çıkan, Batının yoğun olarak ihtiyaç duyduğu büyük miktarlardaki enerjinin bu yolla Avrupa'ya aktarılabilecek olmasıdır. Buna bir de Rusya Federasyonu'nun güneyin sıcak denizlerine inme planlarına karşı doğal engellik vasfı eklendiğinde özellikle ABD'nin Karadeniz'deki kontrol mekanizmalarındaki artış anlam kazanmaktadır. Yine Karadeniz, ABD açısından özellikle 11 Eylül terör saldırılarından sonra Kafkaslar, Irak ve Afganistan'a stratejik erişim kolaylığı ile önem kazanmıştır. Avrupa Birliği için ise Akdeniz ve Orta Asya pazarlarına geçişin kritik köprüsü konumundadır.

Karadeniz, Orta Asya ülkelerinin Avrupa ile ticari, kültürel ve siyasi ilişkilerini somutlaştıran en kısa ve ekonomik güzergahın kilit noktasıdır.[355] Bu durum kıyıdaş ülkelere de (Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan) jeopolitik üstünlükler sağlamaktadır. Başta ABD ve Rusya olmak üzere diğer ülkelerin stratejik hedeflerine ulaşabilmeleri için, bir taraftan kıyı ülkeleri üzerinde baskı kurup Batı yanlısı rejimleri iktidara taşımak, diğer yandan bazı Karadeniz ile ilgili oluşumlara dahil olmak çabası içine girmelerine yol açmıştır. Diğer taraftan NATO ve AB bu ülkelere genişleme süreçlerinde öncelik vererek bu politikalara alet olabilmektedir.[356]

---

[355] FELGENHAUER, T. "Ukraine, Russia and the Blacksea Fleet Accords", Prince Stone, 5 Mart 2003.
[356] ATASİR, A. "ABD'nin Kafkasya Politikasında Son Gelişmeler ve Türkiye", Stratejik Analiz Dergisi, C.4, sayı 37, Mayıs 2003.

Ukrayna'da gerçekleştirilen Turuncu Devrimi ve ABD'nin Karadeniz Ekonomik İş Birliği Örgütü'ne gözlemci olma başvurusu bölge ile ilgili yapılan planların somut delilleridir. Romanya bu uygulamalara taraftar, Bulgaristan ve Gürcistan onaylar gözükürken Ukrayna çekimser bir politika izlemeyi tercih etmektedir. Türkiye ise AB ve ABD'nin bölgede emperyalist politikalarını uygulamalarını engelleyebilmek için bu konuda Rusya yanlısı bir tutum sergilediği değerlendirilmektedir.[357]

Karadeniz'de uzun yıllar devam eden Sovyet – Türk hakimiyeti Soğuk Savaş döneminden sonra yerini derin bir belirsizlik ve istikrarsızlığa bırakmıştır. Yeni devletlerin ortaya çıkışı Batının bölge üzerindeki emellerini gerçekleştirmesini kolaylaştırmıştır. Meydana gelen boşluğun meydana getirdiği güvenlik sorunu büyük devletlerin son dönemde üzerinde hassasiyetle durduğu terör, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı konularında endişelerin artmasına sebep olmuştur. Ayrıca Romanya ve Bulgaristan'ın bugün Avrupa Birliği üyesi olması dolayısıyla Karadeniz artık bir Avrupa denizi haline gelmiş ve bölge sorunları AB sorumluluğu içinde değerlendirilmeye başlanmıştır.[358]

Ukrayna Karadeniz ekseninde her ne kadar gözlemci devletmiş gibi hareket ediyorsa da son zamanlarda daha aktif politikalar uygulamaya çalışmaktadır. Bu meselede Ukrayna'nın Avrupa ile Rusya arasında tercih yapma konusunda oyunu batıdan yana kullandığı söylenebilir. 1991 yılından sonra bağımsızlığını elde eden Ukrayna Karadeniz'de önemli bir askeri güç elde etmiş ve bu gücünü Karadeniz jeopolitiğinde etkin aktör olarak değerlendirmek istemektedir. Bu istek enerji açısından Rusya'ya olan bağımlılığı hesaba katılmaz ise zaman zaman Ukrayna'yı Rusya ile karşı karşıya getirmektedir.

Bu ihtilaflardan bir tanesi de 13 Ocak 2006 tarihinde Rusya ile Ukrayna arasında hidrografi konusunda çıkan anlaşmazlık olmuş ve bu durum, Moskova ile Kiev arasında ciddi bir siyasi krize yol açmıştır. Ukrayna Ulaştırma Bakanlığı'nın

---

[357] GUSTAVSSON, Micaele ve COŞKUN, Bezen Balamir. Other Dimensions of Challenge and Cooperation, The Black Sea Boundary or Bridge Semineri, Stockholm International Peace Research Institute, 28 Kasım 2003, s.7.

[358] SOCOR, Vladimir. Frozen Conflicts : A Challenge To Euro-Atlantic Interests, ASMUS, Ronald D. (Der), A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region , Washington, The German Marshall Fund of the U. S. , 2004, s.128.

Yalta şehrindeki temsilcileri, Rus Karadeniz Donanması'na ait bir deniz fenerini aynı gün işgal etmiştir. İşgal edilen fenerin iade edilmesi konusunda Rusya Karadeniz Donanması komutanı Amiral Aleksandr Tatarinov ile Yalta Liman Müdürü arasındaki görüşmeler hiçbir sonuç vermediğinden Rus Karadeniz Donanması Komutanlığı diğer tesislerdeki güvenlik tedbirlerini arttırmak zorunda kalmıştır.[359]

Sovyetler döneminde Karadeniz Filosunun ana üssü Kırım Yarımadası'nda konuşlanmış idi ve Rusya bu filonun kendisine ait olduğunu, Rusya tarihinde de Sivastopol'un özel bir yerinin olduğunu iddia etmiştir. 1991'de ortaya çıkan filo sorunu Mayıs 1997'de Rusya ve Ukrayna arasında imzalanan bir anlaşma ile çözülmeye çalışılmıştır. Karadeniz Filosu'nun bölünmesine ilişkin karşılıklı uzlaşma ve Rus Karadeniz Filosu'nun Ukrayna topraklarında üslenmesi hakkında yapılan antlaşmaya göre, yarı yarıya paylaşılacak olan Karadeniz Filosu'nun Ukrayna'nın hissesine düşen kısmı için Rusya, Ukrayna'ya 526.5 milyon ABD doları tazminat ödeyecekti. Ancak bu tazminat ödemesi Ukrayna'ya nakit olarak değil, Ukrayna'nın Rusya'ya olan borçlarından bu miktarın düşülmesiyle yerine getirilecekti.[360]

Antlaşmada Ukrayna'nın Rusya'ya olan toplam borcu 3 milyar ABD doları olarak belirlenirken, bu borcun on yıl içinde ödenmesi öngörüldü. Yine antlaşmaya göre, Karadeniz Filosu'nun Sivastopol (Akyar) üssü 20 yıllığına Rusya'ya kiralanması ve Rusya'nın karadaki tesisler, alt yapı hizmetleri ve çevreye vereceği zararı tazmin etmek için her yıl Ukrayna Hükümetine 100 milyon ABD doları ödeme kararı alınmıştır.

Rusya ile Ukrayna arasında yapılan ve Karadeniz Filosu'nun paylaşılmasını ve Ukrayna'nın Kırım üzerindeki hakimiyetini teyit eden bu çok kapsamlı antlaşma Kırım'daki bazı aşırı milliyetçi Rus çevrelerin büyük tepkisini çekti ve Rusya olmadan Sevastopol ve Kırım'ın, Sevastopol ve Kırım olmaksızın Rusya'nın varolamayacağına dair fikirler yüksek sesle dile getirildi.

---

[359] KAMALOV, İlyas. "Rusya Federasyonu'nun Sınır Sorunları" , ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, Stratejik Analiz, Ocak 2006, s.85-92.

[360] BAŞARAN, Ali. "10'uncu Yaşında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Girişimi, Beklentiler, Gerçekleşenler, Sorunlar, Umutlar", Avrasya etudleri, 2002.

Karadeniz'de bulunan deniz fenerinin önemi Rus Karadeniz Donanması'nın bölgedeki seyrüsefer hizmetlerinin güvenliğini sağlaması olarak özetlenirse Ukrayna ve Rusya Federasyonu'nun yetki paylaşımı açısından uluslararası hukuki normların hakim olduğu zemin üzerinde anlaşmaya varılması zorunluluğu ile ikili anlaşmalar ikilemi sorunun kaynağını teşkil etmektedir.[361]

Rus Karadeniz Donanması kontrolündeki hidrografi ekipmanlarının kime ait olduğu sorunu, Viktor Yuşçenko'nun Ukrayna Cumhurbaşkanlığı görevine gelmesinden sonra ortaya çıktı. Yuşçenko, 1997'de iki ülke arasında imzalanan ve Rus Karadeniz Donanması'nın statüsünü belirleyen anlaşmaların yeniden gözden geçirilmesini ve Rus tarafının yasa dışı olarak kullandığını iddia ettiği hidrografi ekipmanlarının iadesini istemişti.[362]

Dönemin Rusya Federasyonu Başkanı Boris Yeltsin'in Ukrayna'yı 31 Mayıs 1997'de ziyareti esnasında, Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kuçma ile Kiev'de iki ülke arasında imzalanan Dostluk, İşbirliği ve Ortaklık Antlaşması'na göre, her iki ülke de birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı gösterdiklerini ve aralarındaki sınırların bozulmazlığını onayladılar. Aynı şekilde, tarafların karşılıklı ilişkilerinde güç kullanmama ve güç ile tehditte bulunmama, iktisadi ve diğer yollarla baskı uygulamama, üçüncü ülkelerle diğer tarafa karşı yöneltilen antlaşmalara dahil olmama prensipleri kabul edilmişti.

Ukrayna Rus Karadeniz Donanması'nın Kırım'daki deniz fenerleriyle ilgili hareketlerinin, egemen bir devletin faaliyetlerine müdahale olduğu ve Rus Karadeniz Donanması'na bağlı askeri birliklerin asla Karadeniz'de seyrüsefer güvenliğini sağlamaya yetkili olmadığı, Sarıç Burnu ve Yalta'daki deniz fenerlerinin Ukrayna'ya ait olduğu ve Rusya tarafından işletilemeyeceği tezini savunurken[363] , Rusya da uluslararası mevzuatlar gereğince, seyrüsefer hangi ülkenin sularında yapılıyorsa o devletin hidrografiden sorumlu olduğu, ancak bu tesislerin devrinin, ikili anlaşmalar

---

[361] KASİANOV, H. "Russia-Ukraine: The Imperial Syndrome", Perspective, c. 7, No: 2, Ukranian National Academy of Sciences, Kasım-Aralık 1995.

[362] LİTOVKİN, Dmitri. "Ukrayna Rus Karadeniz Donanmasını Kırım'dan Çıkarmaya Çalışıyor", TÜRKSAM, 19 Ocak 2006.

363 IVANOV, İvanov. "Sivastopol Yerine Başka Yer Aranıyor... Rusya Deniz Kuvvetleri, Novorossiysk Yakınında Deniz Üssü İnşaatına Başlıyor", Nezavisimaya Gazeta, 18 Şubat 2005.

çerçevesinde yapılacağı, oysa şimdilik bu konuda herhangi bir anlaşmanın olmadığı tezini ortaya atmıştır.[364]

Yalta'daki deniz fenerinin işgali, Ukrayna ve Rusya devlet başkanlarının Astana'da yaptıkları görüşmede iki ülke arasında hiçbir sorun kalmadığı şeklindeki açıklamalarından sonra gerçekleşmişti. Şimdi ise Kiev'de bazı çevreler sık sık, Rus Karadeniz Donanması sorununu, anlaşma gereğince Rus Karadeniz Donanması'nın Sivastopol'de kalabileceği 2017 tarihine kadar çözmek gerektiğini iddia etmektedir.[365]

Sonuçta Karadeniz'in güvenliği ve istikrarı uluslararası ilişkilerde konu olduğunda bunu Rusya, Türkiye ve Ukrayna'nın başka küresel veya bölgesel güçlere ihtiyaç duymaksızın ve 1936 Montrö Sözleşmesi'ne sadık kalarak birlikte oluşturdukları yapılanmalarla sağlamalıdırlar. Aksi halde ABD, AB ve diğer devletler tarafından, ortaya çıkan bölgesel güvenlik zafiyeti bile uluslararası tehdit olarak algılanarak, Karadeniz'e başka güçlerin girmesi kaçınılmaz olacaktır.[366]

4.4. Ukrayna'nın Dış Politikası :

Coğrafi konumu ve siyasi eğilimi bakımından Batı ile RF arasında bulunan ve her iki tarafa da farklı alanlarda bağımlı bir ülke olan Ukrayna, gerek ülkenin güvenliği ve toprak bütünlüğünü pekiştirme kaygısı, gerekse ekonomik sorunları nedeniyle, bir taraftan Batı siyasi ve ekonomik kurumlarına üye olmak ve ilişkilerini geliştirmek için çaba harcarken, diğer taraftan RF ile ilişkilerine öncelik vererek, iki taraf arasında bir denge sağlama arayışı içine girmiştir.[367]

RF ile ilişkilerinde öncelikle eşitlik esasına dayalı ilişkiler kurmaya yönelen Ukrayna, bağımsızlık ve egemenliğinin korunmasına verdiği önem çerçevesinde, BDT üyesi ülkelerle olan ilişkilerini ikili anlaşmalar çerçevesinde yürütme isteğinde olup, BDT'nin uluslar üstü bir kuruluşa dönüşme fikrine karşı çıkmakta ve BDT'yi eşit

[364] ERDEM, Tanju. "ABD, Karadeniz'de Varlık Göstermek İstiyor", Cumhuriyet Strateji, 17 Nisan 2006.
[365] SHUGARİAN, Rouben. "From The Near Abroad To The New Neighborhood: The South Caucasus On The Way To Europe", A New Euro – Atlantic Strategy For the Black Sea Region, VYV Public Relations, Bratislava, 2004, s. 50
[366] BÜYÜKAKINCI, Erhan. Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna ; TURAN Günhan, Bağımsız Ukrayna'nın Dış Politika Seçenekleri, s. 379.
[367] d'ANIERI, Paul. KRAVCHUK, Robert ve KUZIO, Taras. Politics and Society in Ukraine, Westiew Press, Colorado, 1999, s.59.

ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliği görüşünün hakim olduğu bir platform ve danışma mekanizması olarak görmek eğilimini sürdürmektedir.[368]

Ukrayna BDT sınırlarının ortak korunmasını, ulusal egemenlik gerekçeleriyle kabul etmemekte ve askeri oluşumlara katılmamaktadır. Bu çerçevede RF tarafından kurulan BDT Kolektif Güvenlik Sistemine dahil olmayı reddetmektedir.

Ülke güvenliğini kendi nükleer silahları yerine, Avrupa-Atlantik güvenlik şemsiyesinin korumasını tercih eden Ukrayna, kendisini dünyanın üçüncü büyük nükleer gücü konumuna getiren Sovyet döneminden kalma nükleer silahların tamamını kendi rızasıyla imha etmiş veya RF'ye teslim etmiştir. Birçok ülkenin nükleer silahlara sahip olmayı arzuladığı bir ortamda Ukrayna'nın nükleer karşıtı ülke olma kararı Ukrayna'yı Batı'ya yaklaştıran önemli bir adım olmuştur.[369]

11 Eylül sonrası küresel terörle mücadele kapsamında uluslararası ilişkilerde yaşanan gelişmeler, daha önceleri Tarafsızlık Politikası izleyeceğini beyan eden Ukrayna'ya, RF'nin etki alanından mümkün olduğu kadar uzaklaşarak, Batı'nın siyasi ve askeri kurumlarıyla bütünleşmek fırsatını getirmiştir. Bugün Ukrayna için, NATO ve Avrupa Birliği'ne girmek en önemli ulusal hedefler haline gelmiş ve resmi politika olarak benimsemiştir.

Öte yandan, 11 Eylül sonrasında NATO ve RF arasında yakınlaşmayı sağlayan ve bazı alanlarda işbirliğini geliştiren Roma Anlaşması'nın imzalanması, daha önce NATO ile ilişkilerinde ilerleme kaydettiğini düşünen Ukrayna'yı birdenbire ikinci planda bırakmıştır. Ukrayna'nın NATO ile ilişkilerini eleştiren RF'nin NATO ile ilgili çalışmalar ve işbirliği konularında Ukrayna'nın da ilerisine geçmesi Ukrayna'da şaşkınlık ve aldatılmışlık hissi uyandırmıştır.

Bu nedenle NATO ve Ukrayna makamları arasında yapılmakta olan görüşmelerde son zamanlarda, Ukrayna'nın NATO'ya üyeliği ve bu kapsamda Üyelik

---

[368] SHARON, L. , WOLCHIK ve VOLODYMYR Zviglyanich (Der). Ukraine : The Search for a National Identity, USA, Maryland, Rowman and Littlefield Publishers, s. 101.

[369] BÜYÜKAKINCI, Erhan (Der.). Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, İçinde: TURAN, Günhan. "Bağımsız Ukrayna'nın Dış Politika Seçenekleri", Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004, s. 387.

Eylem Planı'na dahil olması konusunda devletin üst kademelerinde ve kamuoyunda giderek artan bir talep gözlenmektedir. Bu çerçevede en üst düzeyde yapılan talep, Ukrayna Cumhurbaşkanı Kuçma tarafından NATO Genel Sekreteri'ne yazılan, 27 Mayıs 2002 tarihli mektupta dile getirilmiştir. Söz konusu mektupta Kuçma, Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik Bölgesinin entegrasyonuna büyük önem verdiğini, kendilerinin bu konudaki stratejilerinin nihai hedef olarak NATO'ya üyelik olduğunu beyan etmiştir.[370]

2004 yılında İstanbul'da icra edilen NATO zirvesinden sonra, hem NATO'yla ilişkilerin ivme kazanamaması, hem de Batı'dan mevcut Başbakan Yanukoviç'e devlet başkanlığı için yeterli desteğin verilmemesi, Ukrayna yönetimini RF kozunu oynamaya yönlendirmiştir. Bu nedenle, hükümet tarafından askeri doktrindeki NATO ve siyasi anlamda AB üyeliği hedeflerinin çıkarıldığı açıklaması yapılmıştır.[371] Bu açıklamanın 26 Temmuz 2004'te Yalta'da yapılan Putin-Kuçma görüşmesinin ardından basına yansıtılması da anlamlıdır. Başbakan Yanukoviç'in kendisi de söylemlerinde giderek daha fazla ABD karşıtlığını ve RF'ye yakınlığını öne çıkaran bir yaklaşımı kullanma eğilimi içine girmiştir. Daha sonra yapılan açıklamalarda Kuçma, başta RF olmak üzere BDT ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi ümidini taşıdığını belirtmiştir. Başbakan Yanukoviç ise, Ukrayna'nın RF ile yakın ilişki içerisinde olması gerektiğini, Ukrayna'nın NATO'ya üye olmaması gerektiğini, aksi halde Ukrayna askeri endüstrisinin yok olacağını ve buna izin vermemeleri gerektiğini ifade etmiştir.[372]

2004 yılında yapılan Devlet Başkanlığı seçimleri öncesinde adayların mevcut Başbakan Yanukoviç ve muhalif Yuşçenko'nun olması ülkeyi dış politikada yol ayrımına getirmiştir. Seçimleri Yuşçenko'nun kazanması sonucunda NATO ve AB üyeliği gibi Batı ile entegrasyon yine öncelikli bir konum kazanmıştır.[373]

Diğer taraftan, RF'nin BDT'ye yönelik politikalarını beğenmeyen Ukrayna, 1996 yılında Gürcistan-Azerbaycan ve Moldova'yı müteakip Özbekistan'ın da

---

[370] SOCOR, Vladimir. Frozen Conflicts : A Challenge To Euro-Atlantic Interests, ASMUS, Ronald D. (Der), A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region , Washington, The German Marshall Fund of the U. S. , 2004, s.128.
[371] BROWNE, Anthony. "EU Rules Out Ukraine Entry" , The Times, 10 Aralık 2004.
[372] KAMALOV, İlyas. "Ukrayna'nın NATO Macerası" , 9 Eylül 2006,
[373] KHARCHENKO, I. "The New Ukraine-NATO Partnership", NATO Review, No: 5, Eylül-Ekim 1997.

katılımıyla GUUAM grubunu oluşturmuştur.[374] Grubun oluşturulmasının temelinde devam etmekte olan etnik problemler ve RF'nin bu sorunlara karşı izlemekte olduğu politikalara duyulan tepki yatmasına rağmen, Ukrayna'nın Kafkaslar'a olan yakın ilgisi de yer almaktadır.[375]

Ekonominin geliştirilmesi, güvenlik ve istikrarın tesisi zemininde işbirliği arayışlarının sürdürüldüğü GUUAM'ın, son zamanlarda askeri-siyasi boyutlara da sahip olmaya başlaması, bu konudaki işbirliği geliştirme çabaları, açıkça ifade edilmese de RF'ye karşı ortak bir güvenlik bloğunun oluşturulmasını, ekonomik, siyasi ve gerektiğinde de askeri yönden birlikte hareket etmeyi sağlamaya yönelik bir yapı arayışlarının yansımaları olarak düşünülmektedir.[376]

Ukrayna, Türkiye'nin öncülüğünde başlatılan Karadeniz İşbirliği Görev Grubu faaliyetlerine ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Projesi'ne aktif olarak katılmaktadır ve AKKA Anlaşması'nın yükümlülüklerine tam olarak uymaktadır.

4.5. Ukrayna'nın AB Entegrasyonu :

Ukrayna, AB siyasi ve ekonomik reformları ile ilgili olarak çok kısa bir zaman öncesine kadar gündemde bile değilken, AB'ye entegrasyon konusunda emin adımlar atarak çalışmalarını sürdürmektedir. AB'nin siyasi ve ekonomik normlarını yakalamak için ülke genelinde seferberlik başlatan Kiev yönetimi, AB üyesi olmasa bile birliğin kriterlerini en geç 7 yıl içinde tamamen yakalamayı hedeflemektedir.[377]

Ukrayna yönetimi AB ile ilişkilerini siyasi ve komşuluk ilişkileri yönünde geliştirmek amacıyla bir dizi proje hazırladı. 22 Nisan 2005'de, Brüksel'de Ukrayna'nın AB entegrasyonundan sorumlu Başbakan Yardımcısı Oleh Rybachuk, Yol Haritası adını taşıyan belgeyi AB-Ukrayna Ortaklık Komitesi'ne sundu ve Şubat 2005 tarihinde AB-Ukrayna arasındaki Eylem Planı onaylandı.[378]

---

[374] PARAKHONSKY, B. MALAROV, V. "The Caucasian Region. The Formation of the GUAM System", Regional Direction and Pecularities of Ukraine's Geopolitical Strategy, Kyiv, The National Institute for Strategic Studies, 1999.
[375] BINDER, David. "U.S. Supports Anticrime Group in the Caucasus and Central Asia", The New York Times, 26 January 2003.
[376] ERTAN, Fikret. "GUUAM canlanıyor…", Zaman Gazetesi, 5 Mart 2005.
[377] Report, "Ukraine-EU Bilateral Reletions", Blacksea & Caspian Bussiness, Volume 1, Issue 3, 2006, s. 10.
[378] A.g.m. , s. 11.

Ukrayna'nın AB Eylem Planı ekonomik, sosyal, ticari ve hukuk ile ilgili 177 başlıktan oluşmaktadır. Planda öncelik verilen önemli hususlardan biri, 2006'da gerçekleşen Parlamento seçimlerde demokratik bir ortam yaratmak olduğu belirtilmişti. Buna uygun olarak Ukrayna AB'den seçimleri izleyecek bir ekibi ülkeye davet etmiştir.

Planda bir başka önem verilen konu da hukuktaki bozulmalar ve ihlallerdir. Ukrayna bir an önce yolsuzlukların engellenmesi ve ticari yasal tüzüklerin işlerliği konusundaki çalışmaları hayata geçirmek istemektedir. Bu alanda somut adımlar atılmaya başlanmış, hukukun üstünlüğü, insan haklarının korunması ve basın özgürlüğü alanlarında gelişmeler gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Öte yandan, AB yetkilileri Ukrayna'nın AB reformları çerçevesinde yaptığı çalışmaları olumlu bulduklarını ve bu konuda kendilerini destekleyeceklerini belirterek, ülkenin batıya yakınlaşması konusunda kararlı ve ciddi tutumunun Birliğin diğer üyelerine güven verdiğini ifade etmişlerdir. Ukrayna AB üyeliği konusunda ne kadar istekli ve samimi olduğunu göstermek için 2007 yılını AB yılı ilan etmiş ve başta başkent Kiev olmak üzere ülke genelende çeşitli etkinlikler düzenleyerek halkını AB konusunda bilinçlendirmeye çalışmaktadır.

Ukrayna'da başkanlık seçimleri nedeniyle yaşanan kriz sadece iç dinamiklerin anlaşmazlığı olarak kalmamış, Rusya ile AB arasında ciddi bir çekişmeye de neden olmuştur. Son dönemde de AB ile ilişkileri Rusya ekseninde ele alan Ukrayna yetkilileri zaman zaman üyelik hedeflerinin rafa kaldırılacağına dair açıklamalarda bulunmuşlardır. Özellikle 2004 yılından sonra Ukrayna'da meydana gelen gelişmeler Rusya'nın bu bölgeye ne kadar çok önem verdiğini ispatlamıştır.[379]

2004 krizinin ardından Rusya Ukrayna'yı batı yanlısı politika ve düzenlemeler yapmaktan uzak tutabilmek için çeşitli yollara başvurmuştur. Rusya'nın AB karşısında kendi adayının kazanması yönündeki çabaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Moskova yönetimi bu başarısızlığına rağmen, Ukrayna'da kendisinin tamamen dışlanmasına

[379] CAFERSOY, Nazım. "Ukrayna Krizinde Dış Aktörler", Ukrayna Günlük Bülten, Avsam, 15 Aralık 2004.

razı olmayacağını gerekirse Ukrayna'nın doğu-batı olarak bölünmesine destek verebileceğini vurgulayarak bu konudaki kararlılığını göstermiştir.

Bunun yanında Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin Viktor Yuşçenko'nun seçimleri kazanmasını kabulleneceğini ve bölge ile ilgili stratejilerini bu duruma göre yeniden gözden geçireceklerini ifade etmiştir. Bu çerçevede halkın seçeceği liderlerle çalışacağını açıklayarak demokrasiye verdiği önemi vurgulamış ve Ukrayna'nın AB üyeliğinin Rusya'nın yararına olduğu mesajını vermiştir.

Rusya'nın BDT coğrafyasındaki politikasında köklü bir değişikliğe gitmesi gerekmekte, aksi halde, halkın politik tercihleri ile kendi politikaları arasında oldukça derin mesafeler meydana gelecek ve halka rağmen destekledikleri siyasi kişiler vasıtasıyla bölgede politik ağırlığı AB'ye kaptırma riski ile karşı karşıya kalacaktır. Bundan sonra Rusya'nın yapması gereken halk arasında desteğini kaybetme noktasına gelen iktidar liderlerini seçimlerde desteklemekten vazgeçmesi ve bu ülkelerin umut vadeden ve halkın sempatisini kazanmaya aday liderleri ile sağlıklı diyalog geliştirmesidir. Aksi halde, Sovyetlerden kalan eski miras nedeniyle Rusya'ya derin kuşkular besleyen çoğu BDT ülkesiyle Rusya yönetimi arasındaki mesafe giderek açılacaktır.[380]

Sık sık etrafındaki krizlere müdahale edememekle suçlanan AB 2004 seçimlerinde Ukrayna'da bu kez önemli bir faaliyet göstermiştir. AB üyesi Polonya'nın Ukrayna konusunda taşıdığı hassasiyetin de etkin olduğu bu süreçte, AB adına Javier Solana kriz esnasında üç kez arabulucu sıfatıyla Ukrayna'yı ziyaret etmiştir.

Rusya-AB arasında 25 Kasım 2005'te yapılan zirvede de Ukrayna'daki gelişmeler ele alınmıştır. AB için Yuşçenko'nun 2004 yılında devlet başkanı seçilmesi bir başarı gibi gözükse de hem AB-Rusya ilişkilerinin izleyeceği yol hem de Ukrayna'nın AB üyeliği konusunda yaşayacağı aşırı beklenti Ukrayna-AB ilişkilerinde AB-Türkiye ilişkilerine benzer bir süreç yaşamasına sebep olabilecektir.[381]

---

[380] CAFERSOY, Nazım. Ukrayna Krizinde Dış Aktörler, Ukrayna Günlük Bülten, Avsam, 15 Aralık 2004
[381] "UKRAINE-EU Bilateral Relations", Report, Blacksea & Caspian Business, Volume I, Issue 3, year 2006, s. 12.

4.6. Karadeniz'in Artan Önemi :

Karadeniz, Ukrayna'nın güneyinde, Türkiye'nin kuzeyinde, Rusya Federasyonu ve Gürcistan'ın batısında, Romanya ve Bulgaristan'ın doğusunda yer alan 461.000 km^2 lik bir denizdir. Kerç Boğazı ile Azak Denizi'ne, Marmara ve İstanbul Boğazları ile Akdeniz ve açık sulara bağlantısı bulunmaktadır. Karadeniz'in en geniş yeri doğudan batıya 1175 km. , kuzeyden güneye en yakın yeri 257 km. , bilinen en derin yeri ise 2210 m. civarıdır.

Eski dönemlerden günümüze kadar Karadeniz pek çok kültürün içinde barındığı ve çeşitli kavim ve milletlerin barışı tesis edebildikleri mekan haline gelebilmiştir. Bazen bu barışın tesisinin ağır bedeli olmuş, ancak her dönem bölge ülkelerinin ilişkileri başta ticaret olmak üzere her anlamda gelişme göstermiştir.[382]

Şekil 4.3. Karadeniz ve çevre ülkeler

ABD ve AB üyesi ülkeler en çok ihtiyaç duydukları enerji hammaddelerinin Hazar Havzası ve Kafkaslardan Karadeniz vasıtasıyla dünya pazarlarına servis

[382] GUSTAVSSON, Micaele ve COŞKUN, Bezen Balamir. Other Dimensions of Challenge and Cooperation, The Black Sea Boundary or Bridge Semineri, Stockholm International Peace Research Institute, 28 Kasım 2003, s. 9.

edileceğini anladıklarından Türk Boğazlarını da kapsayan bu stratejik hinterland üzerinde muazzam bir mücadele örneği sergilemektedirler. Bu yarı sanal ve sessiz savaş, içinde Orta Çağın işgalci ruhunu barındırırken, bir yandan da iktisadi, kültürel, siyasi, sosyal ve etnisiteye dayanan kültürel emperyalist bir özellik arzetmektedir. Bu oyunda tek tek bölge ülkelerinin yegane sorunu kendilerine hangi rolün verileceğidir. Yani kuralları belirleyen ve oyunu yöneten hakim unsurlardan mı, yoksa sadece kurallara uymaktan başka çaresi olmayan yarı bağımsızlardan mı olacağıdır. Başta Türkiye ve Ukrayna olmak üzere bu coğrafyanın asıl tarihi mirasçıların jeopolitik kazançlarının eşit, dengeli ve maksimum olabilmesi için, ekonomik ve askeri durumlarının tek başlarına hakim unsur olabilmelerine müsaade etmeyeceği varsayıldığında, ittifak tesis etmelerinin hayati zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.[383]

Bu maksatla bölge ülkelerinin yaptıkları birlikler ve uyguladıkları projeler; Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Karadeniz İşbirliği Görev Grubu, Barış İçin Ortaklık, Hazar Petrolleri ve Bakü – Ceyhan Boru Hattı Projesi, Mavi Akım Projesi, Karadeniz Çevre Programı (Black Sea Environment Programme), Avrupa-Kafkaslar-Asya Geçiş Koridoru (The Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia), Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Aktarımı (Interstate Oil Gas Transport to Europe) olarak sayılabilir.

4.6.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü :

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ), 1991 yılında Sovyetlerin dağılmasından sonra bölge ülkeleri arasında ekonomik işbirliğini arttırmak amacıyla Türkiye'nin öncülüğünde kurulmuş bir bölgesel teşkilattır. Bu örgütte Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan kurucu üye olarak yer almakta[384] ; Almanya, Fransa, Polonya, Tunus, İsrail, Mısır, Slovak Cumhuriyetleri, İtalya ve Avusturya gözlemci devlet sıfatıyla bulunmaktadırlar. Zirve Deklarasyonu ve Boğaziçi Bildirisinde KEİ'nin amacı, KEİ üyesi ülkelerin potansiyellerinden, coğrafi yakınlıklarından, ekonomilerinin

[383] OĞAN, Sinan. "Karadeniz'in Değişen Jeopolitiğinde Türkiye-Ukrayna İlişkileri" , ASAM Rusya-Ukrayna uzmanı, Stratejik Analiz, Temmuz 2005 s. 40.
[384] PARAKHONSKY, B. , KUZNETSOV, V. , MONACHYNSKY, O. "Ukraine in the Black Sea Region", Regional Directions and Pecularities of Ukraine's Geopolitical Strategy, Kyiv, The National Institute for Strategic Studies, 1999.

birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanarak aralarındaki ikili ve çok taraflı ekonomik, teknolojik ve sosyal ilişkileri çeşitlendirmeleri ve daha da geliştirmeleri, böylelikle Karadeniz havzasının bir barış, istikrar ve refah bölgesi olmasını sağlamak şeklinde belirtilmektedir.[385]

Türkiye örgütün yaşaması ve işlevsel hale gelmesinde önemli adımlar atmakta ve bölge ülkeleri nezrinde çabalar sarf etmektedir. KEİ, doğuda Japon Denizi'nden batıda Baltık Denizi'ne, kuzeyde Kuzey Buz Denizi'nden güneyde Akdeniz'e kadar 19 milyon km^2'lik bir alanı kapsamaktadır.[386] KEİ bölgesi, yıllık 309 milyar dolarlık dış ticaret kapasitesi ile birlikte 327 milyon üretici ve tüketici nüfusu ile son derece büyük bir pazarı da içinde barındırmaktadır. Ayrıca Körfez Bölgesinden sonra en geniş petrol ve doğal gaz kaynağına sahiptir.

KEİ'nin işbirliği ve faaliyet alanları olarak aşağıdaki sektörler sayılabilir[387];

- Ulaştırma-Haberleşme
- Bilişim
- İktisadi ve ticari bilgi alışverişi
- Ürünlerin standardizasyonu ve sertifikasyonu
- Enerji
- Madencilik ve ham mineral malzemelerin işlenmesi
- Turizm
- Tarım ve tarıma dayalı sanayi
- Hayvansal ve sıhhi koruma
- Sağlık ve eczacılık
- Bilim ve teknoloji

KEİ, 1980'li yılların sonlarında, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde meydana gelen değişim rüzgarlarının etkisiyle fikir olarak ortaya çıkmıştır. Daha önce birbirlerine düşmanca bir tutum sergileyen Karadeniz kıyı devletleri, Kafkaslar ve

[385] PARAKHONSKY, B. , KUZNETSOV, V. , MONACHYNSKY, O. "Ukraine in the Black Sea Region", Regional Directions and Pecularities of Ukraine's Geopolitical Strategy, Kyiv, The National Institute for Strategic Studies, 1999.
[386] OGAN, Sinan. Küresel Mücadelenin Yeni Rekabet Alanı : Karadeniz, TÜRKSAM, 2 Şubat 2007
[387] HARP Akademileri, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Türkiye, HA Yayınları, İstanbul, Mayıs 1995, s. 15.

Balkanlı devletlerin bu kadar kapsamlı bir iktisadi projede ilk defa birlik kurduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ), dünyada yaşanan demokratikleşme, siyasal ve ekonomik değişimler ve küreselleşme eğilimlerine paralel olarak, Ukrayna ve Türkiye'nin dünya ile bütünleşmesine katkıda bulunabilecek bir projedir.[388]

Türkiye'nin, KEİ projesini ortaya atarken iki temel düşünce; Karadeniz'in dostluk ve iyi komşuluk esasına dayalı olarak bir barış, istikrar ve refah denizine dönüştürülmesi ve bölge ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin, coğrafi yakınlık ve tarihi bağlardan kaynaklanan avantajlarının en iyi şekilde değerlendirilmesi suretiyle geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi olarak özetlenebilir.

Türkiye'nin dış ticaretinin 1991 yılına kadar sadece Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile, SSCB'in dağılmasından sonra Rusya Federasyonu ile yoğun, diğer Karadeniz ülkeleri ile ise oldukça düşük seviyede olduğu görülmektedir. KEİ'nin kurulması ile büyük pazar potansiyeline sahip bu ülkelerle Türkiye'nin dış ticaretinin arttığı ve ticaret hacminin de genişlediği dikkate değer bir durumdur. Karadeniz ticaret akışı genel olarak, hammadde ve enerji kaynağı zengini Rusya Federasyonu ve Ukrayna gibi eski Sovyet ülkelerinden savunma ve sanayi ürünlerinin Türkiye'ye, Türkiye'den de tüketim ve gıda mallarının bu ülkelere intikali şeklinde olmaktadır. Bu zorunlu iktisadi bağımlılık KEİ fikrinin doğmasına yol açan en temel etmenlerden birisidir.

KEİ'nin asıl vurgulanan amacı ekonomik olmakla birlikte, siyasi ilişkilere de olumlu katkılar sağladığı ve sağlamaya devam edeceği değerlendirilmektedir.[389] Bu anlamda KEİ, bölgedeki anlaşmazlıkların yumuşatılması ve siyasetçilerin birbirleriyle diyaloglarının artırılması için de elverişli bir zemin oluşturmaktadır. Yani parlamento desteği, özel sektör kurumlaşması, ekonomik bilgi ve istatistik veri değişimi koordinasyon merkezi, finansal kurumları, çalışma grupları, usulleri ve yöntemleriyle

[388] SHUGARİAN, Rouben. "From The Near Abroad To The New Neighborhood: The South Caucasus On The Way To Europe", A New Euro – Atlantic Strategy For the Black Sea Region, VYV Public Relations, Bratislava, 2004, s. 50.
[389] MİCHEV, Ognyan. "Transatlantic Strategy For Black Sea Stabilization And Integration", Ronald D. Asmus (der), A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region, Washington; The German Marshall Fund of the U.S., 2004, s. 92.

somut projeleri sonuçlandırabilecek temel unsurlara kavuşmuş olarak daha hızlı bir şekilde üye ülke halklarının refahına katkıda bulunacaktır.[390]

Ekonomik ilişki ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla, Nisan 2007 tarihinde Dışişleri Bakanları düzeyinde Sırbistan'ın başkenti Belgrad'da toplanan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) üye ülkeleri, gelecekle ilgili olarak, işbirliğinin pekiştirilmesi için gayret sarf edeceklerini, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü üye ülkelerinde alt yapı projelerinin gerçekleştirilmesine destek vereceklerini, Karadeniz otoyolunun yapımını öngören projeyi destekleyeceklerini, Karadeniz Ülkeleri Ekonomik İşbirliği'nin geliştirilmesi için çaba harcayacaklarını ifade etmişler ve Türkiye, dönem başkanlığı sırasında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nde başlatılan reformların hızlandırılacağını belirtmiştir.

4.6.2. Karadeniz İşbirliği Görev Grubu :

Karadeniz'de barış ve istikrarın tesis edilmesi maksadıyla; kıyıdaş devletlerin katılımı ile çok uluslu bir deniz kuvvetinin oluşturulması fikri ilk olarak 1998 yılında Bulgaristan'ın Varna şehrinde yapılan ikinci Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları toplantısında Türkiye tarafından gündeme getirilmiş ve bu gayretler çeşitli kademelerde icra edilen uzmanlar grubu toplantıları ile sürdürülmeye çalışılmıştır.[391]

Bu toplantılarda Karadeniz İşbirliği Görev Grubu kuruluş anlaşması ve ekleri ile, Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi ve Planlama Grubu görev talimatları hazırlanmıştır. Uzmanlar grubu seviyesinde Türkiye'de 4, Romanya'da 2, Ukrayna, Gürcistan, Bulgaristan ve Rusya Federasyonu'nda 1'er kez olmak üzere toplam 10 toplantı icra edilmiştir.

Karadeniz İşbirliği Görev Grubu kuruluş sürecinin önemli aşamaları olan; devletlerin siyasi irade, kararlılık ve desteğini gösteren Niyet Mektubu, Karadeniz'e sahildar devletlerin büyükelçileri tarafından 28 Haziran 2000 tarihinde Ankara'da; Kuruluş Anlaşması ise 2 Nisan 2001 tarihinde İstanbul Çırağan Sarayı'nda Karadeniz

[390] AYDIN, Mustafa. "Europe's Next Shore: the Black Sea Region after EU Enlargement", The European Union Institute for Security Studies, Pris, 2004, s.13,14.
[391] Bilge Buttanrı, Bölgesel Güç Karadeniz, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 196.

devletlerinin dışişleri bakanları ve yetkilendirdikleri üst düzey temsilcileri tarafından imzalanmıştır.

Bu anlaşmaların imzalanması ile, ilk kez Karadeniz'e kıyıdaş devletlerin temsilcileri bir araya gelerek, deniz kuvvetlerini insani yardım, arama-kurtarma ve çevre koruma gibi maksatlarla ortak bir oluşum içine sokma kararlılığını göstermişlerdir. Anlaşma, genel prensipler, görevler, kuvvet yapısı, politik ve askeri süreç, komuta kontrol konuları ile kuvvetin idaresi için gerekli diğer hususları içermektedir.

İlk aktivasyon faaliyetlerinin icra edilebilmesi ve bu faaliyetlere iştirak edecek bir harp gemisinin tefrik edilebilmesi için Karadeniz İşbirliği Görev Grubu kuruluş anlaşması 21 haziran 2001 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş ve Cumhurbaşkanının onaylamasını müteakip 26 Haziran 2001 tarihinde 2444 sayılı resmi gazetede yayımlanmıştır.

Böylece Karadeniz İşbirliği Görev Grubu, Türkiye'nin önderliğinde Karadeniz'e sahili bulunan devletler arasında işbirliğini güçlendirmek, Karadeniz Bölgesi'nde barışı ve istikrarı arttırmak amacıyla BLACKSEAFOR adıyla 2 Nisan 2001'de kurulmuştur. BLACKSEAFOR' un görevleri; arama ve kurtarma harekatı, insani yardım operasyonları, mayın karşı önlemleri, çevrenin korunmasına yönelik harekat, iyi niyet ziyaretleri ve taraflarca belirtilen diğer görevler şeklinde özetlenebilir.

BLACKSEAFOR üyeleri, faaliyetlerinin BM Anlaşmasının ilke ve uygulamalarına uyumlu olduğunu ilan etmiş ve diğer devletlere karşı bir ittifak gibi amaçlarının olmadığını ifade etmişlerdir. Bunun yanında Karadeniz İşbirliği Görev Kuvveti AGİT ve BM kontrolündeki kuvvetler ile birlikte barışı destekleme faaliyetlerinde de kullanılabilmektedir. Bu anlamda BLACKSEAFOR, gerek taraf ülkelerin Deniz Kuvvetleri arasındaki işbirliği ve beraber çalışılabilirlik düzeylerindeki gelişmeler, gerekse çevrenin korunması, insani yardım ve barış – istikrar arttırıcı faaliyetler gibi evrensel yapıyı ilgilendiren işlerden dolayı çok uluslu bir güç olma yolunda sağlam adımlar atmaktadır.

Karadeniz İşbirliği Görev Kuvveti yılda bir veya iki defa faal hale getirilmekte ve bu aktivasyon iki ile dört hafta sürmektedir. Gücün miktarı en az dört gemiden meydana gelmekte ve bu periyodun dışında gemiler kendi limanlarında bulunmaktadırlar. Ülkelerin kendi donanma envanterlerinde bulunan çeşitli gemiler mayın arama gemileri, korvet/karakol botları, yardımcı sınıf gemiler, amfibi gemileri ve firkateynlerden meydana gelmektedir.

2004 yılı başından beri devam eden BLACKSEAFOR Siyasi İstişare Grubu (Political Consultation Group) toplantıları ve BLACKSEAFOR Komutanlar (BLACKSEAFOR Naval Commanders-BSNC) Toplantıları ile elde edilen iş birliği[392], kıyıdaş ülkeler arasında BLACKSEAFOR'un bölgede yasa dışı deniz trafiği ve asimetrik risklerle mücadelede kullanılabilecek uygun bir vasıta olduğu anlayışını daha da güçlendirmiştir. Bu kapsamda BLACKSEAFOR'un, deniz güvenlik operasyonlarına yönelik olarak kullanımı için başlatılan çalışmalar sürmektedir. 2004 yılından itibaren, Dışişleri Bakan Yardımcıları ve Müsteşarlar düzeyinde yapılan Yüksek Seviyeli Temsilciler Toplantılarında, tüm Karadeniz sahildar devletleri bu çabaları destekleme konusundaki kararlılıklarını ifade etmişlerdir.

Siyasi kararlar, dışişleri veya savunma bakanlarının veya onların yetkili kıldıkları temsilcilerin yapacakları toplantılarda alınmaktadır. Bu toplantılarda daha ziyade, siyasi konulara, BALACKSEAFOR'un faaliyetlerinin siyasi yönlerine ve Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi için genel siyasi yönlendirmeye yer verilmektedir. Bakanlar gerektiğinde, özel konularda çalışmada bulunmak maksadıyla, Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlıkları'ndan üst düzey uzmanlardan oluşacak geçici alt grupları görevlendirebilmektedir.

Üst düzey askeri konular ise, Genelkurmay Başkanları veya onların temsilcileri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bakanların, Genelkurmay Başkanlarının veya temsilcilerinin toplantıları, normalde yılda bir kez icra edilmekte ve bu toplantılar taraflardan birinin daveti üzerine de düzenlenebilmektedir.

[392]HARP Akademileri, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Türkiye, HA Yayınları, İstanbul, Mayıs 1995, s. 67 ve Genelkurmay Başkanlığı, Karadeniz'in deniz ortamında güvenliği pekiştirmeye yönelik bölgesel girişimler.

Kuvvetin harekat komuta makamı olan Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Komitesi üye ülkelerin Deniz Kuvvetleri Komutanları ve Rusya Federasyonu için Karadeniz Donanma Komutanı'ndan oluşmaktadır.

7 Temmuz 2004 Moskova siyasi istişare toplantısının sonuçlarına dayalı olarak, Karadeniz'e kıyıdaş ülkeler, Karadeniz'deki tehdit ve riskler ile mücadele sorumluluğunu almış ve BLACKSEAFOR'un bu maksatla kullanılabilecek en uygun vasıta olduğu ortak noktasında buluşmuşlardır.

Siyasi istişare grubu temsilcileri, ülkelerin dışişleri ve savunma bakanlıkları ile askeri temsilcilerinden oluşmakta ve BLACKSEAFOR'un, terör tehdidine ve kitle imha silahları ile fırlatma araçlarının ve ilgili malzemenin yasadışı kaçakçılığının önlenmesine karşı kullanım prensiplerini tespit ederek detaylı analizini yapacak geçici nitelikte bir alt komitenin kurulmasına karar vermişlerdir.

BLACKSEAFOR bugün oldukça yoğun bir şekilde değişim süreci yaşamaktadır. Bu maksatla üye devletler bir dizi istişareler yapmakta ve dönüşüm tamamlandığında şüpheli gemilerin izlemesi ve kıyıdaş ülkeler arasında bilgi değişimi çok daha hızlı ve etkin olacak, BLACKSEAFOR bölgeye ve dünyaya caydırıcılık ve güvenlik sağlayan bir güç haline gelecektir. Bu anlamda BLACKSEAFOR, sadece bölgesel anlamda güvenlik sağlayan bir organizasyon olarak görülse de, gerçekte dünyanın diğer bölgelerine ve denizlere yönelik güvenlik sağladığı da bir gerçektir. Ukrayna'nın donanma gücünün yetersiz ve teknolojik açıdan eski nesil olması ulusal güvenliği açısından BLACKSEAFOR'un önemini daha da arttırmaktadır.

Bu inisiyatif ülkelerin bir araya gelmesine, dost ilişkiler kurmasına ve bölgenin barış ve istikrarına katkı sağlayacaktır. Kıyıdaş ülkelerin güvenlik gerekçesiyle bölgesel örgütlenme eğilimleri yakın zamanda diğer alanlara da aktarılarak güçlü ve kalıcı ittifakların ilk temelleri atılmış olacaktır. Ukrayna açısından Türkiye'nin öncülüğünde gerçekleşen bu siyasi ve askeri yapılanmalar Rusya Federasyonu ile eşit ve aynı statüde uluslararası ortak platformda buluşmanın önemli bir örneğini teşkil etmektedir.

Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)'na bağlı gemiler Nisan 2007 dönemi hareket faaliyetleri kapsamında İstanbul'a gelmiştir. Burada yapılan toplantılarda BLACKSEAFOR'un amacının Karadeniz ülkeleri arasında karşılıklı güveni artırmak, barışı desteklemek ve düzenlemek olduğu bir kez daha belirtilmiştir. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu'ndan asıl beklenenin arama, kurtarma, insani yardım ve liman ziyaretleri olmasına rağmen herhangi bir talep geldiğinde gemilerin Birleşmiş Milletler operasyonlarına da katılabileceği ifade edilmiş ve Nisan 2007 aktivasyonu çerçevesinde 6 günü deniz planlama eğitimi, 13 günü liman ziyareti olmak üzere toplam 19 gün süreyle 700'e yakın personel ile 1200 mil seyir yapılmıştır.

4.6.3. Karadeniz'de Diğer Barışı Tesis Çalışmaları :

Türkiye terörle mücadele amacıyla kendi yürüttüğü (Black Sea Harmony) Karadeniz Uyum Gücü'nü de kurmuştur. Karadeniz'de terörizm, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı ile kitle imha silahlarının yayılmasını önleme maksadıyla, 01 Mart 2004 tarihinde Karadeniz Uyum Harekatı başlatılmıştır. Karadeniz Uyum Harekatı, Karadeniz'deki tüm kıyıdaş ülkelerin katılımına açık, bu aşamada milli nitelik taşıyan bir deniz harekatıdır. Bu harekat halihazırda Türk firkateynleri, hücumbotları, denizaltıları, helikopterleri ve deniz karakol uçakları vasıtasıyla, Türk karasuları içinde, Karadeniz'in uluslararası sularında ve bu bölgelerin üzerindeki hava sahasında icra edilmektedir. Karadeniz'deki diğer kıyıdaş ülkelerin Karadeniz Uyum Harekatı'na katılımını sağlamak maksadıyla gerekli görüşme ve danışmalar sürdürülmektedir.[393] Ukrayna'nın bu harekata sağlayacağı katkı, Türkiye ile kurduğu ortak güvenlik ve dostane ilişkiler zincirine takacağı önemli bir halka anlamına gelmektedir.

1994'te kurulan Barış İçin Ortaklık çalışması, ortak ülkeler arasında işbirliğine imkan sağlarken özellikle doğu Avrupa'daki yeni demokrasilerle ortaklıklar kurulmasını amaçlamaktadır. Katılımcı ülkeler belirlenen alanlarda NATO kuvvetleriyle etkin harekatta bulunabilmektedirler. BİO süreci, bir yandan ittifak üyeliğini hedefleyen ülkelerin üyeliğe hazırlanmasına yardımcı olurken, diğer yandan

[393]HARP Akademileri, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Türkiye, HA Yayınları, İstanbul, Mayıs 1995, s. 73 ve Genelkurmay Başkanlığı, Karadeniz'in deniz ortamında güvenliği pekiştirmeye yönelik bölgesel girişimler

ittifaka yakın dönemde üye olamayacak ortakların, NATO ile daha sıkı güvenlik ilişkisi kurmalarını sağlamaktadır.[394]

Bölge devletleri arasında bu örgüt ve projelerden başka 1993 yılında BM ve AB'nin desteği ile kurulmuş Karadeniz Çevre Programı (Black Sea Environment Programme) vardır. Yine benzer şekilde 1993 yılında AB, Avrupa-Kafkaslar-Asya Geçiş Koridoru'nun (The Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia) kurulmasını desteklemiştir.1995'te kurulan Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Aktarımı (Interstate Oil Gas Transport to Europe) da bir başka AB fonlu bölgesel programdır.

4.6.4. Karadeniz'de Etkin Olan Küresel Güçler :

Karadeniz bölgesinde aktif olma çabası içindeki aktörler şu başlıklar altında incelenebilir :[395]

- Küresel güçler : ABD, AB ve Rusya.
- Bölgesel güçler : Türkiye, Ukrayna, Romanya.
- Uluslararası organizasyonlar : NATO, AGİT, GUAM, KEİT.

Askeri harekat açısından Karadeniz'in, askeri coğrafya etütlerinden de yola çıkarak, savunan taraflara doğal bir engellik vasfı sağladığı söylenebilir. Taarruz edene ise kendi topraklarından cephedeki birinci hat birliklerine su yoluyla geniş ikmal desteği imkanı vermektedir. Deniz meteorolojik açıdan değerlendirildiğinde bazı mevsimlerde meydana gelen olumsuz hava koşulları hafif savaş gemilerinin hareketini engellemektedir. Kıyılar genellikle çıkarma gemilerinin yanaşmasına uygun olmakla, mayınlamaya karşı son derece hassastır. ABD ve İngiltere gibi uçak gemisi imkan ve kabiliyeti olan donanmalar Karadeniz kıyı ülkelerinin güvenliğini tehdit özelliği arz etmektedir.

ABD, Hazar petrollerinin güvenle batıya aktarılabilmesi, Rusya Federasyonu'nuna ait donanmanın serbestçe hareketi üzerinde baskı oluşturabilmek,

---

[394] OGAN, Sinan , Küresel Mücadelenin Yeni Rekabet Alanı, 2 Şubat 2007, TÜRKSAM.
[395] OGAN, Sinan, Küresel Mücadelenin Yeni Rekabet Alanı : Karadeniz, TÜRKSAM, 2 Şubat 2007, 28.05.2006 ve Turksih Policy Quarterly Dergisinin Summer 2006 sayısı, 'The Black Sea : New Arena For Global Competition'.

Orta Asya'daki askeri unsurlarının ikmalini en kısa yoldan yapabilmek ve Sovyetlerden ayrılan yeni bağımsız ülkelerin daha demokratik rejimlere geçişlerini kolaylaştırabilmek gibi maksatları tahakkuk etmek için Karadeniz'de bir üs kurma planları yapmaktadır. Ukrayna'daki devrimde bazı mali desteklerin yanında başka bir katkısı olmayan ABD'nin, devrimin bugün geldiği nokta dikkate alındığında, daha radikal ve açık destek sağlamak istemektedir.

AB'nin Karadeniz ve Ukrayna ile ilgili hedefleri ABD'nin hedefleri ile hemen hemen örtüşmektedir. Ancak hemen yanıbaşındaki stratejik bölgede lider aktör olabilmek ve içine almayarak uzaktan kontrol altında tutabileceği bir Ukrayna yaratmak öncelikleri arasında bulunmaktadır.

Diğer batı kökenli küresel aktörler de Karadeniz coğrafyasında bulunan büyük pazarı Rusya merkezli oluşumlara kaptırmamak için bölgeye hızlı bir şekilde yerleşmeye çalışmaktadır.

4.6.5. ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejileri Işığında Karadeniz Havzası ve Ukrayna :

Rusya dağılan imparatorluğun etki alanlarına yeniden yönelme çabaları içinde iken; ABD Ukrayna, Gürcistan gibi Sovyetlerden kurtulmuş ve yeni bağımsız olmuş ülkeler vasıtasıyla Avrasya coğrafyasında stratejik üstünlük kurmak ve Rusya Federasyonu'nu çevrelemek hedefi peşindedir. Bunun karşısında belki de Putin ulusal güvenlik refleksi olarak geleneksel Soğuk Savaş politikalarına dönüşü bile değerlendirmektedir.

ABD'nin 2002'de açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne göre Karadeniz ve Hazar Havzaları, sadece enerji kaynakları ile değil, aynı zamanda Asya pazarını ele geçirmek için kullanılacak en kısa yol üzerinde olması açısından da önemli olarak kabul edilmiştir. ABD ile Rusya arasındaki bölgeye yönelik mücadelenin temel amacı her ülkenin de güç dengesini kendi lehine çevirmek ve yeni doğan devletlerin alacağı konumların hangi blok olacağının belirlenmesidir. Bu amaçlarla bölgeye yaklaşan ABD ve AB bölge ülkelerinin jeopolitiklerinde köklü değişimlere yol açmıştır.

ABD'nin Karadeniz havzasındaki beklentilerini şöyle sıralayabiliriz ;

- ABD Karadeniz coğrafyasını kullanarak Kafkasya bölgesinde meydana gelen hassas olayları istismar edebilir ve buradaki etnik grupları Rusya Federasyonu'na karşı provoke edebilir.

- ABD ve batılı güçlerin Karadeniz'e yerleşmeleri Ukrayna, Moldova gibi kıyıdaş ülkelerin Rusya yanlısı politikalar karşısında daha kolay durabilmelerini sağlayacaktır.

- Karadeniz'in doğu – batı ve kuzey – güney enerji koridorlarının terminali konumunda olması ve Hazar petrollerinin batıya aktarım yolunda bulunması Rusya'yı enerji ihraç eden ülke durumundan dolayı hassas kılarken, ABD'yi dünya enerji politikalarına etkin olabilme imkan ve kabiliyetine kavuşmasını sağlar. Ayrıca özellikle İran, Irak ve Suudi Arabistan gibi istikrarsız enerji bölgelerine alternatif olma özelliği ile de Karadeniz ABD'nin en önemli çekim merkezlerinden biri olmuştur.

- Irak gibi İran, Suriye ve diğer Ortadoğu Devletlerine yapılacak bir müdahalede Karadeniz ABD için bir üs merkezi konumunda olması dolayısıyla askeri anlamda stratejik önemi bulunmaktadır.

- Ortadoğu ve Afganistan merkezli uluslararası terörizm, insan ve uyuşturucu ticareti ile mücadelede Karadeniz ve kıyı ülkelerinin tampon özelliği stratejik açıdan oldukça önemlidir.

- Rusya'yı çevrelemek, AB'nin genişleme programını uygulamak, NATO'nun bölgeyi Barış İçin Ortaklık Programı içine almak için Karadeniz son derece elverişli imkanlar sunmaktadır.

Bu jeopolitik avantajları ABD'nin hayata geçirebilmesi için, öncelikle bölgede demokratikleşme ile ilgili oluşum ve faaliyetleri desteklemesi gerektiğine inanmaktadır. Böylece ABD'nin bölgedeki çıkarları korunmuş ve güvenliği sağlanmış

olacaktır. Bunun için yapılması gerekenin Doğu Avrupa'da ABD'nin ileri karakol görevini icra edebilecek ve çıkarlarının koruyucusu olacak bir kurumsal yapının oluşturabilmenin gerekliliğini, ABD çok net biçimde anlayabilmiştir. Örneğin ABD, KEİ ve GUUAM gibi bölge kuruluşlarını bu maksatla geliştirmek veya yeniden yapılandırmak için çaba harcamaktadır.

Sovyetler'den dağılan ülkelere model olması dolayısıyla Turuncu Devrim ABD için oldukça önemli hale gelmiştir. Ukrayna'daki devrimden sonraki gelişmeler de batılı devletler için takip edilmesi gereken bir durumdur. Sebebi, neticesi başarısızlık ve istikrarsızlıkla sonuçlanan Ukrayna devrimi, yeni bağımsız olan diğer devletlerin karar aşamasındaki yol ayrımında yeniden doğu blokuna dönüş anlamına gelmektedir ki, bu sonuç AB ve özellikle ABD için hiç de istenmeyen bir son olacaktır.

Karadeniz ekseninin dışında ABD-Ukrayna ilişkileri somut anlamda pek gelişme gösterememiştir. Örneğin, 29 Ağustos 2005 tarihinde ABD ile Ukrayna arasında Kiev'de, Ukrayna'dan Sağlık Bakanı Mykola Polishchuk, Amerika'dan Senato'nun Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Senatör Richard Lugar ve Senatör Barack Obama'nın katılımlarıyla Biyolojik Tehditlerin Azaltılması Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma ile ABD halk sağlığını tehdit eden biyolojik maddelerle mücadele için Ukrayna Hükümetine üst düzey destek sağlama konusunda söz vermiştir.

Yine Ukrayna, ABD'nin 11 Eylül saldırılarından sonra küresel terörle mücadele kavramı çerçevesinde başlattığı girişimlere ve askeri harekatlara da destek vermiş ve Ağustos 2003'ten itibaren Irak'a toplam 1,600 asker ve 2 bin parça teçhizat göndermiştir. Bugüne kadar da Irak'ta 17 Ukraynalı asker hayatını kaybetmiştir. Ukrayna hükümeti şu anda Irak'taki askeri mevcudiyetini tamamen geri çekmiştir, ancak Irak ordusunun yapılandırılması kapsamında Irak güvenlik güçlerinin eğitimlerini Ukrayna'da yaptırarak koalisyon güçlerine desteğini sürdürmektedir. Bu kapsamda toplam 2700 Iraklı personel eğitilmiştir.

5. UKRAYNA'NIN DİĞER ÜLKELERLE İLİŞKİSİ

5.1. Avrupa Birliği İle Olan İlişkileri :

Ukrayna dış politikasının oluşturulmasında etken olan temel taşlardan biri de Rusya ve ABD'den sonra Avrupa Birliği'dir. Ukrayna'nın jeopolitik önemi ona AB ile Rusya arasında hem "köprü" ve hem de "tampon" bölge olma niteliği vermektedir. Başlangıçta Avrupa ile entegrasyonu dış politikasının en önemli hedefleri arasına yerleştiren Ukrayna, NATO ve AB yoluyla güvenliğini sağlamaya ve ekonomik bağımsızlığını garantilemeye çalışmıştır.[396]

Rusya'nın, özellikle Putin ile beraber eski çok uluslu imparatorluk günlerinin hayalini kuruyor olması sebebiyle, Ukrayna'nın "köprü" ve "tampon" bir bölge olması açısından Avrupa'ya jeopolitik katkı ve önem sağlamaktadır. Avrupa'nın güvenliği söz konusu olduğunda doğudan gelebilecek tehditlere karşı Ukrayna'nın batı yanlısı politikaları takip etmesi ve bağımsız bir ülke olması Avrupa istikrarının en önemli garantilerinden biridir.[397]

Başta İngiltere olmak üzere Avrupa Birliği ülkeleri Ukrayna'ya, Sovyetlerden kalan nükleer silahları Rusya Federasyonu'na teslim etmesi karşılığında güvenlik garantisi vermişlerdir.[398] Ancak nükleer tehdit ortadan kalkınca Avrupa'nın Ukrayna'ya olan ilgisinde kısmi azalmalar da gözlenmiştir. AB doğu blokundan kopan bazı ülkeleri bünyesine katınca Ukrayna, Rusya ile arasında ortak sınır ülkesi haline gelerek vazgeçilmez bir jeopolitik önem kazanmıştır. Ancak sadece Ukrayna'nın AB'nin istediği politikaları benimseyip uygulaması, Rusya karşısında Avrupa'nın güvenli hale gelmesinin tek garantisi olması gerçekçi bir durum değildir. Avrupa'nın Rusya karşısında daha güvenli olabilmesinin yolu Rusya Federasyonu'nun demokratikleşme çabalarının desteklenmesi ve yayılmacılık politikalarından

---

[396] BELOV, O. (ve O.Honcharenko, N.Marchenko, B. Parakhonsky, M. Rubanets, O.Yanishevsky), Ukraine 2000 and Beyond:Geopolitical Piorities and Scenarious of Development, Scientific Council of the National Institute for Strategic Studies, Kiev, 1999.

[397] STRATFOR, "It is Time to Start Thinking About Ukraine", 11.01.1999; Sherman W. Garnett, "Ukraine and Russia", in "Collected Papers: Ukraine in Europe", Center for Strategic and International Studies 1999, s. 43.

[398] TORBAKOV, Igor. 'Rusya'dan Ayrı Ya Da Rusya'nın Bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı', s. 297.

vazgeçirilmesinden geçeceği muhakkaktır. Bu maksatla AB'nin Ukrayna ile tek taraflı ilişki kurması Rusya ile olan ilişkilerine tehdit oluşturacağından şimdilik Avrupa için denge politikası en optimal çözüm gibi gözükmektedir. Hatta Avrupa'nın Ukrayna denge siyasetinde terazinin Rusya'dan yana dönmesi ihtimali Ukrayna'yı ya yalnızlığa itecek ya da eski Sovyet peykliği riski yeniden ortaya çıkabilecektir.[399]

Ukrayna için, Rusya'nın Avrupa Devletlerinin de desteğini alarak, tek taraflı dayatmacı siyaseti hayata geçirdiği gün, buna karşı koyabilecek siyasi, eknomik ve askeri güç unsurlarının büyüklüğü yanında bir de her alanda ortaklık kurmuş ve ilişkilerinin boyutları stratejik olmaktan da öteye gitmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile güvenlik ittifakı kurmuş olması oldukça önem arz edecektir.

AB Ukrayna ile imzaladığı Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın (PCA) yeni bir Ortak Avrupa Ekonomik Alanına dönüştürmek istemektedir. 23 Aralık 2005 tarihinde AB Ukrayna ekonomisini piyasa ekonomisi statüsünü tanımıştır. Ancak hala Ukrayna'nın karşısına yüksek tarife uygulamaları ve anti-damping soruşturmaları büyük sorunlar olarak çıkmaktadır. Ukrayna için bu durum oldukça önemlidir ve Dünya Ticaret Örgütü ile bu konudaki çalışmalar sürdürülmektedir. [400]

AB Doğu Avrupa'daki genişleme sürecini tamamladıktan sonra, kendi geleceği ile ilgili olarak bazı kararlar almak zorunda kalacağı ve şimdilik genişlemenin Romanya ve Bulgaristan ile sınırlandırılacağı değerlendirilmektedir. Fakat sonuçta AB, Rusya ve Ukrayna'nın geniş pazarlarına ihtiyaç duyması kaçınılmaz olacaktır. Bu öngörü ile Türkiye'nin de içinde bulunacağı Rusya-Ukrayna ticari işbirliğinin kurumsal bir yapıya kavuşması gelecekte AB karşısında Ukrayna'nın her sektörde korunmasını sağlayacaktır.[401]

Avrupa Ukrayna'nın ileride sahip olacağı nitelikleri, yer alacağı ulusal, bölgesel ve küresel konumuyla yakından ilgilenmektedir. Ukrayna'nın hem Rusya'nın demokratikleşmesi için pozitif rol oynaması açısından hem de Avrupa ve Rusya

---

[399] "UKRAINE-EU Bilateral Relations", Report, Blacksea & Caspian Business, Volume I, Issue 3, year 2006, s. 10-12.
[400] BÜYÜKAKINCI, Erhan (Der.). Bağımsızlık Sürecinde Rusya-Ukrayna İlişkileri, İçinde TURAN, Günhan. "Bağımsız Ukrayna'nın Dış Politika Seçenekleri", Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004, s. 395.
[401] BROWNE, Anthony. "EU Rules Out Ukraine Entry" , The Times, 10 Aralık 2004.

arasında güvenli bir ara bölge olması açısından siyasi ve ekonomik dönüşümü gerçekleştirmesi Avrupa için hayati önemi haizdir.[402]

AB artık Ukrayna'nın değişmez ulusal politikaları içine üyelik hedefini yerleştirdiğini anlamış bulunmaktadır. Uzun vadede ülkenin önüne konmuş olan bu zorlu seçenek Ukrayna'nın dünya ile entegrasyonu yönünde son derece yararlı rehber olacağı kanaati Ukraynalı liderlerin de kabul ettiği gerçeklerden birisidir.[403] Ukrayna da kendisinin bir Avrupa ülkesi olduğunu kanıtlamak için özellikle Baltık ve Orta Avrupa ülkeleri ile dostluk anlaşmaları imzalayarak ilişkilerini geliştirmeye devam etmektedir.[404]

5.2. Amerika Birleşik Devletleri İle Olan İlişkileri :

Ukrayna, ABD'nin Avrasya coğrafyasında sürdürdüğü politikalar ile ilgili olarak, Avrupa ve Asya kavşak noktasında bulunmasının yarattığı stratejik durumdan kaynaklanan ayrıcalıklı bir önemi haizdir. Bu stratejik durum nedeniyle, Ukrayna'da meydana gelen olaylar, Avrupa ve Avrasya coğrafyasındaki ülkelerin istikrar ve demokratikleşme çabalarını doğrudan etkileyebileceğinden ülkeyi daha da önemli kılmaktadır.[405]

Ukrayna tarafından bir süre ABD ile stratejik işbirliğinin geliştirilmesi, AB ile ilişkilerde olduğu gibi, dış politikanın merkezinde yer almış ve Ukrayna'nın AB, NATO ve diğer batı kurumlarına girişinde ABD en önemli parametrelerden biri olarak görülmüştür. ABD, Ukrayna'nın ekonomik açıdan Rusya'ya olan bağımlığının zayıflatılması için ekonomik yardımlar yapmakta ve yardım yaptığı ülkeler listesinde Ukrayna İsrail ve Mısır'dan sonra üçüncü sırada gelmektedir.

Ukrayna, ABD ile ilişkilerini sürdürürken geçmişten gelen vazgeçilmez Rusya ilişkilerini de göz ardı edememiş ve ABD yanlısı tutumlarını Rusya Federasyonu'na

---

[402] A.g.e. İçinde MONİCH, Dmitriy. Çev. TURAN, Günhan. "Küreselleşme Çağında Ukrayna Politikası", s. 458.
[403] BÜYÜKAKINCI, Erhan (Der.). Bağımsızlık Sürecinde Rusya-Ukrayna İlişkileri, İçinde TURAN, Günhan. "Bağımsız Ukrayna'nın Dış Politika Seçenekleri", Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004, s. 394.
[404] Bu maksatla 1 Haziran 1996 tarihinde Ukrayna Orta Avrupa Girişimine üye olmuş, ardından Mayıs 1997'de Romanya, Moldova, Polonya ile ikili ve üçlü Dostluk ve İşbirliği Anlaşmaları imzalamıştır. A.g.e. s. 408.
[405] SOCOR, Vladimir. Frozen Conflicts : A Challenge To Euro-Atlantic Interests, ASMUS, Ronald D. (Der), A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region , Washington, The German Marshall Fund of the U. S. , 2004, s.145.

karşı ekonomik ve siyasi üstünlük elde edebilmek için bir koz olarak kullanma yoluna gitmiştir. Ancak 1998 yılından sonra ABD başta olmak üzere diğer Batılı devletler, artık Ukrayna'nın jeopolitik avantajlarını istismar etmesine göz yummamaya başlamış ve artık Ukrayna'nın toplum ve devlet hayatı ile ilgili siyasi ve ekonomik dönüşümünü gerçekleştirerek doğrudan Batı yanlısı bir devlet olmasını istemişlerdir. Bu nedenle, Ukrayna'daki Amerikan sermayesinin serbestçe dolaşımına, siyasi ve ekonomik reformların gidişatına, yabancı yatırımlar iklimine, demokratikleşme ve sivil toplum oluşturma çabalarına özel önem verilmiştir.[406]

ABD 11 Eylül saldırılarının ardından uygulamaya koyduğu ve esasında terörle mücadeleyi hedef alan, belki de daha önceden planladığı Demokrasi Projesi maksadını çoktan aşmıştır. Bu mega proje Büyük Orta Doğu ve Avrasya Dönüşüm Projeleri kapsamında uygulama zemini bulmuş ve Sovyet İmparatorluğu'nun dağılması ile ABD'nin yakaladığı dünya liderliği fırsatının getirdiği avantaj ile meşrulaşmıştır.

ABD'nin BOP ve ADP ile elde etmeye çalıştığı temel hedefleri; enerji havzalarında yerleşerek veya bu bölgelerdeki ülkelerin rejimleri üzerinde müşterek ideolojik baskılar kurarak ucuz ve yüksek kalitede enerji elde etmek, Çin, Hindistan ve Rusya Federasyonu gibi dev bölgesel güçlere karşı kontrol siyaseti uygulamak, bölgede yeterli güç bulundurmak, radikal İslami terör odaklarının yaşam alanlarını kontrol etmek ve en nihayetinde ileri karakolu olan İsrail'in fiziki güvenliğini temin etmek şeklinde özetlenebilir.[407]

ABD bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için stratejik seviyede ve enerji konusunda sahip veya terminal konumunda olan tüm dünya ülkelerini kapsayacak bir çeşit "Alan Hakimiyeti" veya "Alan Kontrolü" tezlerini uygulamaya çalışmaktadır. Yani kontrol altına almak istediği bölge veya ülkeye siyasi, ekonomik, ticari, finans, sivil, dini, kültürel içerikli veya askeri bir güç unsuru gönderip sorumluluk sahası vererek istediği yeri uzun süre yüksek etkinlik derecesinde kendi politikaları yönünde şekillendirebilmektedir. Bu kontrol mekanizmasını tesis ederken güç unsurlarından

---

[406] DOBRIANSKY, Paula J. US-Ukrainian Relations in the 1990's : A View from Washington.
[407] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s.19.

birini veya karma ve dengeli halde hangilerini kullanacağına karar verme işlemi çok boyutlu bir süreci kapsamaktadır. Ülke veya bölgelerin askeri yapılanmaları, sosyo-ekonomik ve psikolojik yapıları, rejimlerinin benimsediği ideolojileri, toplumları meydana getiren insan unsurunun eğitim seviyeleri, ihtiyaçları ve beklentileri, ülke ve milletlerin tarihi geçmişleri, idari teşkilatı, halkın etnik dağılımı, siyasi tercihleri gibi bir çok faktör güç unsurlarının tercihinde etkili olmaktadır. Mesela ABD, Alan Hakimiyeti için Afganistan ve Irak'ta doğrudan askeri güç kullanımı seçeneğini uygularken Ukrayna, Gürcistan, Kırgızistan gibi ülkelerde ekonomik, siyasi ve finans dayanaklı güç unsurlarının bir karışımını tercih etmektedir. ABD'nin bu güç kullanma siyaseti hedef ülkelerde neticede benzer etkiler yaratmakta, ortaya çıkan tek fark hedefin kontrol altına alınma süresinin uzun veya kısa olması şeklinden fazla öteye gitmemektedir.

Hedef ülkelere müdahalede kullanılan güç unsurlarının kategorize edilmesi amacıyla uluslararası ilişkiler sözlüğüne son dönem Sert Güç ve Yumuşak Güç adıyla yeni kavramlar girmiştir.[408] Bu kavramlar ilk defa Joseph S. Nye tarafından 1990 yılında yayınlanan Liderliğe Mecbur: Amerikan Gücünün Değişen Doğası (Bound to Lead: The Changing Nature of American Power) adlı kitapta ortaya atılmıştır.[409] Joseph S. Nye, Yumuşak Gücü kısaca, *"Başkalarına cazip gelerek ve onları ikna ederek hedeflerinizi benimsemelerini sağlayarak istediğinizi elde etme hüneridir... Yumuşak güç, zorlama ve baskı değil, işbirliği ve iknadır. Özü, bir takım değerlerde bulunur. Mesela; demokrasi ve insan hakları, bir ülkenin kültürünün, politik ideallerinin politikalarının cazibesiyle oluşur... Yumuşak güç kimin kazandığına değil kimin hikayesinin kazandığına ilişkindir... Enformasyon çağında siyaset, sonunda kimin öyküsünün galip geleceği meselesidir. S*ert güç ise *"Başkalarının sizin isteklerinize uymasını sağlayacak biçimde, askeri ve ekonomik imkanın ya da bir başka değişle 'havuç ve sopa' politikasını kullanma kabiliyetidir."* şeklinde tarif edilmiştir.[410]

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarına kadar olan dönemlerde ülkeler siyasi amaçlarına ulaşabilmek ve diğer ülkelere politik çıkarlarını kabul ettirmek için daha

[408] GARDELS, N. , Amerika'nın Yumuşak Gücünün Yükselişi ve Düşüşü, NPQ, Cilt 7, Sayı 1, 2005, 2005, s. 36.
[409] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s. 19.
[410] A.g.e. s. 19.

ziyade Sert Güç unsurlarından askeri gücü kullanma eğilimi göstermişlerdir. Soğuk Savaşın başlangıcından bu yana ise bu durum yerini tüm güçlerin karışımına veya sadece Yumuşak Güç unsurlarına bırakmıştır.

Günümüz koşullarında Yumuşak Güç unsurlarının büyük devletlerin kontrolünde bulunan uluslar üstü küresel güçler olduğu söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında gelişmiş ülkelerin himayesinde kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) ve İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD), Kuzey Atlantik Örgütü (NATO) gibi uluslararası kuruluşların hayata geçirilmesi, başta ABD ve İngiltere gibi dünya siyasetine yön veren devletlerin hedef devletler üzerinde egemenlik kurmalarını kolaylaştırmıştır. Bu kuruluşlarla ilişkisi olmayan gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerin yaşam şansları oldukça azalmıştır.[411]

Yumuşak güç tarih boyunca ülkelerin politik çıkarlarını gerçekleştirebilmek için toplam milli gücüne katkıda bulunacak şekilde büyük etki göstermiştir. Yumuşak gücü, bir ülkenin temel değerleri, kültürü, refah ve açıklık seviyesi, bireysel hakların en üst seviyede kullanılması ve korunması, çevrenin korunmasında gösterdiği siyasi kararlılık, teknolojik gelişme düzeyi gibi unsurlar meydana getirmektedir.[412] Bu unsurlara sahip ülkelerin diğer ülkeler üzerinde elde etmek istediği politik çıkarlar ile o ülkelerin gelişmeleri için gerekli olan siyasi çıkarların ortak hale gelmesi veya hedef ülkelerin güce sahip ülkelerdeki refaha sahip olabilmek için kendiliğinden teslimiyeti büyük devletlerin işlerini kolaylaştırmaktadır.

5.2.1. Küreselleşme'nin Ukrayna Devleti'ne Etkileri :

Siyasi, ekonomik, hatta askeri varlıklarının sürdürülebilir olabilmesini büyük oranda ABD'nin güdümünde olan küresel organizasyonlara bağlamak zorunda bırakılan devletler, Yumuşak Güç kullanımına karşı oldukça hassas bir yapı sergilemektedirler. Bugünün en yaygın kontrol yöntemi olan bu olgu küreselleşme adı ile tüm dünyaya sunulmaktadır.

---

[411] SAVAŞ, Vural Fuat. Dünya Ekonomi Sistemi, Yedi Tepe Üniversitesi yayınları, Şubat 2004, s. 26.
[412] GARDELS, N. , Amerika'nın Yumuşak Gücünün Yükselişi ve Düşüşü, NPQ, Cilt 7, Sayı 1, 2005, 2005, s. 41.

Küreselleşme veya globalleşme denilen bu kavramı bu gün hala uzmanlar tartışmakta ve müşterek net bir tanım üzerinde mutabakat sağlayamamaktadırlar. Bazıları küreselleşmenin yeni bir sömürge yolu olduğunu düşünürken bazıları da insanlığın yaşam koşullarının iyileşmesi için ortak bir değer veya refah artışı için bir fırsat olduğunu düşünmektedir.[413]

Ülkeler tek başlarına çözemeyeceklerini düşündükleri sorunlar ile ilgili olarak uluslararası kuruluşlara başvurmak durumunda kalmaktadırlar. Özellikle güvenlik ve ekonomik alanlarda gerek ulusal gerekse uluslararası anlaşmazlıkların çözümü için vazgeçilmez unsurlar haline gelmiş olan bu örgütler kendilerine sağlanan imkanlar, üye ülkelerin kendilerinden beklediği fayda, örgütlerin amaçlarıyla üyelerin hedefleri arasındaki uyum gibi unsurlara bağlı olarak varlıklarını ve faaliyetlerini sürdürmekte ya da fiilen ortadan kalkmaktadır.[414]

Teknoloji ve iletişimde ortaya çıkan gelişmeler toplumları ekonomi, kültür, siyaset gibi pek çok alanda birbirlerine yakınlaştırmıştır. Dünya adeta tek merkezden yönetilen yekpare bir ülke haline gelmiştir. Bu yakınlaşmanın sebebi, dışında kalındığında bir çok alanda ülkelere ve bireylere beklenmedik zararlar verebilen küreselleşme sürecinin bizzat kendisidir. Bu süreçte sermaye, işgücü, teknoloji ve bilgi sınır tanımaz hale gelmiştir. Ayrıca, globalleşme sürecinde demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, çevrenin korunması, terörizm ve organize suçlarla mücadele, insan hakları ve liberalleşme gibi evrensel değerler de ön plana çıkmaktadır. Bütün bu gelişmeler bir taraftan ulusal ekonomi, ulusal siyaset, ulusal kültür kavramını rafa kaldırmakta, diğer taraftan da ulus-ötesi çıkar gruplarını ortaya çıkarmakta ve değişik ülkelerden, hatta kıtalardan, insanları birbirlerine bağımlı hale getirmektedir. Küreselleşme sürecindeki tüm bu gelişmeler, ülkeleri dünya standartlarında mal, hizmet ve bilgi üreten bir toplum olmaya doğru sürüklemektedir.[415]

Küreselleşme bugün oldukça büyük boyutlara ulaşmıştır. Her konuda ülkelerin birbirleriyle gerçekleştirdikleri işbölümü, üretici güçlerdeki büyük sermaye artışları, sermayenin dolaşımının hızlanması, kontrolsüz tekelleşme, uluslararası

---

[413] NEDJALKOVA, Anna. Kim Korkar Küreselleşmeden, Çev. Ahmet Hüseyin, 2003, s. 21.
[414] VÁSQUEZ, Ian. Kapitalizm ve Küresel Refah, Kapitalizm Kendini Sunuyor, Liberte Yayınları, Ocak 2003, Ankara, s. 227.
[415] ÖZTÜRK, Feza. Küreselleşme-Yeni Dünya Düzeni, TC Dış İş. B.lığı.

şirketlerin dünya ticaret ve yatırımlarında tuttukları pay, sayılarında ve hacimlerindeki artış küreselleşmenin bugün ulaştığı boyutları gözler önüne sermektedir. Küresel aktörler, giremediği sınırları bazen güç kullanarak, bazen de çok boyutlu yaptırımlar uygulayarak dayatmalarla ve ulusal sistemleri birer birer yıkarak ülkeleri fetheder hale gelmiştir.[416]

Terörizm, örgütsel suçlar, insan hakları, göç hareketleri, salgın hastalıklar ve çevre kirliliği gibi uluslararası sorunlara çözüm bulma zorunluluğu ülkeleri birbirlerine doğru yakınlaştırmış ve ülkeleri ortaklaşa karar almaya sevk etmiştir.[417]

Küreselleşmenin ortaya çıkmasında etkisi olan faktörleri üç ana başlıkta toplamak mümkündür ;

- Teknolojik gelişmeler: Özellikle son yıllarda bilgi teknolojilerinin yaygınlaşması, dünyada mesafe kavramının bilinen anlamını ortadan kaldırmıştır. Bu durum küreselleşmenin ilk etkisini sermaye piyasasında göstermekle birlikte, siyasi, kültürel, sosyal gibi daha geniş bir alanlara da yayılmıştır.[418] Günümüzde olağanüstü bir hızla yayılan bilgi, uluslararası değişim sürecinde, küresel dönüşümü hızlandırmaktadır.

- İdeolojik kutuplaşmaların ortadan kalkması: Küreselleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi olan Doğu Blokunun yıkılması sonrasında serbest piyasa ekonomisine ilgi ve güven duygusu artırmıştır. Dağılmanın ardından kapitalizm zaferini ilan etmiş ve ayrılan devletler kapitalin en sadık pazarları haline gelmiştir. Sovyetlerden ayrılır ayrılmaz batı yanlısı tutum sergileyen ve iç politikalarını liberal demokrasiye oldukça hızlı bir şekilde entegre edebilen eski demir perde ülkelerinin bu uyum yetenekleri son derece düşündürücüdür. Başta Ukrayna olmak üzere diğer yeni bağımsızlığını elde eden devletlerin böyle bir sona önceden hazırlandıkları veya yeni ideoloji arayışları içindeki şaşkınlıklarının batı tarafından başarılı bir şekilde istismar edildikleri değerlendirilebilir.

---

[416] ESLEN, Nejat. Küresel Hamleler, Anahtar Stratejiler, Truva Yayınları, Eylül, 2005, s. 89.
[417] SAVAŞ, Vural Fuat. Dünya Ekonomi Sistemi, Yedi Tepe Üniversitesi, Yayınları No 16, s. 297.
[418] BOZKURT, Veysel. Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s. 56.

- Ekonomik faktörler: Çok uluslu firmalar, üretimi bütün dünya pazarlarına yaymakta ve her gün finans piyasalarında büyük miktarlarda para, bir ülkeden başka ülkeye hiçbir engelle karşılaşmadan akmaktadır. Gelişmiş ülkelerde iç piyasaların doyması, iktisadi faaliyetlerdeki artışlar küreselleşme sürecini ortaya çıkartan ekonomik faktörlerden bazılarını oluşturmaktadır.[419]

Bütün bu gerçekler tüm gelişmekte olan ülkeler gibi Ukrayna'yı da derinden etkilemiş ve küresel aktörler Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, büyük bir hızla ülkeye girebilmiştir. Ukrayna için demokrasiye geçiş sürecinde bu kuruluşların girişlerinin pek de kontrollü olduğu söylenemez.

Sovyetler Birliği'nden ayrılmadan önce kapalı siyasi ve ekonomik yapı sergileyen Ukrayna, bağımsızlığını elde etmeyi müteakip kendini işte bu kaçınılmaz küresel sistemin içinde bulmuştur. Burada önemli olan küreselleşme gerçeğinin vazgeçilmezliğinden veya önüne engeller koyarak direnmekten ziyade globalleşmenin içinde en yüksek faydayı elde ederken en az ulusal yapıda yıpranma yaşanmasıdır.

9 Şubat 2007 tarihinde Münih'te yapılan Uluslararası Güvenlik Konferansı'nda Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin yaptığı konuşmada, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası tek egemen güç olarak sahneye çıkması ile ortaya çıkan kaosun sebeplerini dile getirmiştir. Konuşmasında Putin, bir tek güç ve karar merkezinin tek taraflı ve gayri meşru eylemler gerçekleştirerek kontrolsüz güç kullanımının dünyada sadece daha fazla istikrarsızlık ve tehlike yaratan bir politika olduğunu açıkça ifade etmiştir.[420] Ancak Putin'in sözlerinin, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki tarihi emperyalist emelleri dikkate alındığında ve AB'nin Rus gazına bağımlı olmasını istismar eden politikalar izlemesi göz önünde bulundurulduğunda, ABD-Rusya güç dengesinde meydana gelen bozulmadan kaynaklandığı kolaylıkla anlaşılacaktır.

Bunun yanında ABD kontrol etmek istediği ülkenin içinde ileride devlet ve toplum hayatında etkin yerlerde kullanmak üzere yeni insan tipi yaratarak iç

[419] SAVAŞ, Vural Fuat. Dünya Ekonomi Sistemi, Yedi Tepe Üniversitesi, Yayınları No 16, s. 5.
[420] TÜRKMEN, İtler. Küresel Kaos ve Rusya, Hürriyet, 17 Şubat 2007.

dinamiklere ABD çıkarlarına uyumlu yeni hücreler ilave etmeye çalışmaktadır. Ülkenin yönetiminde, medyada, entelektüel arenada, ekonominin lokomotif alanlarında baş aktörler yetiştirerek genç ve yeni kadroları iş başına getirmek istemektedir. Böylece ulusal çıkarlardan önce sözde evrensel menfaatleri ön planda tutabilecek bilim adamı, yazar, politikacı, iş adamı ve sanatçı profilini toplumun saygın kesimlerinin temsilcisi olarak sürekli sahneye çıkartmaktadır. "Sivil Devrimler"[421] adı verilen bu projenin maddi manevi desteğini de ülkedeki muhalif yerli ve yabancı sivil toplum kuruluşları ile yapmaktadır.

5.2.2. Açık Toplum Enstitüsü-George SOROS :

21. yüzyılda küreselleşme ve aynı zamanda Yumuşak Güç unsurlarının en önemli temsilcisi ve başarılı uygulayıcılarından biri Açık Toplum (Open Society) adlı sivil toplum örgütüdür. Kuruluşun başında da ünlü spekülatör George Soros bulunmaktadır. Ülkelerin rejimlerini ve ekonomilerini etkileyecek bir konumda olan Soros bugün artık tartışmasız bir küresel aktördür. 2003'de Gürcistan'da, 2004'de Ukrayna'da ve son olarak 2005'de Kırgızistan'da gerçekleştirilen sivil devrimlerin perde arkasındaki isim George Soros'dur.[422]

Bu ülkelerde yapılan iktidar değişikleri, toplumun en dinamik unsuru olan gençliğin beğenisi, hedefleri, idealleri, gelecek hayalleri üzerinde ustalıkla oynanarak, medyanın da desteğiyle bir çeşit toplumsal mutabakat sonucu yapılmış izlenimi verilmektedir.[423] Oysa bu yapılanların büyük bir bölümü, Soros Vakıfları tarafından desteklenen yerel sivil toplum örgütlerinin sahnelediği oldukça inandırıcı bir oyundur.[424]

George SOROS 12 Ağustos 1930 yılında Budapeşte'de dünyaya gelmiş bir Yahudidir. 1952 yılında İngiltere'nin London School of Economics okulundan mezun olduktan sonra 1956 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiştir.[425] Amerika'da finans piyasasına giren Soros hisse sendi alıp satmaya başlar ve yaptığı isabetli

[421] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s.23.
[422] SOROS, George. Amerikan Üstünlüğü Hayali, Truva Yayınları, İstanbul, 2005, s.64.
[423] YILDIRIM, Mustafa. Sivil Örümceğin Ağında, 2005, s. 98.
[424] BAŞYURT, Erhan. "Turuncu Devrim'in Gizli Mimarları", Aksiyon, Sayı 526, 3 Ocak 2005.
[425] KUHNER, Jeffrey T. "The Soros Empire, Billionaire George Soros Declares Wasr on Bush", 2004.

tahminler dolayısıyla kısa sürede oldukça büyük bir servete sahip olmuştur. 1969 yılında kurduğu Quantum Fund N.V. adlı yatırım şirketi sayesinde 12 milyar dolarlık bir yatırım fonu elde edebilmiştir.

Bu dev serveti kazanırken üretime yönelik hiçbir yatırım yapmamış ve tamamen spekülatif borsa faaliyetlerinden zenginleşmiştir. Bunun yanında insan hakları ve özgürlükler, demokratikleşme, eğitim faaliyetleri gibi yardım konularında da karşılıksız altyapı yatırımları yapmaktadır. Tabii bu yardımları yaptığı ülkelerde, para kazanmaya yönelik yatırımlar da yapması, hayırseverliği ile ilgili şüpheler oluşmaktadır.

Soros, İngiltere'de London School of Economics'te öğrenci iken tanıştığı Karl Popper'in 1945 yılında yazdığı Açık Toplum ve Düşmanları adlı kitabından çok etkilenmiştir. Popper'e göre açık toplum modeli yeni yüzyılın en uygun toplum modelidir ve bu toplumun ana unsurlarını da bilim, hukukun üstünlüğü ve sivil toplum kuruluşları meydana getirmektedir. Bu öğretilerden hareketle Soros ilk sivil toplum örgütünü 1979 yılında "Açık Toplum" adıyla New York'ta ve daha sonra 1989 yılında eski Yugoslavya'nın Adriyatik kıyısındaki Dubrovnik kentinde Inter-University Centre adıyla kurmuştur.[426] Kendini ilkeleri olan, çıkarları olmayan kişi olarak tanımlayan Soros, Açık Toplum ilkelerini kendi ifadesiyle şu şekilde ortaya koymaktadır; *"Açık bir toplum kendisini her zaman gelişime açık tutar. İnsanların farklı görüşleri ve çıkarları olduğu ve hiç kimsenin son gerçekliğe sahip olmadığı kabulüne dayanır. Özgürlüklerin sınırları ideal olarak belirlenmiyorsa, sınırların açık bir toplumda yaşayanlar tarafından çizilmesi zorunludur. Kurulabilecek tek bir sosyal örgüt modeli yoktur".*[427]

Ardından Macaristan'da "Avrupa Vakfı" adıyla, Çin'de, Sovyetler Birliği'nde ve Polonya'da değişik isimlerde Soros Vakıflarını kurmuştur. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bunlar Ukrayna, Romanya, Yugoslavya, Bulgaristan, Estonya ve Litvanya gibi ülkelere de yayılmıştır.[428]

---

[426] KESSİKBAYEV, Askhat. "Kazakistan'da Kadife Devrim Hazırlıkları Soros", TASAM.
[427] SOROS, George. Amerikan Üstünlüğü Hayali, Truva Yayınları, İstanbul, 2005, s. 64.
[428] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, (İçinde KÖSEOĞLU, Ayça Özlem. Soros ve Açık Tolum Enstitüsü: Bir İdeolojinin İdeali mi?) s.515.

Soros Vakfı kurduğu sivil toplum kuruluşları ile dünyaya demokratik açılımlar ve liberal ekonominin temel esaslarını yaymak şeklinde zahiri bir hedef göstererek aslında ABD'nin ekonomik, kültürel ve siyasi değerlerini ve çıkarlarını korumaktadır. Gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelere, iktisadi ve siyasi zaaflarını istismar ederek, kurduğu sivil organizasyonlar vasıtasıyla girmekte ve finansal baskılarla kültürel işgali gerçekleştirmektedir. Bu yolla hedef kitle olarak seçilen özellikle genç nüfusu kendi ülkesinin tüm değerlerine yabancılaştırmakta ve batı yaşam tarzını benimsemiş nesiller olarak yetişmesini temin etmektedir. Günlük hayattaki her türlü alışkanlıklarından tarihi geçmişlerine kadar bütün kıymetli varlıklarını reddeden bu kitleler, mensubu olduğu milleti küçümsemekte ve bir süre sonra da ait olmaktan adeta utanç duyar hale gelmektedir.[429]

Soros destekli bu kuruluşlar uzun vadeli planlarla ülkenin rejimine, silahlı kuvvetlerine, tarihi, siyasi ve ekonomik önceliklerine ağır darbeler vurarak tüm devlet sisteminin işlerliğini engellemektedirler. George Soros'un kendi kurduğu ve finanse ettiği sivil kaynaklı bu devrimler kaynağını büyük oranda ülkede etkin olan sivil toplum kuruluşlarından ve halkın bir kısmından almaktadır. Son günlerin moda deyimiyle Renkli Devrimler de denen bu yönetimsel dönüşüm hareketi belirli şahısların kimlikleriyle özdeşleştirilerek toplumda hayat bulmakta ve onlarla varlığını idame ettirmektedir. [430]

Buna benzer değişim hareketlerinin geçmişte çeşitli örnekleri bulunmaktadır. Ancak Fransız Devrimi, Bolşevik Devrimi, Ukrayna Bağımsızlık Mücadelesi gibi toplumun büyük kesimlerinden destek alan bazı hareketler çıkış noktasını kardeşlik, özgürlük, demokrasi, barış ve eşitlik sloganlarından alarak şiddet yöntemlerini kullanırken, Soros hareketi benzer söylemlerle şiddet dışı uygulamalarla batı ile entegrasyonu reddeden kadroların tasfiyesini hedeflemektedir. Mesela 1789 Fransız Devrimi'nde Voltaire, Montesquieu gibi düşünürlerin fikirleri etkin iken George Soros Sir Karl Popper'den etkilenmiştir.

---

[429] HIRST, Paul. , THOMPSON, G. Küreselleşme Sorgulanıyor, Dost Kitapevi, Ankara, 2000, s. 34.

[430] HOLLEY, David; "Soros Invests in His Democratic Passion; The Billionarie's Open Society Institute Network is Focusing on Central Asia Now", Los Angeles Times, 5 Temmuz, 2004, s. A6.

Soros'un "Açık Toplum" olarak ilan ettiği evrensel sivil itaatsizlik sayesinde ulusal kimlikler küresel sistemler içinde eriyip yok olmakta ve yerine Amerika Birleşik Devletleri veya Avrupalı büyük devletlerin emperyalist fikir ve ideolojileri yerleştirilmektedir. Bu sessiz ve ağır ağır yok eden zehir, toplum ve devlet hayatında geri dönüşü mümkün olmayan amansız hastalıklara yol açmaktadır. Ne yazıktır ki hastalığın tedavisi için ülkeler yeniden zehri enjekte eden bu sisteme büyük bir acizlik içinde muhtaç kalmaktadır.

Soros askeri güç kullanarak şiddet yoluyla yapılan fetihleri onaylamadığı için ABD'nin şahin kadrolarının bu politikalarına karşı çıkmakta ve Bush yönetimini düşük maliyetle kalıcı olarak planladıkları ekonomik ve kültürel işgallerin asıl maksadını ortaya çıkarmakla suçlamaktadır.[431] Adına Yeni Dünya Düzeni dedikleri, dünyanın yer altı ve yer üstü doğal kaynaklarının yeniden paylaşılması amacını güden ABD'nin baş mimarlığını yaptığı bu hareketin Irak'ta bugün ulaştığı son nokta Sert Güç yanlısı kişi ve kurumları zor duruma düşürmüştür. Bu yüzden Soros'un işgal vasıtaları ABD kamuoyunda büyük miktarlarda taraftar toplamakta ve ABD yönetiminin politikalarında değişikliklere sebep olmaktadır. Özellikle Amerikan ordusunun hedef ülkelerdeki bu tür kontrolsüz ve büyük tepkilere yol açan şiddet hareketleri hedef ülke vatandaşları ile dünya kamuoyu nezrinde demokratikleşme ve baskıcı rejimlerden kurtulma vaatleri ile boy gösteren sahnedeki aktörlerin inandırıcılığını yok etmiştir.[432]

Ukrayna'daki Turuncu Devrim esnasında en kritik rollerden birini üstlenen ve Soros'un Açık Toplum Örgütü ile iş birliği yapan gençlik örgütü "Pora" (Şimdi Zamanı) aynı zamanda, National Endowment for Democracy (NED), U.S. Agency for International Development (USIAD), National Democratic Institute ve International Republican Institute gibi batı kaynaklı sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından desteklendikleri görülmektedir.[433]

Pora'nın en önemli amacı, seçme ve seçilme hakkı, demokratikleşme ve temel hak ve özgürlükler gibi konularda halkın eğitilmesi ve toplumda batı yanlısı bir

---

[431] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s.20.
[432] BLUMENFELD, Laura. "Soros's Deep Pockets vs. Bush Financier Contributes $5 Million More in Effort to Oust President", Washington Post, 11 Kasım 2003.
[433] BAŞYURT, Erhan. "Turuncu Devrimin Arkasındaki Güçler", Zaman, 31 Aralık 2004.

siyasi bilinçlenme meydana getirmek denilebilir. Bunun yanında siyasette şeffaflık, parti veya imtiyazlı grupların çıkarlarının toplum çıkarlarının önüne geçilmesinin engellenmesi, siyasi sorumlulukların tüm toplum katmanlarına yayılması, diğer amaçları olarak sayılabilir.[434]

Pora adlı örgütün organize ettiği gençler, Kiev meydanını adeta bir karnaval yerine çevirmiş ve ünlü sanatçıların verdikleri konserlerle halkın ilgisini bu alanlara taşımaya çalışmışlardır. Protesto gösterilerine sadece Ukrayna'dan değil Moldova, Beyaz Rusya, Kırgızistan gibi çevre ülkelerden de çok sayıda genç katılmış ve edindikleri izlenim ve tecrübeleri kendi ülkelerinde uygulamışlardır.[435] Pora yayınladığı bildiriler ile, ülke genelinde batı yanlısı başkan adayı Viktor Yuşçenko lehinde yoğun bir kampanya başlatmış ve halktan büyük bir destek almayı başarabilmiştir.[436]

Pora hiyerarşik bir dikey yapılanma özelliği göstermekte ve 10-15 kişilik "Riys" denilen hücrelerden oluşmaktadır. Ukrayna genelinde 380-400 kadar Riys bulunmakta ve tüm önemli faaliyetler bunlar tarafından planlanıp icra edilmektedir. Riys grupları Ukrayna coğrafyasında "Kusche" denilen ve sınırları belli olan bölgelerde çalışmaktadır. Ülkede toplam 78 Kusche bölgesi bulunmaktadır.[437] Bütün bu faaliyetlerin genel kontrolü başkentte bulunan merkez konseyi tarafından yapılmaktadır.

Ukrayna'da yayın yapan Kanal 5 televizyonu Yanukoviç taraftarlarının faaliyetlerine yeterince ilgi göstermezken, halkın batı ve özgürlük yanlısı bir tutum sergilediğini tüm dünyaya iletme gayretleri göstermiş ve Yuşçenko'ya açık destek vermiştir. Bu, medyanın Soros desteğinde ABD güdümlü bir tavır takınarak devrimde ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir.[438]

Örgüt bu kadar organize ve geniş katılımlı faaliyetleri icra ederken büyük miktarlarda finansal desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bir çok devlet adamı Pora'nın dış

---

[434] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, (İçinde OGAN, Sinan. Gençlik Örgütlerinin Sivil Devrimlerdeki Rolü: "Baby-Boom"), s. 86.
[435] BAŞYURT, Erhan. "Turuncu Devrim'in Gizli Mimarları", Aksiyon, Sayı 526, 3 Ocak 2005.
[436] HERD, Graeme. The Orange Revolution and Implications For Stability In The CIS, s.11.
[437] A.g.e. s. 76.
[438] ULUSOY, Belkıs ve YEŞİLOT, Okan. "Avrasya Coğrafyasında Sivil Devrimler ve Rusya-ABD Mücadelesi", OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s.186.

destek almadan bu kadar geniş kapsamlı faaliyetleri yapamayacağını düşünmelerinde yüksek oranda haklılık payı bulunmaktadır.[439] Pora'nın maddi olanakları, ABD kaynaklı German Marshall Fonu ve Freedom House, Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı Fonu, Ukraynalı işadamlarının verdiği bağışlar olarak sayılabilir. Oldukça yüksek miktarlarda iç ve dış maddi destek alan örgüt, en azından görünüşte bağışçılarının güdümüne girmemesi ülke içindeki itibarını daha da arttırmıştır.

5.2.3. ABD'nin Doğu Blokunu Yıkma Çalışmaları ve Ukrayna'ya Yansımaları - Sivil Toplum Kuruluşları (STK):

5.2.3.1. STK'larının Çalışma Yöntem ve Amaçları :

Tarih boyunca uluslararası ilişkileri düzenleyen ve etkileyen temel unsurları beş grupta toplamak mümkündür. Bunlar, Devlet denilen milletlerin en geniş kapsamlı ve güçlü örgütü, ulusal kimlikleri olmayan ve insanlığın ortak menfaatleri için çalışan Uluslararası Kuruluşlar, ülkelerin milli kimliklerini muhafaza etmek suretiyle kurulmuş ve genellikle devlet destekli Ulusal Baskı ve Çıkar Grupları, liderlik özellikleri ön plana çıkmış Bireyler ve hiçbir devlet ve resmi örgüte bağlı olmayan uluslar üstü örgütlenmelerdir.

Gerek güçlü yönetim yapılarıyla gerekse büyük finans grupları tarafından desteklenmesiyle, Uluslar Üstü Örgütlenmeler grubu içerisinde yer alan, bir devletin veya resmi otoritenin doğrudan veya dolaylı olarak temsil edilmediği Sivil Toplum kuruluşları (Hükümet Dışı Organizasyonlar), bu unsurlar içerisinde önemli bir konuma sahiptir. Bu kuruluşların uluslararası bir konuyu gündeme taşıma, uluslararası kamuoyu oluşturma ve sorunların çözüme kavuşturulmasında baskı tesis etme şekilde yetenekleri haiz olmaları dolayısıyla, diğer temel aktörlerden bağımsız olarak, giderek ağırlıklarını artırdıkları gözlenmektedir.[440]

---

[439] DEMİRTEPE, Turgut. "Demokratik Devrimler, Sürekli Devrim'in Bir Parçası mı?: Gürcistan ve Ukrayna Olaylarının Orta Asya'da Olası Yansımaları, UŞAK TO.
[440] NİŞANCI, Şükrü. Sivil İtaatsizlik, Okumuş Adam Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 11.

Sivil Toplum Kuruluşları geçmişten bugüne çeşitli isimler altında adlandırılmış, başlangıçta devletin ilgi alanı dışında kalan meselelerle kendiliğinden görevlendirilmiş ve insanı merkez alan bir yapı olarak görülmüştür. Bu örgütlenmeler ile ilgili olarak çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bir tanıma göre Sivil Toplum Kuruluşları, bir devlet tarafından yeterince düzenlenemeyen ve denetlenemeyen alanlarda, benzer çıkarları paylaşan kişi ve grupların, tek başına gerçekleştiremeyecekleri ortak çıkarları çerçevesinde bir araya gelerek oluşturdukları, farklı ülkelerden kişi ve grupların katılabildiği ve bir ülke coğrafyası ile sınırlı olmayan faaliyetler yürütebilen örgütlenmelerdir. Diğer bir tanıma göre, hiçbir hükümetle bağlantısı olmayan gönüllü insanların, daha çok insani yardım ve benzeri amaçları gerçekleştirmek için, çok çeşitli alanlarda hizmet vermek üzere kurulmuş örgütlerdir.[441]

En yaygın tanımı ile Sivil Toplum Kuruluşları (STK), "*Devletin doğrudan denetimi altında tuttuğu alanların dışında kalan ve ekonomik ilişkilerin baskısından bağımsız olarak, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerle oluşturulan kurum ve etkinlikle alanını tanımlar"* [442] şeklindedir.

Bugün Uluslararası Dernekler Birliğince, yaklaşık 14.500 dernek ve sivil toplum kuruluşları bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu kuruluşların başlıca faaliyet alanları şöyledir ;

- Sosyal ve kültürel konular,
- Rehabilitasyon maksatlı çalışmalar,
- Gıda yardımı,
- Eğitim-Öğretim,
- Tarım ve hayvancılık, verimli toprak artırımı,
- Konut yapımı,
- İlaçlama,
- Su şebekeleri tesisi, su kaynakları, hava kirliliği,

[441] ZINNES, Clifford. , BELL, Sarah. "NGO Growth in Transition Economies: A Cause Or Effect Of Legal Reform and Donor Aid?", Journal of Human Rights, Vol.2, No. 3, September 2003, s.381.
[442] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s.23. TÜRKÖNE, Mümtazer, Siyaset, Lotus Kitapevi, Ankara, 2003.

- Toplumsal gelişim,
- Mayın temizleme,
- Kaliteli eleman yetiştirme,
- Gözlemcilik,
- Taşımacılık,
- Psiko-sosyal çalışmalar,
- Sığınma ve sığınmacılar,
- Aile, kadın ve çocuk hizmetleri,
- Nüfus artışı, dağılımı ve kontrolü,
- Doğal afetler,
- Irk, din ve etnik farklılıklara dayalı bölgesel gerginlik ve çatışmaları azaltma,
- Çevre kirliliği ve çevre olayları,
- İnsan hakları,
- Sağlık hizmetleri,
- İstihdam artırma,
- Nükleer silahlanma ve askeri teşkilatlanma gibi konulardır.

STK'lar, sivil toplum örgütleri, devlet dışı kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar, üçüncü sektör veya hükümet dışı kuruluşlar adlarıyla anılabilmektedirler. Herhangi bir ülkeye, dine, iktisadi kuruluşa ve resmi otoriteye bağlı olmadıkları iddiasıyla kurulan bu örgütler bugün siyasi kaygılar taşıdıkları ve bu konuda bazı resmi veya gayri resmi görevler aldıkları görülmektedir.[443] Örneğin 1990 yılındaki Bosna Savaşı'ndan sonra evlerini terk eden Sırp, Hırvat ve Boşnak vatandaşların geri dönüşlerini sağlayıcı gönüllü destek faaliyetleri icra eden hükümet dışı kuruluşlar bu işleri yaparken ilgi alanlarını toplulukların etnik, dini ve ideolojik kimliklerine göre düzenledikleri görülmüştür. Ülkelerin bu yardım maksatlı kuruluşları istihbarat ve politik amaçlı kullanma eğilimleri karşılıklı güven azaltıcı bir sonuç doğurmuştur.[444]

[443] TUNCER, Hüner. "Hükümet Dışı Kuruluşlar Diplomasisi" , 29 Mart 2006, Cumhuriyet Gazetesi.

[444] OLÇAR, Kemal. Bosna Hersek'te görevli iken alınan notlardan…Sivil toplum kuruluşlarının büyük bir çoğunluğu mutlaka bazı resmi veya resmi olmayan kişi ve kurumlardan maddi veya nitelikli işgücü desteği almaktadırlar. Bu durum bu gönüllü organizasyonların faaliyet alanlarını ve hizmet götürecekleri insan profilini belirlerken sponsorlarının! görüş ve ideolojik yapılarını da göz önünde bulundurmayı zorunlu kılmaktadır.

Sivil Toplum Örgütleri herhangi bir politik örgütlenmenin ve otoritenin doğrudan emrinde olmadıkları için birçok ortama kolayca girebilmekte, birçok kuruluşla ilişki geliştirebilmekte ve diğer kuruluşlara göre daha hızlı hareket edebilmektedir. Hiç bir yöneticiyi memnun etmek zorunlulukları bulunmamaktadır ve yapacakları yardımların miktar, zaman ve hedef kitle açısından tahditleri yoktur. Toplum içinde, taşıdıkları misyon ile orantılı olarak, itibar sahibi kişi ve kuruluşlardır. Bütün bu avantajlar STK'na adeta bir dokunulmazlık zırhı sağlamakta ve icraatları genel devlet politikalarına aykırı bile olsa resmi otoriteler bu durum karşısında pasif bir tutum sergilemek zorunda kalmaktadır. Bulundukları ülkelerde rejim muhalifi örgütlerle ilişki kurarak halkı yönetime karşı itaatsiz ve güvensiz kılma şeklindeki davranışları engelleyici resmi tutumlar ise derhal anti-demokratik olarak değerlendirilmektedir.[445]

Sivil Toplum Örgütleri hükümetlerin doğrudan dile getiremedikleri konuların gündeme taşınmasında daha cesur davranarak, değişim yollarını açmada etkin bir vasıta olarak görev yapabilmelerinden dolayı da bu yüzyılda vazgeçilmez bir toplumsal ihtiyaç haline gelmiştir.[446] Ancak toplum içinde kontrolsüz bir güç olmalarından dolayı, belirli bir krizin başlangıçta çözümüne doğrudan veya dolaylı olarak katkı sağlayabiliyor olmasına rağmen, çözülen krizden sonra ilgi ve etki alanlarını bazen başka yerlere doğru kaydırabilmektedirler. Bu değişen ilgi alanları genellikle aşağıdaki gibi olmaktadır;

- Stratejik istihbarat temini,
- Diplomasiyi etkileme,
- Misyonerlik ve dönüştürme faaliyetleri,
- Sosyal, kültürel ve etnik yapıyı çözümleme,
- İdeoloji taşıma,
- Kültür aktarımı,
- Yer altı ve yerüstü kaynaklarını tespit etme,
- Kitleleri etkileme ve yönlendirme,
- Hükümet değişiklikleri

[445] YILDIRIM, Mustafa. Sivil Örümceğin Ağında, 2005, s. 87.
[446] TUNCER, Hüner. "Hükümet Dışı Kuruluşlar Diplomasisi" , 29 Mart 2006, Cumhuriyet Gazetesi.

- Milli eğitimin evrenselleştirilmesi veya desteklendikleri ülkenin eğitim sistemine entegrasyon.

Bütün bu faaliyetleri icra ederken sivil toplum örgütlerinin avantajlı ve hassas oldukları bazı yönler vardır. Bağımsız, hızlı, tarafsız ve esnek hareket kabiliyeti, bürokrasi dışı ve radikal iş yapabilme yeteneği, dengeli risk alma, ilgi ve etki alanları ile ilgili sınırsız uzmanlık desteği, geniş ilişkiler ağına sahip olabilme, kaynak sağlamada geniş finans yelpazesi, potansiyel kapasite oluşturucu ve katılımcı özellikleri güçlü oldukları yanları ifade ederken[447] ; kuruluşlar arasındaki nitelik ve nicelik farklılıklar, aynı sahada ve hedef kitle üzerinde çalışma yapan diğer organizasyonlar ile ittifak oluşturarak güç birliğini sağlayamama, kendine aşırı güven ve önem verme sonucu yapılan hataların tekrar edilmesi, gelecek ile ilgili planların dışında kalma ve ufkun ötesini görerek potansiyel risklere hazırlık yeteneğinden yoksun olma, gereksiz ve yıpratıcı rekabet, sürekli ön planda olmak için yapılan işin, esasdan uzaklaşıp şekil yönünden üzerinde durma ve yönetim kadrolarında deneyimsiz personel görevlendirme gibi yönleri ise zayıf tarafları olarak görülebilir.

21. yüzyılda insanlığın sorunları gittikçe karmaşık hale geldiğinden bu sorunların çözümü de devlet dediğimiz resmi güç tarafından bir çok nedenden dolayı gerçekleştirilememektedir. Devletin sorumlu olduğu coğrafi sınırların ve hukuki normların tahdidi ile karşılaşan evrensel meseleler kendine yeni çözüm mercileri yaratmakta gecikmemiştir. Devletlerin bıraktığı bu boşlukları dolduran sivil toplum kuruluşları kendi içinde kuruluş amacına ters düşecek misyonlar yüklendikçe görevli olduğu halka ve ülkeye zarar verir hale gelmektedir.[448] Bu sebepten dolayı Rusya Şubat 2007 tarihinden itibaren kendi topraklarında görev yapan sivil toplum kuruluşlarının sayılarını ve görev tanımlarını sınırlama ve denetleme kararı almıştır.

Sivil Toplum Kuruluşlarının belli başlı mali kaynaklarını gönüllü insani yardımları, uluslararası yardım kuruluşlarının mali destekleri, firmaların promosyon amaçlı malzeme yardımları, BM'in insani yardımlar için oluşturduğu fonlar, ülkelerin milli hedef ve stratejileri doğrultusundaki mali ödenek ve destekleri oluşturmaktadır. Elde ettikleri bu mali güçle medyayı etkin olarak kullanabilmekte, yaygın bir yerel

[447] NİŞANCI, Şükrü. Sivil İtaatsizlik, Okumuş Adam Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 24.
[448] ŞAFAK, Erdal. "Sivil Toplum Çalışıyor", Sabah Gazetesi, 17 Kasım 2006.

örgütlenme gerçekleştirmekte ve hedef olarak seçtikleri konuları ifade edebilmek için etkili platformlar oluşturabilmektedirler.

Sivil Toplum Kuruluşları için yabancı devletlerin, başka bir ülkenin içinde örgütlenmesi, bu yolla sendikaları, odaları, ulusal toplum ögütlerini yönlendirmesi, iç dinamiklerin yoğun finans girişleri ile dengelerini değiştirmesi, ülkede yeni bir entelektüel, aydın ve yazar topluluğu meydana getirmesi, medyayı vatandaşlar içinde yeni etnik kesimler yaratmak için ele geçirmesi ve bunu da ulusal zenginlik olarak yutturabilmesi maksadıyla kullandığını ifade etmek oldukça isabetli bir tespit olacaktır. Yani kısaca hedef ülkede varolan devlet otoritesinin yanında ona paralel ve merkezi dışarıda bir yönetim oluşturmak ve neticede devlet egemenliğinin örtülü olarak yok edilmesi gibi daha genel amaç ve yaklaşım belirtilebilir.[449]

Medya ve entelektüel güçlerin yardımı ve ülke yönetimindeki bürokratların desteğiyle, yavaş yavaş toplum hayatına giren sivil toplum kuruluşları, ortaya attığı ve ülkenin kendi kurum ve aydınlarının öz fikriymiş gibi algılanan düşünce, ideoloji ve fikirleri halkın kolayca benimsemesini sağlayarak bir süre sonra da eyleme geçebilmektedirler. Bu fikirlerin en ünlüsü toplum içinde ne kadar farklı kimlik varsa ulusal zenginlikler olarak ortaya çıkartmak ve sivil halka özgür olmadıklarını öğreterek daha fazla demokrasi gerektiği ile ilgili söylemlerini sık sık her platformda ifade etmesidir.[450]

Bu fikirsel altyapıyı oluşturma çabaları etnik yapıları dağınık ve ekonomik bağımlılığı yüksek toplumlarda daha da kolay gerçekleşmektedir. Bunun yapılabilmesi için Sivil Toplum Kuruluşlarının izledikleri yol haritası aşağıdaki aşamaları kapsar ;

- Toplumun özellikle medya patronları, büyük sermaye sahipleri, yazarlar, bilim adamları, siyasi parti üyeleri ve üniversite öğretim üyeleri gibi kamuoyunu yönlendirebilecek özel gruplarının içeride veya dışarıda düzenlenen konferans ve seminerlere, her türlü masraflarını karşılamak

[449] YILDIRIM, Mustafa. Sivil Örümceğin Ağında, 2005, s. 234.
[450] STEELE, Jonathan. “Ukraine's postmodern coup d'etat” , 26 November 2004, The Guardian

suretiyle, katılımlarını sağlayarak ülke hakkında bilgi edinmek, düşünce hürriyeti başlığı altında fikir blokları oluşturmak ve sivil örgütlenmeyi gerçekleştirmek.[451]

- Avrupa Birliği yasa ve sözleşmelerinden güç alarak dışarıdan komuta edilebilecek bir ilişkiler ağı içinde çeşitli insan hakları dernekleri, etnik veya dinsel ayrıma dayalı kültürel, ekonomik ve mesleki dernekler, belirli bir gruba hitap eden yardım kuruluşları gibi alt örgütler kurmak.

- Medyada taraftar toplama ve kazanılan basın yayın kuruluşları vasıtasıyla evrensel insan hakları ilkeleri veya çeşitli alanlarda bilimsel içerikli ve toplumun büyük kısımlarının ulaşabileceği şekilde yayınlar yapmak suretiyle değişimi topluma mal etmek.

- Medya muhabirlerini muhbir olarak kullanma yoluyla halkın içinden bilgi toplama.

- Yüksek miktarlarda parasal destek sağlayarak yerli vakıf ve derneklerin kurulmasını sağlamak, bilimsel ve toplumsal içerikli toplantıların yaygın olarak yapılması.

- Ülkede yeni iktisadi dernek ve sendikaların kurulması ve mevcut olanların içine danışmanlık hizmeti adı altında sızılması, gençlerin siyasi faaliyetlere katılımlarını teşvik ederek düşünce özgürlüğü propagandasıyla örgütlenmesi, onların ekonomik, psikolojik zaaflarından istifade edilmesi ve milli duygularının törpülenerek ortadan kaldırılması.

- Dezenformasyon faaliyetleri ile toplumun yanlış bilgilendirilmesi ve özellikle yabancı veya yanlı yerli yayın kuruluşları ile açık istihbarat toplama faaliyetinin icra edilmesi, çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler düzenleyerek medya veya kitleler ile kalıcı bağlar kurulması.

---

[451] GARDELS, N. Amerika'nın Yumuşak Gücünün Yükselişi ve Düşüşü, NPQ, Cilt 7, Sayı 1, 2005, s.36.

- Kültürel zenginlikleri ortaya çıkarmak gibi sözde maksatlı ancak gerçekte etnik ayrılıkları güçlendirmek üzere çeşitli programlara başlanarak yerel toplantılardan uluslararası toplantılara bilimadamı ihracı, ulusal-bölgesel tarihin bütünleştirici özelliklerini yok sayarak, yerel tarih, yerel kültürün araştırma-inceleme adı altında yabancı kültürlerle irtibatlandırılması.

- Yoğun propaganda ile halkın sağduyusunun ve serbest düşünme yeteneğinin ortadan kaldırılması, birleştirici devlet kurumlarının ve etnik ayrımcılığın önündeki en büyük engel olan geleneksel kurumların yıpratılması, tarihsel dokuyu bozarak toplumda kimlik sorununun yaratılması ve kaynaşmış toplulukları ayrıştırarak yeni kimlikli topluluklar meydana getirilmesi.

- Merkezi yönetimin otoritesinin zayıflatılarak yerel yönetimlerin yetkilerinde ihtiyacın üzerinde artışlar sağlanması ve böylece üniter siyasi yapının bozulmasının temin edilmesi. Halk üzerinde yolsuzluk olaylarının artışına dair provakatif psikolojik baskı uygulayarak insanlara çaresizlik ve zavallılık hislerinin aşılanması.

- Ülke ekonomisini spekülatif dalgalanma ve saldırılara karşı savunmasız bırakarak uluslararası tefecilerin ekonomideki etkinliğinin arttırılması

- Mevcut yönetimin çözülemeyen veya çözülmesi uzun zaman alacak sorunlar karşısında, yabancı sivil toplum kuruluşlarının yerli üreticilerle ittifak kurup toplum içinde çaresiz duruma düşmesine sebep olması, devlet yönetimine karşı güvensizlik ortamının yaratılması.

- Aşırı liberal ekonomik sistemi toplumun her kademesinde etkinleştirip kamu yararını bile hiçe sayarak başına buyruk ve sadece kar maksatlı bir ekonomik örgütlenmeye doğru gidilmesi. Bunun için yerli sermaye sahiplerinin kurduğu örgüt ve irtibat noktalarının sayıca arttırılması yoluyla ekonomik aktör sayısını yükselterek ekonomik kaosun yaratılması.

- Milli ekonomik kaynakların, yer altı ve yer üstü zenginliklerin ulusal çıkarlar ve halkın genel refah seviyesinin yükseltilmesi için değil başka ülkelerin üretiminin artışı maksadıyla kullanılması, maden üretimi gibi yer altı kaynaklarının üretiminin desteklenen çevreci akımların müdahaleleri sonucu engellenmesi.

- Silahlı kuvvetlerinin millilik özelliklerinde erozyonlar oluşturarak toplumun gözünde yıpranmasına ve güven azalmasına sebep olması, ordunun halk ordusu olma kimliğinin profesyonelleştirilmesi yoluyla ortadan kaldırılması. Üniter yapıya sahip çıkan ordu tipinin kışkırtmalar, siyasi oyunlara alet etmek, ordu ve halk arasında cepheleşme yaratmak suretiyle yok edilmesi. Ekonomik gerekçeler göstererek toprak bütünlüğünü koruma aracı olan milli ordunun, silah donanımlarında, komuta kontrol ve iletişim sistemlerinde modernizasyon faaliyetlerinin kısıtlanarak, zayıflatılması ve ulusal sınırların korunmasında zafiyetin yaratılması.

- Misyoner okulları vasıtasıyla veya yönetime talip siyasi kadroların maddi olarak desteklenmesiyle ülke yönetimine yeni dünya düzeni şeklinde dayatılan sisteme inanmış veya makam uğruna ulusal kimliklerini kenara bırakmış yeni liderler yetiştirilmesi. Bu yeni liderlerin kurdukları partilerin tüzüklerinde mevcut rejime muhalif düşmanca maddelerin yer alması.

- Ülke içinde sık sık ulusal bunalımlar yaratarak spekülatif para girişleri veya çıkışlarıyla ekonomik dalgalanmalara sebep olunması, sonucunda devlet merkezinin elindeki en önemli güç olan para kaynaklarının, bankaların, devlet şirketlerinin kapatılması, yabancı şirket egemenliğine geçirilmesi.

- Kasıtlı olarak ortaya çıkarılan iktisadi bunalımlar sonucunda, ağır sanayi işletmelerinin, enerji ve iletişim kurumlarının özelleştirme adı altında yabancı şirketlere değerinin çok altında devredilmesi ve ekonomik bağımsızlığı pekiştirecek büyük projelerin önlenmesi.

- Yönetimde kargaşa meydana getirerek seçim darbesiyle egemen devletin ele geçirilmesi, sürekli ve yoğun kitle gösterileri ile rejimin direnişinin kırılması. Bu sürecin hızlandırılması için halkı ikna edici planlı etnik çatışmaların düzenlenmesi.

- Yerel yönetimleri güçlendirme adı altında, kamu hizmetlerinin yabancı özel şirketlere devredilmesi.

- Çok kültürlülük yaklaşımlarıyla toplumsal ortak kültürün temellerinin yıkılması, din, dil ve kültür gibi ulusal dayanışmayı pekiştirici faktörlerin etkisinin yok edilmesi için, Batı'nın sosyal yaşantısının özellikle gençler arasında özendirilmesi. Milletin tüm fertlerinin bilim, sanat, edebiyat, sosyal hayat, dinsel ibadet vb. her alanda birbirlerini anlayabilmelerini sağlayan en temel araç olan dilin yabancılaştırılarak veya üniter yapı içinde farklı diller yaratarak ana dilin gücünü azaltıp millet olma şartlarından birinin yok edilmesi.

- Kimlikleme ve ayrıştırma yoluyla iç savaş çıkartarak coğrafi bölünmelere sebep olma.

- Neticede anayasanın çok etnikli, federatif bir yapı oluşturacak biçimde yeniden düzenlenmesidir.

Bu süreç her ülke için farklı işlemekte ve her aşama geçildikçe kalıcı hale getirilip kurumsallaştırılmaktadır. Toplum içinde ayrışmaya müsait muhalif etnik grupları hiçbir sebep yokken azınlık hakları, özerklik veya tam bağımsızlık gibi sanal söylemlerle heyecanlandırıp özellikle eğitim seviyesi düşük gençlerden meydana gelen grupların çatışma sürecini başlatmaktadırlar. Yurt içinde yürütülen bu çalışmalar aynı anda yurt dışından da paralel takip edilmektedir. Dış güçler tarafından etnik ve dinsel ayrılıkçı kesimlere maddi ve siyasal destek verilir. Küllenmiş tarihsel çatışmalar, acılar yeniden ateşlenir ve ülkede özgüveni sarsılmış halkın, gün geçtikçe, yabancı kültürüne ve yaşam tarzına özenme eğilimleri teşvik edilir.

STK'ların barışı destekleme faaliyetlerinde amaçları görünüşte toplumsal ve bölgesel uzlaşma iken, bunun yanında, tarihsel dokuyu zedeleyerek ve gerçekleri saptırarak, komşu ülkeler ile hasmane politika yürütülmesi sonucu bölgesel çatışmalar çıkarmak ve böylece ortaya çıkan zayıf durumdan yararlanmaya çalışmak gibi gizli amaçları da bulunabilmektedır.

Bu süreçte en temel çelişki, bu planı başka ülkelerde uygulayan devletler kendi ulusal sınırlarını, milli benliklerini, üniter yapılarını, kültür ve geleneklerini sonsuza kadar korumak ve kollamak için yoğun çabalar harcamaları ve bu konudaki muhalif tüm söz, yazı ve eylemleri düşmanca kabul etmekten de çekinmemeleridir.

Ukrayna'daki sivil toplum haritasına gelince, 1990 yılının başlarında 200 kadar sivil toplum kuruluşu bulunurken, bugün bu rakam, farklı faaliyet kategorilerinde olmak üzere 25 bin ile 28 bin arası bir seviyeye ulaşmıştır.[452] Ukraynalı vatandaşların sivil toplum kuruluşlarına katılım oranları düşük olmasına rağmen, demokratik haklarını sokağa çıkıp rahatlıkla dile getirebilecek cesarete de sahip oldukları görülmüştür.

Ukrayna coğrafyasında aktif olan sivil toplum örgütleri kuruluş ve amaçlarına göre üç grupta toplanmıştır.[453] Birinci grupta yer alanlar yerel unsurlar tarafından kurulan ve her türlü insani yardımı amaçlamış olanlardır. Bunlar tamamen toplanan bağışlar yoluyla faaliyetlerini sürdürebilmekte ve genelde ihtiyaç sahibi ile yardımseveri buluşturma yöntemiyle çalışmaktadır. İkinci gruptakiler siyasi maksatlarla kurulmuş ve parasal desteği dış kaynaklardan temin eden örgütlerdir. Üçüncü grup STK ise daha ziyade ülkede resmi ideolojinin dışında strateji ve politikalar üreten düşünce kuruluşlarıdır. Bunlar da düzenledikleri panel, konferans, seminer gibi faaliyetlerle kamuoyu oluşturma gayreti içindedirler. Üçüncü grubun mali desteği genel olarak yabancı kaynaklardan olduğu değerlendirilmektedir.

---

[452] NAROZHNA, Tanya. "Foreing Aid For a Post-Euphoric Eastern: The Limitations of Western Assistance in Developing Civil Society", Journal of International Relations and Development, 2004, s. 266.
[453] A.g.m. s. 245.

Bu bilgiler ışığında Ukrayna'da oynanan oyunlar ve Rusya yanlısı politikaların birdenbire batı yanlısı tutum ve davranışlara yönelmesindeki gerçekler daha basit bir biçimde anlaşılabilecektir. Sırasıyla Ukrayna'daki Turuncu Devrim, Gürcistan'daki Gül Devrimi, İran'ın nükleer politikasının karşısında alınan tavır, Beyaz Rusya'daki dikta yönetimine bakış, Özbekistan'ın Rusya merkezli politikaları sonucu ABD üslerinden vazgeçmesi ile ortaya çıkan yeni meseleye karşı gösterdiği tepkiler, ABD'nin askeri güç kullanma ile ilgili tercih çizgisindeki kırılmaları işaret etmektedir.[454] Bu da gelecekte başta Ukrayna olmak üzere eski Sovyet coğrafyasının yeni milenyumun sivil savaşlarına sahne olacağı anlamına gelmektedir.

5.2.3.2. Sivil Darbelerin Yaşanan Son Örneği; Kırgızistan :

ABD'nin Sivil Toplum Kuruluşları marifetiyle gerçekleştirdiği en son devrim Kırgızistan'da yaşanmıştır. Bu devrim ABD'nin kendi nüfuz alanını Doğu Avrupa ile başlayıp eski Sovyet topraklarına ve oradan da Orta Asya'ya taşıdığı bir projenin son duraklarından biri olarak ifade edilebilir.[455]

Kırgızistan'da 27 Şubat 2005 yılında yapılan parlamento seçimlerine hile karıştırıldığı iddiasıyla itiraz edilmiş ve ardından AGİT de tıpkı Ukrayna örneğinde olduğu gibi seçimlerin uluslar arası standartlara uygun olmadığını açıklamıştır. Bunun üzerine seçimlerin 13 Mart'ta ikinci turu yapılmış ve muhalefet, 75 sandalyenin sadece altısını aldığı için usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle ayaklanarak Devlet Başkanı Askar Akayev'in istifasını istemiştir. Yaklaşık on bir gün sonra da Başkanlık Sarayı isyancılar tarafından ele geçirilmiş ve Akayev kaçarak Rusya'ya sığınmıştır.

Muhalefet mevcut yönetime karşı ayaklanmayı ülkenin ekonomik olarak kuzeyine göre oldukça zayıf durumda olan güneyindeki Özbek ve Uygurların yoğun olarak yaşadığı Oş ve Celalabad kentlerinde başlatmış ve gösteriler giderek başkent Bişkek'e sıçramıştır. Dolayısıyla toplumun meydanlara inmesini yaşadığı yoksulluk, yolsuzluk ve işsizlik kolaylaştırmıştır.

---

[454] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s.20.
[455] OĞAN, Sinan. "NGO Devrimlerinin Sıradaki Adresi Kırgızistan" Stratejik Analiz, Nisan 2005.

Kırgız Devrimi'nin beklenenden daha hızlı gelişmesinde etkili olan faktörler şu şekilde sıralanabilir;

- Ülkenin kuzey ve güneyi arasındaki ekonomik uçurum ve gelir dengesizliğinin sebep olduğu öfke devrime yansımış ve kendilerini ifade etme şansı ortaya çıkmıştır.[456]
- Yine ülkenin kuzey ve güneyi arasındaki etnik farklılıkların, çoğunluğun olduğu bölgelere tanıdığı imkanlarla birlikte hareket edip meydanlarda çoğalabilmeyi mümkün kılmıştır. Bilindiği gibi Kırgızistan genelinde %12,5 oranında Özbek vatandaş yaşarken güneyde bu miktar %40'lara varmaktadır.
- Kırgızistan'da yaşayan halkların demokrasi kültürü konusunda yetersiz olmaları devrime gereksiz ve kontrolsüz bir şiddet katmış ve ayaklanmayı olağan seyrinden daha da hızlandırmıştır.
- Devrimin eylem kısmını gerçekleştiren halk kitleleri, gelir seviyelerinde bir yükselme, daha rahat bir yaşam ve varolan zenginlikleri paylaşma fırsatının ortaya çıkması ihtimalini düşünerek hareket etmesi daha iyi motive olmasını sağlamış ve kontrolsüz kalabalıklar halinde meydanlara bir anda inebilmişlerdir.
- Askar Akayev'in başlangıçta liberal söylemlerle iş başına gelirken daha sonra muhalefeti de susturacak şekilde seçimlerde baskı yaratması iktidar karşıtlarını şiddete sevketmiş ve bir anda ülkede devrim havası estirilmişti.

Bütün bu ve buna benzer diğer hassasiyetler Kırgızistan'da STK'ların işlerini oldukça kolaylaştırmış ve Ukrayna'daki daha fazla demokrasi söylemleri bir anda yerini daha fazla gelir, ekmek ve zenginlik sloganlarına bırakmıştır. Ülkedeki muhalefet de hızlı gelişen bu durumlar karşısında yeterince hazırlıklı olmadığı için kalabalıkları kontrol altına alamamış ve istenilen istikamete yönlendirememiştir. Ortaya çıkan çift başlılığın yarattığı boşluk beklendiği gibi Soros destekli STK 'lar tarafından derhal doldurulmuştur.[457]

---

[456] OĞAN, Sinan, NGO Devrimlerinin Sıradaki Adresi Kırgızistan, Stratejik Analiz, Nisan 2005, s.31.
[457] John Anderson, Kyrgyzstan: Central Asia's Island of Democracy?, Harwood Academic Publishers, Netherlands, 1999, s.263.

ABD ve AB, Kırgızistan'da yaşanan sivil devrimi Orta Asya'da başlatılan Yumuşak Güç uygulamalarının ilk basamağı veya başlangıç noktası olduğu tezini savunmaktadır. Bu yüzden bu ülkede devrimin kesin bir şekilde başarıya ulaşması batı için gelecek nüfuz alanları yaratma ve "kalpgah" bölgesine yerleşme projesini doğrudan etkileyecektir. Bunun yanında ABD için Orta Doğu'da İsrail ne ise Orta Asya'da da Kırgızistan odur demek pek de yanlış olmayacaktır. Bunun en önemli nedeni gelecek dönemde Amerika'nın en fazla mücadele etmek zorunda kalacağı ülkenin Çin olacağı gerçeğidir. Kırgızistan coğrafyası da bu dev ülkeyi kontrol altına alabilecek bir sınır karakolu konumuyla oldukça önemli jeostratejik bir özelliğe sahiptir.[458]

Şekil 5.1. Kırgızistan ve komşuları

Bunun yanında, Tyan-Şan ile Pamir dağ sistemlerinin kesiştiği Kırgızistan'ın güney bölgesi, Rusya–Amerika arasındaki jeopolitik rekabetin de kesiştiği bölge olması mücadelenin özünü anlatmaktadır.[459] Hem Rusya ve hem de ABD'nin bu ülkede askeri üs bulundurması bu durumu yeterince açıklamaktadır. Üstelik iki üs arasındaki mesafe 25 km. kadardır ve ABD elinde bulunan E-3 AWACS erken uyarı ve hava gözetleme uçağı ile Rusya'da Doğu Türkistan'a kadar tüm bölgeyi kontrol altına alabilme imkanına sahiptir.

[458] EKREM, Erkin. "Kırgızistan'da Sivil Darbe ve Çin:Stratejik Çerçeveleme", TÜRKSAM, 29 Mart 2005.
[459] KİBAR, Tamina. "Kırgızistan : 'Lale-Limon' Devriminin Hayalleri ve Yaşanan Kaosun Gerçekleri", Uluslar arası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi , TÜRKSAM, 30 Mart 2005.

Rusya açısından bakıldığında da devrimin ve Kırgızistan'ın jeopolitik önemi son derece hayatidir. Kırgızistan'ın güneyinde meydana gelen asimetrik dini veya etnik oluşumlar Rusya'ya yönelen en temel tehditler arasında değerlendirilmektedir. Bu tehditlerin bertaraf edilebilmesi ve bölgede ABD nüfuz alanına eş değer bir alan yaratılabilmesi için Tacikistan topraklarında Rusya'nın büyük bir askeri varlığı bulunmaktadır. Rusya bu askeri üsse ulaşan stratejik yaklaşma istikametini (Bişkek-Oş-Horog karayolu) kontrol altında tutmaktadır. Bölgede ABD ile Rusya arasındaki mücadelenin esas konusunu teşkil eden bu güzergah Amerika'nın Tacikistan'a ulaşması ve kontrol edebilmesi için gereklidir. İşte batılı devrimci güçlerin Akayev'den talep edip elde edemedikleri bu Bişkek-Oş-Horog karayoludur.

Şu anda Rus askeri kontrolü altında bulunan ve Rusya'nın Tacikistan'daki birliklerinin karadan ikmali için tek seçenek olan bu yolun ele geçirilmesi ve Çin ile Rusya'nın kontrol altında tutulabilmesi ABD'nin, Kazakistan'ın sebest piyasa ekonomisine geçerek sermayesini ülke içinde engelsiz dolaştırarak karlı yatırımlar yapabilmek Soros'un, güney Kırgızistan'dan gelen radikal dinci tehdidin ve Çin'in inşa etmeyi tasarladığı Kaşgar'dan Celalabad'a oradan da Kazakistan'a uzanan demiryolu projesi ile ortaya çıkan jeoekonomik tehdidin bertaraf edilmesi Rusya'nın[460] bölge ile ilgili asıl hedeflerindendir.Tüm bu küresel güçler kendi amaçlarını gerçekleştirebilmek için ülkenin güneyinde yaşanan sosyo-ekonomik bozukluğu ve etnik farklılıkları istismar etmektedir. Her iki ana bloğu da (doğu-batı) ustaca idare etmek isteyen Akayev, tarafların net taleplerini gerçekleştirmeyince gözden çıkarılmıştır. Rusya ve Kazakistan yaşanan krizde tarafsız kalarak olayların büyümesine göz yummuşlar, ABD de Soros marifetiyle meydanlardaki örgütsüz gençlere maddi manevi destek sağlayarak yangını başlatmışlardır.[461]

Ancak ayaklanmalar, öylesine kontrolsüz ve muhalefetin inisiyatifi dışında gelişiyordu ki, devrimi destekleyen, onaylayan ve başlatan batılı ülkeleri bile "yasadışı isyan" olarak nitelendirmek zorunda bırakıyordu. Başta ABD, Rusya ve AGİT göstericilerin eylem metodlarını "kabul edilemez" olarak ilan etmiş ve her iki tarafı da

[460] Çin Kaşgar ile bağlantıyı sağlayacak Fergana vadisine ulaşmak ve dolaylı olarak oradan da Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan pazarlarını kullanmak istemektedir. Bu durum bölgeyi ekonomik olarak Çin'in nüfuzu altına alacaktır. Böylece Çin de Orta Asya'da temel aktör olma şansını elde edebilecektir.

[461] KİBAR, Tamina. "Kırgızistan : 'Lale-Limon' Devriminin Hayalleri ve Yaşanan Kaosun Gerçekleri", Uluslar arası İlişkiler ve Stratejil Analizler Merkezi, TÜRKSAM, 30 Mart 2005.

yaşanan bu krizi yasal zeminde ve diyalog yoluyla çözmeye davet etmişlerdi. Bunun yanında Batı, muhalefetin başında bulunan eski Kırgızistan Başbakanı Bakiyev'in uluslar arası kamuoyunun gözünde demokrat değil ayrılıkçı bir lider durumuna düşmesinden dolayı, gönülsüz de olsa Akayev'in politikasını destekler bir tutum sergilemiştir.

Yaşanan bu olaylar karşısında doğrudan müdahale imkanı olan Rusya, Kazakistan ve Özbekistan gerekli müdehaleyi zamanında yapmayarak tarafsız kalmayı tercih etmişlerdir. Oysa özellikle Kazakistan'ın olaylara müdahalesi yağma ve şiddet taraftarlarını pasifize edebilir ve muhalefetin güçlenerek gösterilerin arkasında koordineli bir siyasi gücün yerleşmesine yardımcı olabilirdi. Diğer taraftan ülkedeki STK'ları, muhalefet, resmi hükümet güçleri veya dış güçler krize müdahale edip kontrolü sağlayamaması durumunda otorite mafya gibi yasadışı örgütlere veya Hizb-ut Tahrir gibi radikal İslamcı gruplara kalma ihtimali artmaktaydı.[462]

Kırgızistan eylemleri Ukrayna, Gürcistan, Lübnan gibi ülkelerde gerçekleştirilen devrimlerden farklı bazı özellikler arzetmektedir. En başta diğer devrim yaşayan ülkelerdeki gibi bir iktidar-muhalefet çatışmasından daha ziyade zengin-fakir çatışmaları gösterilere damgasını vurmuştur. Yine Batının desteklediği bir demokrat muhalefet ve Rusya'nın desteklediği bir eski düzen yanlısı iktidar görüntüsünün yanında zaten bir çok özelliği ile bölünmüş olan kuzey-güney kavgası devrimin omurgasını meydana getirmişir. Diğer yandan ülkede ne Rusya aleyhinde bir söyleme rastlanmış ne de Rusya'nın doğrudan iç işlerine karışması Akayev Hükümeti tarafından yadırganmıştır. Bunun sonucunda da, diğer ülkelerde gerçekleşen Renkli Devrimlerin ön gördüğü bir siyasi tablo ortaya çıkmamıştır.[463]

Makro ve mikro seviyede ekonomik göstergeleri istenen seviyede olmayan ve halkının çoğunluğu açlık sınırında yaşayan Kırgızistan Soros'un dönüşüm gerçekleştirebileceği en uygun ülkelerden biri durumundadır.[464] Bu gerçeği iyi

---

[462] John Anderson, Kyrgyzstan: Central Asia's Island of Democracy?, Harwood Academic Publishers, Netherlands, 1999, s.276.
[463] Sinan Oğan, NGO Devrimlerinin Sıradaki Adresi Kırgızistan, Stratejik Analiz, Nisan 2005, s.31.
[464] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, İçinde OĞAN, Sinan. "Kırgızistan'da Sarı Devrim", Birharf Yayınları, s.265.

kavrayan ABD Orta Asya projesine zayıf halka olan Kırgız topraklarından işe başlayarak diğer ülkelere de mesaj vermek istemektedir.

Tıpkı Ukrayna'da olduğu gibi muhalefet bir gençlik örgütü olan Kel-Kel devrimin gerçekleşmesinde Pora kadar etkili olmuştur. Tabiki bu gençlik örgütü Soros'dan mali destek, Pora'dan da eğitim desteği almıştır.[465]

Neticede Akayev'in yapmak istemediği yukarıda belirtilen hedefler başka bir devrimci lider tarafından yapılacağı düşüncesiyle Kırgızistan Devrimi gerçekleştirilmiştir. Ancak beklenenin üzerinde bir oranda şiddet kullanılması ve Tacikistan örneğinde olduğu gibi iç savaş riski ülkeleri resmi olarak müdahale etmede kararsız bırakmıştır. Devrim sonrası beklenen gelişmeler şu şekilde sıralanabilir;

- ABD'nin Kırgızistan'daki "Manas" havaalanında konuşlanan geçici "Gansi" hava üssü daimi hale getirilebilir. Ancak Kırgızistan Dışişleri Bakanı Alikbek Cekşenkulov, 7 Mart 2006 tarihinde, ABD'nin ülkedeki Gansi Askeri Üssü'nü muhtemel bir İran saldırısında kullanmasının söz konusu olmadığını söyleyerek üssün kullanımı ile ilgili tahditleri belirtmiştir.[466]
- Erken uyarı (E3 AWACS) uçaklarının kullanılmasıyla Rusya ve Çin'in denetlenmesi sağlanabilir.
- ABD'nin Oş kenti üzerinden Tacikistan'a ulaşması ve Bişkek-Oş-Horog karayolu üzerindeki kontrolü tesis etmesi sağlanabilir. Bu durum Rusya'nın Tacikistan'daki askeri varlığını tehlikeye sokarken, Nurek'deki erken uyarı sistemi ve Okno adındaki uzay izleme istasyonunun faaliyetini risk altında bırakabilir.
- Şu anda yasadığı göç ve uyuşturucu kaçakcılığının önündeki en büyük engel olan Rusya'nın etkisi azaldığında, özellikle Afganistan kaynaklı uyuşturucu trafiğinin artması kaçınılmaz olabilir.
- Rusya için bir tehdit olan radikal İslam Güney Kırgızistan'dan Rusya'nın diğer Müslüman çoğunluğun yaşadığı coğrafyalara yayılma ihtimali ortaya çıkabilir.

---

[465] OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s. 91.
[466] ÖMÜROV, Marat. "ABD, Gansi Üssü'nü İran İçin Kullanamaz", Usak Stratejik Gündem, 7 Mart 2006.

1991 yılında Sovyet hakimiyetinden kurtulup bağımsızlığını kazanan yeni Türk Cumhuriyetlerinin dış işleri ile ilgili politikalarını oluşturmaya çalışırken öncelikle tarihi ve etnik açıdan sıkı bağları bulunan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile heyacanlı temaslar kurup tavsiyelerini almak istemişlerdir. Ancak Türkiye soydaş devletlere aynı heyecan ve samimiyetle cevap verememiştir. Türkiye'nin dağılan eski Sovyet ülkelerinin dağılmasıyla ortaya çıkan yeni durum karşısında hazırlıksız yakalanmasından dolayı bölgede bıraktığı boşluğu kısmen Rusya ve İran çok geçmeden doldurmuşlardır. Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetler ve diğer devletler ile olan ilişkileri ticari anlamda bile yeterince tesis edemeyen Türkiye bugün yaşanan ABD'nin nüfuz alanı yaratma teşebbüsü karşısında başlangıçta sergilediği pasif tutumu tekrarlamış ve seyirci konumundan öteye gidememiştir.

Geçmiş yıllarda bütün siyasi ve ekonomik güç unsurları ile AB sürecine kilitlenen Türkiye bugünlerde Orta Asya coğrafyası ile ilgili sığ planlar yapmanın bedelini ödemektedir. Bugün Kırgızistan'da başlayıp gelecekte belki Özbekistan, belki de Azerbaycan'da devam edecek olan sivil devrimlerle ABD ve Rusya ulusal çıkarlarının gereklerini yerine getirebilmek için Türkistan coğrafyasında akraba halkları birbirine düşürmekten çekinmemektedir.[467] Bu yüzden Türkiye, en son 1974 yılında Kıbrıs'ta Türk soydaşları için göstermiş olduğu korumacı aktif dış politikasını Orta Asya Türk Devletleri için de göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde Türkistan'ın Türklerden yeni milletler yaratma ve yabancılaştırma süreci bir daha geri dönüşü olmayan bir yola girmiş olacaktır.

5.2.4. ABD-Ukrayna İlişkilerinde Güvenlik ve Enerjinin Rolü :

ABD gelecekte ihtiyaç duyduğu enerjiyi temin edebilmek maksadıyla enerji kaynaklarının bulunduğu bölgelere müdahale etmeye devam edecektir. Enerji fakiri bir ülke olma özelliği ve ulusal rezervlerinin ihtiyacının çok altında olması enerji temini konusunda Amerika'yı hızlı kararlar alıp uygulamaya geçmesini zorunlu kılmaktadır. Şu anda içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi durum ABD'nin süper güç olma kapasitesini sürekli azaltmaktadır. Bunun yanında önlenemez bir şekilde başta

[467] KİBAR, Tamina. "Kırgızistan : 'Lale-Limon' Devriminin Hayalleri ve Yaşanan Kaosun Gerçekleri", Uluslar arası İlişkiler ve Stratejil Analizler Merkezi, TÜRKSAM, 30 Mart 2005.

Rusya, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin ekonomileri ABD'ye rakip olabilecek gelişmeler göstermektedir. Enerji kaynaklarının yoğun olarak bulunduğu bölgelere hakim olan bu devletler ekonomik birliktelikler kurabildikleri taktirde başta enerji olmak üzere her konuda kendine yeter hale gelmiş olacak ve ABD bu bloğun dışında kalacaktır.

Enerjiye olan bağımlılığı ve enerji fakiri olması ABD'yi enerji havzalarında yer kapma telaşına düşürmüştür.[468] Bu ruh hali Amerika'da gelecek günlere hazır olabilmek için özellikle Hazar ve Kafkas petrolüne sahip olma konusunda paranoya yaratmıştır. Avrasya'nın en zengin fakat bir o kadar istikrarsız olan bu bölgesine ulaşım Doğu Avrupa'nın uçsuz bucaksız topraklarından yani Ukrayna steplerinden olabileceğini anlayan ABD tüm imkanlarını bu ülkeye girebilmek için kullanmaktan çekinmemiştir. Böylece ABD'nin petrol kaynaklarına ve nakil yollarına hakim olma stratejisine yeni bir halka eklenmiş oldu. Bu halkanın içinde Karadeniz'den Polonya sınırına kadar olan 669 km. lik petrol boru hattı, Kırım Yarımadasında bulunan Sivastopol Limanı[469] , NATO'nun dolayısıyla ABD'nin Rusya'ya doğrudan geçiş imkan ve kabiliyeti bulunmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri 11 Eylül'den sonra ulusal güvenliğini sağlamak için yeni bir savunma stratejisi ortaya koymuştur. Bu savunma politikası ABD'nin politika ve çıkarlarına uymayan ülkelerde rejim değişikliği öngörmektedir. Sırbistan'da Miloseviç'i devirmek, Gürcistan'da Saakaşvili'yi iktidara getirmek ve Irak'ta Saddam'ı yakalayıp idam etmek bu yeni stratejinin somut örnekleridir. Amerika kendi topraklarını dış düşmanlardan, özellikle terörden korumak için proaktif bir düşünce ile menfaatlerine aykırı eylem ve söylemleri olan odakları besleyen, onlara kolaylık sağlayan ve destekleyen ülkeleri ya askeri yöntemlerle fiilen işgal ediyor veya kendi kontrolünde bulundurduğu görünüşte özerk olan bir takım uluslararası iktisadi veya siyasi kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla ülkelerin mevcut rejimlerini temsil eden kadrolarını iktidardan uzaklaştırıyor. Ülke içinde liberal ekonomiyi benimsemiş, ABD demokrasisi ile örtüşen bir politikayı kabul eden muhalif grup veya grupları ekonomik ve siyasi açıdan destekleyerek ülke yönetimine getirebiliyor. Ardından o ülkeye yerleşerek geniş bölgeleri kontrol eder hale geliyor.

---

[468] YILDIZOĞLU, Ergin. Ukrayna'da Büyük Oyun, Stratejik Analiz, Ocak 2005, s.98.

[469] Bu liman da petrol taşımak için kullanılan ve kontrol altında tutan ülkelere stratejik avantajlar sağlayabilecek konumda bulunmaktadır.

Bu tür bir müdahaleye maruz kalmış ülkelerden biri de Ukrayna'dır. Nüfusun yarısı Katolik, Ukrayna asıllı, Ukrayna dilini konuşuyor ve Batı yanlısı muhalefeti destekleyerek AB ve NATO'ya girmek istiyor. Diğer yarısı ise Rus kökenli, Rusça konuşuyor ve Rusya yanlısı iktidarın peşinden giderek Ortak Ekonomik Alan'a girmek istiyor. Bu demografik yapı dış güçlerin elini güçlendirmiş ve işlerini kolaylaştırmıştır. Özellikle ABD dış işlerinin Community Of Democrats örgütü, National Endowement For Democracy, National Democratic Institute, CATO Institute ve Open Society yani Soros Vakfı marifetiyle Ukrayna'da kurulan bazı Para Fonları ve kuruluşlar ülke yönetiminde Batı yanlısı bir tutumu temel politika edinmiş Viktor Andreyeviç Yuşçenko'yu desteklemiş ve hatta ilk tur seçimlerde Rusya yanlısı Yanukoviç az farkla Yuşenko'dan önde olmasına rağmen seçimlere hile karıştırıldığı gerekçesiyle seçimleri tekrarlatmıştır. BBC ve CNN gibi dev uluslararası medya kuruluşları da Yuşçenko yanlısı yayınlar ile seçimlere destek vermiştir.

Devlet başkanlığı seçimleri sürecinde yapılan bu müdahaleler sonucu Ukrayna ikiye bölünmek suretiyle iç savaş tehlikesi ile bile karşı karşıya kalmıştır.[470] Daha da önemlisi Ukrayna'da olup bitenler, içinde Rusya ile Amerika'nın 11 Eylül sonrası yeniden şekillendirilmiş ilişkilerine gölge düşürecek bazı olumsuzluklar dahi barındırmaktadır.[471]

Yine ABD, İran ve Kuzey Kore gibi ülkelerden gelebilecek füze tehdidine karşı geliştirdiğini ifade ettiği "Füze Kalkanı" projesini Doğu Avrupa'ya genişletmeyi istemekte, ancak Rusya engelini bir türlü aşamamaktadır. Şu anda resmi söylemler "Füze Kalkanı"nın Polonya ve Çek Cumhuriyeti topraklarına yerleştirileceği yönünde ise de Doğu Avrupa'nın Rusya ile sınırı olan Ukrayna topraklarına da füze planının uygulanabileceği ihtimal dahilindedir.[472] Füze kalkanının Kafkasya ayağı için de Azerbaycan ve Gürcistan düşünülmektedir.

Doğu Avrupa topraklarına füze yerleştirme fikrinden dönüş yapılmayacağını ısrarla söyleyen ABD yönetimi "Geçiş Savaşları"nın askeri boyutunun birinci

---

[470] YILDIZOĞLU, Ergin. Ukrayna'da Büyük Oyun, Stratejik Analiz, Ocak 2005, s. 96.
[471] DOBRIANSKY, Paula J. US-Ukrainian Relations in the 1990's: A View from Washington, Sharon L. Wolchik ve Volodymyr Zviglyanich (der), Ukraine: The Search for a National Identity, USA, Maryland, Rowman and Littlefield Publishers.
[472] WALLERSTEİN, Immanuel. "Füze Savunma Kalkanı: Çılgınca Bir Fikir ya da Akılcı Bir Amaç", Sendika.org., 29 Haziran 2007.

basamağını teşkil etmektedir. ABD üssü konusunda Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nden sonraki en güçlü aday olan Ukrayna'nın buna müsaade etmesi Rusya ile ilişkilerinde bugüne kadar yaşanan en büyük krize davetiye anlamı taşımaktadır.

Rusya ortaya çıkan bu gelişmeler karşısında aynı füze sistemini Polonya ile Litvanya arasında bulunan kendisine bağlı özerk Kaliningrad topraklarına, yani AB'nin ortasına yerleştirebileceği tehdidinde bulunmakta ve Avrupa'da konvansiyonel silahların sınırlanmasını öngören anlaşmaya (AKKA) ilişkin yükümlülüklerini askıya aldıklarını açıklamaktadırlar. Bunun yanında Rus yetkililer İran'a karşı kurulması düşünülen füzeler için en anlamlı coğrafyanın Türkiye olması gerektiğini ifade etmiştir.[473] Hatta Azerbaycan'da bulunan ve şu anda Rusya'nın kullandığı Gabala radar istasyonunu birlikte kullanmayı dahi teklif etmiştir.

ABD, Doğu Avrupa ülkelerine yeni ve oldukça etkin bir askeri güç yerleştirirken asıl amacının K. Kore ve İran olduğunu söylemesine rağmen, Rusya, Çin ve hatta Batı Avrupalı devletlerin de uluslar arası politik ve stratejik amaçlarının kontrol altına alınması gibi bir saklı hedefe de sahip olabileceği değerlendirilmektedir. Bu anlamda Sovyetlerden ayrılan bağımsız devletler varlıklarının devamı için ABD'nin Rusya'nın hemen yanıbaşına kadar gelmesine sıcak bakmaktadırlar. Ukrayna da Rusya karşısında enerji, ekonomik bağımlılık ve Karadeniz Donanması gibi meseleler karşısında ABD kozunu devreye sürmüş gözükmektedir.

5.3. Rusya-Ukrayna İlişkileri :

Brzezinski Ukrayna'yı "*Avrasya satranç tahtasında Rusya'nın dönüşümüne yardımcı olacak jeopolitik mihver*" olarak ifade etmiştir.[474] Ayrıca Rusya Federasyonu Polonya ve Baltık Cumhuriyetlerini kaybetse bile Ukrayna'yı elde bulundurarak eski Avrasya İmparatorluğu topraklarına sahip olabileceğini belirtmiştir.[475] Rusya'nın demokratikleşme sürecinde batı medeniyetine ulaşabilmesi için bir terminal özelliği arz etmesi, Ukrayna'nın AB için de vazgeçilmezliğinin kanıtı niteliğindedir. Çünkü

[473] KÜÇÜK, Bahtiyar. "Ankara, Füze Kalkanı Türkiye'ye Kurulsun Önerisinden Rahatsız", Zaman, Ankara, 10 Haziran 2007.
[474] YILDIZOĞLU, A.g.m. s. 35.
[475] YILDIZOĞLU, A.g.m. s. 98.

demokratikleşmeyi temel politika haline getirmiş Rusya'nın, bunu başarmasının yolunun Ukrayna jeopolitiğinden geçiyor olması, Rusya ile bu topraklar için mücadele halinde olan ABD ve AB'ne önemli bir cephe anlamına gelmektedir.

Uluslararası ilişkiler uzmanları Ukrayna'nın geleceğini belirleyecek olan faktörlerin başında, Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinin olduğu konusunda hemfikirdirler. Bu durumda en başat kabullenme elbette Ukrayna'nın Rusya ile iyi geçinmek zorunluluğu olacaktır. Ukrayna, Rusya'nın Karadeniz'e ve oradan da hem sıcak hem de açık denizlere ulaşması bakımından Rusya'nın bir penceresi ve aynı zamanda Rusya'yı Avrupa'ya ulaştıran bir serbest koridor durumundadır. Jeopolitik önem açısından, mevcut ulaştırma ağı ve alt yapı sistemi ile Ukrayna Rusya ve Avrupa arasında geçiş kolaylığı sağlama özelliğine bir de Rusya'nın en önemli gelir kaynaklarından olan enerji hammaddelerini Avrupa'ya ulaştıran neredeyse bütün boru hatlarının Ukrayna topraklarından geçmesi eklenmiştir. Ayrıca Rusya ile Ukrayna arasında tarihsel ve etnik açıdan bir bağın olması alınacak kararlarda her iki ülke çıkarlarının bazen gözetilmesini engelleyebilmektedir.[476]

Yine Brzezinski Ukrayna'nın jeopolitik konumunu ve Rusya için önemini şu sözlerle ifade etmiştir: "*Ukrayna'sız Rusya imparatorluk değildir*". Bu gün Rusya'nın yayılmacılık siyasetine yeniden dönüş yapmış olması Ukrayna'nın önemini bir kez daha ön plana çıkarıyor. Rusya ile olan ilişkilerinin mahiyeti ne olursa olsun Rusya'ya tarihi, etnik, din ve dil faktörleriyle bağlı olan Ukrayna Rusya'sız bir dış politika üretemez ve doğu sınırlarını emniyete almadan gerek ABD gerekse AB ile stratejik ilişkilere giremez. Rusya, bağımsız ve her konuda egemenliğini kanıtlamış güçlü bir Ukrayna'nın, yayılmacılık emellerinin önünde en büyük engel olarak görmekte ve eski Sovyet coğrafyasının vazgeçilmez jeopolitik unsuru olan Ukrayna ile olan ilişkilerinin temelinde ortak geçmiş ve ekonomik çıkarların yanında aynı zamanda manevi bağların da etkin olarak yer aldığı hususunu dile getirmiştir.[477]

---

[476] BÜYÜKAKINCI, Erhan (Der.). Bağımsızlık Sürecinde Rusya-Ukrayna İlişkileri, Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna, İçinde PROTSYK, Oleh. "Ukrayna ve Rusya'da Siyasal Kurumlar ve Avrupa Entegrasyonuna Bakış", Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004, s. 437.

[477] BELOV, O. (ve O.Honcharenko, N.Marchenko, B. Parakhonsky, M. Rubanets, O.Yanishevsky), Ukraine 2000 and Beyond:Geopolitical Piorities and Scenarious of Development, Scientific Council of the National Institute for Strategic Studies, Kiev, 1999.

Ukrayna'nın ekonomik açıdan Rusya'ya olan ihtiyacı diğer batılı devletlere olan ihtiyacından daha çoktur. Ukrayna enerji ihtiyacının yüzde seksenini Rusya'dan ithal etmek suretiyle karşılamaktadır.[478] Sovyetler Birliği'nin eski kapalı ekonomik sisteminin yapısından dolayı Rusya Federasyonu'na ikamesi olmayan iktisadi bağlarla bağlı olan Ukrayna sanayisinin büyük ölçüde enerjiye dayalı olduğu gerçeği, Ukrayna'yı Rusya'ya enerji açısından bağlı kılmakta ve borç tuzağına düşürmektedir. Bu borçlar meselesi Ukrayna ve Rusya arasındaki en büyük ihtilaf konularından birisini meydana getirmektedir.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, Ukrayna dış politikasında batı yanlısı bir tutum sergilerken, iç politikada da kendi toplum ve devlet hayatında Rusya'nın etkilerini yok etmeye çalışmış ve milli kimlik ve benliği tam oturmuş bir Ukrayna milleti yaratmaya gayret göstermiştir. Böylece halkın her kademesinde Ukraynalılaştırma temel hedef haline gelmiş ve milli sınırlar içinde milli egemenliklerine sıkı sıkıya bağlı bir toplum olma fikri devlet politikası olarak kabul edilmiştir.[479]

Ancak Ukrayna nüfusunun %22'sinin Rus vatandaşlardan meydana gelmesi, Doğu ve Güney Ukrayna'daki Ukraynalıların büyük ölçüde Ruslaştırılmış olması ve Ukrayna toplumunun kültürel olarak homojen olmaması, yani Batı Ukrayna'yı oluşturan tarihi Galiçya ve Volinya bölgelerinin farklılığı[480] gibi hususlar Ukrayna toplumunu Rusya etkisine karşı hassas bırakmaktadır. Bu hassasiyet Rusya'nın artan emperyalist politikaları, Rus halkında yükselen milliyetçilik duyguları ve ABD ile AB'nin Ukrayna üzerinden Avrasya hegemonyası oluşturma çabaları ile en yüksek seviyelere çıkmış ve Ukrayna başta iç savaş olmak üzere ekonomik, siyasi ve hatta Rus Karadeniz Donanması ve Kerç Boğazı ile ilgili olaylarla askeri tehditlere maruz kalmıştır. Bu konuda Heorhii Kasianov'un "*Ukrayna, Rusya'nın neo-emperyalist amaçlarında en yüksek mevkiye sahiptir.*"[481] sözü mücadelenin gerçek sebebini ortaya koymaktadır.

Rusya'nın Ukrayna ile olan ilişkilerinde başlıca sorunlar şunlardır ;

---

[478] BÜYÜKAKINCI, İçinde BİLENER, s. 326.
[479] BREMMER, I. , TARAS, G. New States, New Politics: Building the Post-Soviet Nations, Cambridge, CPU, 1997, s. 245.
[480] Belov ve Diğerleri (der), "Ukraine 2000 and Beyond :Geopolitical Piorities and Scenarious of Development" Kiyiv, 1999, NISS raporu.
[481] STRATFOR, "Ukraine Balances US and Russian Ties", 01.02.2000.

- Enerji krizi,
- Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ortaya çıkan ve Ukrayna topraklarında kalan Rus deniz üssünün konumu,
- Ukrayna'da yaşayan Rus vatandaşların konuştuğu Rusçanın durumu ve yasal statüsünün belirlenmesi meselesi,
- Sınır sorunları (Kerç Boğazı ve Tuzla Adası ile ilgili sorunlar)
- Ukrayna'nın resmi dil olarak ülkede sadece Ukrayna dilinin kullanılmasına izin vermesi ve böylece ülkede başta Ruslar olmak üzere diğer etnik toplulukların haklarının ihlal edilmesi.[482]
- Ukrayna'nın Rusya Federasyonu karşısında güvenliğini tesis edebilmesi için GUUAM üyeliği, NATO ile üyelik anlaşmaları ve işbirliği, KEİ aktif üyeliği, BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği (2002-2004), AKKA'nın tüm yükümlülüklerine uyma ve AB'ne tam üyelik konusunda aldığı politik kararlar gibi aktiviteleri yerine getirmesi.

Bütün bu krizlerin çözümü konusunda Yanukoviç'in Rusya Federasyonu ile daha aktif ilişkiler kurabilmesi Ukrayna-Rusya ilişkilerinde iyileşmelere sebep olmuş ve seçimlerde başta Moskova hükümeti olmak üzere Ukrayna'daki Rusya yanlısı kesimlerden yüksek oy almasını sağlamıştır.[483]

Rusya ile Ukrayna'yı karşı karşıya getiren en önemli krizlerden birisi enerji nakli ile ilgilidir. Rusya enerji politikalarını bölgede etkili olmak için koz olarak kullanmaktadır. Bölgeden kasdedilen Karadeniz Bölgesi, Kafkaslar, Hazar Havzası ve Orta Asya'dır. Burada bulunan devletlerin zayıf, Rusya'ya bağlı ve NATO ve AB'den uzak olması için sahip olduğu doğalgazı tamamen keserek veya fiyatları çok yüksek seviyelere çıkartarak alımları imkansız hale getirmektedir. Bu sayede Rusya oldukça önemli gelirler elde etmiş ve bu avantajını enerji fiyatlarını tek başına belirleyerek tekel konumuna gelmiştir.

Rusya, ekonomik ve siyasi açıdan bu gücünü çok iyi kullanmış ve gelecekte dünya doğalgaz üretiminin %20'sini sağlayan enerji arzı ile askeri gücün sahip

[482] SERMAN, W. Garnett. Ukraine and Russia, in Collected Papers: Ukraine in Europe, Center for Strategic and International Studies,1999, s. 66.
[483] TORBAKOV, Igor. Rusya'dan Ayrı Ya Da Rusya'nın Bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı, s. 310.

olduğu en yüksek dereceli baskı aracına sahip olabilecektir. İşte Rusya ile Ukrayna arasında başlayıp tüm Avrupa'yı etkileyen krizin çıkış noktasını özetle bu temel düşünce teşkil etmiştir.

Rusya-Ukrayna arasında inşa edilmiş olan 4 km.si Ukrayna içinde beş ana doğalgaz hattının ikisi doğrudan Ukrayna'ya, diğerleri ise Avrupa ülkelerine Rus doğalgazını nakletmektedir. Ancak çok defalar Ukrayna Avrupa'ya gönderilen doğalgaz ile ilgili iyi bir ev sahibi ülke olamamıştır.[484]

Ukrayna'nın 2004 seçimlerinden sonra İngiltere ve ABD'den açık destek görmesi ve stratejik ortak ilan edilmesi Rusya Federasyonu'nu rahatsız etmeye yetmiştir. Bunun üzerine borçlarını ödemediği ve gaz çaldığı gerekçesiyle Ukrayna'ya sattığı doğalgaz fiyatını 56 $'dan 230 $'a çıkarmış ve doğalgaz ihitiyacının %35'ini Rusya'dan karşılayan Ukrayna'nın bunu kabul etmemesi sebebiyle de doğalgaz akışını durdurmuştur. Bu girişim sadece Ukrayna'yı etkilememiş, Rusya'dan Ukrayna üzerinden gaz alan diğer ülkeleri de etkileyerek bölgesel bir özellik kazanmıştır.[485]

Ukrayna çözüm için kademeli 80 $ şeklinde bir fiyat artışı önermiş, fakat Rusya bu teklife sıcak bakmamıştır. Ayrıca Ukrayna'yı Avrupa'ya gönderilen gazın %15'ini çalmakla suçlamaktadır. Ukrayna bu krizde gaz kesintisinden etkilenen Avrupa ülkelerini de yanına almak için gayret göstermekte ve enerji terminali olma özelliğini çok iyi kullanmaktadır. Ancak Rusya sorunla ilgili olarak kendi çözümü konusunda ısrar etmekte ve fiyatlar konusunda ikinci bir ortoriteyi kabul etmemektedir. Aksi halde kullanıcı olarak Ukrayna'nın teklifinin uygulanması tüm gaz kullanan ülkelere düşük fiyat konusunda örnek teşkil edecektir.

Avrupa ülkeleri Rus gazına %77 oranında bağımlıdır ve bunun %80'i Ukrayna üzerinden geçmektedir. Dolayısıyla Rusya ile Ukrayna arasında meydana gelen her türlü kriz Avrupa'nın büyük bir bölümünü etkilemektedir.[486] Bu durumda doğalgazı Avrupa'ya satan Rusya gazı Ukrayna sınırına kadar getirip müteakip naklin

---

[484] PAMİR, Necdet, "Energy (In) Security and The Most Recent Lesson: The Russia-Ukraine Gas Crisis", General Coordinator Center for Eurasian Strategis Studies, Ankara.
[485] OĞAN, Sinan. "Rusya ve Ukrayna Arasındaki Gaz Savaşı Türkiye'yi Etkiler mi?", TÜRKSAM, 2 Ocak 2006.
[486] ÇETİNKAYA, Mirza. "Rusya, Ukrayna'ya doğalgaz akışını kesti; Avrupa ülkeleri tedirgin", Zaman Gazetesi, 2 Ocak 2006.

sorumluluğunu ev sahibi Ukrayna'ya bırakmaktadır. Ancak Ukrayna bu gazın %15'ini anlaşmalardan doğan hakkı olduğu iddiası ile almakta ve karşılığında herhangi bir ücret ödememektedir. Rusya bunun yasal olarak uygun olmadığını ve anlaşmalarda böyle bir maddenin bulunmadığını öne sürmektedir. Bu sebeplerle ortaya çıkan kriz Avrupa ülkelerini taraf haline getirmektedir.[487]

Avrupa Birliği enerji arz eden ülkelerle böyle bir krizin yaşanmaması için 1990 yılında Rusya'nın henüz imzalamadığı bir "Enerji Şartı Sözleşmesi" hazırlamıştır. Bu sözleşme gereği taraf ülkeler enerji arzının güvenliğinden eşit derecede sorumlu olacaklardır. Ancak Rusya enerji ile ilgili AB'ni muhatap almak istememekte, bunun yerine ülkelerle ayrı ayrı anlaşmalar yapmayı tercih etmektedir.

Bunun en önemli örneği 2010 yılında faal hale gelecek ve Rusya'dan Almanya'ya uzanan 1200 km.lik Baltık Boru Hattı projesidir. Bu hat Polonya ve Ukrayna'dan sonra Rus gazını Avrupa'ya taşıyan üçüncü hat durumunda olacak ve bu ülkelerin tek terminal olma özelliklerini ortadan kaldıracaktır. Ayrıca Türkiye üzerindeki mevcut ve planlanan hatların da önemleri azalırken, Baltık Boru Hattı'nın İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerine uzatılması halinde Hazar Havzası'nın petrol ve doğalgazı Türkiye'ye hiç uğramadan batıya akışı sağlanmış olacaktır.[488]

Türkiye'nin doğal gaz ile ilgili Rusya'ya olan bağımlılık konusunda Avrupa ülkeleri ile benzer bir konumdadır. Türkiye Rusya'dan yıllık ortalama 20 milyar m^3 civarında gaz satın almaktadır. Bu da toplam ihtiyacının %60'ına tekabül etmektedir. Yine Türkiye, Ukrayna üzerinden 14 milyar m^3 lük Batı Hattı'na, Karadeniz'den 16 milyar m^3 lük Mavi Akım Hattı'na, İran'dan 10 milyar m^3 lük Boru Hattı'na ve Azerbaycan'dan 6.6 milyar m^3 lük bir Boru Hattı'na sahiptir. Ayrıca Nijerya'dan 1.2 milyar m^3 ve Cezayir'den 4.6 milyar m^3 olmak üzere iki doğalgaz kaynağına daha sahip kabul edilebilir.

Türkiye'nin Rusya ile yaptığı enerji anlaşma ve ortaklıklarının tekelci bir yapı arzetmesi gelecekte bir baskı aracı olma ihimalini yükseltmektedir. Bu yüzden

[487] EKREM, Erkin. "Rusya-Ukrayna Doğal Gaz Krizi ve Çin", TÜRKSAM, 12 Ocak 2006.
[488] OĞAN, Sinan. "Putin'in Almanya Ziyareti ve Erkene Alınan Doğal Gaz Anlaşması", TÜRKSAM, 10 Eylül 2005.

Türkiye enerji temininde uygulanması gereken prensipleri yakın gelecekte hayata geçirmelidir. Buna göre Türkiye;

- Çeşitlilik prensibi; enerji kaynakları çeşitliliğini artırmalıdır,
- Yedeklilik prensibi; dışa bağımlılığını azaltmalıdır,
- Jeopolitik açıdan kendisine güvenilir enerji kaynakları temin etmelidir.
- Enerji hatlarını AB'ye ulaştıran projeleri hızlandırmalıdır,
- Dışa bağımlılıkta ülke sayısını arttırmalıdır,
- Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmalıdır
- Depo stok kapasitesi yaratmalıdır,
- Enerji güvenliğini planlamalı ve sağlamalıdır.

ABD ve AB Ukrayna'ya 2005 yılındaki seçimlerden önce 174 milyon dolar parasal destek sağlarken Rusya tek başına 3-5 milyar dolar kadar mali yardımda bulunmuştur. 2006 Parlamento seçimleri batı ile Rusya'nın mücadele vesilesi haline geldiği değerlendirilirse yapılan bu yardımlar seçimin neticesinden bağımsız bir faydayı Rusya'ya zaten kazandırmış durumda olacaktır.[489] Rusya Federasyonu da sürekli olarak Ukrayna ile ilişkilerini geliştirme yolunda çaba içerisinde olmuştur. Mevcut sorunları da çözebileceklerini ima ederek 2007 yılı içinde masaya yatıracaklarını belirtmektedir.[490]

Ukrayna Rusya ile ilgili dış politikasının merkezine bağımsızlığını korumak refleksini koymuştur. Bunun için bir türlü yüzünü batıya çevirememiş ve tarihsel baskıların da etkisiyle arkasını döndüğü andan itibaren Rusya'nın topraklarında yayılmacılık emellerini tatbike başlayacağı korkusunu üzerinden atamamıştır. 2006 yılında Başbakan seçilen Yanukoviç'in Rusya ile olan iyi ilişkileri sonucunda bu korkunun yerini karşılıklı güvene bırakabileceği değerlendirmesi yapılabilir. Ancak Ukrayna için Rusya tehdidi veya Ukrayna halkı için Rus tehlikesi hükümetlerin parti programları veya ideolojilerinin çok ötesinde tarihi bir gerçektir. Bu yaklaşım ortadan kalkmadıkça tam güven ve barış ortamının yaratılması ihtimali oldukça düşüktür. Öncelikle karşılıklı halklar arasında kültürel, ekonomik ve insani köprüler tesis

[489] KAMALOV, İlyas. Ukrayna'da Rövanşa Doğru, ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, Stratejik Analiz, Mart 2006 s.16-17
[490] Bunun ilk aşaması olarak 2006 yılının başında Ukrayna ile Rusya arasındaki gaz krizi fiyatın 95 dolara indirilmesiyle şimdilik çözüme kavuşturulmuştur.

edilmeli ve bu yapılar hükümetlerden bağımsız, ebedi olarak kurumsallaşmalıdır. Karşılıklı ilişkiler bağımsız milletler ailesinin eşit birer üyesi olduğu gerçeği üzerine inşa edilerek kurulmalıdır.

Ukrayna'nın Rusya açısından bir diğer önemi ise Kırım Yarımadası ve buradaki Rusya Deniz Filosu'nun varlığından kaynaklanmaktadır. Akdeniz'e ve açık denizlere geçişin tek yolu Ukrayna üzerinden gerçekleştirebilen Rusya için Kırım Sevastopol Limanı vazgeçilemez nitelikte bir limandır. Bu sebeple Rusya bağımlılıktan kurtulabilmek için alternatif liman arayışına girmiş ve yeni bir liman inşasına başlamıştır, ancak bu kısa vadede çözüm sağlamayacaktır.[491]

Şekil 5.2. Kerç Boğazı

Bu anlamda Ukrayna-Rusya ilişkilerinde önemli sorunlardan biri de Eylül 2003 yılında başlayan Kerç Boğazı ile ilgili sorundur. Meydana gelen bu kriz sırasında taraflar ilk kez askeri tedbirler almak zorunda kalmış ve kriz tırmanmıştır.[492]

[491] ÖZAY, Ahmet. "Rusya'nın Tuzla Oyunu", Bahçesaray Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği İstanbul Şubesi Bülteni, Nadir BEKİR ile yapılan röportaj, Ekim 2003.
[492] ÇETİNKAYA, Mirza. "Çakıl Taşı İçin Mücadele", Zaman Gazetesi, 27 Ekim 2003.

Tuzla Adası, Kırım Yarımadası'nı Rusya'nın Krasnodar bölgesinden ayıran Kerç Boğazı'nın ortasında bulunan, 11 km. uzunluğunda ve 600 metre genişliğinde bir adadır. 1925 yılında meydana gelen fırtınanın ana kara ile tek bağlantısı olan kum şeridini ortadan kaldırmasıyla ada durumuna gelmiş olan Tuzla Adası Taman Yarımadası'nın doğal bir uzantısı idi. Daha sonra ada Krasnodar bölgesinden alınarak Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne devredilmiştir.

Sorunun başlangıcını da aslında 1954 yılında Sovyetler Birliği'nin Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'ne bağlaması teşkil eder. Ukrayna'nın savunduğu tez Rusya ile aralarındaki sınırın SSCB dönemindeki gibi olması gerektiği iken, Rusya Federasyonu ise Kerç Boğazı'nın ortak kullanımda olduğu tezini savunmaktadır.[493] Rusya Federasyonu'nun, çevre ile ilgili bazı sorunları öne sürerek, Eylül 2003 tarihinde Azak Denizi üzerinde inşa etmeyi planladığı barajın ve baraja ait tesislerin Taman Yarımadası'ndan Ukrayna topraklarına ait Tuzla Adası'na doğru taşması, iki ülke arasında gerginlik oluşmasına sebep olmuştur.[494]

Rusya tarafından meseleye bakıldığında daha ziyade Kerç Boğazı'nın ortak kullanımda olmasının önemi ön plana çıkmaktadır. Zira Azak Denizi'nde bulunan Rus limanlarının güvenlik sorunu ortaya çıkacak ve ilave tedbirler almayı zorunlu kılacaktır. Ukrayna'nın batı yanlısı bir politikayı takip ettiği farz edilirse, ABD ve AB'ne ait gemiler Rus iç sularında serbestçe dolaşım imkanı bulacaklardır.[495]

Bu sorunun çözülmesi için Ukrayna ve Rusya Federasyonu devlet başkanları seviyesinde çeşitli defalar görüşmeler yapılarak ortak komiteler oluşturulmuştur. Ancak Ukrayna Rusya'nın söz konusu bölgeye askeri yığınak yapması karşısında derhal özel kuvvetler birliklerini sevk etmiş ve konuşlandırmıştır. İhtilafın uluslararası boyut kazanma ihtimali ve Ukrayna'nın tüm riskleri göze alarak bölgeye asker göndermesi kararlılığı şimdilik Rusya'yı dayatmacı ve işgalci tavrından geri adım atmaya sevk etmiştir.

---

[493] KAMALOV, İlyas. Rusya Federasyonu'nun Sınır Sorunları, Stratejik Analiz, Ocak 2006, sayı 69, s. 85.
[494] Rusya Federasyonu kendi kıyılarından itibaren Ukrayna'ya ait Tuzla Adası'na doğru yaklaşık 3750 m. uzunluğunda bir baraj inşa etmiştir.
[495] A.g.m. s. 85.

Rusya'nın Kerç Boğazı ile bu kadar ilgilenmesinin sebebi Azak Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan tek deniz yolu olmasıdır. Boğaz içinde gemilerin geçişine elverişli olan Kerç-Yenikal Kanalı, Tuzla Adası'nın batısından geçmekte ve bu bölge de Ukrayna'nın kontrolu altında bulunmaktadır. Bu yüzden Ukrayna bu kanalı kullanarak geçiş yapan gemilerden seyir, kılavuz ve kanal geçişi ücreti almaktadır.[496]

Bu girişimlerin altında yatan asıl sebep Rusya'nın Ukrayna'ya ait ve sınıra yakın olan topraklarında çeşitli ihtilaflar yaratarak batıya doğru planladığı yayılmacılık stratejisinin ilk adımlarını atma isteği olduğunu söylemek mümkündür. Bu olayda mütecaviz bir tutum sergileyen Rusya bu tür yöntemlerle Ukrayna'nın ve hatta NATO'nun Rusların yayılmacılık siyaseti karşısında alacağı tavrı tespit ve teşhis edebilecektir. Alınan tedbirlere göre belki de Rusya yeni bir yayılmacılık planı oluşturacak veya eski stratejisini uygulamaya devam edecektir. Neticede belki de Kırım'ın tamamı ilhak edilerek Rus halkının 1954 yılında Ukrayna'ya hediye edilen Kırım üzerindeki hakları geri alınarak öfkesi yatıştırılacaktır.

5.4. Türkiye-Ukrayna İlişkileri :

5.4.1. Atatürk Döneminde Türkiye-Ukrayna İlişkileri:

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk 2 Ocak 1922 tarihinde Ukrayna ile "Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması" imzalandığı sırada, Ankara'da yaptığı bir konuşmasında, "*İki ülkenin coğrafî konumuna bakarsak arada Karadeniz'i görürüz. Bir anlığına Karadeniz'i yok sayarsak Türkiye ve Ukrayna için sınır komşusu diyebiliriz. Dostluk, her iki ülke açısından büyük önem taşımaktadır*" , demiştir.

Birinci Dünya Savaşı esnasında Ukraynalı yetkililer Türk topraklarında yaşanan İstiklal Harbi'ni yakından takip ediyorlardı. Türkiye savaş ilan ettiğinde Ukrayna İstiklal Teşkilatı Türklerle ortak düşman Rus emperyalizmi karşısında müttefik olduklarını ilan etmiştir.[497]

---

[496] Rus gemileri kanaldan geçiş için Ukrayna'ya yılda yaklaşık 15-16 milyon dolar ücret ödemektedir. Boğaz'dan geçen gemilerin de yaklaşık % 65'i Rusya bandıralı veya Rus limanlarını kullanacak olan gemilerden meydana gelmektedir.

[497] DERGACHOV, Oleksandr (Editör). Ukrainian Statehood In The Twentieth Century, Political Thought, Kyiv, 1996, s. 207.

Savaş başlamadan önce Yüksek Ukrayna Konseyi ve Ukrayna İstiklal Teşkilatı temsilcileri İstanbul'a gelerek Enver ve Talat Paşalarla görüşmüş ve Rusların Balkan ve Akdeniz işgal emellerini birlikte durdurmak ve Balkan ve Akdeniz bölgesinin önünde adeta bir duvar gibi bağımsız bir Ukrayna yaratmak isteklerini dile getirmişlerdir.[498] Bu görüşme sonucunda Talat Paşa ile yapılan ikili temas gerçekleştirilmiş, ardından Talat Paşa Ekim 1914 tarihinde bir gazetede Ukrayna'dan bahsederken "Yeni Bir Millet" diye bahsetmiş ve bu tüm dünyaya duyurulmuştur. Türkiye'yi ziyaret eden Ukrayna heyetinin diğer bir hedefi de kuzey Karadeniz, Kuban ve Odesa'da Rusya'ya karşı Türk birlikleri ile Ukrayna birliklerini aynı yerde konuşlandırmaktı.

Atatürk Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda dış politikanın oluşmasına çok önem vermiş ve dış ilişkilerin temelini ulusal ve evrensel barışa dayandırmıştır. Bu esaslar içinde kuzeyde bulunan komşusu Ukrayna ile de iyi ilişkiler içine girmiş olan genç Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan bu yana geleneksel olarak Ukrayna'nın bağımsızlık faaliyetlerini desteklemiştir.[499]

1918 yılında bağımsız bir devlet olarak kurulduğunda, Osmanlı Devleti Ukrayna'yı tanıyan ilk devletlerden biri olmuştur. Ahmet Muhtar Bey Türkiye büyükelçisi, Ahmet Ferid Bey de Konsolos olarak başkent Kiev'e gönderilmişlerdir. Sırasıyla M. Sukovkin ve Ukraynalı ünlü devlet ve bilim adamı Olaxander Lotockyi Ukrayna'nın ilk Türkiye büyükelçileri olmuştur. Olaxander Lotockyi büyükelçi olarak Nisan 1919 ile Mart 1920 tarihleri arasında İstanbul'da görev yapmıştır.[500]

Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve işgal yıllarında Ukrayna Büyükelçisi olarak görev yapan Lotockyi, ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve askeri durumu yakından görmüştür. Kurtuluş mücadelesi ile ilgili olarak da anılarında "*General Mustafa Kemal Paşa askeri, siyasi, sosyal ve kültürel olarak değişik alanlarda büyük ve nadir yetenekler göstermiştir. Çağdaşları arasında en popüleriydi. Türk tarihinin*

[498] A.g.e. s. 209.
[499] TOSUN, Ramazan. Atatürk Döneminde Türkiye-Ukrayna İlişkileri, Beşinci Uluslar arası Atatürk Kongresi 8-12 Aralık 2003, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara 2003.
[500] O tarihlerde Ukrayna Büyükelçilik binası İstanbul'un merkezi sayılan Taksim Caddesinde bulunmaktaydı.

dönüm noktasında kesin bir rol oynamıştır" diyerek Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkenin kurtuluşu yönündeki çabalarına şahitlik yapmıştır.[501]

Türkiye ile Ukrayna arasında ideolojik bazı farklılıklar olmasına rağmen Atatürk dönemindeki Türk dış politikası her iki ülkenin karşılıklı çıkarlarını gözeterek şekillenmiş ve dostane tutum her dönem etkili olmuştur. Atatürk'ün grişimi ile 2 Ocak 1922'de Ankara'da Türkiye-Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması iki ülkenin de devlet temsilcilerini katılımlarıyla imzalanmıştır. Bu Anlaşmanın başlangıcında iki ulusun kardeşliği ve Karadeniz'de yakın komşuluk ilişkilerini geliştirmekten bahsedilerek devletler arası kalıcı dostluk kurulmuştur. Anlaşmanın diğer maddelerinde ise Ukrayna Devleti'nin egemen bir devlet olduğu, İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nın Türkiye'nin tam hakimiyetinde olduğu vurgulanmıştır.

Milli mücadele yıllarında Ukrayna hükümet temsilcileri ulusal kurtuluş savaşı devam ederken Ankara'daki milli hükümet merkezini ziyaret ederek Anadolu İhtilaline tam destek verdiklerini ispat etmişlerdir. Bu anlamlı ziyaret üzerine Mustafa Kemal Atatürk komşu ülke temsilcilerine ithafen "*Düşmanlar bizi tamamen yenilmiş görürken ve tüm dünyayı da buna ikna etmek isterken hükümet merkezimize gelme kararınızdan çok müteşekkiriz. Bu Ukrayna'nın bize saygı dolu dostluk duygularının bir başka ispatıdır*." diyerek ikili ilişkileri kökleştirmiştir.

2 Ocak 1922'de Ankara'da imzalanan Türkiye-Ukrayna Dostluk ve Kardeşlik Anlaşması 16 Mart 1922'de T.B.M.M.'nce ve 23 Mart 1922'de Ukrayna Merkezi Yürütme Komitesi tarafından onaylandı. Bu tarihten itibaren iki dost ülke arasındaki ticari ilişkiler gelişmeye başladı ve Türkiye Ukrayna'ya yün, tütün, pamuk, kuru üzüm, fındık, turunçgiller gibi ürünleri ihraç etmeye başladı. Ukrayna'dan da buğday, şeker, kereste, kömür, ithal etmekteydi. O dönem Ukrayna'nın Türkiye ile olan dış ticareti toplam miktar içinde yaklaşık %45 civarındaydı.

Yine aynı tarihlerde Türkiye ve Ukrayna arasındaki kültür ve bilim alanlarında da oldukça etkin çalışmalar yapılmıştır. Atatürk'ün talimatıyla her iki ülkenin bilim ve

[501] TCHERNİKOV, Igor. Çev. TÜRKDOĞAN, Berna. "Mustafa Kemal Atatürk And Turkish - Ukrainian Relations (1918 - 1938)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi , Mart 2003 , Cilt: XIX, Sayı: 55, s. 317.

sanat adamları karşılıklı ziyaretlerde bulunmuş ve çeşitli projelere imza atmışlardır. Örneğin Nafi Atuf Bey başkanlığındaki Milli Eğitim Bakanlığı pedagogları Kiev'i ve Odesa'yı 1926 yılında ziyaret ederek Ukrayna'da eğitim sistemi ile ilgili önemli bilgiler edinmişlerdir.

Aynı şekilde, tarihçi O. Gladstern, ekonomist O. Sukhov, güzel sanatlar bilim adamı, W. Summer ve şair P. Tychyna gibi Ukraynalı bilim adamları Türkiye'yi 2 Kasım 1928-5 Ocak 1929 tarihleri arasında ziyaret etmişler ve özellikle Ankara, İstanbul, İzmir, Konya, Bursa ve Eskişehir'de incelemelerde bulunmuşlardır. Bu ziyaretler sırasında heyet Türkiye'nin en ünlü üniversitelerinde çalışmalarda bulunmuş ve Türk sanat ve bilim camiasının önde gelen isimleri ile görüşmüşlerdir.[502]

Ukraynalı doğu bilimci Agatangel Krymsky (1871-1942) özellikle Türk kültürü, dili ve tarihi çalışmalarına önemli katkılarda bulunmuştur.[503] Krymsky 1908 Jön Türk Devrimi, Ukrayna Hakkında Türk ve Tatar Kaynakları, Türk Yazarların Çalışmalarında Ukrayna, Batı Dilbiliminde Türkiye Tarihi, Modern Türkiye'nin Ekonomik Gelişimi, XVII. Yüzyılda Ukrayna-Türkiye İlişkileri adlı pek çok makale ve inceleme yazısı hazırlayarak son derece önemli bir bilimsel arşiv meydana getirmiştir.

Atatürk Ukrayna'yı ziyaret edemese de kendisine en yakın isim olan Başbakan İsmet İnönü'nün Nisan 1932 tarihinde Kiev'e ziyaret etmesini istemiştir. İsmet İnönü ziyaret esnasında Ukrayna ile Türkiye arasındaki ilişkilere önem verdijlerini ve özellikle ortak bilimsel çalışmalar konusunda yapılan yaratıcı çalışmaları Türkiye'de anlatacağını ifade etmiştir.

İki ülkenin bilim, kültür ve spor adamlarının kişisel temasları da ikili ilişkileri olumlu yönde etkilemiştir. Tıp Profesörü Nazır Bey, ilk Türk kadın kimyacı Doçent Remzi Hanım Mayıs 1934'te Harkov'i ziyaretleri, Nisan ve Mayıs 1934'te Albay Celal Bey başkanlığında Türk pilotlarının Eskişehir'den havalanıp Harkov'a inmeleri, Ağustos-Eylül 1934'te Fahrettin Paşa başkanlığındaki Türk askerinin heyetini Kiev

[502] Ukrayna bilim heyeti İstanbul Üniversitesi rektörü Prof.Omer Neşet Beyi, Türkoloji Bölümü Müdürü ve İstanbul Üniversitesi Tarih-Dil Fakültesi Dekanı Prof. Fuad Köprülüzade'yi, Yakup Kadri'yi ve Suat Derviş'i ziyaret ederek görüşmeler yapmışlardır.

[503] 1920 yılında yayınladığı "Türkiye Tarihi", "Türkiye Tarihi ve Yazılı Dili", "Türk Tarihinde 16. Yüzyıl Avrupa Kaynakları" gibi eserlerinde Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi, ekonomik, sosyal yapısını incelemiştir.

Askeri Bölgesindeki manevralarda bulunmaları ve Eylül 1936'da Cumhuriyet Halk Partisi üyesi Cevdet Kerim başkanlığında bir spor heyetinin Kiev'i ziyaret etmeleri dostluk köprülerinin kurulmasında son derece etkili olmuştur.

Atatürk döneminde Türkiye-Ukrayna ilişkileri en parlak sürecini yaşamıştır. Gerçekleştirilen bu çok yönlü politikalar sayesinde atılan adımlar etkisini hala bugün bile göstermektedir. Ardından Ukrayna sadece Sovyetler Birliği'nin hakimiyetindeki bir ülke konumundan öteye gidememiştir.[504] Yapılan tüm politik, ekonomik ve güvenlik ile ilgli temaslar Sovyet idaresi ekseninde olduğundan istenilen seviyelere çıkmamıştır.

5.4.2. Siyasi Açıdan Ukrayna'nın Önemi :

Ukrayna'nın jeopolitik konumu ve stratejik önemi, onu Türkiye ilişkileri bakımından önemli bir duruma getirmektedir. Ukrayna Türkiye'yi Ortadoğu ve Akdeniz'e çıkış için anahtar ülke olarak görmekte ve Karadeniz ile beraber ülkenin güneyine yönelik dış politikasını yaparken Türkiye ile ilişkileri göz önünde bulundurmak durumundadır.[505] Türkiye için ise Ukrayna Karadeniz'de etkin gücü olması, Rusya'nın Karadeniz'e çıkışını önleyen konumu ve Türk Milleti ile aynı etnik soya sahip Kırım Türklerinin haklarının korunması bağlamında önemli bir ülke konumundadır.[506]

İki ülke de Karadeniz'deki ortak çıkarlarını birlikte meydana getirdikleri oluşumlarla sağlamaya çalışmakta, Rusya Federasyonu karşısında güç dengesini oldukça başarılı bir şekilde kurarak Sovyetlerden dağılan yeni Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarının güçlenmesi için yeni politikalar üretmektedir. Türkiye açısından Ukrayna'nın demokratikleşme yolunda atacağı samimi adımlar bölgesel dengeleri önemli ölçüde etkileyecektir. Mesela Batıya dönük, demokrasinin hakim olduğu istikrarlı bir Ukrayna bölgedeki Rusya'nın yayılmacı politikalarına karşı Karadeniz ve Kafkaslarda istikrarın sağlanması noktasında Türkiye için iyi bir müttefik anlamına

---

[504] TCHERNİKOV, Igor. Çev. TÜRKDOĞAN, Berna. "Mustafa Kemal Atatürk And Turkish - Ukrainian Relations (1918 - 1938)", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi , Mart 2003 , Cilt: XIX, Sayı: 55, s. 317.
[505] STRATFOR, "Ukraine Balances US and Russian Ties", 01.02.2000.
[506] TORBAKOV, Igor. 'Rusya'dan Ayrı Ya Da Rusya'nın Bir Parçası: Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı', s.312.

gelirken siyasi ve ideolojik tercihlerini Rusya'dan yana yapan bir Ukrayna Karadeniz bölgesinde yeni bir istikrarsızlık kaynağı olacaktır.

Türkiye–Ukrayna ilişkilerinde mevcut jeopolitik değerler ve Karadeniz coğrafyasında ortak tarihsel yaklaşımlar belirleyici rol oynamış ve dostane tutum her dönem bu ilişkiye hakim olmuştur. Özellikle dış politik amaçlar ve uluslararası ilişkilerde meydana gelen olaylara gösterilen tepkiler açısından bakıldığında bir çok benzerlikler bulmak mümkündür. Örnek olarak, NATO ve AB üyesi olma isteği, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı içinde sergilenen istekli ve samimi çabalar da dahil olmak üzere komşuları ile iyi geçinme ve ilişkileri derinleştirme niyeti, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı içinde ülkelerin birbirlerine verdikleri destekler gösterilebilir. Ayrıca askeri ilişkiler de NATO - Ukrayna Komisyonu, Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) çerçevesinde sürdürülmektedir.

Yüzü batıya dönük olan Devlet Başkanı Yuşçenko seçimleri batının desteğini alarak kazanmış ve Ukrayna'nın önündeki hedeflerden en önemlisinin AB üyeliği olacağını gerek Avrupa Konseyinde gerekse Türkiye ziyaretlerinde dile getirmiştir. Ancak Ukrayna için AB üyeliği yakın gelecekte pek mümkün gözükmese de Türkiye ile bu anlamda benzer politikalar üretme noktasında ortak çıkarları bulunmaktadır.

Ukrayna uluslararası arenada boy göstermek ve söz sahibi olmak istediği platformlardan birisi de NATO üyeliğidir. Bu konuda Rusya'nın yoğun muhalefeti ile karşılaşan Ukrayna ne pahasına olursa olsun NATO üyeliğini ülkesinin temel hedefleri arasına koymayı başarmıştır. Yuşçenko Turuncu Devrimin ilk günlerinde batı yanlısı tutumuyla Rusya'yı tamamen karşısına almamak için Rusya'nın stratejik ortağı olduğunu ifade etmiş ve Avrupa ile Rusya arasında köprü görevi alacağına dair sinyaller vermiştir. Ancak son dönemde adına "çok yönlü" politika dediği uygulamalarına son verdiğini ifade ederek batı yanlısı tutumu konusunda net bir tavır almıştır.[507] Eğer Ukrayna'nın NATO üyeliği kabul edilirse, Rusya Karadeniz'deki askeri ve jeopolitik üstünlüğünü batı ile paylaşmak hatta batıya kaptırmak durumunda kalacaktır. Bu, Türkiye'nin Karadeniz'deki güvenliğine olumlu katkı anlamı

[507] OGAN, Sinan. Karadeniz'in Değişen Jeopolitiğinde Türkiye-Ukrayna İlişkileri, ASAM Rusya-Ukrayna uzmanı, Stratejik Analiz, Temmuz 2005 s.40.

taşıdığından, Ukrayna'nın diğer batı kurumlarına girişinde olduğu gibi NATO'ya girişi de ısrarla Türkiye tarafından desteklenmelidir.[508]

Ukrayna ile ilk ilişkiler Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde 1918 yılında kurulmuş, ancak Bolşeviklerin ülkeye hakim olmalarından dolayı bir yıl sonra kesilmiştir.[509] 1991 yılında Ukrayna'nın tanınması ile birlikte yeniden ilişkiler başlamış ve siyasi, ekonomi, kültür, eğitim, askeri, istihbarat, konsolosluk açma, hukuki çerçevenin belirlenmesi gibi konularda anlaşma ve protokoller hemen hemen tamamlanmıştır.[510]

Ukrayna, Karadeniz'den çıkmadan gelişmiş ülkeler liginde yer almanın imkansızlığını ve iktisadi açıdan liberal ekonominin kurallarının işlemeyeceğini, Türkiye de Karadeniz, kısmen Balkanlar ve Kafkasya'da güvenlik politikalarının Ukraynasız oluşturulamayacağını çok iyi bilmektedirler. Ayrıca buna uygun olarak Türkiye Ukrayna Meclisi Verhovnaya Rada'nın 24 Ağustos 1991 tarihinde bağımsızlık kararını almayı müteakip 16 Aralık 1991 tarihinde Ukrayna bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur.[511] Ardından 2003 yılında Türkiye'nin aldığı bir kararla Ukrayna, ilişkileri geliştirilecek öncelikli ülkeler arasında yer almıştır.[512]

Ukrayna'nın stratejik konumu Türkiye ile ilişkilerinde karşılıklı doğal çıkarlar meydana getirmiştir. Ukrayna Türkiye'yi Boğazlar yoluyla Akdeniz'e, oradan da Kuzey Afrika, Ortadoğu ve dünyanın diğer bölgelerine ulaşmak için kilit ülke olarak görmesi Türkiye ile ilişkilerini geliştirme yönünde politikalar üretmesini zorunlu kılmaktadır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü içinde son derece yakın ilişki içinde bulunmaktadırlar ve Sovyetlerden ayrılan diğer ülkelerle birlikte Ukrayna'nın da demokratikleşme süreçlerini hızlandırması ve ekonomilerini geliştirmesi noktasında karşılıklı ortak çıkarları vardır.[513] Rusya, ABD ve başta Almanya olmak üzere Doğu Avrupa'daki AB üyesi ülkelerin bu coğrafyadaki hegemonya mücadelesinde Ukrayna'nın tutumu Türkiye – Ukrayna ilişkilerine önemli ölçüde yön verecektir.

---

[508] AKYOL, Mustafa."Türkiye, Ukrayna'da Yuşenko'yu Desteklemeli" , Referans Gazetesi, 30 Kasım 2004.
[509] OĞAN, Sinan. "Yuşenko'nun Ankara Ziyareti ve Türkiye – Ukrayna İlişkileri", TÜRKSAM, 7 Haziran 2005.
[510] A.g.m. , s.35.
[511] Ukrayna 1 Aralık 1991 tarihinde meclisin almış olduğu bağımsızlık kararını halk oylamasına götürmüştür.
[512] A.g.m. , s.35.
[513] A.g.m. s. 36.

18 Haziran 2003 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ukrayna'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş ve iki ülke arasındaki geliştirilmiş işbirliği zemini hazırlanmıştır. Yine 1 Nisan 2004 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın Ukrayna'ya yaptığı ziyarette Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kurulu arasında "Geliştirilmiş İşbirliği Ortak Eylem Planı" imzalanmış ve iki ülke arasında aşağıdaki konularda işbirliği öngörülmüştür[514] ;

- Terörizm ve organize suçlarla mücadele,
- İlişkilerin iktisadi boyutunun arttırılması,
- Karadeniz'de güvenlik, barış ve istikrar,
- Avrupa - Atlantik bütünleşmesi,
- Bilim ve teknoloji,
- Vatandaşlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, çevre ve denizcilik,
- Geçiş ülkesi olma özelliklerinin geliştirilmesi.

Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Andreyeviç Yuşçenko 6 Haziran 2005 tarihinde resmi davetli olarak Türkiye'ye gelmiş[515] ve bu ziyaret sonunda Ukrayna Türkiye ile çeşitli konularda altı adet anlaşmaya imza atmıştır. Bu anlaşmalar ;

- Enerji İşbirliği Anlaşması
- Demiryolu Taşımacılığı Alanında İşbirliği Anlaşması
- Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşması
- Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma
- Suça Karşı İşbirliği Anlaşması
- Ukrayna Nükleer Düzenleme Kurulu ve Türkiye Atom Enerjisi Kurumu arasında Nükleer Düzenlemeler Konusunda Teknik İşbirliği ve Bilgi Değişimi Mutabakat Zapt Anlaşmaları'dır.

Görüşmeler oldukça verimli geçmiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler daha da güçlenmiştir. Bu temaslar sırasında iki ülkenin ortak sorunlarından olan balıkçılık, Karadeniz'deki bölgesel güvenlik politikası, enerji nakil hatları konularında da görüş

[514] A.g.m. s.37.
[515] OĞAN, Sinan. "Yuşçenko'nun Türkiye Ziyareti", BBC'de yayınlanan röportaj, 7 Haziran 2005.

alış verişleri yapılmıştır. Ukrayna'nın çoğulcu demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine yönelmesi ve Batıya dönük bir politika izlemesi Türkiye-Ukrayna ilişkilerinin uygun bir zeminde gelişmesini sağlamıştır. Coğrafi büyüklüğü, bölge güvenliği ve istikrarı açısından stratejik konumu ve askeri-savunma sanayii imkan ve kabiliyetleri, benzer konumdaki Türkiye'nin çıkarları ile örtüşmekte, bu da iki ülkeyi birbiri için önemli ortaklar haline getirmektedir.

Ukrayna ve Karadeniz'e sahildar olan diğer devletlerin dış ticaretleri ve petrol akışı tankerlerle büyük oranda Boğazlara bağlıdır. Bu jeopolitik avantaj Türkiye'ye başta Ukrayna olmak üzere Karadeniz'e sahildar devletler ile ticari irtibat kolaylığı ve iktisadi ittifak imkanları yaratmaktadır. Türkiye'nin Başkent Kiev'de Büyükelçiliği ve 1 Kasım 2001'de faaliyete geçen Odesa'da bir Başkonsolosluğu bulunmaktadır. Ukrayna'nın da Ankara'da Büyükelçiliği ve İstanbul'da Başkonsolosluğu faaliyet göstermektedir. Bu ittifak ve resmi irtibatlar Karadeniz ekseninde bölge güvenliğine yönelik parametreler içerdiğinde yeni bir jeopolitik güç merkezinin meydana gelme olasılığı oldukça yüksek gözükmektedir. Ancak bu olasılık Rusya'yı bu merkezin dışında bırakılmaması ön koşulunu kendi doğasında muhafaza etmektedir.

Türkiye ile Ukrayna arasında 1992 yılında imzalanan "Diplomatik İlişkilerin Tesisi Hakkında Protokol"ün yanı sıra siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel alanlarda anlaşmaların da yapılması, ikili ilişkilerin yeniden yapılandığı anlamına gelmektedir. Stratejik konumu, ekonomik ve ticari imkanları, Ukrayna'yı Doğu Avrupa'nın da önemli ülkelerinden biri haline getirmektedir.

Türkiye ve Ukrayna'nın yeni dönemde dış politika çıkar alanları ve yönelimleri paralellikler arz etmektedir. Bu paralelliğin başında, Avrupa Birliği'ne entegrasyon, bölgesel işbirliğinin çok yönlü geliştirilmesi, komşu ülkelerle işbirliğinin derinleştirilmesi ve NATO üyeliği gelmektedir. Ancak Yanukoviç'in iktidara gelmesiyle birlikte Ukrayna'nın bir süre için NATO üyeliğini askıya aldığını açıklaması iç politikada mutabakatın tam oluşmadığını göstermektedir. Diğer taraftan her ne kadar Ukrayna bugün AB'ye resmi müracaatta bulunmasa da, Ukrayna'nın en önemli stratejik hedeflerinden birinin AB üyeliği olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda AB'nin Türkiye ve Ukrayna ile ilgili görüşlerinin de birbirine çok yakın olduğunu söylemek gerekmektedir. Ancak AB ile ilişkileri zorlu bir dönemden geçen Ukrayna ile

Türkiye'nin de buna karşılık Rusya ile ilişkilerine daha önem verebileceklerini söylemek de mümkündür.[516]

5.4.3. Ekonomik Açıdan Önemi :

Ukrayna, jeopolitik öneminin yanında ekonomik, teknolojik ve yetişmiş insan gücü potansiyeli açısından da bölgede ve Avrupa'da dikkate alınması gereken büyük bir devlettir. Bölge ülkeleriyle daima yakın ve sıcak ilişkiler tesis etmeyi dış politikasına temel ilke edinmiş olan Türkiye, ekonomik açıdan da, Ukrayna ile ilişkilerine büyük önem vermekte ve bu ülkeyle mevcut işbirliğini daha da geliştirmek için yoğun çaba sarf etmektedir.[517]

Karadeniz'in karşı kıyısındaki komşusu Ukrayna'nın, Avrupa'da barış, istikrar ve güvenliğin muhafazası açısından önemli bir rol oynadığına inanan Türkiye, Ukrayna ile ilişkilerine özel bir önem ve öncelik atfetmekte, ikili ve bölgesel işbirliğinin geliştirilmesinin, bölgesel barış, istikrar ve refaha önemli katkılarda bulunacağını düşünmektedir. Yürütülen işbirliği ve dayanışma, bu ülke ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü çerçevesindeki ortaklık da göz önüne alındığında, Karadeniz havzasının ortak refahı ve istikrarı açısından da umut vericidir. Ayrıca Savunma Sanayii Alanında İşbirliği Anlaşması, iki ülkenin bu alandaki potansiyelleri de dikkate alındığında, Türkiye-Ukrayna ekonomik ilişkilerine önemli yeni bir boyut katacaktır. İki ülke arasında, krediler ile ilgili protokolün ve "Serbest Ticaret Anlaşması" nın imzalanarak yürürlüğe konması ile, ekonomik ve ticari ilişkilere yeni bir ivme kazandırılmış, ticaret hacmi genişletilmiş ve stratejik ortaklığın ilk aşaması gerçekleştirilmiş olacaktır.[518]

Bu güne kadar Türk firmaları tarafından Ukrayna'da 200 milyon dolarlık doğrudan yatırım gerçekleştirilmiş ve 2 milyar dolara yakın da inşaat projesi üstlenilmiştir.

---

[516] KAMALOV, İlyas. Yanukoviç'in Türkiye Ziyareti, ASAM, 17 Ocak 2007.
[517] Ukrayna Büyükelçiliği Resmi Bülteni, Ukrayna'nın Ekonomik Potansiyelleri, Ukrayna Cumhuriyeti 10 Yaşında, 2001, s. 11.
[518], MUSIYENKO, Mıhaylo. T.C.'ndeki Ukrayna Büyükelçiliğinin Ticari-Ekonomik Misyonu Başkanı, Dostluk Köprüleri: Ukrayna-Türkiye, Ukrayna Büyükelçiliği Bülteni, Birinci Baskı, 2006, s. 18.

5.4.3.1. Türkiye-Ukrayna Arasındaki Ekonomik İlişkilerin Hukuki Temelleri :

Türkiye ile Ukrayna arasındaki ticari ilişkilerin temel dayanağı, 4 Mayıs 1992 tarihinde imzalanan ve 20 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe giren Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasıdır. Söz konusu Anlaşma çerçevesinde kurulmuş bulunan Türkiye-Ukrayna Karma Ekonomik Komisyonu I. Dönem Toplantısı 25-27 Kasım 1996 tarihlerinde Ankara'da yapılmış, II. Dönem Toplantısı 13-16 Aralık 2000 tarihlerinde Kiev'de, III. Dönem Toplantısı ise 29 Ocak-1 Şubat tarihlerinde Ankara'da, IV. Dönem Toplantısı 2004 yılı Şubat ayında Kiev'de, V. Dönem Toplantısı ise Ukrayna Devlet Başkanı Victor Yuşenko'nun Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret esnasında 4-6 Haziran 2005 tarihinde Ankara'da, VI. dönem toplantısı ise, 27-28 Mart 2007 tarihinde Kiev'de yapılmıştır.[519]

Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması, 30 Mayıs 1994 tarihinde Kiev'de imzalanmış ve 27 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[520] Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması, Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın 27-29 Kasım 1996 tarihlerinde, Türkiye'ye ziyaretleri esnasında Ankara'da imzalanmıştır. Söz konusu anlaşmaların yürürlüğe girmesiyle birlikte iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin hukuki çerçevesi tamamlanmış bulunmaktadır.

İlki 1991 yılı Mart ayı içinde dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından gerçekleştirilen Ukrayna'ya en üst düzeydeki resmi ziyaret, müteakip yıllarda karşılıklı olarak devam etmiş ve gerek Cumhurbaşkanları gerekse Başbakanlar ve Bakanlar seviyesindeki resmi ziyaretler sırasında iki ülke yöneticileri siyasal, sosyal, askeri ve kültürel alanlarda olduğu gibi ticari ve ekonomik alanlarda da birçok anlaşma ve protokole imza atarak her alandaki işbirliğinin gelişebilmesi için yasal zemini oluşturmuşlardır.

Ukrayna Cumhurbaşkanı Leonid Kuchma'nın 22-24 Kasım 2000 tarihlerinde Türkiye'yi resmi ziyaretleri sırasında; Türkiye-Ukrayna Ortak Bildirisi, T.C. Hükümeti

[519] Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Türkiye-Ukrayna Ekonomik İlişkiler Bülteni.
[520] Ukrainian CCI Today, Ukrayna Sanayi ve Ticaret Odası, Resmi İnternet Adresi.

ile Ukrayna Bakanlar Kurulu Arasında Nükleer Kazaların Erken Bildirimi ve Nükleer Tesislere İlişkin Anlaşma, Türkiye ile Ukrayna Arasında Hukuki Konularda Adli Yardımlaşma ve İşbirliği Anlaşması, T.C. Adalet Bakanlığı ile Ukrayna Adalet Bakanlığı Arasında İşbirliğine İlişkin Protokol, T.C. Sağlık Bakanlığı ile Ukrayna Sağlık Bakanlığı Arasında İlaç ve Ezcacılık Alanında İşbirliğine İlişkin Protokol, T.C. Hükümeti ile Ukrayna Hükümeti Arasında Askeri-Teknik Alanda Bilgi ve Belgelerin Değişimi Anlaşması, T.C. Ulaştırma Bakanlığı ile Ukrayna Bilişim ve Haberleşme Devlet Komitesi Arasında Posta ve Haberleşme Alanlarında İşbirliği Anlaşması, Anadolu Ajansı (AA) ile Ukrayna Milli Haber Ajansı (Ukrinform-DİNAU) arasında İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.[521]

Yapılan bu anlaşmalarla Türkiye-Ukrayna ekonomik ilişkileri kurumsallaşarak devlet politikası haline gelmiştir. Böylece Türk firmalarının Ukrayna'daki yatırımları kolaylaşmış, fakat henüz istenilen seviyelere çıkarılamamıştır.

5.4.3.2. Ekonomik İlişkilere Temel Teşkil Eden Konular :

Ukrayna, Türkiye'nin en önemli ticaret ortaklarından biridir ve Ukrayna'nın en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında üçüncü sırada bulunmaktadır. İkili ticaret hacmi 1992 yılında 120 milyon ABD Doları iken 2006 yılında 3,406 milyar ABD Dolarına yükselmiştir. 15 yıl içerisinde ikili ticaret hacmi yaklaşık 29 kat artmıştır. Yine 1 Ekim 2006 itibariyle Ukrayna'daki Türk şirketlerinin yatırımı 200 milyon Dolar civarındadır. Türkiye'de ise aynı tarihte Ukrayna şirketlerinin yatırım miktarı sadece yüz bin Dolardır. Burada Ukraynalı şirketlerin yatırım için Türkiye'yi tercih etmedikleri görülmektedir.

Türk şirketleri tarafından Ukrayna'da gerçekleştirilen başarılı bazı projeler şöyledir;

- Kiev'de yeni karayolu-demiryolu geçidinin inşası (DOĞUŞ)
- Avrupa'daki en modern stadyumun Donetsk'te inşası (ENKA)
- Kiev'de beş yıldızlı otelin inşası (AYSEL)

[521] "Ukrayna'nın Mevcut ve Geçmiş Yıllardaki Durumu", Büyükelçilik Resmi İnternet Adresi.

- Kiev-Odesa ve Kiev-Çop otoyolunun inşası (ONUR)
- İnşaat sektöründe aktif faaliyetler (ERBEK)
- 2006 senesinde Kiev'de "Finansbank" şubesinin açılması
- 2006 senesinde Kiev'de "West Finance and Credit Bank"'ın kurulması (ALTINBAŞ).

Türkiye'nin Ukrayna ile olan ilişkilerine bakıldığında seviyenin hükümetler düzeyinden özel sektör düzeyine kaydığı görülmüştür. Ekonomik ve ticari ilişkilerin siyasi ilişkilerden daha hızlı yol kat ettiği söylenebilir.[522]

Ukrayna'daki özelleştirme çalışmalarında, bazı sektörlerde özel teşebbüsün bulunmaması ve eski Sovyet sisteminde üretimin büyük bir çoğunluğunun devlet tarafından karşılanması sebebiyle yerel girişimciler yetersiz kalmış ve meydana gelen eksiklik dolayısıyla diğer yabancı yatırımcılara sağlanmış ticari fırsatlar, Türk firmalarına da çeşitli sektörlerde benzer şekilde sağlanmıştır. [523] Bu sektörlere ait bazı ürünler ve miktarları aşağıdaki tablolarda 2005-2006 verilerine göre sunulmaktadır ;

Tablo 5.1. 2005-2006 yıllarında Türkiye'nin Ukrayna'ya ihraç ettiği bazı mallar.[524]

İHRACAT (1000 $)	**2005**	**2006**
1. TARIMSAL ÜRÜNLER	**62.633**	**73.266**
a.Gıda Maddeleri	59.811	69.425
(1) Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	53.765	61.143
(aa) Hububat ve mamulleri	70	784
(ab) Meyve, sebze ve mamulleri	46.124	53.035
(ac) Tabii bal, şeker ve mamulleri	1.817	2.008
(aç) Diğer Gıda Maddeleri	5.754	5.316
(2) İçkiler, tütün ve mamulleri	4.074	5.422
(3) Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	76	128

[522] MUSIYENKO, Mıhaylo. T.C.'ndeki Ukrayna Büyükelçiliğinin Ticari-Ekonomik Misyonu Başkanı, Dostluk Köprüleri: Ukrayna-Türkiye, Ukrayna Büyükelçiliği Bülteni, Birinci Baskı, 2006, s. 21.
[523] Dış Ticaret Müsteşarlığı, UKRAYNA, Konjonktür İzleme ve Analiz Dairesi Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü .
[524] T.C. Kiev Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Sektörel Dış Ticaret Göstergeleri (DTM).

(4) Yağlı tohumlar ve meyveler	1.896	2.732
b. Tarımsal Ham maddeler	2.821	3.841
(1) Tabii, sentetik ve rejenere kauçuk	127	114
(2) Tabii mantar ve yuvarlak ağaçlar	78	274
(3) Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	1.245	1.238
(4) Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	1.371	2.216
2. MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	**38.661**	**86.206**
a. Maden cevherleri ve döküntüleri	27.296	27.820
b. Mineral yakıtlar ve mineral yağlar	4.832	47.552
c. Demir dışı metaller	6.533	10.833
3. SANAYİ	**462.666**	**590.584**
a. Demir ve çelik	8.073	13.001
b. Kimyasallar	106.123	135.845
(1) Plastikler	57.405	76.559
(2) Eczacılık ürünleri	542	1.317
(3) Diğer kimyasallar	48.176	57.969
c. Diğer yarı mamuller	67.161	82.950
(1) Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	924	1.331
(2) Kauçuk mamulleri	1.772	2.664
(3) Mantar ve ağaç mamulleri	3.016	3.114
(4) Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	17.147	16.620
(5) Metal dışı mineral mamuller	22.585	24.044
(aa) Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	4.666	4.435
(ab) Cam ve cam eşya	6.871	8.874
(ac) Diğerleri	11.048	10.735

(6) Metal eşya	21.715	35.178
ç. Makinalar ve ulaşım araçları	116.146	193.935
(1) Otomotiv sanayii ürünleri	26.811	54.734
(2) Büro makineları ve haberleşme cihazları	12.606	12.132
(3) Diğer makina ve ulaşım araçları	76.729	127.068
(aa) Enerji üreten makina	902	3.028
(ab) Diğer elektriksiz makinelar	31.344	44.170
(ac) Diğer ulaşım araçları	699	17.520
(aç) Elektrikli makine ve cihazlar	43.784	62.351
d. Dokumacılık ürünleri	93.455	93.502
e. Hazır giyim	25.294	27.166
(1) Deri ve kürkten giyim	813	681
(2) Diğer giyim eşyası	24.480	26.485
f. Diğer tüketim malları	46.414	44.184
(1) Sıhhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	9.487	15.006
(2) Mobilyalar	9.894	5.335
(3) Seyahat eşyası	648	442
(4) Ayakkabı	2.213	2.551
(5) Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları	768	809
(6) Diğer tüketim malları	23.404	20.041
4. DİĞER ÜRÜNLER	**2.664**	**3.454**

Ukrayna Hükümeti 1991 yılından bu yana ekonomik alanda yaşadığı en önemli sorunlardan bir tanesi de yolsuzluk ile mücadele olmuştur. Bu konuda 2005 yılından itibaren gümrüklerde çok sıkı önlemler almaya başlamış ve tüm ülkelerle olduğu gibi Türkiye ile de ticaretinde yavaşlamalar görülmeye başlanmıştır. Ancak bu

sorun Ukrayna Hükümetinin koymuş olduğu gümrük kurallarına ticari aktörlerin saygı göstererek uyması suretiyle çözülebileceği değerlendirilmektedir.[525]

Türkiye'nin Ukrayna'ya yapmış olduğu ihracatta en büyük değer sanayi ürünlerine aittir. Arkasından tarım ve madencilik ürünleri gelmektedir. Sanayi ürünlerinden makina ve ulaşım araçları ihracatı önde gitmekte ve 2006 yılında %60 oranında artış meydana gelmiştir. Tarımsal ihracat maddelerinden ise canlı hayvan ve gıda ürünleri en yüksek miktarda ihraç edilmektedir. Türkiye'nin Ukrayna'ya ihraç ettiği diğer mallara gelince, plastik ürünler başta olmak üzere, makine ve kazanlar, meyve ve sebzeler, elektrikli ürünler, tuz, kükürt, çimento, otomotiv yan sanayi, sabun, demir çelik eşyalar, kağıt karton ürünler ve özel dokunmuş mensucat ürünleri sayılabilir.

Türkiye'nin Ukrayna'ya ihracatında oransal dağılım miktarı;

- Tekstil ürünleri (%15,2)
- Tarım ve gıda maddeleri (%14,2)
- Otomobil (%10,4)
- Kazan, makine ve cihaz (%9,3)
- Petrol ürünleri (%9,2)
- Polimer, plastik ürünleri (%7,7)
- Badana için kullanılan malzemeler (%6,4)
- Elektrikli makine ve cihazları (%4,5)
- Demir ürünleri (%4)
- Kağıt (%2)
- Mobilya (%1,2)
- Diğer mallar (%15,9)

[525] Bunun yanında Ukrayna'nın bazı tekstil ve konfeksiyon mamulleri ile hazır giyim eşyasının Türkiye'den ithalinde uygulanan gümrük vergilerini yüzde 50 oranında düşürmüş olması ticari ilişkiler açısından olumlu bir gelişmedir.

Tablo 5.2. 2005-2006 yıllarına ait verilere göre Ukrayna'dan ithal edilen bazı mallar[526]

İTHALAT (1000 $)	**2005**	**2006**
1. TARIMSAL ÜRÜNLER	**167.469**	**280.461**
a.Gıda Maddeleri	77.199	173.696
(1) Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	43.265	47.467
(aa) Hububat ve mamulleri	6.376	1.563
(ab) Meyve, sebze ve mamulleri	5.882	10.942
(ac) Tabii bal, şeker ve mamulleri	400	870
(aç) Hayvan yemleri	26.953	25.112
(ad) Diğer Gıda Maddeleri	3.654	8.980
(2) İçkiler, tütün ve mamulleri	82	57
(3) Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	26.863	95.123
(4) Yağlı tohumlar ve meyveler	6.989	31.050
b.Tarımsal Hammaddeler	90.270	106.765
(1) Deri, kösele ve ham postlar	1.060	289
(2) Tabii mantar ve yuvarlak ağaçlar	86.001	101.761
(3) Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	1.360	1.969
(4) Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	1.849	2.745
2. MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	**464.805**	**406.704**
a. Maden cevherleri ve döküntüleri	159.593	115.175
b. Mineral yakıtlar ve mineral yağlar	255.211	194.638
(1) Kömür	129.846	54.857
(2) Petrol ve ürünleri	113.906	134.336
(3) Petrol gazları, doğal gaz	11.459	5.445

[526] T.C. Kiev Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Sektörel Dış Ticaret Göstergeleri (DTM).

c. Demir dışı metaller	50.001	96.891
3. SANAYİ	**1.405.075**	**1.601.839**
a. Demir ve çelik	1.053.170	1.261.609
b. Kimyasallar	317.729	299.749
(1) Plastikler	21.916	19.563
(2) Eczacılık ürünleri	1	0
(3) Diğer kimyasallar	295.813	280.186
c. Diğer yarı mamuller	6.949	8.300
(1) Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	395	242
(2) Kauçuk mamulleri	1.330	1.164
(3) Mantar ve ağaç mamulleri	560	873
(4) Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	2.710	3.591
(5) Metal dışı mineral mamuller	1.375	1.677
(aa) Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	5	1.092
(ab) Cam ve cam eşya	1.322	470
(ac) Diğerleri	48	116
(6) Metal eşya	580	752
ç. Makinalar ve ulaşım araçları	10.149	25.336
(1) Otomotiv sanayi ürünleri	1.844	202
(2) Büro makinaları ve haberleşme cihazları	1.596	3
(3) Diğer makine ve ulaşım araçları	6.709	25.132
(aa) Enerji üreten makine	531	1.727
(ab) Diğer elektriksiz makinelar	3.104	4.680
(ac) Diğer ulaşım araçları	1.461	17.809
(aç) Elektrikli makina ve cihazlar	1.613	916

d. Dokumacılık ürünleri	15.558	5.327
e. Hazır giyim	1.087	956
(1) Deri ve kürkten giyim	421	116
(2) Diğer giyim eşyası	667	840
f. Diğer tüketim malları	433	563
(1) Sıhhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	144	17
(2) Mobilyalar	201	192
(3) Seyahat eşyası	5	1
(4) Ayakkabı	22	39
(5) Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları	1	104
(6) Diğer tüketim malları	61	210
4. DİĞER ÜRÜNLER	**26**	**298**

Bu duruma göre Türkiye'nin Ukrayna'dan ithal ettiği mallarda en büyük pay demir-çelik ürünlerine aittir. Bunun dışında mineral yakıtlar, gübreler, inorganik kimya ürünleri, ağaç, ahşap eşyalar, yağlı tohum, meyve, tarım ürünleri ve tekstil lifleri diğer ithal mallarını ifade etmektedir.[527]

Bunun dışında Ukrayna'nın sahip olduğu havacılık teknolojisi gibi bazı sektörlerde ve Türkiye'nin önde gelen üretim alanlarından tekstil ve gıda sektörlerinde karşılıklı ticari ilişkilerin gelişme potansiyeli oldukça yüksektir.[528]

Türkiye'nin Ukrayna'dan ithalatındaki dağılım şöyledir;

- Demir (%60)
- Taş ve kok kömürü (%7,4)
- Mineral gübre (%6,2)
- Organik ve inorganik kimya ürünleri (%6)
- Diğer mallar (%20,4)

[527] OGAN, Sinan. Karadeniz'in Değişen Jeopolitiğinde Türkiye-Ukrayna İlişkileri, ASAM Rusya-Ukrayna uzmanı, Stratejik Analiz, Temmuz 2005, s.38
[528] A.g.m. s.38.

Tablo 5.3. Türkiye – Ukrayna dış ticareti (milyon $).[529]

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1995	198,5	856,3	-657,8	1.054,8
1996	267,0	744,5	-477,5	1.001,5
1997	337,0	917,8	-580,8	1.254,8
1998	274,3	988,8	-714,5	1.263,1
1999	225,8	773,7	-547,9	999,5
2000	244,1	965,7	-721,5	1.209,8
2001	287,6	757,5	-469,9	1.045,1
2002	309,4	969,4	-660,0	1.278,8
2003	437,0	41.304,0	-867,0	1.741,0
2004	564,0	2.467,0	-1.903	3.031,0
2005	801	2618	-1817	3419
2006	861	2545	-1684	3406

Tabloya göre Türkiye – Ukrayna dış ticaret hacmi 1995 yılında 1.054,8 milyon dolar iken 2006 yılında bu miktar 3.406,0 milyon dolara yükselebilmiştir. 2006 Aralık ayına göre Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında Ukrayna 15. sırada, en çok ithalat yapılan ülkeler sıralamasında 14. sırada yer almaktadır.[530]

Türkiye ve Ukrayna ekonomik ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlar aşağıdaki gibidir ;

- Diğer yıllarda olduğu gibi 2006 yılında da ihracat artarken ithalatın da artması nedeniyle ticaret açığı Türkiye aleyhine büyümektedir.

- En başta gelen sorun, Ukrayna'nın kapalı ekonomi sisteminden piyasa ekonomisine geçişte yaşadığı sorunların yol açtığı kötü iklimden dolayı yatırım ortamının tam olarak yaratılamaması ve serbest piyasa ekonomisinin şartlarının gerektirdiği ihtiyaçlara cevap verilememesidir.

[529] A.g.m. s.37. Tablo makaleden alınmış ve 2005 ile 2006 yıllarına ait değerler ilave edilmiştir.
[530] Türkiye Cumhuriyeti Devlet İstatistik Enstitüsü Dış Ticaret İstatistikleri resmi rakamları.

- Ukrayna'da yatırım yapmak isteyen Türk firmaları karşılaştıkları ağır bürokratik şartlardan ve yapılan mevzuat değişikliklerinin yatırımcılara zamanında duyurulmamasından dolayı gereksiz para ve zaman kaybına uğramaktadırlar.

- Türkiye giderek artan sıcak ve soğuk haddelenmiş sac ithalatını yerel demir-çelik sektörünü korumak amacıyla kontrol altına almak için bu ürünlere uygulanan ithalat vergi oranlarını %5'den %20-30'lara çıkarmıştır.

- Porselen ve seramik sofra ve mutfak eşyası hariç, Türkiye'den ithal edilen diğer zorunlu standart uygulaması getirilen tüm mallarda her seferinde standart belgesi alma mecburiyeti bulunmaktadır.[531]

- Marka ve tescillerin birden fazla şirkete verilmesi ve bunun devlet yetkilileri tarfından denetlenmemesi firmaların mahkemelerde zaman kaybına yol açmaktadır.

- Ukrayna 2002 yılı sonunda hurda metal ihracatına ton başına 30 € ihraç vergisi koymuştur. Bu vergi Türkiye'de hurdayı hammadde olarak kullanan demir-çelik üreticilerini sıkıntıya sokmuştur. Verginin yıl sonunda gelmesine rağmen, Türkiye'nin 2001 yılında 172 milyon ABD doları (ihracatının %17'si) olan hurda demir ithalatı, 2002 yılında 149 milyon ABD doları (%12) düzeyine inmiştir.

- Ukrayna Devleti'nin ihracatçılara KDV iadesi yapması hususunda güçlükler yaşatması, KDV alacağı olan firmalar ve bu firmalarla iş yapan Türk firmalarının sıkıntıya girmesine sebep olmuştur.

- Ukrayna bankacılık sisteminin uluslararası ticari normlara uygun olmaması ithalat ve ihracat ödemelerine nakit zorunluluğu getirmektedir. Bu da iki ülke işadamları arasında karşılıklı güveni azaltmaktadır.[532]

---

[531] DURAN, Meltem. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasında Ticaretin Gelişememesinin Nedenleri ve Çözüm Önerileri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No 2004-61, İstanbul, 2004, s. 26.

- Türk yatırımcıların Ukrayna'da karşılaştıkları diğer bir sorun da vize problemidir. Ukraynalı işçiler Türkiye'ye girerken sadece 20 dolar gibi bir ödeme yaparken Türk vatandaşları daha büyük miktarda ödemeler yaparak hem maddi hem de zaman açısından çok büyük sorunlar yaşamaktadır.

- Ukrayna'nın sahip olduğu liman ve gümrük tesislerinin yetersiz ve eski olması taşımacılık alanında büyük zaman kayıplarına sebep olmaktadır.

- İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin kurumsal alt yapısının olmasına rağmen, uygulamalarda siyasi iktidarların değişmesiyle farklılıkların ortaya çıkması yatırımcılarda kararsızlıklara yol açmaktadır.

- Ukrayna'nın imalat altyapısı eski Sovyet teknolojisine uyumlu olduğu için Türkiye'den giden imalatçılar teknik donanımlarını Ukrayna'da kullanmakta zorlanmaktadırlar.

Ukrayna-Türkiye arasında meydana gelen ekonomik anlaşmazlıkların çözümü için ihtiyaç duyulan düzenlemelerin yapılması için siyasi kararlılık gerekmektedir. Bunun için bazı öneriler şöyledir ;

- Türkiye'nin Ukrayna ile yaptığı ihracat/ithalat oranında 2006 yılı için üç kat Türkiye aleyhinde fark bulunmaktadır. Bu açığın giderilmesi için ihracatın çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, inşaat malzemeleri, elektrikli ve elektronik ev eşyaları, haberleşme sistemleri, oto yan sanayi mamulleri gibi malların ihracatı desteklenmelidir.

- Makina imalatı ve demir çelik ürünleri konusunda yüksek potansiyele sahip Ukrayna ile patent ve know-how konusunda işbirliği imkanları arttırılmalıdır.

---

[532] DURAN, Meltem. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasında Ticaretin Gelişememesinin Nedenleri ve Çözüm Önerileri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No 2004-61, İstanbul, 2004, s. 26.

- Ukrayna'da yaşanan ve uygulanan bazı korumacı politikalar, tarife dışı engeller, bürokratik sorunlar ve mülkiyet hakları ile ilgili hususlar hükümet tarafından çözülmeli ve uluslararası standartlara uygun hale getirilmelidir.[533]

- Karadeniz havzasında kolay, ucuz ve hızlı taşımacılık sistemleri kurulmalı ve mevcut olanlar geliştirilmelidir.

- Türkiye-Ukrayna arasındaki serbest ticaret bölgeleri kurulup geliştirilmelidir.

- Ukrayna'da küresel ticaretin yaygınlaştırılması için kıyı ticaretinin geliştirilmesi, malların ve kişilerin sınır ötesi hareketlerinin kolaylaştırılması, tarım alanlarında işbirliğinin arttırılması ve ortak iletişim şebekelerinin oluşturulması gerekmektedir.

- Ukrayna ile enerji sektöründe işbirliği imkanları arttırılmalı ve Ukrayna'nın elektrik enerjisinin Karadeniz tabanından Türkiye'ye naklinin imkanları araştırılmalıdır.

- Gümrük duvarları indirilerek, yatırım ortamı serbest piyasa ekonomisinin gerektirdiği koşullara ulaştırılmalıdır.

- Türkiyenin en önemli uzmanlık konusunu teşkil eden müteahhitlik alanındaki işbirliği imkanları arttırılmalı ve iki ülkenin inşaat ile ilgili altyapı sistemi birbiriyle entegre edilmelidir.

120 milyonluk bu iki ülke başta Türkiye ve Avrupa olmak üzere bir çok ülke için büyük bir pazardır. 2005 yılında Türkiye ile Ukrayna arasındaki ticaret hacmi 4 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. İki ülke arasında meydana gelen ticarete konu

[533] DURAN, Meltem. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasında Ticaretin Gelişememesinin Nedenleri ve Çözüm Önerileri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No 2004-61, İstanbul, 2004, s. 27.

teşkil eden tekstil, gıda, havacılık sanayi gibi alanlarda birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olması ülkeleri daha da yakınlaştırmaktadır.[534]

5.4.4. Eğitim Ve Kültürel Açıdan Önemi :

Ukrayna'nın eğitim sistemi, fırsat eşitliği sağlayan, yüksek kaliteyi hedefleyen ve gelişmiş ülkelerin yüksek öğretim kriterlerine uygun, yasaların öngördüğü biçimde alt birimlerin birbiri ile entegresi sağlanmış olarak düzenlenmiştir. Ukrayna'da yeni eğitim yasaları ve devlet politikası yüksek öğrenim kurumlarına özerklik tanımaktadır.[535]

Ukrayna Avrupa standartlarında bir eğitim sistemine sahiptir. Ülkede toplam 300 üniversite bulunmakta, bunlardan bazılarının geçmişi 1600-1700'lü yıllara kadar gitmektedir. Üniversitelerin çoğunda öğrenci mevcudu 2000-3000 arasındadır. Yüksek öğrenim kurumlarının büyük çoğunluğunu devlet üniversiteleri oluşturmaktadır. Bu üniversitelerde 4,506 doktor, 32,825 bilim adamı adayı, 5,228 profesör ve 26,665 doçent olmak üzere yaklaşık 800,000 öğretim görevlisi bulunmaktadır.

Bugün Ukrayna, 32 ülke arasındaki eğitime dair yapılan anlaşmalar çerçevesinde, 50'den fazla uluslararası eğitim kuruluşu ile çalışmaktadır. Ukrayna yüksek öğretim kurumlarının yabancı öğrenci eğitiminde yaklaşık 40 senelik bir deneyimi vardır ve söz konusu okullarda bugüne dek 120.000 yabancı uyruklu uzman yetişmiştir. Bu imkan Türk gençlerine de tanınmıştır ve Milli Eğitim Bakanlıkları arasında, 1999 yılında başlamış olan çalışmalar, eğitim sistemlerinde uyumluluk sağlama yolundadır. Şu anda Ukrayna'da 600 kadar Türk öğrenci bulunmaktadır.

Kiev Politeknik Enstitüsü Ukrayna Milli Teknik Üniversitesi (NTUU 'KPI') ikili ilişkilerin gelişmesi yönünde ve somut adımlar anlamında oldukça aktif bir şekilde çalışmaktadır. 2002 yılında Kiev Politeknik Enstitüsü Ukrayna Milli Teknik Üniversitesi

---

[534] KAMALOV, İlyas. "Yanukoviç'in Türkiye Ziyareti", ASAM, 17 Ocak 2007.
[535] HRUPA, Valerıy. Türkiye Cumhuriyeti Ukrayna Büyükelçiliği Müsteşarı, Dostluk Köprüleri: Ukrayna-Türkiye, Ukrayna Büyükelçiliği Bülteni, Birinci Baskı, 2006, s. 152.

(NTUU 'KPI') Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Öğretim Kurulu tarafından tanınmış tek üniversite statüsündedir ve şu an 139 Türk öğrenci burada öğrenim görmektedir.[536] İstanbul Üniversitesi ile Lviv Tıp Üniversitesi arasında Ocak 2001 yılında akdedilen anlaşma, öğrenci değişim programlarına imkan sağlamaktadır. Benzeri çalışmalar iki ülkenin diğer bazı okullarında da mevcuttur.[537] Ayrıca Ukrayna'daki KPI (Kiev Politeknik İnstitüsü)'den alınan diplomalar Lizbon Antlaşması ile tüm Avrupa Birliği ülkelerinde geçerlidir

Bilim ve teknoloji alanında iki ülke arasında mevcut işbirliğinin yeterli seviyede olduğu söylenemez. Bu alandaki işbirliğinin temel öncelikleri, Nisan 2004 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın Ukrayna'ya gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında imzalanmış olan Ukrayna Bakanlar Kurulu ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Geliştirilmiş İşbirliği Ortak Eylem Planında belirlenmiştir. Ardından Ukrayna Cumhurbaşkanı Yuşçenko'nun 6 ile 8 Haziran 2005 tarihlerinde Türkiye'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında bu alanda en üst düzeyde görüş alış verişinde bulunulmuştur.[538]

2003 yılında Ukrayna Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) arasında Uluslararası Yüksek Teknoloji Laboratuarı Tüzüğü ve İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. Aynı yıl Ukrayna Milli Bilimler Akademisi ile TÜBİTAK arasında İşbirliği Anlaşması ve Protokolü imzalanmıştır. Dolayısıyla araştırma-geliştirme ortak projelerini yürütmek için gereken hukuki temeller atılmış ve somut uygulamalar konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Bu anlaşma ve protokollerin imzalanmasını müteakip hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla 4 proje Ukrayna Eğitim ve Bilim Bakanlığı ve 8 proje Ukrayna Milli Bilimler Akademisi tarafından olmak üzere toplam 12 bilimsel proje başlatılmıştır. Projelere katılanlar arasında Ukrayna tarafından genel olarak Ukrayna Milli Bilimler Akademisi bünyesinde faaliyet gösteren Enstitüler, Türk tarafından ise üniversiteler yer almaktadır.

---

[536] HRUPA, Valerıy. Türkiye Cumhuriyeti Ukrayna Büyükelçiliği Müsteşarı, Dostluk Köprüleri: Ukrayna-Türkiye, Ukrayna Büyükelçiliği Bülteni, Birinci Baskı, 2006, s. 154.
[537] A.g.e. s. 154.
[538] HRUPA, Valerıy. Türkiye Cumhuriyeti Ukrayna Büyükelçiliği Müsteşarı, Dostluk Köprüleri: Ukrayna-Türkiye, Ukrayna Büyükelçiliği Bülteni, Birinci Baskı, 2006, s. 153.

Bugün eğitim, bilim ve teknoloji alanında Ukrayna ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki işbirliğinin temelleri atılmış durumdadır. Bunun daha da ilerlemesi için gereken şartlar üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Özellikle Ukrayna ve Türkiye için stratejik öneme sahip konularda ikili ilişkilerin somut bir şekilde hayata geçirilmesi ve gelişmiş devletlerle her alanda entegrasyonun sağlanması zorunludur.

6. TÜRK DÜNYASINDA KIRIM GERÇEĞİ

6.1. Kırım'ın Coğrafi Özellikleri :

Kırım Yarımadası, güneyden ve batıdan Karadeniz, doğudan Azak Denizi ile sarılmıştır. Kuzeyinden karaya uzunluğu 30 km., genişliği 9 km. olan Orkapı (Perekop) ile bağlanmıştır. Bu kara bağlantısı üzerinde önceden inşa edilmiş olan hendekler deniz suyu ile doldurulduğunda yarımada tam ada şeklini almakta ve doğal engel özelliği arz etmektedir.

Kırım Türkleri Kırım Yarım Adası'na Yeşil Ada ismini vermişlerdir. Azak denizi ile yarımada arasında Kerç Yarımadası'ndan kuzeye doğru uzanan Arabat denilen dar bir kara parçası bulunmaktadır. Arabat ile yarımada arasında kalan genellikle kışın donan sığ ve durgun suya Sasık Su (Kokmuş Su) adı verilmiştir.[539]

Kırım Yarımadası'nın en geniş yeri, Kafkasya'yı Kırım'dan ayıran Kerç Boğazı'nın batı sahilinden yarımadanın batı sahilindeki Tarhankut burnuna kadar olan mesafe 320 km. dir. En kuzey noktasından en güney noktasına kadar olan uzunluğu ise 200 km. dir. Bu ölçülere göre Kırım yarımadasının yüzölçümü yaklaşık 27.000 km² dir.

Kırım Yarımadası'nın sahillerinin uzunluğu 1000 km. kadardır. Girintili körfez ve koyları ile çıkıntılı burunları çoktur. Bu sebeple bir çok liman ve iskelesi bulunmakta ve bu doğal yapısı deniz ulaşımına stratejik bir anlam kazandırmaktadır. Azak Denizi tarafında bulunan kıyılar ise alçak ve çıplaktır.

Kırım Yarımadası'nda çok çeşitli toprak parçaları bulunmaktadır. Yarımada'nın kuzey kısımları bozkır, step, çöl ve ova özelliği arz ederken, güney bölümü ise daha ziyade dağlık ve ormanlarla kaplı bulunmaktadır. Bunun yanında yarımadanın ısı ve nem miktarı, buğday, mısır ve üzüm başta olmak üzere çok çeşitli

[539] Kırım Tatar Milli Meclisi, "Kırım Yarımadası Coğrafyası", Vatan Kırım, Resmi İnternet Sitesi.

meyvenin üretimini kolaylaştırmakta ve Kırım'ı dünyanın sayılı tarımsal üretim alanlarından biri haline gelmesini sağlamaktadır.

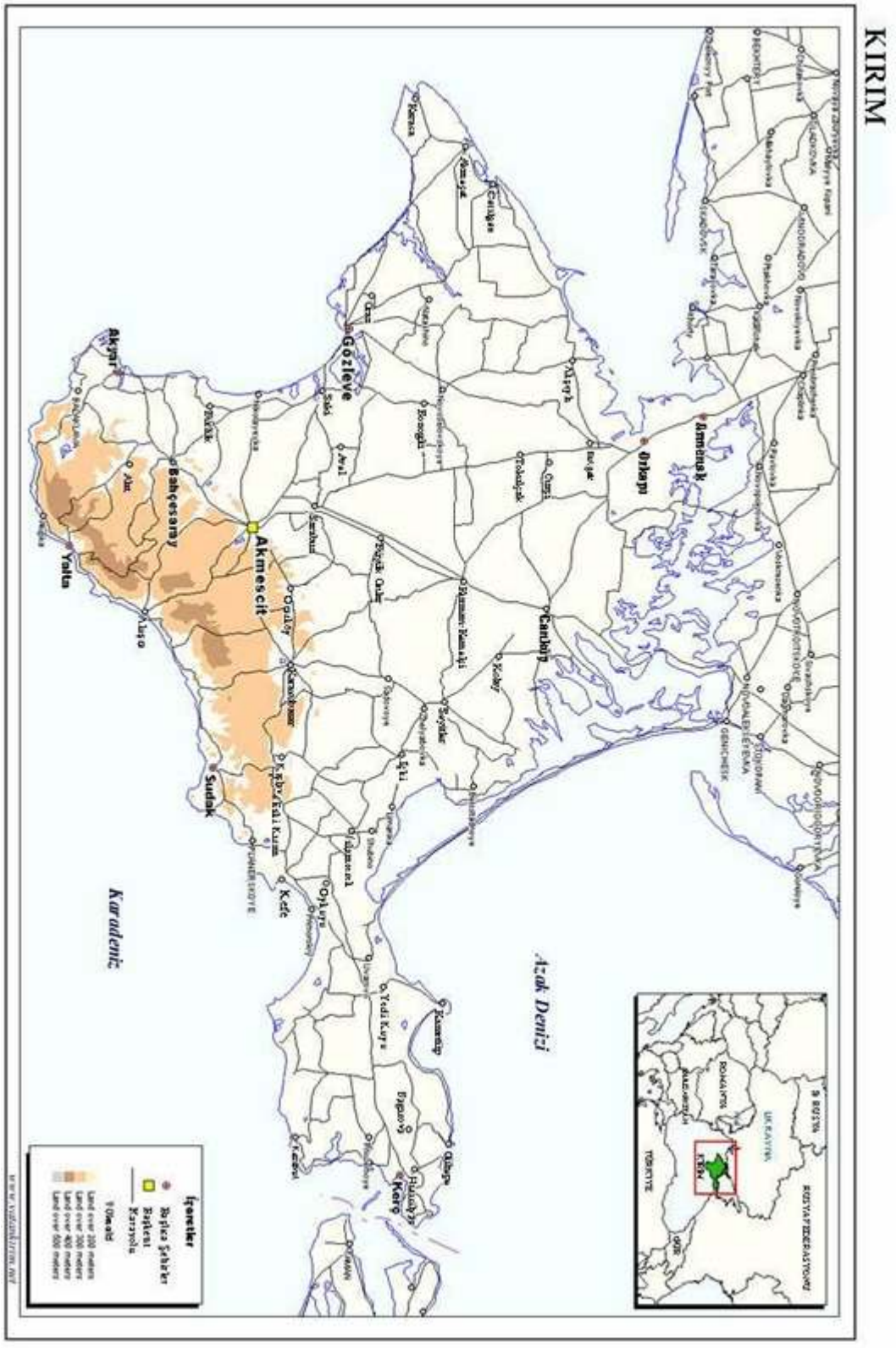
Kırım'ın deniz kıyısı boyunca yapılan ulaştırma yolları Rusya, Ön Asya ve Güney Avrupa ülkeleri ile çok kullanışlı bağlantılar kurulmasını sağlamıştır. Yarımada'da nehir ulaşımı hariç her tür taşımacılık gelişmiştir. Kırım'ın deniz kapıları durumunda olan Sivastopol, Yalta, Gözleve ve Kerç Limanları aracılığı ile başta Rusya Federasyonu'nun Krasnodar bölgesi, Gürcistan, Volga-Donskoy gemi kanalları yoluyla Hazar Denizi, Beyaz Deniz ve Baltık Denizi ile; Türkiye'de, Trabzon, Samsun, İstanbul ve Çanakkale limanları, Romanya'nın Köstence limanı ve diğer ülke limanları ile bağlantı kurulmaktadır. Ayrıca uzunluğu 7 milyon kilometre olan karayolları ulaşımda çok önemli bir yere sahiptir. Demiryollarının toplam uzunluğu 1.000 kilometrenin üzerindedir ve hava taşımacılığında istenilen seviyeye çıkılamamakla birlikte Kırım'ın tek uluslararası havaalanı Akmescit'de bulunan havalimanıdır.

Kırım, çok çeşitli yeraltı kaynaklarına sahiptir. Özellikle Kerç bölgesinde demir cevheri, Balaklava ve Agarmuş'ta kireç taşlarının oluşturduğu maden yatakları bulunmaktadır. Toprağı tuzlu olan Sıvaş bölgesinde ve sayıları 400'ü aşkın çeşitli göllerinde bulunan tuz kaynakları ile Kırım'ın düzlük kısımları ve Kevkinitsky Bay'daki gaz kaynakları endüstriyel açıdan büyük önem taşımaktadır. Ayrıca enerji açısından 1996 yılında bulunan doğalgaz ülke geneline 800 km. lik bir boru hattı şebekesiyle dağıtılmaktadır.[540]

Kırım'da su, özel bir ekonomik ve stratejik faktördür. İnsan yapımı olan Kuzey Kırım Kanalı, Dinyeper Nehri'nden Yarımada'ya su getirmekte ve bu su ile tarımsal üretim ihtiyacının %50'si, Akyar ve Akmescit gibi büyük şehirlerin su ihtiyacının %80'i karşılanmaktadır.

[540] Kırım Tatar Milli Meclisi, "Kırım Yarımadası Coğrafyası", Vatan Kırım, Resmi İnternet Sitesi.

Şekil 5.4. Kırım haritası

6.2. Kırım'da Etnik Tartışmalar :

Türkiye ile Ukrayna arasındaki hassas meselelerden bir tanesi de Kırım Türkleri sorunudur. Ukrayna'nın güneyinde yaşayan Kırım Türkleri yüzyıllar boyunca ait oldukları topraklarda yaşam mücadeleleri vermiş ve bazen de bu topraklardan çok uzaklara gönderilerek vatan hasreti çekmişlerdir. Özellikle İkinci Dünya Harbi'nin başladığı yıllardan itibaren Rusya'nın akıl almaz işkencelerine maruz kalan Kırım Türklerinin büyük bir kısmı, bugün hala topraklarına kavuşamamış ve yaşadıkları yerlerden defalarca sürülerek Rus yöneticilerin acımasız siyasi manevralarından cömertçe payını almış mazlum ve mağdur halkların başında gelmektedir. Amacın Türksüz bir Kırım bölgesi yaratmak olduğu uluslararası arenada büyük devletler tarafından bilinmesine rağmen buna sessiz kalınması batının gerçek yüzünün görülmesi açısından önemlidir. Bu gün Ukrayna ile Türkiye'nin Kırım politikalarının paralellik arz ediyor olması mevcut sorunların çözümünü kolaylaştıracağı değerlendirilmektedir.

Tarihin derinliklerinden bugüne dek Ruslar Kırım Türklerine farklı etnik isimler bulmaya çalışmış ve bazen onlara Tatar bazen de Volga Bulgarı gibi değişik isimler takarak mevcut Türk varlığını yok saymaya çalışmıştır. Bu nedenle Kırım'ın etnik dokusunu tartışmak ve ortaya koymakta fayda bulunmaktadır.[541]

Tatar ismi, on üçüncü yüzyılda Moğol kelimesinin yerine kullanılmıştır. Moğollar bu yüzyılda, Çin, Türkistan, İran, Anadolu, Irak, Suriye, Sibirya, Rusya, Doğu Avrupa, Kırım ve Polonya'yı ele geçirmişlerdir. O tarihlerde Hazar Denizi'nin ve Karadeniz'in kuzeyinde Göktürk, Hun, Peçenek, Kıpçak ve Bulgar Türklerinin torunları yaşamaktaydı. Moğollar bütün bu bölgeleri ele geçirdiklerinde ordularında, Türkistan'dan gelen yeni Türk grupları da vardı. Moğol hakimiyetinde Hazar Denizi ve Karadeniz'in kuzeyinde yaşamış olan Türkler, Moğol istilası içinde erimiş ve siyasi anlamda Tatar diye anılmışlardır.[542]

---

[541] DEVLET, Nadir. Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905—1917, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1985, s. 15.
[542] DEVLET, Nadir. "XX. Yüzyılda Tatarlarda Milli Kimlik Sorunu", Bahçesaray Dergisi, Sempozyum Bildirisi, Köstence , 17-20 Kasım 1994.

Bugün Karadeniz'in kuzeyinde ve Rusya'da yaşayan, Tatarca denen kuzey Türkçesini konuşan Müslümanlar, bu Türk grupların devamıdır. Tatar (Moğol) hakimiyeti altında yaşayan milletler de Tatar (Moğol) sülalesinden hanedanların idaresinde yaşadıkları için Tatar diye anılmışlardır. Yani Tatar kelimesi soy gösteren etnik bir tabir değil, tarihi kimliği bildiren ve vatandaşlık ifade eden bir sözcüktür.[543]

Osmanlı Devleti'nde de buna benzer bir durum söz konusu olmuştur. İmparatorluk içinde yaşayan Ermeni, Yahudi, Rum, Arap, Çerkez, Gürcü, Arnavut vb. etnik kökene sahip çeşitli uluslar tarihte nasıl Osmanlı milleti olarak isimlendirilmişlerse Karadeniz'in kuzeyinde Moğol hakimiyetinde yaşayan Türkler de bu anlamda Tatar olarak adlandırılmışlardır. Kısacası, XX. yüzyılda, kendilerine Tatar denilen Rusya Müslümanları, Moğol değil, ataları Moğol idaresinde yaşamış ve zamanla Moğolları da Türkleştirmiş Türklerdir.[544]

Tatar sözü, çeşitli zamanlarda değişik anlamlarda kullanılmıştır. Ruslar bu deyimi uzun süre Rusya'nın Avrupa topraklarında yaşayan Müslüman Türkleri tanımlamak için kullanmışlardır. Batılı yazarlar ise Tatar kelimesini, Türkistan'da ve Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Türkler için kullanmaktaydılar.[545]

Avrupalılar, Ruslar ve bazı Asyalı milletler Altın Ordu Devleti'ni meydana getiren halklara Tatar ismini vermişlerdi. Altın Ordu'nun yıkılmasını müteakip daha sonra oluşan hanlıklarda ise askeri liderler ve yüksek kademelerdeki devlet görevlileri kendilerine Tatar diyorlardı. O dönem Tatar isminin kullanılması bir itibar kazanma meselesi haline geldiğinden ismin yayılması kolaylaşmıştır.[546]

Zamanla Türkler Moğol hakimiyetinden çıkmış, ancak Hazar Denizi ve Karadeniz'in kuzeyindeki bölgelerde yaşayan Türk topluluklarında Tatar siyasi ismi bugüne kadar devam etmiştir. Bunun yanında bazı gerçek Tatar olan etnik grupların bir kısmı Tatar ismini kullanmayıp kendi yerel adlarını kullanmayı tercih etmiştir. Mesela Sibirya Tatarlarının bir kısmı kendilerini Buharlı olarak, Astrahan Tatarlarının bir kısmı da Nogaylar olarak isimlendirmişlerdir. Yine İdil-Ural Tatarları arasında 1926

[543] MAKSUD, Mehmet. "Tatarlar Kimdir?", Emel Dergisi, Sayı 214, Ocak-Şubat 1996, s.2.
[544] A.g.m. s. 2.
[545] ÜLKÜSAL, Müstecib. Kırım Türk-Tatarları Dünü-Bugünü-Yarını, İstanbul, Baha Matbaası, 1980.
[546] AKÇURA, Yusuf. Türklerle Tatarlar Birdir, İkisi de Medeniyete Hizmet Etmişlerdir, Altın Armağan, İstanbul 1328/1912, s. 45.

yılındaki nüfus sayımında, ülkenin Avrupa bölgesindeki Tatar nüfusunun ancak % 88'i kendisine Tatar demiştir. Geri kalan % 12'si kendilerine Mişerler (241.000), Kreşinler (113.000) ve Tipterler (25.000) olarak tanıtmışlardır.[547]

Bugün Rusya Federasyonu içinde, başkenti Kazan şehri olan Tataristan Özerk Cumhuriyeti bulunmaktadır. Nüfusu 3.779.800 olan bu ülkenin %51'i Tatar, %41'i Rus ve %3'ü de Çuvaş'tır. Buna göre halkın yarıdan fazlası İslam dinine inanmaktadır. Anadolu'nun Türk hakimiyetine girmesinden 150 yıl önce Türkçenin kuzey lehçesini konuşan Tatarların ataları, 922 yılında İslam dinine girmiş olan İdil (Volga) Bulgarlarıydı.[548] Bulgar Türkleri de Moğol hakimiyetinin sona ermesinden sonra kurulan Altın Ordu Devleti'nin egemenliği altına girmiştir.[549]

XV. yüzyılın ikinci yarısında Altın Ordu yıkıldıktan sonra bu topraklarda Kazan, Kırım, Kasım, Astrahan, Sibir Hanlıkları ve bağımsız Nogay Hanlığı ortaya çıkmıştır. 1522 yılında Ruslar tarafından Kazan Hanlığının varlığına son verildikten sonra, Rusların hakimiyetinde kalan Tatarların bir kısmı yapılan baskılar dolayısıyla yurtlarını terk edip Urallara göç etmek zorunda kalmışlardır.[550] 1917 Rus ihtilalinden sonra da bazı siyasi haklar elde eden Tatarlar, esas özerklik hakkını 1992 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kazanabilmiştir. İşte şimdi Rusya Federasyonu'nun içinde bulunan Tatar olarak isimlendirilen halkın vatanı Tataristan Cumhuriyeti'dir.

Diğer taraftan, gerçek Tatarlar, Anadolu'da XV. yüzyıla kadar görülmektedir. Moğolların Anadolu Selçuklularını 1243 yılında Kösedağ Savaşı'nda yenmeleriyle, Anadolu Moğol (Tatar) istilasına uğramıştır. Bu savaşın ardından Türk halkına akıl almaz katliam ve işkenceler uygulayan Moğollar Anadolu Selçuklu Devleti'ni vergilendirmiş ve XIV. yüzyılın başında devletin yıkılmasıyla ortaya birçok beyliklerin çıkmasına sebep olmuşlardır.[551]

---

[547] ERKAN, Süleyman. Kırım ve Kafkas Göçleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.
[548] MAKSUD, Mehmet. Tatarlar Kimdir?", Emel Dergisi, Sayı 214, Ocak-Şubat 1996, s.2.
[549] KAFALI, Mustafa. Altın Ordu Hanlığı'nın Kuruluş ve Yükseliş Devirleri, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1976.
[550] KURAT, Nimet Akdes. IV – XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, A.Ü.D.T.C.F. Yay., Ankara, 1972.
[551] Osmanlı sultanlarından beşincisi Sultan Yıldırım Bayezid'in oğlu Çelebi Mehmed İskilip civarında üç beş bin çadır halkı görüp bunların Tatar olduğunu öğrenince, hepsinin, Balkanlarda Filibe civarına yerleştirilmelerini emretti ve bu Tatarların yerleştiği yere Tatar Pazarı denildi. A.g.m. s. 2.

Bu beylikler bir süre kendi aralarında hakimiyet mücadelesi vermişler, ancak Osman Bey Batı Anadolu'dan itibaren güçlü bir siyasi birlik kurmayı başarmıştı. Anadolu'da Moğol (Tatar) işgalleri sürse ve Osmanlı Devleti veya başka bir güçlü siyasi yapı ortaya çıkmasaydı, Anadolu'da yaşayanlar da Karadeniz'in kuzeyinde olduğu gibi, başlarındaki Moğol hanedanlardan dolayı, büyük bir ihtimalle Tatar diye anılacaklardı.[552]

Rusların Altın Ordu Devleti dönemini Tatar Zulmü diye adlandırarak bu ada olumsuz bir anlam kazandırmış olmaları, Tatar adının Ruslar tarafından kasıtlı olarak Kırım'da yaşayan Türklere takıldığı hususundaki görüşler oldukça yaygın idi.[553]

Çarlık döneminden sonra İdil-Ural bölgesindeki Türklerin birliğini ön gören Millet Meclisi hareketi ile İdil-Ural Devleti projesi uygulanamayınca Ruslar bu bölgede üç ayrı muhtar Türk cumhuriyeti; Tataristan, Başkurdistan ve Çuvaşistan'ı tesis ederek bu adları da resmileştirmiş oldular. Böylece Türk veya Tatar adının kullanılmasına gerek kalmamıştı ve ayrıca bunun kullanılmasına izin de verilmiyordu.[554]

Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulduğu dönemlerde Türk-Tatar adıyla birlikte Tatar, Kırım Tatarı, Kırım Tatar Nogayları gibi adların zaman zaman kullanıldığı görülmektedir. İlerleyen dönemlerde ise Kırım Tatar adı resmen devlet yetkilileri, yerli ve uluslararası entelektüel camia tarafından literatüre yerleştirilmiştir. Bu durum Kırım Türklerinin topyekün sürgüne maruz bırakıldıkları 18 Mayıs 1944 yılına kadar devam etmiştir.[555]

1980'li yıllarda Tatar ismi başlangıçta ihtiyatla ve fakat daha sonra yaygın şekilde kullanılarak Türk kimliğinden ayrı bir etnik grubun varlığı her platformda vurgulanmaya başlanmış oldu.[556] 1944'ten sonra yok sayılan ve muhtemelen

---

[552] CEVDET Paşa. Kırım ve Kafkasya Tarihçesi, Ebuzziya Matbaası, İstanbui 1307.
[553] DEVLET, Nadir. XX. Yüzyılda Tatarlarda Milli Kimlik Sorunu", Bahçesaray Dergisi, Sempozyum Bildirisi, Köstence , 17-20 Kasım 1994.
[554] KALAFAT, Yaşar. Kırım Kuzey Kafkasya Sosyal Antropoloji Araştırmaları, Ankara, ASAM Yayınları, 1999.
[555] ÜLKÜSAL, Müstecib. Kırım Türk-Tatarları Dünü-Bugünü-Yarını, İstanbul, Baha Matbaası, 1980.
[556] Türk Dünyası-II, İçinde YÜKSEL, İsmet. "Kırım'ın Etnik Yapısı Ve Kırım Tatarlarının Problemleri" , Yeni Türkiye, 7/16, s. 1516.

Tatarların nüfusuna dahil edilen Kırım Türkleri, rejim tarafından yeniden ayrı bir ulus veya etnik grup olarak yok edilmiş oldu ve Kırım Tatar tabiri resmiyet kazandı.

1920 yılından sonra İdil boyunda yaşayan Kazan Türkleri kendi ulus adları olarak uzun yıllar Tatar adını kullanmışlardır. Katı Sovyet rejimi şartlarında başka bir isim konusunda görüş beyan etmek pek mümkün değildi ve 65 yıl boyunca bu konu tartışılamadı. Çünkü Sovyet rejimi bir taraftan enternasyonalizm, halkların dostluğu ve komünist toplum yaratma gerekçesiyle etnik kökeni Rus olmayan toplulukları Ruslaştırmaya çalışırken, diğer taraftan da Türk toplulukları coğrafi ve manevi olarak birbirlerinden ayırmak suretiyle, öz milli adlarından uzaklaştırarak kendi mahalli kimliklerini geliştirmeye teşvik ediyordu. Bu amaçla da Türk toplulukların alfabeleri 15-16 yıl gibi kısa bir süre içinde iki defa değiştirilmişti (1926-1940 Latin alfabesi, 1940'tan sonra Kiril alfabesi). Kiril harflerine geçildiği zaman ise her Türk boyuna birbirinden oldukça farklı alfabeler ve ortografi kuralları yaratılarak, bu topluluklar birbirlerinin yazılarını anlayamayacakları bir seviyeye indirgenmişti.[557]

Bu ve buna benzer siyasi ve kültürel uygulamalar en yakın kardeş toplulukları dahi birbirinden uzaklaştırmış, başka bir ifade ile herkes ancak kendisi ile ilgilenir duruma gelmişti. Bu şartlar içinde yetişenler de ancak kendi yerel etnik kimlikleri ile özdeşleşmek durumunda kalmış ve üst-kimlik, soy birliği veya akrabalık gibi kavramlar önemsenmeyen faktörlere dönüşmüştü.[558]

Rusların Kırım Türkleri ile ilgili yayınlarında sadece Kırım Tatarı tabirini kullandıkları görülmektedir. Ayrıca Kırım'da kurulan resmi milli teşkilatın adı da Kırım Tatar Milli Meclisi olarak kabul edilmiştir. Bu, Kırım'da halkın çoğunluğuna Kırım Tatarı adını benimsetip, resmi bir ad olarak kabul ettirmek arzusunu göstermektedir.

Sovyet döneminde milli şuurun bastırılmış olması, milli kimliği belirleyen ad konusunda bilimsel çalışma ve tartışmaların yapılmasını engellemişti. Bugün kısmen bu konuda baskıcı tutumun yumuşaması söz konusu olduğundan BDT'nda yaşayan

---

[557] WİLLİAMS, Brian Glyn. A Homeland Lost: Migration, the Diaspora Experience and the Forging of Crimean Tatar National Identity , Unpublished Ph.D. Dissertation, University of Wisconsin, 1999.
[558] REDDAWAY, Peter. Appeal By Representative Of the Crimean Tatar People To The World Public ; Uncensored Russıa : Protest And Dıssent In The Sovıet Unıon, Cambridge University Pres, 1972.

etnik topluluklar kendi geçmiş ve adlarını merakla incelemeye başlamışlardır. Ancak sadece bilimsel çalışmalarla gerek Kırım gerekse Kazan Türklerinin etnik adlarını yeniden belirlemenin veya değiştirmenin olasılığı zayıf gözükmektedir. Bunun en önemli sebebi geçmişte etnisite konusunda yapılan yoğun propaganda halkın artık kendi kimliğini Tatar adıyla tanımlamasına yol açmasıdır.

Geçmişte Ruslar tarafından kötülenen Tatar adını bugün bir çok kişi çekinmeden kullanmaktadır ve bilhassa Ruslar ve diğer yabancılarla birlikte yaşamak zorunda olan Kırım ve Kazan Türkleri milli kimliklerini ancak Tatar adıyla açıklayabilmektedirler. Tabii ki anavatanın dışında yaşayanların bir kısmının kendilerini hala Kırım Türkleri, Romanya Tatarları/Türkleri, Tatar Türkleri, Kazan Türkleri veya İdil-Ural Türkleri gibi tabirlerle kökenlerini belirtmeye devam etmeleri doğaldır. Ancak önemli olan çoğunluğun yaşadığı anavatandaki Türklerin tercih edeceği addır.

Bugün resmi otoriteler ve aydınlar tarafından yapılan bilimsel çalışmalara rağmen milli kimlik veya üst kimlik olarak Tatar adının herhangi bir değişime uğramasını beklemek pek gerçekçi gözükmemektedir. Çünkü gerek halkın çoğunluğu ve gerekse bilim adamlarının büyük bir kısmı Tatar adından vazgeçmeyi düşünmemektedir. Hatta anayurdun dışında yaşayan, dolayısıyla doğrudan doğruya herhangi bir siyasi veya kültürel baskı altında kalmamış olan Kırım ve Kazan Türklerinin de özel olarak kendi aralarında kökenlerini Tatar olarak ifade etmeleri, Tatar adının ne kadar derin kök saldığının doğal göstergesi durumundadır.

Türkiye'de kurulan bütün Kırım derneklerinin isimleri "*Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği*" olarak isimlendirilmiştir. Yine Avrupa'da faaliyet gösteren Kırım derneklerinden en önemlisi olan "*Batı Avrupa Kırım Türkleri Dayanışma ve Kültür Merkezi"* ismi verilmiştir. Aynı derneğin Genel Başkanı Sayın Rafet Karanlık ile yapılan görüşmede Türklük bilincinin her zaman önde olduğunu ve Kırım Türklerinin sürdürdüğü haklı mücadelesinde Sovyet idarecilerin engellemelerinden birisinin de Kırım Türkünün dünya kamuoyuna Tatar adıyla servis edilmesinin bulunduğunu ifade etmiştir.

Ancak kimlik sorununun bu topluluklarda Türklük şuurunun güçlendiği oranda daha kolay çözümlenebileceği söylenebilir. Örneğin Kırım'ın çöllerle kaplı kısımlarında yaşayan Türk grupları veya başka bir ifade ile Nogay diye adlandırılan Kıpçak anadiline bağlı topluluklar Tatar adını benimserken, Yalı boyundan olanları kendilerini Kırım Türkü diye ifade etmektedirler. İlginç olan Kırım Türklerinin Rus kaynaklarında olduğu kadar Osmanlı kaynaklarında da her zaman Tatar adı ile anılmalarıdır. Dolayısıyla uluslararası platformlarda ve özellikle Türkiye'de Tatar adı gündeme geldiğinde bir çok insan Kırım Türklerini anlamaktadır.

6.3. Kırım Tarihi :

Cengiz Han ile başlayan zaferler zincirine 1227'de ölümünden sonra oğulları büyük bir Moğol-Türk Hakanlığı kurarak yeni bir halka eklemişlerdir.[559] Bu zaferlerin en önemlisi olan 1237-1241 yılları arasında gerçekleştirdikleri Doğu Avrupa'nın istilası, burada kurulan Altın Ordu Devleti'nin yıkılmasından sonra ortaya çıkan Kırım, Kazan, Astırhan, Nogay ve Sibir hanlarının tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur.[560]

1237 yılı sonunda Moğol-Türk ordusu Rusların yaşadığı bölgelerin istilasına başladı. Bu sıralarda Rus yurdu birçok prensliklere (knezlik) bölünmüştü. Rus Prenslikleri arasındaki iktidar ve toprak mücadelelerinden dolayı Rus yurdunda sürekli karışıklıklar yaşanmakta idi.[561] Bu durumdan istifade eden Batu Han yıldırım harbiyle Rus yurdunun önemli bir bölümünü ele geçirmiş ve Rus prensliklerinin askeri kuvvetlerini de etkisiz hale getirmiştir. Tarihte ilk kez, doğudan gelen istilacılar, bir seferde Rus prensliklerinin siyasi varlıklarını ortadan kaldırmıştı.[562]

İşgali müteakip Moğol-Türk kuvvetleri Rusların idari teşkilatlarına dokunmamışlar ve prenslerin hakimiyetlerini idame ettirebilmesi için birtakım askeri ve idari tedbirler almalarına müsaade etmişlerdir. Zaten fazla kalabalık olmayan

---

[559] TOBÇA'AN, Niuça Manghol-un. Moğolların Gizli Tarihi, Çev. Ahmet TEMİR, Türk Tarih Kurumu, 1995, Yazılışı 1240.
[560] KURAT, Nimet Akdes. IV – XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, A.Ü.D.T.C.F. Yay., Ankara, 1972.
[561] ÖZTUNA, Yılmaz. Tarih ve Politika Ansiklopedisi, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2006, Kırım Hanlığı, s. 343-344.
[562] CEVDET, Ahmet Paşa. Kırım ve Kafkasya Tarihçesi, Ebuzziya Matbaası, İstanbui 1307.

Moğol-Türk kuvvetlerinin bütün Rus şehirlerini ve köylerini fiilen işgal edip Rus topraklarında uzun süre kalmalarına imkan bulunmamaktaydı. Bu yüzden kendileri için daha elverişli olan Rusya'nın bozkır bölgelerine yerleşmişlerdi.

Moğolların Rus topraklarında gerçekleştirdikleri işgalin etkileri konusunda net bir bilimsel veri bulunmamakla birlikte, yazılan tüm taraflı ve yanlış yazılara rağmen, o tarihte zaten iç karışıklıkların yoğun olarak yaşandığı Rus prensliklerinde, Tatarların getirdiği güçlü disiplin sayesinde asayişin normalleşmesi en önemli etkilerden sayılmaktaydı. Ayrıca Rusların Moğolistan'ın derinliklerinde bulunan kentlerine kadar rahatça gidebilmeleri, yaşam ve giyim tarzlarında olduğu gibi, fikir ve görüşlerinde de Tatarların tesiri altında kalmalarına sebep olmuştu.[563]

240 yıl süren Tatar hakimiyeti sonunda Ruslar, dillerini, dinlerini, topraklarını ve idari teşkilatlarını tamamiyle muhafaza etmekle beraber, bunları kuvvetlendirmekte de başarılı olduklarına bakıldığında, Tatar hakimiyetinin bir boyunduruk olmaktan ziyade bölgeye istikrar ve barış getirdiği bile düşünülebilir. Altın Ordu hakan ve hanlarının kontrol altına aldıkları topraklarda yaşayan halkların dil, din, kültür gibi manevi zenginliklerine müdahale etmedikleri ve zarar vermedikleri tarihi bir gerçektir. Altın Ordu'nun Rus prensliklerindeki hakimiyetinin, sonraki Rus çarlarının Kazan, Başkurt, Sibir, Kırım, Kafkas ve Türkistan'daki hakimiyetleri ile kıyaslandığında ve her iki topluluğun bugün geldiği noktalara bakıldığında konu daha iyi anlaşılacaktır.[564] Çar hükümetlerinin, Bolşevik ve daha sonra Sovyet yönetimlerinin başta Türkler olmak üzere diğer gayri Rus topluluklara uyguladıkları asimilasyon politikalarının onda birinin Tatar hanları tarafından uygulanmadığı tarihsel bir vakadır. Moğol-Türk devleti geleneğinde olduğu gibi Altın Ordu'da da tam bir din ve dil serbestliği bulunmaktaydı.[565]

Altın Ordu Devleti XIII ve XIV. yüzyıllarda siyasi, iktisadi ve kültür bakımından Türk dünyasının en önemli merkezlerinden biriydi.[566] Devletin yönetim kademelerinde bulunan üst tabaka topluluk Moğol unsurlardan meydana gelmesine rağmen,

---

[563] ÜLKÜSAL, Müstecib. Kırım Türk-Tatarları Dünü-Bugünü-Yarını, İstanbul, Baha Matbaası, 1980.
[564] KAFALI, Mustafa. Altın Ordu Hanlığı'nın Kuruluş ve Yükseliş Devirleri, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1976.
[565] KURAT, Nimet Akdes. IV – XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, A.Ü.D.T.C.F. Yay., Ankara, 1972.
[566] Öztuna, Yılmaz, Tarih ve Politika Ansiklopedisi, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2006, Altın Ordu, s. 25-26.

ahalisinin büyük bir kısmı Türklerden oluşmuştu. Bu küçük imtiyazlı topluluk da kısa bir zaman içinde tamamiyle Türkleşmişti.[567]

Altın Ordu Devleti, 1502 yılında prensler arasındaki iktidar mücadeleleri, ticaretin azalması, çevresinde bulunan devletlerin güçlenmesi sonucunda yıkıldı ve yıkılan bu devletin harabeleri üzerinde Kırım, Kazan, Sibir, Astırhan ve Nogay hanlıkları kuruldu. Dolayısıyla Kırım Hanlığı , Cengizhan'ın torunu Batuhan'ın kardeşi Tukay-Timur neslinden gelen hanlar tarafından kurulmuştur. İlk Kırım Hanı olan Hacı Giray Han 1441'de bağımsızlığını ilan etmiş ve 1446 yılında ölünce yerine oğlu Mengli Giray geçmiştir.

6.3.1. Osmanlı Dönemi :

Tarihte Osmanlı ve Rus Devletleri'nin üzerinde bulundukları coğrafi konumları ve jeostratejik yapıları, siyasi ve ticari çatışmanın temelini oluşturmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu için Karadeniz oldukça önemli bir denizdi. Osmanlı Devleti kendi halkını beslemek için kuzeyden deniz yoluyla gelen ucuz buğday, yağ, bal, tuz, balık ve et gibi temel gıda maddelerine ihtiyacı vardı. Karadan taşıma giderlerinin fazlasıyla yüksek olması dolayısıyla bu maddeleri büyük miktarlarda ve ucuza getirmenin tek yolu deniz taşımacılığı idi. Osmanlı İmparatorluğu sadece Kırım'dan yılda bin ton tuz ve balıkçılık ürünü ihraç etmekteydi. Bu yüzden Osmanlı Devleti daha Fatih döneminde Karadeniz'i bir Osmanlı denizi haline getirmek için gayret göstermiştir.[568]

Kuzey Karadeniz stepleri, hayvancılık ve buğday üretimiyle Osmanlı ekonomisinin ayrılmaz bir parçası halindeydi. Özellikle Kırım'a bağlı Kefe, Akkerman ve Kili şehirleri ekonomik açıdan son derece önemli idi.[569]

Altınordu Devleti'nin çöküşü ve ardından bağımsız hanlıkların kuruluşuyla birlikte Fatih Sultan Mehmet, hem Karadeniz'i bir "Türk Gölü" haline getirmek hem de Rusya'nın güçlenip büyümesi karşısında Karadeniz'e olacak saldırıları önlemek

[567] İNALCIK, Halil. "Kırım Hanlığı", İslam Ansiklopedisi, Volume 4, 1955, s. 746-756.
[568] ASLANGİRAY, Ahmet Suha. Kırım Hanlığı'nın Mense-i, Kuruluşu ve Osmanlı İmparatorluğu'na Bağlanması, Kırım Türk Kültür Derneği Neşriyatı, İstanbul, 1959, s. 45.
[569] HAMMER, Joseph Von. Osmanlı Tarihi, c. VIII, Haz ÇEVİK, M. ve KILIÇ, E., Üçdal Neşriat, İstanbul, 1985, s. 156.

şeklindeki hedefine ulaşabilmek için Karadeniz'e kıyısı bulunan Kırım Hanlığı'nı himayesine almak siyasetini takip etmiştir.[570] Ancak diğer Altınordu Hanlıkları'yla ilgilenmemesi ile ortaya çıkan zafiyet hanlıkların kolayca Rusya'nın kontrolüne geçmesine sebep olmuş ve güç dengesi Osmanlı Devleti aleyhine bozulmuştur.[571]

Çarlık Rusyası, Doğu Avrupa'yı batı pazarlarına ve dünya ticaret yollarına bağlayan Karadeniz, Hazar Denizi ve Baltık Denizi'ne hakim olabilmeyi milli bir hedef olarak görmüşlerdir. Bu yüzden Rusya'nın dünya hakimiyeti planlarında bu denizlerin giriş ve çıkış noktalarında egemenlik kurulması en öncelikli hedefler olarak görülmüştür. Osmanlı Devleti de Rus yöneticileri tarafından bu planların önünde en büyük engel olarak kabul edilmiştir.

6.3.1.1. Kırım-Osmanlı Yakınlaşması :

XV. yüzyıl başlarında Altın Ordu Devleti'nde meydana gelen karışıklıklar ve iç savaşlar sebebi ile ülkede özellikle Kırım'a ve Karadeniz'in kuzeyindeki bölgelere doğru bir göç yaşanmakta idi. Bu arada Kırım Hanlığı'nın kurucusu kabul edilen Hacı Giray, Altın Ordu Hanı'na karşı Rusya ile ittifak kurarak siyasi açıdan durumunu kuvvetlendirdi. İstanbul'un fethinden sonra da boğazlara ve Karadeniz'e hakim olan Osmanlılar ile Cenevizlilere karşı ittifak başarısını elde etti.[572]

Daha sonra Kırım Hanı Mengli Giray ülkede yaşanan karışıklıklardan dolayı Fatih Sultan Mehmet'e başvurmuş ve Kırım'ı himaye etmesi talebinde bulunmuştur. Osmanlı Sultanı bunun üzerine 1475 yılında Gedik Ahmet Paşa komutasında 300 parça gemiden oluşan Osmanlı Donanmasını Kırım'a gönderdi. Kırım Hanı'nın da desteği ile Kefe, Menkup ve Azak Kaleleri Cenevizliler'in elinden alınarak Karadeniz hakimiyetlerine son verildi.[573] Bu kaleler Osmanlı Devleti'ne bağlı birer sancak haline getirildi. 1475'te Osmanlı Devleti'nin himayesinde olan Kırım Hanlığı XVIII. yüzyılın sonuna kadar Rusların Karadeniz'e inmesini önleyen en önemli etken olmuştur.[574]

---

[570] KURAT, Nimet Akdes. IV – XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, A.Ü.D.T.C.F. Yay., Ankara, 1972.
[571] KURAT, Nimet Akdes. Rusya Tarihi, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1999.
[572] UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. Osmanlı Tarihi, c. III, K. I, T.T.K., Ankara, 1995.
[573] HAMMER, s. 165.
[574] İNALCIK, Halil. "Kırım Hanlığı", İslam Ansiklopedisi, Volume 4, 1955, s. 746-756.

1578-1606 yıllarında İran ve Avusturya savaşları sırasında Osmanlıların Kırım kuvvetlerine olan ihtiyacı arttı.[575] Aynı tarihlerde Kırım'a Rus Kozaklarının saldırıları sürerken, Kırım Ordusunun uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin yanında savaşmak zorunda bırakılması ve Osmanlı askeri liderlerinin Kırım Hanlarına kendi maiyetlerinde bir kumandan muamelesi yapmak istemeleri Kırım'da Osmanlı karşıtı fikir ve düşüncelerin doğmasına sebep oluyordu. Bu muhalif fikirler zamanla Mehmed Giray II. yi isyana teşvik etti ve Kefe üzerinde hak iddia ederek şehri kuşattı. Ardından Mehmed Giray Han'ın oğlu Saadet Giray, Kıpçak bozkırından Nogaylar ile birleşerek İslam Giray'ı kaçırdı ve Kefe önünde Osmanlı kuvvetleri ile çarpıştı, ancak Nogaylar ve Don Kozakları ile birlikte yaptığı her iki teşebbüste de başarılı olamadı.[576]

İslam Giray II. Osmanlı Devleti'nin desteğiyle Kırım Hanı olarak tahtı ele geçirebilmiştir. İlk defa hutbede padişahın adını da okutmaya başlayan Han Osmanlı Devleti'nin oldukça sadık bir müttefiki olmuştur. Onun zamanında Kırım'da Osmanlı nüfuzu kuvvetlenmiş ve Macaristan'da Habsburglara karşı İmparatorluk çıkarlarını müdafaa ederek ve Anadolu'da çıkan Celali İsyanlarına karşı asker göndererek sadık müttefik olduğunu ispat etmiştir.[577]

Osmanlı İmparatorluğu'nun XVII. yüzyılın başlarında zayıflamaya başladığı dönemde devletin tamamında görülen yönetim zaafı Kırım'da da kendini hissettirmiştir. O yıllarda Mehmed Giray ve Şahin Giray Osmanlı yanlısı Canbek Hanı tahttan indirerek yönetimi ele geçirmiş ve İmparatorluğun düşmanlarıyla işbirliği yaparak 1610'da Osmanlı kuvvetlerini mağlup etmiş ve Kefe'yi ele geçirmişlerdir. Bu sırada kuzeyde Rus Kozakları Osmanlı ve Kırım topraklarına saldırarak önce 1614'te Sinop'u, ardından 1625'te İstanbul Boğazı'nda Yeniköyü yakıp yağmaladılar.1637'de Azak kalesini ele geçiren Rus Kozaklar bu topraklarda 5 yıl kalmayı başardılar. Bundan sonra XVII. yüzyıl boyunca Rus Kozakları sorunu sadece Kırım için değil, Osmanlı İmparatorluğu için de ciddi bir sorun haline gelmiştir.[578]

---

[575] A.g.m. s. 746-756.
[576] ASLANGİRAY, Ahmet Suha. Kırım Hanlığı'nın Mense-i, Kuruluşu ve Osmanlı İmparatorluğu'na Bağlanması, Kırım Türk Kültür Derneği Neşriyatı, İstanbul, 1959, s. 77.
[577] UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. Osmanlı Tarihi, c. III, K. I, T.T.K., Ankara, 1995.
[578] İNALCIK, Halil. "Kırım Hanlığı", İslam Ansiklopedisi, Volume 4, 1955, s. 746-756.

1644-1654 yılları arasında İslam Giray III. ile birlikte yeniden Osmanlı Devleti ile ittifak kuran Kırım Hanlığı kuzey düşmanlarına karşı dört büyük sefer gerçekleştirmişlerdir. İslam Giray III. Rusya ve Kozaklara karşı yapılan seferlerde Zaporog Kozaklarını Lehistan'dan ayırarak, kendi tarafına çekmesi büyük bir başarı olarak kabul edilmiştir.[579]

6.3.1.2. Köprülüler Sonrası Kırım Hanlığı :

Köprülüler Osmanlı idaresinde söz sahibi olduktan sonra devletin her kademesinde yenilikler yapılmış ve Lehistan'dan Podolya alındıktan sonra, Kozaklar üzerinde hakimiyet tesis edilerek, Ukrayna topraklarına yayılma eğilimi gösterilmiştir. Bu teşebbüs 1678'de Ruslar ile Osmanlılar arasında ilk büyük savaşa sebep olmuş ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa komutasında büyük bir ordu Kırım Hanı Murad Giray (1678 - 1683)'ın ordusu ile birleşerek Ukrayna'da Çigrin kalesini ele geçirmeyi başarmıştır.[580] Kozakların Osmanlı himayesi çok sürmemiş ve Viyana bozgunu ile başlayan büyük çekilme esnasında kuzeydeki bütün kazanımlar kaybedilmiştir.

1684 yılında Ruslar Avrupa'da kurulan mukaddes ittifaka katılarak Kırım'a ve Azak kalesine taarruzlara başlamışlardır. Ancak 1683-1699 yıllarında Rusların Kırım'ı istila teşebbüslerine karşı Kırımlıların başarılı savunması ve Besarabya'da Leh kuvvetlerinin Rus taarruzlarını bertaraf etmeleri Osmanlı Devleti'ni rahatlatmıştır. Ayrıca Kırım kuvvetlerinin 1688 yılında, Sırbistan'daki Kaçanik Boğazında Habsburg ordusu karşısında elde ettiği zafer, Osmanlıların Rusları Balkanlardan atması için bir fırsat yaratmıştır. Bu savaş sırasında Osmanlı yönetiminin güvenini kazanan Hacı Selim Giray harbin sonuna kadar sadrazamlar ve padişahların sık sık değişmesine rağmen uzun zaman hanlığını koruyarak harbin sevk ve idaresinde birlik ve devamlılık sağladı ve Osmanlı Devleti'nin daha büyük felaketlerden korunmasında etkili oldu.

1696 yılında ise Rus Çarı'nın Azak Kalesini ele geçirmesine engel olunamadı. Yeni han Devlet Giray II., Rus Çarı Petro'nun Azak'ta yeni bir donanma ve kaleler yaptırarak savaş hazırlıkları yaptığını bildirerek Osmanlı yöneticilerini

[579] SABİT, Bedriye. Kırım'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Eklenmesi Meselesi. İstanbul, Arkadaş Matbaası, 1934, s.24.
[580] ÜREKLİ, Muzaffer. Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Osmanlı Himayesinde Yükselişi, Ankara, 1989, s. 77.

harekete geçirmeğe çalışmış ve ancak 1708 yılında ikinci kez hanlığa getirilince istediğini elde edebilmiştir. İsveç Kralı Karl XII. ile birleşerek, Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı savaş ilan etmeye ikna etmiş, ancak 1711 yılında Baltacı Mehmet Paşa komutasındaki ordu Prut'ta Rusya'nın tamamen yenilmesi fırsatını kaçırmıştır.[581]

Bu kez Rus kuvvetleri, 25 yıl sonra ilk defa, 1736'da Kırım yarımadasının işgalinde başarılı olmuştur. Ardından Rus orduları, 1770'te Bucak'ı, 1771'de Prens Dolgorukiy idaresinde Kırım Yarımadası'nın tamamını istila ettiler. 21 Temmuz 1774'de imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşması'nın üçüncü maddesi ile Kırım, Bucak, Kuban, Yedisan, Camboyluk ve Yedicek Tatar ulusları serbest ve bağımsız olarak tanınacaklar, kendi aralarında seçecekleri Cengiz Han soyundan gelen bir hanın idaresi altında olacaklar ve han herhangi bir devletin baskısına maruz kalmaksızın halkını kendi kanun ve adetlerine göre yönetecektir.[582]

Kırım Yarımadası ile Bug Irmağı'ndan Kuban Irmağı'na kadar Türklerin oturdukları bölgeler müstakil Kırım Hanı'nın idaresinde bağımsız ilan edilmekle beraber, anlaşmanın diğer maddeleri ile Rusya önemli kritik noktaları, Azak Denizi ağzının iki tarafında Yeni Kale ve Kerç, Dinyeper ağzında Kılburnu kalesi ve etrafındaki araziyi, büyük ve küçük Kabartayları İmparatorluğuna dahil ediyordu. Bu şartlar altında hanlığın bağımsız bir varlığa sahip olması imkanı yoktu ve bu ileride yapılacak işgali kolaylaştırmak için, siyasi bir manevradan başka bir şey değildi.[583]

Kısaca 1475'de Hacı Giray Han zamanında kendi isteği ile Osmanlı İmparatorluğu'na bağlanan Kırım Hanlığı 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması'yla Rusya topraklarına dahil edilmiş oldu.[584]

---

[581] İNALCIK, Halil. Kırım Hanlığı, İslam Ansiklopedisi, Volume 4, 1955, s. 746-756.
[582] GÜNAY, Bekir. Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, s.42.
[583] İNALCIK, s. 750.
[584] İNALCIK, Halil. "Power Relationship between Russia, the Crimean and the Ottoman Empire as Reflected Titulature." In The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on Economy and Society, 1993, **Bloomington**, Indiana University Turkish Studies, s. 369-411.

6.3.2. Rusya Dönemi :

Kırım Hanları, tarih sahnesine çıktığı günden bu yana bazen kendi kuvvetleri ile bazen başta Osmanlı Devleti olmak üzere ittifak halinde oldukları diğer devletler ile birlikte Rusya'ya karşı çok çetin varlık mücadeleleri vermişlerdir. 1770 yılında Rusya önce Kırım Yarımadası'nın kuzeybatısında bulunan Yedisan bölgesindeki Nogay Türklerini Kırım Hanlığı'ndan ayırmayı başarmış ve ardından 1771 yılında Kırım'ı işgal ederek hakimiyetleri altına almışlardır. 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla da Osmanlı Devleti'ne bu durumu kabul ettirmişler ve böylece sözde bağımsız Kırım Hanlığı kurulmuş oldu. Ancak Kırım'ın bağımsızlığı 1783'e kadar sürmüş ve aynı yıl arkası kesilmeyen Rus istilaları ile birlikte Çariçe Büyük Katerina, Kırım'ın Rusya topraklarının bir parçası olduğunu ilan etmiştir.[585]

Rusya'nın Kırım topraklarını işgal etmesiyle, 1772 yılından itibaren Kırım ve civarındaki Türk toplulukları Osmanlı İmparatorluğu'na doğru göç etmeye başlamışlardı.[586] Kendiliğinden göç etmemiş olan ve öz topraklarında yaşamaya devam etmek isteyenler de zorunlu göçe çeşitli sebep ve bahaneler ile zorlanmışlardı. Gerek yasal olan gerek olmayan yollardan, Rus arazi sahipleri ve devlet görevlileri Türklere ait pek geniş mülkleri zorla ele geçirdiler. Bunun yanında daha da ileri gidilerek Rusların arazilerinde çalışmak üzere geride kalan Türklere, ek vergiler, mallarının elinden alınması ve ücretsiz çalışmaya zorlanma gibi uygulamalar getirilmişti.1828-29 Rus-Türk savaşından sonra da Kırım kıyılarına yerleştirilen tam mevcutlu bir Kozak ordusu yöredeki Türk köylerini insanlık dışı çeşitli yöntemlerle talan etmiştir.[587]

Rusların Türklere karşı uyguladıkları baskı ve soykırım politikası yüzünden Kırım'daki Müslüman-Türk nüfus Anadolu topraklarına, Romanya'ya ve Bulgaristan'a göç etmek zorunda kalmış ve göç sırasında çok sayıda Kırımlı yaşamını yitirmiştir.

---

[585] İNALCIK, Halil. Osmanlı - Rus İlişkileri (1492-1700), İçinde Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992) , Türk Tarih Kurumu, XXVI. Dizi, Sayı 7, 1999, s. 67.
[586] GÜNAY, Bekir. Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, İçinde ÜNKAZAN, Halit. "Ukrayna'daki Kırım Türklerinin Sosyal Kimlik Mücadelesi", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 330.
[587] İNALCIK, s. 66.

1783'te Kırım'daki Türk nüfus %98 iken, Rus işgalinden sonra bu oran %35'e kadar gerilemiştir.[588]

Kırım Türkleri bahçe ziraatı, şarapçılık, tütüncülük, ipek böcekçiliği ve hayvancılıkta oldukça gelişmişti. Akdeniz ülkeleriyle ticaret yapıyorlar ve onlara pamuk, ipek ve büyük ölçüde de tahıl ihraç ediyorlardı. Rus istilasından yüz yıl sonra bir Rus yazar, Türklerin yoğun olarak başka ülkelere göç etmesinden dolayı, ülkenin Türk hakimiyeti altındayken yaşadığı eski zenginlik ve refahtan geriye çok az şeyin kaldığına işaret ediyordu. Yani Kırım Türk Halkının tarihi trajedisi Rus istilasından hemen sonra başlamıştı.[589]

Kendi ata topraklarından ayrılmak zorunda kalan Türklerin boşalttığı yerleri doldurmak için Rus Hükümeti, çeşitli Avrupalı halk topluluklarını Kırım'a getiriyor ve karşılıksız arazi ve iş veriyordu. Bulgarlar, Çekler ve hatta Estonyalılar Yarımadaya bu sebeple getirilen toplulukların başında gelmektedir. Fakat boşaltılan yerlerdeki en büyük pay Ruslara tahsisli idi ve bu oldukça hızlı bir şekilde ilerlemekteydi. Kırım Savaşı zamanında çeşitli Rus kolonilerine mensup sadece 15.000 kişi Kırım'a yerleşmişti. Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında Rus, Ukrayna ve Yahudi kolonizasyonu büyük ölçüde genişledi.

Kırım Sovyetler Birliği'nin bir parçası olduğunda, Türk unsuru toplam nüfusunun yaklaşık dörtte birini kaybetmişti. Bu durumda, bir Kırım Cumhuriyeti vücuda getirmenin faydalı olup olmayacağı meselesi ortaya çıkıyordu. Mayıs 1921'de Kırım Komünist Partisi'nin Eyalet Komisyonu 96'ya karşı 52 oyla Kırım'ın sadece Sovyetler Birliği'nin devamı bir eyalet olması gerektiğine karar verdi. Bu karar Moskova'daki hükümet merkezi tarafından yeterli bulunmadı ve bunun üzerine 13 Ekim 1921'de Lenin tamamen göstermelik ve ülkede yaşayan Türk gruplarını memnun etmek için bir Kırım MSSC'nin kurulduğuna dair kararnameyi imzaladı.[590]

---

[588] GÜNAY, Bekir. Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, İçinde ÜNKAZAN, Halit. "Ukrayna'daki Kırım Türklerinin Sosyal Kimlik Mücadelesi", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 331.
[589] A.g.e. s. 330.
[590] İNALCIK, Halil. Osmanlı - Rus İlişkileri (1492-1700), İçinde Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992) , Türk Tarih Kurumu, XXVI. Dizi, Sayı 7, 1999, s. 69.

Sovyet Hükümeti, Kırım Cumhuriyeti'nin uluslararası anlam taşıyacağı ve Rusya'nın Türkiye'ye ve Doğu'ya bakan bir penceresi olarak hizmet göreceği görüşündeydi. Hatta, Kırım Cumhuriyeti'nin kurulmasının, komünizmin Türkiye'de yayılması için kullanılabileceğine inanmaktaydılar. Gerçekten de Kırım MSSC'nin kuruluşu sırasında, Kırım Türkleri Türkiye Komünist Partisi'nin yönetiminde önemli rollere sahip oldular ve Parti Merkez Komitesi üyelerinin üçte biri Kırım Türküydü. Ancak gerçekte Kırım MSSC hiç bir zaman Moskova'nın büyük beklentilerini yerine getirmedi ve Türkiye için bir propaganda aleti durumuna asla düşmedi. Ayrıca Sovyet Kırımı'nın propaganda açısından düşünülen kıymeti de mahalli milliyetçiliğin baskısı sayesinde azaltılıyordu.[591]

Kırım Türk Hanlığının yeniden kurulabilmesi için komünistlerden destek uman Türk milliyetçileri çok kısa zamanda hayal kırıklığına uğradılar. 1927 yılında Kırım Başbakanı ve Türk milliyetçiliğinin en önemli temsilcilerinden biri olan Veli İbrahimov sınıf düşmanı olarak tutuklanmış ve müteakip yılda idam edilmişti. Sovyet rejimi aynı zamanda Veli İbrahimov adını kullanan kültürel alandaki bütün Türk teşebbüslerini gayri yasal ilan etti ve engelledi. Bunun yanında milliyetçi okul kitapları yasaklanırken, Türk dilinde yayınlanan edebi gazete ve dergilerin yayın hayatına da son verildi.

Kırım'ın toplam nüfusu içinde Türklerin oranı, Rus, Ukrayna ve Yahudi yerleştirmeleri sebebiyle 1926'dan 1936'ya kadar %26.2'den %23.1'e düştü. Buna mukabil Slav ve diğer etnik grupların oranı yükselmekteydi. 1936'da Kırım MSSC'nin %43.5'ini Ruslar, %10'unu da Ukraynalılar teşkil etmekteydi.

Kırım Türklerinin Alman işgali esnasında Sovyet rejimine hangi ölçüde sadık kaldıklarının veya onları aldattıklarının tam olarak tesbiti mümkün değildir. Ancak varolan bir gerçek var ki o da Alman birlikleri ile işbirliği yapanların olduğudur. Bu konuda resmi Sovyet açıklaması o zamanki RSFSC'nin Yüksek Sovyet Prezidyumu sekreteri Baihmuroy tarafından yapıldı. Baihmurov, 25 Haziran 1946'da hem Kırım

[591] KIRIMLI, Ahmet İhsan. "Kırım", Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı, Cilt 2, Sayı 16, Temmuz-Ağustos 1997.

Türkleri ve hem de Kafkasya'da yaşayan Çeçen ve İnguş halklarıyla ilgili olarak aşağıdaki maddeleri açıkladı :[592]

- Çok sayıda Kırım Türkü, Alman ajanların kışkırtmalarıyla, Alman gönüllü birliklerine katıldılar ve Kızıl Ordu birliklerine karşı silaha sarıldılar.
- Sovyet gücünü arkadan vuracak sabotaj gruplarını organize ettiler.
- Türk nüfusunun çoğunluğu bu gruplara karşı mukavemet göstermedi.

Rus tarihinde büyük olayların merkezi durumunda olan Kırım, II. Dünya Savaşı esnasında yeniden Rus direnişinin olağanüstü örneklerinin sergilendiği bir gösteri alanı oldu. Alman-Rus Savaşı'nın başlangıcında Sevastopol, Rusya'nın Leningrad ve Stalingrad'dan sonra adı en çok anılan şehriydi. Kuşatma altında 250 gün şehri muhafaza eden Sevastopollü'lerin kahramanlığı bütün Sovyetler Birliği'nde şiirlerde ve makalelerde kendini gösteriyor ve bütün ülkeye bir örnek olarak takdim ediliyordu.[593]

Rusya döneminde Kırım ekonomisi, siyasi teşkilatlanması, milli eğitimi, dini ve dili çok büyük tahribatlara maruz bırakılmıştır. Bunun etkileri bugün hala kendini hissettirmektedir. Adeta Kırım'ı bir Slav ülkesine çevirmek için gösterilen gayretler insanlık dışı asimilasyon ve tehcir yöntemleriyle birleşince evrensel tanım içinde soykırım olarak değerlendirilmesi kaçınılmaz olacaktır. Aynı dönemlerde Türklerle birlikte, güvenilmez kabul edilen Rumlar ve Alman topluluklar da yaşadıkları bu topraklardan uzaklaştırılmışlardır. Daha önce Slav olmayan unsurlar üzerinde hiç bir zaman çoğunluk olamayan Rus ve Ukrayna unsurları yarımadaya tamamen hakimdir.

Kırım Türklerinin başka yerlere göçü ve savaş nedeniyle terkedilmiş bulunan kollektif tarım arazileri ve tesisler Rus ve Ukraynalılar tarafından devralınmış ancak, unsurlar Kırım Türklerinin tütün ve şarapçılık gibi her alandaki üstünlüklerini Türklerin geliştirdikleri metotları kullanarak taklit etmeye çalışmaktan öteye gidememişlerdir.[594]

---

[592] İNALCIK, Halil. Osmanlı - Rus İlişkileri (1492-1700), İçinde Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992) , Türk Tarih Kurumu, XXVI. Dizi, Sayı 7, 1999, s. 69.
[593] ÖZCAN, Kemal. Vatana Dönüş: Kırım Türklerinin Sürgünü ve Milli Mücadele Hareketi (1944-1991), İstanbul, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2002, s. 11.
[594] ÖZCAN, Kemal. "II. Dünya Savaşından Sonra Ukrayna Devleti ve Kırım Türkleri", Uluslararası Diplomatik İlişkilerinin Kuruluşunun 10. Yıldönümünde Türkiye-Ukrayna: Geçmiş, Günümüz ve Gelecek Sempozyumu, Kiev, 14-15 Mayıs 2002, Kiev 2004, s. 203-212.

6.3.3. Ukrayna Dönemi :

Kırım Yarımadası, 1954 yılında Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Nikita Kruşçev tarafından Ukrayna SSC'ne adeta bir hediye olarak verilmiştir. Ancak o dönemlerde gerek Ukrayna'nın Sovyetlerden ayrı bağımsız bir devlet olmaması gerekse Ukrayna halkının kaderinin Kırım Türk halkı ile bazı benzerlikler arz etmesi iki ülke ilişkilerinde çok büyük sıkıntılar yaşanmasına engel olmuştur. Burada asıl amaç, 1991 yılından sonra bağımsızlığını kazanan Ukrayna Cumhuriyeti'nin Kırım'a bakış açısı ile ilgili yapılan politikaların ne olduğunu ortaya çıkarabilmektir.[595]

Bağımsız Ukrayna Devleti içerisinde çok çeşitli etno-kültürel topluluklar yaşamaktadır. 1991 yılına kadar Rusların hakim unsur olduğu ülkede, şimdi güç ülkenin gerçek sahiplerine geçmiştir. Geçmişte yoğun bir şekilde Rus yöneticilerin baskısını üzerinde hisseden Ukrayna, benzer bir konuda aynı hassasiyet karşısında siyasi hudutları içinde bulunan Kırım Özerk Cumhuriyeti için beklenen demokratik tutum sergilemekte gecikmiş görünmektedir. 1991 yılından bu yana ekonomi politikalarından güvenlik anlayışına, dış ilişkilerden demokratik açılımlara ve kurumlara kadar pek çok değişikliği hayata geçiren Ukrayna sıra Kırım politikasına geldiğinde aynı kararlılığı gösterememektedir.

Bugün Kırım Yarımadası, Kırım Türklerinin tarihi anayurdu olarak tüm dünya tarihçileri tarafından kabul edilmekte ve Kırım Türkü tabiri de buradan gelmektedir. Bu topraklarda binlerce yıldır varlığını koruyan bu halk, tarihçiler tarafından demokrasi kültürü ile yüzlerce yıl önce tanışmış ve gelenek olarak benimsemiş, köklü ve temel halklardan biri olarak nitelendirilmektedir. Sadece bu bile yarımadada bağımsız yaşama hakkını Kırım Türklerine vermek için yeterli bir neden sayılabilmektedir.[596]

Ukrayna'nın kendini üniter bir devlet olarak tanımlaması, mevcut etnik, coğrafi ve siyasi yapısı değerlendirildiğinde, bazı temel yapısal sorunlarla karşılaşmasına sebep olacaktır. En esaslı sorun da Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin durumunun tamamen özel bir statü olmasından kaynaklı bağımsızlık sorunudur. 18 Ekim 1921

---

[595] KIRIMER, Cafer Seydahmet. "Kırım'ın Ukrayna'ya İlhakı Konusunda Deklarasyon", Kırım Dergisi, Sayı 5, 1956, Münih, (HABLEMİTOĞLU, Necip. Kırım'da Türk Soykırımı, s. 98)

[596] YALÇINKAYA, Alaeddin. Türk Cumhuriyetleri ve Petrol Boru Hatları, İçinde BOZKURT, Giray Saynur. "Ukrayna Şartlarında Kırım Tatarlarının Kendilerini Siyasi Platformda Tanıtma Mücadeleleri", İstanbul, 1998, s.156.

tarihinde Sovyet Rusya'ya bağlı Kırım Sovyet Sosyalist Otonom Cumhuriyeti kurulduğunda, Kırım Türkleri milli devletlerini, milli kimliklerini, devlet organlarını, Kırım Türk dilini, basın yayın organlarını, milli okullarını vs. korumayı başarmışlardı. 18 Mayıs 1944 tarihinde Stalin tarafından Kırım'dan uzaklaştırılan Kırım Türkleri bu değer ve zenginliklerini de beraberinde kaybettiler. Bugün kaybedilen bu hakların bir bölümü geri alındıysa da sorun tam anlamıyla çözülmüş değildir.

Ukrayna her ne kadar Kırım'a özerklik vermiş olsa da, Kırım Türklerine eskiden sahip oldukları demokratik hak ve özgürlüklerini iade etmekte tereddütler yaşamakta ve yavaş hareket etmektedir. Üstelik Kırım Türklerini millet olarak Kırım'da ve Ukrayna'da tescil etmemiş ve Kırım Türk diline resmi statü tanımamıştır.

Ukrayna Devlet Başkanı Yuşçenko 2005 yılında Kırım ziyareti sırasında, Bahçesaray'da Mustafa Cemiloğlu başkanlığındaki Kırım Tatar Milli Meclisi üyeleri ile yaptığı görüşmede, Kırım Tatar Milli Hareketi'nin temel ülküsünden yani Milli Devlet isteklerinden vazgeçmelerini teklif etmiştir. Yuşçenko, Ukrayna anayasasında kendini üniter devlet olarak ilan ettiği için, Kırım Türklerinin bağımsız bir Milli Devlet olmaktan vazgeçerek Ukrayna vatandaşı olarak yaşamalarını istemiştir.

1990'ların başında bölgede anti-komünist rejimlerin ortaya çıkmasıyla, bunlar demokratik, insan haklarına ve milli haklara saygılı rejimler olarak yorumlandı.[597] Kırım Tatar Milli Kurultayı ve Kırım Tatar Milli Meclisi doğal olarak, bağımsız Ukrayna devletinin Kırım'ın yerli halkı olan Kırım Türklerinin haklarının iadesi için gerekli adımları atacağını düşündü. Ukraynalıların da Kırım Türkleri gibi etnik kökenleri yüzünden Çarlık Rusyası ve Sovyet rejiminin baskılarına maruz kalmaları, Ukraynalıların ve Kırım Türklerinin yüzyıllarca hayatta kalma çabasında olmaları ve milli kimliklerini korumaya çalışmaları, baskılara ve zorla asimilasyona birlikte direnmiş olmaları, Ukraynalıların ve Kırım Türklerinin milli devlet sistemlerinden yoksun bırakılmaları göz önüne alındığında, böyle bir sonuca varmak doğal görülmekteydi. Ukraynalıların kendi kaderlerini tayin haklarını idrak etmiş olmaları gerçeği, Ukrayna milli devleti tarafından aynı hakkın Kırım Türk halkına da

[597] BEKİR, Nadir. "Ukrayna Devlet Organlarında Demokratikleşme Ve Kırım Tatar Halkının Temsili Meselesi" , Emel Dergisi , Sayı:225, Mart-Nisan 1998 ,s. 1.

tanınmasını gerektiriyordu. Ancak Ukraynalıların Kırım Türkleri gibi sürgüne maruz kalmamaları, şiddet ve soykırıma topyekün uğramamaları onların bu konudaki duyarlılıklarını azaltmış olabileceği en iyimser tahminlerdendi.[598]

1944 sonrası sürgün edilen Kırım Türklerinin yerine yerleştirilen Ruslar Rusya'dan aldıkları destek ile Kırım'ı iç çatışma ortamı yaratarak Ukrayna'dan ayırmayı ve Avrupa güvenliğine karşı ciddi bir tehdit oluşturmayı planlıyorlardı. Bunların karşısında denge unsuru tek siyasi alternatif Kırım Türk Milli Hareketi olmuş ve bölgesel barış ve istikrarı koruyan anahtar faktör olarak Ukrayna'nın devlet egemenliği ve sınırlarının bütünlüğünü desteklemiştir. Buna rağmen Ukrayna hükümeti ekonomisini serbestleştirerek, özel hayata saygı göstererek, seçimler yaparak demokrasiyi toplum ve devlet hayatına tam manasıyla yerleştirme gayretleri içinde olurken, Kırım Türk halkının siyasi haklarının iadesi meselesini görmezden gelmesi kabul edilemez bir durumdur.[599]

Ukrayna resmi organları halen Kırım Türklerinin Kırım nüfusunun %10'unu teşkil ettiğini ve basit nisbi temsil prensibine göre, Ukrayna Parlamentosu'nda Kırım Türkleri tarafından seçilmiş iki temsilci olması gerektiğini iddia etmektedir. Ancak bütün seçim bölgelerinde Kırım Halkının azınlık teşkil etmesi yüzünden son seçimlere kadar Rada'daki 22 Kırım temsilcisi sadece Rusları temsil etmekteydi ve Rada'da Kırım Türklerinin temsilcisi yoktu.[600]

Öte yandan, Kırım Türklerinin vatanı olan Kırım'ın parlamentosunda ise durum Kırım Türkleri açısından son derece olumsuzdur. Mevcut seçim sistemi bu çok önemli kurumu yarımadanın gerçek sahiplerine fiilen kapatmış durumdadır. Nitekim, 29 Mart 1998 seçimleri neticesinde Kırım Muhtar Cumhuriyeti'ne Kırım Türk halkının hiç bir temsilcisi girememiştir. Bu durumda Kırım Türkleri yarımada siyasetinden ve idaresinden fiilen dışlanmak durumundaydırlar.

---

[598] GÜNAY, Bekir. Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, İçinde ÜNKAZAN, Halit. "Ukrayna'daki Kırım Türklerinin Sosyal Kimlik Mücadelesi", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005, s. 355.
[599] KIRIMLI, Hakan. "Kırım'da Son Siyasi Durum ve Kırı Tatarları", Yeni Türkiye Türk Dış Politikası Özel Sayısı, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s. 367.
[600] HABLEMİTOĞLU, Necip. Kırım'da Türk Soykırımı, IQ Kültür Sanat Yayınları, s. 98.

Bunun yanında mahalli bürokraside de Kırım Türkleri nüfus içindeki oranlarının çok altında yer almakta veya tamamıyla dışlanmaktadırlar. Kırım'daki mahalli idarelerde çalışanların sadece %2'sini, savcılık bürolarında çalışanların %5.9'unu, mahkemelerde çalışanların %1.7'sini Kırım Türkleri teşkil etmekteyken, siyasi polis ve istihbarat birimlerinde ise Kırım Türkleri tamamen yokturlar.[601]

1995 Ocak ayında Kırım Tatar Milli Kurultayı Grubu, uzun pazarlıklar sonucu Kırım Türklerinin belirli bölge, kasaba ve köylerde nüfusları oranında temsilcilerini seçmelerine imkan veren mahalli yönetim organlarına seçilme hususundaki kanuna bir ek kanun çıkarttı. 1995 yılının Mart ayında Ukrayna parlamentosunun bu kanunu iptal etmesi üzerine, Kırım milletvekilleri Ukrayna parlamentosunu bu meseleyi tekrar ele alması yolunda ikna etmiş, ancak Parlamento Kırım Türklerinin seçimlerde yer alabilmeleri için uygulanması mümkün olmayan bir yöntemi kabul etti. Bu karara göre her Kırım Türkü bir hafta içinde hazırlanan özel formları doldurarak, resmen gönüllü olarak kendi temsilcisini seçmek istediğini belirten bir ilamı devlet makamlarına sunmak zorundaydı. Sadece Ukrayna vatandaşları seçimlerde oy kullanabiliyordu ve mevcut vatandaşlık kanununa göre Kırım Halkının üçte ikisi Ukrayna vatandaşı değildi ve seçimlerde oy kullanamamaktaydı. Bütün bunlara karşı Kırım Türklerinin doğal tepkisi seçimleri boykot etmekten öteye geçmemişti ve şu anda da mahalli yönetimlerde Kırım'ın yerli halkının temsilcileri bulunmamaktadır.

Kırım Türk halkı ne devlet idaresi seviyesinde ne de tarihi anavatanı Kırım'da mahalli seviyede adil bir temsil imkanına sahip değildir. Ukrayna'nın siyasi liderleri en iyi hallerde Kırım Türklerine siyasi temsil ve hükümette görev alabilme haklarının verilmesi hususunda pasif veya tarafsız kalmakta ve daha kötü hallerde ise bunlara karşı tavır almaktadırlar. Kırım Türkleri için adil temsil demek, sadece herhangi bir şekilde temsil veya hükümet organlarında nisbi temsil demek değildir. Bu, insan hakları ve milli haklara ilişkin milletlerarası standartlara uygun ve Kırım Türklerinin bizzat kendilerinin açıkça rızaları olmaksızın kendi hukuklarını ihlal eden kararların alınamamasının teminat altına alındığı bir temsil sistemidir.

---

[601] BEKİR, Nadir. Ukrayna Devlet Organlarında Demokratikleşme Ve Kırım Tatar Halkının Temsili Meselesi , Emel Dergisi , Sayı:225, Mart-Nisan 1998 ,s. 1.

Aslında Kırım Türk halkı için Ukrayna döneminin uzun tarihi bir derinliği bulunmamaktadır. Kruşçev 1954 yılında Kırım Yarımadası'nı Ukrayna'ya vermemiş olsa idi, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, belki de bugün Kırım da Ukrayna gibi bağımsız bir devlet durumunda olacaktı. Ancak bugünkü etnik dağılımın Rusların lehinde olduğu düşünülürse Rusya'ya bağlı bir Kırım'dan çok Ukrayna Devleti içinde kalması daha avantajlı sayılabilecektir. Bu yüzden Ukrayna'nın üniter yapısı bugün Kırım Türklerinin lehinde bir durum yaratmaktadır.

6.4. Kırım Türklerinin Göçleri :

Kırım Türkleri yüzyıllar boyunca birçok defa katliam ve sürgünlere maruz kalmıştır. Bu sürgünler esnasında bir çok kişi hayatını kaybetmiş ve nüfus %40 oranında azalmıştır. Kırım'da yaşayan Türklerin boşalttığı yerlere Ruslar ve diğer Rus yanlısı yabancılar yerleştirilmiştir. Kırım Türk toprakları adeta devlet eliyle bu insanlar tarafından talan edilmiş, tüm mallarına el konulmuş ve gerçek sahiplerinden zorla alınmıştır.[602] Bu sürgün ve göçlerin gerçek maksadı Karadeniz'in kuzey kıyılarını Slavlaştırmak ve Türksüz bir Kırım yaratmaktır. Bu sayede güçlü Türk devletlerine karşı bir güvenlik kuşağı oluşturmak mümkün olabileceği düşünülmekteydi.

6.4.1. Birinci Büyük Göç :

Ruslar, XVIII. yüzyıl içinde, 1711, 1736, 1737 ve 1771 yıllarında olmak üzere dört kez Kırım topraklarına saldırdı. 1772'de Karasu Pazarı ve 1774'de de Küçük Kaynarca Antlaşmalarının imzalanmasıyla Kırım Hanlığı bağımsızlığını kazandı.[603] Ancak bu fazla uzun sürmedi ve Rus Çariçesi II. Katerina'nın uyguladığı çeşitli politikalar sonucu Kırım Hanlığı yavaş yavaş Rusya'ya bağlandı.[604]

Bu işgaller sırasında Kırım'ın doğası ve insanı, bazıları şimdi bile hissedilen telafisi imkansız kayıplara uğradı. Rus asker ve subayları Hanlığı işgal ederken, ormanları, tarımsal alanları ve bağları tahrip etti. Sadece on yıl sonra da bu uygulamaya bağlı olarak, yarımadanın üst ve sahil bölgelerindeki ekosistem değişti ve

[602] KINIKOĞLU, Suat. Kırım Tatarları ve Anavatana Avdetleri, Türkler Ansiklopedisi, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt. 8, 2002.
[603] ÜLKÜSAL, Müstecib. Kırım Türk-Tatarları Dünü-Bugünü-Yarını, İstanbul, Baha Matbaası, 1980.
[604] VOZGRIN, Valeri. Çarlık Zamanında Kırım'da Türk Milli Hareketi,Türk Dünyası, s. 471.

nehirlerin suları azaldı veya tamamen kurudu. Bunun sonucunda ortalama sıcaklıklar arttı, ve bazı bitki türleri yok oldu.[605]

Halkın üçte birinden fazlasını kapsayan Birinci Büyük Göçün nedenlerinden birincisi, Ruslar tarafından Kırım'a verilen zarar neticesinde ortaya çıkan yoksullaşma ve ekonominin yeniden canlandırılması konusundaki yetersizliklerdi. Örneğin Ruslar 1780'li yıllarda Akmescit, Gözlü ve Eski Kırım'daki su şebekesini yok ettiler ve insanlar açlık ve susuzluk çekmeye başladı.

İkinci neden ise, Yunanlıların 1775'te Rusların Türklerle yaptığı savaş sırasında Rusya'ya yardım ettikleri için misillemeden korkmalarından dolayı Türklere karşı sürekli ve gereksiz bir teyakkuz durumunda olmaları Müslümanlara olan nefretlerini gün ışığına çıkartmak için yeterli bir mazeret olmuştur. Silahlandırılmış olan bu Yunanlılar, gün geçtikçe Türklere eziyet etmeye ve katliamlar yapmaya başladılar. Hatta Ruslar, 1783'te Türk halkını Yunan mezaliminden koruyabilmek için bazı tedbirler uygulamak zorunda kalmıştır.[606]

Üçüncü neden de, 1787-1792'de yapılan Osmanlı-Rus Savaşı sonucu 10 Ocak 1792 tarihinde imzalanan Yaş Barış Antlaşmasının artık Kırım'ın Rusya'nın bir parçası olduğu ile ilgili Türk-Rus antlaşmalarını onaylamasıdır. Böylece Ruslar Kırım halkı ile ilgili o güne kadar uyguladıkları politikaları diğer uluslara da onaylatmış oldular. Bu, artık Rusya'da Kırım Türkleri ile ilgili bazı şeylerin değişmesinin çok zor olacağı anlamına gelmekteydi.

Birinci büyük göçün boyutlarını ifade etmek gerekirse; Hanlık döneminde tüm ülkede yaşayan halkın toplam sayısı 1.5 milyon civarında iken, Kırım yarımadasında yaklaşık 600-700 bin kişi yaşamaktaydı ve 1770 yılından itibaren başlayarak 400 bin kişi bu toprakları artık terk etmişti. Böylece Kırım'da halkın yaklaşık 2/3'si yurtlarını terk etmiş ve geride sadece 200-300 bin kadar Türk kalmıştı.

---

[605] ALLWORTH, Edward. Tatars of the Crimea: Their Struggle for Survival, Durham: Duke University Press, 1988. s.xii.
[606] VOZGRIN, Valeri. Çarlık Zamanında Kırım'da Türk Milli Hareketi, Türk Dünyası, s.472

6.4.2. 1854 Tarihli Sürgün :

1852-1856 Kırım Savaşı'nın başlangıcında, Kırım Türk halkının Türkiye'den gönderilecek askeri birlikleri destekleme ihtimali karşısında Türklerin tümünün sahil şeridinden 25 km. uzağa yerleştirilmesi kararı alındı. Önce dağlara ve bozkırlara götürülen Türkler, hiçbir yerden herhangi bir yardım alamamalarından dolayı bu bölgelerde günlük hayatlarında bir sürü sorunlarla karşılaşınca, farklı kültürlerin var olduğu, farklı dillerin konuşulduğu bölgelere, yani Kırım'dan Perekop'a, Rusya'nın güney ve orta bölgelerine yöneldi. Savaştan sonra da bir daha geri dönmeleri mümkün olmayan bu suçsuz insanlar göç ettikleri yerlerde kaldılar. Bunun için herhangi bir maddi yardım yapılmadığı gibi bir de çeşitli basit sebeblerden dolayı tutuklanıp hapishanelere gönderildi.[607]

Göç etmiş Kırım Türk halkı daha önce hiç görmediği yerlerde vatan hasreti çekerken ve yiyecek, barınma gibi en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamazken geride kalanlar da Rus Kozak ve askerlerinin baskı ve zulmüne maruz kalmaktaydılar. Bunlar Kırım bozkır ve dağlarında yaşayan Türklerden aldıkları şeyler için para ödemedikleri gibi ev halkından çoğunlukla aile reisi olmak üzere birilerini rehin olarak alıp tutukluyor ve gıda veya fidye getirmeden de serbest bırakmıyorlardı.

Bu tamamen bir sindirme, yıldırma veya göçe zorlama aracı ve düpedüz bir gasp kampanyasıydı. Halbuki Rus ordusu, isteseydi normal ikmal yollarından kendi lojistik ihtiyaçlarını cephe gerisinde bulunan depolardan karşılayabilirdi. Bütün bunlara rağmen savaşın başında Kırım Türkleri, Rus ordusu için gönüllü yardımlar da yapmaktaydı.[608]

Rus ordusunun her saldırısında olduğu gibi yine ekili alanlar tahrip ediliyor, bağlar ve bahçeler kesilip yok ediliyordu. Bu tahribat ihtiyaç olmamasına rağmen ve yakacak şeylerin fazlasıyla bulunduğu dağ ve ormanlık bölgelerde de yapılmaktaydı. Rus birlikleri, bilinçli olarak halkın hayat damarlarını birer birer

---

[607] VOZGRIN, s. 475
[608] ÜLKÜSAL, Müstecib. Kırım Türk-Tatarları Dünü-Bugünü-Yarını, İstanbul, Baha Matbaası, 1980.

keserek bulundukları yerde yaşam şanslarını en aza indirmek istemekteydi. Bahçe ağaçları kökünden çıkartılıyor, halkı yerinden etmek için evsiz ve gıdasız bırakmak amacıyla Türk köylerini ateşe veriyordu.[609]

Bütün bu yapılan eziyetler bir süre sonra sonuçlarını göstermiş ve mezalime boyun eğen Kırım Türk halkı, köylerde yaşamanın artık olanaksız olduğu için sonunda çareyi kendi öz topraklarını terk etmekte bulmuştu.

6.4.3. 1856-1857 Tarihli Sürgünler :

1856 yılında Kırım Savaşı sona erdiğinde, savaşa yol açan sorunun çözümü olarak Türklerin yerinden edilmesine karar verildi. İmparator II. Aleksandr 9 Aralık 1857 tarihinde, yerli Türk halkının kaderini belirleyen ve tek başına aldığı bir kararla, tüm Kırım Yarımadasını Türklerden temizlemek için ülkenin iç eyaletlerinde yaşayan köylülerin hazineye ait başka topraklara yerleştirilmesi ve boşalan topraklara da başta Ruslar olmak üzere diğer milletlerden insanları yerleştirmeyi uygun bulmuştur.

Bu kararın uygulanmaya konmasıyla, birçok aile Kurks Eyaleti'ne doğru yola çıkar, ancak Türklerin göç esnasında Türkiye'ye göç etmek istemeleri üzerine bu istikamete olan zorunlu göç yavaşlar, ardından tamamen kesilir. Artık Kırım ile ilgili sorun bu dönem için yarımadadan Türklerin gönderilmesi değil, boşaltılan bu topraklara diğer milletlerden insanların yerleştirilmesi sorunu olmuştur.[610]

Osmanlı İmparatorluğu, aniden verilen bir kararla uygulamaya konulan ve kendi topraklarına doğru yapılan bu göçe hiç hazırlıklı değildi ve Kırımlıların toplu göçüne şahitlik edenler, yeterli para, çadır, yiyecek ve ulaşım aracı bulunmadığını belirtiyorlardı. Göçmen kamplarında, sağlık koşulları, iyi düzeyde değildi ve sürgün edilmiş Türklerin toplanma ve geçici olarak yerleştirilme merkezlerinden biri olan Mecidiye'de, günde 50-60 arasında insan hayatını kaybediyordu.

---

[609] VOZGRIN, Valeri. Çarlık Zamanında Kırım'da Türk Milli Hareketi, Türk Dünyası, s.475.
[610] A.g.e. s. 476.

Kırım o tarihlerde artık bir müslüman ülkesi olmaktan çıkmış ve bir çok Türk, Slav'lar ve diğer Hıristiyanlar tarafından işgal edilmek üzere topraklarını terk ederek göç etmişlerdi. İnatla topraklarında yaşamakta direnen çok az sayıdaki Türk de İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar, yani Stalin'in 1944 yılında uyguladığı zorunlu göç yoluyla Kırım'da Türk varlığına son verişine kadar, ata yurdunda kalmayı başardı.[611]

Türkleri yurtlarından kaçmak zorunda bırakmak amacıyla, yönetimsel baskı, haksızlık etme yöntemleri ve zaman zaman da kaba güç kullanılmıştı. Silahsız, savunmasız olan ve dinleri, kültürleri, yaşamları yok edilecek diye korkmak için haklı nedenleri bulunan Türkler, yine çareyi öz topraklarından kaçıp gitmekte buldular.

6.4.4. İkinci Büyük Göç :

Kırım Türklerinin ikinci büyük göçü, XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında gerçekleşti. O dönem Türklerle ilgili askerlikten muafiyet uygulaması kaldırılıyordu. Zaten kolay olmayan askerlik görevi, Kırım Türkleri için ek eziyetlerle doluydu. Bu sıkıntıların bazıları şu şekilde sıralanabilir [612] ;

- Yemeklerde Türklerin yemediği domuz eti bulunması,
- Namaz kılma gibi önemli dini vecibelerini yerine getirmelerinin mümkün olmayışı,
- Rus dilinin Türkler tarafından bilinmemesi,
- Soydaşlarının yaşadığı anavatan Türkiye'nin Sultanı'na, yani İslam dininin lideri Halifeye karşı savaşmak zorunluluğu gibi olasılıklar Kırım Türklerinin Rus ordusunda askerlik yapmalarını imkansız kılıyordu.

01 Ocak 1874 tarihinde, bu konuda kanunun çıkmasıyla askere çağırılan yüzlerce Türk genci aileleriyle birlikte evlerini terk ederek kaçıyordu. Tabiki bu durum

[611] VOZGRIN, s. 475.
[612] A.g.e. s. 476.

Rus idarecilerin de işine geliyordu, böylece Kırım Türklerinden geriye kalan topraklar hazineye gelir oluyor ve Ruslaştırma politikası amacına ulaşıyordu.

İkinci büyük göçün sebeplerinden bir diğeri de, Türklerin çok fakirleşmesi ve ardından gelebilecek açlık tehlikesiydi. Rus komşuları tarafından köylerindeki tarım alanları tahrip edilen ve tüm mallarına el konulan Kırım Türklerinin açlık tehlikesi savaştan sonra da devam etti.[613]

Rus devlet görevlileri Türklerin boşalttığı toprakları teslim alıyor ve toprak sahipleri karşılığında hiçbir hak talep edemiyordu. Köylülerin haberdar olmadığı belirlenmiş bir süreden birkaç ay sonra bile geri dönen köylünün toprağı, birden bire sahibinin yerinde bulunmadığı gerekçesiyle devlet hazinesine mal ediliyordu. Geride bırakılan toprağın yasal mirasçılara bırakma gibi bir uygulamaya asla müsaade edilmedi. Devlet tarafından el konulan bu toprak her zaman olduğu gibi, Rus göçmenlere veriliyordu.

Ruslar Kırım Türklerine karşı uyguladıkları eziyetlere her geçen gün bir yenisini ekliyor ve hukuk tanımaz eylemlerine tüm dünyanın gözleri önünde devam ediyorlardı. Bunların en garip uygulamalarından biri de tarihte ilk defa Türklerden, ormandan topladıkları ve fırtınadan kopmuş ağaç dalları için para istenmesiydi. Yine ilk defa Kırım Türklerine inşaatlarda çalışma yükümlülüğü uygulanmaya başlandı ve inek satın alacak parası olmayan kalabalık aileler için çok önemli olan keçi besleme uğraşı Türklere yasaklandı. Bütün bunlar Türkleri Kırım topraklarından uzaklaştırıp yerine Rusları veya onlara daha yakın olan etnik grupları yerleştirmek amacıyla yapılan tehcir hareketleriydi. Böylesine büyük bir kine maruz kalan Türkler, Kırım'a Rus yerleştirme planına kurban olduklarını gerçekten de çok geç farkedebildi. Bu kadere sadece köylerde yaşayan fakir Türkler değil aynı zamanda, muhtemel bir açlıkla karşılaşmayacak olan şehrin varlıklı Türk grupları da ortaktı.[614]

Son derece ciddi boyutlarda açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalan Kırım Türkleri, bu kez göç yönlerini dost ve kardeş ülke Türkiye topraklarına doğru çevirmeyi tercih etmişlerdi. Göç, iki yoldan yapılıyordu; birincisi kara yolu ile ve Dobruca'ya

[613] VOZGRIN, Valeri. Çarlık Zamanında Kırım'da Türk Milli Hareketi, Türk Dünyası, s. 476.
[614] A.g.e. s. 477.

doğru, ikincisi de deniz yolu ile Anadolu ve İstanbul'a doğruydu. Genelde köyler bütün halkı birlikte yola çıkıyordu ve bu durum öyle vahim bir tablo arzediyordu ki, sadece Perekop bölgesinde terk edilmiş köy sayısı 278'e, Evpatoriy bölgesinde de 196'ya ulaşmıştı. Bu, bütün bir etnik grubun yüzlerce yıldır yaşadıkları ata yurtlarını toptan terk edişleriydi. Bütün aileler, sülaleler, erkek-kadın, yaşlı-genç, herkes adeta kaçıyorlardı. Evler ve eşyalar çok ucuza veya karşılıksız satılıyor neredeyse büyük bir talan yaşanıyordu. İnsanlar da, nereye ve niçin olduğunu bilmeden, yabancı bir memlekette neyle karşılaşacağını tahmin bile edemeden göç ediyordu.[615]

Bu büyük göç hareketi tam olarak koordine edilemediğinden ve merkezi bir şekilde planlanamadığından dolayı bu insanlar herkes tarafından sömürülüyor ve istismar ediliyordu. Örneğin deniz yolu ile göç edenler küçük balıkçı teknelerine veya ıskunalara kapasitesinin üç dört katı miktarla dolduruluyor ve uzun ve zorlu bir yolculuğa bu şekilde çıkmasına müsaade ediliyordu. Bu yolculuklar sırasında meydana gelen kazalarda toplam 60.000 kişi hayatını kaybetti.

İkinci büyük göç esnasında Kırım'ı terk edenlerin toplam sayısı yüzbinlerle ifade edilmektedir. Eğer savaş sırasında ölenlerin, iç bölgelere göç edenlerin, Sibirya'ya sürülenlerin, savaş sonrası ortaya çıkan açlık sırasında ölenlerin sayısı göz önünde bulundurulacak olursa, Kırım Savaşı ve sonrasında görülen göçler sebebiyle yerli Türk halkının 3/4'ünün yok olduğu görülecektir.

6.4.5. 1944 Katliamı ve Topyekün Sürgün :

1944 sürgünü Kırım halkının maruz kaldığı en kapsamlı ve en kanlı sürgünlerden biriydi. Sovyetler Birliği, içinde bulunan baskın Slav ırkın haricinde kalan toplulukları tarihinin her döneminde ikinci sınıf insan olarak görmüş ve fırsat bulduğunda mutlaka bünyesinden atmanın yollarını aramıştır. Sovyetlerin bu politikasından nasibini en fazla Kırım Türkleri almıştır.[616] Sovyetler Birliği'nde toplu sürgünler 1944 yılında ilk kez yaşanan bir olay değildi.

---

[615] VOZGRIN, Valery. "Çarlık Zamanında Kırım'da Türk Milli Hareketi, Çev. ZAFER, Zeynep. Türkler, Cilt 18, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 475.
[616] HABLEMİTOĞLU, Necip. Kırım'da Türk Soykırımı, İstanbul, IQ Yayınevi, 2002, s. 11.

1930-1950 yılları arasında bir çok halkın yaşadıkları yerlerden sürülerek ülkenin başka bölgelerinde, zor şartlar altında yaşamaya terk edildikleri görülmektedir. SSCB 1 Şubat 1931 tarihinde kolektif ekonomik sistemi hayata geçirebilmek için ülkenin zenginlerini sürgüne yollamış ve topraklarını kamulaştırmıştır. İki yıl içerisinde sürgünleri gerçekleştirilen bu şahısların toplam mevcudu 1.317.000 civarında olduğu belirtilmektedir. Bunlar arasında mesela Ukrayna'dan 63.720 aile, Kuzey Kafkasya'dan 38.404 aile, Moskova'dan 10.813 aile, Batı Sibirya'dan 52.091 aile, Kırım'dan 4325 ailenin sürgüne gönderildiği artık bilinmektedir.[617]

Diğer bir örnek de 1937 yılında Sovyetler Birliği'nde yaşayan Koreliler, 1940'ta sayıları 380.000 olduğu tahmin edilen Polonyalı, 1941'de Volga kıyılarında yaşayan Almanlar, benzer gerekçelerle, yani savaş sırasında Almanlara yardım ettiği gerekçesiyle toplam 1.024.722 kişi sürgüne maruz kalmıştır. Yine 28 Ekim 1943 tarihli kararnameyle toplam 93.139 Kalmuk Türkü, Altay, Krasnoyarsk, Omsk ve Novosibirsk bölgelerine, 2 Kasım 1943'te ise toplam 69.267 Karaçay Türkü vatanlarından uzak yerlere zorla sürgün edilmişlerdir.[618]

Sovyet yöneticileri İkinci Dünya Savaşı sonunda sürgüne gönderdiği halklar için Almanlarla işbirliği yapmak ve vatanlarını yeterince korumak için gayret göstermemek mazeretlerini öne sürmüştür. Ancak yaşadığı yerlere Almanların hiç uğramadığı ve hiçbir savaş hali oluşmayan Çeçen-İnguşlar da Stalin döneminde göçe maruz kalmışlardır. Bu uygulama sonucu yaklaşık 600.000 Çeçen-İnguş, 23 Şubat 1943'te başlayan bir operasyonla vatanlarından zorla çıkarılarak Kazakistan ve Kırgızistan'ın çeşitli bölgelerine sürülmüştür. Yine aynı bölgede yaşayan ve bir kısmının Almanlara yardım ettiği tespit olunan Kabard, Edige ve Çerkesler ise hiçbir yaptırımla karşılaşmadan yerlerinde kalmışlardı.[619] Bu tür iki yüzlü politikaların, Stalin'nin yönettiği büyük coğrafyanın güvenliğini sağlamak için, hasım ülke milletleri ile soydaşlık bağı olan grupları sınırlardan uzaklaştırıp ülkenin derinliklerinde yokluklar içinde bir hayat sürmelerini temin etmek amacı taşıdığı çok açıktır.[620]

---

[617] ÖZCAN, Kemal. Vatana Dönüş: Kırım Türklerinin Sürgünü ve Milli Mücadele Hareketi (1944-1991), Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2002, s. 43.
[618] A.g.m. s. 43.
[619] A.g.m. s. 44.
[620] ÇERVONNAYA S. "Kırım Tatar Halkının Mukadderatı: Devlet ve Kültürün Geçmişi, Bugünkü Problemleri ve Geleceği" Çev. İ. YILDIRAN ve A. MERTOL, Emel Dergisi, Sayı. 191, Temmuz-Ağustos 1992.

Kırım'ın Alman işgalinden kurtarılmasından sonra, Sovyet hükümeti tarafından süratli bir şekilde bölgenin Slav olmayan unsurlardan temizlenmesine başlandı. İlk olarak Kırım Türklerinin sürgünü gerçekleşti. Ardından Kırım'da yaşayan Almanlar, Rumlar, Bulgarlar, Ermeniler de zorunlu göçe maruz kaldılar.[621]

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Kırım yeniden Sovyetlerin eline geçmiş ve derhal savaş sırasında sözde düşmanla işbirliği yapanların cezalandırılması cihetine gidilmişti. Ardından konunun uzmanları olan Sovyet güvenlik birimi NKVD bölgeye girmiş ve işbirlikçi avına başlamıştır. Bu itibarla, 13 Nisan 1944 tarihinde SSCB İçişleri Halk Komiseri ve Devlet Güvenliği Genel Komiseri L. Beriya ile Devlet Güvenliği Halk Komiseri V. Merkulov tarafından Kırım Özerk SSC'nin Sovyet karşıtı unsurlardan temizlenmesi hususunda bir talimatname yayınlandı. Bu talimatnamenin yerine getirilmesi görevi, SSCB Devlet Güvenliği Halk Komiseri yardımcısı Kobulov, SSCB İçişleri Halk Komiseri yardımcısı Serov, Kırım ÖSSC İçişleri Halk Komiseri Sergiyenko ve Kırım ÖSSC Devlet Güvenliği Halk Komiseri Fokin'e verildi.[622]

Aldıkları talimatla vazifelerine başlayan SSCB İçişleri Halk Komiseri yardımcısı Serov ve SSCB Devlet Güvenliği Halk Komiseri yardımcısı Kobulov'un hazırlamış olduğu 22 Nisan 1944 tarihli raporda şunları belirtmekteydi[623];

- 1 Nisan 1940 tarihi itibariyle Kırım'da 1.126.800 kişi bulunmaktaydı.
- Toplam nüfus içinde Kırım Türklerinin mevcudu yaklaşık 218 bin kişi olduğu tahmin edilmekteydi.
- 17-20 Nisan 1940 tarihinde Kırım'dan 180.000 kişi tahliye edilmiş ve toplam 90.000 kişi ise Kızıl Ordu'ya çağrılmıştı.
- Kızıl Orduya çağrılanlar arasında 20.000 Kırım Türkü de bulunmaktadır.
- Kırım'dan 62.000 Almanın sürgün edilmiş, 67.000 Yahudi, Karaim ve Kırımçak Türkünün de Almanlar tarafından kurşuna dizildiği tespit edilmişti.

---

[621] GÜNAY, Bekir. Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, İçinde HALİT, Ünkazan. "Ukrayna'daki Kırım Türklerinin Sosyal Kimlik Mücadelesi", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Mayıs 2005, s. 349, (KIRIMAL, Edige. "Moskova'nın Sürgün ve İmha Ettiği Milletler, Dergi, Sayı 9).

[622] ÖZCAN, Kemal. Vatana Dönüş: Kırım Türklerinin Sürgünü ve Milli Mücadele Hareketi (1944-1991), Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2002, s. 46.

[623] A.g.e. s. 47.

- Yapılan operasyonlar sonunda 7 Mayıs 1944 tarihi itibariyle 5381 (16 Mayıs'ta ise 6452) kişi tutuklanmış ve çeşitli miktarda silah ile bunlara ait mühimmat ele geçirilmişti.
- Operasyon sonuçlarının merkeze bildirilmesi sırasında, Kırım Türklerinden 20.000 kişinin Kızıl Ordu saflarından ayrılarak Almanların tarafına katıldıkları da belirtilmişti.

Serov ve Kabulov'un 7 Mayıs 1944'te Beriya'ya gönderdikleri rapordan Sovyet yönetiminin, Kırım Türklerinin topyekün sürgününe kesin karar verdiği anlaşılmaktadır. Yine bu raporda sürgün hazırlıklarının 18-20 Mayıs'a kadar tamamlanabileceği operasyonun ise 25 Mayıs'a kadar gerçekleştirilebileceğinin mümkün olduğu belirtilmektedir. Geriye sadece Kırım Türklerinin Sovyet halkına karşı işledikleri ihanet suçundan dolayı yapılacak sürgünün Sovyet Devlet Başkanı Stalin ve Devlet Güvenlik Komitesi tarafından onaylanması kalıyordu. Beriya'nın mimarlığını yaptığı planda sürgün yeri olarak Özbekistan bölgesi düşünülüyor ve Kırım Türklerinin tarım, sanayi ve ulaşım alanlarında işgücü olarak kullanılması hesaplanıyordu. Yine plana göre 140-160 bin Kırım Türkünün sürgünü 20-21 Mayıs'ta başlayıp 1 Temmuz'da tamamlanması öngörülüyordu.[624]

Beklendiği gibi Stalin bu kararı 5859 sayılı "çok gizli" kararnamesiyle onayladı ve bütün Kırım Türklerinin Kırım'dan sürülmesi ve bir milletin toptan yok edilmesi ile ilgili kararını verdi. Kararname Kırım Türklerinin Almanlarla yaptığı işbirliği ve Özbekistan'a gönderilmesi gibi bilinen hususları içeriyordu. Sürgünün icrası görevi Beriya komutasındaki NKVD (Ulusal Gizli Güvenlik Örgütü) kuvvetlerine verildi ve 1 Haziran 1944'e kadar bu operasyonunu tamamlanması emredildi. Söz konusu kararname ile, sürgün edilecek olanların beraberlerinde kendi özel eşyalarını, elbiselerini, günlük demirbaş eşyalarını ve aile başına 500 kg erzak almalarına izin veriliyordu. Bununla birlikte sürgün masraflarının karşılanması için SSCB Finans Halk Komiseri Zverev'in Mayıs ayı içerisinde Halk Komiserleri Sovyeti (SNK) fonundan 30 milyon ruble tahsis etmesi isteniyordu.[625]

---

[624] ÖZCAN, Kemal. Vatana Dönüş: Kırım Türklerinin Sürgünü ve Milli Mücadele Hareketi (1944-1991), Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2002, s. 48.
[625] A.g.e. s. 49.

Sürgün operasyonu Beriya'nın talimatıyla kararlaştırılan tarihten iki gün önce 18 Mayıs 1944'te saat 03.00 civarında başladı. Son derece organize ve detaylı bir şekilde planlanan operasyonlar, daha önceden belirlenmiş potansiyel direnişçi olarak nitelendirilen kişilerin tutuklanmasıyla başladı.[626]

Sürgüne gönderilenler arasında Kızıl Ordu'da görevli Kırım Türklerinden 524 subay, 1392 astsubay ve 7079'u çeşitli rütbelerde olan toplam 8995 asker de Kırım'dan çıkarılmıştı. Kırım'ın genelinde sürgün edilen sabık Kızıl Ordu mensubu ise toplam 10.892 kişidir.[627]

Kırım Türkleri 3 gün içinde son derece insanlık dışı şartlarda hayvan taşıyan vagonlarda ve adeta balık istifi şeklinde tamamen vatanlarından sürgün edilmiş ve bu başarının ertesinde 19 Temmuz 1944'te bir tören tertip edilmiştir. Bu operasyonda görev alanlar memurlar Sovyet yönetimi tarafından mükafatlandırılmıştı. Ancak tören sırasında Azak Denizi ile Sivaş arasında yer alan Arabat adlı bir Türk köyünün unutularak boşaltılmadığı haberi geldi ve bunun üzerine balıkçılık ve tuz üretimi ile uğraşan köy halkı oldukça büyük ve eski bir gemiye bindirilerek mahzene kapatıldılar. Gemi denizin en derin yerine getirilerek ambar kapakları açıldı ve gemi içindeki insanlarla birlikte batırıldı. Bu olay sonunda Arabat köyünde yaşayan Kırım Türklerinden kurtulan tek bir kişi bile olmamıştı.

Sürgün operasyonunun intikal safhası, Kırım Türkleri açısından tam bir kıyım halini almıştır. Sovyet yönetimi adeta yolculuk safhasını bilerek bu şekilde planlamış, Kırım Türklerinden bir çoğunu bu şekilde imha ederek son noktaya ulaşanların ilgili Sovyet yöneticilerinin işlerini kolaylaştıracak rakama ulaşmalarını sağlamaya çalışmıştı. Tıka basa vagonlara doldurulan halk, günlerce aç-susuz bir şekilde, en temel ihtiyaçlarını gideremeden, sonunun ne olacağını bilmediği bir yolculuğa çıkmış ve akabinde yol boyunca bir çok insan hastalanmış, özellikle yaşlılar ve çocuklar açlığa ve vagonların havasızlığına dayanamayarak hayatını kaybetmişlerdi.[628] Ölenler durulan ilk yerde vagonlardan indirilmiş ve defnedilmelerine müsaade edilmeden yol

---

[626] ÖZCAN, 52.
[627] ÖZCAN, 54.
[628] GRİGORENKO, Petro. Çev. AYDOĞAN, Enver. "Kırım Tatarlarının Kırım'dan Sürülmesi ve Sonuçları" 10 Mart 1969, İçinde SLAVİNSKY, Michel "La Presse Clandestine En U.R.S.S. 1960-1970-1960-1970 Yıllarında Gizli Basın", Paris, s. 121-132.

kenarlarına bırakılmıştı. Kaynaklarda bu şekilde yol boyunca 7889 Kırım Türkünün öldüğü belirtilmektedir.[629]

Uzun geçen bir yolculuktan sonra sürgün Kırım Türkleri, Sovyet yönetimi tarafından daha önceden tespit edilen yeni yerleşim yerlerine ulaştılar. 4 Temmuz 1944'te Beriya tarafından açıklanan bu insanlık dramının sonuçlarına göre, Kırım Türklerinin tamamı gönderildikleri yerlere ulaşmış ve bunlardan 151.604 kişi Özbekistan'a, 31.551 kişi de 21 Mayıs 1944 tarihli kararnameyle gereği Rusya Federasyonu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirilmişti. Ancak bu açıklamanın yapıldığı tarihte Kırım Türkleri henüz yeni yerlerine ulaşmamışlardı. Dolayısıyla Beriya'nın yapmış olduğu açıklamadaki verilerin de gerçeği yansıtmadığı anlaşılmaktadır. Böyle olmakla beraber, bu durumun Sovyet yönetiminden hiç kimsenin umurunda olmadığı, onlar için sürgünün başarıyla gerçekleşmiş olmasının daha önemli olduğu görülmektedir.[630]

6.5. 1944'den Sonraki Sürgün Hayatı :

Kırım Türklerini sürgüne götüren ilk tren 29 Mayıs'ta Özbekistan'a ulaştı ve Özbek yetkililer, daha önceden belirlenen istasyonlarda (Taşkent, Arıs ve Kagan) onları karşıladılar. Son derece perişan bir halde olan Türkler çoğunluğu Taşkent'e olacak şekilde Semerkant, Andican, Fergana, Namengan, Kaşka-Derya ve Buhara kentlerine dağıtıldılar.

Kırım Türkleri bu bölgelerde çoğunlukla fabrika ve işletmelerin bulunduğu köy ve kasabalara yerleştirildiler. Bulundukları yerleşim alanının dışına çıkmaları yasaklandı. Eğitim görmeleri engellendi ve kültürlerini korumalarına müsaade edilmedi. 1 Ekim 1944 tarihi itibariyle Özbekistan'daki kolhozlara 18.881, sovhozlara 7883 ve diğer işletmelere 10.527 ailenin yerleşimi yapıldı. Kırım Türkleri buralarda uzun bir müddet son derece ağır şartlar altında yaşadılar. Sürgünden yıllar sonra bizzat Kırım Türkleri tarafından yapılan nüfus sayımı sonucunda ortaya çıkan tablo, yol boyunca ve yerleşim yerlerine vardıktan sonra geçen birkaç yıl içinde açlık ve

[629] HABLEMİTOĞLU, Necip. Kırım'da Türk Soykırımı, İstanbul, IQ Yayınevi, 2002, s. 88.
[630] ÖZCAN, Kemal. Vatana Dönüş: Kırım Türklerinin Sürgünü ve Milli Mücadele Hareketi (1944-1991), Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2002, s. 55.

hastalıktan ölen Kırım Türklerinin mevcudunu gözler önüne sermektedir. Buna göre, sürgüne gönderilenler arasında bulunan 112.700 çocuktan 60.034'ü, 93.200 kadından 40.085'i, 32.600 erkekten 12.061'i hayatını kaybetmiştir. Bu sürülen bütün halkın % 46.2'sı, diğer bir ifade ile halkın neredeyse yarısı demekti. [631]

Çıkarılan kararnamede dönemin SSCB Ziraat Bankası Genel Müdürü Kravtsov'a Kırım Türklerinin sürüldükleri yerlerde hayatlarını tekrar kurabilmeleri, yeni yerleşim yerlerinde ev inşası ve iş temini için aile başına 7 yıl vadeli 5000 ruble verilmesi talimatı verilmişi. Ancak o dönemin şartlarında bir iş yeri kurmak için en az 8-9 bin rubleye ihtiyaç duyulmaktaydı. Sürgünün başından beri Kırım Türklerinin lehine yapılan her şeyin göstermelik olduğu gibi bu kredi işi de tamamen uluslararası kamuoyu tepkisini yumuşatmak için yapılan bir gösteri niteliğinden öteye gidememiştir. [632]

Talimat doğrultusunda hazırlanan kredi dağıtım planına göre, sürgün Kırım Türklerine uzun vadeli 52 milyon, karşılıksız olarak ise 7.564.000 ruble verilmesi öngörülmüştü. Bu plan çerçevesinde, 1 Mart 1945'te sürgünlere 27.569.000 ruble dağıtıldı. Birkaç ay sonra da SSCB Ziraat Bankası tarafından ilave olarak 22 milyon ruble daha verildi. 1944-1945 yıllarında Özbekistan'da 5930 aileye toplam 34.358.000 ruble uzun vadeli kredi tahsis edildi. Kredi dağıtımı 1945 yılında sona erdirildi ve kredinin geri kalan kısmı 1946'da Semerkant bölgesinde dağıtılmaya başlandı. Burada 2.251.000 ruble uzun vadeli, 31 bin ruble de karşılıksız olarak sürgünlere dağıtıldı. Andican bölgesinde 806 bin ruble uzun vadeli, 16 bin ruble karşılıksız, Taşkent'te ise 2.947.000 ruble uzun vadeli ve 1.195.000 ruble karşılıksız olarak tahsis edildi. Geri kalan 8 milyon rublenin dağıtımının 1947 yılında yapılması kararlaştırılmıştı. Bu miktardan fiilen 7.779.000 ruble dağıtılmıştı. Bunun da 4.585.000 rublesi hayvan alımı, 969 bini konut inşası, 2.255.000 ruble ise iş yeri kurulması için tahsis edilmişti. Talimatlar gereği kredi tahsisinin 1944 yılı sonuna kadar tamamlanması gerekiyordu, ancak kredi dağıtımı 1947 yılında sona erebildi ve bir daha tekrarlanmadı. Kredi dağıtımının başlamasından bu zamana kadar Kırım

[631] ÖZCAN, s. 79.
[632] GRİGORENKO, Petro. Çev. AYDOĞAN, Enver. "Kırım Tatarlarının Kırım'dan Sürülmesi ve Sonuçları" 10 Mart 1969, İçinde SLAVİNSKY, Michel "La Presse Clandestine En U.R.S.S. 1960-1970-1960-1970 Yıllarında Gizli Basın", Paris, s.123.

Türklerine yaklaşık 52 milyon ruble dağıtılmıştı. Aile başına düşen miktar ise ortalama 1539 ruble idi. Bu paraya ise o dönemde ancak 16.3 kg. un alınabiliyordu.[633]

Bu şartlar içinde, tarım alanında temayüz etmiş bir topluluk olan Kırım Türkleri, bulundukları yerlerde mevcut fabrika ve sanayilerde çalışmak zorunda bırakılmıştı. Böylece onların tarım toplumu olmaktan çıkarılarak sadece fabrikalarda ve sanayi tesislerinde çalışan bir işçi topluluk haline getirildiklerini söylemek mümkündür. Kendi topraklarında tarımın her çeşidinde uzmanlaşmış olan Kırım Türklerinin çok düşük ücretlerle ağır sanayi işlerinde çalıştırılmaları onları yaşadıkları yabancı yerlerde ikinci sınıf vatandaş konumuna düşürmüş, hatta bir çoğu başkalarının yardımlarıyla yaşamak zorunda kalmıştır. Bir zamanlar yaşadıkları yerlerde çalışkan yapılarıyla oldukça rahat bir hayat süren Kırımlı Türkler yıllar sonra bile sürüldükleri yerlerde zaman zaman dilenci konumuna düşürülmüşlerdir.[634]

Yapılan göstermelik yardımların ardından 1947 yılında yayınlanan Özbekistan Bakanlar Kurulu kararnamesinde, sürgün Kırım Türklerinin hayatlarını sürdürebilmeleri için yapılan çalışmaların tamamlandığı belirtiliyordu. Oysa Kırım Türkleri için asıl eziyet ve muhtaçlık bundan sonra başlıyordu.

Resmi Sovyet belgelerine göre İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan toplu sürgünler 2 milyon 750 bin kişiyi kapsamıştır. Bu sürgünlerden 655 bin 674 erkek, 829 bin 84 kadın, 979 bin 182 on altı yaşından küçük genç ve çocuk etkilenmiştir. Genel sürgün bilançosu şu şekilde özetlenebilir; [635]

Tablo 6.1. 2. Dünya Savaşı esnasında Rusya'da yaşanan sürgün bilançosu

Sovyet Almanı	774.174
Kulak (Zengin köylüler, her halktan mevcut)	557.121
Çeçen-İnguş	400.478
Tatar, Bulgar ve Kırımlı Rum	193.959
Savaş tutsağı Alman	121.459
Vlasovcu (Savaşta Alman safında yer alan Rus askeri)	95.386
Türk, Kürt, Hemşinli	84.402

[633] ÖZCAN, s. 83.
[634] KARABİBER, Osman. Kırımlı Bir Türkün Rusya'daki Maceraları, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1954, s.93-122.
[635] TUĞUL, Seyit. SSCB'de Sürgün Edilen Halklar, Çhiviyazıları Yayınları, 2003, s.176

Kalmuk	81.673
Karaçay	60.130
Balkar	32.817

Yine Sovyet resmi belgelerinde yer alan sürgün bölgeleri ve sürgün edilen insan sayıları şöyledir;[636]

Tablo 6.2. Sürgün bölgeleri ve sürülen insan sayıları

Kazakistan	890.698
Özbekistan	179.992
Kırgızistan	120.858
Kemerovo bölgesi	129.423
Molotov (Perm) bölgesi	115.436
Sverdlovsk bölgesi	113.746
Krasnoyarsk bölgesi	112.316
Novosibirsk bölgesi	92.968
Tomsk bölgesi	83.276
Tümen bölgesi	56.611
Çelyabinsk bölgesi	51.865
Omsk bölgesi	44.767
Altay bölgesi	35.381

Buna göre en fazla sürgün o yıllarda gelişmemiş ekonomisi ve geniş topraklarına rağmen küçük nüfusuyla Kazakistan topraklarına yapılmıştır. Ardından bu ülkeyi sırasıyla Özbekistan, Kırgızistan ve Kemerovo bölgeleri izlemektedir. Bütün bu bölgelerin ortak özelliği ise sürgüne maruz kalanların daha önce yaşadıkları topraklardan oldukça uzak olmaları, az gelişmişliği ve büyük çoğunlukla Türk nüfus alanları olmasıydı.

[636] TUĞUL, s.176

6.6. Sürgünden Sonra Kırım Türklerinin Sorunları ve Kırım :

Sürgünden sonra Kırım Türklerinin tüm taşınır ve taşınmaz mallarına devlet tarafından el konuldu.[637] Daha önceden planlaması yapıldığından ilgili bakanlıklar gayet düzenli ve koordineli bir şekilde el koyma işlemini gerçekleştirdiler. İlk önce sürgünün başladığı tarihte kurulan Eşya Kayıt ve Kabul Komitesi çok kısa bir süre içinde kalan malların bir sayımını yaptı ve bu sayıma göre Kırım Türklerinden geriye kalan mal ve mülkün miktarı aşağıda gösterildiği gibi tespit edildi: [638]

Tablo 6.3. Kırım Türklerinin sürgünden sonra geride bıraktıkları mallar[639]

Sığır ve kümes hayvanı	15.740 baş
Tarım ürünleri	40.000 çinko
Bina/ev	25.561 adet
Kışlık ve yazlık tahıl ekimi	68.500 hektar
Köy kooperatifi demirbaşları	345.500 adet
Ev eşyası	420.000 adet

Eşya Kayıt ve Kabul Komitesi tarafından teslim alınan bütün bu mallar, yerel yönetimlere devredildi. Başlangıçta alınan karar gereği sürgün edilen Kırım Türklerinin taşınır ve taşınmaz malları, yapılan sayım ve kayıt işleminin ardından koruma altına alınacak, binalar ile evler yağma ve hırsızlıklara karşı mühürlenerek gerekli güvenlik sağlanacak ve muhafaza edilecekti. Ancak alınan kararlar ve verilen talimatlara rağmen, Kırım'da yaşayan Slav nüfusun Türklerden kalan malları yağmalamaları, hayvanlarına el koymaları ve evlerini işgal etmeleri engellenmemiştir. Hatta inşaatlarda kullanmak üzere Kırım Türklerine ait mezarların taşlarını bile söktükleri, kıymetli eşya bulmak ümidiyle mescitleri talan ettikleri de bilinmektedir.

Göçten sonra Kırım'da her sektörde yüksek miktarlarda iş ve işgücü kaybı meydana gelmiş ve özellikle tarımsal üretimde ciddi oranlarda azalmalar olmuştur. Kırım'ın ekonomisine hayat veren ünlü bağ ve bahçeleri harap olmuştu. Uzmanlar bu durumun düzeltilmesi için çok zaman geçmesi ve yüksek maliyetli yatırımların

[637] KARAŞ, Ertuğrul. "18 Mayıs 1944", Fikirde Birlik,Sayı 1, Mayıs 2006.
[638] ÖZCAN, s. 65.
[639] ÖZCAN, s. 63.

yapılması gerektiğini ifade etmektedirler. Yağmacı gruplar kendi ülkesinde görevli yetkililerin talimatlarına bile uyma saygı ve nezaketinde bulunmamaktaydılar. Hiç bir emek harcamadan elde ettikleri toprak ve evleri, bağ, bahçe ve ekinleri ortaçağ işgalci milletleri gibi ganimet olarak değerlendirmiş, gelecek kuşakların hayat haklarını gasp ve yok etmekten çekinmemişlerdir.[640]

Kırım asıl sahipleri tarafından boşaltılınca, ortaya çıkan ekonomik boşluk Sovyet yetkililerince doldurulmaya çalışılmış ve sürgün kararnamesinin ardından Halk Komiserliği Sovyeti (SNK) tarafından yayınlanan bir talimatname ile Kırım'ın güney bölgelerinde tarımsal faaliyetlerin yapılabilmesi için işgücü temin edilmesi hususu ele alınmıştı. Buna göre, yarımadadaki tarım işlerinin yürütülmesi için Ukrayna'nın çeşitli yerlerinden iki ay içinde 13.800 kişinin getirilmesi sağlandı. Başka yerlerden getirilen Slav azınlıkların Kırım'da sebep olacağı karışıklıkların, yerel yöneticiler tarafından çözümü imkansız gibi gözükse de, aslında sürgün planının bir parçası olduğunu tahmin etmek çok da zor değildir. Sürgünün gerçek amacının Kırım'a Slav halkı yerleştirerek yarımadayı Slavlaştırmak, diğer bir ifadeyle Ruslaştırmak olduğu dikkate alınırsa, Kırım Türklerinin sürgününü çok önceden planlayanların bunun da önlemlerini önceden aldıkları değerlendirilebilir.[641]

Nitekim Sovyet yönetimi 12 Ağustos 1944'te Kırım şehirlerine yabancı işçilerin yerleştirilmesini kabul eden bir kararnameyi kabul etmişti. Arkasından 18 Ağustos tarihli bir diğer kararname hayata geçirildi ve Kırım'ın verimli topraklarının, bağ ve bahçelerinin iskan ve ihya edilmesi amacıyla Varoj, Bryan, Orlov, Kursk, Tambov, Rostov, Krasnodar ve Stavropol gibi Rus şehirlerinden ve Ukrayna SSC'nden kolhoz işçilerinin Kırım'a göç etmelerine karar verildi.[642]

Bu amacın tahakkuku için Sovyet devleti tarafından adı geçen yerlerde yaşayan Rus kökenli insanların Kırım'a göç etmeleri için yoğun bir çalışma başlatıldı. Rusların Kırım topraklarına göç etmelerini cazip hale getirebilmek için Sovyet yöneticileri tarafından ilanlar ve broşürlerle propagandalar yapıldı ve gitmek isteyenlere çok çekici imkanlar sunuldu.[643] Buna rağmen teklif götürülen insanlar bu

[640] KIRIMAL, Edige. "Kırım'da Topyekûn Tehcir ve Katliâm", Emel Dergisi, Mart-Nisan 1963.
[641] ALLWORTH, Edward, Tatars of the Crimea: Their Struggle for Survival. Durham: Duke University Press, 1988.
[642] ÖZCAN, s. 69.
[643] HABLEMİTOĞLU, Necip. Kırım'da Türk Soykırımı, İstanbul, IQ Yayınevi, 2002.

kampanyaya beklenen ilgiyi göstermemişti. Bunun üzerine baskı mekanizmalarını devreye sokan yöneticiler nerelere ne kadar insan yerleştirileceğini öngören talimatlar yayınladılar. Göç için teklif götürülenlerden kabul etmeyenler hakkında Almanlara hizmet suçundan ceza verileceği belirtiliyordu. Nitekim savaş sırasında Almanlara hizmet edenlerden bir kısmı, Kırım'a göçüp orada yaşamağa razı olduğu için cezadan kurtulmuş ve bedava ev bark sahibi olmuşlardı.

15 Nisan 1967 tarihi verilerine istinaden 1944 tarihinden itibaren Kırım'a yerleştirilmek üzere 101.707 ailenin (406.828 kişi) getirildiği anlaşılmaktadır. Bunlardan 162.096 kişinin Rusya Federasyonu SSC'nden, 244.734 kişinin ise Ukrayna SSC'nin çeşitli bölgelerinden Kırım'a gönderildiği görülmektedir.[644]

Sovyet yönetimi tarafından rejim karşıtı olarak nitelendirilen Türklerin ve diğer unsurların Kırım Yarımadası'ndan çıkarılmasından sonra yaşananlar sadece toprak ve mallarına el koymakla sınırlı kalmamıştı. Bunun yanında bir de bu bölgelerdeki Türk kültür ve eserlerinin de yok edilmesine başlandı.[645] Bununla ilgili olarak Rusya Federasyonu SSC Yüksek Sovyet Prezidyumu (YSP) Başkanı N. Şvernik ve Sekreter P. Bahmurov tarafından 14 Aralık 1944'te alınan bir kararla Kırım'daki bütün Türkçe yer adlarının Rusça isimlerle değiştirildiği görülmektedir.[646]

Ayrıca, Kırım'daki Türk varlığının ebediyen yok edilmesi ve izlerinin tamamen silinmesi için yöneticiler ve yerel halk tarafından evlerin yıkılması, bağ ve bahçelerin kullanılmaz hale getirilmesi, Türklere ait mezarlıkların sürülerek naaşların da dirilerin çektikleri ıstırapları çekmeleri için yerlerinden çıkarılması, hatta mezar taşlarının yerlerinden sökülerek yeni yapılan binalarda inşaat malzemesi olarak kullanılması, Marksist-Leninist eserler dahil olmak üzere Kırım Türkçesi ile yazılan binlerce kitabın yakılması, Kırım'da yapılan diğer kültürel tahribatı gösteren faaliyetlerdir.

---

[644] ÖZCAN, s. 70.
[645] HABLEMİTOĞLU, Necip. Kırım'da Türk Soykırımı, İstanbul, IQ Yayınevi, 2002.
[646] ÖZCAN, s. 71.

6.7. Kırım'a Dönüş Mücadelesi :

Kırım Türklerinin tekrar ana vatanlarına dönüş mücadelesi milli hedeflerini oluşturmaktadır. Milli devletin yeniden kurulması için gösterilen çabaların yaklaşık 220 yıldan daha fazla tarihi vardır. Kırım halkının öz vatanlarına dönüş mücadelesini dört evrede incelemek mümkündür;[647]

Birinci devre, Kırım'ın 1783 yılında Rusya tarafından işgal edilmesiyle başlayıp büyük göçe sebep olan 1854-1856 Kırım Savaşı ile biter.

İkinci devre, Kırım Türklerinin 1917'de I. Kırım Tatar Milli Kurultayı'nı çağırarak, milli devleti yeniden kurma gayretini, Bolşeviklerin zorla yönetimi ellerine geçirerek Kırım Sovyet Cumhuriyeti'ni kurmalarını, 1944'te Kırım Halkının gönderildiği sürgünü ve Kırım'ın Rusya İmparatorluğu'ndaki liberal ve demokratik hareketlere katılmasıyla birlikte İsmail Gaspıralı'nın bu yolda yaptığı faaliyetleri kapsar. [648]

Üçüncü devre, 1950 yılında Kırım'a dönmek için başlatılan milli hareket ile başlar. Bu hareket vatana dönme izni verilen Kırım Türklerinin Kırım'a geri dönme sürecini, II. Kurultay'ın organize edilmesini ve bu Kurultay'da Kırım Türk halkının milli bağımsızlık bildirisinin kabul edilmesini içerir. Üçüncü devre, Kırım Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin (KMSSC) sözde yeniden kurulması, SSCB'nin dağılması ve daha sonra KMSSC'nin Cumhurbaşkanı Yuri Meşkov'un Kırım Özerk Cumhuriyetini ilan etmesi ile sona erer.[649]

Dördüncü devre ise 1994 seçimlerinin sonunda Kırım milletvekillerinin Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin yönetim organlarına girmesi ve Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın Kırım Türk Milli Kurultayı'nı ve Meclisini tanıması ile başlar. Bu dönem Kırım Türklerinin kendi kaderini tayin etme konusunda yönünü belirleme dönemi

---

[647] POHL, Otto. "The Deportation and Fate of the Crimean Tatars", 5th Annual World Convention of the Association for the Study of Nationalities, "Identity and the State: Nationalism and Sovereignty in a Changing World," Columbia University, New York, at A Nation Exiled, 13-15 April 2000.

[648] WİLLİAMS, Brian Glyn. A Homeland Lost. Migration, the Diaspora Experience and the Forging of Crimean Tatar NationalIdentity , Unpublished Ph.D. Dissertation, University of Wisconsin, 1999, s. 535.

[649] Open Society Institute, "Repatriation of the Crimean Tatars," Forced Migration Monitor, no. 13, September 1996 reproduced on the Crimean Tatar Home Page.

sayılmaktadır. Bu döneme damgasını vuran en önemli şahsiyet Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'dur.

Kırım Türkleri milli devletlerini kurma yolunda gösterdikleri çabaların yöntemi genel olarak müracaatlar, şikayetler, miting, toplantı ve gösteriler şeklinde olmuş ve bunun dışında başka yol ve usul kullanılmamıştır. Kırım halkı bu yolda atması gereken adımları şöyle belirlemiştir;[650]

- Milli devlet olmanın ve demokratikleşmenin koşulları olan ana organların (Milli Kurultay, Meclis, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları vb.) kurulması,
- Gönüllü aidat prensibine dayanan finansal sistem,
- Yargı mevzuatında milli örf ve adetlerin dikkate alınarak tadil edilmesi veya yargının millileştirilmesi,
- Kırım Türk isimlerinin Ruslaştırma politikasından arındırılması ve yeniden Kırım Milletine özgü geleneksel usulde yazılmaya başlaması,
- Halkın elinden alınan toprak ve malların yeniden gerçek sahiplerine iade edilmesi,
- Sürgün edilen bütün Kırım Türklerinin öz topraklarına geri dönmesi olarak özetlenebilir.

Kırım Türkleri, sürgünle beraber vatanlarından ebediyen çıkarılmış ve bir daha yurtlarına dönme hakları ellerinden alınmıştı. Stalin'in ölümünden sonra ise, Sovyetler Birliği'nde yumuşama rüzgarları esmeye başlamıştı. Stalin'in yerine devlet başkanı olan Hruşçev, Komünist Parti'nin 20. Kongresinde yaptığı konuşmada, ülkede yaşanan bütün olumsuzlukların tek sorumlusunun Stalin olduğunu, onun zamanında yüz binlerce insanın vatanlarından çıkarılarak sürgün edildiğini ifade etmişti.

Hruşçev'in bu sözleri, halkta Stalin döneminde uygulanan baskıların sona ereceği umudunu doğurmuştu. Nitekim, 24 Kasım 1954'te SSCB Bakanlar Kurulu kararıyla, İkinci Dünya Savaşı'nda Kızıl Ordu saflarında yer alan askerler, SSCB kahramanlık madalyası ve nişanı ile ödüllendirilenler, yerli halkla evlenen kadınlar,

[650] FISHER, Alan. The Crimean Tatars, Stanford, CA: Hoover Institution, 1978, s. 140.

Rus, Ukraynalı ve diğer milliyetlere mensup kadınlar, sakatlar, tedavisi mümkün olmayan hastalar ile İkinci Dünya Savaşı'nda ölen askerlerin yakınları sürgünlükten azat edildiler.[651] Bu doğrultuda 13 Aralık 1955'te kabul edilen ve "Sürgünde Bulunan Almanların ve Ailelerinin Üzerindeki Hukuki Sınırlamaların Kaldırılması"na dair kararname sürgüne maruz kalan toplulukların hürriyete kavuşması yönündeki ilk kanun olarak kabul edilmektedir. 28 Nisan 1956'da ise Kırım Türkleri, Balkarlar, SSCB vatandaşı Türkler, Kürtler ve Hemşinler, daha önce sürgünlükten azat edilen Almanlara benzer şartlarda serbest bırakıldılar.[652]

Bu kararname Kırım Türklerine vatana dönüş hakkı sağlamamış olmasına rağmen, durumlarında gözle görülür bir iyileşme kaydedilmişti. Her şeyden önce, bir çok Kırım Türkü 1944'te zorla yerleştirildikleri işlerden ayrılarak asıl meslekleri olan çiftçiliğe geri dönmüş, bir kısmı ise sürgünde geçen zaman zarfında kazanmış olduğu tecrübelerle teknik işlerde çalışmaya devam etmişti. Bir kısmı ise, vatanlarına yakın bölgelerde yerleşmeyi tercih etmişlerdi.

1956 yılı Ekim ayı sonuna kadar toplam 778 Kırım Türkü, Kırım'a komşu olan Zaporojye bölgesine gelerek buraya yerleşmişti. Ancak bu durum Sovyet yetkililerin hoşuna gitmemiş ve 15 Aralık 1956 tarihli bir kanunla, daha önce Kırım'da yaşamış olan ve sürgün yerlerinden ayrılan Türklerin, Almanların, Rumların, Bulgarların, Ermenilerin ve diğerlerinin Ukrayna'ya ait Zaporojye, Herson, Odessa, Nikolayev, Kırım ve Zakarpat bölgelerinde yerleşmeleri yasaklanmıştı.[653]

Hruşçev döneminde, Stalin'in sürgüne gönderdiği bir çok topluluk vatanlarına dönme hakkını elde etmesine rağmen Kırım Türkleri, Ahıska Türkleri ve Volga Almanlarının dönüşlerine izin verilmemişti. Stalin döneminden sonra Sovyet siyasetinde görülen yumuşama Kırım Türklerini demokratik ve medeni yöntemler kullanarak vatana dönüş için girişimler yapmaya itmiş ve halkın ileri gelenleri tarafından Taşkent'te bir Teşebbüs Grubu meydana getirilmiştir.[654] Meydana getirilen bu Grubun amacı Kırım Türklerinin toplu ve organize bir şekilde vatana dönmesi, milli devletlerinin yeniden kurulması idi.

---

[651] ÖZCAN, s. 105.
[652] ÖZCAN, s. 106.
[653] ÖZCAN, s. 112.
[654] ÖZCAN, s. 114.

Grubun ilk girişimi, büyük ölçüde demokratikleştiğine inandıkları ülke yönetimine, vatanlarına dönebilmeleri için ricacı ve itaatkar tarzda mektuplar kaleme alarak müracaatlarda bulunmak oldu.[655] Bu konuda müracaatta bulunanlar Sovyet hükümetinin vatana dönüş ile ilgili Kırım Türklerinin ne kadar kararlı ve samimi olduklarını ispat edebilmeleri için çok miktarda imzaya sahip dilekçeleri resmi makamlara ulaştımak gerektiğine inanıyorlardı. İlk toplu müracaat 6000 kişinin imzasıyla Haziran 1957'de hükümete gönderildi. Ardından Mart 1958'de 16.000 ve Ağustos 1958'de 12.000 kişinin imzaladığı dilekçeler Sovyetler Birliği'nin yüksek makamlarına gönderildi. 1966 yılında da Sovyet makamlarına gönderilen bir dilekçeye toplam 120 bin imza toplanmıştı.

Kırım Türkleri Sovyetler Birliği genelinde, özellikle sayıca kalabalık oldukları bölgelerde artık örgütlü hareket edebiliyorlardı. Bu örgütler demokratik yöntemlerle kendi temsilcilerini seçiyor ve seçilen bu temsilciler Kırım Türklerinin vatana dönüş mücadelesindeki kararlılıklarını ve karşı karşıya kaldıkları sorunları hükümet yetkililerine anlatıyorlardı. Sovyetler Birliği'nde böylesi toplu bir harekete ilk defa rastlanılıyordu ve ülkedeki destalinizasyon siyasetinin de etkisiyle ilk zamanlar bu hareket mensupları herhangi bir polisiye baskıyla karşılaşmamıştı. Ancak Sovyet yetkililerin merkeze sundukları raporlardan Kırım Türklerinin bu faaliyetlerinden son derece rahatsız oldukları anlaşılmaktadır. Bunun bir görüntüsü olarak, kısa zaman sonra vatana dönüş mücadelesi için aktif faaliyet gösteren Kırım Türklerine karşı Sovyet yönetiminin uyguladığı baskı ve yıldırma olayları cereyan etmeye başladı ve hareket üyelerine yönelik ilk tutuklama olayı 1959'da gerçekleşti. [656]

Sovyet hükümeti tarafından Kırım Türkleri aleyhine açılan ilk dava ise 11 Ekim 1961'de Taşkent bölge mahkemesinde görülmüştü. Enver Seferov ile Şevket Abdurrahmanov'un yargılandığı bu mahkeme sonunda, kendilerine isnat edilen "Sovyet karşıtı milliyetçi hisler taşıyan bildiriler hazırlamak ve dağıtmak" suçlarından Seferov 7 yıl, Abdurrahmanov ise 5 yıl hapis cezasına çarptırılmıştı.

Sovyet hükümetleri Kırım Türklerinin bu samimi çığlıklarına bir cevap vermemiş ve bu sesleri duymazdan geldiği gibi bir de Sovyet karşıtı hareketler olarak

---

[655] ÜLKÜSAL, Müstecib. "Sürgünler Yurtlarına Dönerken", Emel Dergisi, Sayı 32, Ocak-Şubat 1966.
[656] VOZGRIN V. "Sürgünlük Siyaseti", Yıldız Dergisi, Sayı. 4, 1991.

nitelemiştir. Bu konuda Stalin'den sonra bile devlet politikasında bir değişiklik yapılmamıştır. Sovyetler Birliği'nin Kırım Türklerine yönelik yıldırma faaliyetlerinin, bu harekete engel olmak yerine daha da hızlandırdığı görülmektedir. Örneğin, 1962 yılında Kırım Türk gençleri halkın sorunlarını aktarabilmek ve dönüşü gerçekleştirebilmek için bir araya gelerek bir cemiyet kurma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Bu artık Kırım sorununa gençlerin de dahil olduğu yeni bir dinamizmin katıldığı anlamına gelmektedir.[657]

Vatana dönüş mücadelesi hareketinde 1964 yılından itibaren bir duraklama gözlenmiştir. Bir kısım kişiler bunun sebebinin yapılan baskılar değil, yönetime karşı son derece ricacı ve itaatkar olunmasından kaynaklandığını iddia etmekte ve daha aktif ve ses getirecek bir mücadelenin yapılması gerektiğini savunmaktaydılar. Hruşçev'den sonra iktidara gelen Brejnev ile birlikte umutlanan Kırım Türkleri, bir süre sonra hayal kırıklığına uğradıklarını anlamış, ancak yaptıkları mücadelede çıkışı devam ettirdikleri görülmüştür.[658]

Bu dönemde hareketin protesto tarzında değişiklikler olduğu da göze çarpmaktadır. Toplu dilekçelere yine devam edilmekle beraber, dilekçelerdeki üslubun değişikliğe uğradığı dikkat çekmektedir. Kırım Türklerinin artık talepkar olmayı bir yana bırakarak, 1964 yılından sonra hükümetin kendilerine uyguladığı milli politikaya karşı eleştirel yaklaşımlarda bulundukları görülmektedir. Üstelik dilekçelerde daha sert ifadeler kullanılmış ve Sovyet devletinin 1944'te Kırım Türklerinin tamamının sürgün edilmesi soykırım olarak ifade edilmektedir.[659]

Kırım Türkleri meselelerine çözüm bulmak için artık on binlerce kişinin katılımıyla büyük mitingler düzenliyor ve seslerini Sovyetler dışında da yaşayan soydaşlarına ve dünya kamuoyuna duyurma imkanı yakalıyordu. Moskova'ya giden Kırım Türk temsilcilerinin sayısında da gözle görülür bir artış meydana gelmiş ve yapılan bütün baskılara rağmen azalması beklenen temsilci sayısı, gittikçe artarak 1967 yılı ortalarında 400 kişiye kadar ulaşmıştı. Bu temsilciler meselelerinin çözümü

[657] KALAFAT, Yaşar. Kırım Kuzey Kafkasya Sosyal Antropoloji Araştırmaları, Ankara, ASAM Yayınları, 1999.
[658] ÖZCAN, s. 125.
[659] OTAR, İbrahim. "Jenosit ve Kırım Türkleri", Emel Dergisi, Mayıs-Haziran 1964.

için Moskova'da resmi makamları ziyaret ediyor, onlara taleplerini içeren dilekçeler sunuyor ve geniş katılımlı gösteriler tertip ediyorlardı.[660]

Sovyetler tarafından yasaklanmasına rağmen Türkler vatanları Kırım'da da çeşitli faaliyetler göstermişlerdir.[661] Kırım'daki Sovyet yöneticileri, büyük bir endişe ile son zamanlarda ve özellikle 1965 yılında, geçmişte Kırım'dan sürgün edilen Türklerin Kırım'a ziyaretlerinin arttığını, onların burada siyasi faaliyetlerde bulunduklarını ve Kırım'a dönüş için gerekli ortamı sağlamaya çalıştıklarını bildirmiştir.

Kırım Türklerinin vatana dönüş mücadelesi açısından olumlu bir gelişme olarak, Ağustos 1965'te Kırım Türklerinin tatillerini Kırım'da geçirmelerine izin verilmesi gösterilebilir. Böyle bir iznin ardından Kırım Türklerinin ferdi ve gruplar halinde Kırım'ı ziyaretlerinde gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. Ancak bu durumdan rahatsız olan Kırım'daki Sovyet yöneticileri, onların Kırım'a geliş amaçlarının seyahat etmek değil, ilerde muhtemel geri dönüşleri için zemin hazırlamak olduğunu ileri sürmektedirler ki, bu tespitte yanıldıklarını söylemek pek mümkün değildir. Zira aynı yetkililer tarafından Kırım Türklerinin orada bulundukları sürede, sürgünden önce yaşadıkları evlerini arayıp buldukları, hatta bu evlerde yaşayanlarla çeşitli görüşmeler yaptıkları ifade edilmektedir.[662]

Kırım Türklerinin bu faaliyetleri neticesinde, Sovyet devleti tarafından 5 Eylül 1967 tarihinde yayınlanan bir kararname ile bu mazlum halkın itibarları iade edilmiştir.[663] Adı geçen kararnamede 1944 yılında vatanlarından sürülen Kırım Türklerine haksızlık yapıldığı itiraf edilmekte, o zamana kadar bu topluma uygulanan her türlü kısıtlamaların kaldırıldığı ve Kırım Türklerinin de diğer Sovyetler Birliği vatandaşlarının yararlandığı her türlü haktan istifade edebilecekleri belirtilmektedir.[664] Örneğin, onların seçme ve seçilme hakkına sahip oldukları, basın yayın organlarını kullanabilecekleri, devlet kademelerinde görev alabilecekleri ve her çeşit kültürel faaliyette bulunabilecekleri de kararnamenin hükümleri arasında yerini almaktaydı.

---

[660] ÖZCAN, s. 128.
[661] ÜLKÜSAL, Müstecib. "Sürgünler Yurtlarına Dönerken", Emel Dergisi, Sayı 32, Ocak-Şubat 1966.
[662] ÖZCAN, s. 129.
[663] ÖZCAN, s. 133.
[664] GÜNAY, Bekir. Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, İçinde HALİT, Ünkazan. "Ukrayna'daki Kırım Türklerinin Sosyal Kimlik Mücadelesi", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Mayıs 2005, s. 351, (KARATAY, s. 1512).

Yine aynı gün yayınlanan bir başka kararname ile 28 Nisan 1956 tarihli Kırım Türklerini de ilgilendiren kararnamenin ikinci maddesinin hükmü ortadan kaldırılmıştı.[665] Bu durumda Kırım Türkleri de diğer Sovyet vatandaşları gibi o zaman yürürlükte olan çalışma ve pasaport kurallarına uymak şartıyla Sovyetler Birliği'nin her yerinde yaşama ve çalışma hakkına sahip olmuşlardı.

Kararnamede dikkati çeken diğer bir husus ise, Kırım Türklerini tarif ederken kullanılan ifade olmuştur. Yüzlerce yıldır kendilerine Kırım Türkleri denilen bu topluluk, Yüksek Sovyet Prezidyumu kararnamesine göre "bir zamanlar Kırım'da yaşamış olan Tatar asıllı vatandaşlar" olarak adlandırılmakta ve onların artık Özbekistan ve sürgünden sonra yerleştirildikleri diğer bölgelerde "kök saldıkları" ifade edilmekteydi. Buradan, Sovyet yönetiminin Kırım Türklerini bir millet olarak kabul etmediği, her ne kadar hakları iade edilmiş olsa da "kök saldıkları" yerlerden ayrılıp vatanlarına gitmelerine izin vermeyecekleri gibi bir kanaate sahip olduğunu tahmin etmek zor olmayacaktır.[666]

Kararname ile önemli imtiyazların tanındığı gözükse de, Kırım Türklerinin yıllardan beri talep ettikleri konuların büyük bir kısmının gerçekleşmediği de dikkati çekmektedir.[667] Bu hususların başında, Kırım Türklerinin sürgünden önce sahip olduğu milli özerkliğin yeniden tesis edilmesi gelmektedir. Ayrıca toplu bir şekilde vatanlarından çıkarılan Kırım Türklerinin, yine topluca ve devletin kontrolünde vatanlarına dönme istekleri de bir hükme bağlanmamıştı. Kırım Türklerinin kararnamede bahsi geçmeyen bir başka talebi ise, sürgünden önce kendilerine ait olan taşınır ve taşınmaz kültürel ve kişisel malların iadesi idi. Ne yazık ki bu hususların hiç biri, sadece Kırım Türklerinin yaşadıkları yerlerde yayınlanan bu kararnamede yer almamış ve Sovyet yönetimi daha önce de olduğu gibi, Kırım Türklerinin beklentilerine cevap vermemişti.[668]

Sovyet yetkilileri, KTMH'nin geri dönüş için yürüttükleri faaliyetleri engelleyebilmek ve inisiyatifi ele geçirebilmek maksadıyla 1968 baharından itibaren,

---

[665] ÖZCAN 133.
[666] ÖZCAN, s. 134.
[667] "5 Eylül 1967 Tarihli Af Kararnamesinin Mahiyeti", Emel Dergisi, Sayı 47, Temmuz-Ağustos 1968.
[668] ÜLKÜSAL, Müstecib. "Sovyetler Birliğinde Kırım Türklerine Tanınan Bazı Haklar", Emel Dergisi, sayı 42, Eylül-Ekim 1967.

Kırım'a göçün devlet organları tarafından düzenli bir şekilde gerçekleştirileceğini açıkladılar. Kırım'a yerleştirilecek kişilerde, KTMH'ne hiç katılmamış, toplanan dilekçelere imza atmamış, hiçbir toplantıya iştirak etmemiş, Türk temsilcilerin Moskova'ya gitmeleri için para vermemiş olmak gibi şartlar aranıyordu ve bu kişiler KGB tarafından tespit ediliyordu. Daha ziyade vasıfsız, kültür seviyesi düşük Kırım Türkleri arasından seçilen şahısların Kırım'da tarım alanında çalıştırılması planlanıyordu. Tahsilli ve mesleklerinde uzman Kırım Türklerinin ise yerleştirilecek kişilerin arasına dahil edilmediği dikkat çekmektedir. Sovyet hükümetinin bu uygulaması sonucu 1968'de 198, 1969'da 104, 1970'te 45, 1971'de 65, 1972'de 50 aile Kırım'a yerleştirildi. Ferdi olarak ise 195 aile Kırım'a geldi. Bu dönemde gelenlerin toplam sayısı 3496 kişiden ibaretti. Bu durumun Kırım Türklerinin Sovyet makamlarına karşı protestolarında ve vatana dönüş mücadelesinde daha da etkili olmalarına yol açtığı görülmektedir.[669]

Kırım'a yerleşmek için Sovyet makamlarından oturma izni alamayan Kırım Türklerinin büyük çoğunluğu daha önce yaşadıkları sürgün yerlerine geriye dönmediler. Onlar daha sonra tekrar Kırım'a göçme ümidiyle, buraya mümkün olduğunca yakın herhangi bir yere yerleştiler.[670] Ancak Sovyet hükümeti Kırım Türklerinin Kırım sınırları dışında da bir arada yerleşmelerine müsaade etmemişti. Bu durumda Özbekistan ve diğer bölgelerden ayrılan yaklaşık 100 bin Kırım Türkü, dağılmış aileler veya küçük gruplar halinde kendilerine teklif edilen yerlere yerleşmek zorunda kalmışlardı.

Kırım Türklerinin yarımadada gitgide artan nüfusu ve faaliyetleri karşısında, Kırım'daki Sovyet yöneticileri yine baskı metotlarına müracaat etmişti. İkamet izni alamayan bazı Kırım Türkleri, polisiye baskılarla karşılaşmış, gece baskınlarıyla evlerinden zorla çıkartılmış ve Kırım'dan uzaklaştırılmıştı.[671] Kırımlı Sovyet yöneticilerin bu davranışları son derece üzücü ve feci bir olayın yaşanmasına da yol açmıştı. Örneğin, Musa Mahmut[672] adlı bir Kırım Türkü 5 çocuğu ve eşiyle birlikte geldiği ve bir ev satın alıp yerleştiği Kırım'dan polis zoruyla çıkartılmak istenince,

---

[669] ÖZCAN, s. 146.
[670] KARATAY, Zafer. "Kırım'ın Önemi ve Kırım Tatar Milli Hareketi", Yeni Türkiye Yayınları, Türk Dünyası Özel II, Cilt 2, Sayı: 16, Temmuz-Ağustos 1997, s. 1512.
[671] ÜLKÜSAL, Müstecib. "Kırım Türklerinin Hakları Meselesi", Emel Dergisi, Sayı 44, Ocak-Şubat 1968.
[672] SEYİTMURATOVA, Ayşe. "Ebedî Meşale", Emel Dergisi, Sayı 121, Kasım-Aralık 1980.

çocuklarının gözleri önünde üzerine benzin dökerek kendini yakmıştı.[673] Musa Mahmut'un ölümüyle sonuçlanan bu trajik olay dahi Kırımlı yöneticilerin Kırım Türklerinin yarımadadaki yerleşimini önleme gayretlerinin önüne geçememişti.[674] Bu gayretlerin bir sonucu olarak Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu tarafından 15 Ağustos 1978'de Kırım bölgesindeki ikamet kurallarını düzenleyen bir kanun kabul edildi. Buna göre, yasal olmayan yollarla Kırım'a gelip yerleşen Kırım Türklerinin bölgeden çıkarılması için Kırım İçişleri Bakanlığı organlarına tam yetki verilmiş, ayrıca bu şahıslara evlerini satan veya kiraya veren yerel halkın da cezalandırılması hükme bağlanmıştı.

Sovyet hükümetlerinin Kırım Türklerini vatanlarından uzak tutmak için gösterdikleri gayretlerin hepsi boşa çıkıyordu.[675] Artık KTMH'nin önderliğinde yürütülen vatana dönüş mücadelesi dönülmez bir hal almıştı. Özellikle 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren yoğunlaşan faaliyetler, Kırım Türklerini zafere taşıyan sebepler olma yolunda önemli katkılar sağlamışlardı.[676]

Bunun yanında gerek dünyada gerekse Sovyetler Birliği'nde yaşanan sosyal ve siyasi değişikliklerin de Kırım Türklerinin vatana dönüş mücadelesine etki eden diğer unsurları teşkil etmiştir. Özellikle 1985 yılında Sovyetler Birliği'nin yönetim kadrosunda meydana gelen değişiklik M. Gorbaçov'u iktidara taşımış ve ülkede uygulamaya konulan Yeniden Yapılanma ve Açıklık politikası her alanda köklü yeniliklerin meydana gelmesine yol açmıştır. Kırım Türklerine yönelik baskılar da bu dönemde yavaş yavaş ortadan kalkmış ve hapishanelerdeki halk liderleri serbest bırakılmaya başlanmıştı. Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu da Aralık 1986'da tutuklu bulunduğu Magadan Hapishanesinden çıkarılarak özgürlüğüne kavuşmuştu.[677]

---

[673] 1944 yılında 12 yaşında büyük sürgüne maruz kalan Musa Mahmut Kırım Tatarlarının ebedi meşalesi ve mücadele ışığı haline gelmiştir, (Kırım Sürgünü 18 Mayıs 1944 internet sitesi) GÜNAY, Bekir. Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri, İçinde HALİT, Ünkazan. "Ukrayna'daki Kırım Türklerinin Sosyal Kimlik Mücadelesi", IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Mayıs 2005, s. 353.

[674] ÜLKÜSAL, Müstecib. "Sovyetler Birliği'nde Polisin Tutuklamak İstediği Bir Tatar Kendisini Yaktı", Emel Dergisi, Temmuz-Ağustos 1978.

[675] FISHER, Alan. , Çev. ÖZBİLEN, Eşref B. "Kırım Tatarları'nın Hayatta Kalma Mücadelesi", Emel Dergisi, Sayı 121, Kasım-Aralık 1980.

[676] HABLEMİTOĞLU, Necip. Kırım'da Türk Soykırımı, İstanbul, IQ Yayınevi, 2002.

[677] KIRIMOĞLU, Abdülcemil Mustafa. "7-11 Mayis 1997 tarihleri arasinda Viyana'da düzenlenen Avrupa Halkları Federal Birligi 42. Kongresi'nde 9 Mayis 1997 günü okunan bildiri", (KARATAY, Z. ve ÖZCAN, K. Sürgün İnternet Sitesi)

Sovyet hükümeti Kırım Türklerinin 14 Kasım 1989'da vatanlarına dönüş yolunu açan bir bildiri yayınlamıştır. Bu deklarasyona göre, sadece Kırım Türkleri değil, daha önce kendilerine haksızlık yapılan bütün Sovyetler Birliği vatandaşlarının hakları kendilerine iade edilmiş ve bu haklar devlet garantisi altına alınmıştı. Sovyetler Birliği'nin en yüksek makamı tarafından açıklanan bu deklarasyon ile Kırım Türklerinin ve vatanlarından uzakta yaşayan diğer toplulukların, özgürce, hiçbir sınırlama olmadan vatanlarına dönebilmeleri için bütün hukuki ve suni engeller ortadan kaldırılmış oldu.

Buna göre bir göç planı hazırlanmış ve planda öncelikle Kırım Türklerinin vatanlarına dönüşü ve milli bütünlüklerinin tesisi kanunlarla garanti altına alınmıştır. İkinci olarak, Kırım Türk toplumunun dönüş meselesi merkezi yönetim tarafından rasyonel bir şekilde ele alınıp birbirini takip eden üç safhada gerçekleştirilmesi öngörülüyordu.

Birinci safhada altyapı, konut, sosyo-kültürel ortam ve üretim alanındaki gelişim meselelerinin aynı anda çözülmesiyle, şahısların yakınlık dereceleri göz önünde bulundurularak dönüşün bizzat devlet gözetimi ve denetiminde yapılması planlanmaktaydı.

İkinci safhada, şahısların kendi başlarına, bireysel imkanları kullanarak dönmeleri tasarlanmaktaydı. Bu durumda devlet bir takım yükümlülüklerden kurtulmuş olacaktı.[678]

Üçüncü safha ise, grup halinde toplu dönüş planlarıydı. Böylece toplu olarak Kırım'a dönenlerin bir arada yaşayarak yeni köyler veya kasabalar meydana getirmeleri düşünülmekteydi.

Netice olarak, 1944 yılından beri Kırım Türklerinin vatana dönüş uğruna verdiği mücadeleler geç de olsa meyvesini vermiş ve kitleler halinde vatana dönüş başlamıştır. Bunun neticesinde, 1987 yılında Kırım'a yerleşen Kırım Türklerinin sayısı 2300, 1988'de 19.3000 kişi iken, bu sayı 1989'da 28.000'e yükselmişti. 1 Mayıs 1990

[678] ÖZCAN, s. 125.

itibariyle ise Kırım'da toplam olarak 83.116 Kırım Türkü yaşamaya başlamıştı.[679] Bu arada daha önce Ukrayna'ya bağlı bir bölge olan Kırım, 12 Şubat 1991'de Ukrayna Cumhurbaşkanı L. Kravçuk'un imzasını taşıyan bir kanunla tekrar Özerk SSC haline getirildi. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsız bir cumhuriyet haline gelen Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet olan Kırım'da 1995 nüfus sayımına göre 2.600.000 kişi yaşamaktadır. Bunun %67'sini Ruslar, %22'sini Ukraynalılar, %10'unu Kırım Türkleri ve %1'ini diğerleri (Karaim, Kırımçak, Rum, Ermeni, Alman, Bulgar, Yahudiler) oluşturmaktadır.[680]

Bugün pratikte bir Kırım Türkü anavatanına dönebilir ve ailesi için özel olarak ev satın alabilir. Ama onun tapusunu üzerine yapabilmesi için Kırım'da çalışma izninin olması gereklidir. Aksi halde evi kendi üzerine geçiremez. İş bulması ise, son günlerde Kırım'ın bir çok bölgesinde alelacele yürürlüğe konulan bir sıra kararlara göre yeni işçi alan her müessese ülkenin genel bütçesine büyük oranlarda katkıda bulma mecburiyeti getirildiğinden çok zor hale gelmiştir. Her fabrika, her tarım işletmesi ve iktisadi müessese idarecilerine sermaye yetersizliğinden dolayı Kırım Türklerini işe almama yetkisi tanımaktadır. Sadece son iki yılda Kırım'da ev fiyatları iki misli artmıştır. Kırım Türkleri bütün maddi varlıklarını bir eve yatırmak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Halbuki onların elinden bu evler, yani kendi evleri devlet tarafından adeta yağmalanarak alınmış ve Rusya'dan, Ukrayna'dan getirilen göçmenlere sembolik fiyatlar karşılığında verilmişti.[681]

Kırım Türklerinin Milli Meselesi Rusya'nın bugün en hazin ve en güncel meselelerinden birisi olması gerçeğini sürdürmektedir. Türkçe konuşan Kırım Türkü halkı, bir millet gibi Kırım topraklarında gelişmiştir. Ancak şimdi bu halkın çoğunluğunu sürgün yerlerinde doğup büyüyenler teşkil etmektedir. Onların çoğunluğu kendi anadillerini, milli ve dini geleneklerini kaybetmişlerdir.[682] Ancak bu halkın tamamı vatan topraklarına dönme ve milli devletlerini yeniden kurma emellerini asla kaybetmemiştir.[683] Çünkü her Kırım Türkü milli kültürlerinin sadece ve sadece

---

[679] KRİNDAÇ, A. , TUROVSKİY, R., Çev. İbrahim Yıldıran, "Kırım Türklerinin Vatan'a Dönüşü", Emel Dergisi, Sayı 195, Mart-Nisan 1993.
[680] ÖZCAN, s. 216.
[681] KINIKOĞLU, Suat. Kırım Tatarları ve Anavatana Avdetleri, TÜRKLER ANSİKLOPEDİSİ , Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt. 8, 2002.
[682] HABLEMİTOĞLU, Necip. Kırım'da Türk Soykırımı, İstanbul, IQ Yayınevi, 2002.
[683] HODGE, Nathan. "Kırım Tatarları", Emel Dergisi", Sayı 225, Mart-Nisan 1998.

kendi anavatanlarında yeniden doğacağını ve kendi milli varlıklarını orada sürdürebileceklerini bilmektedir.

Bu gün yaklaşık 265 bin kadar Kırım Türk'ü anavatanlarına dönebilmiştir. Ancak kendi öz topraklarına dönebilmiş olmaları tek başına çözüm olmamıştır. Asıl sorun Kırım halkının ev, toprak ve geçim sıkıntısıdır.[684] Bu taleplerini Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde tam destek verdikleri Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yuşçenko'ya iletmişlerdir. 6 Haziran 2006 ve 16 Ocak 2007'de tarihlerinde Türkiye'ye resmi ziyaretlerde bulunan Yuşçenko ve Ukrayna Başbakanı Viktor Yanukoviç gelirken beraberlerinde Kırım Tatar Meclis Başkanı Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'nu da getirmişlerdir. Bu ister batı ister Rus yanlısı olsun Ukrayna yöneticilerinin Kırım Türklerinin meselelerine Türkiye ile aynı pencereden baktıkları anlamı taşımaktadır.

Kırım'ın bu günkü demografik yapısı 1944 yılından çok farklıdır. Sanki Kırım'ın gerçek sahibi Türkler değil de Rus vatandaşlarıymış gibi Kırım Milli Meclisi'nde çoğunluk Rusların ve diğer milletlerin elinde bulunmaktadır. Kırım Türkleri adeta kendi öz vatanlarında eski despot Sovyet politikaları yüzünden azınlık durumuna düşmüşlerdir. Kendi ülkelerinde kaybettikleri, sıradan vatandaşların bir millet, ülke veya vatana sahip olmasından kaynaklanan doğal yurttaşlık haklarını dahi diğer ülke vatandaşlarından bir dilenci gibi talep etmek zorunda kalmışlardır.

Bu haklı talepler özerk yönetime iletildikçe parlamentonun tepkisine yol açmış ve neticede Kırım Özerk Cumhuriyet Parlamentosu sözde Ermeni soykırımı yasa tasarısını meclisten geçirerek bu oyuna alet olmayı maalesef başarmıştır. Oysa Kırım yerli Türk halkı 1944 yılında tarihin en acımasız soykırımı ve ardından bugüne kadar intikal etmiş ve çözüm bekleyen sorunlar karşısında tepkisiz kalmayı tercih etmektedir.

19 Mayıs 2005'te onaylanan sözde Ermeni soykırımı tasarısı Kırım Türk milletvekillerinin girişimleri ile, 23 Haziran 2005 tarihinde Kırım Özerk Cumhuriyeti parlamentosunda yeniden görüşüldü ve parlamento başkanı Boris Deyç tarafından

---

[684] KIRIMOĞLU, Mustafa Abdülcemil. Tatar Milli Meclisi Başkanı, 18 Mayıs 2007 Miting Konuşması.

veto edildi. Ancak 7 Türk millertvekilinin öncülüğünde 13 vekil ret oyu vermesine rağmen tasarı aynı şekilde onaylanmıştır.

Tarihin en büyük yalanını söyleyen Ermenilerin oyunlarına alet olmak, yüzlerce yıldır Kırım'a kol kanat germiş ve haklarını her türlü ulusal veya uluslararası platformlarda dile getirmiş olan Türkiye'ye karşı yapılmış bir komplodur. Kırım Özerk Cumhuriyeti Meclis üyeleri bu yanlıştan dönmeli ve derhal bu ayıplarını temizlemelidirler. Bütün bunların amacının, Türkiye'yi hem Kırım Türklerine hem de Ukrayna yönetimine karşı tahrik ederek ikili ilişkileri sabote etmek veya en önemli bölgesel güç merkezi konumundaki aday ülkelerden biri olan Türkiye'ye gözdağı vermek olduğu düşünülmektedir.

Bugün Mustafa Cemiloğlu Orta Asya coğrafyasının çeşitli bölgelerinde sürgün hayatı yaşayan Kırım Türklerinin geriye dönüşleri ve öz topraklarına dönmüş olanların da tüm vatandaşlık haklarının iadesi için vargücü ile çalışmaktadır. Abdülcemil Kırımoğlu en çok Ukrayna halkının Kırım Türklerinin kim olduğu ve ne maksatla mücadele ettiklerini bilmemelerinden üzüntü duymaktadır. Hatta Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yuşçenko Kırım'ı ziyaret ettiğinde Kırım Türk halkının Bağımsızlık Beyannamesinden vazgeçmesini teklif etmiştir. Bu, Ukrayna'nın Kırım Türkleri ile ilgili siyasetlerinin değişmediğini göstermektedir. Henüz 16 yıllık bir bağımsızlık geçmişi olan Ukrayna, değiştirdiği Devlet Başkanları, sayısız Başbakan ve hükümetler döneminde bir çok konuda yasal düzenlemeler yapmış olmasına rağmen Kırım politikaları ile ilgili hiçbir değişiklik yapmamış ve Kırım Türklerini sürekli oyalamıştır.

Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'na göre Kırım Türklerinin en önemli sıkıntılarından biri kendi insanlarına bile meselesini anlatamamalarıdır. 2004 Mayıs'ında Krimskaya Pravda gazetesinde Rusça konuşan öğrenciler arasında yapılan bir ankete göre %70 oranında Kırım Türklerinin sürülmesinin doğru bir eylem olduğu yönünde bir sonuç çıkması oldukça düşündürücüdür.[685] Kırımoğlu yürüttüğü davada Ukrayna'dan bazı temel taleplerde bulunmuş ve bunları yayınladığı bir beyanname ile ilan etmiştir. Buna göre öncelikle Kırım Türk diline devlet dili statüsü

[685] KIRIMOĞLU, Mustafa Abdülcemil. "Milli Şefin Eskişehir Sohbetlerinden" , Eskişehir gezisi, 03.02.2007.

verilmesi ve Kırım Türklerinin Yasama, Yürütme ve Yargıda yer almalarının sağlanması istenmiştir.

Bunun yanında Ukrayna bağımsızlığını ilan ettikten sonra sürgün edilen halkların geri dönmelerini sağlayan yasal düzenlemeleri yapmıştır. Ancak Ukrayna Toprak Kanunu yapılırken geri dönenlerin kaybettikleri topraklara nasıl kavuşacaklarına yönelik yeterli düzenlemeler yapılmamıştır. Böylece zorla gasp edilen Türk toprakları gerçek sahiplerine iade edilmemiş ve halk ekonomik olarak son derece zor şartlarda hayat sürmek zorunda bırakılmıştır. Bunun yanında Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'nun yoğun çabaları sonucu 48 bin adet ev arsası Kırım Türkleri için tahsis edilmesi sağlanmıştır.

Kırım Türklerinin ulusal amaçlarının önünde bir çok engel bulunmaktadır. Bu engellerden en önemlileri şunlardır;

- Kırım nüfusunun çoğunluğunun Ruslardan meydana gelmesi ve bu yüzden Moskova destekli Rus diasporasının Kırım meselesini reddetmesi ilk engeldir. Öncelikle Kırım'daki Ruslar Kırım'ın Moskova'ya bağlı olması için yoğun bir siyasi propaganda yürütmekte ve burada bulunan Rus Karadeniz Donanmasını baskı aracı olarak kullanmak istemektedirler.

- Diğer bir engel de yine Moskova kaynaklı din merkezli doğan haksız ve yanlış propagandadır. Bilindiği gibi 11 Eylül olaylarından sonra kasıtlı olarak hedef haline getirilen İslami terör suçlamasından Kırım Türkleri de payını almış ve özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ülkede görülen Vehabilik ve Hizb-ut-tahrir faaliyetleri terör odaklı oluşumlar şeklinde duyurulmuştur. Kırım Türklerinden çok az sayıda insanın bu tür dini faaliyetler ile Orta Asya coğrafyasından gelen Müslüman misyonerlerin öncülüğünde ve sadece uhrevi maksatlı olarak ilgileniyor olması başta Rus olmak üzere batılı kilise misyonerlerinin istismarına zemin hazırlamıştır. Bu düşünceleri iyi okuyan Kırım Milli Şefi Abdülcemil Kırımoğlu herhangi bir istismara maruz kalarak bir Rus ve Kiev müdahalesine mesnet olmamak için bu tür odaklardan gelen destek ve yardımları kesin bir dille reddetmektedir.

- Kırım Türklerinin yaşadığı haksızlıklara batıdan verilen desteğin gittikçe azalma eğilimi içinde olması diğer bir engeldir. 2004 başkanlık seçimlerinde Kırım Türklerinin tamamının oyunu alan Viktor Yuşçenko'ya olan batı desteğinin azalmasının bunda rolü bulunmaktadır.

- Maalesef bu engellere bugüne kadar Enver Paşa'nın Azerbaycan'a geçmek için uğradığı günden beri Süleyman Demirel dışında herhangi bir Türk büyüğünün Kırım'a gitmemiş olması ve gelen hükümetlerin Kırım Türklerinin sancılarıyla aktif bir şekilde ilgilenmemiş olması gerçeği de eklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kırım Türkleri ile ilgili Ukrayna ve Rusya Federasyonu nezrinde doğrudan insanların yaşamlarının kolaylaşmasına yönelik bir çalışma disiplini içine girmemiş olması diğer ülkelerin de konuya gereken önemi vermemesine yol açmıştır. Bu konuda Kırım Türkü anavatana sitem etmekte haklıdır. Türk dünyası dev bir vücut gibidir. Bu vücudun herhangi bir yerinde meydana gelen en ufak bir rahatsızlık tüm vucudu rahatsız etmeli ve derhal çareler üretilmelidir.

- 1944 sürgününde yaşananlar ile ilgili tüm belgelere ancak Rus arşivlerinde rastlamak mümkündür. Dolayısıyla Kırım Türklerinin hukuki zeminlerde haklarını arayabilmeleri için gerekli yasal altyapı eksiklikleri davanın başta ulusal kahraman Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu olmak üzere tüm Kırımlı yöneticiler tarafından savunabilmesini güçleştirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti bu anlamda Rus ve Ukrayna yönetimi nezrinde girişimlerde bulunması ve belgelerin esas sahiplerinin eline geçmesini sağlaması son derece faydalı olacaktır.

Kırım Tatar Milli Meclisi, Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'nun yoğun çabaları sonucu Avrupa Halkları Federal Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmiştir. 1996 yılında Kırım'a yapılan resmi ziyaret sonucunda Avrupa Halkları Federal Birliği yönetimi tarafından hazırlanan "Neticeler ve Tavsiyeler"de, elli yıllık sürgünün ardından asıl vatanına dönen Kırım Türk halkının sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi haklarını yeniden elde etmeleriyle ilgili en acil problemler net bir şekilde ifade edilmiştir. Bu temennilerin gerçekleşmesi büyük oranda Kırım meselesine doğrudan

taraf olan Ukrayna, Rusya ve diğer uluslar arası kurum ve kuruluşların gösterecekleri kararlılığa bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.[686]

Bunun yanında Kırım Milli Şefi Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu, Kırım Türk halkının haklarını korumaya çalışırken en temel prensip olarak şiddet dışı mücadele yöntemlerini kabul etmiş ve başka milletlerin de haksızlığa maruz kaldıklarında sessiz kalmamak suretiyle bu konuda evrensel meselelere de en az kendi sorunlarına bağlı oldukları ölçüde duyarlı olduklarını ifade etmiştir. Bunun en somut örneğini de 1969 yılında SSCB'nde kurulmuş olan "SSCB'nde İnsan Haklarını Savunma Tesebbüs Grubu"nun kurucuları arasinda yer alarak, Rus ordusunun 1968 yılında Çekoslovakya'yı, 1979'da Afganistan'ı işgalini, Bulgaristan'da Todor Jivkov rejiminin Türklere karsı yürüttüğü baskı politikalarını ve Pekin'de demokrasi isteyen gençlerin idam edilmelerini protesto ederek ve bağımsızlık istediği için Sovyet yönetimi tarafindan abluka altına alınan Litvanya'ya ve bugün bağımsızlığı için mücadele eden Çeçenistan'a elinden geldiği kadar yardım ederek göstermiştir.[687]

Mücadelede sertlik yanlısı bir tutum sergilenmemesinde Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu ve diğer dava arkadaşlarının İsmail Gaspıralı gibi tüm Türk dünyasının önderliğini yapmış bir devlet ve edebiyat adamının fikirlerini rehber olarak benimsenmesinin rolü büyük olmuştur. İsmail Gaspıralı ilkeleri ortaya koyarken "*Mevcut devletin kanununa ve insan haklarına göre mücadele sürdürülecek, şiddet ve terör kullanılmayacak, masum insanların gözyaşlarının dökülmesine izin verilmeyecek. Bunlar yapılırken, diğer insanların ve halkların hakları korunacak ve davalarına destek verilecek*", demiş ve sadece Kırım Türklerinin değil tüm esir Türk toplulukların yol haritalarını çizmiştir.

Sovyetler Birliği dağılıncaya kadar Sovyet yöneticileri Kırım Türklerinin öz vatanlarına dönmemesi için her şeyi yapmışlardır. Hatta Gorbaçov döneminde ilan edilen "açıklık" politikaları içinde siyasi tutuklular serbest bırakılırken ve eski idarecilerin yasadışı uygulamaları ifşa edilirken Kırım Türkleri ile ilgili hiç şey değişmemiştir. Değişim ve yumuşama ancak Kırım Türklerinin Moskova'da yaptıkları

[686] KIRIMOĞLU, Abdülcemil Mustafa. 7-11 Mayis 1997 tarihleri arasinda Viyana'da düzenlenen Avrupa Halklari Federal Birligi 42. Kongresi'nde 9 Mayis 1997 günü yapılan konuşma metnidir.
[687] KIRIMOĞLU, Viyana Konuşması.

mitinglerden sonra gerçekleşmeye başlamıştır. Bu bile Kırım Türklerinin dünya halklarına yeterince anlatılmadığının en somut kanıtıdır.

Kırım Türkleri, Sovyet sonrası ortaya çıkan demokratikleşme döneminin ortaya çıkardığı atmosfer ve başta Kırımoğlu olmak üzere Kırım'ın ileri gelenlerinin çabaları sonucu vatanlarına dönmüşler, ancak hemen ardından farklı sorunlar ile karşı karşıya kalmışlardır. Kaybettikleri topraklarını yeniden elde etmek, yeni bir iş hayatı kurmak için gerekli olan krediyi almak, ülke siyasi hayatında birinci dereceden aktör konumunda olabilmek, özgür bir birey ve toplum haline gelmek gibi hayati meselelerin kurumsal olarak çözülebilmesi için gerekli yasal teşkilata ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için tüm Kırım Türk halkını temsil edebilecek milli teşkilat Türklerin yaşadığı bölgelerde her bin kişi için bir temsilci olacak şekilde iki aşamalı seçimler yapılarak meydana getirildi. Bu teşkilat (Kırım Türk Milli Kurultayı) 33 kişilik en üst temsil organı olan Kırım Türk Milli Meclisi'ni seçti ve bu meclis de mahalli yönetimlerle işbirliği yaparak köy, kasaba ve bölge meclislerinin seçilmesini sağladı.

Kurulan Milli Meclis zamanın yöneticileri tarafından başlangıçta yasadışı ilan edilmiş ve Meclisin kuruluş felsefesine aykırı akımların oluşturulması sağlanarak haklı dava karşısında kaos ve çatışma ortamı yaratılmış ve kamuoyuna Kırım Türkleri ile ilgili karşıt görüşlerin oluşması için zemin hazırlanmıştır. Böylece tüm dünyanın Kırım Türklerini mevcut rejime karşı şiddet eylemleri yapan yasadışı ve ayrılıkçı toplum sıfatı ile tanınması kaçınılmaz olacaktı. Kırım'daki Rus yöneticiler geri dönüş yapan Türklerin yerleşmelerine engel olmak için bir çok yasal, bürokratik engeller çıkartmış ve alelacele toprakları çeşitli yerlerden getirilen Ruslara dağıtmaya başlamışlardı.

Burada Rusya tarafından oynanan tehlikeli oyun Ukrayna yöneticileri tarafından bile farkına varılamamış ve kurulan kumpasın içine çekilmeye çalışılmıştır. Bu oyuna göre 1991 yılının Ocak ayında Kırım yönetiminde yer alan Rusların girişim ve Ukrayna Komünist Partisi'nin desteği ile "SSCB'nin Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ve Birlik Anlaşmasının İştirakçisi" statüsü için bir referandum düzenlenmiş ve çoğunluğun Ruslarda olmasi dolayısıyla Kırım Muhtar Cumhuriyeti kurulmuştur. Böylece Kırım'ın doğrudan Rusya Federasyonu'na bağlanmasının meşru yolu açılmış olacak ve yeni bir referandumla bu maksat gerçekleştirilmeye çalışılacaktı. Bu toprakların asıl sahibi olan Kırım Türklerinin onayı alınmadan

gerçekleşen oldu-bittinin önündeki en büyük engel yine Kırım Türk Milli Meclisi olmuştur. Ukrayna yakın gelecekte tıpkı Kosova'da, Irak'ta, Transdnyester'de, Karabağ'da ve diğer ihtilaflı bölgelerde yaşanan sıcak çatışma ortamlarına benzer süreçlerin yaşanmaması ve istikrarın kalıcı olması için Milli Meclis'in demokratik çabalarına destek olmalıdır.[688]

Bu destek konularına gelince Kırım Türklerinin siyasi haklarının iadesi, Kırım'ın yönetiminde temsil edilebilmeleri, Kırım Türk Milli Meclisi'nin Ukrayna ve Rus yönetimleri tarafından tanınması, vatandaşlığa kabul edilmesi, kaybedilen ev ve arazilerin geri verilmesi gibi meseleler sayılabilir. Temelde bu konular çözüldüğünde yaşayan efsane büyük Türk liderlerinden Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'nun şahsında toplanan tüm acılar azalacak ve çevre ülkeleri bile kıskandıracak kalıcı bir barış ortamı tesis edilebilecektir.

Yapılan mücadeleler sonucu bugün Kırım'da işsizlik ve düşük hayat standartlarına rağmen 14 Türk dili ile eğitim veren okul kurulabilmiş ve toplam 45 bin okul çağı çocuk içinde altı bin kadarı bu okullarda ana dillerinde eğitim alabilmektedirler. Bu konuda yasaklama olmamasına rağmen Ukrayna Hükümetinin sağladığı maddi destek düşünülen özelliklerde daha fazla okul açmaya yeterli değildir.

6.8. Türkiye Açısından Kırım :

Tarihi, dini, etnik, dil ve coğrafi bağlarla Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Türk dünyasına bağlı olan Kırım Türkleri 1783'de Rusya'nın Kırım'ı işgalinden bugüne kadar yoğun bir asimilasyon ve baskıya maruz kalmışlardır. Bu baskılar bazı dönemlerde öylesine çok artmıştır ki, daha önce değinildiği gibi, Kırım yerli Türk halkı yurtlarını terk etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu göçlerin büyük çoğunluğu ana yurt olarak kabul edilen Anadolu topraklarına doğru yapılmıştı. Herşeyden önce, Kırım'dan Türkiye'ye XIX. yüzyıl boyunca ardı arkası kesilmeksizin devam eden

---

[688] KALKAY, Tuncer. "Kırım Tatar Milli Meclisini Doğru Anlamak", Fikirde Birlik, Sayı 9, Ocak 2007.

göçler öylesine anormal bir tablonun doğmasına yol açtı ki, Osmanlı ülkesinin muhtelif bölgelerine yerleştirilmiş olan Kırım Türk göçmenlerinin sayısı Kırım'da kalanların sayısını kat kat aştı. Bu bakımdan, o yıllarda ve hatta bir ölçüde bugün dahi Kırım'da Türkiye'de her hangi bir akraba ve yakını bulunmayan bir Kırım Türkü neredeyse yoktur.

Geleneksel olarak, sıradan bir Kırım Türkünün Osmanlı Devleti'ne yönelik birinci derece ilgisi dini açıdan olduğu değerlendirilebilir. Zaten kendi kimliği de yaşadığı bölgede asli olarak dini aidiyeti itibarıyla belirlenmekteydi. Şüphesiz, Hilafet merkezi olmak sıfatıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun Kırım Türkü için ayrı bir mistik önemi bulunmaktaydı. Rus hakimiyeti boyunca Kırım Türkleri yeni işgalcilere boyun eğmekte zorlanmış ve sürekli bu boyunduruktan kurtulmanın yollarını ve tarihi fırsatlarını aramıştır. Bu esnada Kırım Türkleri için tek dış dünya ve müttefik Osmanlı Devleti idi.

1880'lerden önce Kırım Türklerinin İstanbul'a daha ziyade dini tahsil maksadıyla gelmiş oldukları ve pek çoğunun da tahsillerini tamamladıktan sonra burada kalmayı tercih ettikleri değerlendirilmektedir. Doğrudan doğruya dini olmayan okullara girenler pek azdı. Zira, dönemin Kırım Türk toplumunun içinde bulunduğu ortamda, medreselere değil de her hangi bir tür okula girmeye cesaret edebilenler memleketlerindeki mutaassıp çevreler tarafından dinsizlikle itham edilme tehlikesini göze almak zorundaydı. 1900'lü yıllarda Rus ordusunda askerlik yapmaktan kaçabilmek amacıyla da Kırım'daki medrese öğrencileri arasında Türkiye'ye giderek orada bir medreseye girmek yaygın bir durumdu.

Askeri, idari ve diğer alanlarda eğitim görenler de Kırım'da, aldıkları eğitime uygun iş bulma olanakları olmadığı için Türkiye'de kalmayı tercih etmekteydiler. Yani, 1880'lerden itibaren Kırım Türklerinin eğitim ve kültür hayatlarındaki mevcut boşluklar giderek artan ölçüde Osmanlı kaynaklarından doldurulmaya başlanmıştı. Böylelikle, Kırım'ın Müslüman Türk yerli halkının geleneksel kültüründe zaten mevcut olan tarihi Osmanlı etkisi daha çağdaş Osmanlı kültürel unsurlarının ve kavramlarının girmesiyle artmaktaydı. Aynı zamanda, meydana çıkmaya başlayan etnik bilinç Türkiye'ye yönelik geleneksel ilgiye ilaveten soydaşların ülkesi olması dolayısıyla yeni bir ilginin başlamasına yol açacaktı.

1905 yılı Kırım ve Türkiye arasındaki eğitim ve kültür ilişkileri açısından gerçek bir dönüm noktası oldu. Rus hükümetinin Müslüman halkların ulusal eğitimi üzerindeki sınırlamaların geçici olarak kaldırması üzerine, Kırım Türkleri arasındaki aydınlanma hareketi büyük bir hız kazandı ve eğitim görmüş kadrolara olan ihtiyaç bir anda artış gösterdi. Bu ihtiyaç o dönem İstanbul'da eğitim görmüş Kırım Türklerinin Kırım'a çağrılmasıyla karşılanmaya çalışılmıştır.

1910 yılında Kırım'daki Türk okullarının bir kısmı Rus hükümeti tarafından kapatıldı ve Türk öğretmenler sınırdışı edilerek Türkiye'ye gönderildi. Rusya'yı böyle bir karar almaya iten en önemli sebep Kırım okullarında Türkiye'de basılmış ders kitaplarının okutulmasıydı. 1914'e kadar hükümet bu ders kitaplarının kullanılmasını ve Kırım Türkçesi ile eğitimi tamamen yasakladı. Ancak Kırım Türklerinin Türkiye'ye olan ilgisi azalmamış, aksine 1900'lü yılların başında Türkiye'deki yenilikçilik ve çağdaşlaşma hareketlerinin Kırım tarafından örnek alınması şeklinde artarak devam etmiştir.

Kırım Yarımadası'na stratejik açıdan bakıldığında, tarih boyunca hiç önemini kaybetmediği görülecektir. Bugün daha da önemli hale gelen yarımadanın stratejik konumu Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Kırım Yarımadası vasıtasıyla kuzeyde yaşayan Türk dünyası ile kurulacak bir köprü, bu coğrafyadan belki de Kazakistan oradan da Orta Asya ile Türkiye'nin irtibatının kurulmasını sağlayacak ve Hazar havzasının enerji kaynaklarına ulaşım ve dağıtımında Türkiye'yi önemli bir küresel aktör haline getirecektir. Bunun yanında Kırım'da yaşayan Türk nüfusunun Türkiye'nin kuzey Karadeniz bölgesindeki sadık diasporası ve güvenlik kuşağı konumu da göz ardı edilmemelidir.

Rusya için Kırım, İdil-Ural üzerinden Orta ve Uzak Asya'ya kadar uzanan Türk yurtlarını Karadeniz yoluyla Türkiye'ye bağlayan bir köprüdür. Bu sebeple Rusya Kırım'ı daima Türkiye ile birlikte değerlendirmiş ve bu köprüyü yok etmek için Kırım'ı Türklerden temizlemeyi, adeta değişmez bir devlet politikası olarak benimsemiştir. Ancak 1500 yıllık Türk yurdu olan Kırım'ın gerçek sahipleri, Türk dünyasının diğer üyelerinin olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Halkının soydaşı konumunda olan Kırım Türkleridir. Soy ve tarih bağlarıyla Türkiye'ye sımsıkı bağlı bulunan Kırım Türklerinin Yarımada'daki durumu Türkiye Cumhuriyeti'ni yakından

ilgilendirmektedir. Ayrıca Türkiye, Ukrayna ve Rusya Federasyonu arasındaki ilişkilerin hangi seviyede ve istikamette olacağını da Kırım'da yaşayan Türk vatandaşların durumu belirleyecektir.

Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Ukrayna'da Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni de ziyaret etmiştir. Bu ziyaret, 1783 yılından bu yana Kırım'a Türk topraklarından yapılan ilk Devlet Başkanı ziyareti olması açısından tarihi bir önem taşımaktadır. Türkiye, uzun ve acılı bir ayrılıktan sonra anayurtları Kırım'a dönmenin doğal güçlüklerini yaşayan Kırım Türkleri'nin sorunlarına çözüm getirmek yönünde Ukrayna ile birlikte çaba sarf etmektedir.[689]

Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından Akdeniz'de Kıbrıs ne kadar önemli ise Karadeniz'de de Kırım Yarımadası o denli önemlidir. Her iki ada da tarihi olarak anavatan topraklarının doğal uzantısı olarak görülmekte ve üstünde yaşayan insanlar kendi soydaşları durumundadır. Yakın geçmişte tüm Kıbrıs Adası'nı ele geçirerek Türk varlığını yok etmek isteyen Rumlar gibi, benzer bir tarihi kader tekerrürü yaşama ihtimali yüksek olan Kırım Türk soydaşlarının kendi öz vatanlarında azınlık durumuna düşürülerek yarımadadaki Rus milliyetçilerin etnik temizliğine yeniden maruz kalabileceği değerlendirilmektedir. Bu kez Türkiye Cumhuriyeti bu konuda kesin bir taraf olma ve soydaşlarının can güvenliğini sağlama şeklindeki tarihi sorumluluğunu yerine getireceğine olan inanç tamdır.[690]

[689] Türkiye Kırım'da sürgünden dönen soydaşları için TİKA vasıtasyla yaklaşık 1000 kadar konut yapmış ve hak sahiplerine dağıtmıştır. KARANLIK, Rafet. Batı Avrupa Kırım Türkleri Dayanışma ve Kültür Merkezi Genel Başkanı.
[690] CANARSLAN, Özer. "Yaşayan Efsane: Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu", Midas Gazetesi, 08-14 Şubat 2007, Sayısı 58, s. 22-23.

7. KONUYA YÖNELİK SENARYOLAR

Başta Türkiye ve Rusya olmak üzere Ukrayna'nın bölgede söz sahibi ülkeler ile olan ilişkilerine doğru yön verebilmek için yapılacak değerlendirmeler ve tahminler hiçbir kurum ve kuruluşa ait olmayıp tamamen kişisel niteliktedir. Bu bölümdeki kısa vadeli senaryolar 2007-2015, orta vadeli senaryolar 2015-2030 ve uzun vadeli senaryolar ise 2030-2050 arası yılları kapsamaktadır.

Ortaya atılan senaryoların gelecekte gerçekleşebilme ihtimali öngörü sahibinin söz konusu ülke ile ilgili yeterli tarihi bilgiye sahip olması, ülkenin kurulduğu toprakların geçmişte bölgesel ve küresel aktörler için ne ifade ettiğinin iyi tahlil edilmesi, ülkenin sahip olduğu tüm ekonomik yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin neler olduğunun belirlenmesi, güvenlik ile ilgili unsurların ülke yöneticileri ve kamuoyu tarafından nasıl tanımlandığı, ülkenin insan gücünün nitelik olarak değeri, askeri gücü, coğrafi yapısı, tarihsel hedefleri ve ülküsü, teknolojik üstünlükleri ve nihayet kültürel yapısının çok iyi bilinmesine doğrudan bağlıdır. Bu ön bilginin ardından ülkenin kaynakları ve milli güç unsurları resmi hükümet yetkilileri tarafından belirlenmiş hedeflerin gerçekleşmesi için seferber edileceğinden senaryoların bu hedeflerle koordine edilmesi isabet oranını arttırabilecektir.

Bu işlemler tamamlandıktan sonra geriye stratejik yaklaşımlar sergilenerek ikili ilişkilerde ve ülke içindeki etkin dinamiklerin alacağı politik tavır ile ilgili belirlenen noktaların serbestçe ortaya konulması kalmaktadır. Stratejik yaklaşım sergilenirken de önce stratejinin içinde yüklü olan tanımı yapmak ve temel niteliklerini belirtmek gerekmektedir.

Strateji ile ilgili geçmişten bugüne çok çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Örneğin Napoleon stratejiyi "*Harbin yüksek seviyede sevk ve idaresi ve harbin yüksek kısmıdır*." şeklinde ifade etmiştir. General Montgomery ise, "*Milli politikanın gayelerini gerçekleştirmek için silahlı kuvvetler ve ikmal maddeleri gibi askeri vasıtaları dağıtma ve uygulama sanatıdır*." şeklinde tanımlamıştır. Yine Strateji Uzmanı Mert Bayat, "*Strateji, milli hedefleri elde etmek ve erişilen hedefleri korumak için askeri gücün oluşturulup, kullanılması veya ondan bu amaçla yararlanılması yöntemidir*." demiştir.

Oysa bugün devletler stratejiyi sadece askeri birliklerin sevk ve idaresi olarak tanımlamayıp bütün bir ülkenin yönetimi ve idaresi ile ilişkilendirmişlerdir. Mesela artık siyaset, ekonomi, eğitim ve kalkınma gibi her alanda stratejiler üretilmektedir. Üretilen bütün stratejilerin ortak noktaları, kaynakların belirlenen amaçlar doğrultusunda verimli bir şekilde kullanılması yol ve yöntemlerinin bulunması çabaları üzerinde toplanmaktadır. Dolayısıyla bugün strateji kavramı, ülke idaresi ile ilgili alınan kararların ve belirlenen hedeflerin uygulanmasına yönelik milli kaynak ve güç unsurlarının kullanılması sanatıdır diye tanımlanabilir. Burada ülkenin geleceğine yönelik ifade edilecek olan stratejik yaklaşımdan kastedilen de tam budur.

Geçmişte ve bugün yaşanan gelişmeler, neden-sonuç ilişkisine dayalı bir tarihsel tahlil ile gözden geçirilerek, geleceğe projeksiyon tutmak ufkun ötesini netleştirecektir. Bu yüzden Ukrayna ile ilgili her alanda stratejik öngörüde bulunmak ileriye doğru tutulan projeksiyon cihazının bataryası konumunda olan tarihsel sürecin yeterli ve güçlü olmasına bağlıdır.

Belirlenen hedef ve senaryolarda en baştan kabullenilen diğer bir önkoşul ise uluslar arası ilişkilerde yaşanan ve son yüzyılda iyice belirginleşen “reel politika” gerçeğidir. Buna göre bütün ülkeler aralarındaki ilişkileri sadece kendi çıkarları ekseninde düzenlemekte ve bunun dışında etnik, dini, dostluk ve iyi niyet konularını temel kabul eden bir anlayıştan uzak durmaktadırlar. Özellikle Ukrayna-Rusya ilişkilerinde esas unsurun karşılıklı ekonomik bağımlılık ve Rusya açısından jeopolitik yayılmacılık olduğunu ifade etmek pek de yanlış olmayacaktır. Bu durum İkinci Dünya Harbi’nde Rusya-Almanya veya 1991 ve 2003 Irak Savaşlarında ABD-Türkiye ilişkilerinde kendini göstermiştir.

Ukrayna’nın stratejik hedefleri konusunda tam bir netlik bulunmamaktadır. Türkiye’nin “Yurtta barış dünyada barış” sloganında ifadesini bulan anti-emperyalist ve üniter devlet stratejisine, Rusya’nın “yayılmacılık” politikasına ve sıcak denizlere inmek gibi Çar Petro zamanından kalma bir ülküye, Yunanistan’ın sahip olduğu “Megola İdea” sı gibi eski Bizansı canlandırma hevesine veya ABD’nin ulusal güvenliğini pro-aktif yöntemlerle “önleyici” tarzda sağlamaya yönelik stratejisine benzer bir değişmez milli ülküye Ukrayna Devleti katında ve halkı nazarında rastlamak pek mümkün gözükmemektedir.

Bunun yanısıra 1991 yılında bağımsızlığını elde ettikten sonra batının maddi-manevi desteği ile ortaya çıkmış olan eski düzen muhalifleri dağınık olarak bir batı tarzı demokrasiyi partizanca bir ülkü olarak benimsemiş gözükmektedirler. Ancak bu hedefin de yeterli derinliği olmadığı ve bir toplumsal mutabakat sonucu ortaya çıkmadığı son seçimlerde ortaya çıkmıştır. Bu ideolojiyi 2004 yılında tam destekleyen AB ve ABD'nin bölgeye yönelik ilgileri azalınca yüzlerin Rusya'ya dönmesi kaçınılmaz olmuştur.

Ancak Ukrayna'ya bağlı olan Kırım Özerk Cumhuriyeti için aynı durum geçerli değildir. Tarihte bağımsız Kırım Hanlığı'nın kurucusu Hacı Giray'dan Büyük Türk düşünürü İsmail Gaspralı Bey'e ve bugün Milli Meclis'in başında bulunan kahraman Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'na dek üstün nitelikli liderlerin önderliğinde sürdürülen Kırım Türkleri milli ülküsü asla değişmemiş ve vazgeçilmemiştir. Uzun yıllar büyük acılar çekmelerine rağmen mazlum Kırım Türkleri bu fikirlerinden ve Türklük kimliğinden tarihin hiçbir döneminde taviz vermemişlerdir. Bu milli strateji Kırım Türklerinin yaşam felsefesi haline gelmiş ve varlıklarının tek sebebi olmuştur. Bu mücadelelerini de her dönem demokratik kurallar çerçevesinde yapmışlar ve şiddete yönelik hiçbir hareket geliştirmemişlerdir.

7.1. İyimser Senaryolar :

İyimser senaryolar iç ve dış politikada tüm siyasi, ekonomik ve uluslar arası ilişkilerde beklenen gelişmelerin yaşanacağı ve devletin resmi kurum ve kuruluşları tarafından yapılan kalkınma planlarının ön görüldüğü şekilde gerçekleşeceği varsayımına dayanılarak yapılmıştır. Bu senaryoların gerçekleşme ihtimalinin sıfırdan daha büyük olması bu çalışmaya girmesi için yeterli kabul edilmiştir.

7.1.1. Kısa Vadede İyimser Senaryolar (2007-2015) :

Ukrayna sahip olduğu 603.700 km^2 lik arazisi, 46.710.816 milyonluk nüfusu, %99 okuryazarlık oranı, 493.8 milyar Grivnalık (1 $ = 5.05 Grivna) GSMH'sı ve uzun yıllara dayalı tarihsel altyapısı ile Doğu Avrupa ve Kuzey Karadeniz'in en önemli ülkelerinden biridir. Ayrıca BDT içinde Rusya Federasyonu'ndan sonra en fazla

nüfusa ve toprağa sahip ülkesidir. Ukrayna bu göstergelere kurulduğu yıldan itibaren sürekli ve istikrarlı bir gelişme göstererek sahip olmuştur. Yakın vadede de ekonomik, siyasi ve milli güvenlik alanlarında aynı istikrarla gelişmeler devam edecek ve beklenmeyen bir kriz durumu ortaya çıkmayacaktır.

Olağan seçim dönemine göre 2011 yılında yapılması planlanan Parlamento seçimleri Nisan 2007 yılında Cumhurbaşkanı Yuşçenko'nun meclisi feshetmesiyle aynı yılın ikinci yarısında gerçekleştirilecektir. Bu seçimler de yine batı ve Rusya yanlısı liderlerin mücadelesi şeklinde geçecek ve ülke bu seçim süreçlerinden biraz daha demokrasiye intibak etmiş olarak çıkacaktır. Seçim süresince dış aktörlerin müdahalesi en düşük düzeyde olacak ve ülke bu demokrasi sınavından ve yaşanan krizden kendi imkanları ile çıkmayı başaracaktır.

Seçimlerden sonra hükümeti kurmakla görevlendirilen Başbakan muhalefet lideri ile anlaşarak Cumhurbaşkanının özellikle meclisi feshetme gibi bazı yetkilerini sınırlandırabilmesi için gerekli anayasa değişikliğini yapabilecek 300 milletvekili çoğunluğuna ulaşacak. Ülke yönetiminde yarı başkanlık sistemine benzer sistem yerini daha demokratik olan parlamenter sisteme bırakacaktır. Dolayısıyla AB'ne uyum yasaları meclisten daha hızlı görüşülüp karara bağlanarak Ukrayna'nın önü açılacaktır.

2009 yılında yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde en güçlü adaylar yine bugünkü Devlet Başkanı Viktor Yuşçenko, Başbakan Viktor Yanukoviç, muhalefet lideri Yulia Timoşenko olacaktır. Hangi liderin seçimlerden zaferle çıkacağı konusunda isim belirlemek kolay olmamakla beraber seçilen kişinin yüzünü batıya çevireceği ve Rusya ile olan özellikle ekonomik ve siyasi bağın zayıflatılarak Avrupa ülkesi olma yolunda ilerlemeye çalışacağı söylenebilir.

2007 yılının sonuna kadar Ukrayna ile Türkiye arasında Serbest Ticaret Anlaşması imzalanacak ve iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 2010 yılına kadar 10 milyar dolar civarına ulaşacaktır. Türkiye'ye yoğun olarak gelen Ukraynalı turistler gibi Türk turistler de Ukrayna'yı tatil için tercih edeceklerdir. 2004 yılında Ukrayna'ya giden Türk ziyaretçilerin sayısı 40 bin iken 2007 yılında bu rakam üç yılda toplam %150 artış oranıyla 100 bin dolayına çıkacaktır. Yine 2004 yılında Ukrayna'dan

Türkiye'ye gelen turist sayısının 293 bin iken bu rakam 2005 yılında yüzde 30'luk artış ile 380 bin kişiye, 2006 yılında ise yüzde 28'lik artış ile 485 bin kişiye ulaşmıştır. 2007 yılında ise ortalama %30 oranında bir artışla yaklaşık 630 bin Ukraynalı turist Türkiye'yi ziyaret edecektir.

Ukrayna 47 milyar ton kömür rezervi ile dünyanın yedinci büyük kömür üreticisidir. Dünyadaki toplam kömür üretimi içindeki payı %3,8 olan Ukrayna yıllık ortalama 80,6 milyon ton kömür üretmektedir. Ayrıca ülkede ihtiyaç duyulan enerji üretiminin %45'i nükleer enerjiden sağlanmaktadır. Elektrik üretiminde Ukrayna çok büyük rezervleri olmasına rağmen sadece %17 oranında kömür kullanmaktadır.[691] Yine enerji üretiminde Ukrayna %32 oranında doğalgaz kullanmakta ve kendi öz kaynakları ile 61 yıl yetecek kadar doğalgaz rezervi bulunmaktadır.

Bu durumda Ukrayna kömür açısından zengin olmasına rağmen diğer kaynaklar bakımından enerji fakiri ülke konumundadır. Özellikle 2006 yılında Rusya Federasyonu ile yaşanan doğal gaz krizinden sonra iyice anlaşılmıştır ki Ukrayna enerji konusunda başta Rusya olmak üzere dışa olan bağımlılığını azaltıcı tedbirleri 2015 yılına kadar yani yakın vadede almak zorundadır.

Bunun için Ukrayna enerji ihtiyacını kendi öz kaynaklarından temin etmek ve bağımlılığı azaltmak için önce yakın, daha sonra orta ve uzun vadelerde kademeli olarak son teknoloji ürünü nükleer ve hidrolik santraller açacak ve doğalgaz için de İran, Türkmen ve Azeri doğalgazının Karadeniz yoluyla topraklarına boru hatları veya tankerler ile taşınması ile ilgili anlaşmalar yapacaktır. Yapılacak boru hattı Bakü-Tiflis-Batum ve tankerler ile de Karadeniz'den Odesa Limanı olacak şekilde bir nakliyat güzergahı izleyecektir.

Yine Hazar enerji kaynaklarının Ukrayna üzerinden Avrupa'ya taşınmasını sağlayan Odesa-Brodi boru hattının kullanılması Ukrayna, Rusya, Kazakistan ve Azerbaycan'ın birlikte oluşturdukları bir konsorsiyum vasıtasıyla sağlanacaktır.

[691] TMMOB V. Enerji Sempozyumu, TMMOB, Ankara, 21-23 Aral k 2005.

Kasım 2005 tarihinde, 2011 yılına kadar Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nde planlanan gelişmeleri içeren doküman Ukrayna Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi tarafından yayınlanmıştır. Bu dökümanın yayınlanmasıyla birlikte askeri personelin başta ücretleri olmak üzere özlük haklarında bazı gelişmeler yapılmıştır. Bunun yanında kadro ve kuruluş fazlası birliklerin en geç 2010 yılında azaltılması ve terhis edilecek askeri personelin başka alanlarda istihdam edilmesi öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Buna göre 2015 yılına kadar Ukrayna Silahlı Kuvvetleri NATO satandartlarına uygun küçültülmüş, hareket kabiliyeti yüksek, teknojik donanımı en üst seviyede bir ordu konumunda modern dünya orduları safında yerini alacaktır.

Buna göre 2009 yılına kadar Ukrayna Hava Kuvvetleri'nin barış zamanında genel personel sayısı yaklaşık 30 bin kişi (25.000 asker ve 5.000 sivil işçi), 2015 yılına kadar da 20-30 bin personel (18-20 bin askeri personel) olacaktır.

2015 sonuna kadar hava ulaştırmasının tümü, milli AN-70 uçakları ile yapılacaktır. Envanterde bulunan diğer uçaklarda modernize edilecek ve Ukrayna Hava Kuvvetleri'nin yaklaşık 120 muharip uçağa, 50-60 tane ulaştırma ve özel eğitim uçaklarına sahip olacaktır.

Ukrayna'nın yetişmiş insan miktarı, doğal kaynakları ve teknolojik bilgi birikimi oldukça iyi seviyededir. Bütün yapması gereken bu öz varlıklarını iyi bir koordinasyon ile yüksek kalitede üretime dönüştürebilmektir. Bu hedef 2015 yılına kadar Ukrayna siyasi hayatında görülen istikrarla beraber gerçekleşecektir. Bu güç Ukrayna'nın uluslar arası camia içindeki prestijinin de artmasını sağlayacaktır.

Rusya Federasyonu'nun önderliğinde Türkiye'nin ve Ukrayna'nın stratejik ortak olarak katılımları ile, ABD'nin tek süper güç olması ve bölge ülkelerinin güvenliklerini tehdit etmesi gerekçesine dayanarak "Avrasya Birliği" yakın vadede kurulacak ve yeni bir güvenlik kuşağı oluşturulacaktır. Bu sayede ABD'nin güdümünde olan STK'ının faaliyetleri de bölge ülkelerinin bağımsızlıklarını ihlal noktasında sınırlandırılarak kontrol altına alınmış olacaktır.

7.1.2. Orta Vadede İyimser Senaryolar (2015-2030) :

2030 yılına kadar Ukrayna doğu ve batı kesimleri arasında yaşanan siyasi, kültürel ve ekonomik anlamdaki farklılıkları uzlaşma yöntemleri ile aşacak ve tüm toplum kesimlerini kapsayan geniş katılımlı bir mutabakatla ideolojik tutumunu batıdan yana kullanacaktır.

Bu anlamda Ukrayna Batının güvenlik şemsiyesi altına girecek yani, NATO ve AGİT'na katılım sürecinden zaferle çıkarak üyelik hedeflerini gerçekleştirecektir. Böylece bölgesel ve ulusal güvenliğini Rusya Federasyonu karşısında garanti altına almış olacaktır.

Kırım'ın Sevastopol Limanı'nda bulunan Rus Karadeniz Donanması ile ilgili anlaşmanın 2017 yılında süresi dolduğu için bu tarihte yeniden görüşülecek ve donanma Azak Denizi'nde bulunan Rus limanlarına çekilerek ve Yalta'da bulunan ihtilaflı konular çözülecektir. Bunun yanında Ukrayna ile Rusya arasındaki Kerç Boğazı sorunu Ukrayna'nın uluslar arası anlaşmalardan doğan haklarına uygun olarak anlaşma ile sonuçlanmıştır. Buna göre Kerç Boğazı'ndan geçişler Ukrayna ve Rusya'nın ortaklaşa kurduğu eşit üyeli komisyon vasıtasıyla gerçekleşmektedir.

2020 yılına kadar Ukrayna Silahlı Kuvvetleri profesyonel ordu yapısına geçiş yapmış ve elinde eski nesil tüm silah ve teçhizat imha edilmiştir. Böylece modern orduya geçiş sürecinde oldukça önemli bir yük ortadan kalkmıştır.

Ukrayna'nın nüfus artış oranı yükselme eğilimi göstermiş ve dünya standartlarına uygun hale getirilmiştir. Ekonomik durumda görülen iyileşme iç-dış göçü azaltmış ve beyin göçü önlenmiştir. Kişi başına düşen milli gelir 2030 yılına kadar on bin dolar civarına yükselebilmiş ve enflasyon % 2,5 olarak belirlenmiştir.

Dört yılda bir yapılan Parlamento ve beş yılda bir yapılan Başkanlık seçimleri olağan periyodik dönemleri ile ilgili istikrara kavuşmuş ve mecliste temsil imkanı tüm kesimlere verilebilmiştir. İnsan hakları konusunda batı standartlarına ulaşılmış ve

İnsan Hakları Bakanlığı ile bu temel hak kurumsallaşarak devlet garantisi altına alınmıştır.

Ülkede Sivil Toplum Kuruluşlarının sayısı ve faaliyet alanları genişletilerek toplumun daha örgütlü hale gelmesi sağlanmış, ancak Soros destekli siyasi ve ideolojik maksatlı kuruluşların çalışmalarına Rusya'da olduğu gibi yasal sınırlamalar getirilmiştir. Böylece siyasi faaliyetler içinde toplumun çeşitli ideolojik farklılıklardan dolayı kamplaşma ve kutuplaşma akımlarının esiri olması önlenmiştir.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü bölgenin en önemli ittifakı haline gelmiş, Hazar enerji kaynaklarının batıya akışının tek teminatı olmuştur. Örgüt içinde Ukrayna Türkiye ile birlikte en aktif konumda olan ülkelerden biri konumundadır ve sadece bölgesel nitelikte ve ekonomik amaçlı olmaktan çıkarak her alanda söz sahibi olan küresel bir aktör durumuna ulaşmıştır.

Bu dönemde Ukrayna dini farklılıklardan kaynaklanan sorunlarını her iki mezhebin temsilcileri ve en yüksek seviyede devlet organlarının katkılarıyla gerçekleştirdiği uzlaşmacı ve birleştirici politikası ile çözmeyi başarabilmiştir. Yani Ortodoks doğu, Katolik batı ve Müslüman Kırım Türkleri tek ortak paydada birleşerek dış güçlerin bu kaygan zemini bir müdahale vasıtası olarak kullanmasını engellemişlerdir.

Şu anda Kırım'da mevcut olan 15 Kırım Türkçesi ile eğitim veren okul sayısı her Kırım köyünde en az bir adet olacak şekilde arttırılmış ve Kırım kiril harfleri Latin harfleri ile değiştirilmiştir. Bu, Türk diline en yakın dilin ortaya çıkmasına yol açarak dilde erozyon engellenmiştir. Ayrıca tüm ders kitapları Türkçe olarak bastırılmıştır.

Türkiye başta Yalta, Bahçesaray ve Sevastopol olmak üzere Kırım'da konsolosluklar açarak Kırım ile ilişkilerini somutlaştırmıştır. Geriye dönen Kırım Türklerinin iskan ihtiyaçları konsolosluklar vasıtasıyla çözülmüş ve Türkiye'nin vermiş olduğu ucuz krediler ile yeni iş imkanları yaratılmıştır. 2030 yılında kendi isteği ile olanlar hariç ana vatana dönmeyen ve işsiz Kırım Türkü kalmamıştır.

Kırım Türklerinin 1783 yılından bu yana ve en önemlisi de 1944 yılında yaşanmış büyük sürgünün bir soykırım olduğunun eski Sovyet yönetiminin yasal mirasçısı olan Rusya Federasyonu tarafından kabul edilmesini sağlamak için yoğun bir çalışma yapılacak ve Ruslar bu soykırımı kabul ederek Kırım Türklerine tazminat dahil tüm kaybettiklerini iade edecektir. Bu anlamda Stalin'in soykırım suçlusu olarak yargılanması sağlanacaktır.

Ukrayna'nın 1921-1923 ve 1932-33 yıllarında 10 milyon Ukraynalı ve Kırımlının ölümüne yol açan açlık soykırımının Rusya Federasyonu tarafından kabul edilmesi sağlanacak ve bundan zarar görenlerin yasal mirasçılarına gereken yasal yükümlülükler yerine getirilerek Kırım Türklerine ve Ukraynalılara tazminatları ödenecektir. Bu durumda Rusya-Ukrayna ilişkileri daha sağlam zemine oturabilecektir.

Ukrayna'nın Türkiye ile olan dış ticaret hacmi 2025 yılında 15 milyar dolar seviyesine ulaşmış ve her iki ülke de karşılıklı yatırımları arttırarak en önemli ticari ortak durumuna gelmişlerdir.

7.1.3. Uzun Vadede İyimser Senaryolar (2030-2050) :

2040 yılına kadar Ukrayna tüm kurum ve kuruluşları ile toplumsal yaşam tarzı, ekonomik parametreleri, siyasi ideolojileri ile ilgili hususlarda AB'ye uyum ve entegrasyonunu tamamlamış ve iç siyasette dini ve etnik kökenli doğu-batı sorunları gibi istikrarsız meselelerini, güvenlik konusunda da Kerç Boğazı, Rusya Karadeniz Donanması, Kırım Türkleri gibi ihtilaflı konuları çözümlemiş olarak AB'ye tam ve eşit üye olarak kabul edilmiştir.

Bu gün AB üyeliği ve iç siyaset ile ilgili yaşanan gelişmeler Türkiye'nin Birliğe 2040 yılına kadar kabul edilmesinin mümkün olmadığı yönündedir. Ukrayna'nın Türkiye'den önce AB'ne kabul edilmesi Türkiye-Ukrayna ilişkilerinde yeni bir pencere açılmasına sebep olmuş ve Karadeniz daha güvenli bir deniz haline gelmiştir.

Ukrayna uzay teknolojisi ile ilgili uzmanlık seviyesini gelişmiş ülkeler seviyesine getirerek ilk uzay üssünü kurmuş ve ilk uzay adamlarını göndermiştir. Böylece küresel güçlerle rekabet imkanı bulan Ukrayna 2050 yıllarında bölgenin ve yerkürenin en önemli ülkelerinden biri haline gelmiştir.

Ukrayna gelecek 40 yıl içinde Silahlı Kuvvetleri ile ilgili modernizasyon ve teknoloji artırımı projelerini tam gerçekleştirmiş olarak ve bir AB üyesi sıfatıyla Karadeniz Deniz Gücü (BLACKSEAFOR) içinde oldukça aktif ve etkin bir konuma ulaşmıştır. Kendi topraklarında yabancı bir ülkenin gücü bulunmayan Ukrayna, Hava ve Deniz Kuvvetleri açısından dünyanın en güçlü kuvvetlerine sahip bir ülke durumundadır.

2050 yılına kadar Ukrayna tüm kurum ve kuruluşlarında, toplum hayatında, Silahlı Kuvvetleri'nde ve insanların psikolojik taraflarında eski Sovyet hakimiyetinin eseri olan komünist mayanın en son kırıntılarını da yok etmeyi başarabilmiştir. Böylece Ukrayna Cumhuriyeti kendi kendine yeterli, ekonomisi bağımsız, siyasi kadroları genç ve yüzleri batıya dönük, Türkiye ile stratejik ortaklık konumunda, Karadeniz'de etkin bir güç ve modern bir orduya sahip ülke haline gelmiştir.

Kişi başına düşen milli gelir 2050'li yıllarda 25 bin dolar seviyesine çıkmış ve enflasyon 0-1 arasında bulunmaktadır. Ülkede uygulanan tarım, sanayi ve dış ticaret politikaları Ukrayna'yı bölgede en önemli ekonomik unsur haline getirmiştir. Üretim artmış ve ülke yüksek teknolojik ürünlerde uzmanlaşmıştır.

Kırım Türklerinden her yıl yaklaşık çeşitli yaşlarda 2000 öğrenci Türkiye'de eğitim görmekte ve geleceğin devlet ve hükümet adamları bunlar arasından çıkmaktadır. Kırım'da açılan Türk okullarına Türk öğretmenler gönderilerek Kırım eğitimine tam destek verilmektedir.

Eskiden olduğu gibi Ukraynalı bilim adamları ülkelerinde kalarak Ukrayna bilim hayatına son derece yapıcı katkılarda bulunmuşlardır. Ukrayna'da oluşturulan "Bilim Kent"te binlerce yerli ve yabancı bilim adamı evrensel konularda insanlığa yararlı çalışmalar yapmış, özellikle çevre konularında önemli tespitlerde bulunmuşlardır.

Ukrayna'nın Asya ile Avrupa arasındaki tampon ve köprü rolü iyice belirginleşmiş ve batılı ülkeler bu jeopolitik gücün farkına daha iyi varmışlardır. Tek başlarına siyasi, ekonomik ve üniter yapılarını muhafaza edemeyen Belarus, Moldova gibi ülkeler yeniden ulusal güvenliklerini BDT içinde Rusya Federasyonu'na devretmesine rağmen Ukrayna 2050 yılına da tam bağımsız ve yeterli bir ülke olarak girmeyi başarabilmiştir. Batılı güçler artık Ukrayna'yı Rusya karşısında kulanılması gereken bir ülke olarak değil stratejik bir ortak olarak görmeye başlamışlardır.

Ukrayna kendi iç dinamikleri ile ilgili istikrarını daha da sağlamlaştırmış ve toplumda ayrıma yol açan istismar konularında oldukça liberal kararlar alarak çözüm yollarını açmayı başarabilmiştir. Türkiye'nin bu uzun süreçte Ukrayna'nın önüne tuttuğu projeksiyon ülkenin kalkınmasında en önemli rehberlerden biri olmuştur.

Ukrayna uluslar arası politik tercihini batıdan yana kullanmış ve Rusya ile ilişkilerini egemen ve eşit ülkeler seviyesine yükseltmeyi başarmıştır. Uzun vadede NATO üyeliği de gerçekleşmiş ve böylece Ukrayna Türkiye ile aynı bölgesel çatı altında başta güvenlik ve ticari olmak üzere her türlü alanda stratejik ilişki kurabilmiştir. Karadeniz'in güvenliği, Hazar petrol ve doğalgazının Rusya'yı devre dışı bırakarak AB ülkelerine Türkiye üzerinden aktarılması, Mavi Akım hattının alternatifi Kerkük petrollerinin Karadeniz üzerinden Ukrayna ve kuzey Avrupa'ya taşınması ile ilgili boru hattının tesisi projeleri hayata geçirilmiştir.

7.2. Kötümser Senaryolar :

Kötümser senaryo deyince hemen akla ülkenin yönetimine talip olan siyasi ve bürokratik kadroların ülke kaynaklarını optimize ederek koordineli bir şekilde kullanamamasından dolayı gelişmelerin beklenenden farklı olması gelmektedir. Devlet ve hükümetin ileri gelenlerinin iç çekişmeler, isabetsiz öngörüler, kurumlar arası koordinasyonsuzluk ve tutarsız dış politika gibi vakalara sebep olduğu farz ve kabul edilmektedir. Bu yüzden meydana gelebilecek her olay belirlenen hedeflerden sapma şeklinde değerlendirilecektir.

7.2.1. Kısa Vadede Kötümser Senaryolar (2007-2015) :

2006 yılı Mart ayında yapılmış olan Parlamento seçimleri Rusya yanlısı Yanukoviç'in zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu bir yıllık dönem içinde Cumhurbaşkanı Yuşçenko bunu bir türlü hazmedememiş ve çeşitli sebeplerden dolayı bir yıl sonra Nisan 2007'de Meclisi feshetmiştir. Ukrayna, 2007 yılı içinde yaşadığı erken seçim sürecinin yarattığı kaos ortamından kurtulamamış ve bir türlü beklenen seçim yapılamamıştır. Bunun üzerine Yuşçenko yanlısı ordu birlikleri ile Yanukoviç taraftarı emniyet güçleri gösteri meydanlarında tehlikeli bir şekilde karşı karşıya gelmiştir. Çatışmanın ortasında kalan sivil halktan ölen ve yaralanan insanlar olmuştur.

Ukrayna'daki yeni krizde uluslar arası aktörler kendi bölgesel amaçlarına ulaşabilmek için 2004 yılında olduğu gibi "Yumuşak Güç" unsurları için ortam hazırlamak üzere "Sert Güç"lerini sahneye çıkartmışlardır. Ülkenin batısı ABD ve AB güçleriyle, doğusu ise Rusya Federastonu ve Belarus güçleri tarafından tehdit edilerek baskı altına alınmıştır. Ukrayna bundan sonra doğu-batı-Kırım olarak parçalanma sürecine girmiştir.

Uluslar arası güçler ülkeyi Ukraynalı, Rus, Türk ve diğerleri şeklinde etnik kimliğine göre, Ortodoks, Katolik, Müslüman ve Yahudi şeklinde dini olarak, Rusya yanlısı Batı yanlısı şeklinde siyasi görüşlerine göre, doğu-batı şeklinde milliyetçilik temelli coğrafi ve ideolojik açıdan ayrıma tabi tutmuş ve tüm ülkeyi saracak şekilde bir iç savaşın eşiğine getirmişlerdir.

Ülke yöneticileri, bu kaos ortamında bugüne kadar olan siyasi, ekonomik ve demokratik kazanımlarını duyarsız bir şekilde harcarken dış güçlerin nezaret ve kontrolünde seçimler yenilenmiş, akabinde ortaya çıkan siyasi tablo gelecekte her alanda istikrarsızlığa yol açmıştır. Buna göre Rusya yanlısı bir siyasi lider daha yüksek bir oranda oy alarak Cumhurbaşkanlığı seçimlerini ve Parlamentoda çoğunluğu elde ederek Başbakanı tayin etmiştir. Ancak muhalif gruplar ülkenin bu kadrolarla yönetilmesine razı olmamış ve sık sık düzenledikleri gösterilerle krizleri canlı tutmaya çalışmışlardır.

Bütün bu kriz ortamının ana finansman kaynağı daha önceki dönemlerde olduğu gibi Soros'un Açım Toplum örgütü olmuştur. Bu örgütün desteklediği STK.ları Ukrayna'ya demokrasiyi getirebilmek gerekçesiyle zaman zaman şiddet içerikli yöntemleri denemekten çekinmemişlerdir. Yine siyasi kaosun esas aktörleri başta ABD olmak üzere AB ülkeleri ve karşıt unsuru da Rusya Federasyonu'nun başını çektiği yeni doğu bloku olmuştur.

Bu genel duruma bağlı olarak ülke içinde asayiş bozulmuş ve rüşvet, adam kayırma, liyakat sahibi olmayanların devlet kademelerinde görevlendirilmesi, hırsızlık oranları artmıştır. Yoğun göçlerden kaynaklanan kentsel yaşam uyumsuzlukları toplumsal ahlak kurallarını tahrip ederek sınıfsız ve vasıfsız kitlelerin radikal suç örgütlerinin eline düşmesine sebep olmuştur. Bu gruplar dış güçler tarafından da desteklenerek istikrar için zaman zaman ciddi tehdit unsuru olabilmektedir.

Ukrayna parçalanmış olarak sadece bölgede değil küresel arenada da çok ciddi bir tehdidin sebebi olacaktır. Türkiye bu durum karşısında, Ukrayna'nın üniter yapısının korunmasını dış politikasının en temel öncelikleri arasına hiç tereddüt etmeden koymalıdır. Ukrayna'ya seçimlerde aktif destek vererek toplumun tüm kesimlerinin temsilini temel koşul koyan bir fikri siyasi liderlere benimsetmelidir. Bu, toplumda varolan gerilimi azaltacağı gibi her konuda uzlaşmayı temin edebilecektir.

Yine Türkiye süper güçlerin, Ukrayna'nın üzerinde jeopolitik çıkarlarını temin etmek için yüzlerce yıldır esir olarak yaşamak zorunda kalan bir ülkenin yakaladığı demokratikleşme ve bağımsızlık fırsatını görmezden gelmemeleri gerektiğini ifade etmeli ve Ukrayna'nın bir bütün olarak varlığını koruması ön şartıyla konuyu BM, NATO ve AB Komisyonu gibi ülkeler üstü kuruluşlara taşıyarak çözümüne doğrudan katkı sağlamalıdır.

Bu dönem içerisinde Kırım Türklerinin Ukrayna'dan beklediği kaybedilmiş haklarını geri alamadıkları görülecek ve bunun üzerine bu konuyla ilgili olarak meydanlara inerek seslerini yeniden duyurmaya çalışacaklardır. Eylemler karşısında Ukrayna şiddet içerikli çözümü tercih ederek çıkan olaylara sertlikle cevap verecektir. Bunun üzerine Milli Meclis Başkanı Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'nun çağrısı üzerine Kırım Türklerinin haklarını arama mücadelesinde Türkiye taraf olduğunu ilan ederek

Ukrayna Hükümeti nezrinde temaslarda bulunmuş ve Kırım Türklerinin bugüne kadar kaybettiği temel hak ve hürriyetlerle ilgili haklarının iadesi konusunda daha hassas olunmasını istemiştir.

Gelişmeler istenen düzeyde gerçekleşmemiş ve Türkiye-Ukrayna diplomatik ilişkileri tehlikeli hale gelmiştir. Neticede Kırım meselesi uluslar arası hakem kuruluşlara havale edilerek BM nezrinde çözüm arayışlarına girişilmiştir. Çözüm olarak da Kosova ve Kıbrıs benzeri durumların ortaya çıkmaması için Ukrayna hükümeti AB ve ABD'nin siyasi baskılarıyla Kırım Türkleri oturma ve siyasi haklarından bazılarını alabilmişlerdir.

Ukrayna Rusya'nın enerji kaynaklarını, İran ve Türkmen gazını, Hazar doğalgaz ve petrolünü Avrupa'ya naklini içeren dev boru hatları projelerinin hiç birinde katılımcı bir rol alamamış ve enerji terminali özelliğini yitirmiştir. Rusya Federasyonu petrol ve doğal gazın boru hatlarıyla Kafkaslar üzerinden Karadeniz'deki Novorosisk Limanına pompalanmasını, oradan tankerlerle İstanbul Boğazı yoluyla ve ikinci güzergah olarak da Bulgaristan-Yunanistan üzerinden geçerek Avrupa'ya ulaşacak bir boru hattı ile Avrupa'ya sevk edilmesini hedefleyen ve Ukrayna'yı by-pass eden projeleri gerçekleştirmiştir. Hatta Avrupa sadece Ukrayna'yı değil Rusya Federasyonu'nu da içermeyen Orta Asya, Hazar, Gürcistan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmasını amaçlayan projeleri hayata geçirmiştir.

Rusya Federasyonu Polonya ve Ukrayna kuzeyinden ve Baltık Denizi tabanından Almanya'ya yeni bir boru hattı daha inşa ederek Ukrayna'nın jeopolitik önemini oldukça azaltmıştır.

Türkiye de kendi önemini ön plana çıkaran ve ABD'nin desteklediği petrol ve doğal gazın, Rusya ve İran'ın dahil edilmediği, Orta Asya, Hazar, Gürcistan ve Türkiye üzerinden uluslararası piyasalara arzını hedefleyen projeleri büyük bir başarı ile gerçekleştirmiştir. Bu son güzergah Ukrayna'nın enerji aktaran ülke olma konumunu kesin olarak ortadan kaldırmıştır.

Bu durum Ukrayna'nın ihtiyaç duyduğu enerjiyi Rusya'dan çok büyük maliyetlerle karşılamak zorunda kalmasına ve Rusya'nın da bu kozu egemenliğin devrine dahi gidebilecek bir siyasi baskı unsuruna dönüştürmesine sebep olmuştur.

7.2.2. Orta Vadede Kötümser Senaryolar (2015-2030) :

Ukrayna AB tam üyeliği ve NATO'ya dahil olma gibi iki temel dış politikasında başarısız olmuştur. Bu başarısızlık Ukrayna gibi Doğu Avrupa, Kuzey Karadeniz, Avrasya Köprüsü şeklindeki jeopolitik konum için çok önemli bir büyük ülkenin Rusya İmparatorluğu hayalinin gerçekleşmesine yol açmıştır.

Rusya, çağdaş batılı ülkeler ailesi içinde yer bulamamış Ukrayna'nın kendisine yeniden dönmesi için fazla çaba harcamasına gerek kalmamış ve Ukrayna'nın BDT içinde kurulmuş ortak güvenlik kurumuna da aktif destek vermesini sağlayarak kendine "bağlı" bir devlet haline gelmesini temin etmiştir.

Ukrayna'nın Sovyetler Birliği'nden ayrıldıktan sonra miras kalan nükleer imkan ve kabiliyetinden kendi isteği ile vazgeçmiş olması ABD ve AB'nin bölgeye olan ilgisinde azalmaya sebep olmuştur. Bu ilgisizlik 2030 yılına kadar devam etmiş Ukrayna'nın tüm kurum ve kuruluşları Rusya Federasyonu'nun amaç ve direktifleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Batı yanlısı politikacılar, arkalarında herhangi bir güç bulamayınca mücadeleden vazgeçerek ülkeyi Rus yanlılarına adeta terk etmişlerdir.

Meydana gelen bu istikrarsız ortam ekonomide de kendini hissettirmiş, kişi başına düşen milli gelir 2000 dolar civarında kalmış, enflasyon, ülkede üretimin azalması ve fiyatlar genel seviyesinin artması sebebiyle %50'nin üzerinde bir seyir takip etmektedir.

Ülkenin önde gelen sanatçı, bilim adamı, eğitimci ve değerli politik liderler ülkeyi terk ederek başka ülkelerde çalışmalarına başlamış ve büyük bir beyin göçüne sebep olmuşlardır. Bu yüzden bilim ve sanattan uzaklaşılmış, eğitim kalitesi

düşmüştür. Ülkede işsizlik oranı %20'lerin üzerine çıktığı için yasadışı faaliyetlerde artış gözlenmiştir.

Ülkenin içindeki dengesiz ekonomik durumdan ve gelir adaletsizliklerinden dolayı iç göç kontrolden tamamen çıkmış ve kentlerde suç potansiyeli oldukça yüksek bir mutsuz nesil meydana getirmiştir. Tarım politikalarındaki yanlışlıklar üretimi durma noktasına getirmiş ve tahıl ambarı konumundaki Ukrayna tarım ürünü ithal eden ülke durumuna düşmüştür.

Ukrayna Devlet Başkanı ile Başbakan arasındaki yetki karışıklıkları hala çözülememiştir. Bu iki başlı yürütme Meclisin yasa çıkarma sürecini olumsuz etkilemektedir. Özellikle büyük kentlerde görülen suç örgütleri ile mücadelede ihtiyaç duyulan kanunlar çıkmadığı için emniyet güçleri görev yapamaz hale gelmişlerdir.

Bazı iç ve dış dinamikler ülkenin her alanda kaos içinde bulunmasını arzu ederek, yönetimin demokratik ve yasal olmayan bir takım güçlerin eline geçmesini hedeflemektedirler. Bu sayede iç muhalif gruplar bu ortamın sağladığı imkanlardan rant elde ederken, dış güçler de zayıf bir Ukrayna yaratarak bölgesel çıkarlarını uygulatabilecek zemin hazırlamaktadırlar.

Ukrayna Parlamentosu'nda çoğunluk Rusya yanlısı politikacıların elinde olduğu için, Ermeni Soykırımı Yasa Tasarısı Ukrayna Meclisi'nden geçmiştir. Bu vahim netice yüzlerce yıldır köklü dostluk ve işbirliği halinde olan Türkiye-Ukrayna ilişkilerine gölge düşürmüştür. 2030'lu yıllarda bozulan dostluk ilişkileri Karadeniz'in güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır. Ortaya çıkan güvenlik zafiyeti ABD, AB ve kısmen Rusya Federasyonu tarafından giderilmiş ve boşluk derhal dış güçler tarafından doldurulmuştur. Türkiye ve Ukrayna Karadeniz'deki inisiyatiflerini bu olaydan sonra bir daha geri alamayacak şekilde başka devletlere kaptırmışlardır.

Türkiye'nin önderliğini yaptığı Karadeniz Deniz Gücü (BLACKSEAFOR) görevini yapamaz hale geldiği için Karadeniz yoluyla insan ticareti, kaçakçılık, kıyı güvenliği ihlallerinde artışlar görülmektedir. Bu nedenle Türkiye Kardeniz Sahil Güvenlik birliklerini takviye etmek zorunda kalmıştır.

ABD'nin çevreleme politikası hızla yakın ve orta vadede devam edecektir. Buna göre Afganistan ve Irak ile silahlı güç kullanarak başlayan, Sırbistan, Ukrayna, Gürcistan, Kırgızistan'daki sivil devrimler ile devam eden süreç gelecekte Orta Asya topraklarında Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan, Kafkasya coğrafyasında Ermenistan, Orta Doğu'da İran, Suriye ve Karadeniz'in kuzeyinde Beyaz Rusya, Moldova'da işleyecektir. Bu zincir oluşturulduktan sonra sıra Türkiye'ye gelecek ve nihayet Rusya Federasyonu çember içinde demokratikleşmenin önündeki tek engel olarak yalnız kalacaktır. Tüm Avrasya coğrafyasında hakimiyet kurmayı başaracak olan ABD Rusya Federasyonu içinde batı yanlısı bir lideri iktidara getirmeyi başaracaktır. ABD enerjinin kalbi olan Avrasya'yı kontrol ederek AB ve Çin gibi diğer bölgesel güçler üzerinde de söz sahibi olacaktır.

Batı yanlısı sivil devrim başlangıçta başarılı gibi gözükmesine rağmen, zamanla ABD ve AB'nin batı politikalarını yürüten siyasi kadrolara desteklerinin azalmasıyla halkın da ilgisi kaybolacak ve ortaya çıkan boşluk derhal arkasında Rusya Federasyonu'nun bulunduğu yönetim ekibi tarafından doldurulacaktır. Böylece Ukrayna gibi stratejik konumuyla uluslar arası ilişkilerde önemli bir yere sahip olan bir ülke Rusya Federasyonu'nun siyasi ve ekonomik nüfuzu altına yeniden girerek eski Rusya İmparatorluğu'nun canlanması için gereken ilk adımda büyük bir aşama gerçekleştirilecektir.

7.2.3. Uzun Vadede Kötümser Senaryolar (2030-2050) :

Ukrayna'nın içinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve enerji anlamında darboğaz iç işlerindeki istikrarı altüst etmiş ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde Rusya Federasyonu'nun yoğun baskıları sonucu referandum yapılmıştır. Referandum sonucu Yarımada'da Rus kökenli vatandaşların çoğunlukta olması Kırım'ın bağımsız bir devlet olmasına yol açmış ve ardından Kırım Cumhuriyeti kendi parlamentosunun aldığı bir kararla Rusya'ya bağlandığını ilan etmiştir. Böylece Ukrayna'nın en önemli Karadeniz bağlantısı elinden çıkmıştır.

Sürgün bölgelerinden yeniden ana vatanlarına dönen Kırım Türklerinin durumu bu süreçte beklendiği üzere kötüleşmeye başlamıştır. Eskiden olduğu gibi

Kırım yönetimi bu toprakların asli sahibi olan Türklerin arazilerine türlü bahanelerle kamulaştırma adı altında zorla el koyma, iş yerlerinden normalin üstünde vergi alma ve yaşadıkları köy ve kasabalara su, kanalizasyon, elektrik gibi kamu hizmeti götürmeme şeklinde bir dizi planlı baskılar yapmaya başlamışlardır. Bu süreç, Kırım Türklerinin daha iyi şartlar altında yaşamak umuduyla Türkiye'ye yoğun bir göçü beraberinde getirmiştir.

Dünyanın çeşitli yerlerinde bu haksız durum karşısında Kırım Türklerinin yaptığı gösteriler seslerinin duyulmasını sağlamış ve Rusya Federasyonu'nu kınayan çok sayıda yazı ve yayın ajanslara gelmiştir. Uluslar arası camiada geçmişe ait kötü ününü yok etmek üzere olan Rusya bu olayla yeniden insan hakları ihlalcisi olarak anılmaya başlamıştır.

Ülkede ekonomik göstergeler siyasi istikrarsızlıktan kaynaklanan sebeplerden dolayı istenen seviyelerde gerçekleşmemiştir. Buna göre enflasyon bir miktar inmesine rağmen Avrupa Birliği ülkelerinin çok üstünde seyretmektedir. İşsizlik %15'ler düzeyinde, kişi başına düşen gelir dünya standartlarının çok altında yaklaşık 5000 dolar civarında bulunmaktadır.

Ukrayna'da bulunan eski nesil askeri malzemenin imhası bölgede ve Karadeniz'de çok büyük miktarlarda çevre kirliliğine sebep olmuştur. Bu çevre kirliliği Karadeniz yoluyla Türkiye'yi etkilemekte ve daha önce Ermeni Soykırımı Yasası dolayısıyla kopma noktasına gelinen Türkiye-Ukrayna ilişkilerini daha da çıkmaza sokmuştur.

Rusya Federasyonu Karadeniz Havzası, Kafkaslar, Hazar ve Orta Asya topraklarını kapsayan yakın kuşak çevresinde yeniden ekonomik ve siyasi anlamda nüfus sahasını genişletmiştir. Aynı bölgelerde AB ve ABD'nin ekonomik, siyasi ve askeri varlıkları başta Rusya olmak üzere ev sahibi ülkeleri rahatsız etmektedir. Özellikle ABD'nin Ukrayna üzerinde sürdürdüğü oyunlar bardağı taşıran son damla olmuş ve iki süper gücü karşı karşıya getirmiştir. ABD ve Rusya Ukrayna coğrafyasında askeri güçleri ile Dinyeper Nehrinin her iki yakasında en yüksek derecede teyakkuz durumuna geçmişlerdir. Arabulucu ülkelerin girişimleri ile olası bir facia şimdilik engellenmiş, ancak gerginlik kesin çözüme kavuşturulmamıştır.

Ukrayna jeopolitik önemine çok vurgu yapıldığı için ilişkilerinde sürekli bu özelliğini ön planda tutmuş ve dış politikasını bunun üzerine inşa etmiştir. Enerji terminali özelliğini yitirmiş olan Ukrayna coğrafi avantajını da kaybetmiş, dolayısıyla dış aktörlerin her türlü senaryoyu sahneye koyabildikleri bir mekan haline gelmiştir. Bu anlamda bir çeşit savaş arenası konumuna yeniden dönen ülke hayatta kalma mücadelesi vermeye çalışmaktadır.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ortaya çıkan bağımsız devletler, kazandıkları bu statünün vermiş olduğu heyecan ortadan kalkınca kısa bir şaşkınlık yaşamış ve ardından kendilerine uygun blok arayışlarına başlamışlardır. Bu arayış ekonomik olarak çok sıkı bağlarla birbirine bağlı olan eski Sovyet devletlerini eski sistemin tek mirasçısı olan Rusya Federasyonu merkezli bir ittifaka zorlamıştır. Başlangıçta Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya ve Ukrayna'nın bir araya gelerek kurdukları Bağımsız Devletler Topluluğu'na daha sonra Estonya, Letonya ve Litvanya dışında kalan 12 ülke de katılmıştır. BDT zamanla ekonomik işlerliğinin dışına çıkarak güvenlik maksatlı bir askeri yapılanmaya gitmiş ve içinde yer alan ülkelerin tam bağımsız olma özelliklerinden en önemlisi olan ulusal güvenlik çatısını yıkarak eski Rus İmparatorluğu fiilen ve yeniden kurulmuştur.[692]

7.3. Senaryoların Değerlendirilmesi :

Şu ana kadar ortaya konan senaryolar, Türkiye ve Ukrayna açısından olayların gelişiminin beklenen, hedeflenen ve planlanan bir şekilde veya beklenmedik ve kontrolsüz olarak gerçekleşip gerçekleşmediğine uygun olarak yazılmıştır. İyimser ve kötümser senaryoların gerçekleşme ihtimali Ukrayna ve Türkiye devlet adamlarının ülkelerinin kendilerine sağladığı imkan ve avantajları kullanıp kullanmamalarına göre de değişecektir.

Ukrayna Cumhuriyeti, sahip olduğu jeopolitik konum, coğrafyasının sağladığı iklim ve ekolojik avantaj, 50 milyona varan eğitimli nüfusu, siyasi liderlerinin eski Sovyet devlet adamlığı profilinden miras kalan tecrübeleri, güçlü ordusu, milliyetçilik

[692] ULUSOY, Belkıs ve YEŞİLOT, Okan. "Avrasya Coğrafyasında Sivil Devrimler ve Rusya-ABD Mücadelesi", OĞAN, Sinan. Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar, Birharf Yayınları, s.179.

duyguları üst seviyede gelişmiş bir toplumu, yüzü batıya dönük genç insanları, uluslar arası platformlarda söz sahibi bilim adamları ve eğiticileri, yer altı ve yerüstü doğal zenginlikleri, ayrımcılığı değil birleştiriciliği hedeflemiş bilinçli entelektüel takımı, medyası ve diğer milli güç unsurları ile geleceğin anahtar ülkelerinden biri olmaya en yakın adaylardan biridir. Ülkeyi yönetenlerin bütün bu yeterli kaynakları optimal bir şekilde kullanması Ukrayna'yı Doğu Avrupa ve Kuzey Karadeniz'in lokomotif ülkesi durumuna getirebilir.

Ukrayna Cumhuriyeti öncelikle iç yapısında istikrarlı bir teşkilat kurmalıdır. Devlet organları arasında eşgüdüm ve koordine sağlayacak en önemli makam devlet başkanlığı makamı olmalı ve bu makamda bulunan kişinin siyasallaşmaması için politik polemikler içine çekilmemelidir. Şu anda Cumhurbaşkanı olan Yuşçenko tüm devlet kurum ve kuruluşları ile uzlaşmalı ve Yanukoviç'in hareket serbestisini engelleyici tutumundan vazgeçmelidir. Siyasi sorumluluk başta Başbakan olmak üzere Bakanlar Kuruluna verilerek Cumhurbaşkanı siyaseten sorumsuz hale getirilmelidir. Türkiye'nin örnek siyasi tablosu Ukrayna'ya model olabilir.

Bölgesel barışın korunmasına yönelik nükleer silah karşıtı tavır ve söylemlerine devam etmelidir. Bu politik tercih Ukrayna'yı saygın ve medeni ülkeler liginde üst sıralara çıkarmak için çok önemli bir referans olacaktır.

Ekonomik zorunluluklar ve küresel trendler Ukrayna'yı daha kuruluşunun başında Leonid Kuçma zamanında, ikili dış politika yürütmek mecburiyetinde bırakmıştır. Rusya'ya enerji bağlamında bağımlı olmak ile daha demokratik ve devlet ve toplum hayatında eski Sovyet mantığını sonsuza kadar terk etmek arasında büyük ikilem yaşayan Ukrayna kendisine alternatif enerji kaynakları bulmak suretiyle bu durumdan kurtulabilir. Örneğin şu anda Ukrayna doğalgaz ihtiyacının %35'ni Rusya'dan %20'sini kendi üretimi, %45'ni ise Türkmenistan'dan karşılamaktadır. Aynı zamanda yıllık ihtiyacının %40'nı depolama imkanına sahip bulunmaktadır. Ukrayna bu durumdan, kendi üretim ihtiyacını %20'lerden %40'lara çıkararak veya İran gazından da Türkiye veya Gürcistan üzerinden istifade ederek enerji temininde yedeklilik temel prensibini kullanmak suretiyle kurtulabilecektir.

Avrupa ülkeleri enerji ihtiyacını büyük oranda doğalgazdan elde etmektedir. İhtiyaç duyduğu doğalgazın %76'sını Rusya'dan karşılamaktadır. Bazı Avrupa ülkelerinin Rusya'ya bağımlılık oranlarıyla ilgili örnek vermek gerekirse, Sırbistan %100, Estonya %100, Bulgaristan %99.6, Finlandiya %99.2, Yunanistan %90, Slovakya %85.6, Almanya %65, Çek Cumhuriyeti %76.5, Macaristan %71.5, Avusturya %63.5, Letonya %93.8 ve Litvanya %93.2'dir. Rusya'dan alınan doğalgazın da %80'ni Ukrayna üzerinden geçmektedir.

Avrupa'nın enerji konusunda Rusya'ya yüksek seviyede bağlı olması onu daha düşük maliyetli başka alternatifler arayışına zorlamıştır. Avrupa'nın önündeki en önemli seçenekler başta İran olmak üzere Orta Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika doğal gaz kaynaklarıdır. Bu coğrafyalardan çıkan doğalgazın Avrupa'ya en hızlı ve en düşük maliyetle aktarılması Türkiye üzerinden olacağı değerlendirilmektedir. Dolayısyla Rusya'nın enerji konusundaki bu tekelci tavrı Türkiye'nin işine yarayacaktır. Türkiye de önüne çıkan bu tarihi jeopolitik fırsatı kaçırmamalı ve Avrupa ülkelerinin her biri ile ayrı ayrı anlaşmalar yapmalıdır. Bu AB tam üyelik sürecinde Türkiye'nin elindeki en önemli kozlardan biri olacaktır.

Ukrayna Devleti demokratikleşme süreci içinde sivil toplumun örgütlenmesine büyük önem vermelidir. Ukrayna halkının örgütlü toplum olmasının yolu da ülkedeki yararlı Sivil Toplum Kuruluşlarının varlığına bağlıdır. Bu kuruluşların yasa, tüzük ve yönetmeliklere uygun olup olmadıkları, hangi finans kaynaklarından beslendikleri ve üye profilinin Ukrayna toplum hayatının müşterek normlarına benzerlikleri sorgulanmalı bu konuda korumacı bir tavır sergilenmelidir. Aksi halde halkın genel ihtiyaç ve zayıflıklarını istismar eden kurum ve kuruluşlar ülkeye yarardan çok zarar getirebilir. Bu konuda toplumun en zayıf halkasını da her konuda ateşli bir tutum sergileme potansiyeli yüksek gençler oluşturmaktadır.

Ukrayna-Türkiye ilişkileri son derece köklüdür ve tarihin hiçbir döneminde kırılgan bir yapı sergilememiştir. İki ülke arasında en hassas mesele Kırım Yarımadası'nın asli sahibi olan Kırım Türkleridir. En iyi senaryoya göre Kırım, uzun dönemde özerk bir devlet olarak ve tüm Kırımlı Türklerin öz vatanlarına dönüş yapmış şekilde varlığını sürdürmektedir. En kötü senaryoya göre de Kırım bağımsız

bir devlet haline geliyor, ancak bu kez ülkenin asli unsuru konumundaki Ruslar Rusya ile birleşmek için büyük çabalar sarfediyorlar.

Türkiye'nin Ukrayna'ya dahil olan Kırım Özerk Cumhuriyeti içinde özellikle Kırım Türkleri ile ilgili yapması gerekenleri şu ana kadar yapmaması, dış politika yapıcıların bu meseleyi iç işlere müdahale olarak algılamasından kaynaklandığı söylenebilir. Kıbrıs ile ilgili olarak Türkiye-Yunanistan-Avrupa Birliği üçlüsünün bu kez sahneye Kırım ile ilgili Karadeniz versiyonu şeklinde Türkiye-Ukrayna-Rusya Federasyonu olarak çıktığı görülmektedir. Kıbrıs konusunda yapılan hatalar Kırım ile ilgili yapıldığında en kötü senaryonun hayata geçirilmesi uzun vadeyi beklemeyebilir.

8. SONUÇ VE TEKLİFLER

8.1. Sonuç :

Ukrayna bağımsızlığını ilan ettikten sonra Avrupa'nın jeopolitik öncelikleri ve ABD'nin Rusya Federasyonu ile ilgili planları değiştirmiştir. Türkiye de daha önce tabu şeklinde geliştirdiği savunmaya dayalı Sovyet politikasını yeni duruma göre gecikmiş olmakla birlikte yeniden yapılandırmak durumunda kalmıştır. Başta kendisine doğrudan komşu olan Türkiye olmak üzere ABD ve AB, Ukrayna'yı dış politika öncelik ve tercihlerini eski Sovyet mirasçısı Rusya Federasyonu'ndan yana yapmak zorunda kalmaması için desteklemelidirler. Aksi halde Ukrayna'nın doğu-batı olmak üzere parçalanma sürecine girmesi kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca Türkiye güney komşuları (Irak ve Suriye) ile ilgili inisiyatifi ABD'ne kaptırmak suretiyle yaşadığı istikrarsızlığı kuzey bölgesinde bulunan komşusu (Ukrayna) ile de yaşamak istemiyorsa güçlü bir ülke olarak ve bu coğrafyadaki etnik ve tarihsel bağları gereği inisiyatifi elinde bulundurmalıdır.

Bunun için ekonomik, siyasi, askeri, kültürel, eğitim ve bilim alanında ilişkilerini yoğunlaştırmalı ve iki ülke arasında stratejik ortaklık anlaşmaları yapılmalıdır.

Osmanlı İmparatorluğu kuruluşundan beri önce Rus Prenslikleri daha sonra da Çarlık Rusya ile varlık mücadelesi etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından Anadolu topraklarında yeniden kurulduğunda Sovyetler Birliği ile son derece iyi ilişkiler kurulmuş ve Milli Mücadele döneminde Rus Hükümetlerinden bir çok yardımlar alınmıştır. Atatürk döneminden sonra ilişkiler bozulmuş ve Sovyetler Birliği Türkiye'nin önündeki en büyük tehdit olarak algılanmıştır. Bu durum Türkiye'yi Sovyet tehdidi karşısında batılı güvenlik organizasyonlarına dahil olmayı zorunlu kılmış ve Türkiye bu süreçte dış politikada tercihini batıdan yana kullanmıştır.

Bu politik tercih 1950'li yıllarda batıdan yana kullanılmamış olsa idi, belki de Türkiye şu anda Ukrayna ile aynı kaderi paylaşıyor olabilirdi. Ancak bugün değişen

jeopolitik durum içerisinde Türkiye başta AB olmak üzere batılı kurumlar ve örgütler yönünde dış politika yapma tabusunu kırarak yüzünü bugünün daha demokrat ve liberal Rusya Federasyonu'nun içinde olduğu Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin eksiksiz katılımının sağlandığı bir ittifaka çevirerek hem Avrupa takıntısından kurtulabilir hem de dünya güç dengesinde ikinci bir kutup olan bir "Birlik"te başat rol oynayabilir.

Bu anlamda Türkiye-Ukrayna ilişkileri, Türkiye'nin Asya-Avrupa arasında köprü olma, Ukrayna'nın da Avrasya jeopolitiğinin kilit, tampon ve geçiş ülkesi olma özellikleri ile müşterek bir çizgide gelişecektir. Bu ortak vasıf Türkiye'nin Ukrayna'ya örnek teşkil edecek derecede önemi haiz olduğunu göstermektedir.

Bu arada yeni doğu blokunun getireceği komünizm, kapalı ekonomik sistem, dışa kapalı dış siyaset ve güvenlik gibi tehlikeler konusunda da Türkiye uzun yıllara dayalı olan tecrübe birikimini Ukrayna'ya aktarabilecektir.

Türkiye-Ukrayna ilişkilerinde Kırım Yarımadası ve Kırım Türkleri en belirleyici unsurlardan biridir. Kırım Yarımadası stratejik açıdan Rusya'ya elinde bulundurduğu sürece çok şey kazandırmıştır. Kırım Yarımadası adeta Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye karşı bir uç beyliği, sınır muhafızı veya bir muharebe ileri karakolu konumundaydı. Kırım'ın bu stratejik ve askeri özelliği henüz değişmemiştir. Rusya hala bu toprakları Sevastopol'daki deniz üssünde bulunan Karadeniz Donanması vasıtasıyla elinde tutmaya çalışmaktadır. Geçmişte Osmanlı topraklarına müdahale gerekçesi olarak gösterdiği Ortodoks Rus azınlığın haklarının korunmasına benzer bir yöntem ile Kırım'da bulunan %67'lik etnik Rus nüfusu da bu maksatla kullanmaktadır.

Bu yüzden Rusya Kırım'ın bağımsızlığını yarımadada yapılacak halkoylaması yoluyla gerçekleştirmeye çalışmakta ve Kırım bağımsız olunca da kendisine bağlamak istemektedir. Milli Meclis Başkanı Kırımoğlu bu gerçeği tüm çıplaklığı ile gördüğü için şu aşamada Ukrayna Cumhuriyeti'ne bağlı Özerk Cumhuriyet olarak kalmayı bağımsız Kırım Türk Cumhuriyeti hakkını saklı tutarak Kırım Türklerinin çıkarlarına daha uygun bulmaktadır.

Türkiye, bir zamanlar güçlü Sovyet Karadeniz Donanması, Kırım Taktik Hava Kuvvetleri, sayısız kara birlikleri ve nükleer silahları ile kendisine büyük tehdit arzeden Kırım Yarımadası'nın öncelikle kısa vadede, Ukrayna'nın üniter yapısı ile beraber, bugünkü statüsünün muhafazasını, uzun vadede ise Kırım Türklerinin asli unsur olduğu genişletilmiş yetkileri haiz ve Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olan bir özerk cumhuriyet olma konumunu desteklemelidir.

Türkiye'nin bu desteği sadece güvenlik ve stratejik önem açısından değil, kendi soydaşı olan ve yakın geçmişte topraklarından zorla sürülerek uzaklaştırılan Kırım Türklerinin varlığı açısından da vermelidir. Ancak bugüne kadar yapılan çalışmaların son derece yüzeysel kaldığı söylenebilir.

8.2. Teklifler :

Ukrayna öncelikle, Rusya'nın bilinçli ve programlı olarak yok etmeye çalıştığı ortak milli tarih, kültür ve dildeki kayıpları telafi edici bir ulusal programı hayata geçirmelidir. Millet olmanın en temel şartlarından biri olan ulusal bilinci tüm vatandaşlarına aşılamanın yollarını araması gereken Ukrayna devlet adamları Ukraynalı kimliğini ön plana çıkarmalı ve uluslararası paltformlarda kendi ırkını, milletini tanıtıcı girişimlerde bulunmalıdır.

Bu maksatla ülkenin medyası, entelektüel takımı, uluslararası platformlarda iş yapan işadamları, turizmcileri, sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumları her fırsatta milli değerlerini ve kimliğini tanıtıcı faaliyetler düzenlemeli ve kendi ilgi alanlarında ulusalcılık en temel ve vazgeçilmez ön koşul olmalıdır.

Ukrayna ulus devlet kimliğini sağlamlaştırmak için Ukrayna milliyetçiliğini toplumun tüm katmanlarına yerleştirmelidir. Bunu yaparken diğer milletlerden olan vatandaşlarını da eşit bir şekilde kucaklamalıdır.

8.2.1. Tarihi Yaklaşıma Yönelik Teklifler :

Rusya Federasyonu'nun tarihi emellerinden biri olan Rus İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmanın ilk basamağını teşkil eden BDT içinde, sadece ekonomik aktör olarak yer almak ve diğer alanlarda egemenliğin milli kimlikte saklı kalması Ukrayna'nın bağımsızlığı için hayati önemi haizdir. Eğer Rusya'nın şu an talep ettiği gibi ulusal ve bölgesel güvenlik maksatlı BDT içinde müşterek silahlı güç oluşturmak projesi gerçekleşirse başta Ukrayna olmak üzere bölge ülkelerinin Rusya'ya bağımlı olacakları çok önemli bir faktör daha hayata geçirilmiş olacak ki, bu da yarı bağımsız bir Ukrayna anlamına gelmektedir.

Rusya Federasyonu Çarlık zamanından bu yana hep sıcak denizlere inmek istemiştir. Azak Denizi'nden çıkıp Akdeniz ve oradan açık denizlere ulaşmasının yegane yolu Karadeniz ve Türk Boğazları olduğu gibi karadan geçiş de mutlaka büyük Ukrayna steplerinden olacaktır. Bu anlamda Ukrayna Rus yayılmacılık siyasetinin önündeki en büyük engellerden birisidir. Bu jeopolitik avantajını Ukrayna çevre ülkeler, AB ve ABD nezrinde tampon ülke olarak güvenlik maksatlı kullanmalıdır.

Ukrayna batı medeniyeti karşısında bir tehdit ve Rusya'nın bir uzantısı olma ihtimalini ve imajını tamamen yok etmelidir. Bunun için bölgede ve dünyada meydana gelen tüm barış çabalarına samimi ve cömertçe katkıda bulunmalıdır. Irak Savaşı'nda ABD'ye destekte bulunması ve nükleer silahları Rusya'ya teslim etmesi bu konuda attığı en önemli adımlardan sayılabilir. Bunun yanında çevreye saygılı olmalı ve küresel felaketlerin önlenmesine yönelik yasal düzenlemeleri gerçekleştirerek evrensel tabiatı koruyan bir aktör olarak ilgili oluşumlarda yerini almalıdır.

Ukrayna, Soros gibi güçlü sivil toplum kuruluşlarının topraklarında ekonominin rayından çıkarılması, büyük kalabalıkları meydanlara dökme, hükümet hatta rejim değişiklikleri, ülkenin üniter yapısının bozularak bölünmeye varan süreçlerin yaşanması gibi etkin girişimlerde bulunmalarını önlemek için dış ilişkilerini çeşitlendirmeli ve başta ekonomi olmak üzere milli güç unsurlarını geliştirmelidir.

1989 yılında Çekoslovakya'yı parçalayan harekete “Kadife Devrim”, Estonya'da bağımsızlık şarkılarla geldiği için, “Şarkı Devrimi”, Gürcistan’da “Gül Devrimi”, Ukrayna’da “Turuncu Devrim” ve Kırgızistan’da “Sarı Devrim” denmiştir. ABD önderliğinde Batı'dan ithal edilen demokrasi her nedense SSCB döneminden kalma yöneticilere yeterince şans tanımamıştır. Sovyet döneminden kalan yönetim bozuklukları ve bozuk ekonomik miras, eskiye duyulan doğal tepki ve ateşli gençliğin kolay yönlendirilebilmesi batı yanlısı kadrolara seçimlerde kolaylık sağlamıştır. ABD Ukrayna’ya daha fazla demokrasi gerekçesiyle yaptığı sivil devrimde kullandığı aktörleri gelecek dönemlerde Ukrayna’yı tamamen ele geçirmek için kullanmayacağını hiç kimse garanti edemeyecektir. O yüzden Ukrayna yöneticileri, iç dinamiklerin lokomotif gücü olan bu devrim aktörlerini yeniden eğitip başka devletlerin güdümünden çıkarmalı ve kendi ulusal kimliğini güçlendirmek için kullanmalıdır.

Söz konusu renkli devrimler başarılı sonuçlar verince Kazakistan, Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan, Moldova, Beyaz Rusya, Ermenistan gibi, BDT içindeki diğer ülkelere de batı yanlısı ideolojilerin yansıyabilme ihtimali üzerinde oldukça ciddi bir şekilde durulmuştur. Bunun yanında sivil devrimlerin kontrolsüz bir şekilde yayıldığı düşünüldüğünde, Tataristan ve Çeçenistan gibi Rusya Federasyonu’na bağlı federe cumhuriyetlerin bu devrimlerden etkilenmesi söz konusu olabilir ki, bu durum Rusya Federasyonu’nun parçalanma sürecinin başlangıcını teşkil edecektir. Böyle bir olasılık sadece Rusya’yı etkilemeyecek, Ukrayna’nın da hassas olduğu doğu-batı farklılıklarını ön plana çıkararak bölünmeyi kolaylaştıracak ve geri dönüşü olmayan bir süreç tüm kıtaları saracaktır.

Rusya bu ihtimaller gerçekleşmeye başladığında daha sert önlemler almak isteyecek ve belki de Ukrayna dahil tüm yakın çevre ülkelerine müdahale için meşru hak doğduğunu iddia edebilecektir. Bu durumda Ukrayna’nın sivil toplum hareketlerini daha geniş coğrafyayı etki altına alamadan sınırlamalar getirmesi bekası için son derece gerekli bir tedbir olacaktır.

Ukrayna’nın komşu ülkeler ile ilgili olarak emperyalist bir politik amacı bulunmamaktadır. Sadece kendi coğrafyası içinde istikrarlı, ekonomisi gelişmiş, toplumsal birlikteliğini Ukrayna milliyetçiliği ekseninde sağlamış ve bütün komşuları ile barış içerisinde varlığını sürdürmek isteyen bir ülkedir. Bu politikasını gelecek

dönemlerde de sürdürmeli ve bölgesel barışı korumak için daha geniş kapsamlı projeler üretmeli ve öncülük etmelidir. Ancak Ukrayna, 1921 ve 1932-33 yıllarında Rusların Ukrayna halkına açlık yoluyla gerçekleştirdiği ve yaklaşık on milyon insanın hayatını kaybettiği soykırımı, sadece meclisten geçirmekle kalmayıp dünya kamuoyuna ve uluslararası hukuksal zeminlere taşımalıdır.

ABD uzun yıllardan beri dünya kaynaklarını tek taraflı kontrol altına almak için diğer devletlere müdahale ederek sınırlarını yeniden çizmektedir. Bu politikasını Soğuk Savaş döneminden önce rahat bir şekilde uygulayamayan ABD, en büyük engel olarak gördüğü Sovyetler Birliği dağılınca yeni bağımsızlığını kazanan ülkeler üzerinde hiç vakit kaybetmeden "yeni dünya düzeni" adını verdiği politikasını uygulamaya başlamıştır. Bütün bunları Renkli Devrimler ismiyle de tüm dünya kamuoyuna bir sivil hareket ve demokratikleşme yolunda ilerleme faaliyeti olarak servis etme başarısını da gösterebilmiştir. Ukrayna, topraklarının ABD'nin uluslararası çıkarlarını elde edebileceği jeopolitik mücadele alanı olmasının önüne geçmesi ve kendi menfaatleri ile ABD'ninkilerin örtüştüğü alanlarda stratejik işbirliği yapması gerekmektedir.

ABD'nin, bölgedeki ülkeleri siyasi ve ekonomik nüfuz altına alma çabası içinde olduğu ve tam hakimiyet kuruncaya kadar da olmaya devam edeceği bilinmektedir. Burada esas hedef, bu bölgeleri Rus nüfuz sahasından çıkarmak, müteakiben ABD politikalarına uygun yönetimlerin iktidara gelmesini sağlayarak ekonomik ve siyasi olarak bu bölgeyi etki altına almaktır. Realist doktrin açısından bakıldığında da, geçmişte ve bugün ABD kendi varlığı ve bağımsızlığı için gerekli olan çıkarlarının tehlikeye düştüğü anda açıkça kuvvete başvurmaktan kaçınmamıştır. Oysa jeopolitik ve jeostratejik önemi haiz kritik coğrafyalarda hakimiyet alanları oluşturarak egemenlik alanlarını genişletmek ve Avrupa eksenli ittifakları etkisiz kılmak için savaşa başvurmak, devletlerin daha ziyade 20. yüzyılda savunma ve güvenlik politikalarına yön vermiştir. Bugün dünyada Sert Güç uygulamasını sadece ABD uygulamaktadır. Ukrayna'nın başta Rusya olmak üzere, Çin ve doğu bloku ile ilişkilerinde bu hususu da dikkate alması gerekmektedir.

Türkiye'nin, Büyük Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün "Yurtta sulh cihanda sulh" temel evrensel politikasına uygun olarak, Ukrayna coğrafyası ile ilgili herhangi

bir tarihsel emperyalist politikası bulunmamaktadır. Sadece iki ülke arasında karşılıklı çıkarların korunduğu, kardeşlik ve anlayışa dayalı, ticari, kültürel, güvenlik ve asimetrik güçlere karşı aynı saflarda yer almak şeklinde güçlü ilişkiler bulunmaktadır. Türkiye bu dış politikasının samimiyetini Ukrayna 1991 yılında bağımsızlığını elde ettiğinde onu ilk tanıyan ülkelerden biri olmakla göstermiştir.

Türkiye ile Ukrayna'nın ilişkilerine tarihsel yön verecek en önemli konulardan biri de Kırım Türkleri konusudur. Geçmişte Sovyet yöneticilerinin türlü baskı ve insanlık dışı uygulamalarına maruz kalan Kırım Türkleri aslında Ukrayna halkı ile bu anlamda ortak bir kader birliği yapmıştır. Ukrayna bağımsızlığını ilan ettikten sonra kendisi ile aynı kaderi paylaşan Kırım Türkleri ile ilgili eski Rus idarecilerinin yaptığı hataları yapmayacağı düşünülmekteydi. Bugüne kadar Ukrayna Kırım Türkleri ile ilgili Türkiye'nin beklentilerini yerine getirememiştir.

Ukrayna Kırım'da otonom bir rejim kurmuş olmasına rağmen Kırım Türklerine eski haklarını vermemiş, millet olarak Kırım'da ve Ukrayna'da tescil etmemiş ve Kırım Türk diline resmi statü tanımamıştır. Ukrayna resmi tez olarak ülkesinin üniter bir devlet olduğunu ve Kırım Türklerinin de üniter Ukrayna Cumhuriyeti'nin bir vatandaşı olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca Kırım Milli Meclisi'nin içinde Ukrayna resmi devlet yetkililerini bulundurarak, Kırım Türklerini her alanda kontrol ve gözetim altında tutmak istemektedir.

1991 yılından itbaren Ukrayna'da Leonid Kravçuk, Leonid Kuçma ve Viktor Yuşçenko olmak üzere üç cumhurbaşkanı, pek çok başbakan ve bakanlar iktidara gelmiştir, ancak hiç biri Kırım Türklerinin milli devlet taleplerine sıcak bakmamıştır. Büyük oranda batı yanlısı demokrasiyi savunan ve Kırım Türklerinin oyuyla cumhurbaşkanı olan Yuşçenko dahi 2005 yılında Kırım'a yapmış olduğu gezi sırasında Kırım Türklerine milli devlet fikrinden vazgeçmeyi tavsiye etmekten öteye gidememiştir. Hatta bunun yanında 2005 yılında Kırım Otonom Cumhuriyeti Meclis eski Başkanı ve eski Başbakanı Ukrayna Milletvekili Leonid Graç, Ukrayna Cumhuriyetçi Partisi Başkanı Yuriy Boyko ve Ukrayna Ulusal Parti Başkanı Aleksandır Grets'in içinde bulunduğu bir grup, Kırım Türklerinin Milli Devlet olma istek ve taleplerine karşı bir kampanya başlatmışlar ve hem Kırım hem de Ukrayna

genelinde Rusya yanlısı çevrelerden büyük destek görmüşlerdir.[693] Bu durum Kırım'da etnik ayrımcılığa dayalı bir iç çatışma ortamı yaratmaya ve ardından müdahaleler dönemi başlatmaya yarayacağı çok açıktır.

Dolayısıyla Ukrayna öncelikle, Kırım halkının her türlü kültürel, din, dil ve idari hak ve özgürlükleri konusunda somut adımlar atmalıdır. Ardından yerinden edilmiş Kırım Türklerinin yeniden ana vatanlarına dönüşleri ile ilgili siyasi ve mali yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Türkiye kendisi ile aynı etnik soydan gelen Kırım halkının bu isteklerinin gerçekleşmesi ile ilgili girişimleri Ukrayna Hükümeti nezrinde en kısa zamanda yapmalıdır. Aynı zamanda tarihi ve kanuni gerçeklerin dışına çıkmadan Türkiye, Kırım Türklerinin anavatanlarında yeniden çoğunluk haline gelebilmesi ve temel hak ve hürriyetleri haiz bir millet olabilmesi için her türlü siyasi ve maddi desteği vermelidir.

Türkiye'de yaşayan Kırım Türkleri vasıtası ile Kırım Yarımadası arasında kültürel, ticari ve etnik köprüler kurularak ilişkiler diaspora üstü bir hale getirilmeli ve karşılıklı temaslar Ukrayna Cumhuriyeti ile olan münasebetlerde temel teşkil etmelidir. İkili turizm alanları oluşturularak, özellikle Kırım Yarımadası'nın tarihi ve tabii güzellikleri Türk halkına daha iyi tanıtılmalı ve yarımada cazibe merkezi haline getirilmelidir.

8.2.2. Stratejik Teklifler :

Ukrayna, ülke içinde veya uluslararası arenada istikrarını doğrudan engelleyen siyasi, etnik ve ekonomik hassasiyetlerinin Rusya ve diğer süper güçler tarafından istismarını önleyebilmek için yönetim kadrolarını şaibesiz ve demokratik yöntemlerle oluşturmalı, her türlü zararlı ideolojik fikirlerden arınmış ve tüm halkı kucaklayan birleştirici lider profilini siyasi hedeflerin öncelikleri arasına almalıdır.

Ukrayna, coğrafyasını jeopolitik güç merkezi olarak elinde tutarken, topraklarını süper güçlerin çıkar mücadelesi veya savaş meydanı haline getirmelerine müsaade etmemelidir. Böylece tarafsız bir dış politika temelinde haklıdan yana tavır

[693] SEL, Ünver. "Ukrayna-Kırım ekseninde Turuncu Devrim Kırım Tatarlarının "Milli Devletçilik" mücadelesi", Türksolu Gazetesi.

ülkenin tehditlerden en az etkilenmesine yol açacaktır. Ancak KEİ ve BLACKSEAFOR gibi bölgesel ittifaklardaki yerini sağlamlaştırarak ulusal güvenlik konusunda bölgesel destek almayı önemsemelidir.

Jeopolitik alanında en önemli düşünürlerden biri olan İngiliz Sir Halford Mackinder (1861-1947) 1904 yılında Kara Hakimiyet Teorisini ortaya atmıştır. Buna göre Mackinder, dünyayı yönetebilmek için Asya, Avrupa ve Afrika'dan meydana gelen "Dünya Adası"na hakim olmak, Dünya Adasını kontrol etmek için de "Merkez Bölge" diye adlandırılan Orta Asya'nın denetlenebilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Mackinder, Doğu Avrupa'dan başlayıp Asya'nın Kutup Denizi'ne sularını boşaltan nehirlerini içine alan bölgeye kadar uzanan geniş koridoru, yani Merkez Bölgeyi kontrol etmek için de Doğu Avrupa'ya hakim olmak gerektiğini ifade etmiştir.[694] Bu da jeopolitik açıdan Doğu Avrupa'nın en önemli ülkelerinden biri olan Ukrayna'nın Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisinde çok önemli bir yeri olduğu anlamına gelmektedir.

Bu teoriye göre başta SSCB olmak üzere Avrupa Devletleri ve ABD Orta Asya enerji kaynaklarına sahip olabilmenin yolunun Ukrayna topraklarından geçtiğini anlamış ve özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında bu bölgeye sahip olabilmek için mücadeleler vermişlerdir. Bugün de geçerliliğini koruyan bu teorinin sahipleri bölge üzerindeki emellerinden vazgeçmiş değillerdir. Bu maksatla Ukrayna jeopolitik konumunun getirdiği avantajları kullanabilmenin yollarını aramalı ve her iki bloktan (Rusya ile ABD ve AB) da uygun bir şekilde yararlanmayı bilmelidir.

Yine Nicholas J. Spykman'nın (1893-1943) ortaya koyduğu "Kenar Kuşak Teorisi"ne göre ise, Batı Avrupa, Türkiye, Irak, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibirya'dan meydana gelen kenar kuşağa hakim olan Avrasya'ya hakim olacağı, Avrasya'ya hakim olanın da dünyayı kontrol edebileceği iddia edilmektedir. Soğuk Savaş döneminde bu kuşak bölgesine hakim olan SSCB karşısında ABD "Çevreleme" stratejisini benimsemiş ve NATO, CENTO, CEATO gibi ittifaklarla uygulamaya çalışmıştır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra kenar kuşak olarak tanımlanan bölge yerini yeni bağımsızlığını kazanmış olan Ukrayna, Belarus,

[694] DAVUTOĞLU, Ahmet. Stratejik Derinlik ve Türkiye'nin Uluslar arası Konumu, Küre Yayınları, Kasım 2003, İstanbul, s. 104.

Gürcistan, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Çin ve Doğu Sibirya'ya bırakmıştır. Artık Sovyetlerden ayrılan devletlerin oluşturduğu yeni kuşak ABD'nin Çevreleme politikasının en son aktörleridir. Bu yüzden Ukrayna'da Turuncu Devrim, Gürcistan'da Gül Devrimi, Kırgızistan'da Lale Devrimi ve Moldova'da Sessiz Devrim gerçekleştirilmiş ve devrimlerin diğer eski Sovyet devletlerinde de yapılması muhtemel olarak değerlendirilmektedir.

Ukrayna bu teoriden de istifade etmeyi başarabilir ve jeopolitik kazanımlar elde edebilir. Dünyanın en büyük enerji rezervlerine sahip olan bu bölgeyi kontrol edebilmek, Kara Hakimiyet Teorisinde olduğu gibi Ukrayna'nın hangi tarafta yer alacağı ile doğrudan ilgili hale gelmiştir.

ABD'nin Rusya, Çin ve Hindistan'dan kaynaklanan tehditleri bertaraf edebilmek için Ukrayna üzerinden kenar kuşak bölgesini elde etme girişimlerine başlamıştır. Şimdilik Yumuşak Güç unsurları vasıtasıyla gerçekleşen bu hegemonya zamanla Sert Güçle yer değiştirebilir. Bunun için Ukrayna Cumhuriyeti, topraklarında egemenlik kurmak isteyen büyük güçlerin müdahalesine fırsat vermeden demokratik hayatı toplumun tüm katmanlarına ve devletin içine nüfuz ettirmelidir. Daha demokratik bir Ukrayna'da emperyalist emeller karşısında direncin artacağı muhakkaktır.

Zbigniew Brezezinski'nin "Avrasya Satranç Tahtası" teorisine göre ise Lizbon'dan Vladivostok'a kadar uzanan Avrasya, sahip olduğu yer altı ve yerüstü zenginlikleri, üzerinde yaşayan büyük nüfusu, dünya enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahip olması ve içinde büyük nükleer güçleri bulundurması ile dünya jeopolitiğinin merkezi konumundadır. Brezezinski'ye göre Avrasya coğrafyasına hakim olan dünyanın en ileri ve en gelişmiş üç bölgesinden ikisini kontrol edebilecektir.

Brezezinski, Avrasya coğrafyası içinde kritik öneme sahip jeopolitik mihver rolünü oynayan Azerbaycan, Güney Kore, Türkiye ve İran ile birlikte Ukrayna'yı da bu gruba dahil etmiştir.[695] Her açıdan karmaşık ve enerji kaynakları açısından ise

[695] BRZEZİNSKİ, Zbigniev. Büyük Satranç Tahtası, Çev. Ertuğrul DİKBAŞ ve Ergun KOCABIYIK, İstanbul, Sabah Yayınları, 1998, s.41.

oldukça zengin olan Avrasya'nın Orta ve Doğu bölümlerine geçmenin en kestirme yolu öncelikle Ukrayna toprakları üzerinden olacaktır. Şu anda ABD yönetiminde itibar sahibi olan bu teoriye göre de Ukrayna Amerika için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Bu durum Ukrayna'ya süper bir güçle stratejik ortaklık imkanı sağlamakta ve Rusya'nın tarihi emperyalist emellerine karşı güvenli bir duvar oluşturmaktadır.

Ancak Ukrayna, son dönemlerde uyguladığı politikalarla hem doğudan hem de batıdan arzu ettiği sonuçları elde edememiştir. Ekonomik durumundaki istikrarsızlıklar, rüşvetin her yerde hala etkili olması, demokrasiye tam geçememesi, medya ve yargıdaki müdahalelerin hala yaygın olarak devam etmesi, tarım toplumu özelliği arz etmesi, kentleşememesi gibi sebeplerden dolayı AB normlarından oldukça uzak bir durumdadır. Dolayısıyla kısa vadede AB üyeliği gibi bir seçenek Ukrayna için mümkün gözükmemektedir. Bu yüzden siyasi ve ekonomik açıdan kapalı yapısını derhal terk ederek, özellikle Türkiye'nin içinde olduğu bölgesel oluşumlarda aktif bir şekilde yer almalıdır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği içindeki aktif yapısını daha da geliştirerek Türkiye ile her türlü ilişkisini geliştirmeli ve Rusya'ya karşı özellikle Karadeniz'de mevcut güç unsurlarının seviyesini yükseltmelidir.

Ukrayna, AB ve NATO üyelik şartlarını demokratikleşme, ilerleme ve güvenlik için hedef olarak seçerken, siyasi ve ekonomik bağımsızlığından katlanamayacağı ve geri dönüş imkanı olmayan tavizler vermemelidir. Çünkü AB'nin bu günkü durum içerisinde genişleme nosyonunu Ukrayna sınırlarında tamamladığı gerçeğini AB'nin önde gelen ülkeleri ifade etmektedir.

Hazar ve Kafkas enerji kaynakları Avrupa'ya ve ABD'ye Ukrayna ve Türkiye gibi iki ana mihverden aktarılmaktadır. Bu tekelci fırsat her iki ülkeye de ABD ve AB'ye karşı siyasi koz imkanı sağlamaktadır. Bu tarihi jeopolitikte birleşen Ukrayna ve Türkiye, Rusya Federasyonu ile ilişkilerinde Karadeniz ve enerji boru hatları ekseninin daha da ilerisinde bir hedef belirleyerek ebedi ve uzun vadeli yapılanmaya gitmelidir.

Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olarak uluslararası arenaya girişi Avrupa ve Avrasya jeopolitiğini nasıl değiştirdiyse, Ukrayna'nın Rusya yanlısı olması ve/veya Rusya-Beyaz Rusya birliğine katılması da Avrasya jeopolitiğini değiştirecek

niteliktedir. Ukrayna'nın geleceği, Rusya'nın yeniden büyük güç olma iddiası ile eski imparatorluk sınırlarına ulaşma isteğindeki kararlılığına bağlı olduğu bilinmektedir. Bu sebeple Rusya zayıf ve kendisine bağlı olan bir Ukrayna'yı yaratmaya çalışmaktadır.

Ukrayna'nın bağımsızlığını yitirmesine veya parçalanmasına götürebilecek bu süreç, ABD ve Avrupa çıkarlarına doğrudan aykırıdır. İki blok güç arasındaki bu mücadelede Ukrayna büyük bir kararlılıkla, demokratikleşme, temel hak ve özgürlükler, serbest piyasa ekonomisi ve insan hakları gibi meselelerde batıdan yana tavır alırken, başta enerji olmak üzere temel sanayi girdileri gibi ticari ihtiyaçları konusunda Rusya ile yakın temasta olması kısa ve orta vadede menfaatleri gereğidir.

Türkiye Rusya ile ilişkilerini de dengelemek suretiyle Ukrayna'nın demokratikleşme sürecini desteklemelidir. Ortak güvenlik ve ekonomik entegrasyon çerçevesinde Ukrayna'nın NATO ve AB ile DTÖ üyeliklerine tam destek vermelidir. Bütün bunları yaparken Rusya'ya özellikle bölgesel çıkarlarının zarar görmeyeceği ile ilgili de taahhüt verilmelidir.

Rusya Federasyonu son dönemlerde enerji nakil hatları konusunda Ukrayna'ya olan bağımlılığını azaltmanın yollarını aramaktadır. Bu şekilde Rus, Azeri veya Türkmen gazını veya petrolünü Ukrayna'yı "by-pass" yapmak suretiyle Avrupa pazarlarına aktarmak için ilgili ülkelerle temaslarda bulunmaktadır. Bu, Ukrayna'nın enerji terminali olma özelliğini ortadan kaldıracaktır ki, hem gelirlerinde hem de Rusya ve Avrupa nezrinde jeostratejik öneminde azalmalar kaçınılmaz olacaktır.

Avrupa Devletleri, Rusya ile Ukrayna arasında çıkan doğal gaz krizinden sonra Rusya'nın enerji kaynakları konusunu siyasi baskı aracı yapmaktan çekinmeyeceğini anlamışlardır. Avrupa Birliği bu bağımlılığı azaltmak ve alternatif enerji kaynaklarına ulaşabilmek için Rusya'yı devre dışı bırakan ve Nabucco adı verilen bir boru hattı projesi geliştirmiştir. Hazar ve Ortadoğu doğal gazını Avrupa'ya taşımayı hedefleyen Nabucco Boru Hattı'nın ana bölümünü Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı veya bilinen adıyla "Şahdeniz Projesi" meydana getirmektedir. Hazar kaynaklı doğalgazı 2007 yılında Türkiye'ye ulaştıracak bu yeni hatla Erzurum'a getirilen doğalgaz buradan başkent Ankara'daki ana hatta taşınacak ve oradan Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Avusturya ana mihverini takip ederek

Avrupa'ya iletilecektir.[696] Ancak bu durum karşısında Rusya elini çabuk tutmuş ve Nabucco hattı henüz hayata geçirilmeden ona paralel yeni bir boru hattı inşasına başlamıştır. Yani Mavi Akım Projesinin devamı olarak Balkanlar üzerinden Orta Avrupa'ya enerji naklini ön gören bu proje Rusya'nın enerji savaşlarında asla pes etmeye niyetli olmadığını göstermektedir.

Ardından Orta Asya doğalgazının Avrupa'ya ulaştırılması için inşa edilmesi planlanan Trans-Hazar doğalgaz boru hattının devamı olarak Karadeniz'in altından, Gürcistan'dan Ukrayna'ya uzanacak doğalgaz boru hattının döşenmesi fikri gündeme gelmiştir. 20–21 Haziran 2006 tarihinde, Türkiye, Azerbaycan, Ukrayna, Moldova, ABD ve British Petroleum, Shell ve diğer enerji şirketlerinin katılımıyla, Tiflis'te yapılan "Avrasya'nın Enerji Güvenliği: Pazarlara Çıkış ve Yatırım Politikası" adlı konferansta Kazakistan hem Trans-Hazar doğalgaz boru hattı projesini hem de Nabucco projesini, AB ve Türkiye ise sadece Nabucco projesini desteklediklerini ilan etmişlerdir.

Yine Hırvatistan, Romanya, Sırbistan, Slovenya ve İtalya olmak üzere beş Avrupa ülkesi 3 Nisan 2007 tarihinde Hırvatistan'ın başkenti Zagreb'de, Avrupa Birliği Komisyonu'yla, Hazar bölgesinden gelen petrolü Romanya'nın liman şehri Constanta'dan geçirerek Avrupa'ya ulaştıracak Pan-Avrupa Petrol Boru Hattı'nın kurulmasıyla ilgili anlaşmayı imzalamıştır. Bunun en önemli gerekçesi gelecek dönemde Avrupa'nın enerji ihtiyacının %25 dolayında artış gösterecek olması ve Rus enerji kaynaklarına olan bağımlılığı azaltma çabalarıdır.[697]

Enerji nakli konusunda bir başka gelişme de, 7 Şubat 2007 tarihinde, Sofya'da Rusya, Bulgaristan ve Yunanistan arasında petrol taşımacılığı anlaşmasının imzalanmasıydı. Bu anlaşma ile Rus petrolü, Bulgaristan'ın Karadeniz limanı Burgaz'dan, Yunanistan'ın Ege limanı Aleksandropolis'e (Dedeağaç) indirmek mümkün hale gelecektir. Özetle AB doğal gaz ihtiyacının önemli bir kısmını Ukrayna - Slovakya-Avusturya-Almanya doğal gaz boru hattı ile Rusya üzerinden sağlamaktadır. Rusya'nın gelecekte AB'ye, kuzeyde Beyaz Rusya-Polonya-AB ve

[696] ŞANLI, Ufuk. "Doğalgazda Kilit Ülke Olacağız", Aksiyon Dergisi, Sayı 627, 11.12.2006.
[697] ŞAHNAZAROV, Oleg. "Batı, Gürcistan ve Ukrayna Sayesinde Türkiye'nin Transit İşlevini Azaltmak İstiyor", Dünya Gündemi Gazetesi, 21.04.2007.

güneyde Ukrayna-Romanya-Bulgaristan-Makedonya-Arnavutluk-İtalya veya Ukrayna-Moldova-Romanya-Bulgaristan-Yunanistan-İtalya hatları ile önemli miktarda doğal gaz sağlaması planlanmaktadır.[698] Ancak Avrupalı Devletler doğal gaz ihtiyaçları için farklı seçenekler peşindedir.

Bütün bu gelişmeler Hazar, Kafkas ve Orta Asya petrol ve doğal gazının Avrupa'ya Ukraynasız nakli anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda Rus gazına olan talebin de azalması demektir ki, neticede Ukrayna'nın enerji terminali olma vasfının ortadan kalkması tehlikesi bulunmaktadır. Ukrayna üzerinden Avrupa'ya giden hatlar iptal edildikçe bunun alternatifi doğal gaz hattı olarak Mavi Akım, BTC Boru Hattı, Irak ve Türkiye üzerinden Avrupa, Türkmenistan-İran-Türkiye ve Avrupa, Kazakistan-Türkmenistan-İran-Türkiye ve Avrupa, petrol boru hattı olarak ise, Kazakistan-Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye ve Avrupa, Kerkük-Yumurtalık ve Avrupa, Rusya-Karadeniz-Yumurtalık ve Avrupa üzerinden , Türkiye olmaktadır.[699] Bu açıdan Ukrayna ile Türkiye'nin çıkarları enerji terminali olma bağlamında ilk defa çatışmaktadır.

8.2.3. Ekonomik Teklifler :

Sovyetler Birliği geniş coğrafya üzerinde ve çok değişik etnik kökene sahip toplumlarda ekonomik sistemi düzenlerken kendisine bağlı cumhuriyetleri üretim ve finans açısından birbirlerine bağımlı hale getirmiştir. Büyük imalat projelerinde ana mamulün her bir parçasının başka bir ülke tarafından üretilmesi üzerine inşa edilen ekonomik yapı, enerji açısından da Rusya ana karasına endeksli olduğu düşünülürse, peyk cumhuriyetlerin kendi başlarına ulusal bir sanayi ve imalat düzeni kurmalarını imkansız hale getirmiştir. Ukrayna Cumhuriyeti'nin öncelikle bu üretim sisteminin alt yapısını dünya standartlarına uyumlu hale getirmesi ve önceliği batı teknolojisine vermesi gerekmektedir.

Yerli üretimi tarım ve sanayiye bağlı olan Ukrayna enerjiye çok büyük ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda enerji fakiri bir ülkedir ve ihtiyacını büyük oranda (%90

---

[698] European Commission Directorate-General for Energy and Transport, "European Energy and Transport Trends to 2030", January 2003.
[699] VAROL, Emin. "Avrupa'nın Enerjisi Türkiye'den Geçecek", Akşam Gazetesi, Satzburg, 13.03.2006.

petrol ihtiyacını, %80 doğal gaz ihtiyacını) Rusya Federasyonu, Türkmenistan ve Kazakistan'dan karşılamaktadır. Enerji konusundaki bu bağımlılık siyasi anlamda Rusya'ya karşı Ukrayna'yı hareketsiz bırakmaktadır. Bu konuda siyasi ve iktisadi bağımlılıktan kurtulmanın yollarını arayan Ukrayna, Türkmen ve Azeri petrolünün Karadeniz'den tankerler ile Odessa Limanına taşınmasını ve buradan boru hatları ile Avrupa'ya naklini içeren bir alternatif üzerinde durmaktadır.[700] Bu proje, bağımlılığı kronikleştirmeden hayata geçirilmelidir.

Rüzgar enerjisinden yararlanma, nehirler üzerinde hidrolik santraller kurma gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına ve en modern teknikleri içeren altyapısı ile nükleer santrallere sahip olmak suretiyle enerji bağımlısı olma özelliğinden kısa vadede kurtulması gerekmektedir.

Ekonomik açıdan piyasa ekonomisinin kurallarını resmi veya özel tüm iktisat aktörlerinin benimsemesini sağlamalıdır. Yer altı ve yer üstü kaynaklarını ulusal çıkarları için kullanmalı ve kendi bağımsızlığını tehlikeye düşürmeyecek şekilde Rusya ile dengeli tabii kaynakların kullanımı anlaşmaları yapmalıdır.

Uluslararası sivil toplum kuruluşları adı ile ülkeye giriş yapan yabancı örgütlerin para piyasalarını hükümetin resmi kontrolü dışında etkileyebilecek şekilde serbestçe ve spekülatif tarzda ekonomiye müdahalelerinin engellenmesi için yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle Soros Vakfı'nın ülke içindeki siyasi istikrar ve iktidarın değişim ve bozulmasına sebep olacak şekilde müdahalesine izin vermemelidir. Bu kuruluşların ilgi ve etki sahalarının sınırları ile ilgili karar yetkisi Ukrayna hükümetinden başka hiçbir alternatif güç merkezinde olmamalıdır.

Küresel ısınmadan dolayı gelecek 30–40 yıl içinde Ukrayna coğrafyasındaki iklim Akdeniz iklim özelliği göstereceği tahmin edildiğinden, iklimlere bağlı yatırımların Ukrayna topraklarında yapılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bu mevsimsel değişimler insanların çeşitli kültürel ve yaşam tarzları ile ilgili alışkanlıklarında değişikliğe sebep olacağından gıda, giyim, turizm, tarım ve

[700] Buna göre Ukrayna Türkmenistan ile 2002-2006 yılları arasında bu yolla doğal ihracını ön gören bir anlaşmayı 14 Mayıs 2001 tarihinde Kiev'de imzalamıştır. Yılda 30 milyon m^3 doğal gaz ihraç edilecektir. BUTTANRI, Bilge, Karadeniz'e Kıyıdaş Ülkeler Arasındaki Kültürel, Ekonomik, Siyasi, Askeri İlişkiler Işığında Türkiye İçin Geleceğe Yönelik Stratejilerin Belirlenmesi, s. 99.

hayvancılık, enerji, ulaştırma vb. yatırımların ekonomik getirisinin yüksek olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple Ukrayna yöneticileri yabancı yatırımları kendi ülkelerine çekebilmek için bu konuyu ayrıntılı bir şekilde uluslararası iş çevrelerine ve yatırımcılara anlatmalıdır.

Türkiye Ukrayna'daki mevcut yatırımlarını (200 milyon dolar) arttırmalı ve Ukrayna'nın hemen hemen yok denecek kadar az olan (yüz bin dolar) Türkiye'deki yatırımları istenilen seviyelere çıkarılmalıdır. Ukrayna aynı zamanda Türkiye açısından ticari ilişkilerin geliştirilmesi konusunda stratejik ülke seçilmiştir. Üstlenilen müteahhitlik hizmetleri projelerinin 4 milyar dolara, karşılıklı yatırımların ise 2 milyar dolara çıkarılması hedeflenmiş ve 2000 yılında 260 milyon dolar olan ihracat, dört kat artarak 2006 yılında 1 milyar 120 milyon dolara yükselmiştir. Aynı dönemde ithalat ise 980 milyon dolardan 3 milyar dolara çıkmıştır. 1 milyar 240 milyon olan ticaret hacmi 2006 yılında 2.3 kat artarak 4 milyar 132 milyon dolara ulaşmış ve 2010 yılında bu rakamın 10 milyar dolara yükselmesi beklenmektedir. Hali hazırda Ukrayna'da müteahhitlerin gerçekleştirdiği projeler 1.7 milyar dolara yükselmiştir.[701]

Türkiye, 50 milyona yaklaşan büyük nüfusuyla Ukrayna pazarını çok iyi değerlendirmeli ve tekstilden otomotiv ürünlerine kadar çok geniş bir yelpazede ihracat yapabilmelidir. Türkiye, Ukrayna ihracatında 3. sırada olmasına rağmen ithalatta sıralamaya bile girmemektedir. Bu aradaki farkın kapanması için Türkiye-Ukrayna ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ukrayna ve Türkiye arasında hükümetler tarafından kararı alınan Serbest Ticaret Anlaşmasının imzalanması ve en yakın zamanda yürürlüğe konması gerekmektedir. İki ülke arasında oluşturulacak serbest ticaret alanlarının faydalı olabilmesi için gümrük duvarlarını indirmek, yatırım ortamını iyileştirilmek, vize alımlarını kolaylaştırmak, karşılıklı taşımacılıkta firmalara daha geniş bir serbesti tanımak ve transit geçiş imkanı konularında gerekli düzenlemeleri yapmak ikili ticari ilişkilerde gelişmeye yol açacaktır.

Türkiye özellikle inşaat sektöründe dünyada söz sahibi bir ülkedir. Bu tecrübenin Ukraynalı müteahhitler ile paylaşılması ve Ukrayna'nın tüm alt yapı ve üst

[701] "Ukrayna ile Ticaret Hacmi Hedefi 10 Milyar Dolar", 26.03.2007, Haberler adlı İnternet Sitesi, ANKA.

yapı yatırımlarının yapılmasında kullanılması her iki ülkenin de ticari çıkarlarına uygun olacaktır. Yabancı yatırımların teşviki ve desteklenmesi amacıyla Ukrayna Ekonomi Bakanlığı nezrinde kurulan Yabancı Yatırımlar Hizmet Merkezi'nde bir Türkiye masası oluşturulması Türkiye Dış Ticaretten Sorumlu Bakanlık tarafından teklif edilmiştir.[702] Ukrayna'nın ticari yasal düzenlemelerini ve yatırım imkanlarını Türk firmalarına doğrudan tanıtacak bu düzenleme, Türk iş adamlarının Ukrayna'ya olan ilgilerini önemli ölçüde artıracağı değerlendirilmektedir.

Küreselleşme ile birlikte sermaye hareketleri hızlanmış, para, mal ve hizmetin milliyeti kalmamıştır. Bu durum üretilen mal ve hizmetlerin belirli yollar vasıtasıyla çok değişik pazarlara akışını mümkün kılmaktadır. Bu yolların en önemlisi BDT ülkelerini Kafkasya ve Karadeniz üzerinden Avrupa'ya bağlanmasını sağlamak için AB tarafından meydana getirilmiş bir doğu-batı ticaret koridorudur. Kısa adı TRACECA (Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru) olan bu güzergahtan ulaşımın geliştirilmesi için "İpek Yolu Üzerinde Uluslar arası Taşımacılığın Geliştirilmesine İlişkin Temel Anlaşma ve Teknik Ekleri" Anlaşması Türkiye tarafından imzalanmıştır.[703]

TRACECA programı ilk defa Mayıs 1993 yılında Brüksel'de yapılan AT toplantısında dile getirilmiştir. Ardından 8 Eylül 1998 tarihinde Bakü'de düzenlenen bir konferansta Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Ukrayna, Özbekistan, Romanya, Bulgaristan ve Türkiye tarafından Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridorunun Geliştirilmesi İçin Çok Taraflı Temel Uluslar arası Ulaştırma Anlaşması imzalanmış ve Büyük İpek Yolunun yeniden hayata geçirilmesi gerçekleştirilmiştir. İngiltere'den Japonya'ya kadar uzanan bu tarihi güzergah iki kıta arasındaki ticaret ve ulaştırmayı geliştirmeyi hedeflemektedir.

Asya'yı Avrupa'ya bağlayan TRACECA, Doğu Avrupa'dan başlayıp Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Türkiye'ye uzanmaktadır. Karadeniz üzerinden Gürcistan'daki Poti ve Batum limanlarına ulaşıp, Güney Kafkasya ulaştırma ağları ile bölgeyi kara yolundan Türkiye'ye bağlıyor. TRACECA, Azerbaycan üzerinden Hazar feribotları Bakü-Türkmenbaşı, Bakü-Aktau ile Orta Asya devletleri Türkmenistan ve

---

[702] "Türkiye-Ukrayna Ticaret Hacmi 4 Milyar Doları Aştı", 28.03.2007, Rusya.Ru Adlı İnternet Sitesi.
[703] BİLGİLİ, Turhan. "Çağdaş İpek Yolu: TRACECA (Avrupa Kafkaslar Asya Ulaşım Koridoru", Kara Kuvvetleri Dergisi, Sayı 17, Ağustos 2006, Yıl 5, s.47-54.

Kazakistan'a demiryolu ağları ile ulaşıyor. Bu ülkelerin ulaştırma ağları Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan üzerinden Çin ve Afganistan sınırına dayanıyor. Avrupa'ya alternatif ulaşım hattı sunması nedeniyle stratejik önemi bulunan TRACECA, Orta Asya ülkelerinin Uzakdoğu ile yeniden ticari bağlantılarını sağlayıp, tarihi İpek Yolunun yeniden önemli bir ticaret yolu haline gelmesine zemin hazırlıyor.

Buna göre Bulgaristan, Ukrayna ve Türkiye'nin ortak proje önerisi olan Burgaz, Varna, Köstence ve İlişevsk limanlarının TRACECA Koridoru lojistik merkezlerine dönüştürülmesi ve gelecekte Avrupa lojistik merkezleri şebekesi entegrasyonuna Samsun ve Hopa Limanları'nın da dahil edilmesi sağlanmalıdır. Böylece Türkiye ve Ukrayna ekonomik anlamda dünyaya uyum sağlayabilmiş lojistik üs konumuna gelebilecektir.

8.2.4. Türkiye-Ukrayna-Kırım Ö. C. İle İlgili Teklifler:

Kırım Türkleri en büyüğü 18 Mayıs 1944 yılında olmak üzere yüzlerce yıldır sürgünlere maruz kalmış ve yaşadıkları topraklardan silah zoruyla uzaklaştırılmıştır. Bu süre içerisinde bir çoğu sürgün yollarında can verirken, hasta, fakir ve zayıf halde bir kısım da yabancı topraklara ulaşabilmiştir. Sürgün yerlerine ulaşan Türkleri bu kez yeni hayati sorunlar beklemektedir. Açlık, işsizlik, evsizlik, kimliksiz bir yaşama mecbur kalma, hastalık ve vatan hasreti gibi sorunların yanında bir de bulundukları yabancı halklar içinde eriyip yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadırlar.

Bugün Kırım Türklerinin bir bölümü kendi öz kimliğini, varlığını, kültür ve yaşam tarzlarını muhafaza etmeyi başarırken, bir kısmı da ekonomik sorunlar ve eğitim gibi türlü sebepler yüzünden içinde bulundukları halkların kültür ve dil baskısı altında yok olmak üzeredirler. Bir bölümü de vatana dönüş davalarının gerçekleşmesi konusundaki umutlarını yitirmiş ve mücadeleyi boşa geçen zaman olarak algılamaktadırlar. Bu yüzden kurtuluşu ait oldukları yerlere intibak etmekte bulduklarını zannetmektedirler. Bu insanlar için genellikle yaşadıkları topraklarda maddi manevi sorunlarını çözmüş gruplar da denebilir.

İşte Türkiye gerek yetiştirdiği Kırımlı aydın, işadamı, politikacı ve eğitimcilerle gerekse kendi entelektüel takımı ile bu dağınık kimlik sorununu kronikleşmeden çözmelidir. Bunun için öncelikle Türkiye'de bulunan Kırım Türk Derneklerine maddi ve manevi anlamda yardım etmeli ve bu kurumların lider kadrolarını kamuoyu önünde sürekli gündemde tutmalıdır.

Türkiye bütün dünyaya 18 Mayıs 1944 katliamının bir soykırım olduğunu diaspora vasıtasıyla anlatmalıdır. Küçücük Ermenistan Türkiye ile hiçbir ilişkisi olmamasına rağmen Türkiye ile büyük miktarlarda ticari, siyasi ve hatta askeri ilişkileri bulunan süper devletleri nasıl ikna edip meclislerinden sözde soykırım yasalarını geçirtmeyi başarabiliyorsa, Türkiye de aynı şeyi yapmalıdır. Eski Sovyetler Birliği aleyhinde hiçbir şeyden çekinmeden propaganda yapıp Stalin'in insan hakları ve savaş suçlusu ilan edilmesini sağlayarak yasal mirasçısı olan Rusya Federasyonundan tazminat ve zorla alınan toprakların geri iadesini talep etmelidir. Bunu için 18 Mayıs'ı "Soykırım Günü" ilan ederek geniş katılımlı anma törenleri icra etmelidir.

Başta İsmail Gaspralı, Edige Kırımal, Cafer Seydahmet Kırımer, Cengiz Dağcı, Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu olmak üzere bütün Kırımlı Türk Büyüklerinin ülkenin değişik şehirlerinde heykellerini yaptırıp eserlerini ve çalışmalarını anlatan yazı, TV programı, panel, konferans gibi etkinlikler düzenlemelidir. Ayrıca Türkiye'deki orta öğretim kurumlarından itibaren edebiyat derslerinde İsmail Gaspralı'nın fikir hayatı okutulmalı ve yine okullarda Kırım Türkleri haftası kutlanmalıdır. Bütün bu çalışmalara 2008 yılı "Kırım Yılı" ilan edilerek başlanmalıdır.

Yine Türkiye, işadamları ve politikacılar vasıtasıyla Kırım Türklerinin sorunlarını uluslar arası zeminlere taşıyarak, liderlerine resmi statü vermelidir. Örneğin bütün hayatını Kırım Türklerinin özgürlüğü için harcayan Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'na Kıbrıs Cumhurbaşkanı için uyguladığı resmi davranışı sergilemelidir. Milli Şefin Türkiye'ye yaptığı ziyaretlerde en üst düzeyde karşılanma yapılmalıdır.

Türkiye'de ve bir çok ülkede dağınık olarak yaşayan Kırım Türklerinin halkoyunları, ulusal yemekleri, dini vecibeleri, düğün ve cenaze merasimleri gibi milli kültür birikimlerini kamuoyuna sunarak hem tüm dünyaya Kırım Türklerinin varlıklarını

göstermek hem de dağınık Kırım Türklerine milli kimliklerini hatırlatmak Türkiye'nin yapacağı en iyi hizmetlerden olacaktır.

1996 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Kırım Kalkınma Programı kapsamında bugüne kadar yapılan yardımlar asıl meseleye derman olmakta yetersiz kalmıştır. Türkiye bu programın kaynaklarını harekete geçirecek girişimlerde bulunmalı ve bunları gerçek sorunun çözümüne yönelik olarak kendi gönderdiği resmi yetkili organizasyonlarla yönlendirmelidir.

Bugün Kırım'a dönen Türklerin gerçek sorunu ev, iş ve topraktır. Bunun için Türkiye, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR), Bosna ve Kosova gibi ülkelerde Yerinden Edilmiş Kişiler (YEK) için uyguladığı geriye dönüş projelerini uygulaması için girişimde bulunmalıdır. Bu projeler genellikle bir savaş veya doğal afet sebebi ile yaşadıkları topraklardan çıkmak zorunda kalan insanların yeniden öz topraklarına dönüşünü hedeflemekte ve bunlar için kayıp olan evlerinin yeniden yapılmasını sağlamaktadır. Aksi taktirde Kırım Türklerinin bu şartlarda geri dönüşleri hiçbir şey ifade etmeyecektir.

Türkiye, Kırım Türklerinin gerçek sorunlarının çözümüne yönelik 1994 yılında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel zamanında 1000 konut yapma sözü vermiş ve bunların büyük bir bölümü bugün tamamlanabilmiştir. Ancak Kırım'da 80 bin evsizin olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin yapması gereken daha çok şeyin olduğu anlaşılacaktır. Ancak bu davranış bile Türkiye'nin Kırım davasında "ben de varım" anlamında çok şey ifade etmektedir. Evsiz ve işsiz kalan bir çok Kırım Türkü belki de yeniden geldiği yere veya başka bir ülkeye daha iyi yaşamak umuduyla, ancak bu kez kendi iradesiyle göç etmek zorunda kalacaktır. Yani Rusya'nın 1944 yılında yaptığını bu kez onlara destek vermeyerek dolaylı olarak Türkiye gayri-ihtiyari yapmak durumu ile karşı karşıya kalacaktır.

Bunun için TOKİ vasıtasıyla Kırım'da Kırım Türklerinin yerleşmelerini kalıcı hale getirebilmek için evler yapılarak Türkiye'deki vatandaşlara iade etme koşullarına benzer şekilde verilebilir. Bugün bir çok ülkede inşaat sektöründe lokomotif rol oynayan Türk firmaları bu konudaki talepleri geri çevirmeyecekleri düşünülmektedir.

Bunun yanında Türkiye, Kırım'da bulunan Kırım Türklerine ait cami, kütüphane, sosyal dernekler, okul vs. gibi dini ve kültürel varlıkları büyük bir istek ve kararlılıkla korumalıdır. Kırım Türk dilinde eğitim veren okulların bakım-onarım çalışmalarını üstlenmeli ve eğitici desteği vermelidir.

2004 seçimlerinin ardından Cumhurbaşkanı olan Yuşçenko liberalleşme sürecini hızlandırmakta ve demokratik kurum ve kuruluşlarını batı ile entegre ederek çağdaş hale getirmek için gayret göstermektedir. Ayrıca ülke içinde bulunan "oligark"ların nüfuzunu kırmak için mücadele etmektedir. Bu sebeplerle 2009 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de Türkiye Yuşçenko'yu desteklemelidir. Yuşçenko'nun iktidardaki varlığı Kırım Türklerinin hak ve özgürlüklerini alabilmesi için iyi bir fırsat olarak görülmelidir.

Türkiye, Ukrayna'nın doğusu, batısı ve Kırım Özerk Cumhuriyeti ile birlikte üniter yapısını korumasına yardım etmeli ve her üç bölgeyi içeren politikalar üretebilecek siyasi kadroları desteklemelidir. Aksi taktirde ülkenin sadece batısını temsil eden ve koruyup kollayan bir hükümet Doğu Ukrayna'nın ve müteakiben Kırım'ın Rusya'ya ilhakı anlamına gelecektir ki bu da jeostratejik açıdan Rusya'nın Türkiye karşısında eski Sovyet avantajlarına sahip olması demek olacaktır.

Kırım Türkleri Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin azınlık değil asli unsurudur. Bu gerçeği kabul etmek istemeyen Ukrayna'nın Rusya yanlısı hükümetine karşı Türkiye'nin daha aktif çaba içinde olması ve hem Kırım'da hem de Kiev'de son derece güçlü bir Türk lobisi oluşturması Karadeniz'in güvenliği bağlamında stratejik avantajlar sağlarken tüm dünyaya soydaşlarının yanında olduğu mesajını verecektir.

Kırım Yarımadası, Türkiye'nin İdil-Ural yaylalarından, Kafkasya, Orta ve Uzak Asya'da bulunan soydaş Türk Cumhuriyetlerine ulaşan bir çıkış kapısıdır. Kırım olmaz ise Türkiye kuzey Karadeniz'den Orta Asya steplerine giden en önemli yolu kaybetmiş olacaktır. Bu yüzden Sovyetler Birliği diğer bir çok topluluk Almanlarla işbirliği yapmasına rağmen 1944'de sadece Kırım Türklerini Kırım'dan sürmüş ve Kırım'ı adeta Ruslarla doldurarak Türkiye'ye karşı etten bir duvar meydana getirmiştir. Tarih bugün aynı fırsatı Türkiye'ye tanımıştır. Haksız olarak evlerinden

gönderilen Kırım Türklerinin geriye kalıcı olarak dönüşlerini sağlamak için çevreden gelen bütün eleştirilere aldırış etmeden elinden geleni yapmalıdır.

Türkiye, Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Özbekistan'ın katılımlarıyla Kırım Türklerinin geri dönüşleri ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapılarak, sonunda geniş içerikli ve detaylı bir anlaşma yapılmalıdır. Bu anlaşmayla Kırım Türklerinin başta Ukrayna vatandaşlığı olmak üzere tüm temel hak ve özgürlükleri ile ilgili sorunlar çözüme ulaştırılmalı ve garanti altına alınmalıdır.

Kırım'ın etnik yapısı şu anda Rus nüfus lehindedir. Bu durumun Türklerin lehine dönebilmesi için sadece Kırım Türklerinin geri dönüşleri değil, diğer Türk dünyasından da Kazan, Çuvaş, Nogay, Kıpçak gibi soydaşların Kırım'a yerleşmesi kolaylaştırılmalıdır. Rusya Federasyonu geçmişte olduğu gibi yeterince güçlendiğinde yeniden tarihi emellerine ulaşmak için önce Kırım yarımadasını ele geçirerek Karadeniz'den çıkış sağlamaya çalışacak ve Türkiye karşısında Karadeniz'i bir iç deniz haline getirecektir. Bu senaryo gerçekleştiğinde Kırım Yarımadası'nda Rus işgaline direnen bir Türk nüfus Türkiye'ye hayati ölçüde zaman ve kuvvet tasarrufu sağlarken aynı zamanda kuzey emniyeti için garanti olacaktır. Bu yüzden Türkiye önce Ukrayna ile ilişkilerinin en üst seviyelerde ve sorunsuz olduğu bu dönemde bir an evvel bu konuda anlaşma yapmalıdır.

Türk işadamlarının Kırım'da yatırım yapmalarını teşvik ederek, Kırım Türklerine yeni iş sahaları açılmasını sağlamalıdır. Kırımlı gençlerden bir kısmına burs vererek Türkiye'de tahsil görmelerini sağlamalı ve Kırım'a döndüğünde önemli mevkilerde yer almasını temin etmelidir. Ayrıca Kızılay marifetiyle şu anda işsiz ve evsiz olan Kırım Türklerine sağlık, yiyecek ve barınma konusunda yerinde destek sağlamalıdır. Eğitim açısından Türk Sivil Toplum Kuruluşları'nın Kırım'a gidip okullarda Türkçe eğitime destek vermeli ve Kırım'da yeni özel okullar Türk müteşebbis eğitimciler vasıtasıyla açılmalıdır. Türkiye'de bulunan Kırım Türk Dernekleri öncülüğünde başlatılan "Kırım'da Bir Çocuk Okut" kampanyasına Türk dünyasından katılımların arttırılması ve tanıtımların yaygınlaştırılması için programlar yapılarak destek verilmelidir.

Türkiye ortak etnik kimlik ve soydaşlık paydasında Kırım Türklerini bir çatı altında toplamayı başaramazsa bu boşluğu din kimliği altında İran, El Kaide gibi başka ülke ve odaklar dolduracaktır. Böylece bugün çok az da olsa batının ilgi ve sempatisini çeken Kırım Türkleri sorunu dini bir hüviyet kazanacak ve Çeçenler veya Uygur Türkleri gibi haklı davada haksız hale gelinecektir. Bu yüzden Türkiye etnik kimliği ve mağduriyeti Kırım Türkleri ile ilgili dış politikasında son derece dengeli kullanmalıdır.

Kırım'da bulunan Rusların asimile yöntemlerinden biri de Kırımlı Türk gençlerin Ukraynalı ve Ruslarla evlenmeleri sonucu yabancılaştırmaktır. Bunun için herhangi bir kota koymak pek insani gözükmüyor olsa da kötü niyetli yaklaşımlara karşı gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Kurban Bayramlarında kesilen kurbanların Kırım'da kesilmesi veya paralarının Kırım'a ulaştırılması devlet veya sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla sağlanmalı ve bu yardım kurumsallaşarak bütün Türk dünyasının katılımları ile her yıl yapılmalıdır.

Türkiye'nin sadece kendi milli sınırları içinde kalarak kapalı bir dış politika sürdürmesi dünyanın her tarafında yaşayan Türk soydaşlarının hayal kırıklığına uğramasına ve yalnızlığa mahkum olmasına sebep olacaktır. Bu yüzden öncelikle yakın çevresinde bulunan Türk topluluklar ve ülkeler arasında işbirliğini arttırmaya yönelik kurumsal teşkilat kurmak ve bu yöndeki tüm çabaları yönlendirmek zorundadır.

Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti bütün kaynakları ve milli güç unsurları ile sahip olduğu gücün farkına varması ve kendisine bütün Türk Dünyasını kapsayan hedefler belirlemesi gerekmektedir. Bu maksatla kurulacak teşkilat öncelikle dünyanın neresinde olursa olsun Türkler ile ilgili bir demografik araştırma yapması gerekmektedir. Çalışacak Türk bilim adamlarına ve araştırmacılara devlet tarafından tam destek verilerek doğru bilgiye ulaşılmalıdır. Bugün dünyanın neresinde ne kadar Kırım Türkü veya Ahıska Türkleri nerede yaşıyor şeklinde bir soruya tam doğru cevap verebilmek mümkün gözükmemektedir.

Bu topluluklarla ilgili ortak dil, tarih ve coğrafya araştırması yapılarak, İsmail Gaspralı'nın dediği gibi, "*Dilde, fikirde ve işte birlik"*, sağlanmalıdır. Dildeki sapmaları ve yabancı kelimeleri temizleyerek yine Gaspralı'nın Tercüman Gazetesi'nin çıkarıldığı yıllarda Kırım'dan Kaşgar'a kadar tüm Türk camiasında anlaşılması gibi tek dil hedefi gerçekleştirilmelidir. Bunun için ortak bir alfabe hedef olmalıdır. Türk topluluklarının bulundukları coğrafyada hür ve müreffeh olarak yaşamasının temin edilmesi için fikirde birlik sağlanmalı ve geçmişte Türklerin büyük devletler kurdukları yeni nesillere anlatılmalıdır. "*Millete hizmet etmek istiyorsan, elinden gelen işle başla....*" diyen İsmail Bey Gaspıralı millet için çalışmanın önemini açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Ukrayna ve Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada karşı karşıya kalabilecekleri tehditler genel olarak, güvenliğin askeri olmayan boyutları ve askeri boyutlu sorunlar şeklinde iki türlü değerlendirilebilir. Askeri olmayan sorunlar, nükleer patlama gibi çevre felaketleri, AİDS ve Kırım-Kongo Kanamalı Ateşi gibi küresel hastalıklar, terörizm, göç, silahlanma, radikal dincilik ve aşırı milliyetçilik şeklinde sıralanabilir. Ukrayna ve Rusya Federasyonu arasında çeşitli anlaşmazlıklardan dolayı çıkabilecek ve sonunda silahlı güç kullanımına yol açacak olaylar da askeri olan sorunlar olarak nitelendirilebilir.

Bu ayırım bölgedeki güvenliğin sadece ulusal güç unsurlarıyla sağlanamayacağını göstermektedir. Özellikle güvenliğin askeri olmayan boyutları ile mücadele Karadeniz Havzasında Türkiye ile Ukrayna'yı her iki ülkenin de ulusal güvenlikleri için aynı safta olmalarını zorunlu kılmaktadır. 11 Eylül saldırılarının ardından ortaya çıkan terörizm tehdidi kendine radikal dincilikte yer bulmuş ve dinsel figürleri ön plana çıkararak gelişmiş ülkelerin yaşam tarzlarını kendi dini inançları için tehlike olarak görmeye başlamıştır.

Özellikle dünyanın bugün karşı karşıya kaldığı güvensizlik ortamı ve kitle imha silahları tehlikesine karşı Türkiye ve Ukrayna Rusya Federasyonu ile birlikte Karadeniz Havzası ve Kırım Yarımadası'nın isrikrar ve barış ortamını sürdürmelidirler. Bunun için Rusya Federasyonu, başta Ukrayna olmak üzere Sovyetlerden ayrılmış yeni ülkeleri kendi mirası gibi görmekten vazgeçerek, o ülkelerin demokratikleşmesi ve gelişmeleri için çaba harcamalıdır. Rusya'nın aksi bir

tutumu Türkiye'nin hemen kuzeyinde bulunan iki komşusunun silahlı güçlerini en küçük bir kıvılcımda karşı karşıya getirebilir. Bu bölgede çıkacak bir savaşta Türkiye'nin tarafsız kalması mümkün olmayacak ve diğer taraftan Ermenistan, Azerbaycan, Çeçenistan, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, ABD ve AB üyesi ülkeler de ulusal güvenlik ve enerji güvenliği bağlamında sıcak coğrafyada yer almak isteyeceklerdir. Bu sonuç geniş kapsamlı küresel bir savaşın başlangıcı anlamına gelmektedir.

Türkiye Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra yeni çıkan jeopolitik denge içinde yerini almış ve buna uygun politika ve stratejiler geliştirmeye özen göstermiştir. Buna göre Türkiye kendi ulusal güvenliğini bölgesel olarak tek başına sağlayamayacağının bilincindedir. Bugüne kadar NATO, BM ve AGİT gibi uluslar arası güvenlik kuruluşları ile emniyetini alan Türkiye yeni çıkan jeopolitik denge içinde uzun vadede yine batı kuruluşları ile bunu yapacağı değerlendirilmektedir. Ukrayna Cumhuriyeti'nin de güvenliği için batı ile ittifak yapmış Türkiye ile iyi ilişkiler içinde olması doğrudan bu meselede tercihini batıdan yana yapmış olduğu anlamı çıkmaktadır.

Ancak AB süreci içinde kendisini oyalanmış hisseden ve yalnız kalan Türkiye güvenlik saklı kalmak şartıyla ticari, siyasi, askeri, eğitim ve bilim-teknik gibi diğer konularda yüzünü Avrasya ve Karadeniz Havzası ülkelerine çevirmekte tereddüt etmemelidir.

Doğu Bloku'nun dağılmasıyla ortaya çıkan boşlukta her devlet kendine uygun bir yer bulma telaşına düşmüştür. Bu süreçte dünyada tek süper güç kalan ABD karşısında oluşturulmaya çalışılan Şangay İşbirliği Örgütü, Avrupa Birliği, KEİ, gibi oluşumlar önem arz etmeye başlamıştır. Bu yeni düzende ortaya çıkan fırsatları Türkiye'nin boş hayaller peşinde koşmaksızın reel-politik bir anlayışla iyi değerlendirip Avrasya'da meydana getirilen ve içinde Japonya, Çin, Rusya, Ukrayna, Orta Asya Cumhuriyetleri ve Hindistan'ın da bulunduğu özellikle ekonomik ittifaklara sıcak bakması zorunludur.

Türkiye'nin gelişen ekonomisi ile birlikte enerji tüketimi 2023 yılında kişi başına yaklaşık 7500 kwatt/kişi olacağı değerlendirilirse, ileriki yıllarda oldukça fazla miktarlarda enerji üretmek zorunda kalacaktır. Ancak Türkiye de Ukrayna gibi enerji

fakiri bir ülke konumundadır. Bu sebeple Ukrayna ile Rus, Türkmen ve Hazar doğalgazının Karadeniz ve Romanya-Bulgaristan üzerinden Türkiye topraklarına akmasını sağlamanın yollarını aramalıdırlar. Türkiye çevresinde dünya enerji rezervlerinin %65'inin bulunduğu bir coğrafyada olmasına rağmen bu konuda alternatif üretme konusunda oldukça kısır hareket etmektedir.

Türkiye, Rusya Federasyonu ile Atatürk dönemine benzer bir dostluk ve işbirliği politikası yürütürken, Avrupa'yı güney Kafkasya ve Hazar yoluyla Orta Asya zenginliklerine ulaştıran transit geçiş ve enerji kaynaklarının Hazar'dan Avrupa'ya ulaştıran hatlara sahip olması özelliğiyle geleceğin jeopolitik düzeninde yerini alacaktır. Benzer özellikleriyle Ukrayna da Türkiye ile karşılıklı işbirliğini arttırarak bölgenin lider aktörlerinden biri olmaya aday bir ülke konumundadır.

Dolayısıyla Türkiye, ortaya çıkan stratejik fırsatlara uygun yaklaşım ve buna uygun kararlı politikalar ile, sadece kendi bölgesindeki refah ve istikrarın esas unsuru olmakla kalmayacak, aynı zamanda küresel düzeyde önemli bir lider olabilecektir.

Son Söz:

- Kırım Özerk Cumhuriyeti'nin güney kıyılarında turizm imkanları araştırılmalı ve özellikle tarihi miras merkezli bir tarih turizmi yaratılmalıdır.

- Kırım yakın gelecekte Kosova örneğine benzer bir yapılanma süreci yaşayabilir, Türkiye'nin buna hazırlıklı olması gerekmektedir.

- 2009 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rusya yanlı Viktor Yanukoviç seçimleri kazanarak o ana kadar gerçekleştirilen demokratik kazanımlarda kayıplar meydana gelebilir.

- Kırım toprakları Rusya'ya bağlanarak zor ayakta duran Kırım Türk varlığı tamamen ortadan kalkabilir ve başta Türkiye olmak üzere çevre ülkelere yoğun kitlesel göçler başlayabilir.

- Orta vadede ABD renkli devrimler dalgasına Beyaz Rusya, Moldova, Ermenistan ve ardından Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile beraber sıranın Türkiye'ye geleceği değerlendirilebilir.

- Bağımsız Ukrayna kendi halkının beklentilerini gerçekleştiremeyince kamuoyu büyük kitleler halinde eski Rusya tarzına özlem duyabilir ve Ukrayna dış politikada, ulusal güvenliğinde, ekonomisinde ve iç politika ile ilgili karar mekanizmalarında adeta eski Sovyet peyki gibi hareket etmeye başlayabilir.

Bütün bu senaryolar sahnelenmeye başladığında Türkiye sadece geçmişte bir çok olayda olduğu gibi seyirci değil aktör konumunda olmalıdır. Aksi halde Sovyetler Birliği dağıldığında bağımsız olan kendi soydaşlarıyla kurması gereken köprüleri kurmada yaşadığı başarısızlığı Karadeniz'in güvenliği konusunda da yaşayabilir.

ÖZGEÇMİŞ

1972 yılında Bursa'da doğmuş ve ilk-orta dereceli tahsilini Osmangazi İ.Ö.O.'nda yapmıştır. Liseyi İzmir'de okuyan Kemal OLÇAR K.H.O.'ndan 1994 yılında mezun olmuştur. Çeşitli bölgelerde görevler yapmış ve en son İstanbul'da görevini sürdürmektedir. İngilizce bilmektedir.

KAYNAKÇA :

1. AĞAOĞLU, Samet. **Sovyet Rusya İmparatorluğu**, Baha Matbaası, İstanbul, 1967, s.130-134.
2. ALLWORTH, Edward. **Tatars of the Crimea: Their Struggle for Survival**, Durham: Duke University Press, 1988. s.xii.
3. ANWEİLER, Oscar. **Rusya'da Sovyetler**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,1990.
4. ARIKAN, H. ve KAR, M. **Merkezi ve Doğu Avrupa ile Baltık Ülkelerinin Avrupa Birliği'ne Ekonomik ve Politik Entegrasyonu,** İçinde DEDEOĞLU, S. ve SUBAŞAT, T. "Kalkınma ve Küreselleşme", Bağlam Yayınları, İstanbul, 2004.
5. ARŞİNOV, Peter. **Mahnovist Hareket (Mahnovşçina) 1918-1921**.
6. ASLANGİRAY, Ahmet Suha. **Kırım Hanlığı'nın Menşe-i, Kuruluşu ve Osmanlı İmparatorluğu'na Bağlanması**, Kırım Türk Kültür Derneği Neşriyatı, İstanbul, 1959, s. 45.
7. ASLIYÜCE, Erdoğan. **Ukrayna Toprağında: Turandan Kırım'a**, Yesevi Yayıncılık, Ekip Basım Matbaacılık, İstanbul, 2001.
8. ATAK, Sadık. **Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti**, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara, 1964, s.28-40.
9. BELOV, O. (ve O.Honcharenko, N.Marchenko, B. Parakhonsky, M. Rubanets, O.Yanishevsky), **Ukraine 2000 and Beyond: Geopolitical Priorities and Scenarious of Development**, Scientific Council of the National Institute for Strategic Studies, Kiev, 1999.
10. BİNHAN, Oğuz. **Bölgesel Ekonomik Büyüme Ortaklığı ve İşbirliğine Bir Örnek: Türkiye-Rusya-Ukrayna**, İTO, İstanbul, 2003.
11. BİRSEL, Haktan. **Gizli Çember ve Özbekistan**, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2005, s. 41-52.
12. BREMMER, I., TARAS, R. **New States, New Politics: Building the Post-Soviet Nations**, Cambridge, CPU, 1997, s. 245.
13. BRZEZİNSKİ, Zbigniew. **Büyük Satranç Tahtası**, Çev. Ertuğrul DİKBAŞ ve Ergun KOCABIYIK, İstanbul, Sabah Yayınları, 1998, s. 45.
14. BRZEZİNSKİ, Zbigniew. **Tercih, Küresel Hakimiyet mi?, Küresel Liderlik mi?**, Çev. Cem KÜÇÜK, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2005.
15. BOLGOV, V. V. **Dostluk Köprüleri, Ukrayna-Türkiye**, Ukrayna Yayın Birliği,

Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliği, Ankara, 2006.

16. BUGAJSKİ, Janusz. **Ethnic Relations and Regional Problems in İndependent Ukraine, Ukraine: The Search For a National Identity**, (Der.) S. L. Wolchik – V. Zviglyanich, Rowman & Little Field Publishers, Oxford 2000, s.165-183.
17. BUTTANRI, Bilge. **Karadeniz'e Kıyıdaş ÜlkelerArasındaki Kültürel, Ekonomik, Siyasi, Askeri İlişkiler Işığında Türkiye İçin Geleceğe Yönelik Stratejilerin Belirlenmesi**, GYTE, Y.Lisans Tezi, s. 91.
18. BÜYÜKAKINCI, Erhan (Der.). **Bağımsızlık Sürecinde Rusya-Ukrayna İlişkileri, Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna**, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004
19. CAŞIN, Mesut Hakkı. **Rus İmparatorluk Stratejisi**, ASAM Yayınları, Ankara, 2002.
20. CEVDET Paşa. **Kırım ve Kafkasya Tarihçesi**, Ebuzziya Matbaası, İstanbul, 1307.
21. d'ANIERI, Paul. **Economic İnterdependence in Ukrainian-Russian Relations**, State University of New York Press, 1999.
22. d'ANIERI, Paul. KRAVCHUK, Robert ve KUZIO, Taras. **Politics and Society in Ukraine, Westiew Press**, Colorado, 1999, s. 41-71.
23. DAVUTOĞLU, Ahmet. **Stratejik Derinlik ve Türkiye'nin Uluslararası Konumu,** Küre Yayınları, Kasım 2003, İstanbul, s. 104.
24. DEVLET, Nadir. **Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)**, Türk Tarih Kurumu,1999.
25. DALLIN, A. **German Rule In Russıa 1941-1945 a Study of Occupatıon Polıcıes**, New York, St. Martin's Press, 1957.
26. DERGACHOV, Oleksandr (Editör). **Ukrainian Statehood In The Twentieth Century**, Political Thought, Kyiv, 1996.
27. DOBRIANSKY, Paula J. **US-Ukrainian Relations in the 1990's: A View from Washington**, Sharon L. Wolchik ve Volodymyr Zviglyanich (Der), Ukraine: The Search for a National Identity, USA, Maryland, Rowman and Littlefield Publishers.
28. DURAN, Meltem. **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasında Ticaretin Gelişememesinin Nedenleri ve Çözüm Önerileri**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No 2004-61, İstanbul, 2004, s. 13, 25-28.
29. ERKAN, Süleyman. **Kırım ve Kafkas Göçleri,** Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993.
30. ERSUN, Cengiz. PALASCIOĞLU, Taner. **Ukrayna: Ülke Profili Mevzuat ve Ülke Girişimcileri**, İTO yayınları, İstanbul.

31. ESLEN, Nejat. **Küresel Hamleler, Anahtar Stratejiler**, Truva Yayınları, Eylül, 2005, s. 89.
32. FISHER, A. **The Crimean Tatars**, California ; Hoover Institution, 1978
33. GARDELS, N. **Amerika'nın Yumuşak Gücünün Yükselişi ve Düşüşü,** NPQ, Cilt 7, Sayı 1, 2005, s. 36-43.
34. GUSTAVSSON, Micaele ve COŞKUN, Bezen Balamir. **Other Dimensions of Challenge and Cooperation, The Black Sea Boundary or Bridge Semineri,** Stockholm International Peace Research Institute, 28 Kasım 2003, s.7.
35. GÜNAY, Bekir. **Avrupa'dan Asya'ya Sorunlu Türk Bölgeleri,** IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
36. HABLEMİTOĞLU, Necip. **Kırım'da Türk Soykırımı,** İstanbul, IQ Yayınevi, 2002.
37. HABLEMİTOĞLU, Necip. **Gaspıralı İsmail**, İstanbul, Birharf Yayınevi, Ekim 2006.
38. HAMMER, Joseph Von. **Osmanlı Tarihi**, c. VIII, Haz. ÇEVİK, M. ve KILIÇ, E., Üçdal Neşriat, İstanbul, 1985.
39. HARP Akademileri, **Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve Türkiye**, HA Yayınları, İstanbul, Mayıs 1995.
40. HELBLİNG, Jurg. "The Nationalist Game:State Dominance and Ethnic Nationalism" in Hans-Rulf Wicker (Edit.), **Rethinking Nationalism and Ethnicity. The Struggle for Meaning and Order in Europe**, Oxford Berg., 1997, s. 225–250.
41. HIRST, Paul. , THOMPSON, G. **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Dost Kitapevi, Ankara, 2000, s. 34.
42. İLHAN, İlhan. **Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ve Türk Dünyası,** Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını:186, Ankara, 1999.
43. JAWORSKY, John. "Nationalities Policy and Potential for Inter-ethnic Conflict in Ukraine", İçinde OPALSKİ, Magda. **Managing Diversityin Plural Societies. Minorities, Migration and Nation-building in Post-Communist Europe**, Ottawa, Forum, Eastern Europe, s. 104–127.
44. KAFALI, Mustafa. **Altın Ordu Hanlığı'nın Kuruluş ve Yükseliş Devirleri**, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1976.
45. KALAFAT, Yaşar. **Kırım Kuzey Kafkasya Sosyal Antropoloji Araştırmaları,** Ankara, ASAM Yayınları, 1999.
46. KAMALOV, İlyas. **Putin'in Rusya'sı: KGB'den Devlet Başkanlığına,** Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2004, s.133-136.

47. KARABİBER, Osman. **Kırımlı Bir Türkün Rusya'daki Maceraları**, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1954, s.93-122.
48. KAŞIKÇI, Nihat ve YILMAZ, Hasan. **Karadeniz'in Öte Yakası,** Türk Metal Sen.
49. KINIKOĞLU, Suat. **Kırım Tatarları ve Anavatana Avdetleri,** TÜRKLER ANSİKLOPEDİSİ , Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt. 8, 2002.
50. KIRIMAL, Edige. **Kırım'da Türk Katliamı**, Çev. Kemal Vehbi Gül, B. Kervan Matbaası, İstanbul, 1962.
51. KIRIMLI, Hakan. **Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1906)**, Ankara, TTK Yayınları, 1997
52. KİBAR, A. **Karadeniz'e Sahildar Ülkelerin Halihazır İmkan ve Kabiliyetleri**, Harp Ak. K.lığı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002
53. KOLODKO, G. W. **Ten Years of Postsocialist Transition: The Lessons for Policy Reform,** Development Economics Research Group, Washington D. C. , World Bank, 1998, s.5.
54. KURAT, Nimet Akdes. **Türkiye ve Rusya,** Ankara, D. T. C. F. Yayını, 1970.
55. KURAT, Nimet Akdes. **IV – XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, A.Ü.D.T.C.F. Yay., Ankara, 1972.
56. KURAT, Nimet Akdes. **Rusya Tarihi**, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1999.
57. **Lenin Collected Works**, Volume 42, October 1917-March 1923, 2nd English Printing, Progress Publishers, 1971, Moscow, pages 174-175. Çev. Bernard Isaacs.
58. MAGOCSİ , Paul Robert. **A History of Ukraine,** University of Toronto Press, Toronto, 1995, s.51-66.
59. MERT, Okan. **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2004, s. 21-29 ve 301-315.
60. MURSKY, Volodimir. **Ukrayna ve İstiklal Mücahedeleri**, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1930.
61. MUSIYENKO, Mıhaylo. T.C.'ndeki Ukrayna Büyükelçiliğinin Ticari-Ekonomik Misyonu Başkanı, Dostluk Köprüleri: Ukrayna-Türkiye, **Ukrayna Büyükelçiliği Bülteni**, Birinci Baskı, 2006, s. 18.
62. MÜCTEBA, İlgürel. **Osmanlı-Ukrayna Münasebetlerinin Başlaması**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996.
63. NEDJALKOVA, Anna. **Kim Korkar Küreselleşmeden**, Çev. Ahmet Hüseyin, 2003, s. 21.

64. NİŞANCI, Şükrü. **Sivil İtaatsizlik**, Okumuş Adam Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 11.
65. OĞAN, Sinan. **Rusya'da Siyaset ve Oligarşi**, Asam Yayınları, Ankara, 2003.
66. OĞAN, Sinan. **Turuncu Devrimler, Soros'un Yeni Dünya Düzeni : 'İkinci El' Demokrasi ve Neo-Con'lar,** Birharf Yayınları, İstanbul, Ağustos 2006, s.19.
67. OSTAPCHUK, Victor. **1648-1681 Yılları Arasında Doğu Avrupa'da (Ukrayna, Rusya, Polonya, Türkiye) Yeni Bir Düzen Kurulma Yolunda Yapılan Mücadeleler**, Türk Tarih Kurumu, 1999.
68. ÖZCAN, Kemal. **Vatana Dönüş: Kırım Türklerinin Sürgünü ve Milli Mücadele Hareketi (1944-1991),** Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2002.
69. ÖZCAN, Kemal. **Sovyet Belgelerinde Kırım Dramı,** Kırım Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Merkezi Yayınları:10, İstanbul, 2007.
70. ÖZCAN, Kemal. **Kırım Türklerinin Sürgünü,** Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, Cilt 20, 2002.
71. ÖZEY, Ramazan. **Dünya ve Ülkeler Coğrafyası**, Aktif Yayınları, İstanbul, 2004.
72. ÖZEY, Ramazan. **Dünya Hakimiyet Teorileri ve Merkezi Türk Hakimiyet Teorisi**, Marifet Yayınları, İstanbul, 2000.
73. ÖZTUNA, Yılmaz, **Tarih ve Politika Ansiklopedisi**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2006, Altın Ordu, s. 25-26, Kırım Hanlığı, s. 343-344.
74. ÖZTÜRK, Feza. **Küreselleşme-Yeni Dünya Düzeni**, TC Dış İş. B.lığı.
75. PRIZEL, I. **"Ukraine Between Proto-Demokracy and 'Soft' Authoritarianism"**, içinde K. Dawisha, B. Parrott (derleyen), Demokratic Changes and Authoritarian Reactions in Russia, Ukraine, Belarus and Moldova, Cambridge, Cambridge University Pres, 1997, s. 350.
76. REDDAWAY, Peter. **Appeal By Representative Of the Crimean Tatar People To The World Public; Uncensored Russıa: Protest And Dıssent In The Sovıet Unıon,** Cambridge University Pres, 1972.
77. SABİT, Bedriye. **Kırım'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Eklenmesi Meselesi**, İstanbul, Arkadaş Matbaası, 1934, s.24.
78. SAVAŞ, Vural Fuat. **Dünya Ekonomi Sistemi**, Yedi Tepe Üniversitesi Yayınları, Şubat 2004, s. 26.
79. SHARON, L., WOLCHIK ve VOLODYMYR Zviglyanich (Der). **Ukraine: The Search for a National Identity**, USA, Maryland, Rowman and Littlefield Publishers, s. 121.
80. SHUGARİAN, Rouben. "**From The Near Abroad To The New Neighborhood:**

The South Caucasus On The Way To Europe", **A New Euro–Atlantic Strategy For the Black Sea Region**, VYV Public Relations, Bratislava, 2004, s.50

81. SOCOR, Vladimir. **Frozen Conflicts: A Challenge To Euro-Atlantic Interests,** ASMUS, Ronald D. (Der), **A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region** , Washington, The German Marshall Fund of the U. S. , 2004, s.128.
82. SERMAN, W. Garnett. **Ukraine and Russia, in Collected Papers: Ukraine in Europe,** Center for Strategic and International Studies,1999, s.43.
83. SOROS, George. **Amerikan Üstünlüğü Hayali**, Truva Yayınları, İstanbul, 2005, s.64.
84. TEKİN, Rıfat Barış. **Türkiye'nin Komşu ve Çevre Ülkeleri İle Sınır Aşan Ticaretinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Strateji Denemesi**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No 2005-34, İstanbul, 2005.
85. TORBAKOV, Igor. **Rusya'dan Ayrı Ya Da Rusya'nın Bir Parçası : Ukrayna-Rusya İlişkilerinin Kederli Bir Destanı,** s. 297-312.
86. UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi**, c. III, K. I, T.T.K., Ankara, 1995.
87. ÜLKÜSAL, Müstecib. **Kırım Türk-Tatarları Dünü-Bugünü-Yarını,** İstanbul, Baha Matbaası, 1980.
88. ÜLKÜSAL, Müstecib. **Dobruca'dan,** Kırım Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Genel Merkezi Yayınları:11, İstanbul, 2007.
89. ÜREKLİ, Muzaffer. **Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Osmanlı Himayesinde Yükselişi**, Ankara, 1989, s. 77.
90. TOBÇA'AN, Niuça Manghol-un. **Moğolların Gizli Tarihi**, Çev. Ahmet TEMİR, Türk Tarih Kurumu, 1995, Yazılışı 1240.
91. TODARO, M. **Economic Development in the Third World,** Fourth Edition, New York, Longman, 1989.
92. YÜKSEL, İsmet. "Kırım'ın Etnik Yapısı Ve Kırım Tatarlarının Problemleri" , Yeni Türkiye, **Türk Dünyası-II**, 7/16, s. 1516.
93. VASQUEZ, Ian. **Kapitalizm ve Küresel Refah, Kapitalizm Kendini Savunuyor**, Liberte Yayınları, Ocak 2003, Ankara, s. 227.
94. WALLANDER, Celeste A. **Lost and Found: Gorbachev's New Thinking,** The Washington Quartely, Winter 2002.
95. WİLLİAMS, Brian Glyn. **A Homeland Lost: Migration, the Diaspora Experience and the Forging of Crimean Tatar National Identity,** Unpublished Ph.D.

Dissertation, University of Wisconsin, 1999.

96. WORLD Bank. **From Plan to Market,** World Development Report, 1996, New York, Oxford University Pres,1996.
97. YAKUBOVSKİ, A. **Altın Ordu ve Çöküşü**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
98. YALÇINKAYA, Alaeddin ve BOZKURT, Giray Saynur. **Türk Cumhuriyetleri ve Petrol Boru Hatları,** Bağlam Yayınları.
99. YERASİMOS, Stefanos. **Türk-Sovyet İlişkileri, Ekim Devrimi'nden "Milli Mücadele"ye**, Gözlem Yayınları, İstanbul, Ocak 1979.
100. YILDIRIM, Mustafa. **Sivil Örümceğin Ağında,** 2005
101. YILMAZ, Hasan ve KAŞIKÇI, Nihat. **Karadeniz Kıyılarında,** Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

MAKALELER :

1. AKYOL, Mustafa. "Türkiye, Ukrayna'da Yuşenko'yu Desteklemeli" , **Referans Gazetesi,** 30 Kasım 2004.
2. ATASİR, A. "ABD'nin Kafkasya Politikasında Son Gelişmeler ve Türkiye", **Stratejik Analiz Dergisi**, C. 4, Sayı 37, Mayıs 2003.
3. AYDIN, Mustafa. "Europe's Next Shore: the Black Sea Region after EU Enlargement", **The European Union Institute for Security Studies**, Paris, 2004, s.13,14.
4. BAŞYURT, Erhan. "Turuncu Devrim'in Gizli Mimarları", **Aksiyon**, Sayı 526, 3 Ocak 2005.
5. BAŞYURT, Erhan. "Turuncu Devrimin Arkasındaki Güçler", **Zaman**, 31 Aralık 2004.
6. BEKİR, Nadir. "Ukrayna Devlet Organlarında Demokratikleşme ve Kırım Tatar Halkının Temsili Meselesi" , **Emel Dergisi** , Sayı 225, Mart-Nisan 1998, s. 1.
7. "Beyaz Kitap 2005", **Ukrayna Savunma Politikası Bülteni**, Ukrayna Savunma Bakanlığı, 2006, Kiev.
8. "Beyaz Kitap 2006", **Ukrayna Savunma Politikası Bülteni**, Ukrayna Savunma Bakanlığı, 2007, Kiev.
9. BINDER, David. "U.S. Supports Anticrime Group in the Caucasus and Central

Asia", **The New York Times**, 26 January 2003.

10. BROWNE, Anthony. "EU Rules Out Ukraine Entry" , **The Times,** 10 Aralık 2004.
11. BERG, Van Den. "Economic Growth and Development", Boston, **McGraw-Hill,** 2001.
12. BIRCH, Sarah. "Parties and Electorates in Ukraine", **Black Sea Politics: Political Culture and Civil Society in Unstable Region**, Editör ÇELİMLİ, Işıl., London, GBR: I.B.Tauris &Company, Limited, 2005, s.55
13. BLUMENFELD, Laura. "Soros's Deep Pockets vs. Bush Financier Contributes $ 5 Million More in Effort to Oust President", **Washington Post**, 11 Kasım 2003.
14. CAFERSOY, Nazım ve SOMUNCUOĞLU, Anar. "Ukrayna: Avrasya'nın Stratejik Kaderinin Belirlendiği Ülke", **Stratejik Analiz,** Cilt 2, No.15, Temmuz 2001, s. 23-24.
15. CAFERSOY, Nazım. "Ukrayna Yol Ayrımında", **Stratejik Analiz,** Cilt 5, No.55, Kasım 2004, s.71-76.
16. CAFERSOY, Nazım. "Ukrayna: Avrasya'nın Stratejik Kaderinin Belirlendiği Ülke", **Türkiye Uluslar arası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Merkezi**, TÜRKSAM Karadeniz Araştırmaları Direktörü, 15 Temmuz 2003.
17. CAMPOS, N. F. ve CORICELLI, F., "Growth in Transition: What We Know, What We Don't and What We Should", **Journal of Economic Literature**, XL, s.793-836, 2002.
18. CANARSLAN, Özer. "Yaşayan Efsane: Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu", **Midas Gazetesi**, 08-14 Şubat 2007, Sayısı 58, s. 22-23.
19. ÇAPRAZ, Kemal. "Stratejik Açıdan Kırım", Yeni Türkiye Yayınları, **Türk Dünyası Özel II,** Temmuz-Ağustos 1997, Sayı.16
20. ÇERVONNAYA, S. "Kırım Tatar Halkının Mukadderatı: Devlet ve Kültürün Geçmişi, Bugünkü Problemleri ve Geleceği", (Çev.) İ. YILDIRAN ve A. MERTOL, **Emel Dergisi,** Sayı. 191, Temmuz-Ağustos 1992.
21. ÇETİNKAYA, Mirza. "Çakıl Taşı İçin Mücadele", **Zaman Gazetesi**, 27 Ekim 2003.
22. ÇETİNKAYA, Mirza. "Rusya, Ukrayna'ya Doğalgaz Akışını Kesti; Avrupa Ülkeleri Tedirgin", **Zaman Gazetesi**, 2 Ocak 2006.
23. DEVLET, Nadir. "240 Kırım Türkü'nün Müracaatı", **Emel Dergisi,** Sayı 146, Ocak -Şubat 1985.
24. DEVLET, Nadir. "XX. Yüzyılda Tatarlarda Milli Kimlik Sorunu", **Bahçesaray Dergisi**, Sempozyum Bildirisi, Köstence, 17-20 Kasım 1994.

25. DOBROWSKI, M. “Different Strategies of Transition to a Market Economy: How Do They Work in Practice?”, **Policy Research Working Paper,** Nu. 1579, Washington D. C., World Bank, 1995.
26. DOLGOV, İgor. “Ukrayna’nın Geleceğine İyimser Bakış”, **Zarubejiye,** Mayıs 2005, s.19.
27. DEMİR, Faruk. “Ukrayna Pazarına Dikkat”, **Ekonometri-Türkiye Ekonomi ve İş Dünyası Dergisi**, Eylül-Ekim 2004, yıl 2, sayı 7, s. 107-111.
28. **Embassy of Ukraine**, “Ukrainian Economy and its Investment Climate”, September 2005.
29. “Edige Kırımal’ın Naaşı 27 Yıl Sonra Vatanı Kırım’a Döndü”, **Ufuk Ötesi Dergisi**, Mayıs 2007, s.19.
30. EKREM, Erkin. “Kırgızistan’da Sivil Darbe ve Çin: Stratejik Çevreleme”, **TÜRKSAM**, 29 Mart 2005.
31. EKREM, Erkin. “Rusya-Ukrayna Doğal Gaz Krizi ve Çin”, **TÜRKSAM**, 12 Ocak 2006.
32. ERDEM, Tanju. “ABD, Karadeniz’de Varlık Göstermek İstiyor”, **Cumhuriyet Strateji**, 17 Nisan 2006.
33. ERTAN, Fikret. “GUUAM Canlanıyor…”, **Zaman Gazetesi**, 5 Mart 2005.
34. FIDRMUC, J. “Economic Reform, Democracy and Growth During Post-Communist Transition” , **European Journal of Political Economy**, 2003, s.19.
35. FELGENHAUER, T. “Ukraine, Russia and the Blacksea Fleet Accords”, **Prince Stone**, 5 Mart 2003.
36. FISHER, Alan. (Çev.) ÖZBİLEN, Eşref B. “Kırım Tatarları'nın Hayatta Kalma Mücadelesi”, **Emel Dergisi**, Sayı 121, Kasım-Aralık 1980.
37. GARY, C. W. “Reforming Legal Systems in Developing and Transition Countries” , **Finance and Development**, September, 1997, s.14-16.
38. GRİGORENKO, Petro. (Çev.) AYDOĞAN, Enver. “Kırım Tatarları’nın Kırım'dan Sürülmesi ve Sonuçları” 10 Mart 1969, İçinde SLAVİNSKY, Michel. **La Presse Clandestine En U.R.S.S. 1960-1970-1960-1970 Yıllarında Gizli Basın**, Paris, s. 121-132.
39. GUDZYK, Klara. “Historiography And Ukrainian Identity”, **The Day**, 25 January 2005.
40. HAİNZE, Jim. “Ukraine Protests Parallel Georgia’s Past” , **Associated Press,** 23 Kasım 2004.

41. HARDİNG, Luke. Moscow, 16 January 2007, **The Guardian.**
42. HAVRYLYSHYN, O., IZORSKI, I. ve RODEON, R. Van. "Recovery and Growth in Transition Economies 1990-97: A Stylized Regression Analysis", **IMF Working Paper,** WP/98/141, Washington D. C., IMF, 1998.
43. HOLLEY, David; "Soros Invests in His Democratic Passion; The Billionarie's Open Society Institute Network is Focusing on Central Asia Now", **Los Angeles Times**, 5 Temmuz 2004, s. A6.
44. İBRAHİM, Vasfiye. "Bitmeyen Çileli Yıllar", (Der.) Safiye BELAL, Leyla ABDÜLREŞİT, İsmet YÜKSEL. **Emel Dergisi**, Sayı 208, Mayıs-Haziran 1995.
45. İNALCIK, Halil. "Kırım Hanlığı", **İslam Ansiklopedisi**, Volume 4, s. 746-756, 1955.
46. İNALCIK, Halil. "Power Relationship between Russia, the Crimean and the Ottoman Empire as Reflected Titulature." In The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on Economy and Society, 1993, **Bloomington**, Indiana University Turkish Studies, s. 369-411.
47. İNALCIK, Halil. Osmanlı - Rus İlişkileri (1492-1700), İçinde Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992) , **Türk Tarih Kurumu**, XXVI. Dizi, Sayı 7, 1999.
48. IVANOV, İvanov. "Sivastopol Yerine Başka Yer Aranıyor... Rusya Deniz Kuvvetleri, Novorossiysk Yakınında Deniz Üssü İnşaatına Başlıyor", **Nezavisimaya Gazete**, 18 Şubat 2005.
49. LAVIGNE, M. "Ten Years of Transition: A Review Article", **Communist and Post-Communist Studies**, 2000, s. 481.
50. KALKAY, Tuncer. "Kırım Tatar Milli Meclisini Doğru Anlamak", **Fikirde Birlik**, Sayı 9, Ocak 2007.
51. KAMALOV, İlyas. "Bağımsızlıktan Özgürlüğe Ukrayna", ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, **Stratejik Analiz,** Mart 2005 s. 44-51.
52. KAMALOV, İlyas. "Devrimler ve BDT Coğrafyası", ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, **Stratejik Analiz,** Haziran 2005 s.13-15.
53. KAMALOV, İlyas ve KANBOLAT, H. "Doğu ile Batı Arasındaki Ukrayna: Parçalanmaya Doğru İlk Adım Atıldı mı ? ", **Stratejik Analiz**, No.53, Eylül 2004, s. 59-65.
54. KAMALOV, İlyas. "Küresel Aktörlerin Ukrayna Çarpışması", **Zaman Gazetesi**, 25 Kasım 2004.
55. KAMALOV, İlyas. "Rusya Federasyonu'nun Sınır Sorunları", ASAM Rusya –

Ukrayna Uzmanı, **Stratejik Analiz,** Ocak 2006, s. 85-92.

56. KAMALOV, İlyas. “Ukrayna’da Rövanşa Doğru”, ASAM Rusya – Ukrayna Uzmanı, **Stratejik Analiz,** Mart 2006 s.16-17.
57. KAMALOV, İlyas. “Ukrayna Soykırım dedi” , **ASAM**, 1 Aralık 2006.
58. KAMALOV, İlyas. “Ukrayna’nın NATO Macerası”, **ASAM**, 19 Eylül 2006.
59. KAMALOV, İlyas. “Altın Orda Devleti’nin Adı Üzerine”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, No.141, s.115-121.
60. KAMALOV, İlyas. “Yanukoviç’in Türkiye Ziyareti”, **ASAM**, 17 Ocak 2007.
61. KAR, Muhsin, AĞIR, Hüseyin ve GÖK, Ejder. “Merkezi ve Doğu Avrupa İle Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerinin Makroekonomik Performanslarının Bir Karşılaştırılması”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Eylül 2006, Sayı 8, Sayfa 63-85.
62. KARAŞ, Ertuğrul. “18 Mayıs 1944”, **Fikirde Birlik**, Sayı 1, Mayıs 2006.
63. KARATAY, Zafer. “Kırım Tatar Millî Meclisi’nde Doğurulan Kriz”, **Emel Dergisi**, Sayı 225, Nisan-Mayıs 1998,
64. KARATAY, Zafer. “Kırım Türklerinin Moskova Gösterileri Nasıl Başladı Nasıl Cereyan Etti?”, **Emel Dergisi**, Sayı 161, Temmuz-Ağustos 1987.
65. KARATAY, Zafer. “Kırım’ın Önemi ve Kırım Tatar Milli Hareketi”, Yeni Türkiye Yayınları, **Türk Dünyası Özel II,** Temmuz-Ağustos 1997, Cilt 2, Sayı 16.
66. KASİANOV, H. “Russia-Ukraine: The Imperial Syndrome”, **Perspective**, c. 7, No: 2, Ukranian National Academy of Sciences, Kasım-Aralık 1995.
67. KIRIMAL, Edige. “Kırım’da Topyekün Tehcir ve Katliam”, **Emel Dergisi**, Mart-Nisan 1963.
68. KIRIMER, Cafer Seydahmet. “Kırım’ın Ukrayna’ya İlhakı Konusunda Deklarasyon” , **Dergi**, Münih, Sayı 5, 1956, (HABLEMİTOĞLU, Necip. Kırım’da Türk Soykırımı, s. 98).
69. KIRIMLI, Hakan (Çev.). “TASS Ajansının 23 Temmuz 1987 Tarihli Kırım Tatarlarıyla İlgili Açıklaması”, **Emel Dergisi**, Sayı 161, 1987.
70. KIRIMLI, Hakan. Editörler: TANATAR, Bülent. AKARCA, Dündar. KÖREMEZLİ, İbrahim. “İsmail Bey Gaspıralı İçin”, **Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları**, Ekim 2004.
71. KIRIMLI, Ahmet İhsan. “Kırım”, Yeni Türkiye, **Türk Dünyası Özel Sayısı**, Cilt 2, Sayı 16, Temmuz-Ağustos 1999.
72. KIRIMLI, Hakan. “Kırım’da Son Siyasi Durum ve Kırım Tatarları”, Yeni Türkiye,

Türk Dış Politikası Özel Sayısı, Sayı 3, Mart-Nisan 1995, s. 367

73. KIRIMOĞLU, Mustafa Abdülcemil. Tatar Milli Meclisi Başkanı, **18 Mayıs 2007 Miting Konuşması.**
74. KIRIMOĞLU, Mustafa Abdülcemil. "Milli Şefin Eskişehir Sohbetlerinden", **Eskişehir Gezisi**, 03.02.2007.
75. KIRIMOĞLU, Mustafa Abdülcemil. 7-11 Mayis 1997 tarihleri arasinda Viyana'da düzenlenen **Avrupa Halklari Federal Birligi 42. Kongresi**'nde 9 Mayis 1997 günü yapılan konuşma metni.
76. KİBAR, Tamina. "Kırgızistan: 'Lale-Limon' Devriminin Hayalleri ve Yaşanan Kaosun Gerçekleri", **Uluslar arası İlişkiler ve Stratejil Analizler Merkezi (TÜRKSAM)**, 30 Mart 2005.
77. KRİNDAÇ, A. ve TUROVSKİY, R., (Çev.) İbrahim YILDIRAN, "Kırım Türklerinin Vatan'a Dönüşü", **Emel Dergisi**, Sayı 195, Mart-Nisan 1993.
78. KUBICEK, P. "Regional Polarisation in Ukraine: Public Opinion, Voting and Legislative Behavior", **Europe-Asia Studies**, Volume 52, No. 2, 2000, s. 273.
79. KUZİO, Taras. ''From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 Presidential, Elections and the Orange Revolution", **Problems of Post-Communism**, Vol. 52, No. 2, March/April 2005, pp. 29–44, 2005.
80. KUZİO, Taras. "Nationalism in Ukraine:Towards A New Framework", **Politics**, University College London, Political Studies Association 2000, s.77-86.
81. KÜÇÜK, Bahtiyar. "Ankara, Füze Kalkanı Türkiye'ye Kurulsun Önerisinden Rahatsız", **Zaman**, Ankara, 10 Haziran 2007.
82. LAUGHLAND, Jhon. "The Revolution Televised, The Western Media's View 0f Ukraine's Election is Hopelessly Biased", **The Guardian**, 27 Kasım 2004.
83. LİTOVKİN, Dmitri. "Ukrayna Rus Karadeniz Donanmasını Kırım'dan Çıkarmaya Çalışıyor", **TÜRKSAM**, 19 Ocak 2006.
84. MAKSUD, Mehmet. "Tatarlar Kimdir?", **Emel Dergisi**, Sayı 214, Ocak-Şubat 1996, s.2.
85. MATOS, Jerry. "Ukraine and Turkey: Security and Co-operation in the Blacksea Region", **Insight Turkey**, Vol. 2, Nu. 2, April-June 2000, s. 143-152.
86. MITRA, P. K. ve SELOWSKY, M. "Lessons From a Decade of Transition in Eastern Europe and the Former Soviet Union", **Finance and Development**, 39(2), 2002.
87. MİCHEV, Ognyan. "Transatlantic Strategy For Black Sea Stabilization And

Integration", Ronald D. Asmus (der), **A New Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region**, Washington, The German Marshall Fund of the U.S., 2004, s.92.

88. NAROZHNA, Tanya. "Foreing Aid For a Post-Euphoric Eastern: The Limitations of Western Assistance in Developing Civil Society", **Journal of International Relations and Development**, 2004, s.243-266.
89. "NATO-UKRAINE Relations-Security Cooperation and Support for Reforms", **Blacksea & Caspian Business**, Volume I, Issue 3, year 2006, s. 14-15.
90. NEDETSKY, Anatoly. "Outrage as Yanukovych Takes The Lead" , **The Moscow Times,** 23 Kasım 2004.
91. OĞAN, Sinan. "2004 Yılı Türk Dış Politikasında Rusya-Ukrayna Bölgesi ve 2005 Yılı Beklentileri" , **Stratejik Analiz**, Cilt 15, No. 56, Aralık 2004, s.23-27.
92. OĞAN, Sinan. "Yuşçenko'nun Türkiye Ziyareti", **BBC'de yayınlanan röportaj**, 7 Haziran 2005.
93. OĞAN, Sinan. "Karadeniz'in Değişen Jeopolitiğinde Türkiye-Ukrayna İlişkileri" , ASAM Rusya-Ukrayna uzmanı, **Stratejik Analiz**, Temmuz 2005, s.35-41.
94. OĞAN, Sinan. "Putin'in Almanya Ziyareti ve Erkene Alınan Doğal Gaz Anlaşması", **TÜRKSAM**, 10 Eylül 2005.
95. OĞAN, Sinan. "Ukrayna Yeniden Meydanlarda", **Millet Haber**, 04.04.2007.
96. OĞAN, Sinan. "Küresel Mücadelenin Yeni Rekabet Alanı: Karadeniz", **TÜRKSAM**, 2 Şubat 2007.
97. OĞAN, Sinan. "Türkiye "by-pass" Edildi: Boru Hatları Mücadelesini Yunan-Bulgar İttifakı Kazandı", **TÜRKSAM**, 14 Mart 2007.
98. OĞAN, Sinan. "NGO Devrimlerinin Sıradaki Adresi Kırgızistan" **Stratejik Analiz**, Nisan 2005, s. 31.
99. OĞAN, Sinan. "Rusya ve Ukrayna Arasındaki Gaz Savaşı Türkiye'yi Etkiler mi?", **TÜRKSAM**, 2 Ocak 2006.
100. OLÇAR, Kemal. "B/H Cumhuriyeti'nde iken alınan STK Notları…", Mayıs-Kasım 2002.
101. ORTAYLI, İlber. "Ukrayna Kilisesi'ndeki Gelişmeler", **Avrasya Edütleri**, No.3, Sonbahar 1996, s.48-56.
102. OSBORN, Andrew. "Ukraine's new PM Targets 'Kuchma Clan'", **The Independent**, 8 Şubat 2005.
103. ÖMÜROV, Marat. "ABD, Gansi Üssü'nü İran İçin Kullanamaz", **USAK Stratejik**

Gündem, 7 Mart 2006.

104. OTAR, İbrahim. “Jenosit ve Kırım Türkleri”, **Emel Dergisi**, Mayıs-Haziran 1964.
105. ÖZATA, Şeref. “Avrasya ve Avrupa Arasındaki Köprü Ukrayna”, **Ekovitrin**, Kasım 2005, Yıl 6, sayı 2005/11, s. 40.
106. ÖZAY, Ahmet. “Rusya’nın Tuzla Oyunu”, **Bahçesaray Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği İstanbul Şubesi Bülteni**, Nadir BEKİR ile yapılan röportaj, Ekim 2003.
107. ÖZCAN Kemal. “II. Dünya Savaşı Sırasında Sovyetler Birliği’nde Yaşanan Sürgün Hadiseleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı 141, Kasım-Aralık 2002.
108. ÖZCAN, Kemal. “II. Dünya Savaşından Sonra Ukrayna Devleti ve Kırım Türkleri”, **Uluslararası Diplomatik İlişkilerinin Kuruluşunun 10. Yıldönümünde Türkiye-Ukrayna: Geçmiş, Günümüz ve Gelecek Sempozyumu**, 14-15 Mayıs 2002, Kiev, s. 203-212.
109. PAMİR, Necdet, “Energy (In) Security and The Most Recent Lesson: The Russia-Ukraine Gas Crisis”, **General Coordinator Center for Eurasian Strategis Studies,** Ankara.
110. PARAKHONSKY, B., KUZNETSOV, V., MONACHYNSKY, O. “Ukraine in the Black Sea Region”, Regional Directions and Pecularities of Ukraine’s Geopolitical Strategy, Kyiv, **The National Institute for Strategic Studies**, 1999.
111. POHL, Otto. “The Deportation and Fate of the Crimean Tatars”, **5th Annual World Convention of the Association for the Study of Nationalities**, "Identity and the State: Nationalism and Sovereignty in a Changing World," Columbia University, New York, at a Nation Exiled, 13-15 April 2000.
112. Report, “Ukrainian Economy, **Blacksea & Caspian Business**, Volume 1, Issue 3, 2006, s. 20.
113. SASSE, Gwendolyn, “Where did it all go wrong in Ukraine?”, **The Guardian**, 4 August 2006.
114. SAYGIOĞLU, Asil. “Hedef Pazar: Ukrayna”, **Ekonometri**, Eylül-Ekim 2004, Yıl 2, Sayı 7, s.97-105.
115. SEYİTMURATOVA, Ayşe. “Ebedi Meşale”, **Emel Dergisi**, Sayı 121, Kasım-Aralık 1980.
116. SHEEHY, Ann, “Soviet Central Asia The 1970 Census”, **Mızın**, Volume 1,

August 1970.

117. SHEEHY, Ann. "Kırım Tatarları", **Emel Dergisi**, Sayı 69, Mart-Nisan 1972.
118. SOMUNCUOĞLU, A. "Roma Katolik Kilisesi ve Fener Rum Patrikhanesi'nin Eski Sovyet Alanındaki Faaliyetleri", **Stratejik Analiz**, Cilt 3, No. 28, Ağustos 2002, s.60-65.
119. SOMUNCUOĞLU, A. "Kazakistan ve Özbekistan Ekonomileri Geçiş ve Büyüme Stratejileri" , **Türkistan Araştırmaları Dizisi 3**, ASAM, 2001, s.7.
120. STEELE, Jonathan. "Ukraine's postmodern coup d'etat", **The Guardian**, 26 November 2004.
121. **STRATFOR**. "IMF will not Aid Ukraine, Loan to Russia Unlikely", 28 Ocak 1999.
122. **STRATFOR**. "It is Time to Start Thinking About Ukraine", 11.01.1999.
123. **STRATFOR**. "Ukraine Balances US and Russian Ties", 01.02.2000.
124. ŞAFAK, Erdal. "Sivil Toplum Çalışıyor", **Sabah Gazetesi**, 17 Kasım 2006.
125. ŞAHNAZAROV, Oleg. **"**Batı, Gürcistan ve Ukrayna Sayesinde Türkiye'nin Transit İşlevini Azaltmak İstiyor", **Dünya Gündemi Gazetesi**, 21.04.2007.
126. ŞANLI, Ufuk. "Doğalgazda Kilit Ülke Olacağız", **Aksiyon Dergisi**, Sayı 627, 11.12.2006.
127. TCHERNİKOV, Igor. (Çev.) TÜRKDOĞAN, Berna. "Mustafa Kemal Atatürk And Turkish-Ukrainian Relations (1918-1938)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart 2003, Cilt XIX, Sayı 55, s. 317.
128. TOSUN, Ramazan. "Atatürk Döneminde Türkiye-Ukrayna İlişkileri", **Beşinci Uluslar arası Atatürk Kongresi, 8-12 Aralık 2003**, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2003.
129. TUNCER, Hüner. "Hükümet Dışı Kuruluşlar Diplomasisi", **Cumhuriyet Gazetesi**, 29 Mart 2006.
130. TURAN, İlter. "Ukraine, Russia and Turkey: Rivalry or Co-operation?", **Insight Turkey**, Vol. 2, Nu. 2, April-June 2000, s. 153-158.
131. TÜRKMEN, İtler. "Küresel Kaos ve Rusya" , **Hürriyet Gazetesi**, 17 Şubat 2007.
132. TÜRKMEN, İtler. "Enerji Politikamızda Gelişmeler", **Hürriyet Gazetesi**, 21 Nisan 2007.
133. "UKRAINE-EU Bilateral Relations", Report, **Blacksea & Caspian Business**, Volume I, Issue 3, 2006, s. 10-12.
134. "UKRAINE's WTO Prospects of Accession", Report, **Blacksea & Caspian**

Business, Volume I, Issue 3, year 2006, s. 16-18.

135. "UKRAINIAN Economy", **Blacksea & Caspian Business**, Volume I, Issue 3, year 2006, s. 20-22.
136. **Ukrayna Büyükelçiliği Resmi Bülteni**, Ukrayna'nın Ekonomik Potansiyelleri, Ukrayna Cumhuriyeti 10 Yaşında, 2001, s. 11.
137. "Ukrayna'nın Dış Ticaret Politikası", **T.C. Kiev Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Resmi Bülteni**, 2006.
138. UNITED Nations Secretariat of the Economic Commission for Europe, 2005, "Economic Survey of Europe" , Nu. 2, **Geneva**.
139. Ülke Raporu, UKRAYNA Konjonktür İzleme ve Analiz Dairesi Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, **Dış Ticaret Müsteşarlığı**, 2000.
140. ÜLKÜSAL, Müstecib. "Sürgünler Yurtlarına Dönerken", **Emel Dergisi**, Sayı 32, Ocak-Şubat 1966.
141. ÜLKÜSAL, Müstecib. "Sovyetler Birliğinde Kırım Türklerine Tanınan Bazı Haklar", **Emel Dergisi**, Sayı 42, Eylül-Ekim 1967.
142. ÜLKÜSAL, Müstecib. "Sovyetler Birliği'nde Polisin Tutuklamak İstediği Bir Tatar Kendisini Yaktı", **Emel Dergisi**, Temmuz-Ağustos 1978.
143. "5 Eylül 1967 Tarihli Af Kararnamesinin Mahiyeti", **Emel Dergisi**, Sayı 47, Temmuz-Ağustos 1968.
144. VAROL, Emin. **"**Avrupa'nın Enerjisi Türkiye'den Geçecek", **Akşam Gazetesi**, Satzburg, 13.03.2006.
145. VOZGRIN, Valery. "Sürgünlük Siyaseti", **Yıldız Dergisi**, Sayı. 4, 1991.
146. VOZGRIN, Valery. "Çarlık Zamanında Kırım'da Türk Milli Hareketi, (Çev.) ZAFER, Zeynep. **Türkler**, Cilt 18, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 475.
147. VOZGRIN, Valery. "Bolşevik İhtilalinden Sonra Kırım", (Çev.) ZAFER, Zeynep. **Türkler**, Cilt 18, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 760-774.
148. YALÇINKAYA, Alaeddin. **Türk Cumhuriyetleri ve Petrol Boru Hatları**, İçinde BOZKURT, Giray Saynur. "Ukrayna Şartlarında Kırım Tatarlarının Kendilerini Siyasi Platformda Tanıtma Mücadeleleri", İstanbul, 1998, s.156
149. YATSENKO, Vadim. "Ukrayna Silahlı Kuvvetleri'nde 2015 Yılına Kadar Yapılması Düşünülen Reformların İncelenmesi", **HHA**.
150. WANG, Z. K. "Integrating Transition Economies into the Global Economy" , **Finance and Development**, September, s. 21-23.

151. WILSON, Andrew. ”Elements of a Theory of Ukrainian Ethno-National Identities” Nations and Nationalism 8(1), 2002, 31-54, **ASEN**, 2002.
152. YAZGAN, Turan. “İpek Kuşak Teorisi”, Yeni Türkiye Yayınları, **Türk Dünyası Özel**, Sayı 3, 1995.
153. YILDIZOĞLU, Engin. “Ukrayna’da Büyük Oyun”, **Stratejik Analiz**, Ocak 2005. s. 96-99.
154. YÜKSEL, İsmet. “Kırım’ın Etnik Yapısı Ve Kırım Tatarlarının Problemleri”, Türk Dünyası Özel II, **Yeni Türkiye**, s. 1516.
155. ZINNES, Clifford., BELL, Sarah. “NGO Growth in Transition Economies: A Cause Or Effect Of Legal Reform and Donor Aid?”, **Journal of Human Rights**, Vol.2, No. 3, September 2003, s. 381.

İNTERNET KAYNAKLARI:

1. ATLAN, Mubeyyin Batu. “Crimean Tatars: Orange Revolution an Opportunity for Crimean Tatars”.
2. BAŞARAN, Ali. ”10’uncu Yaşında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Girişimi, Beklentiler, Gerçekleşenler, Sorunlar, Umutlar”, Ankara, Avrasya Etüdleri.
3. CAFERSOY, Nazım. “Ukrayna Seçimleri ve Dış Aktörler”, TÜRKSAM, 2004.
4. CAFERSOY, Nazım. “Ukrayna Krizinde Dış Aktörler”, ASAM, 15 Aralık 2004.
5. ÇETİNOĞLU, Oğuz. “18 Mayıs 1944 Kırım Türkleri’nin Topyekûn Sürgün Ve Soykırım Günü”, 18mayiskirim.
6. DEMİRTEPE, Turgut. “Demokratik Devrimler, Sürekli Devrim’in Bir Parçası mı?: Gürcistan ve Ukrayna Olaylarının Orta Asya’da Olası Yansımaları”.
7. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Ukrayna Ülke Bülteni, Ocak 2007.
8. ECONOMIST Intelligence Unit, “Foreign Trade And Payments : Trade Deficit Reached US $ 4.1 bn in January-September” , The Economist.
9. ECONOMIST Intelligence Unit, “The Domestic Economy : Real GDP Growth Reaches % 6,7 İn January-November 2006” , The Economist.
10. European Commission Directorate-General for Energy and Transport, “European Energy and Transport Trends to 2030”, January 2003.
11. EIU, Ukrayna Devlet Gümrük Servisi T. C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı İnternet Sitesi.

12. ERCİLASUN, Ahmet Bican. İsmail Gaspıralı'nın Fikirleri, Vatan Kırım.
13. GITLIN S. "Crimean Tatars in Uzbekistan: Problems and Developments".
14. HERD, Graeme. "The Orange Revolution and Implications For Stability In The CIS", s.11.
15. ITAR-TASS News Agency, "Ukrainian Presidential Candidate Victor Yanukovich opposes Autonomy for Crimean Tatars".
16. IMF, "World Economic Outlook: Focus on Transition Economies" , Washington D. C. , IMF, 10.08.2003, s. 88.
17. IMF, "Transition Economies: An IMF Perspective on Progress and Prospects" , IMF Working Paper, No:00/08, 06.10.2003.
18. KELAART, Lucy and VASYUTA, Genya. "Crimean Tatars: Crimean Tatars Struggle to Leave Uzbekistan".
19. KERİMİ, Fatih. Hazırlayan: KARATAY, Zafer. İsmail Bey Gasprinskiy-Tercüman Gazetesi ve Yirmi Senelik Devamının Dua Meclisi, Vatan Kırım.
20. KESSİKBAYEV, Askhat. "Kazakistan'da Kadife Devrim Hazırlıkları Soros", TASAM.
21. KUHNER, Jeffrey T. "The Soros Empire, Billionaire George Soros Declares Wasr on Bush", 2004.
22. SEL, Ünver. "Ukrayna-Kırım ekseninde Turuncu Devrim Kırım Tatarlarının "Milli Devletçilik" mücadelesi", Kırım Tatarlarının Milli Devletçilik Mücadelesi, Türksolu Gazetesi.
23. SELİM, Servet. "Ukrayna'da Güller Turuncu Açıyor…", USAK Ukrayna Masası, Araştırmacı, 1 Aralık 2004, Turkish Weekly.
24. SHEVEL, Oxana. "Crimean Tatars and theUkranian State: the Challenge of Politics, the Use of Law, and the Meaning of Rhetoric".
25. TOGAN, Zeki Velidi. Gaspralı (Gasprinski) İsmail, Vatan Kırım.
26. WALLERSTEİN, Immanuel. "Füze Savunma Kalkanı: Çılgınca Bir Fikir ya da Akılcı Bir Amaç", Sendika.org., 29 Haziran 2007.

EKLER :

1. Ek – A : Kronolojik Olaylar Dizini

24 Ağustos 1991	: Ukrayna bağımsızlığına kavuşmuştur
20 Kasım 1991	: Ukrayna ile Türkiye arasında konsolosluk ilişkileri oluşturulmuştur
16 Aralık 1991	: Türkiye Cumhuriyeti Ukrayna Devleti'ni tanımıştır
3 Şubat 1992	: Ukrayna ile Türkiye arasında diplomatik ilişkilerin oluşturulmasına ilişkin protokol imzalanmıştır
3 Nisan 1992	: Türkiye'nin Kiev Büyükelçiliği açılmıştır
4 Mayıs 1992	: Ukrayna ile Türkiye Cumhuriyeti arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır
3 Ocak 1993	: Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliği faaliyete başlamıştır

1991–2007 yıllarındaki Resmi Ziyaretlerin Kronolojisi (Cumhurbaşkanları düzeyinde):

Türkiye Cumhurbaşkanlarının Ukrayna ziyaretleri:

Mart 1991	: Turgut Özal
Mayıs-Haziran 1994	: Süleyman Demirel
Mayıs 1998	: Süleyman Demirel
Haziran 2003	: Ahmet Necdet Sezer

Ukrayna Cumhurbaşkanlarının Türkiye ziyaretleri:

Mayıs 1992	: Leonid Kravchuk
Kasım 1996	: Leonid Kuchma
Kasım 2000	: Leonid Kuchma
Haziran 2005	: Viktor Yushchenko

1991–2007 yıllarındaki Resmi Ziyaretlerin Kronolojisi (Başbakanlar düzeyinde):

Şubat 1998	: Türkiye Başbakanı Mesut Yılmaz'ın Ukrayna ziyareti
1-2 Aralık 2003	: Ukrayna Başbakanı Viktor Yanukoviç'in Türkiye ziyareti
1-3 Nisan 2004	: Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Ukrayna ziyareti
17 Ocak 2007	: Ukrayna Başbakanı Viktor Yanukoviç'in Türkiye ziyareti

1991–2007 yıllarındaki Resmi Ziyaretlerin Kronolojisi (Parlamento Başkanları düzeyinde) :

12-13 Mart 2004	: Ukrayna Yüce Meclis Başkanı Volodymyr Lytvyn'ın Türkiye ziyareti
2007 yılında	: TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın Ukrayna ziyareti planlanmaktadır.

1991–2007 yıllarındaki Resmi Ziyaretlerin Kronolojisi (Dışişleri Bakanları düzeyinde) :

Türkiye Dışişleri Bakanlarının Ukrayna ziyaretleri:

Mart 1992	: Hikmet Çetin
Haziran 2002	: İsmail Cem
Mayıs 2005	: Abdullah Gül

Ukrayna Dışişleri Bakanlarının Türkiye ziyaretleri:

Nisan 1994	: Anatoliy Zlenko
Mart 2000	: Borys Tarasyuk
Mayıs 2003	: Anatoliy Zlenko
Mart 2006	: Borys Tarasyuk

1991–2007 yıllarındaki Resmi Ziyaretlerin Kronolojisi (Savunma Bakanları düzeyinde) :

Mart 2001	:	Ukrayna Savunma Bakanının Türkiye ziyareti
Nisan 2006	:	Ukrayna Savunma Bakanının Türkiye ziyareti
Ağustos 2001	:	Türkiye Savunma Bakanının Ukrayna ziyareti
Mayıs 2003	:	Türkiye Savunma Bakanının Ukrayna ziyareti

1991–2007 yıllarındaki Resmi Ziyaretlerin Kronolojisi (Genelkurmay Başkanları düzeyinde) :

28-30 Mart 2006	:	Türkiye Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün Ukrayna ziyareti
15-16 Ocak 2007	:	Ukrayna Genelkurmay Başkanı Serhiy Kyrychenko'nun Türkiye ziyareti

2. Ek-B : Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Teşkiline Dair Anlaşma

KARADENİZ DENİZ İŞBİRLİĞİ

GÖREV GRUBU TEŞKİLİNE DAİR ANLAŞMA

Bundan sonra taraflar olarak anılacak ; Bulgaristan Cumhuriyeti, Gürcistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye Cumhuriyeti, Ukrayna, Birleşmiş Milletler Anlaşmasında belirtilen amaç ve ilkelere bağlılıklarını yineleyerek; Karadeniz Sahildar Devletleri arasındaki işbirliği ve diyaloğun daha da geliştirilmesi gereğine inanarak; Bölgesel güvenlik ve istikrara katkıda bulunmayı ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmeyi isteyerek; Karadeniz Sahildar Devletleri arasında işbirliği için bir çerçeve oluşturmayı arzulayarak ; aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

MADDE I :

KURULUŞ :

Taraflar Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)'nu kurarlar.

MADDE II :

İLKELER :

1.Taraflar BLACKSEAFOR faaliyetlerinin Birleşmiş Milletler Anlaşmasının amaçları ve ilkeleri ile uyumlu olduğunu taahhüt ederler.

2.BLACKSEAFOR faaliyeti ne herhangi bir devlete karşı bir harekettir, ne de herhangi bir devlete veya devlet grubuna karşı bir askeri ittifak oluşturmayı hedefler.

3.BLACKSEAFOR faaliyeti uluslararasında işbirliği ve iyi komşuluk ilişkilerini güçlendirmeyi hedefleyen gayretlere katkıda bulunur.

4.BLACKSEAFOR bölgesel, müstakil ve aynı zamanda şeffaf bir düzenlemedir.

5.Bu Anlaşmanın hükümleri, Tarafların diğer uluslararası anlaşmalardan doğan hak ve yükümlülüklerini hiçbir şekilde etkilemez.

6.BLACKSEAFOR'a ilişkin tüm kararlar taraflarca oydaşmayla alınacaktır.

7.BLACKSEAFOR, kural olarak en az yılda bir kez Çağrı Kuvveti olarak aktive edilecektir.

8.Taraflar çevre koruma gereklerine saygı duyacak ve BLACKSEAFOR faaliyeti sırasında çevreyi korumak için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır.

MADDE III :

TANIMLAR :

Bu Anlaşma için geçerli olmak üzere bazı terimler, tanımlar ve kısaltmalar kullanılmıştır. Bu terimlerin, tanımların ve kısaltmaların listesi işbu Anlaşmanın Ek-F sıralı Ekinde kayıtlıdır.

MADDE IV :

HEDEFLER VE GÖREVLER :

1.BLACKSEAFOR, Karadeniz'e sahildar devletler arasında dostluğun, iyi ilişkilerin ve karşılıklı güvenin daha da güçlenmesine katkıda bulunmak ve Deniz Kuvvetleri arasında karşılıklı kullanılabilirlik ve işbirliğinin güçlendirilmesiyle bölgede barış ve istikrarı geliştirmek maksadıyla kurulmuştur.

2.BLACKSEAFOR'un görevleri :

a. Arama ve Kurtarma Harekatı;

b. İnsani Yardım Harekatı;
c. Mayın Karşı Tedbirleri;
d. Çevre Koruma Harekatı;
e. İyi Niyet Ziyaretleri;
f. Tüm Taraflarca kararlaştırılacak diğer görevler.

3.BLACKSEAFOR yukarıda bahsedilen görevlerin icrasındaki yeterliliğini ve karşılıklı kullanılabilirliği arttırmak maksadıyla tatbikatlar icra edecektir.

MADDE V :

KURULUŞ YAPISI:

1.BLACKSEAFOR, Kara veya Hava Kuvvetlerinden doğrudan bir katılım olmadan sadece Deniz Kuvvetleri unsurlarından müteşekkildir. Gerektiğinde diğer kuvvetlerin unsurları ile desteklenebilecektir.

2.Kuvvete tahsis edilen unsurlar, kendi ülkelerindeki daimi ana üs mevkilerinde kalacaklar ve müştereken hazırlanmış programlara uygun olarak tatbikat ve eğitim faaliyetleri ile Taraflarca karar alınması halinde, beklenmedik durumlar için gerekli uygun gücü teşkil etmek üzere bir araya geleceklerdir.

3.BLACKSEAFOR, biri Komuta Kontrol Gemisi olmak üzere, Tarafların tahsis edeceği en az 4-6 gemiden müteşekkildir.

4.BLACKSEAFOR'a tahsis edilebilecek harp gemilerinin ana sınıfları:
a. Fırkateyn/Muhrip,
b. Korvet/Karakol Botu,
c. Mayın Tarama Gemisi,
d. Amfibi Gemiler,
e . Yardımcı gemiler ve tekneler.

5.Bu Anlaşma maksatları için, BLACKSEAFOR'un bayrağı ve amblemi belirlenmiştir. Bayrağın tanımı ve resimleri ile BLACKSEAFOR amblemi bu Anlaşmanın EK-E sıralı Ekinde kayıtlıdır.

MADDE VI :

SİYASİ VE ASKERİ İSTİŞARELER VE KARAR VERME :

1.Siyasi karar alma Dışişleri/Savunma Bakanlarının veya onların yetkili kıldıkları temsilcilerinin toplantıları marifetiyle gerçekleştirilir.

2.Dışişleri veya Savunma Bakanlarının ya da onların yetkili kıldıkları temsilcilerinin toplantıları, gerektiği şekilde, siyasi konulara, BLACKSEAFOR'un faaliyetlerinin siyasi yönlerine ve Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi (BSNC) için genel siyasi yönlendirmeye odaklanacaktır. Dışişleri/Savunma Bakanları toplantılarında, ehil ve istekli ülkelerin BLACKSEAFOR'a Taraf olma talepleri oydaşma esasına göre dikkate alınabilir. Bakanlar gerektiğinde özel konularda çalışmada bulunmak maksadıyla Dışişleri Bakanlığı ve Savunma Bakanlığından üst düzey uzmanlardan oluşacak geçici alt gruplar görevlendirebilirler.

3.Siyasi istişareler Tarafların yetkili hükümet temsilcileri tarafından gerçekleştirilir. Üst düzey askeri istişareler Genelkurmay Başkanları veya onların temsilcileri tarafından gerçekleştirilir.

4.Bakanların, Genelkurmay Başkanlarının veya temsilcilerinin toplantıları, ilke olarak, yılda bir kez toplanır. Bu toplantılar ayrıca Taraflardan birinin daveti üzerine de düzenlenebilir.

5.Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi (BSNC), BLACKSEAFOR'un konuşlandırma, görevlendirme ve diğer faaliyetlerinde genel yönlendirme ve kontrolüne yönelik icra makamı olarak tesis edilmiştir. BSNC'nin görev yönergesi bu Anlaşmanın EK-A sıralı Ekinde kayıtlıdır.

MADDE VII :

KONUŞLANDIRMA VE GÖREVLENDİRME :

1.BLACKSEAFOR Karadeniz'de kullanılmak amacıyla tesis edilmiş olup, gerektiğinde Tarafların oydaşma ile alacağı karar uyarınca başka bir yerde de görevlendirilebilir.

2.Takip eden yılın aktivasyon programı Dışişleri/Savunma Bakanlarının veya onların yetkili kıldıkları temsilcilerinin katılacakları toplantılarda veya toplantı olmadığı takdirde, sessizlik süreci yöntemiyle onaylanır.

3.Taraflardan herhangi biri BLACKSEAFOR'un daha önce öngörülmemiş bir aktivasyonu için talepte bulunabilir. Bu durumlarda, BLACKSEAFOR'un aktivasyonu için Tarafların oydaşma ile alacakları karar gereklidir. Taraflarca görevlendirme kararı verilmesini müteakip, Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Komutanı (COMBLACKSEAFOR)'nın veya Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Harekat Kontrol Makamı (OPBLACKSEAFOR)'nın teklif ettiği zaman zarfı içerisinde Tarafların, Kuvvete olan katkılarının hazır hale getirilmeleri gerekmektedir. Belirli bir plansız harekata özel bir unsurla iştirakte bulunmak her bir tarafın kendi takdirindedir.

4.BLACKSEAFOR ayrıca Birleşmiş Milletler (BM) veya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) mandasındaki harekatlarda da görevlendirilebilir. BLACKSEAFOR, görev ve amaçlarına uygun olarak, diğer uluslararası faaliyetlere de iştirak edebilir. Taraflar böyle faaliyetlere BLACKSEAFOR içinde iştirakte bulunma yönünde kendi ulusal mevzuatlarına uygun olarak onay alırlar.

5.BLACKSEAFOR kapsamında BM veya AGİT mandasındaki harekatlara iştirak etmeye karar veren taraflar, BM veya AGİT düzenlemelerinin gerektirdiği tüm resmi işlemleri tamamlayacaklardır.

6.Aktivasyon sırasında herhangi bir anda her bir taraf ülkenin kuvvetlerini ve/veya personelini geri çekme hakkı bulunmaktadır. Böyle bir durumda kuvvetlerini

ve/veya personelini geri çekmeyi öngören Taraf diğer Tarafları önceden bilgilendirmelidir.

MADDE VIII :

KOMUTA-KONTROL :

1.Taraflar BLACKSEAFOR'a tahsis ettikleri gemilerinin Tam Komutasını kendileri muhafaza ederler. Bu nedenle, gemiler herhangi bir zamanda, diğer Taraflara bilgi vermek kaydıyla ulusal nedenlerle geri çekilebilirler.

2.BLACKSEAFOR, BLACKSEAFOR faaliyetlerinin genel planlamasından sorumlu makam olan Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi (BSNC)'nin Harekat Komutasındadır.

3.BSNC harekat kontrolünü, OPBLACKSEAFOR (Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Harekat Kontrol Makamı) adı verilen ve BLACKSEAFOR Komutanı (COMBLACKSEAFOR)'nın ülkesi tarafından tayin edilen bir başka Komutana devreder.

4.COMBLACKSEAFOR'un herhangi bir nedenden dolayı, BM ve AGİT mandasındaki harekatlar dahil, herhangi bir harekattan devleti tarafından geri çekilmesi durumunda, rotasyon ilkesine göre bir sonraki tarafın temsilcisi BLACKSEAFOR'un Harekat Kontrolünü devralacaktır.

5.BLACKSEAFOR'un Taktik Komutası, BLACKSEAFOR Komutanındadır.

6.BLACKSEAFOR'un Komuta Yapısı ile Yıllık Çalışma Programı Çizelgesi bu Anlaşmanın EK-D'sinde gösterilmiştir.

MADDE IX :

COMBLACKSEAFOR(KARADENİZ DENİZ İŞBİRLİĞİ GÖREV GRUBU KOMUTANI) VE KARARGAH PERSONELİ :

1.COMBLACKSEAFOR, Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi (BSNC)'nin onayladığı ve bir Taraf ülkenin Tuğamiral veya Albay rütbesindeki bir deniz subayıdır. Planlama ve harekat için komuta sürekliliğinin sağlanması amacıyla COMBLACKSEAFOR normalde bir yıllık bir süre için atanacaktır. Bu makam, Saklayıcı Devlet ile başlayarak Kuvvete gemi tahsis eden Taraflar arasında alfabetik sıraya göre devredecektir. COMBLACKSEAFOR, OPBLACKSEAFOR (Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Harekat Kontrol Makamı)'a karşı doğrudan sorumlu olacaktır.

2.COMBLACKSEAFOR'un uluslararası bir Karargahı vardır. COMBLACKSEAFOR'a BLACKSEAFOR Kurmay Başkanı (COS) olarak bir deniz subayı yardımcı olur. Taraflarca aksine karar verilmezse, COS normalde, BLACKSEAFOR Komutanının bulunduğu Taraf devleti, alfabetik sıra ile takip eden Taraf devlet tarafından belirlenir. Görev süresi bir yıldır. Geri kalan karargah personeli, normalde, diğer Taraf devletlerin her birinden birer subaydır.

MADDE X :

LİSAN VE BELGELER :

1.BLACKSEAFOR için çalışma lisanı İngilizce olacaktır.

2.BSNC ve Planlama Grubu Görev Yönergeleri hariç, diğer tüm Görev Yönergeleri gerektiğinde, Planlama Grubu tarafından geliştirilecek ve BSNC tarafından onaylanacaktır.

3.Planlama Grubu tarafından hazırlanan ve BSNC tarafından onaylanan taktik neşriyatlar, tatbikatların, eğitim faaliyetlerinin ve harekatların planlama ve icrasında kullanılacaktır. Planlama Grubu'nun Görev Yönergesi Ek-B sıralı Ektedir.

MADDE XI :

HABERLEŞME GÜVENLİĞİ :

1.Özel bilgiler yalnızca diplomatik kanallarla ya da Tarafların Yetkili Makamlarınca onaylanmış kanallar vasıtasıyla aktarılabilir. Böyle bir bilginin gizlilik derecesi bilgiyi yayımlayan Tarafın belirlediği gizlilik seviyesinde olacaktır.

2.Bu Anlaşma ile ilgili olarak değişilen ya da üretilen tüm özel bilgiler, yayımlayan Tarafın belirlediği sınıflandırmaya uygun olarak, bilgiyi alan Tarafın ulusal kuralları ve düzenlemelerine göre kullanılacak, iletilecek, muhafaza edilecek, işlenecek ve korunacaktır.

3.Taraflar, tüm Tarafların yazılı onayı olmadan üçüncü bir Tarafa bu Anlaşma altında takas edilen ve/veya üretilen özel bilgileri ifşa etmeyeceklerdir.

4.Bu Anlaşmanın son bulması veya herhangi bir Tarafın Anlaşmadan çekilmesi halinde, bu Anlaşma çerçevesinde değişilen ve/veya üretilen tüm özel bilgiler bilgiyi yayımlayanın belirlediği süre boyunca, her bir Taraf ülkenin ulusal mevzuatına göre korunacaktır.

MADDE XII :

LOJİSTİK :

Lojistik, ilke olarak, ulusal bir sorumluluktur. Taraflar kendi unsurlarının lojistik desteğinden sorumludur. Taraflar, karşılıklı kullanılabilirlik için kendi unsurlarını teşkilatlandırıp donatacaklardır.

MADDE XIII :

HUKUKİ KONULAR :

1.Kuvvetlerin Statüsü bu Anlaşmanın Ek-C sıralı Ekindedir.

2.BLACKSEAFOR'un Karadeniz dışında görevlendirilmesi halinde, kuvvetlerin statüsü her bir durum için özel bir düzenlemeyle belirlenecektir.

MADDE XIV :

MALİ KONULAR :

1.BLACKSEAFOR faaliyetine ilişkin tüm harcamalar, bu maddenin 3-6 paragraflarında belirtilen durumlar hariç ulusal bir sorumluluktur.

2.Yakıt, su, yağ, yiyecek ve telefon masrafları, varsa mevcut ikili mutabakatlara göre ya da Taraflar arasındaki düzenlemelere göre Tarafların kendilerince karşılanacaktır.

3.Aktivasyon sırasında OPBLACKSEAFOR Karargahında çalışacak ve normalde her devletten bir temsilci şeklinde olacak irtibat subaylarının iaşe ve ibate masrafları OPBLACKSEAFOR'un bağlı bulunduğu devlet tarafından karşılanacaktır.

4.COMBLACKSEAFOR personelinin iaşe ve ibatesi, Komuta Gemisindeki görevleri süresince ücretsiz karşılanacaktır.

5.COMBLACKSEAFOR'un tüm sosyal faaliyetlerine ve büro malzemelerine ilişkin masraflar BLACKSEAFOR'un komutasını üstlenen devlet tarafından karşılanacaktır.

6.Liman ziyaretlerinde ev sahibi Taraf aşağıda belirtilen masrafları karşılayacaktır:

a. Demirleme, şamandıraya bağlama veya sahile aborda/kıçtankara olma,
b. Kılavuz, çekici vasıta temini ve bunlarla ilgili hizmetler,
c. Çöp toplama,
d İskelelerin, kreyn hizmetlerinin kullanılması.

7.BLACKSEAFOR faaliyetlerine ilişkin ödeme şartlarının ayrıntılarını Planlama Grubu belirleyecektir.

MADDE XV :

UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ :

1.Bu Anlaşmanın yorumu ve uygulamasından kaynaklanacak uyuşmazlıklar dış yargı yoluna başvurmaksızın Taraflar arasında istişare yoluyla çözülecektir.

2.Taraflardan birinin, başka bir Tarafın bu Anlaşmanın hükümlerine uymadığı sonucuna varması durumunda, konuyu BSNC'ye getirmeye veya BSNC vasıtasıyla Madde VI'da belirtilen ilgili makamlara götürmeye hakkı vardır. Taraflar arasındaki istişareler resmi yazılı tebligatın alınmasından 30 gün sonra başlayacaktır.

MADDE XVI

ONAYLAMA, SAKLAYICI DEVLET, YÜRÜRLÜĞE GİRME VE GEÇİCİ UYGULAMA

1.Bu Anlaşmayı her imzacı devlet, kendi ulusal hukuk usullerine göre onaylayacaktır.

2.Bu Anlaşma, dört imzacı devlet onay belgelerini teslim ettikten 30 gün sonra kendi aralarında yürürlüğe girecektir.

3.Anlaşma, diğer devletler için onay belgelerini teslim ettikten 30 gün sonra yürürlüğe girecektir.

4.Bu Anlaşmanın uygulanmasını kolaylaştırmak için, Madde IV, Paragraf 2. A-e'de belirtilen görevleri icra etmeye hazır olmak maksadıyla Anlaşmanın hükümleri geçici olarak uygulanmaya konulacaktır. Bu maddenin 1 nci paragrafına halel getirmeksizin, her bir Taraf bu Anlaşmayı kendi iç hukukunun müsaade ettiği ölçülerde geçici olarak uygulayacaktır.

5.Onay belgeleri, bundan sonra Saklayıcı olarak anılacak Türkiye Hükümeti'nde muhafaza edilecektir.

6.Saklayıcı Devlet, her bir imzacı devlete, her bir onay belgesinin saklayıcı devlete tevdi edildiğini ve bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesini tebliğ edecektir.

7.Saklayıcı Devlet Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ni bu Anlaşmanın imzalanması hakkında bilgilendirecek ve Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 102 nci Maddesi'ne istinaden kayıt edilmesini isteyecektir.

MADDE XVII :

DÜZELTMELER :

1.Herhangi bir Taraf, bu Anlaşmaya düzeltme yapılmasını yazılı olarak herhangi bir zamanda teklif edebilir. Her düzeltme önerisi metni, incelenmesi için tüm Taraflara gönderilmek üzere Saklayıcı Devlete sunulacaktır.

2.Bu Anlaşmaya getirilecek herhangi bir düzeltmeyi Taraflar, düzeltme önerisinin alınmasından sonra 90 gün içerisinde Saklayıcı Devlete yazılı onay tebligatı ile ya da Madde VI Paragraf 1'de bahsekonu toplantılarda onayını ifade etmek suretiyle, kabul edebilirler.

3.Bu Maddenin 2 nci Paragrafına uygun olarak kabul edilen bir düzeltme, Tarafların onayına tabidir ve Tarafların tüm onay belgelerini teslim etmelerinden 30 gün sonra yürürlüğe girecektir.

MADDE XVIII :

YÜRÜRLÜKTE KALMA SÜRESİ, UZATMA VE GERİ ÇEKİLME :

1.Bu Anlaşmaya en az dört (4) Karadeniz Sahildar Devleti taraf olduğu sürece Anlaşma 10 yıl için geçerlidir. Taraflarca aksine karar verilmediği sürece bu Anlaşma otomatik olarak müteakip 10 yıllık dönemler için uzatılacaktır.

2.Taraflardan herhangi biri istediği bir zamanda mevcut Anlaşmadan çekilebilir.

3.Bu Anlaşmadan geri çekilme kararı, niyet edilen çekilme tarihinden en az 6 ay önce yazılı olarak bu ülke tarafından Saklayıcı Devlete bildirilecektir. Saklayıcı Devlet ivedilikle diğer Tarafları bu bildiriden haberdar edecektir.

4.Geri çekilme, çekilen Tarafın bildirdiği tarihten itibaren başlayacaktır. Bu süre sona erdikten sonra, çekilen Taraf için Anlaşma yürürlükten kalkacak, ancak diğer Taraflar için bu Maddenin 1 nci paragrafı uyarınca yürürlükte kalacaktır.

5.Geri çekilme tarihinde geri çekilen Tarafı etkileyen ve hala çözümlenmemiş mali konular veya iddialar mevcutsa, mevcut Anlaşmanın yalnızca ilgili hükümleri bu konular veya iddialar kesin olarak çözümlenene kadar, geri çekilen Taraf açısından yürürlükte kalacaktır.

6.Bu Anlaşmanın yürürlükten kalkması halinde, Ek-C'de kayıtlı maddelerden kaynaklanan tüm konular ve iddialar kesin olarak çözümlenene kadar bu maddeler Taraflar arasında yürürlükte kalacaktır.

MADDE XIX :

ÜÇÜNCÜ DEVLETLERİN BLACKSEAFOR FAALİYETLERİNE İŞTİRAKİ :

1.BLACKSEAFOR, görevlerine yapıcı bir şekilde katkıda bulunmaya ehil ve istekli üçüncü devlet(ler)in iştirakine açıktır.

2.Bir devletin BLACKSEAFOR faaliyetine iştiraki için başvurusunu müteakip, konu Tarafların uygun makamlarınca ele alınacaktır.

3.Üçüncü devlet(ler)in katılımına ilişkin karar bu Anlaşmanın Madde II, Paragraf 6'sına uygun olarak alınacaktır.

4.BSNC oydaşma temelinde diğer devletlerin BLACKSEAFOR ile işbirliği tekliflerini ele alabilir ve üçüncü devlet(ler)den herhangi bir BLACKSEAFOR faaliyetine iştirak etmelerini isteyebilir.

5.İştirakin ne şekilde olacağı Taraflar ve iştirak eden devlet(ler) arasında belirlenecek ve üzerinde mutabakata varılacaktır.

MADDE XX :

EKLER :

Aşağıdaki maddeler mevcut Anlaşmanın ayrılmaz parçasını teşkil eder:

Ek-A: BSNC Görev Talimatı

Ek-B: Planlama Grubu Görev Talimatı

Ek-C: Kuvvetlerin Statüsü

Ek-D: Komuta Yapısı ve Yıllık Çalışma Takvimi

Ek-E: BLACKSEAFOR Bayrak ve Ambleminin resmi ve tanımı

Ek-F: Tanımlar ve Kısaltmalar

MADDE XXI :

METİN :

Her biri eşit derecede geçerli olmak üzere Bulgarca, Gürcüce, Romence, Rusça, Türkçe, Ukraynaca ve İngilizce dillerinde hazırlanan ve 2 Nisan 2001 tarihinde İstanbul'da imzalanan bu Anlaşma, Saklayıcı Devletin arşivlerinde saklanacaktır. Bu Anlaşmanın uygun şekilde onaylanmış kopyaları Saklayıcı Devlet tarafından tüm Taraflara iletilecektir. Anlaşmazlık durumunda İngilizce metin esas alınacaktır.

3. Ek-C : Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarından Sorumlu Yetkili Makamların İşbirliğine Dair Anlaşma

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE UKRAYNA HÜKÜMETİ ARASINDA KARADENİZ'DEKİ DENİZ ALANLARINDAN SORUMLU YETKİLİ MAKAMLARIN İŞBİRLİĞİNE DAİR ANLAŞMA

Bundan sonra "Taraflar" olarak adlandırılacak olan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Hükümeti,

Türkiye Cumhuriyeti ile Ukrayna arasındaki 4 Mayıs 1992 tarihli Dostluk ve İşbirliği Anlaşmasını dikkate alarak;

Anlayış ve iyi komşuluk ilişkileri çerçevesinde karşılıklı çıkarlarını ilgilendiren konularda işbirliğini geliştirmeyi arzu ederek;

İki ülke yetkili makamları arasında etkin bir işbirliğin yürütülmesine yakın ilgi göstererek;

Aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

Madde 1:

İşbu Anlaşma, Tarafların Karadeniz'deki deniz alanlarında uygulanacaktır.

İşbu Anlaşmada "Yetkili Makamlar" olarak adlandırılacak olan Türkiye adına Sahil Güvenlik Komutanlığı ile Ukrayna adına Devlet Hudutları Güvenlik Komitesi, Anlaşmanın uygulanmasından sorumlu olacaklardır.

İşbu Anlaşma ile tesis edilen işbirliğinin yürütülmesi sırasında Taraflar, taraf oldukları uluslararası anlaşmaları da içeren uluslararası hukuka ve mevzuatlarına bağlı kalacaklardır.

Bu anlaşmanın amacı açısından;

“Deniz alanları” terimi, Tarafların Münhasır Ekonomik Bölgelerini ifade eder.

Madde 2:

Taraflar Karadeniz’deki deniz alanları ile ilgili görevlerine ilişkin konularda işbirliği yapacaklardır. Bu amaçla Taraflar, kendi Yetkili Makamlarının faaliyetlerini geliştirmek ve aşağıdaki alanlarda Yetkili Makamlar arasında işbirliğini ilerletmek üzere gerekli tedbirleri alacaklardır.

a. Vatandaş ve mallarının güvenliğinin terörizm dahil her türlü saldırıdan korunması,

b. Silah, psikotropik, patlayıcı, radyoaktif ve zehirli maddeler ile uyuşturucuların, ulusal, sanatsal ve kültürel değeri olan maddelerin, kıymetli metal ve taşların yasadışı ticareti ve kaçakçılığı ile mücadele edilmesi;

c. Gümrük, maliye, sağlık, ekonomi ve göç konularındaki yasa ve yönetmeliklerin ihlalinin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi;

ç. Deniz alanlarının, hava ve deniz araçları veya diğer sabit platformlardan, insan hayatına ve denizdeki canlı kaynaklara zarar veren zehirli, radyoaktif, hidrokarbonik ve diğer zararlı maddelerin atılması, boşaltılması, bırakılması ve diğer amaçlarla nakli yoluyla kirletilmesinin önlenmesi ve bununla mücadele edilmesi;

d. İnsan yapımı tesisler, bilimsel deniz araştırmalarının yürütülmesi ve denizlerdeki canlı kaynakların kullanılması ile ilgili uluslararası hukuk rejimine bağlı kalınması.

Madde 3:

Taraflar arasındaki işbirliği aşağıda belirtildiği şeklide gerçekleştirilecektir:

a. Madde 2'de belirtilen konularda ortak önlem alınması;

b. Madde 2'de öngörülen konularda bilgi teatisinde bulunulması. Taraflardan birinin ilgilenebileceği bilgiler, bununla ilgili özel bir talepte bulunulmaksızın diğer Tarafça, önceden tesis edilen kanallar yoluyla iletilecektir. Ancak gizlilik dereceli bilgiler ve malzeme, bunları sağlayan Tarafın yazılı bir izni olmaksızın üçüncü bir ülkeye verilemez;

c. Yetkili Makamların teşkilat yapıları, faaliyetleri, idari sistemleri, personel eğitimi, görevlerini icra etme yolları ve usulleri, ilgili diğer makam ve kuruluşlarla temasları ve maddi destekleri konularındaki deneyimlerinin mübadele edilmesi;

ç. Yetkili Makamların faaliyetleri ile ilgili yayınlar, belgeler ve diğer malzeme ile arama ve kurtarma operasyonlarında uygulanan metodların periodşk olarak mübadele edilmesi.

Madde 4:

Anlaşmanın uygulanmasının koordinasyonu amacıyla, işbu Anlaşmanın yürürlüğe girmesini takiben bir ay içerisinde, bir Komisyon teşkil edilecektir. Taraflar, bu Komisyona üçer temsilci atayacak ve atanan temsilcilerin isimlerini birbirlerine bildireceklerdir. Komisyon, ilk toplantısında belirleyeceği görev talimatına göre çalışacaktır. Komisyon, yılda en az bir kere, rotasyon usulüne göre, Taraflardan birinin ülkesinde toplanacaktır. Taraflar, Komisyon toplantılarına uzmanlar davet edebilirler.

Madde 5:

Komisyon, Anlaşma'da belirtilen hususlarda işbirliğinin geliştirilmesi konusunda Tarafların Yetkili Makamlarına önerilerde bulunabilecektir. Yetkili Makamlar bu önerilerle ilgili kararlarını yekdiğerine bildirecektir.

Madde 6:

Taraflar, deniz alanlarındaki yasalarını uygulamak için gerekli tedbirleri alırken can ve mal kaybını önlemek için azami gayreti göstereceklerdir.

Madde 7:

İşbu Anlaşma, Tarafların mutabakatı üzerine Anlaşmanın ayrılmaz bir parçası olacak olan ayrı bir Protokol ile değiştirilebilir veya tadil edilebilir.

Madde 8:

İşbu Anlaşmanın hükümlerinin uygulanması sırasında Taraflar, İngilizce dilinde temas kuracaklardır.

Anlaşmanın uygulanması veya yorumlanmasından doğacak anlaşmazlık ve uyuşmazlıklar, müşterek danışmalar ve görüşmeler yoluyla giderilecektir.

Madde 9:

İşbu Anlaşma, Türkiye Cumhuriyeti ve Ukrayna'nın üçüncü taraflarla yaptıkları Anlaşmalardaki yükümlülüklerine hiçbir şekilde halel getirmeyecektir.

Madde 10:

İşbu Anlaşma üç yıllık bir süre için yağılmıştır ve Taraflardan biri, Anlaşmanın sona erme tarihinden 90 gün önce diplomatik kanallardan yazılı bir bildirimle Anlaşmayı fesh ettiğini bildirmedikçe, otomatik olarak aynı süre için uzayacaktır.

Madde 11:

İşbu Anlaşma, Tarafların birbirlerini Anlaşmanın geçerlilik kazanması için mevzuatları uyarınca gerekli işlemleri tamamladıklarını diplomatik kanallardan yazılı olarak bildirmelerinden 30 gün sonra yürürlüğe girecektir.

İşbu Anlaşma, Kiev'de 12 Şubat 1998 tarihinde Türkçe, Ukraynaca ve İngilizce dillerinde, üç metin de aynı derecede geçerli olmak üzere ikişer nüsha halinde düzenlenmiştir. Anlaşmazlık halinde İngilizce metin geçerli olacaktır.

5. Ek-Ç : Türkiye ile Ukrayna arasında imzalanan milletlerarası antlaşmalar :

Kanun No: 5416	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kurulu Arasında Çevre Koruma Alanında İkili İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun,
Kanun No: 5096	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kurulu Arasında, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Hükümeti Arasında Ticarî Denizcilik Anlaşmasına Değişiklik Getiren Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun,
Kanun No: 4920	Türkiye Cumhuriyeti ile Ukrayna Arasında Hukukî Konularda Adlî Yardımlaşma ve İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun,
Karar Sayısı: 2002-3970	Türkiye - Ukrayna Hükümetler arası Ticari ve Ekonomik İşbirliği Komisyonu Üçüncü Dönem Toplantısı Protokolünün Onaylanması Hakkında Karar,
Kanun No: 4602	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kabinesi Arasında Savunma Sanayii İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun,
Kanun No: 4442	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Ukrayna Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarından Sorumlu Yetkili Makamların İşbirliğine Dair Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun,
Kanun No: 4403	Türkiye Cumhuriyeti ile Ukrayna Arasında Konsolosluk Sözleşmesinin Onaylanmasının uygun Bulunduğuna Dair Kanun,

Karar Sayısı: 98/11516	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Ukrayna Bakanlar Kurulu Arasında İmzalanan "Finansal İşbirliği Protokolü'nün Onaylanması Hakkında Karar,
Karar Sayısı: 92/3110	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Hükümeti Arasında İmzalanan Ticaret ve Ekonomik İşbirliği anlaşmasının Onaylanmasına Dair Karar.

6. Ek-D : Stalin'in onayladığı 1944 tarihli Sürgün Talimatı Belgesi (Türkçe Tercümesi):

ULUSAL SAVUNMA KONSEYİ

Ulusal Savunma Komitesi Kararname No: 5859
11 Mayıs 1944
Kremlin, Moskova
Kırım Tatarları hakkında

Kahramanca savaşımız sırasında (İkinci Dünya Savaşı), bir çok Kırım Tatarı Kırım'ı savunmakta olan Kızıl Ordu'yu terk edip düşmanın yanında yer alarak, Almanlar tarafından Kızıl Ordu'ya karşı savaşmak üzere gönüllülerden oluşan orduya katılarak ve Kırım'ın Alman faşist ordusu tarafından işgali sırasında Sovyet yoldaşlara karşı vahşi misillemelerde bulunarak, ayrıca Alman istilacıların gönüllü Sovyet vatandaşları toplayarak Sovyet halkının soykırıma uğratılması hususunda yardım ederek Anavatan'a ihanet etmişlerdir.

Kırım Tatarları, Alman istihbarat teşkilatları tarafından organize edilen ve çoğu zaman casuslar ve sabotajcılar vasıtası ile Kızıl Ordu'nun arkasına sızmak için kullanılan sözde "Tatar Ulusal Konseyi"nin katılımı ile etkin bir şekilde Alman istila gücünün yetkilileriyle işbirliği yapmışlardır. Kırım Tatarları'nın desteği ile önderliğini beyaz göçmen Tatarlar'ın yaptığı "Tatar Ulusal Konseyi", Alman Silahlı Kuvvetlerinin desteği ile Kırım'ı Sovyetler Birliği'nden zor kullanarak ayırmaya çalışmış ve Kırım'ın Tatar olmayan halkına zulüm ve baskı faaliyetlerini yönetmişlerdir.

Yukarıda belirtilen gerçekler dikkate alınarak Ulusal Savunma Konseyi şu kararları emreder:

1. Bütün Tatarlar Kırım topraklarından sürgün edilecek ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Özbek bölgesinde kalıcı olarak özel yerleşimci olarak konuşlanacaklardır. Bu konuşlandırılmada Sovyet NKVD görevlendirilmiştir. Sovyet NKVD (Yoldaş Beria) konuşlandırmayı 1 Haziran 1944 tarihine kadar tamamlayacaktır.

2. Konuşlandırma hakkındaki aşağıdaki prosedür ve koşullar sağlanacaktır:

a)Özel yerleşimciler yanlarında kişisel eşyalarını, kıyafetlerini, ev eşyalarını, kap kacaklarını ve aile başına 500 kg yiyecek götürmeye izinlidirler. Arkada kalan mallara, binalara, bina dışındaki mallara, mobilyalara ve çiftlik alanlara yerel yetkililer tarafından el konulacaktır. Bütün et ve sağmal ineklere, kümes hayvanları dahil Et ve Süt Ürünleri Komiseri tarafından, tahıl ürünlerine ilgili komiser tarafından, atlar ve diğer sürülebilir hayvanlara Tarım Komiseri tarafından, damızlık ineklere ise Ulusal Tahıl ve Hayvan çiftlik komiseri tarafından el konulacaktır. Değişim makbuzları nüfuslu her yerleşim yerinde dağıtılacaktır. Bu sene 1 Temmuza kadar SSCB NKVD, tarım Komiserliği, Et ve Süt Ürünleri Komiserliği, Tahıl ve Hayvan Çiftçiliği Komiserliği ve Satın Alma Komiserliği, sSCB Ulusal Komiserler Konseyi'ne değişim malları karşılığı özel yerleşimcilere ödeneğin nasıl olması gerektiği konusunda yöntem bazında öneriler getireceklerdir.

b)Özel yerleşimcilerden el konulan canlı hayvanın, tahılın ve tarım ürününün işletilmesi için SSCB Tarım Komiserliği (Yoldaş Benedictov), SSCB Satın Alma Komiserliği (Yoldaş Subbotin) ve SSCB Tahıl ve Hayvan Çiftçiliği Komiserliği (Yoldaş Lobanov), Yoldaş Gritsenko ile eşgüdüm içinde Kırım'a yeterli sayıda işçinin sevk edilmesi hususunda görevlidirler.

c) Demiryolları Komiserliği (Yoldaş Kaganovich) özel yerleşimcilerin Kırım'dan Özbek bölgesine taşınmasını özel olarak şekillendirilmiş trenlerle, SSCB NKVD ile ortak olarak düzenlenmiş bir planla, organize etmekle görevlidir. Trenlerin sayısı, yükleme istasyonları ve varış noktaları SSCB NKVD tarafından belirlenecektir. Taşımacılık ödemesi taşınacak mahkumların sayısı baz alınarak yapılacaktır.

d)SSCB Sağlık Komiserliği (Yoldaş Miterev) özel yerleşimcinin olduğu her trene, sSCB NKVD ile belirli bir zaman aralığında koordineli olarak, bir doktor ve iki hemşirenin yanı sıra uygun tıbbi malzeme malzemesi tedarik edecek ve ilk yardım üniteleri sağlayacaktır.

e)SSCB Ticaret Komiserliği (Yoldaş Liubimov) bütün trenlerin günlük sıcak yemek ve kaynar su taşımalarını sağlayacaktır. Ticaret Komiserliği yolculuk sırasında

özel yerleşimcilere yiyecek sağlamak için Ek No:1'de belirtilen miktarda yiyecek stokunu tahsis edecektir.

3. Bu sene 1 haziraña kadar Özbekistan Komünist Partisi Genel Konsey Sekreteri, yoldaş Lusupov, Özbek Komiserler Konseyi Başkanı, yoldaş Abdurrakhmanov ve Özbek İçişleri Komiseri, yoldaş Kobulov özel yerleşimcilerin kabulü ve yerleştirilmesi hususunda aşağıda belirtilen adımları atacaklardır:

a) Kırım bölgesinden SSCB NKVD tarafından gönderilen 140 ila 160 bin özel yerleşimciyi kabul etmesi ve yerleştirmesi. Özel yerleşimcilerin yerleştirilmesi tarımda ve endüstride işe alınmaları için tarım topluluklarına yakın yerlere, halen varolan çiftliklere ve endüstriye yakın yerlere olacaktır.

b) Özel yerleşimcilerin konuşlanacağı yerlerde komisyonlar oluşturmak için halen varolan idari komite başkanı, komite sekreteri, NKVD idare şefi yeni gelen özel yerleşimcileri kabul edecek ve yerleşmelerini sağlayacaktır.

c) Troykaları organize etmek için idari komite başkanı dahil olmak üzere NKVD'nin bu branşla ilgili şefi yeni gelen özel yerleşimcilerin kabulü ve yerleştirilmesi konusunda görevlidirler.

d) Özel yerleşimcilerin taşınmasının ayarlanması için gerekli araçların veya kurumların faaliyete geçmesine karar verilmiştir.

e) Yeni gelen özel yerleşimcilere tarım arazisinin ve bu arazi üzerine ev yapabilmeleri için gerekli inşaat malzemesinin temininin sağlanmasına karar verilmiştir.

f) Yerleşim yerlerine özel NKVD idari personel karargah kurulmasına karar verilmiştir.

g) Bu sene 20 mayısa kadar Özbek Genel Konseyi ve Komiserler Konseyi SSCB NKVD'ye (yoldaş Beria) özel yerleşimcilerin konuşlandırılması ve trenlerin varış yerlerinin belirtilmesi hususunda öneri sunacaklar.

4. Aile başı 5.000 ruble 7 yıl vade ile inşaat ve ev kurmak için Özbek bölgesindeki özel yerleşimcilere SSCB Tarım Bankası tarafından verilecektir.

5. Haziran-Ağustos 1944 dönemi her ay, eşit miktarda un, et ve sebze SSCB Satın Alma Komiserliği tarafından Özbek bölgesinde yaşayan özel yerleşimcilere ek no: 2'de belirtilen hususlara uyularak verilecektir. Haziran-Ağustos döneminde özel yerleşimcilere dağıtılacak olan un, et ve sebze ücretsiz olacaktır. Hayvani ve tahıl ürünlerine karşılık olarak tahliye oldukları yerlerden elde edilen ürünler sayılacaktır.

6. Özbek, Kazak ve Kırgız bölgelerindeki garnizonlarda konuşlanmış olan NKVD birliklerinin motorlu ulaşım kapasitelerini arttırmak için Savunma Komiserliği (Yoldaş Khrulev) yeni hazırlanmış 100 "Willys"3 motorlu aracı ve 250 kamyonu mayıs-haziran 1944 döneminde sağlayacaktır.

7. 20 Mayıs 1944'e kadar Petrol ve Petrol Ürünlerinin Taşınması Genel Müdürlüğü (Yoldaş Shirokov) 400 ton benzini SSCB NVKD tarafından belirlenmiş yerlere ve 200 ton benzini de Özbek Komiserler Konseyi'ne tedarik edeceklerdir. Bu amaçla ayarlanmış benzinin tedarik edilmesi sırasında diğer tüketicilere gidecek benzinin azalmamasına dikkat edilecektir.

8. Bu sene 15 Mayısa kadar SSCB Orman Komiserliği Genel Müdürlüğü ve SSCB Komiserler Konseyi (Yoldaş Lopukhov) 75.000 adet 2.75 metre uzunluğunda demiryolu kalasının her ne koşul olursa olsun tedarik edilmesi konusunda görevlidirler.

9. Bu sene mayısa kadar, Maliye Komiserliği (Yoldaş Zverev) yedek fondan 30 milyon rublenin özel baremlerin yerine getirilmesi için SSCB NVKD'ye transfer edilmesine karar verilmiştir.

STALIN,
Başkan,
Ulusal Savunma Konseyi

7. Ek-E : Çalışmada adı geçen Kırım ve Ukraynalı siyasi kişiler :

a. Mykhailo Hrushevsky (Devlet Başkanı 1917-1918) :

29 Eylül 1866 yılında doğan Mykhailo Hrushevsky 1917 Ekim devriminden sonra kurulan bağımsız Ukrayna Halk Cumhuriyeti'nin 1918 yılında ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Ukrayna'nın en önemli tarihçi ve bilim adamı olan Mykhailo Hrushevsky Rus İhtilalinden önce Ukrayna bağımsızlık haraketinin de liderliğini yapmıştır. Ukrayna ve Rus tarihi ile ilgili bir çok eseri olan Hrushevsky 1934 yılında Moskova'da tutuklu iken bilinmeyen bir sebeple vefat etmiştir.

b. Volodymyr Vynnychenko (Devlet Başkanı 1918-1919) :

26 Temmuz 1880 tarihinde Kirovohrad'da doğan Vynnychenko Ukrayna'nın en ünlü oyun yazarı, aktif politikacı ve reformist bir devlet adamıdır. 1900 yılında Ukrayna Devrimci Parti'ye katılmış ve aynı yıl Kiev Devlet Üniversitesi hukuk fakültesine kaydını yaptırmıştır. Ancak 1902'de yasak siyasi faaliyetlerinden dolayı okuldan uzaklaştırılmış ve birkaç ay hapis yatmıştır. 1905 yılında üniversite sınavlarını veren yazar düşük bir derece ile okulu bitirmiş ve aynı yıl Ukrayna Sosyal Demokrat Devrimci Partisine katılmıştır. Fakat bu faaliyetlerinden dolayı defalarca hapse girer veya sürgüne gönderilmiştir. Romanlar, kısa hikayeler ve oyunlar yazan yazarın eserleri Sovyet döneminde yasaklanmıştır. 1906 yılından 1914'e kadar Batı Avrupa'da yaşayan siyasetçi orada da aktif devrimci çalışmalarına devam etmiştir. 1917 yılında Kiev'e kesin dönüş yaparak Ukrayna'nın aktif siyasi hayatına yön vermeye başlamıştır. 1918-1919 yıllarında Ukrayna devlet başkanlığı yapan Vynnychenko 6 Mart 1951 yılında Fransa'da ölmüştür.

c. Leonid Kravçuk (Devlet Başkanı 5.12.1991-19.07.1994) :

Ukrayna 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra seçilen ilk cumhurbaşkanı olan Leonid Kravçuk Aralık 1991 ile Temmuz 1994 yılları arasında devlet başkanlığı görevini yürütmüştür.

Kravçuk 1934 yılında, doğduğunda Polonya toprağı olan ve 2. Dünya Harbi'nden sonra Ukrayna'ya katılan Rivne Oblastı'nda dünyaya geldi ve 10 yaşına gelmeden 1944 yılında babasını kaybetti. Annesi bir kolektif çiftlikte emekli oluncaya kadar çalıştı. Rivne'deki Teknik Lise'yi bitiren Kravchuk 1958 yılında Kiev Devlet Üniversitesi'nin ekonomi bölümünden mezun olmuştur. 1958-1960 yıllarında Chernivtsi Finansal Teknik okulunda ekonomi dersleri vermiş ve 1960'da Ukrayna Komünist Partisi'ne katılmıştır. 1990 yılında Ukrayna Meclis başkanı olan tecrübeli siyaset adamı Sovyetler Birliği'nin zayıflaması ile politika çizgisini tamamen Ukrayna'nın bağımsızlık çabalarına yöneltmiştir. Sovyet Komünist Partisi'nden ayrıldıktan bir yıl sonra Ukrayna'nın ilk cumhurbaşkanı seçilmiştir. 1994 yılına kadar devlet başkanı olan Leonid Kravçuk aktif siyaseti terk etmemiş ve milletvekili olarak mecliste görev almıştır. 2002-2006 yılları arasında da Birleşik Sosyal Demokrat Grubun liderliğini yapmıştır.

ç. Leonid Kuçma (Devlet Başkanı 19.07.1994-21.01.2005) :

Leonid Kuçma 1938 yılında Ukrayna'nın Chernihiv bölgesinde doğmuş ve 1960 yılında Dnipropetrovsk Devlet Üniversitesi'nin fizik mühendisliği bölümünden mezun olmuştur. Kariyerine Sovyet makine inşa fabrikalarında başlayan Kuçma, füze ve uzay teknolojileri alanında son derece yararlı çalışmalar yapmıştır. 1960 ve 1982 yılları arasında Pivdenne Tasarım Ofisi'nde çalışmış ve Sovyetlerin en iyi füzelerinin üretilmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Ardından Kazakistan'da bulunan fırlatma

tesislerinde teknik yönetici olarak çalışmıştır. 1986 ile 1992 yılları arasında en son mühendislik kariyerini Pivdenne'nin genel müdürlüğünü yaparak tamamlamıştır.

Politika hayatı 1990 yılında Ukrayna parlamentosuna milletvekili seçilmek suretiyle başlamıştır. 1992 ve 1993 yıllarında Başbakanlık yapan Kuçma 1994 yılında Devlet Başkanı seçilmiştir. Devlet Başkanlığı döneminde ekonomik reformlar ve demokratikleşme çabaları oldukça yavaş ilerlemiştir. 1996 yılında yapılan ilk anayasanın yapılmasını sağlamıştır. Döneminin son üç yılında muhalefet ve özellikle basın tarafından yolsuzluk ve diğer kötü gidişat ile ilgili her türlü meselenin sebebi gösterilerek hedef haline getirilmiştir. 2000 yılında gazeteci Georgiy Gongadze'nin öldürülmesi olayında azmettirici ve planlayıcı olmakla suçlanmıştır. Yine ABD tarafından radar sistemlerini yasadışı olarak Irak'a satış yapmakla suçlanan Kuçma politik geleceğini de tehlikeye sokmuştur. 2004 yılında devlet başkanlığını Yuşçenko'ya devreden Kuçma Ukrayna'dan ayrılmış ve 2005'in Mart ayında yeniden ülkeye dönmüştür.

d. Viktor Yuşçenko (Devlet Başkanı 23.01.2005 -) :

23 Şubat 1954 yılında Sumy Oblastı'nın Khoruzhivka şehrinde doğan Yuşçenko öğretmen bir ailenin çocuğudur. 1992 yılında vefat eden babası Andriy Andriyovych Yuşçenko İkinci Dünya Harbi'ne katılmış ve müteakiben İngilizce öğretmenliği, 2005 yılında ölen annesi Varvara Tymofiyovna Yuşçenko Fizik ve Matematik öğretmenliği yapmıştır. Kateryna Mykhailivna Yuşçenko ile evli olan Yuşçenko beş çocuk sahibidir. 1975 yılında Ternopil Finans ve Ekonomi Enstitüsü'nden mezun olmuş ve aynı yıl bir kolektif çiftlikte muhasebeci yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştır. 1975-1976 yıllarında Sovyet ordusunda askerlik hizmetini tamamlamış ve askerlik sonrası 1985 yılına kadar Ulyanovsk bölgesinin Devlet Bankası başkanlığını yapmıştır. Ardından sırasyla Sovyet Ukrayna Cumhuriyeti Devlet Bankası Başkan Vekilliği, Ukrayna Endüstri Bankası Başkan Vekilliği, Ukrayna Bankası Başkan Vekilliği, Ukrayna Ulusal Bankası Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur.

1999-2001 yılları arasında Başbakanlık, 2001-2002 yıllarında Boris Yeltsin Ukrayna-Rusya İş ve Yönetim Kurumu Başkanlığı, 2002-2005 yıllarında Bizim Ukrayna Partisi'nin genel başkanlığı ve milletvekilliği görevlerini yapmış, 2004'den itibaren de batının desteğini alarak Turuncu Devrimi gerçekleştirmiş ve Ukrayna Devlet Başkanlığı seçimlerini kazanarak cumhurbaşkanlığı görevine başlamıştır.

e. Yulia Timoşenko :

27 Kasım 1960 yılında Dnepropetrovsk'de doğan Timoşenko'nin annesi Ermeni, babası Rus kökenli idi. 1984 yılında Dnepropetrovsk Devlet Üniversitesi'nin sibernetik mühendisliği bölümünden yüksek dereceyle mezun olmuştur. Mezuniyetten sonra Dnepropetrovsk'de bir makine firmasında ekonomist olarak işe başlamış ve ardından 1990'lı yılların başında 1979 yılında evlendiği eşi Aleksandır Timoşenko ile birlikte genç girişimciler olarak "video-kiralama" şirketi kurmuştur. 1989 ile 1991 yılları arasında Dnepropetrovsk'da bulunan "Terminal" adlı bir gençlik merkezinde çalışmıştır. 1991 yılında "Ukrayna Petrol" (Ukrainian Oil) şirketinin yönetiminde görev alan Timoşenko Ukrayna Petrol'ün "Ukrayna Birleşik Enerji Sistemi" (United Energy Systems of Ukraine) adını almasını müteakip şirketin başkanlığına getirilmiştir. 1996 yılındaki parlamento seçimlerinde Kirovograd bölgesinden aday gösterilerek oyların % 92,3'ünü almayı başarmıştır. 1997 yılında Gromada Partisi'nin ilk genel başkan yardımcılığına getirilmiştir.

1999-2001 yıllarında "Bütün Ukraynalıların Birliği" (All-Ukrainian Union) Partisi'nin liderliğine seçildi. Bu süre içinde ülkenin içinde bulunduğu enerji darboğazından kurtulması ve vergi reformu ile ilgili çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. 30 Aralık 1999 yılında getirildiği başbakan yardımcılığı görevinden 19 Ocak 2001 yılında istifa etmek zorunda bırakılmıştır.

2001 yılında birdenbire ortadan kaybolan ve daha sonra öldürülmüş olarak bulunan gazeteci Georgy Gongadze ile ilgili skandalın baş sorumlusu olarak

cumhurbaşkanı Leonid Kuçma gösterilince, Yulia Timoşenko tarafından “Kuçma’sız Ukrayna” inisiyatifi başlatılmış ve “Ulusal Kurtuluş Platformu” oluşturulmuştur. Aynı yıl bu forum adını Yulia Timoşenko Bloğu olarak değiştirmiş ve bu isimle Mart 2000 seçimlerinde 20 sandalye ile parlamentoya girmeyi başarmıştır. 2004 Devrimi’nin ardından 4 Şubat 2005 yılında Cumhurbaşkanı Viktor Yuşçenko tarafından Başbakanlığa atanmıştır. Ancak Eylül 2005 tarihinde yolsuzluklar sebebiyle çıkan bir hükümet krizinden sonra Devlet Başkanı tarafından görevden alınmıştır. Mart 2006 yılında yapılan parlamento seçimlerinde %22,29 oranında oy alarak Bizim Ukrayna ve Sosyalist Parti ile yapılan ittifak sebebiyle mecliste bir demokratik blok oluşturmayı başarabilmiştir.

Turuncu Devrim’in en önemli kişilerinden biri olan Timoşenko 2005 yılında Forbes Dergisi tarafından yapılan “Dünyanın En Güçlü 100 Kadını Listesi” içinde üçüncü olarak seçilmiştir.

f. Viktor Yanukoviç :

7 Temmuz 1950 yılında Donetsk Oblastı’nın Yenakiieve şehrinde doğan Yanukoviç 21 Kasım 2002 ile 31 Aralık 2004 arası ve 4 Ağustos 2006’dan itibaren olmak üzere iki kez Ukrayna Başbakanlığı yapmıştır. Ukrayna’nın en önemli partilerinden biri olan Bölgeler Partisi’nin genel başkanıdır. Belarus’lu babası tren makinisti, Ukraynalı annesi hemşire olan Yanukoviç henüz iki yaşında iken annesini kaybetmiştir. 1968 ve 1970 yıllarında iki kez hırsızlık ve tecavüzden suçlanmıştır. 1972 yılında bir otobüs firmasında elektrikçi olarak başlayan iş kariyeri bir ulaşım şirketinde yöneticiliğe kadar uzanmıştır. Politik kariyeri ise Ağustos 1996 yılında Donetsk Oblastı İdaresi’nde vali yardımcılığına atanmasıyla başlamış ve 14 Mayıs 1997 tarihinde Donetsk valiliğine atnmıştır. Mayıs 1999 ile Mayıs 2001 tarihleri arasında da Donetsk Eyalet Meclisi başkanlığını yapmıştır. 2004 yılında devlet başkanlığı yarışını Viktor Yuşçenko’ya kaptıran Yanukoviç, 2006 parlamento seçimlerinde birinci parti olarak çıkmış ve iktidar yarışında öne geçmiştir.

g. İsmail Gaspıralı :

Doğmuşum ben Avcıköy'de,
Bin sekiz yüz elli birde.
Mekânımdır Bahçesaray,
Mezarım kim bilir, nerde

Gaspralı

"Dilde, fikirde, işte birlik", Gaspralı.

İsmail Bey Gaspıralı 8 Mart 1851 tarihinde Kırım'ın Bahçesaray şehrine iki saat mesafedeki Avcıköy'de dünyaya geldi. Babasının doğduğu köy olan Gaspirinski (Gaspıralı) soyismini alan İsmail Bey'in çocukluğu, Kırım Türk kültürünün beşiği olan Bahçesaray'da geçmiş ve şehir onun geleceğinin şekillenmesinde oldukça önemli bir rol üstlenmiştir.[704] On yaşında Akmescit Lisesine gönderilen İsmail Bey iki yıl sonra, önce Varonej'deki daha sonra da Moskova'daki Askeri İdadi'lerine gönderildi. Ancak Rusların yoğun bir şekilde Türklük karşıtı tavır ve davranışlarından dolayı okuldan ayrılmıştır.[705]

Müteakiben İsmail Bey Zincirli Medresesi'nde Rusça dersleri vermeye başlar ve bir buçuk yıl süren bu faaliyeti sırasında Rus edebiyatı konusunda oldukça ileri seviyede bilgi sahibi olmayı başarır. 1869 yılında Yalla'da Dereköy okuluna tayin olan Gaspıralı iki yıl sonra, yeniden Bahçesaray'daki Zincirli Medresesi'nde Rusça öğretmenliğine başladı. Zincirli Medresesi onun hayatında oldukça önemli bir yer olmuştur. Rusların benimsediği sosyalizm fikrinin ne olduğu, Türk dünyasının neden çağın dışında kaldığı ve bu konuda yapılması gereken yenilikler konusunda fikirlerinin oluşmaya başladığı yer bu medrese olmuştur.

[704] TOGAN, Zeki Velidi. Gaspralı (Gasprinski) İsmail, Vatan Kırım.
[705] KIRIMLI, Hakan. Editörler: TANATAR, Bülent. AKARCA, Dündar. KÖREMEZLİ, İbrahim. İsmail Bey Gaspıralı İçin, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları, Ekim 2004.

Gaspralı 1871 yılında eğitim için gittiği Paris'ten 1874 yılında dönmüş ve İstanbul'a giderek zabit olmak için çaba harcamıştır. Ancak bu hayalini gerçekleştiremeyeceği ortaya çıkınca 1875 yılında Kırım'a dönen Gaspıralı, 1878'de Bahçesaray belediye başkanlığına seçilmiştir. Belediye başkanlığı sırasında kendi belediye hudutları içinde çağdaş bazı uygulamalar yapmaya çalıştı. Bunun yanında yazdığı kitaplar, çıkardığı dergi ve gazeteler yoluyla ülkesinin ve Türk dünyasının sorunlarını dünyaya duyurmaya çalışmıştır. İsmail Gaspıralı düşüncelerini 1883 yılında kurduğu ve Sovyetler Birliği'nde çıkan en önemli Türkçe gazetelerden biri olan Tercüman'da anlatabilmiştir. Yayınlarında bütün Türk dünyasını birlik beraberlik içinde olmaya davet etmiş ve bunun için önce dilde birlik düşüncesinin yerleşmesi gerektiğini anlatmaya çalışmıştır.[706]

Eğitime büyük önem veren Gaspıralı, Türk dünyasının Avrupa'nın sahip olduğu modern yaşam seviyesine ulaşmasının zorunluluk olduğunu ve gelecek nesillerin din temeline dayalı eğitim sistemi ile değil çağdaş müfredata uygun olarak yetiştirilmesi fikrini savunmuştur.[707] Bu konudaki fikirlerini *"Geri kalmışlığımızın tek nedeni cehaletimizdir. Avrupa'da neyin icat edildiğine veya neler olduğuna dair hiçbir fikrimiz yok. Bu izolasyondan kurtulmak için bunları okuyabiliyor olmamız gerekirdi; Avrupa fikirlerini yine Avrupalı kaynaklardan öğrenmeliyiz. İlk ve orta okullarımızın müfredatlarına bu dersleri koymalıyız ki, göz bebeklerimiz yani öğrencilerimiz bu fikirlere ulaşabilsin",* diyerek ifade etmiştir.[708]

İsmail Gaspıralı 11 Eylül 1914'te uzun bir hastalıktan sonra Bahçesaray'da vefat ettikten sonra bütün Türk dünyası yasa boğulmuştur. Kırım, İran, Mısır, Hindistan, Afganistan ve Türklerin yaşadığı diğer yerlerde çok sevilen Gaspıralı tüm ömrünü Türk dünyasının iyi eğitilmesi ve modernleşmesi için harcamıştır. Aşağıda bu mücadelesi için çıkarttığı gazete, dergi ve yayınladığı kitaplar bulunmaktadır.

---

[706] KERİMİ, Fatih. Hazırlayan : KARATAY, Zafer. İsmail Bey Gasprinskiy-Tercüman Gazetesi ve Yirmi Senelik Devamının Dua Meclisi, Vatan Kırım.
[707] ERCİLASUN, Ahmet Bican. İsmail Gaspıralı'nın Fikirleri, Vatan Kırım.
[708] KIRIMLI, Hakan. Editörler: TANATAR, Bülent. AKARCA, Dündar. KÖREMEZLİ, İbrahim. İsmail Bey Gaspıralı İçin, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları, Ekim 2004.

Gazeteler :

- Tercüman (Bahçesaray, 1883-1918)
- Alem-i Nisvan (Bahçesaray, 1906-1910)
- Alem-i Sibyan (Bahçesaray, 1906-1912?)
- Al-Nahdah/The Renaissance (Kahire, 1908)
- Kha! Kha! Kha! (Bahçesaray, 1906-?)

Kitaplar :

- Russkoe Musulmanstvo (Urıs İslam) Simfereopol, 1881
- Salname-i Türki (Bahçesaray, 1882)
- Mirat-ı Cedid (Bahçesaray, 1882)
- Hoca-ı Sibyan (Bahçesaray, 1884; 3.bas. 1892; 7. bas. 1898)
- Avrupa Medeniyetine Bir Nazar-ı Muvazene (Bahçesaray, 1885)
- İslamlara dair Nizamlar ve İmtiyazlar (Bahçesaray, 1885)
- Rusya Coğrafyası (Bahçesaray, 1885)
- İki Bahadır (Bahçesaray, 1886)
- Kıraat-i Türki (Bahçesaray, 1886; 2. bas. 1894)
- Maişet Muharebesi (Bahçesaray, 1886)
- Kolera Vebası ve Onun Deva ve Darusu (Bahçesaray, 1887)
- Bahtiyar Nazım (Bahçesaray, 1889)
- Atlaslı Cihanname (Bahçesaray, 1889)
- Medeniyet-i Islamiye (Bahçesaray, 1889)
- Garaib-i Adat-i Akvam (Bahçesaray, 1890)
- Arslan Kız (Bahçesaray, 1894)
- Mektep ve Usul-i Cedid Nedir? (Bahçesaray, 1894)
- Risale-i Terkib (Bahçesaray, 1894)
- Russko-vostochnoe Soglashenie (Bahçesaray, 1896)
- Hesab. Muhtasar Ilm-i Hesab ve Mesa'il-i Hesabiye (Bahçesaray, 1897)
- Her Gün Gerek Zakonlar (Bahçesaray, 1897)
- Rehber-i İslamiye (Bahçesaray, 1898)
- Şara'it al-Islam (Bahçesaray, 1897)
- Rehber-i Mu'allimin (Mu'allimlere Yoldaş) (Bahçesaray, 1898)

- Türkistan Uleması (Bahçesaray, 1900)
- Mevlud-i Cenâb-ı Hazret-i Ali (Bahçesaray, 1900)
- Beden-i İnsan (Bahçesaray, 1901)
- Iran. Resimli Mecmua (Bahçesaray, 1901)
- Mebadi-yi Temeddün-i Islamiyan-i Rus
- Meşhur Payitahtlar (Bahçesaray, 1901)
- Usul-i Edeb (Şark ve Garb Kaideleri) (Bahçesaray, 1901)
- Zoraki Tabib (Bahçesaray, 1901)
- Malumat-i Nafia (Bahçesaray, 1901)
- Tashih-i Akaidden (Bahçesaray, 1901)
- Temsilat-i Krilof (Bahçesaray, 1901)
- Asya'da Komşularımız (Bahçesaray, 1903)
- Dâru-l Rahat Müslümanları (Bahçesaray, 1906)
- Müslüman Kongresi (Bahçesaray, 1909)

Makaleler :

- "Türk yurducularına" (Türk Yurdu 1: 190-95, 1328 1912)
- "Hind yolundan" (Türk Yurdu 1: 307-10, 1328, 1912)
- "Hind'den dönerken" (Türk Yurdu 1: 369-71, 1328, 1912)
- "Muhaceret muntazama" (Türk Yurdu 1: 706-13, 1328, 1913)

h. Cafer Seydahmet Kırımer :

Kırım milli kahramanlarından Cafer Seydahmet Kırımer, 1 Eylül 1889'da Yalta'nın Kızıl Taş Köyü'nde doğmuştur. İstanbul, Paris ve St. Petersburg üniversitelerinin hukuk fakültelerinde okumustur. Kırım ve Ukrayna'da 1917-1918 yıllarında yaşananların tanığı ve Mart 1917'de Bahçesaray'da 1. Kırım Türk Milli Kurultayı'nın kurucusudur.

Rusya'daki 1917 ihtilali Kırım'da geniş bir karışıklığa sebep olmuştur. Bunun üzerine Kırım'lı aydınlar bunu engellemek için bazı girişimlerde bulundular. Cafer Seydahmet Kırımer de seçim kanununu, kurulacak cumhuriyetin anayasa taslağını hazırladı. 9 Aralık 1917 tarihinde Kırım Cumhuriyeti ilan edilince, Çelebi Cihan'ın başkanlığındaki hükümette Savunma ve Dış İşleri Bakanlığı yaptı.

Kırım'ın Almanlar tarafından işgal edilmesinden sonra kurulan Süleyman Sulkiev'in hükümetinde Dış İşleri Bakanı oldu. Almanlar çekildikten sonra Bolşevikler Kırım'ı yeniden işgal ettiler ve bunun üzerine Cafer Seydahmet Kırımer, Kırım Melisi'nin tam yetkili temsilcisi sıfatıyla 1918 yılının Kasım ayında Türkiye'ye gelerek Emel Dergisi'ni çıkarmaya başlamıştır.

Cafer Seydahmet Kırımer bundan sonraki hayatını, 1921-1922 yıllarında Kırım'da meydana gelen açlığı önleme ve yardım toplama, Sovyet üyesi esir millet temsilcileri ile kurdukları teşkilatlar vasıtasıyla davasını dünyaya anlatma, İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da bulunan Kırımlı Türklere yardımlarda bulunmak, bu konularla ilgili çeşitli hükümetlerle temaslar kurmak, kitap ve makale yazmak, konferanslar vermek gibi Kırım ve Türk Dünyasına hizmet etmekle geçmiştir.

3 Nisan 1960'ta saat: 22.00 de beyin kanamasından Istanbul'da vefat etmiştir. Yazdığı başlıca eserleri şunlardır;

- Yirminci Asırda Tatar Millet-i Mazlumesi, İstanbul, 1911 (Şahap Nezihi takma adıyla)
- La Crimeé (Fransızca), Lozan, 1921

- Krym (Lehce) , Varşova, 1930
- Rus İnkılabı, İstanbul, 1930
- Gaspıralı İsmail Bey, İstanbul, 1934
- Rus tarihinin İnkılaba, Bolşevizme ve Cihan İnkılabına sürüklenmesi (konferans dizisi), İstanbul, 1948
- Mefkure ve Türkçülük, İstanbul, 1965 (konferans ve yazıları) Unutulmaz Gözyaşları,İstanbul, 1975
- Nurlu Kabirler, İstanbul, 1992
- Bazı Hatıralar, İstanbul, 1993

Cafer Seydahmet Kirimer'in 1918 yılına ait olayların tarihi tanıklığını eden çok değerli arşiv belgeleri Kırım Türk tarihi araştırmacısı, Rusya Güzel Sanatlar Akademisi'nin baş uzmanı, Prof. Dr. Svetlana Çervonnaya tarafından bulundu. Uzun zamandır bu arşivi arayan Çervonnaya en sonunda arşivin Ismail Otar'da olduğunu keşfetti.

Daha önce bir çok eserde kullanılan arşiv Kırımer ölmeden önce İsmail Otor'a teslim edilmiş ve yaklaşık 25 bin sayfadan fazla belge 25 kalın dosyaya konarak yine bir Kırım Türkü olan İsmail Otar'ın kütüphanesinde saklanmaktadır.

ı. Dr. M. Edige Kırımal :

Dr. M. Edige Kırımal 1911 yılında Ukrayna Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan Kırım yarımadasının Bahçesaray şehrinde doğdu. İlk ve orta tahsilini Yalta civarındaki Dereköy'de, liseyi Yalta'daki Rus okulunda tamamladıktan sonra Akmescit Pedagoji Yüksek Enstitüsüne girdi. Kırım'da yaptığı milliyetçilik ve Kırım'ın bağımsızlığı ile ilgili çalışmalarından dolayı, Muhtar Kırım Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti döneminde Sovyet ajanlarının sıkı takibine alınmış ve bunun üzerine, önce Azerbaycan'a müteakiben İran üzerinden Türkiye'ye geçmeyi başarabilmiştir.

1932 yılında İstanbul'a gelen Edige, burada Kırımlı milliyetçiler ve Kırım Milli Merkezi Başkanı Cafer Seydahmet Kırımer ile buluşmuştur. Daha sonra, Polonya'nın Vilno şehrine giden Edige, 1934 yılında Vilno Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesine girmiş ve buradan 1939'da mezun olmuştur.

Polonya'da tahsil veya çeşitli sebeplerle bulunan Kırımlı gençlerle milli teşkilatlar kurup faaliyetlerine başlamıştır. Bu faaliyetlerinden en önemlisi Lehçe ve Dobruca'da çıkartılan Emel dergilerinde yazılar yazarak tüm dünyaya Kırımlı Türkleri tanıtmak olmuştur.

1939 yılında Polonya'nın Almanlar tarafından işgal edilmesinden sonra 22 Ocak 1940 tarihinde Berlin'e ve oradan da İstanbul'a giden Edige Kırımal 1941 yılının sonuna kadar burada kaldı.

Ardından Edige Kırımal ile Müstecip Ülküsal Türkiye ve Almanya Dışişleri Bakanlıkları ile yapılan anlaşma sonunda, 1941'in Aralık ayında yeniden Berlin'e döndüler. Burada Alman Dışişleri yetkilileri vasıtasıyla Hitler'e 27 sayfalık bir mektup yollayarak Almanya'da Kırım Türkleri ile ilgili ilmi, kültürel, dini ve sosyal alanlarda çalışmalar yapmak istediklerini bildirdiler. Böylece Sovyetler'in yıkılmasına yol açacak milli uyanışın öncülüğünü yapmış olacaklarını ifade etmiş olsada Hitler bu taleplerine yeterince ilgi göstermemiştir.

İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Ruslar tekrar Kırım Yarımadası'nı işgal etmiş ve burada bulunan Türklere eziyet etmeye başlamışlardı. Bunun üzerine binlerce Kırım Türkü Batı Almanya, Fransa, İtalya ve Amerika, Mısır ve Ürdün ve Romanya gibi ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Mustafa Edige Kırımal da Almanya'nın Münster şehrinde kalarak üniversiteye devam etti ve felsefe doktorası yaptı. Burada 1952 yılında Kırım Türklerinin Milli Mücadelesi adlı kitabını yayınladı.

ABD tarafından 1954 yılında Münih'te kurulan Sovyetler Birliği'ni Araştırma ve Öğrenme Enstitüsü'nde Kırım Milli Merkezi temsilcisi olarak, Türkçe "Dergi" adlı bir dergi çıkartarak Kırım Türklerinin mücadelesini anlatmıştır.

1972 yılında Enstitü kapanınca emekli oldu. 1975'te Türkiye'ye giden Edige Kırımal 10 Aralık 1975'de Münih'e döndü. Bu gezi, onun Türkiye ve İstanbul'a son gezisi oldu. 1977 yılında mide kanserine yakalanarak hastalıkla mücadelede yenik düşmüştür. Sonunda Kırım Türkleri için son derece zor şartlar altında mücadele veren ve hayatını Kırım'a ve Kırım Türklerine adayan M. Edige Kırımal 22 Nisan 1980 günü 69 yaşında sessizce Almanya'da dünyaya veda etti ve eşi Aymelek Kırımal ile birlikte Münih Waldfriedhof'un Müslümanlara ayrılan bölümüne gömüldü.[709]

Mustafa Edige Kırımal, bütün hayatı boyunca Kırım'ın istiklâli ve bütün Türk dünyasının yükselmesi için çalışmış bir milli kahramandır. Rusça, Almanca ve Lehçe'yi ana dili gibi biliyor ve davasını her türlü uluslar arası platformlarda rahatlıkla savunabiliyordu.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya'da Kırım ve Türkler için faaliyetlerde bulunan ve binlerce Türkü esaretten kurtaran Kırım kahramanı Dr. M. Edige Kırımal'ın cenazesi ölümünden 27 yıl sonra Münih'te düzenlenen bir törenin ardından vatanı Kırım'a gönderildi. Batı Avrupa Kırım Türkleri Dayanışma ve Kültür Merkezi tarafından Kırım'a götürülen ve Bahçesaray'da düzenlenen törenin ardından defnedilen Kırımal uzun bir hasretten sonra ana vatanına kavuşmuş oldu.

[709] "Edige Kırımal'ın Naaşı 27 Yıl Sonra Vatanı Kırım'a Döndü", Ufuk Ötesi Dergisi, Mayıs 2007, s.19.

i. Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu :

13 Kasım 1943 yılında Kırım'ın Fraydorf Rayonu Boz Köyü'nde doğan Cemiloğlu, doğumundan bir yıl sonra ailesi ile birlikte Stalin'in emriyle Özbekistan'ın Andican bölgesindeki bir köye sürgün edilmiştir. Çocukluk yılları bu bölgede geçmiş ve 1955 yılında da Taşkent yakınlarında bir köye taşınmışlardır. 1956'da Rusça eğitim veren bir okulda orta öğrenimini tamamlamış ve Taşkent Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesi'ne girmek için müracat ettiğinde okul idaresinin ırkçı tutumuyla karşılaşmıştır. Okuma umudu kalmayan Cemiloğlu bir fabrikada çalışmaya başlamıştır.

1961 yılında bir grup milliyetçi gençlerle birlikte Taşkent'te "Kırım Tatar Gençleri Milli Teşkilatı" adlı bir siyasi teşkilat kurmuşlardır. Fakat faaliyetlerinden dolayı teşkilatın lideri tutuklanmış ve diğerleri de çalıştıkları fabrikalardan uzaklaştırılmışlardır. 1962'de girdiği Taşkent Sulama ve Ziraat Mekanizasyon Enstitüsü'nden üç yıl sonra komünist parti aleyhinde ve etnik milliyetçilik lehinde propaganda yaptığı gerekçesiyle Sovyet idaresinin talebiyle atılmıştır.

Ardından Sovyet ordusunda askerlik hizmetini yapmak üzere çağrıldığında gitmeyi reddettiği için bir buçuk yıl hapse mahkum edilir. 1969 yılında ise, yine Kırım Tatarlarının durumları ile ilgili ve Rus ordusunun Çekoslavakya işgalini eleştiren makaleler yazdığı için tutuklanır ve 3 yıl süre ile ağır çalışma kamplarından birine yollanır. 1974 yılında bu kez Sibirya'da bulunan bir çalışma kampına gönderilir. Burada yaklaşık 303 gün süre ile açlık grevi uygulamış ve Andrey Saharov, Petro Grigorenko gibi tanınmış kişiler Mustafa Cemiloğlu'nun serbest bırakılmasını temin için dünya kamuoyu ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı nezrinde müracaat ve girişimlerde bulunmuşlardır. Bu çabalar Kırım Türklerinin temel hak ve özgürlükler ve insan hakları ihlalleri konusunda yaşadıklarının dünyaya duyurulmasında çok etkili olmuştur.

Ancak bu konuda Türkiye'den de aktif desteğin gelmesi ve açlık grevine rağmen Omsk şehrinde kapalı bir şekilde yargılanan Cemiloğlu iki buçuk yıl Çin

sınırına yakın olan Primorski'de bulunan bir ağır çalışma kampına gönderildi. Mahkumiyet sonunda şartlı tahliye edilerek Taşkent'e gönderildi ve burada ağır gözetim koşullarında yaşamaya başladı. Şubat 1979 yılında şartlı tahliye kurallarını ihlal ettiği gerekçesiyle yeniden tutuklanan Cemiloğlu kapalı yargılandıktan sonra 4 yıl süreyle Yakutistan'a sürgüne gönderildi. Sürgün sonunda yeniden Kırım'a yerleşmesine müsaade edilmemiş ve bir kez daha Özbekistan'a gönderilmiştir.

Kasım 1983 yılında Sovyet politikalarını eleştirmesi ve Rus ordusunun Afganistan işgalini protesto etmesi gerekçeleriyle yeniden tutuklanan Cemiloğku 3 yıl süreyle ağır çalışma kampına mahkum edilerek Magadan şehrinden 45 kilometre uzaktaki bir kampa gönderilmiştir. Magadan kampında sürgün hayatı sona erdikten sonra Mustafa Cemmiloğlu hakkında yeniden dava açılmış, ancak Sovyetler Birliği'nde yaşanan değişim rüzgarlarından dolayı sadece şartlı hüküm verilmiş ve Aralık 1986 tarihinden itibaren tahliye edilmiştir.

Mustafa Cemiloğlu inandığı dava uğruna toplam 15 yıl kadar çeşitli yerlerde ve son derece zor koşullar altında hapis ve sürgün hayatı yaşamıştır. Serbest kaldığı yıl Özbekistan'da Kırım Tatar milli hareketi inisiyatif gruplarının bütün ittifak toplantısı yapılmış ve burada Kırım Tatar Milli Hareketi Teşkilatı kurularak başkan Cemiloğlu seçilmiştir.

Mustafa Cemiloğlu 1960'lardan bu yana milli davanın tüm dünyaya anlatılabilmesi ve Kırım'da yaşayan Türklerin 1944 ve sonrası yaşadıkları acıların son bulabilmesi için var gücü ile çalışmaktadır. Bunu da Kırım Tatar Milli Meclisi Başkanı ve Ukrayna Milletvekili olarak yasal yetkilerine dayanarak gerçekleştirmektedir. Şu anda eşi ve üç çocuğu ile birlikte Bahçesaray'da yaşamaktadır

j. Cengiz Dağcı:

Cengiz Dağcı 9 Mart 1920 tarihinde, Kırım'ın Yalta kasabasının Kızıltaş köyünde doğdu. Babası Emir Hüseyin Dağcı orta halli bir çiftçidir. Dağcı'nın çocukluğu, Kırım'ın ekonomik olarak en kötü dönemlerinde geçer. Bu dönemin en büyük özelliği kıtlıklar, depremler, baskı ve sürgünlerdir.

1921 ve 1928 yıllarında yaşanan kıtlıklar, esasen baskı ve zulüm altında inleyen Kırım Türklerini oldukça perişan eder. Bu dönemde de Kırım'da, Çarlık döneminden itibaren başlatılmış olan Ruslaştırma ve Kırımlıları sürgüne gönderme politikası devam eder. Rus Devriminden sonra Çarlık taraftarları ile Bolşeviklerin mücadelesinde en büyük zararı yine Kırımlılar görürler. Bütün bu acı dolu hayat ve Kırım hasreti Cengiz Dağcı'nın duygu yapısını şekillendirir.

Bolşeviklerin ülkeye hakim olmalarından sonra 1921'de Kırım Muhtar Sovyet Cumhuriyeti kurulur. 1923 yılından itibaren Kırım'a sistemli bir şekilde Yahudi yerleştirilmeye başlanır. Karşı çıkmaya çalışan aydınların bir kısmı Bolşevik milisleri tarafından öldürülür, üç bin beş yüz kadarı da sürgün edilir. Ağır şartlarına rağmen, 1928'e kadar Kırım'lı Türklerin de yönetime katıldıkları Muhtar Cumhuriyet'te okullar açılır, Türkçe dergi ve gazeteler yayımlanır.

1928 yılına gelindiğinde özel teşebbüs ve mülkiyet yasaklanarak topraklar ve evler kolhozlara dönüştürülür. Toprak ve evlerin sahipleri bu kolektif çiftliklerde işçi olarak çalışmaya zorlanırlar. Böylece ortak Sovyet kültürü yaratmak için Ruslaştırma çalışmaları yoğunlaşır ve karşı koyanlar imha edilerek Kırım'dan uzaklaştırılır.

1928 kışında bir gün silahlı Rus askerleri Kızıltaş köyünü basarak, Cengiz Dağcı'nın babası ve bütün amcaları da dahil olmak üzere, köyün hemen bütün erkeklerini toplayarak sürgüne gönderirler; kimin nereye ve ne için gittiğini bilen olmaz. 1928 -1931 yılları arasında 40 bin Kırımlı Türk, Urallar bölgesine sürgün

edilirler. Cengiz Dağcı, yedi kardeşi ile birlikte geride kalanlardandır. Fakat, babası Emir Hüseyin, bir yıl sonra serbest bırakılır ve köyüne döner.

İlkokulu köyünde ortaokulu Akmescit'te okuyan Cengiz Dağcı oradan da Pedagoji Enstitüsüne girer. Burada iki yıl okuduktan sonra, henüz bitirmeden askere çağrılır. Odesa subay okulundan teğmen rütbesi verilerek cepheye gönderilir. 1941 yılında Ukrayna cephesinde dövüşürken esir düşer. Esir kamplarında çileli ve zor zamanlar yaşar. Almanların yenilmesi üzerine, bir yolunu bulup kamptan kurtulur ve müttefiklerin tarafına geçmeyi başarır.

Eserlerinde Kırım Türklerinin Rusların zulmü altındaki hayatlarını anlatır. Türk edebiyatının en güçlü yazarlarındandır. Hüzünlü bir üslubu vardır. Bugüne kadar yayımlanmış 20'nin üzerinde eseri bulunmaktadır. Kitaplarında duygusallığın öne çıktığı bir dil kullanan Dağcı, doğduğu ve çocukluğu ile gençliğinin geçtiği Kırım topraklarını ve Tatar halkının çilesini anlatan yazarın, soğuk savaş döneminde Londra'da yazdığı kitapları Türkiye'de yayınlanmıştır. İlk kitapları Varlık yayınları arasında çıktı.Şu anda bütün eserleri Ötüken Neşriyat tarafından basılmaktadır.

1946 yılında Polonyalı asıllı olan eşi ile birlikte mülteci olarak Londra'ya gelerek yerleşir ve burada bir kızı olur. Halen burada bir lokanta çalıştırmaya devam etmektedir. Gençliğinde şiirle uğraşan ve Kırım'ın genç şairlerinden biri olarak tanınan Cengiz Dağcı Londra'ya yerleştikten sonra, kaybolan yurdu ve kendi hayat macerası çevresinde roman çalışmalarına başlar. 1955 yılında, Varlık Dergisini çıkarmakta olan Yaşar Nabi'ye gönderdiği "Arkadaşım Maksut" adlı hikayesi ilgi ile karşılanır. Hemen peşinden, Sadık Turan'ın Hatıralarının birinci cildi olan Korkunç Yıllar'ı gönderir. Yaşar Nabi, fevkalâde çarpıcı ve büyük bulduğu bu eseri 1956'da yayımlar. Bir Kırım Türkünün Türkiye Türkçesi ile yazmasından doğan bazı şive farklılıklarını Ziya Osman Saba düzeltir.

Eylül 2005 yılında Kırım Milli Meclisi Başkanı Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu İstanbul Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Celal İçten'le birlikte Cengiz Dağcı'yı güney batı Londra'nın Southfield bölgesindeki evinde ziyaret etti. İlk kez 1945 yılında birlikte Londra'ya gelen bu iki büyük insanın buluşmasını ajanslar "Büyük Buluşma" olarak tarihe geçiyordu.

Cengiz Dağcının yayınlanmış olan eserleri ;

- Korkunç Yıllar (1956),
- Yurdunu Kaybeden Adam (1957),
- Onlar da İnsandı (1958),
- Ölüm ve Korku Günleri (1962),
- Topraklar Bizimdi (1966),
- Kolhozda Hayat (1966),
- Dönüş (1968),
- Genç Temuçin (1969),
- Badem Dalına Asılı Bebekler (1970),
- Üşüyen Sokak (1972),
- Anneme mektuplar (1988),
- Benim Gibi Biri (1988),

- Yoldaşlar (1992),
- Hatıralar (1995),
- Biz Beraber Geçtik Bu Yolu (1996),
- Yansılar-I (1988),
- Yansılar-II (1990),
- Yansılar-III (1991),
- Yansılar-IV (1993),
- Yansılar-V, (1994),
- (Yansılardan Kalan) Ben ve İçimdeki Ben (1994),
- Haluk'un Defterinden Londra Mektupları (1996),
- Hatıralarda Cengiz Dağcı (1998),
- Bay Markus'un Köpeği (1998),
- Bay John Marple'in Son Yolculuğu (1998),
- Oy Markus Oy (2000),
- Regina (2000),
- Rüyalarda Ana ve Küçük Alimcan (Bir Kırım Öyküsü) (2001)

Cengiz Dağcı hayatını ve yazılarını Kırım Türklerinin yüzlerce yıldır çektiği acıları tüm dünyaya ve gelecek nesillere adamış bir Türk Büyüğüdür. Doğduğu günden beri tarifsiz acılar çeken Dağcı, bu acılarını içine gömerek, şahit olduğu onca katliam ve zulme rağmen sanatçı kişiliğinin verdiği büyük bir özveri ile her türlü şiddeti koşusuz reddederek aşağıdaki sözleri sarfetmektedir.

Aralık, 1990

Örgütlü veya örgütsüz, Kırımlılar dönecekler Kırım'a. Ne ki, tüm sorunları Kırım'a dönmeleriyle çözümlenmiş olmayacak. Neredeyse elli yıl süren uzun bir ayrılıktan sonra Kırım'da yaşamanın gerektiği ortamın yaratılması gerekecek. Çünkü yalnızca Kırım'ın toprakları alınmadı Kırımlıların ellerinden- yüzyıllar boyu Kırım kaynaklarından fışkırmış, ve kendilerine özgü, kültürleri söndürüldü; eski medreseleri, sarayları, kütüphaneleri, camileri, okulları, tiyatroları yıkıldı, silinip süpürüldü; edebiyatları (halkın soluğunu gönül ve dimağlarında taşıyan şâir ve yazarlarla) yurdun binlerce kilometre uzağında ve zor bir ortamda ayakta kalabilmesine rağmen, herşey, bütün kültür ve sosyal hayatları, yeniden başlayacak Kırım'da. Kırım'la

yaşamak, ölüp de dirilmiş bir anayla yaşamak gibi bir şey olacak Kırımlılar için. Kırım'ın toprağı onların elleri altında yeşerecek yeniden; yerle bir edilmiş evlerinin yerine yenileri kurulacak yeniden; kapatılmış okulları, tiyatroları, konservatuarları, kütüphaneleri açılacak, ve Kırım'la yaşarlarken, Kırım'ı kendilerinden başka kimselerle paylaşmayı öğrenecekler Kırımlılar. Bu, yeni değil onlar için - Kırım'ı her zaman başkalarıyla paylaştılar; kimsenin diline, dinine, onuruna dokunmadılar. Bundan böyle de dokunmazlar. Kaldı ki yeniden Kırım'la yaşarlarken, bizi elli yıl Kırım'sız bıraktılar diye başkalarına kin, nefret ve öc duyguları beslemesinler Kırımlılar yürekleri içinde

Cengiz DAĞCI - Yansılar-III

k. General Petro Grigorenko:

1956 yılında Rus muhalif hareketinin liderliğine geçinceye kadar General Petro Grigorenko hakında pek az şey bilinirdi. Çevresinde dürüst, açık sözlü ve cesur tavırları ile tanınan Kızılordu Generali Grigorenko inandığı doğrular üzerine 30 yıllık kariyer hayatına son verdi.

1907 yılında Ukrayna'nın bir köyünde dünyaya gelen Grigorenko genç yaşlarda devrimin ateşli taraftarlarındandı. Komünist Partinin gençlik kollarında faaliyet gösterirken Teknik Okulu kazanmış ve 1924 yılında Stalin'in yazdığı "Troçkizm ya da Leninizm?" adlı makalesini okuduktan sonra onun sadık bir takipçisi olmuştur.

1930'ların başlarında askeri inşaat mühendisliğini bitirdikten sonra, uzun askerlik yaşantısı Belarus SSC'nde bulunan bir istihkam taburunda başladı. İlk görevi

Vitebsk'teki tarihi katedralin yıkımını yönetmek ve müteakip görevi ise Batlık Denizi'nden Karadeniz'e kadar olan 800 millik bir yolu inşa etmek idi.

Grigorenko'nun ilk savaşla tanışması Moğolistan'da Japonlarla yapılan ilan edilmemiş savaş esnasında olmuştur. Ardından İkinci Dünya Savaşı yıllarında Batlık Cephesinde piyade tümenine komuta eden Grigorenko Stalin'in talimatı ile Moskova'daki Frunz Askeri Akademisi'ne öğretmen olarak atanmıştır. 16 yıl boyunca burada görev yapmış ve 1953 yılında Stalin'in trajik ölümünü görmüştür.

1956 yılında hükümeti ve Sovyet liderlerini eleştirdiği suçlamaları ile karşı karşıya kalmıştır. !944 yılında topraklarından sürülen Kırım Tatarlarının haksızlığa uğradığı gerekçesiyle Komünist Partiye mektuplar yazmıştır. Ancak tutuklanması Mart 1964 yılında gerçekleşmiş ve ardından akli dengesi yerinde değildir savı ile akıl hastanesine yatırılmıştır.

Ekim 1964 yılında Kruşçev hükümetten düşünce 1965 yılında hastaneden çıkarıldı. Çıktıktan sonra Kırım Türklerinin davaları ile ilgilenmiş ve geri dönüş sürecinin sıkı bir takipcisi olmuştur. Fakat Kırım'a girişine izin verilmeyen Grigorenko 1968 yılında Çekoslovakya devrim hareketine destek vermek için bu ülkeye gitmiştir.

Ardından 1969 yılında Taşkent'te Kırım Türklerinin davası için çalışan General yeniden tutuklanmış ve akıl hastanesine geri gönderilmiştir. Beş yıl süre ile çeşitli hapihane hastanelerinde kalmış ve 1977 yılında Amerika'ya gitmiştir. Gittikten sonra Sovyet vatandaşlığından da çıkarılmıştır. 27 Şubat 1987 tarihinde New York'ta bir hastanede hayata gözlerini yummuştur. Mezarı New Jersey'de Ukrayna Ortodoks Mezarlığı'nda bulunmaktadır.

Ölümünden sonra General Petro Grigorenko Vakfı kurulmuş ve her türlü devlet terörüne ve baskısına karşı özgürlük mücadelesi verilmeye başlanmıştır.

16 Ekim 2006 yılında General Grikorenko'nun 99. doğum yılı kutlanmış ve Kırım'ın başkenti Akmescit'de heykeli açılmıştır. Ayrıca Kiev'de bir caddeye Petro Grikorenko ismi verilmiştir. Ayrıca 2000 yılından itibaren New York'ta Grigorenko Konferansları düzenlenmiş ve halka açık oturumlar gerçekleştirilmiştir.

Amerika'da bulunan bu vakıf halen General Grigorenko'nun ruhuna ve hayat felsefesine uygun olarak Kırım Tatarlarının 18 Mayıs trajedisini tüm dünyaya anlatmaya devam etmektedir. Vakfın genel başkanı General Grigorenko'nun oğlu Andrew P. Grigorenko "18 Mayıs'ı Kara Gün" olarak nitelendirirken Ukrayna yönetimini de bu konuda hiç somut adım atmamakla sert bir şekilde eleştirmektedir. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nde ve diğer Türk Dünyasında Kırım meselesinin ne olduğunu anlamamış ve bihaber milyonların varolması karşısında oldukça manidar kalmaktadır.

